ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

IV

KNJIGA 24

REDAKTOR:
Svetislav Miladinović
potpukovnik

Odgovorni urednik
Trgo Fabijan
pukovnik

IZDAJE
VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

IV

KNJIGA 24

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1944. GODINE

BEOGRAD
1963.

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1944. GODINE

— APRIL —

I

DOKUMENTA JEDINICA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

BR. 1

NAREDBA ŠTABA 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ OD 1. APRILA 1944. ZA ORGANIZACIJU TELEFONSKE SLUŽBE PRI ŠTABOVIMA KORPUSA, DIVIZIJA, BRIGADA I KOMANDAMA BRDSKIH BATERIJA[1]

ŠTAB I PROLETERSKOG
KORPUSA NOVJ
1 april 1944

NAREDBA BR. — 46

O ORGANIZACIJI TELEFONSKE SLUŽBE

I. — Radi njenog učvršćenja i ujednačenja Štab Korpusa propisuje sledeću organizaciju službe veze, koja se ima odmah sprovesti pri svim štabovima i komandama ovog Korpusa gde ovakva formacija nije uvedena:[2]

1. — *Pri Štabu Korpusa:*
Vod za vezu od jednog vodnika, 2 desetara i 25 telefonista.
2. — *Pri Štabovima divizija:*
Vod za vezu od jednog vodnika, dva desetara i 25 telefonista.
3. — *Pri Štabovima brigada:*
Četa za vezu od jednog komandira, jednog zamenika komandira, dva vodnika, četiri desetara i 55 telefonista.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta (dalje: V. I. I.), reg. br. 3/1—3, k. 714.

[2] Postupajući u duhu ove naredbe Štab 1. proleterske brigade formirao je 16. aprila 1944. Četu za vezu. Ljudstvo i materijal dobila je uglavnom iz Tehničke čete, koja je zatim preimenovana u Inžinjerijsku četu (Arhiv V. I. I., reg. br. 7—1/I, k. 713).

4. — *Pri komandama brdskih baterija:*
Desetina za vezu od jednog desetara i 10 telefonista.

II. — Tamo gde mali broj telefona i nedostatak telefonskog materijala ne dozvoljava već sada puno funkcionisanje ovakvih jedinica za vezu, njih ipak formirati i u njima obučavati ljudstvo za tu struku, kako bi, čim se nabavi materijal, postojalo potrebno stručno osoblje; do tog vremena, u slučaju potrebe, upotrebljavati ove jedinice ili njihove delove, kao boračke.

III. — Organizacijom službe veze u Korpusu, shodno naređenju VŠ-a od 23 februara 1944 godine[3], rukovodi šef otseka za vezu Štaba Korpusa. Dok se takvo lice ne postavi pri ovom Štabu, organizacijom službe veze u Korpusu rukovodiće oficir za vezu Štaba Korpusa, poručnik drug Milutin Droca, koji će se. radi organizacija službe veze na način propisan u ovoj naredbi, u najkraćem vremenu povezati sa štabovima divizija, odnosno rukovodiocima službe veze pri tim štabovima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
M.[4] Todorović

(M.P.)

Komandant
general-lajtnant,
Koča A. Popović

---

[3] Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ nalazi se u Arhivu V. I. I., reg. br. 4—1, k. 15.

[4] Mijalko Todorović Plavi

BR. 2

BROJNO STANJE LJUDSTVA, STOKE I NAORUŽANJA 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ NA DAN 1. APRILA 1944. GODINE[1]

LJUDSTVO

Brojno stanje u I Proleterskom korpusu NOVJ na dan 1 aprila 1944

Jedinica	Po spisku		U rashodu		Na licu	
	muških	ženskih	muških	ženskih	muških	ženskih
Štab Korpusa sa Štabnom četom	145	7	14		131	7
Korpusna artiler.	88	2	14		74	2
I Prolet. divizija	5.308	471	447	62	4.861	409
VI Lička divizija	3.692	344	376	34	3.316	310
Svega	9.233	824	851	96	8.382	728

Politkomesar,
M. Todorović

(M.P.)

Komandant
general-lajtnant,
Koča A. Popović

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 7—2, k. 15.

STOKA

Brojno stanje u I Proleterskom korpusu NOVJ na dan 1 aprila 1944 godine

Jedinica	Jahaćih konja	Magaradi	Tovarnih konja	
			bojna komora	komora
Štab korpusa sa Štabnom četom	6		2	19
Korpusna artilerija	1		24	9
I Proletdivizija	90		303	423
VI Lička divizija	53	18	212	205
Svega	150	18	541	656

Napomena: U broj jahaćih konja kod I Proletdivizije uračunato je 10 konja sa samarima u jahaće konje. Ti konji služe za prenos ranjenika i bolesnika koji ne mogu ići pešice.

Politkomesar,
M. Todorović

(M.P.)

Komandant
general-lajtnant
Koča A. Popović

NAORUŽANJE

Brojno stanje I Proleterskog korpusa NOVJ na dan 1 aprila 1944 godine

Vrsta naoružanja	Štab Korp. sa Štabnom četom	Korpusna artilerija	I Proleterska divizija	VI Lička divizija	SVEGA
Puške kal. 7,9 mm	38	28	1.755	1.853	3.674
Puške kal. 6,5 mm	43	27	1.618	744	2.432
Razne puške			5	10	15
Puškomitraljezi kal. 7,9 mm	1	1	154	92	248
Puškomitraljezi kal. 6,5 mm			106	117	223
Puškomitraljezi razni-grčki i dr.				3	3
Laki mitraljezi kal. 7,9 mm	3		45	8	56
Laki mitraljezi kal. 6,5 mm			1		1
Teški mitraljezi kal. 7,9 mm			2	6	8
Teški mitraljezi kal. 8 mm			32	28	60
Protivkolski mitraljezi				1	1
Municija kal. 7,9 mm	3.229	436	94.637	93.800	192.102
Municija kal. 6,5 mm	1.295	2.335	155.206	81.713	240.549
Municija kal. 8 mm			40.996	27.517	68.513
Municija grčka i belgiska za p.m.			100	368	468

Vrsta naoružanja	Štab Korp. sa Štabnom četom	Korpusna artilerija	I Proleterska divizija	VI L-čka divizija	Svega
Municija za razne puške			150	368	518
Municija za protkol. mitralj.				182	182
Strojnice	18	3	251	107	379
Municija za strojnice	6.000	130	24.720	9.855	40.705
Bacači kal. 80 i 81 mm			18	12	30
Bombe za bacače 80 i 81 mm			418	344	762
Bacači kal. 60 mm			3		3
Bombe za bacače kal. 60 mm			31		31
Laki bacači			9	29	38
Bombe za lake bacače			248	1.682	1.930
Revolveri	23	8	430	243	704
Municija za revolvere	230	63	3.061	1.600	4.954
Bombe defanzivne	64	2	2.600	1.602	4.268
Bombe ofanzivne	40	16	1.435	3.288	4.779
Signalni pištolji			27	17	44
Raketle			147	185	332
Tromblonske puške			2		2

Vrsta naoružanja	Štab Ko p. sa Štabnom četom	Korpusna artilerija	I Proleterska divizija	VI Lička divizija	Svega
Tromblonske bombe			6		6
Protivkolske puške			8	4	12
Municija za p. k. puške			513	201	714
Protivkolski topovi 47 mm			2	1	3
Gran. za p. k. top 47 mm			211	38	249
Brdski topovi 75 mm			2	2	4
Granate za top 75 mm			212	129	341
Engleski protivtenk. bacač				1	1
Mine za engl. p. k. bacač				130	130
Brdski topovi 65 mm		2			2
Granate za top 65 mm		62			62
Telefonske centrale	2		2	7	11
Telefona	5	2	19	25	51
Signalni aparati	1		2	4	7
Radio stanica	2		3	4	9

Politkomesar,
M. Todorović

(M.P.)

Komandant
general-lajtnant,
Koča A. Popović

BR. 3

IZVJEŠTAJ STABA 4. DIVIZIJE OD 1. APRILA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA U BOSANSKOJ KRAJINI OD 11. DO 26. MARTA[1]

ŠTAB
IV. DIVIZIJE 5 KORPUSA
N. O. VOJ. JUGOSLAVIJE
St. pov. br.: 105
Dana 1. IV. 1944 god.

15-dnevni operaciski
izvještaj dostavlja.

ŠTABU 5. KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE

Položaj.

Jedinice ove Divizije u vremenu 11-og. do 26. marta o.g. imale su slijedeći dodir sa neprijateljem:

11. III. 1944. Treći bataljon XI brigade vodio je borbu sa neprijateljskim patrolama koje su imale zadatak osigurati željezničku prugu kod Brezičana. Neprijatelj je imao 5 mrtvih, zaplenjen je 1 karabin i jedna vojnička oprema. Uveče pokidano je 1500 metara željezničke pruge. Naši bez gubitaka. Sanski odred zarobio je 1 četnika. Kozarski odred odbio je neprijateljski pokušaj da iz Dubice izađe sjeći drva za ogrev, zaplijenjena su dva konja i neprijatelj je vraćen u grad.

12. III. 1944 Na jednu malu minu VIII brigade naišao je 1 Nijemac te mu je odbijena ruka i noga. Patrole XI brigade sukobile su se sa neprijateljskom patrolom kod Svodne. U sukobu ubijena su 2 neprijateljska vojnika i zaplijenjen 1 karabin; naši bez gubitaka. Diverzanti Kozarskog odreda pokidali su 150 metara željezničke pruge Bos. Novi — Dobrljin i 100 metara telegrafske linije.[2] Noću 12/13 o.m. II bataljon VIII brigade

---

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 14—2, k. 768—A.

[2] U dnevnom izvještaju Ministarstva oružanih snaga NDH od 12. marta 1944. o tome se kaže:

„Na pruzi Sunja — Bos. Novi između ž. p. Volinja — Dobrljin i Bos. Novog minirana pruga na više mjesta.

izvršio je napad na miliciju u selu Tukovima kod Prijedora. Neprijatelj je istjeran iz rovova i satjeran u jednu kuću gdje bi bio i uništen da mu nije stigla pomoć.[3] U toj borbi neprijatelj je imao oko 35 mrtvih, naši gubitci 7 ranjenih.

13. III. 1944 Jedna grupa četnika napala je položaj VIII brigade ali su poslije prvog puškaranja odmah pobjegli u Prijedor. Imali su 2 ranjena. Naši bez gubitaka. Kozarska diverzantska četa (Kozarski odred) uništila je 35 metara željezničke pruge i 300 metara telefonske linije na pruzi B. Novi — Dobrljin.

14. III. 1944 I. bataljon VIII. brigade na pruzi Omarska—Piskavica oštetio je 1 lokomotivu oklopnog vlaka i ubio 2 neprijateljska vojnika. II. bataljon XI. brigade pokidao je 1000 metara želj. pruge B. Novi — Prijedor. Gradiško-lijevčanski odred vodio je borbu u selu Šimićima kojom prilikom je ubijeno 12 SS-ovaca i 8 legionara. Istom prilikom oslobođeno je nekoliko civila koje su Nijemci silom mobilisali. Isti su pristali da ostanu u redovima N. O. V. Među poginulim Nijemcima nalazio se i 1 kapetan.[4]

15. III. 1944 II bataljon XI brigade potrgao je 3000 metara željezničke pruge B. Novi — Prijedor između stanice Blagaja i Svodne.[5] Sanski odred vodio je borbu sa četničkom bandom u selu Borkovićima. Banda je protjerana i imala jednog ranjenog, naši bez gubitaka. Snage Kozarskog odreda odbile su pokušaj neprijatelja da izađe iz

---

Na pruzi Bos. Novi — Prijedor 11. III u 10 sati između ž. p. Dragotinje i Prijedora nagazio je 1 njemač. vojnik na minu. Teže je ranjen, oštećena 1 tračnica..." (Arhiv V. I. I., mikrofilm reg. br. MNO—Zgb, 4/258—261.)

[3] i [5] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 178 i 179.

[4] i [10] Prema izvještaju Štaba Gradiško-lijevčanskog NOP odreda od 26. marta 1944. Štabu 4. NOU divizije u pomenutim akcijama 14. marta učestvovale su dvije čete: jedna u s. Simićima a druga kod s. Bakinaca, dok se o akciji u Lijevče polju kaže:

„19 o. mj. sa dvije čete krenuli smo u Lijevče polje za mobilizaciju novih boraca. Prilikom mobilizacije SS trupe i žandarmerija stavile su se u odbranu istih sela i vodili smo borbu sa istima. U istoj borbi neprijatelj je imao 25 mrtvih i ranjenih, dok su naša dva lakše ranjena, a u istoj mobilizaciji smo uspjeli mobilisati 63, od kojih smo 14 radnika poslali u sreski NOO za B. Gradišku za radionice. 21 smo poslali u komandu područja na dalji raspored..." (Arhiv V. I. I., reg. br. 15—17, k. 1626.)

Bos. Dubice, kojom prilikom je zaplijenjeno 4 konja i 2 kola.[6]

16. III. 1944 Snage XI. brigade pokidale su 2500 metara pruge B. Novi — Prijedor između Blagaja i Martin Brda. Pokupljeno je 2000 met. telefonskog kabla. Snage Kozarskog odreda odbile su uz nepoznate gubitke neprijateljsku pobočnicu koja je zaštićavala transport na komunikaciji od Dobrljina prema Novome.

17. III. 1944 Snage VIII. brigade na pruzi Banja Luka — Prijedor između stanice Omarske i Piskavice dočekale su jedan neprijateljski voz i u borbi oko voza ubijeno je 40 neprijateljskih vojnika od kojih je bilo 8 Nijemaca, 1 njemački oficir i 40 vojnika zarobljeno.[7] Zaplijenjeno je 4 šarca, 9 strojnica, 7 pištolja, 33 puške, 15 bombi, 2 dvogleda i 2000 metaka. Uništena 1 lokomotiva i 4 vagona. II. bataljon XI. brigade napao je neprijatelja koji je pokušao popraviti prugu između Blagaja i Svodne, ubijeno je 8 a ranjeno 6 neprijateljskih vojnika.

18. III. 1944 Nismo imali dodira sa neprijateljem.

19. III. 1944 Sanski odred u selu Saračici zarobio 12 četnika, 12 pušaka, 5 bombi, 860 metaka. Naknadno je uhvaćen u selu Brankovcu četnički komandir sa 7 novomobilisanih četnika. Diverzantska grupa Kozarskog odreda podbacila je jednu nagaznu minu na cesti Blagaj — Svodna. Mina je eksplodirala ali veličina štete nije se mogla ustanoviti.

20. III. 1944 Snage XI brigade na pruzi B. Novi — Kostajnica izvršile su akciju na neprijateljski voz. Tom prilikom uništena je lokomotiva, zapaljeno 43 vagona slame i 2 vagona duvana.[8] Neprijatelj je imao 22 mrtva i zarobljena 3 neprijateljska vojnika, 1 željezničar i 1 Azerbejdžanac. Zaplijenjeno je 1 šarac, 50 kg duvana, 8 karabina, 800 metaka, drugog plijena nije bilo zbog brze intervencije oklopnog voza. U toj akciji učestvovala je i 1 četa VI brigade, i nanijela je nepri-

---

[6] Opširnije o rasporedu i dejstvu Kozarskog NOP odreda od 11. do 25. marta vidi izvještaj njegovog Štaba od 25. marta 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. 10—3, k. 1625).

[7] Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 110 i 180.

[8] i [11] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 182 i 184.

jatelju 15 mrtvih i ranjenih dok ni sama nije imala gubitaka.

21. III. 1944 Snage VIII. brigade postavile su zasjedu između Omarske i Kozarca. Zasjeda je uspjela. Uništen je oklopni voz.[9] Zaplijenjeno je 4 puškomitraljeza, 1 tenkovski mitraljez „Breda“ sa 2000 metaka, 1 top „pito“ sa 18 granata. 20 bombi i 4000 metaka. Uništena je jedna lokomotiva, 1 blindirani vagon, 6 otvorenih vagona, 2 teška mitraljeza, 2 puškomitraljeza, 10 karabina i 1 parabela. Gubitci neprijatelja su 20 mrtvih, naših gub. nije bilo.

Snage XI. brigade vodile su borbu sa neprijateljskim kolonama na cesti B. Luka — Prijedor i nanijeli neprijatelju gubitaka 15 mrtvih, 10 ranjenih. Naša 2 druga ranjena. Gradiško-lijevčanski odred imao sukob sa neprijateljem u Lijevče Polju. U borbi koja je trajala cijeli dan i u kojoj je neprijatelj tukao i iz aviona ubijeno je i ranjeno 25 neprijateljskih vojnika, zaplijenjen 1 karabin i nekoliko vojničkih odijela. Naši gubitci 2 lakše ranjena.[10]

22. III. 1944 I. i II. bataljon VI. brigade u pokretu na sektor Bihaća na specijalni zadatak. Snage XI brigade likvidirale su neprijateljski voz između B. Novog i Prijedora.[11] Ubijeno je 37 neprijateljskih vojnika, a ranjeno 20, zarobljeno 6 i 2 željezničara, uništena 1 lokomotiva, 8 vagona, od kojih jedan vagon pšenice. Zaplijenjeno je: 4 karabina, 1 radio aparat, 340 šatorskih krila, nešto odijela, namirnica i ostale spreme. Prilikom povlačenja imali smo 3 mrtva i 2 ranjena druga. Jedan drug miner poginuo je za vrijeme akcije. Sanski odred vodio je borbu sa neprijateljem na sektoru Slavići — Bronzani Majdan. Borba se vodila cijeli dan.[12] Ubijeno 14 neprijateljskih vojnika i 7 ranjeno. Naši gubici 7 drugova mrtvih i 1 drugarica, 6 drugova lakše ranjenih. Izgubljeno 4 karabina. Neprijatelj je uspio ući u Bronzani Majdan ali je sutra dan povukao svoje

---

[9] U izvještaju operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 22. marta 1944. stoji da je oklopni voz uništen 20. marta (vidi tom IV. knj. 23. dok. br. 183).

[12] Opširnije o rasporedu i dejstvu Sanskog NOP odreda od 11. do 25. marta vidi izvještaj njegovog Štaba od 25. marta 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. 38—5, k. 1628).

snage u Banja Luku. Kozarski odred vodio je borbu sa neprijateljem koji je potpomognut artiljerijom pokušao da izađe, u cilju pljačke u selo Gornje Vodičevo. Nakon tročasovne borbe neprijatelj je povraćen uz gubitke 3 mrtva i nepoznat broj ranjenih. 1 naš drug ranjen.

23-III-1944 Zasjeda Podgrmečkog odreda na cesti Bihać — Bos. Krupa oštetila je 2 neprijateljska automobila.

24-III-1944 Snage XI brigade imale sukob sa neprijateljem u kojem je neprijatelj imao 30 mrtvih i 30 ranjenih vojnika.[13] Naši gubitci 3 poginula i 5 ranjenih. Jedan dio snaga Podgrmečkog odreda bio je u zasjedi na Makarića groblju, tom prilikom ubijeno je 6 neprijateljskih vojnika. Snage Sanskog odreda vodile su borbu sa četničkom bandom u selu Melini kojom prilikom su ubijena 3 i ranjena 4 četnika, naša 2 druga lakše ranjena.

25-III-1944 Diverzantska četa Podgrmečkog odreda digla je minama u vazduh jedan transportni voz na pruzi B. Novi — Krupa.[14] Uništeno je 6 vagona, jedan vagon kukuruza. U jednom vagonu vozili su se oficiri i vojnici gdje je bilo 5 mrtvih i 6 ranjenih. Uništen je također veliki broj lađi i čamaca koji su bili u tom vozu. Istoga dana srušen i drugi voz na pruzi B. Novi — Prijedor između stanice Blagaja i Svodne.[15] Tom prilikom potpuno je uništena jedna lokomotiva i 4 vagona. Broj žrtava je neprovjeren.

U toku ovih 15 dana divizija je imala slijedeće:

1) **Gubitci:**

A) vlastiti: poginulih 15 drugova, ranjenih 31.

B) Neprijatelj: Oficira, podoficira, i vojnika poginulih 309, ranjenih 54, zarobljenih 76, zarobljeno 3 željezničara.

---

[13] Bliže o dejstvima te brigade vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 135.

[14] U izvještaju Štaba Podgrmečkog NOP odreda od 28. marta 1944. Štabu 4. NOU divizije opširnije su prikazana dejstva odreda od 11. do 25. marta (Arhiv V. I. I., reg. br. 13—5, k. 1630).

[15] O rušenju pomenutih vozova vidi i neprijateljski izvještaj od 26. marta 1944 (tom IV, knj. 23, dok. br. 185).

2) **Plijen:** „Šaraca„ 5, puškomitraljeza „brno“ 4, top „pito“ sa 18 granata, tenkovski mitraljez „breda“ sa 2000 metaka, strojnica 9, pištolja 7, pušaka 55, bombi 35, dva dvogleda, metaka puščanih 6800, telefonskog kabla 2 km, šatorskih krila 340 komada, duhana 50 kg., konja 6, kola 2, nešto životnih namirnica kao i sitne spreme.

Izgubljeno oružja: 1 „šarac“ i 4 puške.

3) **Naročito:** Uništeno vozova 7, i to uništeno lokomotiva 4, oštećena 1 lokomotiva, uništeno vagona 72, od kojih 43 vagona slame, 2 vagona duhana, 1 vagon pšenice, 1 vagon kukuruza. Oštećeno 2 teška mitraljeza, 2 puškomitraljeza, 10 karabina, 1 strojnica. Potrgano 8200 metara željezničke pruge, 400 metara telefonske linije. Oštećen jedan tenk.

Borbe u toku ovih 15 dana vodile su se naročito na komunikacijama i ometan je sa uspjehom saobraćaj a time i prebacivanje neprijateljskih trupa. Nanijeta je i velika šteta voznom parku kao i na samoj želj. pruzi.

Ishrana: Ishrana jedinica nije bila zadovoljavajuća. Naročito se je osjećala oskudica u soli, masti kao i mesu. Kruha je bilo redovno propisana količina. Stočna hrana vrlo slaba i to je vrlo veliki problem koji naša intendantura do sada nikako nije uspjela da sa uspjehom riješi. Mala količina sijena i ništa soli je učinilo da su nam konji jako oslabili a bilo je slučajeva da su uginuli.

Zdravstveno stanje: jedinica zadovoljava. Zaraznih bolesti (pjegavog tifusa) imali smo 7 slučajeva, ostalih zaraznih bolesti nije bilo. Osjeća se potreba jače ishrane boraca i time bi se popravila i njihova fizička kondicija.

Odjeća i obuća: kao i ranije za ovo vrijeme nije bilo promjena.

Vojna nastava: nastavlja se sa radom kurseva. U jedinicama radi se vojna obuka i nastava uvijek kada jedinice nisu na položaju i u akcijama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dmitar Bajalica v.r.

(M.P.)

Komandant pukovnik
Petar[16] v. r.

Da je prepis vjeran svome originalu tvrdi i ovjerava:

za Šefa operativnog odsjeka kapetan
Miloš Kosobašić
(M.P.)

BR. 4

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 17. DIVIZIJE ZA DRUGU POLOVINU MARTA DOSTAVLJEN 1. APRILA 1944. ŠTABU 3. KORPUSA NOVJ[1]

Kopija

ŠTAB
XVII UDARNE DIVIZIJE NOVJ
O. broj: 8/1944
1. aprila 1944 godine.—

Izvod iz operacijskog dnevnika.

ŠTABU III KORPUSA NOVJ

Dostavljamo vam izvod iz operacijskog dnevnika za period od 15 do 31 marta 1944 godine.—

15. III. 1944 raspored jedinica ove divizije bio je slijedeći:

VI Bosanska brigada na prostoriji Faković — Poznanović — Blažijevo sa zadatkom kontrolisanja r. Drine.

Radi što boljeg i efikasnijeg kontrolisanja r. Drine, u toku dana izdato je jedinicama naređenje za pomjeranje prema r. Drini, kako bi na taj način onemogućile prebacivanje neprija-

[16] Vojnović

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 7—3, k. 982.

telju preko iste. Jedinice su zauzele slijedeći položaj: I bataljon s. Jagodnja sa manjim dijelom u Zanjevu, III bataljon u s. Magašići, sa manjim dijelom snaga u Zalužju, IV bataljon V. Delegošta sa izvjesnim dijelom snaga u Oparcima. U toku dana I bataljon zaplijenio je 8 pušaka, a IV bataljon 3 puške.

XV Majevička brigada:

Raspored jedinica: I bataljon: [Nova] Kasaba — Pobuđe, II bataljon: Glogova — Hranča, III bataljon: Drinjača — Paljević, V bataljon: Bratunac — Suha.

16. III. 1944

VI Bosanska brigada: Raspored jedinica isti, u toku dana nije bilo nikakvih promjena.

XV Majevička brigada: Raspored jedinica isti, bez promjene.

17. mart:

VI Bosanska brigada: Jedinice na istim položajima. Stanje bez promjene. Po jedinicama se održavaju vojno-politički časovi, a po selima se održavaju zborovi sa narodom u cilju mobilizacije ljudstva.

XV Majevička brigada:

Jedinice na istim položajima, stanje bez promene.

18. mart:

VI Bosanska brigada: Jedinice na istim položajima. III bataljon u toku dana, u 12 časova, krenuo je u Srebrnicu da smijeni II bataljon, koji se je nalazio kao posadna jedinica u Srebrnici.

XV Majevička brigada: Jedinice na istim položajima. Prema naređenju štaba divizije, I bataljon sa dosadašnje prostorije (Kasaba — Pobuđe), krenuo je u 17 časova na prostoriju Cikota (Simići — Rudište — Bobari), u cilju protjerivanja četničkih bandi koje se nalaze na toj prostoriji, ometajući sa manjim zasjedama saobraćaj našim jedinicama na cesti Vlasenica — Šekovići.

III bataljon u toku dana iz Drinjače oštetio je dva neprijateljska kamiona u Srbiji, koji su se kretali cestom Mali Zvornik — Ljubovija.

19 mart:

VI Bosanska brigada: Jedinice na istim položajima. Oko 11 časova stigao je u Srebrnicu III bataljon da smijeni II bataljon.

XV Majevička brigada: Jedinice na istim položajima, stanje bez promjene.

20 mart:

VI Bosanska brigada: U toku dana u 5 časova ujutro II bataljon, koji se je nalazio u Srebrnici stigao je na prostoriju Jagodnja — Zanjevo. IV bataljon ostao je na istoj prostoriji. I bataljon izvršio je pokret do na prostoriju Crni Vrh u cilju pronalaska oružja na tome sektoru i zatvaranja pravca od Žepe.

XV Majevička brigada:
Jedinice na istim položajima, stanje bez promjene.

21. mart:

VI Bosanska brigada: Brigada se nalazi raspoređena i to: I bataljon Crni Vrh, II bataljon Jagodnja — Zanjevo, IV bataljon Velika Delegošta, III bataljon Srebrnica.

XV Majevička brigada: Raspored jedinica ovoga dana bio je slijedeći: I bataljon Cikote, II bataljon Bratunac, III bataljon Drinjača, V bataljon Kravica — Kasaba. Stanje na sektoru jedinica bez promjene.

22. mart:

VI Bosanska brigada: Brigada se nalazi raspoređena na istoj prostoriji, stanje bez promjene.

XV Majevička brigada: Jedinice na istim položajima, bez promjene.

23. mart:

VI Bosanska brigada: Raspored jedinica u toku ovoga dana je isti. Štab ove brigade doznao je da se u Skelanima krije komandant legije Omer Mustafić, pa je uputio IV bataljon u cilju hvatanja istog. Ali pošto je on na vrijeme bio obaviješten o tome, uspjeo je da pobjegne. Tom prilikom u Skelanima zarobljen je jedan njemački pikavac i 3 puške.

XV Majevička brigada: Jedinice na istim položajima, stanje bez promjene.

24. mart:

VI Bosanska brigada: Jedinice na istim položajima, stanje bez promjene.

XV Majevička brigada: Jedinice na istim položajima, stanje bez promjene.

25. mart:

VI Bosanska brigada: U toku ovoga dana jedinice se nalaze na istim položajima. Jedna četa II bataljona upućena je na prostoriju sela Fakovića sa zadatkom kontrolisanja r. Drine na tom sektoru. Vršena je mobilizacija omladinaca u s. Blažijevu. Nisu primjećivani nikakovi pokreti neprijatelja.

XV Majevička brigada:

Jedinice na istim položajima. U toku dana, neprijatelj: četnici, ustaše, zeleni kadar (svega oko 200) — izvršili su napad na Drinjaču. Napad je izvršen u 7 sati od pravca Zvornika, a bio je potpomognut artiljerijskom vatrom iz Srbije. Neprijatelj je došao do ćuprije na lijevoj obali r. Drinjače. Dijelovi III bataljona izvršili su odmah napad na neprijatelja. Poslije žestoke kraće borbe neprijatelj je odbijen uz gubitke od 10—15 izbačenih iz stroja.[2] Naši gubitci: jedan teže i dva lakše ranjena.

V bataljon u zoru vršio je pretres s. Šušnjara, gdje se je krila manja grupa ustaša, te je tom prilikom uhvaćen zloglasni ustaša Mustafa Ademović zvani „Šušnjarac".—

26. mart:

VI Bosanska brigada: II, III i IV bataljon na istim položajima, a I bataljon postavio se na prostoriju s. Krnić — Tokoljak. Manji dio svojih snaga ostavio je u s. Oparci u cilju kontrolisanja r. Drine.

II bataljon postavio se je u zasjedu na Drini, sa zadatkom da napadne neprijatelja, za kojeg su bili saznali da će se u toku noći sa splavom pustiti niz Drinu od Skelana do Zvornika (Nijemci i četnici). Neprijatelj nije naišao.

XV Majevička brigada: Jedinice na istim položajima. Cijela brigada proslavila je godišnjicu osnivanja.

27. III.

VI Bosanska brigada: Raspored jedinica isti, stanje bez promjene.

XV Majevička brigada: Jedinice na istim položajima, stanje bez promjene.

Ovoga dana završen je niži vojni kurs, koji je održan pri štabu ove divizije u vremenu od 7—27. III. o.g. Kurs su pohađali komandiri, zamjenici komandira, vodnici, desetari i nekoliko boraca. Zahvaljujući povoljnim okolnostima, velikom interesovanju, trudu i marljivosti kursista, ovaj kurs dao je potpuno zadovoljavajuće rezultate. Po završetku kursa, održan je ispit, kome su bili prisutni članovi ovoga Štaba.

---

[2] O toj borbi vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 187.

28. mart:

VI Bosanska brigada: Jedinice na istim položajima. Ovoga dana 1 bataljon položio je zakletvu za vjernost svome narodu — pred štabom brigade.

XV Majevička brigada: Jedinice na istim položajima. II bataljon oštetio je dva neprijateljska kamiona na cesti Mali Zvornik — Ljubovija i tom prilikom izbacio iz stroja 3 neprijateljska vojnika.

29. mart:

VI Bosanska brigada: Raspored brigade kao i ranije. U toku 28/29 grupa četnika od 15—20 ljudi sa dva p. mitraljeza prebacila se je kod s. Peći na lijevu obalu r. Drine i tom prilikom opljačkali su ovo selo, zapalili dvije štale i ranili jednog muslimana. Odmah po njihovom prebacivanju, I bataljon uputio je jedan vod u cilju protjerivanja istih. Saznavši za dolazak naše vojske, prebacili su se preko Drine u Srbiju, uz pomoć bacačke i mitraljeske vatre iz Srbije.

XV Majevička brigada: II bataljon ponovo je na istoj cesti (Zvornik — Ljubovija) oštetio tri neprijateljska kamiona. V bataljon sa dosadašnje prostorije pomjerio se je na prostoriju Drinjača — Paljević, a III bataljon na prostoriju Tekija — Kasaba.

30. III.

VI Bosanska brigada: Raspored brigade kao i ranije. U toku dana od 7—9,30 časova čula se jaka mitraljesko-bacačka vatra u Bajinoj Bašti. Neprijatelj je tukao iz Bajine Bašte prema položaju našeg IV bataljona na lijevoj obali r. Drine.

U vezi sa novonastalom situacijom, tj. prebacivanjem neprijateljskih snaga iz Ljubovije prema Bratuncu u toku noći 30/31 o.mj. upućen je II bataljon prema Bratuncu sa zadatkom da u sadejstvu sa III bataljonom, koji se je nalazio u Srebrnici i II bataljonom XV Majevičke brigade, koji je po ulasku neprijatelja u Bratunac, rokirao se na kose lijevo od Bratunca, izvrše napad na Bratunac i protjeraju neprijatelja. IV bataljon pomjerio se je na liniju s. Vošnjak — Faković, sa zadatkom kontrolisanja r. Drine i onemogućavanja prebacivanja neprijatelja na tom sektoru. I bataljon sa štabom brigade prebacio se je na prostoriju Poznanovića i služio je kao brigadna rezerva.

Poslije kratke ali jake borbe, neprijatelj je razbijen i prebačen na desnu obalu Drine uz gubitke od 30 izbačenih iz stroja.

XV Majevička brigada: Raspored jedinica isti.

Neprijatelj — nedićevci, u jačini od 300—350 ljudi, uspio je da se u toku noći neopaženo prebaci preko Drine kod s. Volja-

vice i da oko 8 časova ovlada Bratuncem, nakon kratke i jake borbe sa našim II bataljonom. Protivnapadom, koji su izvršili dijelovi II bataljona i dijelovi III bataljona VI Bosanske brigade, neprijatelj je uz gubitke od 30 izbačenih iz stroja, protjeran iz Bratunca i prebačen na desnu obalu Drine. Naši gubitci: 3 mrtva, 2 ranjena i 2 izgubljena.

31. mart:

VI Bosanska brigada: na prostoriji: I bataljon sa štabom brigade u s. Poznanović, IV bataljon na liniji Faković — Vošnjak, II bataljon s. Zalužje. Stanje bez promjene.

Neprijatelj ne pokušava sa ispadima, niti se primjećuju ma kakovi pokreti neprijatelja.

Za proteklih 15 dana ubijena su 4 ustaško-bugarsko-četnička špijuna.

Zaplijenjeno je 25 pušaka, 1 pištolj i jedan njemački pikavac, sa izvjesnom količinom municije.

Od dolaska na ovu prostoriju mobilisano je i dobrovoljno pristupilo u našu vojsku 156 drugova i 9 drugarica.

XV Majevička brigada:

Jedinice na istim položajima, osim III bataljona koji se je sa dosadašnje prostorije pomjerio na prostoriju Glogova — Kasaba.

Za vrijeme od 15—31. III o.g. štab brigade nalazio se je u s. Hranča.

Štab divizije za vrijeme od 15—31. III. o.g. nalazio se je u Srebrnici.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, Načelnik-p.pukovnik, Komandant-pukovnik
B. Petričević

(M.P.)

BR. 5

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 1. APRILA 1944. ŠTABU 16. NOU DIVIZIJE O NAPADU NA GAVRIĆA BRDO I MUKAT[1]

ŠTAB
II VOJVOĐANSKE BRIGADE
1 aprila 1944 godine

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

Naređenjem štaba XVI NOU divizije br. op. 6/44,[2] II brigada dobila je zadatak da noću 27/28 III ov.m. prethodno dobro ispitavši neprijateljski položaj, izvrši sa najmanje svoja dva bataljona napad na neprijatelja na položajima: Gavrića Brdo (k. 302) — Mukat sa ciljem njegovog razbijanja i potpunog uništenja na tom položaju,[3] dok bi jedinice I i IV brigade izvršile demonstrativan napad na neprijatelja svaka na svom sektoru.[4]

Raspored i zadaci bataljona za izvršenje prednje postavljenih zadataka bio je sljedeći:

III bataljon dobio je zadatak da sa Suđenice (k. 308) preduzme tačno u 21 čas frontalan napad sa juga preko sela Stankovića na Mukat i Gavrića Brdo. Jednu četu ovaj bataljon držao je kao rezervu i prihvat jedinicama koje su napadale na Gavrića Brdo — Suđenica.

IV bataljon dobio je zadatak da iz doline rijeke Janje neprijatelja napadne tačno u 21 čas sa zapadne strane.

I bataljon dobio je zadatak da se sa jednom četom postavi u pravcu G. Zabrđa sa zadatkom obezbjeđenja i izvođenja akcije i onemogućavajući intervenciju neprijatelja od pravca G. Zabrđa u momentu kada naše jedinice budu napadale na Gavrića Brdo. Sa drugom četom da se postavi na prelazu rijeke Janje ispod samoga Gavrića Brda kod vodenice gdje je neprijatelj prema prikupljenim podacima napravio most. Zadatak je ove čete da ni po koju cijenu ne dozvoli bjekstvo neprijatelja sa Gavrića Brda u pravcu G. Zabrđa u momentu kada na istog

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 9—3, k. 951.

[2] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 134.

[3] i [5] Borba je vođena sa jedinicama 13. SS legionarske divizije. Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 187.

[4] Pošto se neprijatelj povukao sa položaja Goduš — Udrigovo — s. Rikanovići i iz s. D. Zabrđa, jedinice pomenutih brigada zauzele su ih bez borbe, ostale tu do 5 sati ujutru kada su se povukle na svoje ranije položaje. Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 138 i 166.

budu napadale naše jedinice. Sa ostale dvije čete izvršite napad na Gavrica Brdo sa istočne strane. Tok same akcije je bio sijedeci:

III Bataljon stigao je na određene polazne položaje u određeno vrijeme, tj. u 21 čas preduzima frontalni napad preko Stankovića na Mukat i Gavrića Brdo, ne čekajući na sadejstvo jednovremenosti napada ostalih bataljona koji su zadocnili oko 20 minuta. Četnim i vodnim kolonama jedinice našeg III bataljona privukle su se do samih neprijateljskih rovova, kada je neprijatelj primijetivši borce III bataljona osuo žestoku, jaku mitraljesku i minobacačku vatru, osvjetljavajući stalno predteren, koji jedinice III bataljona nisu mogle parirati a ni izdržati, već su se povukle nešto u nazad s tim da izvrše napad po dolasku IV i I bataljona, zajednički sadejstvujući.

IV bataljon zakašnjenjem od 20 minuta stigao je na polazne položaje i iz doline rijeke Janje u tri četne kolone krenuo je u napad na Gavrića Brdo sa zapadne strane. Neprijatelj se nije nadao napadu sa obje strane, tako da je bataljonu uspjelo neprijateljskim prvim linijama privući se skoro neprimijećeno. Primijetivši podvlačenje bombaša, neprijatelj je osuo žestoku koncentrisanu vatru u pravcu napada IV bataljona dok je bataljon odmah na [to] odgovorio silovitim jurišem kada su borci IV bataljona u nekoliko skokova uskočili u neprijateljske rovove i izmiješali se sa neprijateljem, kada je nastalo u pomrčini hrvanje, gušanje i ujedanje između neprijatelja i boraca IV bataljona.[5]

Prvi bataljon jednovremeno kad i IV bataljon izvršio je podilaženje i napada sa istočne strane iz doline i pravca Mezgrajice u zajednici sa dvjema četama III bataljona.

Neprijatelj je bio vrlo brzo protjeran iz prve linije rovova odakle se je povukao u groblje produžavajući sa žestokim otporom. Pristupilo se odmah likvidaciji groblja koje je bilo unaokolo minirano i svaki od naših boraca koji je pošao ili ušao u groblje ili je poginuo ili je ranjen. Tu je i najviše palo drugova iz IV bataljona.

Pa ipak neprijatelj je protjeran iz groblja odakle je panično gazeći rijeku Janju u pravcu Tutnjevca, ne naiazeći ni na jednu našu ostavljenu zasjedu, a ni na zasjedu I brigade.

Važno je napomenuti da je neprijatelj u ovoj borbi koristio tajne zasjede koje su bile izbačene ispred prve borbene linije, dobro kamuflirane u džbunje, gdje su se neprijateljski vojnici sa po kojim automatskim oružjem pritajili i u onoj pomrčini nisu se primjećivali, i tek kada su naši borci izvršili juriš i protjerali neprijatelja iz prvih bunkera, tajne zasjede otvorile su vatru iza leđa naših boraca, što je donekle dovelo i do zabune. Za cijelo vrijeme dok je borba trajala ne-

prijateljska artiljerija i minobacači obasipali su streljačke strojeve naših bataljona brzom i preciznom vatrom ranivši i ubivši nam veći broj drugova.

Neprijatelj je bio vrlo žilav, uporan i lukav. Neprijatelj je vatru otvarao samo na bliskom odstojanju, osvjetljavajući stalno predteren kojim su naše jedinice podilazile. Borba po upadu naših boraca u neprijateljske rovove poprimila je karakter hrvanja, grebanja i ujedanja. Dvojica boraca IV bataljona oteli su dva parabeluma — pištolja hrvajući se sa ovim banditima.

Nedostaci koji su se ispoljili u toj akciji su sljedeći:

— naša vojna rukovodstva a osobito niža još nisu na onome stepenu izgrađenosti kako bi to moralo da bude, a što se ogleda naročito u razvođenju bataljona za napad. Na pr. bataljon se kreće u napad u četnim i vodnim kolonama sve do neprijateljskih prvih rovova ili sve dotle dok neprijatelj osjetivši podilaženje naših jedinica ne otvori prvi vatru, — ne isturajući unaprijed izviđačke bojne patrole (pipke), koje bi tačno ispitale i ustanovile mjesta i raspored neprijateljskih rovova, radi pravilne orijentacije bataljona za napad;

— hrabrost boraca još nije usklađena sa dovoljnom opreznošću prilikom nastupanja i upada u neprijateljske rovove.

— nesistematsko čišćenje osvojenog terena, dozvoljavajući da izvjesne razbijene grupice neprijateljskih vojnika ostaju pozadi našeg streljačkog stroja i poslije otvaraju vatru u leđa našim jedinicama i tako stvore zabunu. Ovo je donekle omogućilo i uslovilo gust mrak koji je vladao te noći, kao brz i silovit napad IV bataljona i jurenje za neprijateljskim dijelovima koji su odstupali ne posvećujući dovoljnu pažnju pređenom i osvojenom terenu.

Sanitetska služba je u ovoj akciji dobro funkcionisala.

Naši gubitci su 21 poginuo. 32 ranjena druga i 2 nestala. Gubitci neprijatelja [po] do sada prikupljenim podacima su oko 30 mrtvih i oko 50 ranjenih vojnika.

Zaplijenjeno je 2 parabeluma — pištolja, 5000 puščanih metaka, 12 ručnih bombi, 10 mina za laki bacač, 15 rančeva i ostale vojničke spreme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam. komandanta
Đuro Marinić

Načelnik:
kapetan:
Rebula[6]

---

[6] Eduard

BR. 6

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. KRAJIŠKE BRIGADE OD 1. APRILA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE OD 15. DO 31. MARTA[1]

ŠTAB XII. KNOU. BRIGADE
STR. POV. OP. BR. 30 44
1. aprila 1944. godine
Položaj

15-dnevni izvještaj o radu i vojnim akcijama za vrijeme od 15.—31. marta 1944. godine — dostavlja.—

ŠTABU XI. DIVIZIJE NOV. JUGOSLAVIJE

Položaj

U duhu postojećeg naređenja Štaba divizije, dostavlja se 15-dnevni izvještaj o radu i vojnim akcijama za vrijeme od 15—31. marta 1944. godine i to:

I. Bataljon: Jedinice ovoga bataljona na dan 16. ovog mjeseca nalazile su se na položaju Osinja, u cilju uništavanja četničkih bandi, koje su se tamo nalazile. Na dan 17. III. t. g. četnici su se skoncentrisali i pokušali napad na naš logor u Osinji. Naše jedinice izvršile su kontranapad na četničke bande, koje su se razbježale. Ovom prilikom jedan četnik je teže ranjen na našoj strani nije bilo gubitaka u mrtvim i ranjenim.

Istoga dana bataljon je izvršio pokret iz Osinje pravcem: V. Prnjavor, Foča, Johovac, Kotorsko i Majevac. Ubijen je 1 milicioner, zarobljen 1 i ranjen 1 u selu Foči i zaplijenjen 1 karabin i 50 metaka. Prilikom prolaza preko Foče, milicija je pripucala na naše snage, ali nije nanijela nikakvih gubitaka. Mi smo ih ućutkali sa jednim plotunom. —

Dana 18. marta 1944. godine, bataljon se nalazio na položaju Majevac. Jedna desetina pratila je drugove, njih oko 260, koji su prešli iz istočne Bosne za Krajinu.[2]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 7—4. k. 876.

[2] U depeši Štaba 3. korpusa NOVJ od 9. i 16. marta 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o tome se kaže:

„...Na Majevici čeka za prebacivanje u V korpus veći broj specijalista avijatičara, tenkista itd. Javite kada ih jedna vaša jedinica može prihvatiti kod Modriče."

Dana 19. ovog mjeseca bataljon je izvršio pokret iz Majevca pravcem: Foča, V. Prnjavor, Mala Sočanica. Prilikom prelaza preko potoka Foče, neprijatelj je pripucao sa Foče i Cera, ali naše snage nisu otvarale vatre. Uhvaćen je jedan milicioner sa karabinom. Karabin je oduzet, a milicioner je pušten.

U vremenu od 20. — 22. marta t.g. bataljon se nalazio na položaju Mala i Velika Sočanica. Jedan vod pratio je drugove koji su došli iz istočne Bosne do štaba brigade. Jedna četa protjerala je četničku bandu iz Velike Sočanice, kojom prilikom je zarobila i jednog četnika... Zaplijenjen je jedan karabin.

Dana 22. marta 1944. godine jedna neprijateljska kolona koja je krenula sa Cera prema Maloj Sočanici, bila je dočekana i nakon kraće borbe povraćena je natrag. Da li je neprijatelj imao gubitaka nije nam poznato. Istoga dana bataljon je izvršio pokret u pravcu: Mala Sočanica, Velika Sočanica, Osinja i Pojezna, u cilju proganjanja i uništavanja četničkih bandi, ali sa neprijateljem nismo došli nigdje do sukoba.

U vremenu od 23.—27. marta 1944. godine, snage ovog bataljona nalazile su se na položaju Osinja, u svrhu protjerivanja četničkih bandi oko Osinje i Drijena.

Na dan 27. III. t.g. bataljon je izvršio pokret sa položaja Osinje u pravcu: Mala Sočanica. V. Prnjavor, M. Prnjavor, V. Bukovica. M. Bukovica, Grabovica, i Ljeskove Vode, radi izvršenja dobivenog zadatka od Štaba brigade. U ovoj akciji prilikom pokreta, zarobljena su 3 milicionera i 2 ranjena. Zaplijenjena su 3 karabina, 200 metaka i 2 bombe. Jedna satnija domobrana razbijena je u blizini Cera.[3] U pokretu jedna manja grupa četnika pripucala je sa jedne čuke kod Grabovice na naše snage, koja je odmah bila protjerana.

U vremenu od 28.—30. marta t.g. bataljon se nalazio na položaju Ljeskove Vode. Na dan 29. marta 1944. godine jedna naša četa išla je do Crnče u svrhu prikupljanja podataka o neprijateljskim garnizonima i kretanju četničkih bandi na tome sektoru.

U proteklih 15 dana mobilisali smo 2 druga, a jedan drug i jedna drugarica stupili su dobrovoljno u redove naše vojske.—

U ovome međuvremenu dezertirala su dva druga, od kojih je jedan novomobilisan prije 20 dana, a drugi uhvaćen kao četnik.

Nastava i vojnički egzercir u vremenu kada jedinice nisu u akcijama vrše se u smislu izdatog Vojnog potsjetnika.

„Zbog aktivnosti neprijatelja na ovom sektoru potrebno je da 17-og ov. mj. prihvatite specijaliste u Modriči. Kuriri V korp. mogu doći kad se budu prebacivali delegati za oml. kongres. K. V." (Vidi knjigu depeša Štaba 3. korpusa NOVJ u Arhivu V. I. I., reg. br. 1/8/I, k. 408.)

[3] i [5] O neprijateljskim snagama u tim mjestima vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 188.

Za proteklih 15 dana održana su dva sastanka sa štabom bataljona i komandama četa, radi upoznavanja sa naređenjima i zadatcima koje smo dobili od štaba brigade.

II. Bataljon: Od 15.—17. marta 1944. godine, bataljon se nalazio na sektoru Ljeskove Vode, kontrolišući teren prema Bukovici, Velikom i Malom Prnjavoru. Na dan 17. III. t.g. po naređenju štaba brigade, 2 čete ovoga bataljona izvršile su pokret sa snagama I. bataljona za Majevac, dok je 1 četa nalazila se u zaštiti štaba brigade i kontrolisala teren prema Gojakovcu i Jelahu.

Na dan 19. III. t.g. na veče bataljon sa svoje dvije čete i snagama I. bataljona povratio se na prvobitne položaje, a 20. III. t.g. upućen je jedan vod sa intendantom bataljona u Ljeskove Vode, u svrhu prikupljanja hrane. Tom prilikom ovaj je vod naišao na četničku bandu koju je odmah rastjerao, te zarobio jednog četnika, zaplijenio jedan karabin, 60 metaka i 2 četnika ranio lakše i jednoga teže. Zarobljeni četnik bio je partizan u V. KNOU brigadi, iz koje je dezertirao u Dobojsko-derventski PO koji odred se priključio XIV. SBNOU brigadi, a odavde ponovno dezertirao u četnike. — 19. i 20. marta bataljon se odmarao na istim položajima.—

Na dan 23. marta t.g. po naređenju štaba brigade jedna četa sa snagama 1. bataljona imala je za zadatak da prokrstari sektorom: Osinja, Pojezna, Velika Sočanica, i Cerani, radi ispitivanja počinjenih četničkih zločina, za vrijeme boravka naših snaga u Majevcu. Istoga dana jedna naša četa vršila je pretres sela Ljeskove Vode, u kome je naišla na otpor četničke bande, kojom prilikom je ranila 2 četnika (jednog lakše a jednog teže). Od toga vremena snage ovog bataljona nalazile su se stalno na dodijeljenim položajima.—

Na dan 26. marta 1944. godine, dvije čete ovog bataljona u 2 sata u jutro izvršile su pokret predviđen naređenjem ovoga štaba pravcem: Ljeskove Vode, Grabovica, Bukovica i Stanovi, u cilju uništavanja i proganjanja četničkih bandi. U ovim akcijama uhvaćen je jedan četnik, zaplijenjen jedan karabin i 15 metaka. U toj istoj akciji u selu Stanovima, jedna naša desetina sačekala je jednu četničku grupu, te ranila dva četnika i zaplijenila dva vola, koje je ta grupa gonila.—

Dana 27. III 1944. godine, po naređenju Štaba brigade, bataljon je izvršio pokret pravcem: Ljeskove Vode, Gojakovac, zahvatajući Miljanovce, Piljuzić, Kalošević, Vrela, Žarkovinu, jedan dio Ruževića, Stražanicu, Osivicu, Ukrnjicu i Čečavu, gdje se i sada nalazi. U ovom pokretu bataljon je imao za zadatak da rastjera i uništi četničke bande na ovim sektorima i da izvrši smjenu III. bataljona u Čečavi.—

Naše jedinice, nailazeći preko pomenutih sektora, raspoređene po četnim i vodnim kolonama, uhvatile su 5 četnika, zaplijenile 3 karabina, 150 metaka i 4 bombe... Takođe je tom prilikom zarobljen i Jorgićev jahaći konj sa sedlom.—

Na dan 29. ovog mjeseca bataljon je izvršio smjenu jedinica III. bataljona koje su se nalazile u Čečavi i dobio novi zadatak od Štaba brigade.—

Za ovih 15 dana, vojnički rad sastojao se: Od strane Štaba bataljona održana su dva savjetovanja sa komandnim kadrom I. i II četе. Na jednom savjetovanju prorađeno je pismo Štaba divizije o uništenju četnika, a na drugom savjetovanju o uništenju četnika, način pravilne mobilizacije i rad sa novim borcima. Takođe je komandant ovoga bataljona održao jedan sastanak sa komandnim kadrom III. čete, po pitanju straže i stražarske službe a kod boraca i rukovodilaca II. čete o rukovanju, poznavanju i čišćenju oružja.—

Sa komandnim kadrom I. i III. čete prorađivan je predmet Čitanje karata i planova, orijentacija, karte pomoću busole (kompasa) i drugih predmeta.—

Osim gore navedenog, komandiri četa održali su po jednu konferenciju, na kojima su pretresali nedostatke, kao i pitanje uništavanja četničkih bandi, po dobivenim direktivama na savjetovanju sa štabom bataljona.—

Za ovih 15 dana mobilisano je 27 novih boraca, a dobrovoljno se javilo u naše redove 7 novih boraca i 2 drugarice.—

Za to isto vrijeme dezertiralo je 7 boraca, od kojih su većinom novomobilisani.—

III. Bataljon: Jedinice ovog bataljona za čitavo vrijeme od 15.—31. marta 1944. godine nalazile su se u Čečavi sa dvije čete, a sa jednom četom u Klupama. Naše dvije čete koje su se nalazile u Čečavi imale su zadatak kontrolisanja pravca: Čečava, Ukrnjica, Rankovići, Teslić, zatvarajući komunikaciju Teslić, Pribinić, Klupe, dok je četa koja je bila na Klupama imala za zadatak sprovođenje bolesnika u divizijsku bolnicu, kao i karavana Klupe — Maslovare.—

Za sve ovo vrijeme nije bilo borbe, već jedino što su se naše jače patrole sukobile u dva maha sa četničkim grupama, kojom prilikom je ranjeno 5 četnika, dok na našoj strani nije bilo ni mrtvih ni ranjenih.[4]

Za proteklih 15 dana komandant bataljona održao je u II. i III. četi sa borcima po dva časa predavanje o nedostacima u službi u logoru i van njega. Održana su 3 časa sa komandnim kadrom iz Egzercirnog pravila i to: jedinačna, desetična i vodna obuka, kao i prestrojenja u mjestu, kretanju i sa raznim vr-

[4] Vidi dok. br. 173.

stama stroja. Održan je jedan sastanak sa komandnim kadrom o nedostatcima i budućem radu. Komandir I. čete održao je 4 sastanka, na kojima je pretresan plan rada sa komandnim kadrom za proteklih 15 dana i o nedostatcima u četi.—

Sa borcima su održana 3 časa iz opisa naoružanja, rukovanje sa oružjem i čuvanje istog.—

Komandir II. čete održao je 3 časa sa komandnim kadrom, na kome je pretresan plan rada, kao i izvjesne radnje iz Egzercirnog pravila, o jedinačnoj, desetičnoj i vodnoj obuci. Sa borcima ove čete takođe je izvođena obuka iz Egzercirnog pravila kao: jedinačna, desetična i vodna obuka.—

Komandir III. čete održao je 3 časa sa komandnim kadrom, na kojima je prorađivan plan rada iz čitanja karata i planova, a s borcima, jedinačna, desetična i vodna obuka.—

Komandni kadar u ovome bataljonu nije još potpuno dorastao, da bi mogao samostalno primati i izvršavati postavljene zadatke.—

Za ovih 15 dana mobilisano je 15 novih boraca, a jedan se javio dobrovoljno.—

* * *

Napomena: Vojno uzdizanje komandnog kadra vrši se po planu i na način kako je to navedeno u izvještajima bataljona.—

Na sastancima komandnog kadra bataljona i četa, kao najaktuelnije pitanje bilo je uništavanje četničkih bandi.—

Za posljednjih 15 dana mobilisano je oko 56 drugova i drugarica.

Za ovo vrijeme dezertiralo je 20 drugova, koji su skoro novomobilisani na ovome sektoru.—

Ishrana vojske za ovo vrijeme bila je dosta dobra. Hrana se prikuplja na dobrovoljnoj bazi i preko Narodno-oslobodilačkih odbora.—

Odjeća i obuća kod svih jedinica ove brigade je slaba, a naročito u jedinicama III. bataljona. Posljednja pošiljka, koja je primljena u vrlo maloj mjeri, nije mogla podmiriti ni najnužnije potrebe, te je zbog toga odjeća i obuća još uvijek težak problem kod ove brigade.—

Novi problem koji se pojavio jeste oružje, obzirom na dobar priliv novih boraca, koji su nenaoružani.—

Kulturno-prosvjetni rad po bataljonima ove brigade odvija se dosta dobro. Bataljoni daju priredbe sami, kad god im se ukaže zgodna prilika.

Vojnički život ove brigade odvija se normalno po svima jedinicama.

Zdravstveno stanje u jedinicama ove brigade bilo je dosta dobro. Bila su svega 2—3 slučaja manjih oboljenja od gripe.

Stanje u neprijateljskim garnizonima: Derventa, Doboj i Tešanj je nepromijenjeno, dok je u Tesliću brojno stanje smanjeno za 3 satnije.[5]

Četnici se donekle brojčano povećali, od onih koji su izbjegli da [ne] bi bili mobilisani u N.O. vojsku, jer računaju da će ostati na svom terenu i sačuvati glavu.—

Odnos naše vojske prema narodu pravilan je.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Milutin[6]

Komandant major,
Mile[7]

BR. 7

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. SLAVONSKE BRIGADE 12. NOU DIVIZIJE OD 1. APRILA 1944. ŠTABU 6. KORPUSA NOVJ O DEJSTVU I RADU BRIGADE OD 20. DO 31. MARTA[1]

Izvještaj o vojnom radu naših jedinica od 20. do 31. III. 1944

ŠTAB XII. UDAR. BRIGADE
XII. DIVIZIJE II. KORPUSA NOV
HRVATSKE[2]
Op. Broj 51
Dne 1/IV 1944

ŠTABU VI. KORPUSA NOV I PO JUGOSLAVIJE

Položaj

1. — *Opća situacija:*

Naše jedinice u posljednih 10 dana kretale su se na motajičkom sektoru (sekcija Slav. Požega 1 : 100000).

Na sektoru na kom je operisala naša brigada situacija je vrlo povoljna za nas. Našim čestim i zamašnim akcijama protiv

[6] Vujović
[7] Vučenović

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 9/3, k. 893.
[2] Naredbom Vrhovnog štaba NOV i POJ od 5. oktobra 1943. taj korpus je preimenovan u 6. korpus NOVJ (vidi tom II, knj. 1, Bilten za oktobar 1943).

četnika u kojima smo imali prilično uspjeha, uspjeli smo razbiti tzv. Motajičku četničku brigadu Vlade Vinčića, koja broji oko 280—300 bandita.[3] Borci njihovi su prilično demoralisani vraćaju se svojim kućama, neki s oružjem, neki bez oružja. U Motajički [NOP] odred prijavilo se ovih dana 2 s oružjem, a govore seljaci iz Lepenice da bi se Boško Stojković, komandant bataljona od 60 ljudi, predao samo kad bi mu oprostili život. Nedićevi četnici[4] dolaze kući i već su se 3 javili kod nas u štab koje smo mi iz političkih razloga pustili kući. Postoji mogućnost da će se četnike u glavnom razbiti, jedino bi ostale grupice najgorih koljača koje svakako čeka smrt i koji će i dalje ostati burgijati. Narod dolazi k svijesti i uslovi za mobilizaciju sazrijevaju.

Zahvaljujući našim uspješnim akcijama[5] narod se popravio i sada Motajički Odred uspješno mobiliše. Sada broji oko 170 ljudi. Samo mu nedostaje oružje, a XI. divizija neće da nabavi. Mi smo im dali koliko smo mogli.

Četnici za nas ne predstavljaju neku vojničku opasnost i mi potpuno vladamo Motajicom. Četnici koji su preostali zbili su se na Detlak i Kladare, tik uz miliciju koja drži spoljnu odbranu Dervente.

Samim razbijanjem četnika omogućila nam se mobilizacija Poljaka u Prnjavorskom srezu.

Posade u okolnim garnizonima (Derventa, Kalenderovci, Pjevalovac, Bjelo Brdo) su nepromijenjene.[6] Banda je napravila uporište u Sl. Kobašu i Bebrini. Za posljednjih 10 dana nije bilo slučajeva upada bande na naš teritorij. Kraj Dervente je prolazila banda (Švabe), ali su bili samo na prolazu za Mađarsku i Rumuniju. Namjere bande koja se sada nalazi u okolnim uporištima nisu nam poznate.

26. III. 1944 pao je laki njemački bombarder na Motajici. Zarobili smo pilota Dietricha Perkulma za koga Švabe nude zamjenu mi ćemo nastojati da ga izmijenimo. Zaplijenjen jedan ispravan mitraljez (šarac) i jedan koji tuče kroz elisu (sinhronizirani) koga ne možemo upotrebljavati bez struje. Pored toga zaplijenjen je jedan pištolj 7,65 mm. i 3 avionske bombe od 50 klg.

---

[3], [9] i [10] Vidi tom IV, knj. 23. dok. br. 136.

[4] Riječ je o četnicima Draže Mihailovića, čije su komande korpusa održavale vezu sa Milanom Nedićem i njegovim ministrom Bogoljubom Kujundžićem u Beogradu i od njih tražili pomoć. O tome se opširnije govori u dopisu četničkih komandanata zapadne Bosne, Krajinskog i Srednjobosanskog korpusa od 28. marta 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. BH—X—652).

[5] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 118.

[6] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 193.

Na večer 27. III. 1944 došla je ratna oklopna lađa u Slav. Kobaš i omela nam akciju koju smo kanili izvršiti na Sl. Kobaš i Bebrinu, dokle budu jedinice XII. divizije rušile prugu.[7] Lađa je tek 28. III. u jutro krenula za Brod. Prije smo je tukli iz topa Pito kao i protivtenkovskom puškom, ali je uvijek bilo bez uspjeha. Kada bi imali protivtenkovski top sigurno bi je potopili pošto ima odličnih nadvišenih položaja s kojih bi mogli tući lađu na udaljenosti 200 metara.

2. — *Rad naših štabova i podređenih jedinica:*

Osnovni uvjet u štabu za pravilan i uspješan rad, jest autoritet Partije. Gdje je Partija slaba i ne osjeća se, tu rad ne klapa. Takav slučaj je bio kod nas u štabu I. bataljona. Partijski sekretar se u opće nije osjećao... Slabo su se održavali sastanci i nije bilo odgovornosti, nije se polagao račun pred Partijom. To se naročito vidjelo kad je komandant bataljona ranjen, a na njegovo mjesto došao novi Alojz Puh, koji je vršio dužnost zamjenika komandanta IV. bataljona. Kao posljedica toga bila je nekoordinacija rada, međusobno nepotpomaganje, a čak i netrpeljivost. Ovo je primijećeno i održano savjetovanje sa štabom, pa sa svima štabovima bataljona gdje je svima ukazano na to do čega bi dovelo to u I. bataljonu da se nije otklonilo...

Inače stanje u ostalim štabovima bataljona zadovoljava. U radu nastoje da se potpomažu i upotpunjuju. U IV. bataljonu se pomalo počelo osjećati da politkomesar želi da drma svima, ali se to još sada toliko ne ispoljava. Nastojaćemo da to ispravimo pravovremeno... U IV. bataljonu nema zamjenika komandanta, a nema drugova za sada koji bi primili tu funkciju.

Rad štabova bataljona prilično se osjeća i to kako na vojnom tako i na političkom polju, u jedinicama i na terenu, a za vrijeme natjecanja, nivo znanja drugova boraca se izdigao.

Na vojnom polju u poslednjih 10 dana radilo se prilično mnogo. Održano je 15 sastanaka, kako sa komandama četa, tako i sa svim rukovodiocima bataljona. Na sastancima se uvijek nastojalo prenijeti iskustvo starijih boraca na mlađe, kako bi mogli u sadašnjoj borbi protiv četnika efikasno iskoristiti. Pretresalo se kritički akcije i ukazalo na greške, a isticalo sve što bi mogli koristiti u budućim akcijama. To naročito važi za akcije na četnike, jer mi nismo u Slavoniji vodili takove akcije, pa nemamo još dovoljno iskustva.

---

[7] Ta divizija je tada dejstvovala na pruzi Zagreb — Beograd u Slavoniji. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 25, dok. br. 123.

Iz borbene obuke se učila „obuka strelca“ i „borba po šumama“.

Iz ratne službe: „nastupni. odstupni i bočni marš“. Dalje se učilo rasklapanje i sastavljanje puškomitraljeza, šarca i rukovanje sa istim, kao i gađanje aviona.

U IV. bataljonu proučavao se članak „O dužnosti i odgovornosti starješine u NOV“ od pukovnika Terzića[8] iz „Naprijeda“ broj 40.

Pošto je lijepo vrijeme, radilo se sa jedinicama i na terenu, na primjer: napad i odbrana, zauzimanje usamljene kuće, zauzimanje usamljenog čota, korišćenje vatre automatskog oruđa, sadejstvo pješadije i teških oruđa. Kontrolisalo se i učilo razvijanje u streljački stroj i prebacivanje pod zaštitom svoje vatre.

To je drugove prilično zainteresovalo i većina sve to s voljom radi, dok se nađe starijih koji bi htjeli samo uz peć sjediti, a koji kažu da to nama ne treba, skoro će se i rat svršiti itd. Nastoji se da se ispravi to njihovo mišljenje.

Formirali smo Četu pratećih oruđa u koju spada teški bacač i top „Pito“. Komandir te čete drug Josip Turkalj pokazuje se prilično vrijedan, svakodnevno drugovi uče gađanje bacačem i topom. Naročito se pažljivo proučava nišanska sprava kod teškog bacača.

Drugovi iz vodova teških mitraljeza također izlaze na teren i vježbaju u brzini skidanja mitraljeza s konja, postavljanje za borbu i skrivanje konja. Također u brzini tovarenja na konja i maskiranje.

Pošto je četa za vezu rasformirana, ostalo je samo 4 druga koji vode brigu za preostale telefone i kabl. Oni su prije nekoliko dana došli iz bolnice, jer su bili svi bolesni i u poslednjih 8 dana nisu ništa radili.

U Pionirskoj četi održana su 2 sastanka na kojima su se pretresale akcije na četnike, jer su i oni u njima učestvovali i upozorilo ih se na greške.

3. — *Disciplina i moral jedinica:*

Borbena disciplina je prilično dobra, kao i strojevna, a naročito u III. i IV. bataljonu. Pored toga ima mnogo lijepih slučajeva dobre strojeve i borbene discipline.

Borbeni moral u jedinicama kao i sama borbenost su dobri. Ne postoji sada akcija u koju bi se išlo, a da drugovi ne idu sa voljom. To se još više povećalo nadlijetanjem saveznič-

---

[8] Članak je objavljen u listu „Naprijed“ od 16. februara 1944. U to vrijeme Velimir Terzić je imao čin general-majora.

kih aviona nad našom teritorijom i mnogo se čuje gdje se priča o skorom završetku rata.

Borbenost nevršenjem većih akcija, nerušenjem pruge po malo opada. Vijanjem samo četnika drugovi otupljuju.

4. — *Stanje unutar jedinica:*

U akcijama koje smo vršili u posljednih 10 dana izbačeno je iz stroja 4 druga. Od toga su 2 mrtva, a 2 ranjena. Od dvojice mrtvih jedan je poginuo od strane našeg I. bataljona, u akciji 25. III. 1944. Inače je bilo nekoliko slučajeva oboljenja od gripe i dva od tifusa, koji su preveženi u našu ambulantu, koja se nalazi na Mačinom Brdu.

Imali smo 2 novomobilisana i 7 dezertera. Četvorica su bivši domobrani zarobljeni u Prnjavoru i odnijeli su 3 puške, ostali su bivši četnici...

Dobili smo u akcijama 3 puške.

5. — *Služba veze:*

Vezu među našim jedinicama održavali smo patrolama i kuririma koji su dobivali osiguranje. Vezu sa XI. divizijom kao i sa VI. Korpusom održavali smo radiostanicom kao i kuririma koje smo slali povremeno. Telefone u opće nismo upotrebljavali, jer je običaj da civili kidaju žicu.

6. — *Izvedene akcije:*

24. III. 1944 vršili smo akciju na četnike koji su se nalazili u Trstencima i Korovima.[9]

25. III. 1944 vršili smo akciju na četnike koji su bili u Gor. i Donjoj Lepenici i manje patrole u Kaocima, Vlaknici i Brusniku.

O istim, akcijama šaljemo vam operativne izvještaje.[10]

Pored ovih akcija štabovi bataljona su prilikom kantonovanja postavljali zasjede i vršili premetačine, tako da za četnike postoji svaki grm opasan.

7. — *Stečeno iskustvo:*

Treba nastojati prikupiti tačne podatke o neprijatelju, a onda praviti plan. Više razviti samoinicijativu naših rukovodilaca, pa da prilikom akcija poduzimaju sami ono što nije pismenom zapoviješću predviđeno, a bilo bi dobro. Zasjede postavljati što gušće na svim čotovima i one moraju biti međusobno povezane, tj. kontrolisati međuprostor između zasjeda. Na zadatak nastojati doći u određeno vrijeme jer zakašnje-

njem jedne jedinice propada i ne uspijeva akcija za cijelu brigadu. Ni u kom slučaju na zasjedama se ne smije ložiti vatra.

Četnike nastojati progoniti sa manjim kolonama, ali u više pravaca. Bolje iskorišćavati vidne dnevne znake, a ne sporazumijevati se galamom i na taj način otkrivati položaj.

8. — *Raspored jedinica i njihovo stanje:*

Sada su naše jedinice smještene u selima: Korovi, Nova Ves, Kunova i Rakovac. U tim bazama trebaju da se što bolje odmore i ishrane i da budu sposobne za buduće vijanje sa četnicima. Održavaju se sastanci na kojima se kritički pretresaju akcije, a također se uči teoretski na vojničkom polju. Pored toga pošto je lijepo vrijeme sa jedinicama se radi i praktički na terenu iz ratne službe i borbene obuke.

Drugovi su sada u glavnom svi obuveni. U koliko se kome podere obuća, naša brigadna radionica izradi toliko da se te drugove obuje. Osjeća se nedostatak u odjeći, ali više u vešu. U brigadi ima više od 150 drugova koji bi trebali ili gaće ili košulju, a ima dosta takvih koji nemaju u opće veša.

Stanje zdravlja se poboljšalo nakon što smo poduzeli mjere protiv zaraze tifusa. U posljednjih 10 dana bilo je svega dva oboljenja od tifusa. Inače nešto bolesnih drugova ima bolesnih od gripe. U našoj brigadnoj ambulanti sada ima oko 47 drugova i drugarica koji su ili rekonvalescenti od tifusa ili od gripe, ima ih ranjenih i premrzlih nogu, a i invalida koji nisu više sposobni za borbenu jedinicu. Invalide ćemo nastojati poslati u Slavoniju. Ovi su svi drugovi pokretljivi, tj. mogu se u slučaju potrebe kretati, dok 17 drugova i drugarica (tifus i teži ranjenici) uputili smo u centralnu bolnicu XI. divizije jer su nepokretni i mogu ići samo kolima i po koji na konju.

Ishrana u glavnom zadovoljava. Mjesto kruha jede se proja, a jedino oskudijevamo u soli, a po malo i u masti.

9. — *Daljnje operativne namjere:*

U najskorije vrijeme kanimo izvršiti akciju na Slav. Kobaš i Bebrinu, jer ta uporišta smetaju vezi između nas i Slavonije. Također ćemo nastaviti sa proganjanjem i uništavanjem četnika i vršenjem mobilizacije. Pored toga moramo davati osiguranja komisijama koje vrše rekviziciju i konfiskaciju hrane za proleterske jedinice.[11]

---

[11] Žito je prikupljano za jedinice 1. proleterskog korpusa i za neke jedinice NOVJ koje su dejstvovale u pasivnim krajevima srednje i zapadne Bosne. Vidi dok. br. 70 i 74 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 22, dok. br. 94.

Bilo bi dobro da napadnemo prugu, da ometemo saobraćaj i da obučemo malo borce.[12] Međutim nemamo kapisla i korde, a bombi avionskih sada imamo, pa nastojte da nam pošaljete to. da se i mi jedanput sručimo na prugu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar: I.[13] Miličević (M.P.) Komandant: I.[14] Senjug

BR. 8

IZVJEŠTAJ ŠTABA 18. HRVATSKE BRIGADE 38. NOU DIVIZIJE OD 1. APRILA 1944. ŠTABU 36. NOU DIVIZIJE O BORBAMA SA ČETNICIMA U CRKVINI I SLATINI I O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI NA SEKTORU ŠAMAC — MODRIČA — GRADAČAC — BRČKO[1]

ŠTAB
XVIII. N. O. U. HRV. BRIGADE
Položaj, 1. aprila 1944. g.
u 11 sati.

ŠTABU XXXVI. N. O. U DIVIZIJE

Položaj

Obaveštavamo vas, da se sa brigadom nalazimo na prostoriji Čardak — Garevac — Modriča.

Na ovom sektoru nema ništa naročito novoga. Trebavski četnici sa ozrenskim četnicima, nepoznatog broja, nalaze se u glavnom po svojim selima. U Doboju nalaze se male neprijateljske snage, pošto je znatan broj otišao za Teslić.[2] Na liniji Orašje — Šamac, Bosanski i Slavonski, nema neprijateljskih snaga,

---

[12] Vidi dok. br. 36 i 71.

[13] Ivica

[14] Narodni heroj Ivan Senjug Ujak. Poginuo 22. avgusta 1944. u Grubišnom Polju kao komandant 12. slavonske brigade.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 2—2, k. 1240.

[2] O neprijateljskim snagama u pomenutim mjestima vidi tom IV, knj. 23, dok. br 188.

osim u Slav. Šamcu manjih grupa ustaša, koje u posljednje vrijeme ne vrše ispade na naš oslobođeni teritorij, pošto se naše jedinice nalaze u Šamcu i oko Šamca.[3]

Jučer 31. marta 1944. u 6 časova u jutro četnici Pavla Gajića, koje je predvodio Savo Burić,[4] napali su i iznenadili, može se reći potpuno, dvije čete II. Bataljona Posavskog odreda u Crkvini. U kratkoj borbi četnici su zarobili oko 30 boraca istog bataljona, među kojima i tri drugarice. Mi smo ovaj izvještaj dobili u Modriči tri sata nakon napada i brzo smo s našim III. bataljonom intervenisali prebacivši se s kolima prema Crkvini.

Četnike smo zatekli za ručkom u Gor. Slatini i uspjeli ih prilično iznenaditi. Nakon kratke ali žestoke borbe četnici su razbijeni i pobjegli su preko Obudovca u pravcu Žabara. U toku borbe uspjelo nam je osloboditi zarobljene drugove i drugarice, odnosno njih 25, dok su i ostali oslobođeni, samo su se razbjegli.

Zarobljeno je nešto pušaka, municije. Četnici su imali 10 mrtvih i veći broj ranjenih. Naši gubici su jedan mrtav i dva ranjena.

Broj četnika u ovoj borbi prelazio je 200.

Molimo da nas obavestite o situaciji na sektoru Brčko—Čelić, kao i o situaciji u Semberiji.

Očekujemo vaša daljnja naređenja.

U političkoj situaciji na ovome sektoru nastupili su novi momenti, koji tako reći potpuno onemogućuju mobilizaciju. Naime prije neki dan pop Savo pozvao je ugledne domaćine iz hrvatskih sela u okolini Modriče na neki sastanak, poslije koga je uslijedio odlazak nekolicine hrvatskih mladića u četnike.

Komesar brigade održao je sa drugom Mlađenom[5] jedan prilično veliki zbor u Modriči na kome se dotakao i pitanja mobilizacije. Budući da su svi partijski funkcioneri i politčki radnici na ovome terenu mišljenja da prisilno mobilisati znači jačati ustaše u Prudu, to smo odlučili da u nekoliko promijenimo naš nastup. Kurs vodimo na vraćanje odbjeglih mladića kućama, a ulazak u našu brigadu postavljamo na dobrovoljnoj osnovi putem intenzivnog političkog i propagandnog rada. I ako u tome pogledu nema naročitih rezultata ipak ovde-ondje do-

---

[3] Vidi dok. br. 13.

[4] Vjerovatno je omaškom napisano Burić. Na Trebavi i u Posavini četnike je predvodio pop Savo Božić, komandant Trebavskog četničkog odreda.

[5] Mlađen Jevtić je bio član OK KPJ za Tuzlu. Poginuo je nesrećnim slučajem početkom novembra 1946. kod Lukavca kao narodni poslanik Narodne skupštine Bosne i Hercegovine.

bijemo po dvojicu-trojicu boraca. Ne znamo kako ćemo da riješimo problem mobilizacije, a kod nas se osjeća potreba za tim i naša brigada mogla bi da primi preko 100 nenaoružanih ljudi.

* * *

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom: **Budoni**[6] (M.P.) Komandant: **Franjo**[7]

BR. 9

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 2. APRILA 1944. ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA ZA RASPORED NA SEKTORU MRKONJIĆ-GRADA I ODBRANU SLOBODNE TERITORIJE[1]

ŠTAB
PRVE PROLETERSKE BRIGADE
Br. 675
2 aprila 1944.

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

U vezi stvorene vojničke situacije na sektoru naše brigade, a koju smo izložili i na našem brigadnom savetovanju 1 aprila, i u vezi koncentracije neprijateljskih snaga u Jajcu,[2] Štab I [proleterskog] Korpusa preko Štaba naše divizije pretpostavlja situaciju i namere neprijatelja. Njegove su namere da izvrši napad na našu slobodnu teritoriju i onemogući rad naših jedinica na toj teritoriji, kao na primer pravljenje aerodroma i rad naših postojećih ustanova na oslobođenoj teritoriji. U vezi tih

---

[6] Teufik Selimović

[7] Herljević

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 14/1, k. 713.

[2] i [3] U Jajcu su se tada nalazile jedinice 7. SS divizije „Princ Eugen". Prvih dana aprila 13. SS puk i 7. SS izviđački batalion te divizije vršili su nasilno izviđanje prema Mrkonjić-Gradu radi prikupljanja podataka o našim snagama i težili da na prostoriji Jajce — Mrkonjić-Grad — s. Čađavica — s. Medna stvore polaznu osnovicu za kasniji napad ka Drvaru. Vidi dok. br. 192 u ovoj knjizi i „Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945", knj. 2, izdanje Vojnog istorijskog instituta, Beograd, 1958.

pretpostavki i namera neprijatelja. Štab Korpusa u tom cilju i proširuje zadatke naše brigade u cilju očuvanja slobodne teritorije. U koliko neprijatelj ima ovakve namere, za sada ostaje pretpostavka, a verovatno je da će neprijatelj u tom slučaju usmeriti svoj napad na našu slobodnu teritoriju u dva pravca i to: pravcem Jajce — Mrkonjić[-Grad] i pravcem Jajce — Drenov Dol — Gorica — Šipovo i dalje prema Mliništima.[3] Najverovatnije je da će svoj glavni udarac usmeriti ovim drugim pravcem.

U vezi gornjeg

NAREĐUJEMO:

1. — *I bataljon* zadržaće se na sektoru Gornje Mile — Borci, sa zadatkom zatvaranja pravca prema Jajcu.

Bataljon „Garibaldi" zadržaće se na sektoru Magaljdol, sa istim zadatkom kao i I bataljon.

Oba ova bataljona držaće svoje bataljone na okupu i pretstavljaće jednu udarnu grupu na tom sektoru, s tim što će potrebna izviđačka odeljenja upućivati istočno u pravcu sela Bareva i Jelika (k. 1001). U koliko neprijatelj bude vršio jači pritisak na njihovom sektoru, oba bataljona neće primati uporne borbe u kojima bi pretrpeli gubitke. U slučaju jačeg neprijateljskog pritiska, ova dva bataljona pod borbom povlačiće se pravcem Magaljdol — Hoćune, a odatle zapadno od komunikacije Mrkonjić — Potšiljak (raskršće drumova).

2. — *II bataljon* sa sadanjeg sektora preći će na prostoriju Ljoljići — Stupna i sa te prostorije zatvarati pravac Drenov Dol — Brišće (Bataljon će voditi strogo računa da se ni jedan njegov deo ne smesti u selu Duljci, pošto je ovo selo zaraženo tifusom). Glavni zadatak bataljona je da uspešno zatvori određeni pravac i da na vreme otkrije neprijateljski pokret. U slučaju da neprijatelj ne napravi nikakav ispad na sektoru II bataljona, bataljon će svojom glavninom zatvarati određeni pravac, a sa jednom četom dejstvovaće bočno u pravcu komunikacije (oko raskršća druma kod Jezera).

3.— III bataljon odmah po prijemu ovog naređenja bez obzira na zadatak koji treba da izvrši noću između 2 i 3 o.m. izvršiće pokret i smestiti se na prostoriju s. Hoćune. Bataljon će na ovoj prostoriji biti rezerva VI bataljonu. Kod III bataljona nalaziće se telefon koji će redovno imati veze sa Štabom brigade i preko njega prenositi potrebna naređenja ostalim bataljonima.

4. — *VI bataljon* preuzeće dosadašnji položaj II bataljona i zatvoriti komunikaciju sa svog sektora prema Jajcu, svakočasovno održavati čvrstu vezu sa I bataljonom i bataljonom

„Garibaldi". U slučaju da neprijateljski pritisak bude jak, ovaj bataljon takođe neće primati uporne borbe, ali će voditi računa da zadržavanjem neprijatelja omogući I bataljonu i bataljonu „Garibaldi" prebacivanje određenim im pravcima. U slučaju da neprijatelj potisne prednje bataljone VI bataljon prebaciće se zapadno od komunikacije na prostoriji Đumezlije — Tonkovac i sa te prostorije dejstvovati bočno na neprijatelja.

U slučaju da neprijatelj pođe pravcem II bataljona, a uspe da potisne I bataljon i bataljon „Garibaldi", VI bataljon u tom slučaju orijentisaće se prema sektoru II bataljona, tako da bi ova dva bataljona na ovom sektoru sačinjavala jednu udarnu grupu. Dalje pravac dejstva ova 2 bataljona bio bi s. Ljoljići — Šipovo i prema Mliništima.

Protivkolsku četu VI bataljon uzeće pod svoju komandu i sa svog sektora upotrebiti top na najpogodnijem položaju.

5. — *IV bataljon* zadržaće se i dalje na prostoriji s. Brdo — Stupari i na toj prostoriji služiće kao opšta rezerva bataljonima koji dejstvuju na komunikaciji Mrkonjić — Jajce. Za ulazak u borbu IV bataljon dobiće naknadno naređenje.

6. — III bataljon sa svog sektora sačekaće čelo neprijatelja i vešto postavljenim zasedama dejstvovati i usporavati njegovo kretanje, tako da omogući I bataljonu i bataljonu „Garibaldi" kretanje određenim pravcima. U slučaju jačeg neprijateljskog pritiska, bataljon će se pod borbom povlačiti duž komunikacije pravcem s. Brdo — Potšiljak — Mračaj — Medna.

7. — I bataljon povezaće se sa Inžinjerskom četom XIII proleterske brigade i uzeti je pod svoju komandu, držeći je u blizini svoga bataljona i vodeći računa o istoj. U koliko bude situacija dozvoljavala, da se ponovno preduzme pravljenje mosta na Vrbasu. Štab brigade izdaće naknadno naređenje.

8. — Korpusna artiljerija, intendantura, brigadni sanitet i Tehnička četa ostaće na sadanjim prostorijama do daljeg naređenja, vodeći računa da u slučaju potrebe budu spremne za pokret.

Tehnička četa odmah će izvestiti ovaj Štab sa koliko eksploziva sada raspolaže i na koji način može upotrebljavati taj eksploziv, tj. da li u vidu nagaznih mina, ili putem električnog paljenja. U koliko Tehničkoj četi nedostaje eksploziva, neka nas o tome odmah izvesti, jer ćemo preduzeti potrebne mere da isti nabavimo.

9. — Kod I bataljona i bataljona „Garibaldi" nalaziće se zamenik komandanta brigade drug Savo Mašković[4], koji će rukovoditi sa ova dva bataljona. Načelnik Štaba brigade drug

[4] Narodni heroj Savo Mašković je poginuo 3. decembra 1944. u borbama na sremskom frontu kao komandant 8. crnogorske NOU brigade.

Ljubiša,[5] koji se sada nalazi kod III bataljona doći će u Štab brigade.

10. — Prema naređenju Štaba Korpusa, skreće se najstrožije pažnja o čuvanju municije, a što smo podvlačili i na zadnjem brigadnom savetovanju. Zato će rukovodstvo u bataljonima, a naročito štabovi bataljona o tome strogo voditi računa, da utrošak municije bude što manji. Borbu sa neprijateljem treba primati na bliskom odstojanju, starajući se da mu se nanese što više gubitaka sa manjim brojem municije. Napominjemo da u ovoj situaciji momentalno ne možemo dobiti municije, te ako bismo na ovom sektoru istrošili mnogo municije, ne bismo mogli primiti ozbiljnije borbe na važnijem sektoru, u cilju odbrane naše teritorije.

11. — Štab brigade će se do daljnjeg nalaziti u Mrkonjiću, gde svakodnevno i kad god je to potrebno slati izveštaje.

12. — U slučaju potrebe bataljonima, naš sanitet se nalazi u selu Mračaj, na drumu Mrkonjić — Miništa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Mirko[6]

(M.P.)

Komandant — kapetan,
J.[7] **Žarić**

---

[5] Veselinović
[6] Jovanović
[7] Jagoš

BR. 10

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 2. APRILA 1944. ŠTABU 36. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE OD 16. DO 31. MARTA[1]

ŠTAB
III VOJV. NOU BRIGADE
2. aprila 1944.

15-dnevni operativni
izveštaj dostavlja.

ŠTABU XXXVI N O U DIVIZIJE.—

16. III. 1944. III bataljon je otišao sa jednom četom II bataljona za pratnju specijalista u Modriču.[2]
I bataljon je u Brnjiku,
II bataljon bez jedne čete u Vražićima,
IV bataljon u Rahiću,
V u Rahiću, a u 7 časova ujutro se premešta u Zovik.
U toku noći brigada je trebala da izvrši napad na neprijatelja u Dubravicama, Pukišu i Ratkoviću, dok bi jedinice I brigade izvršile napad na Čelić.
Međutim napad nije izvršen, jer je I bataljon dobio zapovest tek oko 3 časa, a II i V bataljon su došli: V bataljon do Dubravica a II do Pukiša kada je već svanulo. Tada je jedinicama naređeno da se povuku na ranije položaje.
U 12 časova neprijatelj preduzima iz Ratkovića napad na položaj I bataljona. Borba je bila vrlo žilava i uporna. Neprijatelj vrši 4 puta juriš na I bataljon, ali borci I bataljona ih odbijaju protivjurišem i tjeraju ih ravno u selo Ratkoviće. Neprijatelj beži u panici i rasulu.
U ovoj borbi mi smo imali dva druga mrtva i tri ranjena, dok je neprijatelj imao oko

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 11—1, k. 1243.
[2] Vidi dok. br. 6, napomenu br. 2.

58 mrtvih i ranjenih. Borba je trajala sve do pred mrak, kada je neprijatelj prestao sa napadom.
Utrošili smo u ovoj borbi 1350 metaka.
Vreme je bilo lepo — oblačno.
Brojno stanje u brigadi:
Ljudstva: na licu: 998 drugova
82 drugarice.
Naoružanja: oružja: 664 puške
20 puškomitraljeza
5 teških mitraljeza
1 teški minobacač
2 laka minobacača
1 protivkolski top
1 protivkolska puška
municije: 34.034 puščane i mitr. municije.

17. III. 1944. U toku dana nije bilo promena. Vršena su izviđanja u pravcu neprijatelja.
Jedinice su ostale na položajima kao i 16. III. o.g.
Sastav i naoružanje brigade isto kao i dan ranije.

18. III. 1944. Jedinice na položajima kao 17. III. o.g.
Oko 14.30 časova neprijatelj iz Ratkovića sa 5 tenkova i jednim motociklom i sa nešto pešadije vrši napad na naš I bataljon. Protivkolska oružja onesposobljavaju tri tenka, dok se dva tenka probijaju kroz Vražiće u pravcu Zovika. Pod pritiskom tenkova i jake neprijateljske vatre naše jedinice (I i V bataljon) povlače se u neredu na položaje između Velinog Sela i Vražića, gde se zadržavaju.[3]
U selu Vražićima neprijatelj je ubio 34 seljaka. U ovoj borbi mi smo imali jednog mrtvog i pet ranjenih drugova i to uglavnom iz bacača.
Sa Nemcima su bili i zelenokadrovci, koji su i nagovorili SS-ovce da pobiju seljake.
Sastav i naoružanje brigade isto kao i dan ranije.

---

[3], [4], [5] i [6] Borbe su vođene sa jedinicama 13. SS legionarske divizije i 3. lovačkog zdruga. Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 178, 180, 181, 183—188.

19. III. 1944. Jedinice su na istim položajima kao i 18. III. Neprijatelj je bio neaktivan, osim artiljerije koja je obasipala naše položaje jakom vatrom.
Sastav i naoružanje brigade isto kao i dan ranije.

20. III. 1944. U 0.00 časova cela brigada vrši pokret sa dosadašnje prostorije na prostoriju G. Hrgovi — Bijela, i to pravcem Musl. Maoča — Rašljani — G. Hrgovi i preko Vujičića i Skakave.

I bataljon odlazi u Ujdroviće,
II bataljon odlazi u G. Hrgove,
III bataljon se vraća iz Modriča i smešta u Donje Hrgove,
IV i V bataljon sa sanitetom su u Bijeloj.
Štab brigade i intendantura su u G. Hrgovima.

Za vreme pokreta i u toku celog dana nije bilo dodira sa neprijateljem, osim što smo uhvatili dva četnika u G. Hrgovima sa dve puške i 30 komada municije. Četnike je vojni sud osudio na smrt streljanjem. Kazna je izvršena odmah.

Sastav i naoružanje brigade isto kao dan ranije.

21. III. 1944. Jedinice na položajima kao i 20. III. o.g Dodira sa neprijateljem nije bilo.
Jedna četa I bataljona poslata u Gradačac da popravi protivkolski top.

III bataljon u 04.00 časova odlazi u selo Dubrave sa zadatkom da u sadejstvu sa Posavskim partizanskim odredom zatvori pravac Brčko — Srnice.

Sastav i naoružanje brigade isto kao i dan ranije.

22. III. 1944. U 02.00 časova brigada vrši pokret sa prostorije Bijela — G. Hrgovi na prostoriju Zovik — Ciganluk — Brnjik — Šatorovići sa namerom da se primakne neprijatelju i XVI NOU diviziji, radi koordiniranja akcije.

I bataljon dolazi u G. Rahić.
II bataljon dolazi u Vražiće,
III bataljon dolazi u Šatoroviće,
IV bataljon dolazi u Brnjik — Ciganluk,
V bataljon dolazi u Zovik,
Intendantura i sanitet su u Štrepcima,
Štab brigade dolazi u Zovik.

Jedinice oko 14 časova stižu na određena mesta. U pokretu nije bilo dodira sa neprijateljem. Pokret je bio vrlo težak zbog blata i velikih voda.

Oko 16 časova neprijatelj obasipa artiljerijskom vatrom položaje brigade. Nije bilo žrtava.

U 23 časa III bataljon odlazi u Mačkovac u pomoć jedinicama V brigade koje su primile borbu odmah, čim su došle na prostoriju Jablanica — Vakuf. Zadatak je III bataljona da sadejstvuje sa jedinicama V brigade i zatvori pravac od Čelića.
Oko 21 čas neprijatelj sa tri tenka polazi u pravcu naših položaja, ali ne izlazi na Vražiće. II bataljon se za kratko vreme izvlači iz sela Vražića, ali se oko 23 časa opet vraća u selo a patrole idu sve do ceste Pukiš — Brnjik.
Sastav i naoružanje brigade isto.

23. III. 1944.
Sneg i promenljivo.
Sastav: štab brigade 5 bataljona, tehnička četa, sanitet i intendantura

Jedna neprijateljska patrola jačine oko 150 ljudi pošla je od Boća i Palanke, oko 11 časova, i sukobila se sa četom V bataljona u D. Zoviku. Borci su se brzo snašli i upućeni III bataljon i jedna četa V bataljona, ali se neprijatelj u paničnom bekstvu povukao nazad, osetivši da će mu čete III bataljona preseći otstupnicu.[4]
Žrtava nismo imali.

O neprijateljskim gubicima nemamo podataka, jer je brzo pobegao, noseći sa sobom svoje ranjene i poginule.

U toku celoga dana neprijatelj je jakom artiljerijskom vatrom obasipao naše položaje.
Sastav i naoružanje brigade isto.

24. III. 1944. Štab brigade, 5 bataljona, sanitet, intendantura, protivkolsko odeljenje, 1 teški i 2 laka bacača.	Oko 14 časova manja neprijateljska patrola od 40—50 ljudi bila je pošla u pravcu Vražića od Ratkovića. Četa II bataljona koja je bila na predstraži razjurila je ovu bandu i u trku je natjerala u s. Ratkoviće, odakle je posle neprijatelj tukao bacačima položaje kod Vražića i Velinog Sela, a naročito Brnjik. Preko celog dana patrole su išle u pravcu Brke, Palanke i Šatorovića. Ovde nije bilo sukoba sa neprijateljem. Čitav dan neprijatelj je tukao artiljerijom naše položaje. Žrtava nismo imali. IV bataljon upućuje jedan svoj vod u pomoć II bataljonu, ali neprijatelj, spazivši ovo sa kosa iznad Ciganluka, počeo je tući mitraljeskom vatrom i bacačima i artiljerijom Brnjik. Ovde je ranjeno 7 drugova, najviše od bacača i artiljerije. Bataljon se povukao na „Obor“ da izbegne dalje žrtve.
25. III. 1944. Promenljivo sa snegom. Štab brigade, 5 bataljona, sanitet, intendantura, protivkolski top, 1 teški i dva laka bacača.	Jedinice na položajima. Patrole idu sve do Brke, Palanke — Boća i Ratkovića. Nije bilo tešnjeg dodira sa neprijateljem.
26. III. 1944. Sneg i hladno. Štab brigade, 5 bataljona, sanitet, intendantura, protivkolski top, teški i dva laka bacača.	U 05.00 časova neprijatelj vrši napad na 2 čete V bataljona u D. Zoviku, a odmah zatim na G. Rahić gde iznenađuje I bataljon. Težište neprijateljskog napada se brzo otkriva. Neprijatelj zauzima G. Rahić, a I bataljon se povlači na kose prema Štrepcima i Zoviku. III bataljon sa dve čete brzo izlazi u pomoć I bataljonu. U vrlo upornoj borbi, naše jedinice jurišem izbacuju neprijatelja sa kose povrh Rahića i proteruju ga u Rahić. Naši borci su bili došli do potoka, ali se neprijatelj jakom vatrom brani iz kuća i naši borci se povlače na kose povrh Rahića. Ova borba traje do 13 časova, kada se neprijatelj povlači prema Brki i Palanki.

Oko 10 časova neprijatelj vrši napad i na II bataljon u Vražićima. II bataljon ga pušta blizu svome streljačkom stroju, a zatim ga jednim brzim naletom proteruje čak do Ratkovića.[5]

U celoj ovoj borbi neprijatelj je imao oko 70 mrtvih i 40 ranjenih.
Mi smo imali 8 mrtvih, 57 ranjenih, od čega 17 teže, i tri druga zarobljena.
U ovoj borbi smo zarobili:

1 mitraljez „šarac"
2 rezervne cevi za „šarac"
6 redenika za „šarac"
500 komada municije
3 puške
4 para odela i cipela.

Utrošili smo tri mine za bacač.
Neprijatelj je nagazio na jednu minu pred Rahićem i na jednu pred Vražićima.
Borba kod Vražića završava se oko 12 časova.
U 23 časa jedinice su vršile napad na Boće i Palanku. Tamo neprijatelja nije bilo.
IV bataljon je trebao učestvovati u borbi kod Ratkovića ali je kasno dobio zapovest i nije učestvovao u akciji.

Jedinice su se vratile na svoje polazne položaje do 7 časova 27. III. 1944. U ovim akcijama u toku noći nismo imali gubitaka.

27. III. 1944.
Sneg pada celi dan, hladno.

U toku celog dana vršeno izviđanje neprijatelja. Tešnjeg dodira sa neprijateljem nije bilo. Jedinice se vratile iz akcije oko 7 časova i to na stare položaje.
Neprijatelj je preko celog dana tukao artiljerijom naše položaje i kantonman. Nije bilo žrtava.

28. III. 1944.
Sneg i oblačno sa malo sunca.
Štab brigade, 5 bataljona, sanitet i intendantura.

Jedinice na položajima, kao 27. o.m., s razlikom što se IV bataljon premestio iz Brnjika u Šatoroviće, V bataljon u D. Zovik a III bataljon iz Štrebaca u Zovik kod crkve i to do svanuća.
Oko 12 časova neprijatelj je izvršio napad na IV bataljon u Šatorovićima i to sa četiri razna pravca: od Prav. i Kat. Dubravica,

Repinog brda i Boča. Svaka kolona je bila jačine 100—150 vojnika. Naoružanje mu je potpuno nemačko, sa tri bacača.
Bataljon je prvo primio borbu od Repinog brda i Kat. Dubravica dok su druge dve kolone bile otsekle otstupnicu.
Bataljon se nije snašao te se jedna četa povlačila prema Velinom Selu, a dve u pravcu Pukiša, a onda u Vražić.
Dok se otvorila borba, II, III i V bataljon su poslali u pomoć IV bataljonu po jednu svoju četu. Čete III i V bataljona su uhvatile vezu sa četom IV bataljona, koja se izvukla i zajedno su napali neprijatelja u bok, koji je bio na Parlogu, i naterale ga u panično bekstvo, te ga gonile do ispred Šatorovića. Četa II bataljona stigla je neprijateljsku kolonu u povlačenju i napala je.[6]

Neprijatelj je u celoj ovoj akciji imao oko 110 mrtvih i ranjenih. Mi smo imali oko 33 druga mrtva, ranjena i nestala (6 mrtvih, 20 ranjenih i 7 nestalih).
Borba je trajala do 17 časova. U ovoj borbi smo utrošili oko 3000 metaka.

Posle borbe IV bataljon se smestio u G. Zovik.

Sastav i naoružanje brigade isto.

29. III. 1944.
Sunčan dan.
Sastav isti.

Jedinice na istim mestima kao i 28. III. o.g. Vršeno izviđanje neprijatelja u pravcu Palanke, Brke i Šatorovića, gde su se patrole sukobile sa neprijateljskim. Žrtava nije bilo.
Oko 22 časa dolaze jedinice V brigade da preuzmu naše položaje. Sastav i naoružanje brigade isti.

30. III. 1944.
Sunčan dan.
Štab brigade, 5 bataljona, sanitet, intendantura.

U 01,00 časova brigada vrši pokret pravcem Velino Selo — Šibošnički potok — Navioci, na prostoriju Miladići — Navioci — Drijenča — Kaštel — Vakuf. Jedinice stižu na novu prostoriju oko 7 časova.
Jedinice su raspoređene:

I bataljon u Miladiće,
II bataljon u Vakuf,
III bataljon u Drijenču (zaseoke Kolica i Martinovići),

IV bataljon u Navioke,
V bataljon u Kaštel,
Intendantura i sanitet su u D. Humcima, a štab brigade u Lučićima (Drijenča). Za vreme pokreta, kao i u toku celog dana nije bilo dodira sa neprijateljem.
Patrole idu do na Stublić, prema Brnjiku i Velinom Selu.
U 12 časova odlazi četa II bataljona sa 30 konja u Mačkovac po municiju i spremu. Sastav i naoružanje brigade isto.

31. III. 1944.
Lepo vreme sa suncem.
Štab brigade sa 5 bataljona.

U toku dana nije bilo tešnjeg dodira sa neprijateljem. V bataljon u 17.15 časova otišao iz Kaštela preko Obora u pomoć jedinicama V brigade, ali je stigao kasno, jer su se fašisti povukli oko 16,30 časova iz Velinog Sela, Vražića i Zovika.
Patrole idu na vrh Majevice i na Stublić. Stalna veza se održava sa I bataljonom VI brigade u Obodnici.
Sastav i brojno stanje ljudstva i naoružanja isto. U toku svih ovih borbi, i za vreme pokreta, moral kod boraca bio je na visini. Usled stalnog držanja položaja kod Vražića i Zovika borci su se dosta nahladili, pocepali obuću i odeću. Ipak zdravlje boraca nije tako mnogo popustilo, i borci se nisu mnogo javljali za lečničku pomoć.
U svim ovim borbama borci su stekli dosta iskustva i veštine. Primećeno je da se izvlače iz borbe i skrivaju baš najnoviji borci—mobilisani i oni često otežavaju komandovanje u borbi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,	Načelnik-poručnik,	Komandant-kapetan,
S.[7] Omerović	**Kovačević[8]**	**Đorđe Bikicki**

(M.P.)

---

[7] Narodni heroj Sulejman Omerović Car. Poginuo 18. septembra 1945. kod Našičke Breznice.
[8] Hasan Kovačević. Poginuo avgusta 1944. godine.

BR. 11

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE „RADE KONČAR“ OD 2. APRILA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O PREBACIVANJU BRIGADE SA SEKTORA PETROVO POLJE — GOSTILJ — JAJCE NA SEKTOR MRKONJIĆ-GRADA[1]

ŠTAB
XIII PROLETERSKE BRIGADE
„RADE KONČARA“
2. IV. 1944
pisano u 16 časova.

DRUGARSKOM ŠTABU XI DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

Izvještavamo gornji naslov da se naša brigada nalazi na sektoru Petrovo Polje — Gostilj — Jajce i Bjelobučje. Kako smo dobili naređenje od naše divizije,[2] da izvršimo sve pripreme za pokret sa ovog sektora, to Vas obavještavamo radi znanja. Naš pokret treba da uslijedi za par dana, na pravcu Mrkonjić Grada.[3] Sa našim odlaskom ovaj sektor bi bio prazan, tj. na pravcu Vaše bolnice, te prema tome u koliko bi prebacili neke jedinice od Vaše divizije, tako da mogu da stignu na vrijeme na ovaj sektor. Sa bataljonom V Kozaračke brigade koji se nalazi kao zaštita Vaše bolnice imamo stalno vezu.

Također smo i njih upoznali sa situacijom na ovom sektoru i napuštanjem ovog sektora od strane naše brigade.

Sa Vama smo tražili vezu radiogramom ali do sada se nismo mogli da povežemo. Vaš poziv smo nekada čuli, ali kako izgleda da Vi nas niste mogli čuti radi velike udaljenosti.

31. III. neprijatelj je izbio na Gostilj u jačini 2.000 vojnika gdje smo imali sa njim dosta žilave borbe. Toga dana neprijatelj nije uspio dalje da prodre. 1. IV također je neprijatelj preduzeo sa istog pravca napade, koji je uspio da potisne naš jedan batalion koji se nalazi na tom sektoru, tj. prema Gostilju i Vitovlju. Neprijatelj je uspio da prodre do Vitovlja, dok dalje nije mo-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 54/4, k. 866.

[2] Štab 1. proleterske divizije je 1. aprila 1944. poslao depešu Štabu 13. proleterske brigade sljedeće sadržine:

„Pripremite se za prelazak na sektor Mrkonjića. Sa vama će ići i Div. bolnica. Delove koji su udaljeni prikupite. Ovo je hitno.“ (Vidi knjigu depeša Štaba 1. proleterske divizije u Arhivu V. I. I., reg. br. 28/12, k. 712 A.)

[3] Vidi dok. br. 14 i 94.

gao.[4] I toga dana su se vodile borbe ali manjeg karaktera. Neprijatelj je imao namjeru da zađe za leđa našim snagama koje se nalaze prema Jajcu koji je i uspio. Naše su ga snage primijetile i napravile mu zasjedu kod Kruščice, i potukle pošteno neprijatelja. Neprijatelj je imao na sektoru Gostilj — Vitovlje oko 38 mrtvih i više ranjenih, a isto tako je imao i na sektoru Jajce više gubitaka. Naši gubici jedan lakše ranjen.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. Politkomesara
Horvatić Mato

Komandant major
Žeželj M.[5]

Druže Blažo,[6]

Prilažem ti ovaj izvještaj i radiogram Korpusa da bi se upoznao sa situacijom. Na ostalim sektorima kod nas bez promjena u koliko je pouzdano ob. sl. Pozdrav.[7]

Miloš[8]

---

[4] Taj napad su preduzele jedinice 13. SS puka. (Vidi dok. br. 192 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 23, dok. br. 190.)

[5] Milan

[6] Blažo Đuričić, komesar 11. NOU divizije

[7] Ovaj odjeljak dopisan je mastilom, ćirilicom.

[8] Miloš Šiljegović, komandant 11. NOU divizije

BR. 12

ZAPOVIJEST ŠTABA 16. MUSLIMANSKE BRIGADE OD 2. APRILA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA ČIŠĆENJE NEPRIJATELJSKIH SNAGA NA SEKTORU GORAŽDA[1]

ŠTAB
XVI MUSL. N O. U. BRIGADE

ZAPOVIJEST

ŠTABA BRIGADE ZA 2 APRIL 1944 GOD.

Situacija: Neprijateljske snage u jačini od više hiljada ljudi koje su se od prije nekoliko dana nalazile na sektoru Prača — Renovica pojačale su posade na Hranjenu i Jabuci.[2] Na Hranjenu se nalazi nekoliko topova. U Ustiprači i Goraždu redovna posada.[3] Četnici i milicija u ukupnoj jačini od oko 60 ljudi noću se izvlače iz Goražda gdje ostaje samo milicija sa tri stražarska odjeljenja u pravcu Ustikoline, Ustiprače i Jabuke. Po noći četnici se sklanjaju u sela Radiće i Pijevac i dalje prema Borak—Brdu. Osim toga manjih četničkih grupa može se naći u selima oko Goražda, Popov Do, Selari i Osobla, Pundol, Donje Selo, Završje, Dragulji, Gornje Brdo, Štita, Voće, Crkvine, Jagodići, Mirvići, Kratko, Trešnica, Vučetići, Banjevine, Zmajevac, Repca, Ušanovići, Zabrđe. Milicija se noću sklanja kod svojih kuća u Goraždu, i po okolnim muslimanskim selima: Lazeta, Vinarići, Baćke, Zmajevac, Kalac, Vitkovići, Donje Brdo, Dučići, Mravinjac. Karakteristično je za miliciju da sakrivaju puške i pretvaraju se kao civili.

Ćebovci[4] se nalaze u selima sa druge strane Drine: Kolovarice i Ahmovići. Štab četničkog korpusa nalazi se u selu Biljinu.

Naša će brigada izvršiti akcije na sektoru Goražda u toku večerašnje noći.[5] Stoga

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 7/2, k. 1112.

[2] i [3] Prema izvještaju Komande Zapada od 10. i 11. aprila 1944. na prostoru Kalinovik — Foča — Rogatica dejstvovali su dijelovi 7. SS divizije (Arhiv V. I. I., mikrofilm, reg. br. Minhen N—9 741—877).

[4] Misli se na muslimansku miliciju, čiji je vođa bio Munib Ćebo. Desetog novembra 1943. zarobio ga 4. bataljon 2. krajiške brigade. Zbog počinjenih zločina organi narodne vlasti osudili ga na smrt.

[5] Napad na Goražde nije uspio. Vidi dok. br. 28.

naređujemo:

I bataljon krenuće pravcem Mokopi — Han Osanica — Vranići — Mravinjac i napasti Goražde cestom od Ustikoline. Služeći se podacima koje ima i koje će prikupiti izvršiće na brzinu pretres kuća i zgrada u cilju hvatanja bandita. Pretres treba da bude detaljan i vojnički treba imati u vidu da će se banditi vješto kriti i nastojati da umaknu. Za to vrijeme obezbijediće se od pravca Jabuke, Ustiprače i kod Popova Dola. Bataljon će krenuti u napad iz Vranića večeras tačno u 20 sati i ići ubrzanim tempom tako da se najdalje u 11 sati uveče u naletu uniđe u Goražde. Po izvršenom zadatku bataljon će se postaviti na liniju Rešetnica — Rautovići — Kutješi, sa zadatkom obezbjeđenja od pravca Hranjana i kontrole ceste Goražde — Ustikolina.

IV bataljon izvršiće pokret večeras u 18 časova iz Rešetnice pravcem Mirvići — Kratko — Vlahovići — Trešnica — Vučetići — Repca — Pijevac. Jedna četa odvojiće se od Vlahovića na Banjevinu i Zmajevac, izvršiti pretres tih sela a onda se krenuti pravcem preko Repca za Pijevac. Pretres u pokretu treba vršiti brzo i organizovano, tako da se za vrijeme noći izvrši cijeli posao. Na liniji Pijevac — Radići IV bataljon će istovremeno služiti kao obezbjeđenje I bataljona u Goraždu. Nastojati da se prije zore izvrši pokret natrag.

III bataljon izvršiće sa svoje dvije čete pokret večeras u 18 časova i pretresti detaljno sela Završje, Donje Selo, Pundol, Jelah i Gornje Brdo. Pretres treba da bude završen do zore kada bataljon treba da se povrati. Za vrijeme boravka u pomenutim selima bataljon će služiti i kao bočno obezbjeđenje I bataljonu.

IV bataljon će se po izvršenom zadatku smjestiti za odmor u selima Pjestina i Đakovići. III bataljon poslije izvršenog zadatka krenuće u susjednu šumu na liniji Vranići — Paraun za odmor.

Kolonom koja će napadati na Goražde komandovaće zamjenik komandanta brigade major Mirko Batričević.

Akciju iskoristiti za prikupljanje hrane.

Ponovo se skreće pažnja na kontrolu zarobljenika koje treba vezati čvrsto i voditi jer su se i pored opomena desili slučajevi da su neki zarobljenici umakli.

Čim se akcija izvrši treba podnijeti izvještaj štabu brigade.

Četa IV bataljona u Ustikolini vršiće večeras akciju u selima sa druge strane Drine prema Vranićima i Mravinjcu.

II Krajiška brigada vodi uspješne ofanzivne borbe na sektoru Sarajeva, gdje je zarobljen veći broj Nijemaca i oružja.[6]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZAMJ. POLITKOMESARA,
Brenjo Mirko

KOMANDANT-MAJOR,
Ćerić[7]

V.D. NAČELNIKA-MAJOR,
Stanko[8]

BR. 13

IZVJEŠTAJ ŠTABA POSAVSKO-TREBAVSKOG NOP ODREDA OD 2. APRILA 1944. ŠTABU 36. NOU DIVIZIJE O RASPOREDU I DEJSTVU ODREDA NA PROSTORU BUKVIKA, BOSANSKOG ŠAMCA, MODRIČE I GRADAČCA I O SITUACIJI NA TREBAVI I U POSAVINI[1]

ŠTAB
POSAVSKO-TREBAVSKOG ODREDA
2. aprila 1944.
Položaj.

ŠTABU XXXVI N. O. U. DIVIZIJE[2]

Položaj

Šaljemo Vam izvještaj o stanju našega odreda kao i o stanju na ovdašnjem terenu.

Naš Odred ima u svome sastavu 4 bataljona sa ukupno oko 700 drugova. Jedan dio od toga nalazi se u rashodu (bolnici i na oporavku). Dva bataljona su pretežno pravoslavna, dok druga dva su muslimanska. Odred ima oko 500 pušaka od kojih oko 50 jednometkih i 5 automatskih oružja (dva šarca i tri puškomitraljeza), jedan teški mitraljez i jedan mali bacač. (Za bacač nema nijedne granate).[3]

Stanje sa municijom u odredu kod boraca je prilično slabo iz razloga što se troši, a do iste se u borbama malo dolazi.

---

[6] Vidi dok. br. 96, napomenu br. 4 i 5.
[7] Salem
[8] Ervin Salcberger

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 4-2, k. 1240.
[2] Riječi „XXXVI NOU divizije" dopisane su mastilom, ćirilicom.
[3] Rečenica u zagradi dopisana je mastilom, latinicom.

Političko stanje u Odredu nije na takvoj visini iz razloga, što se nedostaje u rukovodstvu, ali se iz dana u dan ono popravlja uzdižući kadrove.

Ovaj odred poslije svoje fuzije, tj. po osnutku,[4] bio je svega 15 dana slobodan i to u prisustvu XVI. Muslimanske brigade, kada je jedino mogao kao Odred da ispunjava svoje, pred njega postavljene zadatke, tj. da krstari terenom, napada, uništava i čisti teren od svih bandi koje se na njemu nalaze.

U tom vremenu u svom radu Odred je pokazao priličan uspjeh, razoružavši i razbivši četničke bande u Slatini i Obudovcu.[5] Jednom prilikom bio je protjerao preostalu četničku skupinu preko Save u Županju. Nakon odlaska XVI. Muslimanske brigade[6] Odred je bio opet čvrsto vezan u garnizoniranju i držeći kruto položaje. Prema naređenju XXXVI. Divizije naš odred sada ima bataljon i po na položaju u Bukviku sa zadatkom štićenja pravca od Brčkog, bataljon drži u Šamcu dok bataljon drži u Modriči a pola u Gradačcu.

Sa ovakvim rasporedom naših snaga držeći položaj od Bukvika do Modriče, Tarevaca i Šamca Odred nije u mogućnosti da krstari i ispunjava pred njega postavljene zadatke.

Po našem vezanju za garnizoniranje i određene položaje mi smo onemogućeni vršiti napade na preostale bande što je dalo mogućnosti da se ponovo okupe tako da ih sada u Posavini ima oko 300—400 četnika koji su naročito postali aktivni po dolasku bandita sa Majevice, koji su bili tamo razbijeni našavši utočišta u Posavini. U katoličkim selima pored Save, u posljednje vrijeme uslijed blizine jačih okupatorskih snaga sa one strane Save postali su ustaški banditi naročito aktivni. Isti se okupljaju u Prudu, i otale vrše prepade uglavnom na pravoslavni živalj.

U koliko se u najskorije vrijeme naš odred ne oslobodi i ne stavi u mogućnost da produži sa svojim radom, postoji bojazan da se banditi ojačaju tako, da će za njihovo uništenje trebati cijela divizija. Na Trebavi četničke bande pod vodstvom popa Save stalno se jačaju i mobilišući svoje ljudstvo i kupujući oružje. Prema neprovjerenim podatcima na Trebavi ima oko 1200 naoružanih bandita, a u posljednje vrijeme došlo je na Trebavu oko 300 bandita sa Ozrena, tako da ukupno sada ima 1500 bandita.

Stanovništvo u pravoslavnim selima, naročito ono koje je dolazilo više u kontakt sa našim snagama, većim dijelom je

---

[4] i [5] Fuzionisanje Posavskog sa Trebavskim NOP odredom izvršeno je u prvoj polovini februara 1944. Vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 44.

[6] Štab 3. korpusa NOVJ je 4 marta 1944. izdao naređenje da se ta brigada odmah priključi 27. NOU diviziji, koja se tada nalazila na sektoru Rogatice. Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 22.

opredijeljeno za nas, izuzevši najjače četničko uporište. Naš uticaj bi iz dana u dan rastao samo kada bi nam se stavilo u mogućnost da možemo krstariti ovim terenom... U blizini jačih neprijateljskih snaga do sada nema. Sve promjene koje nastanu mi ćemo Vas najhitnije obavijestiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. Komesar	Načelnik Štaba, kapetan	Komandant, kapetan
Panto[7]	**Ibro**[8]	**Nikola**[9]

(M.P.)

BR. 14

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 3. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE BRIGADE ZA SPREČAVANJE NEPRIJATELJSKOG PRODORA SA LINIJE JEZERO — MRKONJIĆ-GRAD — ROGOLJE KA MLINIŠTIMA[1]

ŠTAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Br. 424
3. aprila 1944 g.
u 20 č.

ŠTABU I PROLETERSKE BRIGADE

1. — U vezi vašeg zadatka zatvaranja svih pravaca koji izvode ka Mliništima,[2] Vrhovni Komandant Maršal Tito sada je radiogramom naredio:

„Neprijatelj se mora zadržati — ne sme prodreti!“.[3]

Dostavljamo ovo naređenje na izvršenje vašoj Brigadi. Sa njime odmah upoznati sve rukovodioce i borce.

---

[7] Nikolić
[8] Dogledović
[9] Simić

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 9/1, k. 712.
[2] i [4] O rasporedu i dejstvu 1. proleterske brigade vidi dok. br. 9, 15 i 21.
[3] Original toga radiograma nalazi se u knjizi radiograma Štaba 1. proleterskog korpusa (Arhiv V. I. I., reg. br. 27—1, k. 372).

Taj Štab će preduzeti sve da se ovo naređenje Vrhovnog Komandanta u potpunosti izvrši.[4]

2. — Naša XIII Brigada dobiće sutra naređenje da se, južno od Jajca prebaci na levu obalu Vrbasa.[5]

3. — Štab XIII Krajiške Brigade javlja nam da će do zore tri njihova bataljona izbiti u visini Čađavice.[6]

4. — Ribnički Partizanski Odred nalazi se u s. Orahovljani.

5. — Naše direktive u pogledu vašeg rasporeda ostaju u važnosti.[7]

6. — Vaš najpreči zadatak je da još u toku noći obezbedite vezu sa svim jedinicama i da na njih prenesete gornji zadatak, dajući im perspektive rada.

7. — Treba od svih jedinica koje su bile u borbi prikupiti podatke o neprijatelju, saznati njegovu jačinu, raspored, sastav, pratiti pokrete. Čim se ovo proveri i učvrsti veza sa jedinicama treba preduzeti ofanzivno dejstvo u najpogodnijem pravcu, — a ako uslovi budu povoljni, i sa svim jedinicama napasti celu neprijateljsku grupu (u ovom slučaju blagovremeno ćemo obezbediti sadejstvo delova XIII Krajiške brigade).

8. — Vaši bolesnici i ranjenici moraju ostati u Brigadnoj ambulanti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,	Načelnik, ppukovnik	Komandant, pukovnik
Vlado Šćekić	**Moma Đurić**	**Vaso Jovanović**

---

[5] Odnosi se na 13. proletersku brigadu „Rade Končar". U depešama Štaba 1. proleterske divizije od 8. i 9. aprila 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa o tome se kaže:

„Trinaesta javlja: prebacivanje preko Vrbasa nemoguće. Nismo mogli uhvatiti dalji tekst telegrama."

„Trinaesta javlja: vodimo žestoke borbe oko Jajca. Sada smo se povukli ka Vitovlje, Imljani, Petrovo Polje". (Vidi knjigu depeša Štaba 1. proleterske divizije u Arhivu V. I. I., reg. br. 28—12, k. 712 B.) Poslije povlačenja brigada je nastavila pripreme za prelaz i 21/22. aprila, zajedno sa bolnicom 1. proleterske divizije, prebacila se u zapadnu Bosnu. Opširnije o tome vidi dok. br. 94, 176, 177, i 192.

[6] U izvještaju Štaba 1. proleterske brigade od 4. aprila 1944. Štabu 1. proleterske divizije o rasporedu te brigade se kaže:

„Sada jedan seljak iz Orahovljana donio je jedno pismo od I batalj. XIII kraj. brig. Ovaj bataljon nalazi se u s. Orahovljanima kod Čađavice, a ostali bataljoni njine brigade nalaze se na komunikaciji Sitnica — Čađavica — Ključ sa zadatkom zatvaranja neprijateljskog prodiranja ka B. Luci. Tri njihova bataljona nalaze se na desnoj strani komunikacije Mrkonjić-Grad — Sitnica, dok se jedan nalazi na levoj strani." (Arhiv V. I. I., reg. br. 24—2/I, k. 713.) O tome vidi i dok. br. 24 u ovoj knjizi.

[7] Vidi dok. br. 9.

BR. 15

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 3. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBAMA OKO MRKONJIĆ-GRADA[1]

ŠTAB
I PROLET. BRIGADE
3/IV 1944 god.

ŠTABU I DIVIZIJE

1.) I, III i bat. „Garibaldi" vodili su borbu na sektoru G. Polje — Kotor. Cijeneći po borbi, a i po tome, što smo vidjeli kolonu koja se kreće od Gustovare u pravcu Dubrave, po svom izgledu da su to ova tri naša bat. Pred njih smo poslali jednu patrolu i naređenje, da se što brže prebace na sektor Rogolje — Podrašnica gdje će dobiti detaljni zadatak.[2]

Sa situacijom na sektoru Mrkonjić[Grada] i duž komunikacije smo ih upoznali, tj. kad ih sretne naša patrola.

2.) Vezu sa VI bat. kao ni sa II sa ovog sektora ne možemo zbog samog terena uspostaviti. VI i II bat. svakako prema naređenju kretaće se pravcem Šipovo — Trnovo i ka Mliništima.

Dobro bi bilo kad biste vi mogli narediti našoj Teh.[ničkoj] četi da pošalje jednu jaku desetinu ka VI i II bat. pravcem Trnovo — Bešnjevo — Šipovo i naređenje tom bat.

3.) Neprijatelj je sa dosta jakim snagama ušao u grad po mojoj ocjeni oko 700—800 vojnika.[3] Takođe mu i dalje pristižu pojačanja te se tačne snage ne mogu utvrditi.

Jedna neprijat. kolona koja je došla preko Liskovice i G. Polja dijelom je ušla u Mrkonjić, a po mom izgledu glavnina te kolone je pošla pravcem Gustovara — Trijebovo, i tim pravcem se čuje manje puškaranje.

4.) Sada na sektoru s. Brdo — Kotline vodi se borba, neprijatelj kreće od Mrkonjića, IV je već primio borbu.[4]

---

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 20—2/I, k. 713.

[2] Prema izvještaju Štaba 4. bataljona 1. proleterske brigade od 3. aprila 1944. Štabu 1. proleterske divizije pomenuti bataljoni su se povukli prema s. Rogolju. (Arhiv V. I. I., reg. br. 21—2/1, k. 713.)

[3] U Mrkonjić-Grad su ušle jedinice 2. bataljona 13. SS puka (vidi dok. br. 192).

[4] O toj borbi 4. bataljona, kao i o borbama ostalih bataljona na sektoru Jajce — Mrkonjić-Grad u aprilu, vidi izvještaj komandanta 1. proleterske brigade od 4. maja 1944. u Arhivu V. I. I., reg. br. 14/2, k. 713.

Neprijatelj kreće sa dosta jakim kolonama. Nastojaćemo da ga zadržimo dok se prebace ona tri bat., tj. dok oni stignu.

5.) Usled rastresitosti i nepovezanosti naše brigade Vaš predlog (naređenje) za napad otpada.[5]

S. F. — S. N!

3/IV 944 god.
14 časa

kt.
Jagoš

primljeno u 15[h]

BR. 16

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 3. APRILA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O BORBI NA HADŽIBEGOVOM BRDU I MODROPCU[1]

ŠTAB
X. HERCEG. UD. BRIGADE N. O. V,
JUGOSLAVIJE
Br. 189
u 7h 3-IV. 1944 G.
Selišta

ŠTABU XXIX. U. DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE

Divin

2-IV- u 4 časa četničke bande napale su naša osiguranja na Hadžibegovom Brdu i Modropcu. Jačina ovih bandi bila je 250 i uspjele su da ovladaju i sa Modropcem i sa Hadžibegovim Brdom. Borba je trajala sve do 16 sati, kada su naši uspjeli da ih nabiju u žicu, bez pljačke koju su bili prikupili.[2] U toku ove borbe mi smo imali dva poginula i dva lakše ranjena. Bande su takođe imale gubitaka.

III. bataljon XI. brigade stigao je i mi smo mu dali zadatak.

---

[5] Vidi dok. br. 14.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 16/10, k. 1143.

[2] Borba je vođena sa četnicima Bilećke četničke brigade.

Bataljon od Italijana,[3] prema vašem naređenju, upućujemo. Mi smo ih u glavnim crtama upoznali sa zadatkom, ali ipak vi bi ih trebali konkretnije upoznati sa zadatkom kao i prilikama na sektoru gdje imaju da izvrše taj zadatak.

Upućujemo vašeg radio-montera sa našom dinamo-mašinom, koju nije uspio ovdje opraviti.

Od onih 18 novomobilisanih, sedmorici je uspjelo da pobjegnu, koristeći situaciju na sektoru našeg „1"[bataljona]. Za njima su upućene najhitnije potjernice i do sada nije bilo nikakvog uspjeha.

U III. bataljonu XI. brigade nalazi se drug Aco Kovačević. Vjerujemo da bi za odgoj istoga druga bilo bolje da se nalazi u omladinskoj četi naše brigade, koja bi mu u svakom slučaju više odgovarala. Toga radi obraćamo se vama da bi ovaj bataljon XI. brigade, na vašu intervenciju uputio odnosnog druga.

U prilogu vam dostavljamo pregled stanja neprijateljskih snaga na sektoru Trebinja i duž pruge za Dubrovnik.[4]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,
Čedo Kapor

Komandant,
N.[5] Ljubibratić

(M.P.)

kurire tražiti za tam. bat.[6]

---

[3] U izvještaju Štaba 10. hercegovačke brigade od 1. aprila 1944. Štabu 29. divizije o Italijanskom bataljonu se kaže:

„Danas ćemo formirati bataljon od Italijana. On će brojati za sada oko 150. Od ovog broja, odvojićemo jedan dio — oko 60 i predložiti Oblasnom NOO (za Hercegovinu — prim. red.) da ih ovi koriste za poljoprivredne radove." (Arhiv V. I. I., reg. br. 36—3, k. 1148 I.)

[4] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 194.

[5] Nikola

[6] Ta rečenica dopisana je mastilom, ćirilicom.

BR. 17

RELACIJA ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 3. APRILA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA SEKTORU BILEĆE U MARTU[1]

ŠTAB
X. HERCEG. UD. BRIGADE N. O. V.
JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 190
3-IV-1944 g.
s. Selišta

ŠTABU XXIX. U. DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE

Divin.

Šalje se relacija o operacijama ove brigade u vremenu od 1. do 31. marta tg.

Zadatak ove brigade bio je: prebaciti se sa prostorije Ljubomir i Zavođe na sektor Bileća i vezivati neprijatelja u ovom garnizonu, kao i zatvoriti pravac od Gacka.[2]

1. — OBOSTRANA SITUACIJA:

a. — Kod neprijatelja:

U Trebinju, Bileći i Gacku nalazili su se dijelovi švapske „Vražije divizije",[3] koji su tek bili stigli[4] u ove garnizone, smijenivši bataljone divizije „Princ Eugen".[5] Njihova jačina nije se mogla tačno utvrditi, jer su neprekidno stizali protivurečni podatci o tome. U svakom slučaju, njihove snage u najbližim garnizonima nisu prelazile jačinu od jednog do dva bataljona, kako u Trebinju tako isto u Gacku i Nevesinju, dok su samo u Stocu bile nešto jače njihove snage.

Pored ovoga, duž željezničke pruge: Trebinje — Mostar, ova divizija imala je izvjesne manje dijelove po pojedinim željezničkim stanicama, ali ove snage nisu nigdje prelazile preko 100 boraca. Uz ove na željezničkim stanicama bile su još i manje domobranske snage, dok je u Trebinju bio smješten jedan bataljon

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 6—7 I, k. 1143—A.
[2] i [8] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 12 i 41.
[3] i [5] Vidi dok. br. 25, objašnjenje br. 4 i 5.
[4] i [14] Riječi „stigli" i „Ljubišića" napisane mastilom, ćirilicom.

14-e pješačke domobranske pukovnije, dok su ostali dijelovi domobranske vojske napustili Trebinje i otišli na osiguranje željezničke pruge na prostoru: Mostar — Konjic.[6]

Pored švapsko-domobranskih jedinica, u svim okolnim garnizonima gdje su se Švabe nalazile bio je i priličan broj četničkih bandi od kojih su najjače snage bile u Bileći — oko 800 naoružanih bandita.[7]

Švabe i domobrani raspolagali su sa dovoljnim brojem automatskih oružja, a tako isto i potrebnim količinama municije. Švapske i domobranske jedinice imale su u Trebinju još i jednu bateriju brdskih haubica te jedan vod protivkolskih topova 47 m/m, kao i veći broj bacača. U Bileći, četnici su imali dva teška bacača i oko 38 puškomitraljeza sa velikom količinom municije koju su dobili od Švaba.

Moral i borbenost Švaba „Vražije divizije" kroz nekoliko sukoba sa nama, mogao se ocijeniti kao prilično slab i gotovo ravan moralu i borbenosti ranije divizije „Princ Eugen".

Domobranske jedinice davale su otpor samo toliko, koliko su bile prinuđene da to učine pod pritiskom Švaba i izvjesnog malog procenta ustaša koji su ih kontrolisali.

Četničke bande bile su bez ikakvog morala i borbenosti, a prilikom našeg prepada na Bileću pokazali su uporan otpor, jedino iz straha i nemogućnosti da se izvuku iz potpunog našeg obruča, kao i zato što su očekivali neprestano da će biti spašeni dolaskom Švaba iz Trebinja, te na kraju i radi toga što su raspolagali sa velikom količinom municije koja im je omogućavala davanje dužeg otpora.

Ishrana Švaba i domobrana bila je iz pratećih kuhinja, dok su ih mesom snabdijevali četnici od pljačke po partizanskim selima. Odjeća i obuća ovih bila je osrednjeg kvaliteta i bez potrebnih zimskih ogrtača (šinjela). — Četnici su se ishranjivali isključivo pljačkom iz okolnih sela i redovitim sledovanjem raznovrsne hrane primljene od Švaba.

b. — Kod nas:

Brigada je početkom mjeseca imala pet bataljona sa brojčanom jačinom ljudstva oružja i municije kao i stoke po priloženom pregledu. 6. marta tg. III. bataljon (dalmatinski) izašao je iz sastava ove brigade i upućen je u sastav II. dalmatinske brigade, po naređenju Štaba XXIX. N. O. U. Divizije Pov. Broj: 174 od 2. III. 1944. god.[8]

---

[6] O rasporedu i dejstvu ustaško-domobranskih jedinica vidi tom IV, knj 23, dok. br. 189 i dok. br. 185 u ovoj knjizi.

[7] Tada je u Bileći bila Bilećka četnička brigada (Arhiv V. I. I., reg. br. BH—X—118 i BH—V—9438).

U toku ovoga mjeseca brigada je vodila borbe na prostoriji Ljubomira i Moska, a kasnije na sektoru Bileće. Ove borbe vođene su početkom mjeseca marta, dok je cijeli ostatak mjeseca brigada ostala na prostoriji: Bileća — Podgorje — Donja Meka Gruda, rušeći komunikacije i sprečavajući neprijateljske pokrete od Bileće ka Gacku.

U nekoliko sukoba, koje je ova brigada imala sa neprijateljem oko Moska i na prostoru Bileće, rukovodioci i borci pokazali su dovoljno iskustva i požrtvovanosti. U manjoj mjeri ovo se ispoljilo samo kod izvjesnog broja novomobilisanih boraca.

Ishrana naših jedinica bila je putem rekvizicije i konfiskacije.

Vrijeme sa čestim i velikim snijegom i hladnoćom štetno je uticalo na vođenje operacija, otežavajući pokrete i održavanje čvršće veze između pojedinih bataljona. Međutim, odlučnošću starješinskog kadra, kao i požrtvovanošću boraca, sve teškoće u ovome smislu savladane su svaki put potpuno, iako je bio priličan broj boraca bez potrebne tople odjeće i obuće.

c. — Kod susjeda:

XI. brigada nalazila se na prostoriji: Bileća, zatvarajući pravac od Bileće ka Vilusama,[9] dok je XII. brigada operisala na Zubcima[10] u zajednici sa crnogorskom i dalmatinskom brigadom,[11] nanoseći neprijatelju osjetne gubitke u ljudstvu i materijalu.

Sitnički partizanski bataljon stavljen je pod komandu naše brigade i nalazio se na prostoriji: Granica sa zadatkom zatvaranja pravca od Vranjske i Zvijerine. Sa ostalim odredima veza je bila povremena i prema potrebi. Svi odredi uspješno su izvršavali njihove zadatke, ometajući neprijatelju saobraćaj i sprečavajući mu upadanje i pljačku u nama naklonjenim selima u čemu se naročito istakao bataljon „Rade Pravica“, koji je u nekoliko mahova razbio švapske kolone koje su pokušavale prodirati na oslobođenu teritoriju hercegovačkih sela. Ovaj bataljon je sa uspjehom vršio i mobilizaciju novih boraca, povećavši njegovo brojno stanje na 120 boraca.[12]

---

[9] i [10] O rasporedu i dejstvu pomenutih brigada vidi dok. br. 25.

[11] Riječ je o 6. crnogorskoj i 2. dalmatinskoj brigadi. Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 4, 53 i 84.

[12] Bliže o rasporedu i dejstvu pomenutog bataljona vidi dok. br. 25 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 23, dok. br. 30.

Obzirom na zatrpanost seoskih puteva i staza dubokim snježnim nanosima, neprijatelj je imao mogućnost da ispoljava dejstvo na nas samo duž drumova, koji vezuju susjedne garnizone: Trebinje — Bileća — Gacko i Stolac — Ljubinje. Međutim, u dva pokušaja Švaba da se probiju od Trebinja ka Bileći bili su odbačeni natrag uz gubitke, pa je konačno neprijatelj odustao da dalje vrši ovakve pokušaje, sve dok se naša brigada nije prebacila sa prostorije Ljubomira na sektor: Bileća — Donja Meka Gruda, poslije čega su bande iskoristile rasterećenost komunikacije: Bileća — Trebinje za dovoženje sledovanja od Švaba iz Trebinja. Švabe, kao i bande u Trebinju i ostalim garnizonima ostale su međutim i dalje unutar garnizona, ne vršeći nikakvih ispada van ovih mjesta.

Iako svi položaji oko Bileća i Trebinja pretstavljaju veoma jake prirodne otporne tačke, i prepreke svakom nadiranju, a pogotovo kada su prilazi ovim garnizonima ograničeni samo na najmanji broj staza — uslijed velikih snjegova, — ipak ni Švabe ni četnici nijesu imali dovoljno umješnosti da ovo iskoriste u potpunosti i pored velike nadmoćnosti u ljudstvu i naoružanju tako da su naši bataljoni razmjerno lako ovlađivali svim položajima, kada je god to situacija zahtijevala. Tako smo naprimjer uspjeli da ovladamo sa veoma jakim položajem — Gljiva nad Trebinjem (udaljenost od Trebinja svega oko 4 km. zračne linije) i uspjeli da ovaj položaj čvrsto držimo sve dok nam je isti bio potreban. Neprijatelj je u dva maha pokušao da ovlada Gljivom, ali je uz teške gubitke bio odbačen. Time je bio ukočen svaki dalji neprijateljski pokušaj pokreta iz Trebinja ka Bileći.

Položaj sa strane komunikacije: Trebinje — Bileća osrednje su vrijednosti obzirom na njihov smještaj i konfiguraciju i među ovima se nešto ističu svojom pogodnošću samo uzvišenja iznad zaseoka Matijevina, koji bi drskome napadaču — pa ma sa koje strane on napadao — omogućavali pogodan manevar i suprotstavljanje neprijatelju koji bi pokušao da prodre bilo od Trebinja ka Bileći ili obratno. Međutim, ni ove položaje četnici nisu znali iskoristiti kako treba i njihovi površni i nezreli pokušaji manevra ovim pravcem bili su razbijeni sa minimalnim našim snagama, poslije čega smo ih redovno nabacivali na sam drum: Mosko — Bileća, tukući ih u glavu i natjerujući ih u panično bjekstvo ka Bileći, uz nanošenje teških gubitaka u mrtvim i ranjenim.

3. — ODLUKE

Pritisnut u Zubcima i Trebinju snažnim dejstvom ostalih naših brigada neprijatelj je nastojao da odbaci dijelove naše brigade koji su mu sprečavali da se domogne Bileće i komunikacije: Bileća — Viluse, kako bi tim pravcem došao u pozadinu i bok naših snaga koje su operisale sa druge strane Trebinja. Ocijenivši pravilno ove neprijateljske namjere, Štab brigade odlučio je da neprijatelja pod svaku cijenu zadrži i da mu onemogući svaki pokušaj prodiranja od Trebinja ka Bileći, sve dok brigade na Zubcima i Lastvi ne izvrše potpuno njihov zadatak. Tako isto, i nakon dobijenog naređenja od Štaba XXIX. N. O. U. Divizije, da se X.-a brigada prebaci na sektor Bileće, Štab bridade je inicijativno donio odluku da i dalje sa jednim bataljonom potpuno sprečava neprijateljske pokrete na označenoj komunikaciji, a jednovremeno donesena je odluka da se izvrši jači pritisak sa svih strana na bande u varoši Bileća, da se ova varoš opsjedne i po mogućnosti neprijatelj u istoj potpuno likvidira. Ova odluka bila bi i sprovedena do kraja u djelo, jer je neprijatelj u Bileći, našom opsadom, već bio uveliko pokoleban, ali se od daljeg opsađivanja moralo odustati radi novog zadatka, dobijenog od štaba divizije. t.j. prebacivanje brigade na sektor: Plana — Podgorje — Donja Meka Gruda.

Sve odluke koje je štab brigade donosio jednoglasno, štabovi bataljona sprovodili su u potpunosti i sigurno u djelo, a rezultati ovoga bili su veliki gubici kod neprijatelja, kako u mrtvim i ranjenim, tako i u oružju i ostaloj ratnoj spremi.

4. — RASPORED SNAGA:

Dok se brigada nalazila na prostoriji između Ljubomira i Bileće, bataljoni su bili razmješteni po sljedećem: „1“ — u selo Orah; „2“ — u selo Cibrijan; „3“ — u selo Miličevići; „4“ — u selo Radmilovići; „5“ — sa štabom brigade u selo Vlaška, a bolnica, intendantura i Omladinska četa bili su sa „4“.

Poslije prebacivanja na sektor Bileće, razmještaj bataljona bio je sljedeći: „1“ — Okolište; „2“ —Trnovica; „4“ — Vuči Do; „5“ — Vrbica. („3“ bataljon 6. III. upućen je u sastav II. dalmatinske brigade).

Na ovoj prostoriji, bataljoni su se zadržali kraće vrijeme, a zatim je ponovo dobijena zapovijest od Štaba XXIX. U. Divizije[15] prema kojoj je izvršen novi raspored bataljona i to: „1“ — s. Bogdašići; „2“ — Trnovica; „4“ — Podgorje; „5“ — Pod Planik. Štab brigade i bolnica kao i omladinska četa smjestili su se u s. Selišta, a brigadna intendantura u selo Lađevići. U

---

[15] i [16] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 57.

ovom rasporedu bataljoni su ostali sve do 18. III. kada je II. bataljon, po zapovijesti XXIX. U. divizije, upućen u sastav (privremeno) XII-e brigade. 23. III. tg. IV. bataljon prebačen je iz sela Podgorje u selo Bijela Rudina. 31. III., po naređenju XXIX. divizije i IV. bataljon upućen je u Mokri Do (privremeno) u sastav XII. brigade, tako da je brigada ostala sa svega dva bataljona i to: „1“ koji zatvara pravac od Bileće ka Plani i „5“ sa zadatkom zatvaranja pravca od Gacka ka Plani.

5. — PLAN AKCIJE I TOK OPERACIJA:

U toku cijelog mjeseca marta, brigada je imala samo jedan jači sukob sa neprijateljem u samoj varoši Bileća, kao i dva manja prepada radi uznemiravanja bandi u Bileći, te jednu kraću akciju V-og bataljona u zajednici sa Sjevernohercegovačkim odredom na nevesinjske četničke bande.

U ponoć 1. na 2. izvršen je pokret bataljona iz njihovih logora ka Bileći i u samo svanuće svi bataljoni ovladali su položajima oko Bileće ne naišavši nigdje na neprijateljski otpor. „1“ je izbio na Vodenu Gradinu, „4“ i „5“ na Tuhor, a „3“ na Dubovac. Štab brigade u zaseok Ljubišića.[14] Po stizanju na označene položaje, bataljoni su izvršili potreban raspored, obuhvatajući grad i vežući se tijesno jedan za drugog. Oko 8 sati, uz prethodnu paljbu naših bacača, bataljoni su se spustili ka samoj varoši, napadajući neprijatelja koji se branio iz kuća. U selu Podosoj, bande su izvršile protivnapad na lijevo krilo našeg „5“ i ovaj je, uslijed neprijateljske brojne nadmoćnosti, povukao svoje prednje dijelove na polazne položaje. „1“ bataljon ovladao je logorom i spustio se do najbližih kuća u samom gradu. „3“ bataljon se takođe spustio u selo Podubovac, a „4“ duboko u selo Podosoj. U ovakvoj situaciji, videći se potpuno okružen našim bataljonima, neprijatelj se poslije nekoliko neuspjelih ispada povukao u centar varoši i zabarikadirao se u utvrđene kuće, tukući odatle jakom mitraljeskom vatrom predteren. U toku ovih podilaženja i borbe „5“ je imao 2 teže i jednog lakše ranjenog, te dva izgubljena, dok su kod neprijatelja primijećeni brojni ranjenici. Do mraka bataljoni su ostali na dostignutim linijama, tukući povremeno neprijatelja bacačkom i mitraljeskom vatrom i zatvarajući izlaz iz grada.

U 18 časova, ponovo je izvršen opšti napad sa svim bataljonima na zabarikadirane bande. Pravci napada: „1“ — Vodena Gradina — Logor — glavna cesta Trebinje — Bileća, a u varoši sektor širenja: od ceste do srednjeg puta koji iz polja vodi u varoš; „5“: Tuhor — Sukorova Mahala — centar varoši, a u samoj varoši sektor širenja: lijevo od sektora „1“ do ceste:

Bileća — Plana. „4“ bataljon: glavnim pravcem cestom: Plana — Bileća, a u varoši sa širenjem: desno od „5“, pa do 100 metara lijevo od ceste: Plana — Bileća. „3“ bataljon pravcem: Modropac — put niz Modropac — džamija, a u varoši sektor širenja: lijevo od „4“. Za vrijeme napada „1“ i „5“ ostavljaju po jednu četu na polaznim položajima, „3“ dvije čete, dok „4“ napada sa obadvije čete. Pravac prema Vlajinji ostavljen je otvoren radi propuštanja bandi iz grada, a u tome slučaju „1“ trebao je sa dvije čete da preduzme gonjenje bandi do utvrda na Vlajinji. Jedan bataljon XI. brigade stigao je na Hadžibegovo Brdo i sadejstvovao u ovome napadu.

U određeno vrijeme, napad je otpočeo u toku kojega su bataljoni uspješno prodrli u grad, tukući neprijatelja snažnom vatrom iz svih oružja. Međutim, bande su se zbile u nekoliko kuća i riješile na krajnji otpor. Iz ovih kuća otvorile su paklenu vatru, tako da je dalje prodiranje bataljona po vidnoj noći i brojnim osvjetljenjima neprijateljskih raketla bilo onemogućeno. Napad je trajao do pred svanuće, a zatim je izdata zapovijest za izvlačenje bataljona na polazne položaje.[15]

U toku ovih borbi naši su imali jednog mrtvog, osam ranjenih od kojih 5 teže, dok su dva nestala u borbi.

Po naknadno dobivenim podatcima bande su imale 15 mrtvih i 20 ranjenih, od kojih veći broj teže.

Poslije ovoga napada, bataljoni su se povukli u sljedeće logore: „1“ — s.Torić; „3“ u selo Granica; „4“ u s. Podosoj, a „5“ u selo Ljubišići. Štab brigade ostao je također u selu Ljubišići. Svi bataljoni ostavili su potrebne dijelove na položajima oko Bileće, radi obezbjeđenja i sprečavanja eventualnih neprijateljskih ispada.

„2“ nalazio se u selu Cibrijan, zatvarajući pravac od Trebinja i držeći jedan vod na Gljivi.

3. III. ovaj bataljon bio je napadnut na Gljivi od Švaba, ali je vod na Gljivi energičnim protivnapadom razbio Švabe (njih oko 60) i sjurio ih u Trebinje. Ovom prilikom „2“ je imao četiri lakše ranjena dok su Švabe imale 15 mrtvih.

3., 4. i 5-III- do mraka svi bataljoni ostali su u naznačenom rasporedu, a „5“ uveče izdata je zapovijest za prebacivanje bataljona na sljedeću prostoriju: „1“ u selo Okolište, „2“ u Trnovicu, „4“ u Vuči Do, a „5“ u Vrbicu. Štab brigade u Okolište. Brigadna bolnica i Omladinska četa u Pogledalo, a intendantura u Donju Vrbicu.

6. III. ujutro III. bataljon upućen u sastav II. dalmatinske brigade.

---

[15] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 174 i 189.

7., 8., 9., 10., 11. i 12. marta bataljoni su ostali na spomenutoj prostoriji i za ovo vrijeme nije bilo nikakvih značajnijih događaja.

13. marta navečer izvršen prepad na Bileću sa malim snagama iz „1" i „4", u cilju obmanjivanja našeg premještanja na prostoriju: Bogdašići — Trnovica — Meka Gruda — Podgorje, koje je izvršeno ovoga dana po zapovijesti Štaba XXIX. U. divizije.[16] U ovome prepadu neprijatelj je imao 2 mrtva, dok nije bilo gubitaka na našoj strani.

Iz Korpusa[17] ovoga dana stiglo je u Brigadu 95 italijanskih vojnika sa 35 pušaka.[18]

14. III. prošao bez naročitih promjena.

15. III. stiglo naređenje iz Divizije da se ima izvršiti temeljito rušenje ceste: Bileća — Plana — Gacko i Plana — Orahovica. Ovim radovima pristupilo se odmah.[19] Ovoga dana stiglo iz divizije deset novih boraca (domobrana) koji su raspoređeni u bataljone.

16. i 17. marta proteklo bez osobitih događaja. 17. marta jedna grupa od oko 70 savezničkih aviona proletjela je iznad naših logora od pravca Sarajeva ka jugu.

18. marta izvršen prepad na bande u Bileći dijelovima „1" i „4". Cilj ovoga prepada bio je da ustanovi da li u Bileći ima, pored četnika i kakvih švapskih snaga, pošto je prethodnog dana viđen jedan kamion da je stigao iz Trebinja sa nekom vojskom, za koju se dotle nije moglo ustanoviti, da li je švapska ili četnička. Prilikom spomenutog prepada, utvrdilo se je da su to bili četnici. U ovom prepadu na našoj strani nije bilo gubitaka, dok su neprijateljski gubici nepoznati. Četničke bande bile su ovom prilikom izazvane na uzaludno i jako puškaranje, a time na utrošak municije. Po zapovijesti Divizije, naš „2" upućen je ovoga dana u sastav XII. brigade u Mokri Do.

19. marta nije bilo značajnijih događaja, sem što je jedna naša zasjeda iznad Bileće ubila jednog bandita koji je sa jednom grupom bio pošao u pljačku. Ovoga dana uhvaćene su i dvije špijunke, kao i jedan špijun, koji su radili za račun bande u Bileći.

20. i 21. marta kao i 22. protekli su bez promjena, s tim što su 22. marta strijeljani ranije spomenuti špijun i špijunka dok je jedna od ovih oslobođena.

23. marta bez promjene.

24. marta „4" prebačen iz Podgorja u s. Bijela Rudina, radi dotadašnjeg slabog smještaja. Jedna patrola „2" prešla je u toku noći u s. Panik i Orah i u s. Orah naišla na 5 četnika u

---

[17] Drugi korpus NOVJ

[18] Vidi dok. br. 16.

[19] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 73.

jednoj kući. Radi nemogućnosti prevoza istih preko Trebišnjice i pošto je utvrđeno da isti nisu zlikovci, patrola ih je pustila, a pretresom kuća pronašla je dvije puške i oko 500 metaka. kao i 7 kom. ručnih bombi.

25. marta po naređenju štaba XXIX. U. Divizije Op. Broj: 263. „5" upućen pravcem: Fatnica — Divin — Davidovići — Lukavac, radi hvatanja veze sa Sjevernim odredom i zajedničkog napada na bande radi protjerivanja ovih bandi preko Zalomske Rijeke, koje su bile napale jačim snagama na Sjeverni odred odnosno bataljon „Miro Popara" na sektoru Bezđeđe — Lukavac — Drežanj.[20]

26., 27., 28. marta protekli su bez značajnijih promjena.

29. marta „5" se vratio sa zadatka. Nije imao sukoba sa neprijateljem. Ovoga dana, jedna četa „2" u selu Koravnica uhvatila tri četnika. prilikom jednog ispada bandi.

30. marta bez promjene.

31. marta, po naređenju Štaba XXIX. N. O. U. divizije „4" ove brigade upućen je u Mokri Do privremeno u sastav XII. brigade.

6. — ZAKLJUČAK:

U toku ovoga mjeseca, bataljoni su u potpunosti izvršili sve postavljene im zadatke a time i brigada kao cjelina.

Rukovodioci su pokazali dovoljno snalažljivosti u vođenju svojih jedinica, a borci puno požrtvovanosti i borbene discipline.

7. — GUBITCI:

a. — Kod neprijatelja:

Ubijeno: 21 četnik i 15 Švaba;

Ranjeno: 35 četnika i 10 Švaba;

Strijeljano: 3 četnika špijuna;

Ukupno mrtvih i ranjenih: 84 Švabe i četnika.

Zarobljenih: 4 četnika

---

[20] Prema izvještajima Štaba Sjevernohercegovačkog NOP odreda od 19. i 29. marta 1944. bataljon „Miro Popara" je 17. marta bio napadnut kod s. Bezđeđe od 80—100 četnika. U borbi četnici su ubrzo bili razbijeni a bataljon je imao jednog ranjenog borca. Dvadeset petog marta bataljon je dejstvovao protiv četnika na prostoru s. Podgrađe — s. Žunovina. U izvještaju se zatim kaže da je na s. Drežanj napadalo oko 700 četnika Gatačke i dviju nevesinjskih brigada pod komandom Milorada Popovića i Veljka Šipovca i da su tada četnici imali 4 mrtva i više ranjenih, dok je bataljon „Miro Popara" imao jednog mrtvog. (Arhiv V. I. I., reg br. 8—11 i 23—11, k. 1144 I.)

b. — Kod nas:

Poginuo: 1 (vodnik „4“ — Prstojević)
Ranjenih: 13 (od kojih su dva docnije umrli)
Nestalih u borbi: 2
Dezertiralo: 9 (svi su novomobilisani)
Zaplijenjeno: 7 pušaka, 1000 komada metaka za pušku, 7 kom. ručnih bombi, jedan radio aparat, veće količine životnih namirnica i izvjestan dio ostale vojničke spreme.

U toku ovoga mjeseca mobilisano 45 novih boraca.

8. — IMENA RUKOVODILACA:

a. — Kod neprijatelja:

Kod Švaba — cjelokupni komandni kadar trebinjskog i bilećkog garnizona.

Kod četnika — Miloš Kureš, Aleksa Kisić, Sava Kovač, Mirko Kovačević, Špiro Babić i drugi po direktivama Baćevića.[21]

Kod domobrana — oficiri 14-te pješačke pukovnije.

b. — Kod nas:

1.) *Štab brigade:* Komandant: Nikola Ljubibratić
Zamjenik komandanta: Peko Bogdan;
Politički komesar: Čedo Kapor
Zamjenik političkog komesara: Slobodan Šakota;

2.) *„1“ bataljon:* Komandant: Radomir Mirković, otsutan (na kursu).
Zamjenik komandanta: Nikola Bjelica[22]
Politički komesar: Neđo Ilić
Zamjenik pol. komesara: Miloš Bajović.

3.) *„2“ bataljon:* Komandant: Milan Papić, otsutan (na kursu).
Zamjenik komandanta: Radovan Kukić
Politički komesar: Slavko Đurić
Zamjenik političkog komesara: Pero Jelčić.

4.) *„3“ bataljon:* Komandant: Vinko Novak
Zamjenik komandanta: Martin Čule

---

[21] Petar, četnički komandant. Poginuo početkom 1945. pri odstupanju četnika iz Bosne.

[22] Narodni heroj. Poginuo početkom oktobra 1944. u borbama kod Bileće kao komandant 5. bataljona Desete hercegovačke brigade.

Politički komesar: Ante Jerkin
Zamjenik političkog komesara: Svetozar Prijić

5.) „4“ *bataljon:* Komandant: Tripo Bjelica
Zamjenik komandanta: Lazar Vujinović
Politički komesar: Radovan Simović
Zamjenik političkog komesara: Ante Vlahov
Načelnik štaba: Antun Mratović

6.) „5“ *bataljon:* Komandant: Nikola Radošević
Zamjenik komandanta: Maksim Bulat (na kursu)
Politički komesar: Jozo Bakrač
Zamjenik političkog komesara: Špiro Mićunović.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,	Načelnik štaba,	Komandant,
Čedo Kapor	**Mustafa R. Dizdarević**	**Nikola Ljubibratić**

(M.P.)

PRILOZI:

Brojno stanje ljudstva, oružja, municije i stoke.
Zapovijesti Štaba brigade[23]

PREGLED
BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA: X HERCEGOVAČKE N. O. U. BRIGADE MARTA 1944. GOD.

I. — LJUDSTVO

Oficira 67, podoficira 99, boraca 601, politkoma 34 i drugarica 32
Ukupno ljudstvo: drugova 801 drugarica 32

II. — ORUŽJA I MUNICIJE:

1. — Brdskih topova — .... municije za njih: — gran — šrapnela
2. — Protivkol. topova — .... municije za njih: — udarnih — pancer
3. — Teških mitraljeza „Breda“ — ... municije za njih

[23] Nalaze se u Arhivu V. I. I., reg. br. 6/6—7/I — 6/15—7/I, k. 1143A.

4. — Teških mitraljeza „Fijat“	1	.... municije za njih	14.440
5. — Teških mitraljeza „Švarcloze“	—	.... municije za njih	—
6. — Teških mitraljeza drugog tipa	—	.... municije za njih	—
7. — Puškomitraljeza „Brno“	13	.... municije za njih	2.220
8. — Puškomitraljeza „Šarac“	8	.... municije za njih	2.140
9. — Talijanskih puškomitraljeza	8	.... municije za njih	2.930
10. — Puškomitraljeza drugih modela	—	.... municije za njih	—
11. — Jugoslovenskih pušaka	396	.... municije za njih	9.194
12. — Talijanskih pušaka	68	.... municije za njih	1.475
13. — Njemačkih pušaka	23	.... municije za njih	582
14. — Pušaka ostalih modela	3	.... municije za njih	20
15. — Teških bacača	4	... municije za njih	159
16. — Lakih bacača	3	.... municije za njih	528
17. — Revolvera jugoslovenskih	20	.... municije za njih	221
18. — Revolvera njemačkih	8	.... municije za njih	180
19. — Revolvera talijanskih	17	.... municije za njih	186
20. — Revolvera drugih modela	9	.... municije za njih	69
21. — Protiv-kolskih pušaka	1	.... municije za njih	49
22. — Jugoslovenskih ručnih bombi	110		
23. — Talijanskih ručnih bombi	283		
24. — Njemačkih ručnih bombi	8		
25. — Engleskih i ostalih ručnih bombi	3		
26. — Signalnih pištolja	2	.... municije za njih	17

III. — STOKA

Jahaćih konja 25, tovarnih konja 51, tovarnih mazgi 1 ..... teglećih konja .....

Politički komesar, **Čedo Kapor**

Načelnik štaba, **Mustafa R. Dizdarević**

Komandant **Nikola Ljubibratić**

(M. P.)

BR. 18

ZAPOVIJEST ŠTABA 16. MUSLIMANSKE BRIGADE OD 3. APRILA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RASPOREDI DEJSTVO NA PROSTORU HRANJEN – USTIKOLINA – FOČA[1]

ŠTAB
XVI MUSL. N. O. U. BRIGADE

ZAPOVIJEST

ŠTABA BRIGADE ZA 3 APRIL 1944 GODINE

Situacija: Na sektoru Prača — Goražde stanje je nepromijenjeno.[2] Izvjesne grupe četnika prebacile su se u toku jučerašnjeg dana preko Drine, kod Goražda.[3] Veli se da imaju namjeru da napadnu Foču „s leđa". Naše jedinice izvršiće slijedeći raspored:

II bataljon pomjeriće se sa svoje dvije čete u Miljevinu i staviti se na raspoloženje Štaba divizije.[4] Sa jednom četom krenuće iz Foče sutra u 6 časova, a sa drugom kada dobije smjenu od III bataljona.

III bataljon izvršiće pokret sa dosadašnje prostorije sutra u 6 časova za Foču gdje će primiti obezbjeđenje garnizona od štaba II bataljona. Nastojaće da se još u toku dana ispari i okupa. Radi toga će mu II bataljon pripremiti dovoljnu količinu drva i zagrijati vodu u banjama i parionicama. Isto će tako nastojati da od ćebadi napravi šajkače onim borcima koji još nose fesove.

IV bataljon prebaciće se sutra u 18 časova sa dvije čete kod Osanice i produžiti pravcem Gostičaj — Goli Vrh — Raskršće — Slatina — Prijakovići. Njegova četa u Ustikolini prebaciće se sutra u 18 časova preko Drine na Cvilin i odatle produžiti pravcem Jošanica — Han Soha uz Jošanički Potok na Han Sohu. Komoru prebaciti sa ovom četom kod Ustikoline. Bataljon će se smjestiti na liniji Slatina — Prijakovići — Han Soha. Zadatak mu je da u pokretu i po dolasku na pomenutu prostoriju izvrši pretres sela u cilju pronalaženja bandita. Osim toga ukoliko mogne za vrijeme noći izvršiće pretres sela Ko-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 8/2, k. 1112.

[2] Vidi dok. br. 12.

[3] Odnosi se na četnike Drinskog korpusa. Vidi četnička dokumenta u Arhivu V. I. I., reg. br. BH—V—302, 921 i 929.

[4] Dvadeset sedme NOU divizije

zarevine, Vukušića i Purića u blizini Slatine. IV bataljon održavaće vezu sa bataljonom u Foči. Treba da bude naročito budan i da svaku pojavu četnika razbije. Na novoj prostoriji IV bataljon prikupiće hranu i poslati za Foču. Sa ovim bataljonom ići će zamjenik intendanta brigade, zastavnik Mirko Đukić.

I bataljon sutra naveče uputiće jednu četu u pravcu Hranjena sa zadatkom da izvrši gerilsku akciju u vidu zasjede na cesti Hranjen — Bare na mjestu zvanom Kolibe. Ukoliko se zasjeda ne mogne postaviti, tj. ako neprijatelj drži pomenuti položaj, izvršiće napad nastojeći da ga likvidira. U svakom slučaju ova četa mora da dođe u kontakt sa neprijateljem i da ga demonstrativno napadne. Četa neka se kreće preko Kušeša na Prisoje i Ribljak. Pod zaštitom mraka ona treba da se izvuče do Ribljaka (nakon što izvrši zadatak) i da produži preko Bahova i Ilovače za Nekope, gdje će se smjestiti. Njezin će zadatak na novoj prostoriji biti da kontroliše dolinu rijeke Osanice i pravac Orahovica — Bogovići — Previla.

Sa jednom četom I bataljon će se postaviti 5 aprila do 10 sati ujutro na Ustikolinu gdje će preduzeti obezbjeđenje telefonske linije Ustikolina — Foča. Do istoga vremena jednu četu postaviće na liniju Lehčići — Obadi — Parašeta. Ova četa kontrolisaće pravac od Goražda. Međusobna veza ove dvije čete mora da bude što čvršća. Uz svaku četu treba da bude po jedan član štaba bataljona.

Tehnički vod preuzeće sutra u 18 časova od čete IV bataljona dežurstvo kod telefona u Ustikolini i predaće to dežurstvo 5. IV. u 10 časova četi I bataljona. Iz sobe u kojoj se sada nalazi telefon premjestiće isti u drugu sobu u istoj kući. U tu sobu smjestiće se glavnina Štaba I bataljona. Tehnička desetina produžiće sa rušenjem ceste i mostova prema usmenom naređenju komandanta brigade. Telefonsko odjeljenje tehničke desetine krenuće sutra u 10 časova za Foču. Drugi dio ostaje u Ustikolini i održava vezu sa štabom I bataljona.

Bolnica, intendantura, niži vojni kurs i prateći vod sa štabom brigade krenuće sutra u 6 časova sa zbornog mjesta Kosova za Foču gdje će se smjestiti.

III i IV bataljon podnijeće odmah izvještaj o rezultatu akcija od 2 na 3. IV. ove godine.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR, V. D. NAČELNIKA-MAJOR, KOMANDANT-MAJOR,
Brenjo Mirko[5] **Stanko** **Ćerić**

---

[5] Tada je bio zamjenik političkog komesara.

BR. 19

NAREĐENJE ŠTABA 11. NOU DIVIZIJE OD 4. APRILA 1944. ŠTABOVIMA 12. KRAJIŠKE I 12. SLAVONSKE BRIGADE ZA NAPAD NA ČETNIKE NA PROSTORU DETLAK — PALAČKOVCI[1]

ŠTAB
XI. NAROD.-OSLOBOD. UDAR.
DIVIZIJE
Op. pov. Br. 58/44.
4. IV. 1944. G.

ŠTABOVIMA: XII. KRAJIŠKE I XII. SLAVONSKE UDARNE BRIGADE

Položaj

Obavešteni smo da se na sektoru Detlak — Palačkovci nalazi Vinčićeva brigada sa oko 300 ljudi.[2] Dve gore pomenute brigade izvršit će napad na tu bandu i uništiti je.[3]

Izdajem sledeće naređenje:

1. XII. slav. brigada sa jednim bataljonom krenut će preko Bila u Miškovce, prebacit se preko Ukrine i zaposjesti od Ukrine do hrvatskih Kalenderovaca, sa jednim bataljonom nastupat će pravcem Jadovica — Palačkovci i prebaciti dve čete preko Detlaka do Kalenderovaca gde će se spojiti sa svojom zasedom, a sa jednom četom ostat će na levoj obali Ukrine sa zadatkom da hvata rasprsle bande.

2. XII. Krajiška brigada krenut će sa jednim bataljonom preko Drena na Kalenderovce (hrvatske) i zaposjest će Kalenderovce i Sredeljane. Sa jednim bataljonom, razbacivši ga po četama, kretat će desnom obalom Ukrine zahvatajući do Gornjeg Detlaka i Kalenderovaca. Spojit će se sa snagama Slavonske brigade na Donjem Detlaku.

Po izvršenju ovoga zadatka XII. krajiška brigada krenut će ubrzano po ovom prijašnjem zadatku (smijeniti V. brigadu), a XII. slavonska brigada zadržaće jedan bataljon na Detlaku, koji će čistiti taj sektor i istovremeno držati pod kontrolom cestu Prnjavor — Derventa. Sa ostala dva bataljona krenut će

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 17/1, k. 876.

[2] Odnosi se na Motajičku četničku brigadu čiji je komandant bio Vlado Vinčić (vidi četnički dok. reg. br. BH—X—654 u Arhivu V. I. I.).

[3] Vidi dok. br. 71 i 73.

na zadatak, kojeg smo usmeno utanačili sa drugom komesarom brigade.

Početak akcije biće između 5. i 6. ovog mjeseca, za bataljone koji će praviti zasjede u četiri sata, a za bataljone koji će razbijati četničku brigadu u 4 i 30.

Ugovoreni znaci: Saveznici — pomažu.

Vidni znaci: metnuti kapu na pušku i tri puta dignuti u vis i spustiti, odgovor: podići pušku sa desnom rukom u vis i napraviti dva kruga.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant-pukovnik,
(M.P.) **M.[4] Šiljegović**

BR. 20

IZVJEŠTAJ ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 4. APRILA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O SITUACIJI U HERCEGOVINI I O STANJU U DIVIZIJI[1]

ŠTAB
XXIX. UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
Pov. Broj 294
Dana 4. IV. 1944. u 18 č.
Divin

VRHOVNOM ŠTABU
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Stanje u Hercegovini se popravlja, naročito u južnoj, iako laganim tempom. Išlo bi znatno bolje kada bi bar cijela Hercegovačka divizija mogla da se bavi više na terenu sjeverne i zapadnijeg kraja južne Hercegovine.[2]

Mobilizacija teče prilično. I ona bi znatno živnula prisustvom jačih snaga ka Nevesinju i kotlini Neretve.

---

[4] Miloš

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 30—11, k. 1144 I.

[2] i [3] Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica 29. NOU divizije vidi dok. br. 25 i 38.

XXII [illegible]

В Р Х О В Н О М Ш Т А Б У

НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКИ ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Стање у Херцеговини се поправља,нарочито у Јужној јако лаганим темпом.Било би знатно боље када би бар пијеса херцеговачких дивизија могла да се нађе више на терену Источне и југоисточног краја Босне Херцеговине.

Мобилизација тече правилно.Она би знатно живнула присуством јачих снага на Пјешивцу и котлина Метајне.

Много би користило да једна наша бригада обиђе сектор Улог - Конјиц,бар по дужину сигурна,да разбије тамошње банде и одсједи стање.Тада би било и услова за мобилизацију,а нарочито услови за даље успјешно дејство мостарског одреда.Сада је то тешко остварити због редовног присуства бар подјелице ове дивизије последњих неколико мјесеци на црногорском граничном терену на Грахову.

Поћути о непријатељу биће се из приложеног извјештаја и сами.

Стање у дивизији је добро,Поправља се у сваком погледу и дивизија бројчано расте.Скоро свакодневне борбе иако доносе често и велике губитке,будитво и кадрови се чврсте и уздижу,појачава се мобилизација нових бораца,повећава се наоружање и уопште поправља се стање и у дивизији и у Херцеговини.Разлог,поред осталих што постоје јаче четничке групе још увијек у Херцеговини је тај да банде несмију да праве јаче борбе,већ се саме држе уз јаче окупаторске снаге по градовима,или окупа се мала кретњу у офензиве.

Стадне борбе отворене су код нас све више око 200 рањених и болесника,недостатак санитетског материјала оскорвно лошијо лијечење,а ово нам ноћи пуну покретљивост и ударност.

Од материјалних средстава најјачи недостатак осјећамо у вези,која се иштаје не може нити набавити нити зарадити.

Од стопљавне вриједности за ову дивизију и Херцеговину била би и материјална корист и морална добит да Савезници бар који пут нешто баце.Најпотребније би нам било:санитетски материјал,вез,конац,тј.све врсте,одјеће,чизмија за одјеће.

Наша радио станица се чешће чује,а и значе била нам од велике користи још јачи станица ако за то постоје могућности.

Да се веза не одржавамо радио везу вјероватно због мале заузетости на важнијим секторима,чујемо вас,а о нашим акцијама редовно извјештавамо II Ударни корпус.

У прилогу вам шаљемо извјештај о нашим акцијама у току мј мјесеца јануара и фебруара о.г. У мјесецу марту водили смо знатно тешких борби до батаљонског и четвртог пуковског "бранија" дивизије,а најчешће су биле на Дрини, у Горњој Полу,Жепчу Стоцу и Дубици и око Бијелог. Често пута свеже су употребљавале и по више батерија топова,по двије-три тенкова на чин и гушене чамце за преблокирање брзо покретљивог топова.У мјесецу марту убијено је : 31о домаћа,жене ,деце,а 61 четник и 3 четничка командира и команданта.Заробљено 24 четника,7 пушкомитраљеза,1 бацач,9 аутомата и друге опреме.Уништена 4 воза..и нашли 32 мртва,од којих 7 официра,и 41 рањен.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 20

Mnogo bi koristilo da jedna naša brigada obiđe sektor Ulog — Konjic, bar po dizanju snijega, da razbije tamošnje bande i sredi stanje, gdje bi bilo i uslova za mobilizaciju, a naročito uslova za dalje uspješno dejstvo Mostarskog odreda. Sada je to teže ostvariti zbog redovnog prisustva bar polovine ove divizije posljednjih nekoliko mjeseci na crnogorskom graničnom terenu ka Grahovu.[3]

Podaci o neprijatelju vide se iz priloženog izvještaja i skica.[4]

Stanje u diviziji je dobro. Popravlja se u svakom pogledu i divizija brojčano raste. Skoro svakodnenve borbe iako donose često i veće gubitke, ljudstvo i kadrovi se čeliče i uzdižu, pojačava se mobilizacija novih boraca, povećava se naoružanje i uopšte popravlja se stanje i u diviziji i u Hercegovini. Razlog, pored ostalih što postoje jače četničke grupe još uvijek u Hercegovini je taj da bande ne smiju da prime jače borbe, već se više drže uz jače okupatorske snage po gradovima, ili skupa sa njima kreću u ofanzive.

Stalne borbe stvorile su kod nas ove zime oko 200 ranjenika i bolesnika, nedostatak sanitetskog materijala osporava njihovo liječenje, a ovo nam koči nužnu pokretljivost i udarnost.

Od materijalnih sredstava najveći nedostatak osjećamo u vešu, koji se nigdje ne može niti nabaviti niti zarobiti.

Od neocjenjive vrijednosti za ovu diviziju i Hercegovinu bila bi i materijalna korist i moralna dobit da saveznici bar koji put nešto bace. Najpotrebnije bi nam bilo: sanitetski materijal, veš, konac, tifusne vakcine, oružje, municija pa odijela.

Naša radio stanica se češće kvari, a i inače bila [bi] nam od velike koristi još jedna stanica ako za to postoje mogućnosti.

Mi sa vama ne održavamo radio vezu vjerovatno zbog vaše zauzetosti na važnijim sektorima, čujemo vas, a o našim akcijama redovno izvještavamo II Udarni Korpus.

U prilogu vam šaljemo izvještaj o našim akcijama u toku mjeseca januara i februara[5] o.g., u mjesecu martu vođeno je više žestokih borbi sa bataljonima i čitavim pukovima „Vražje" divizije,[6] a najžešće su bile na Zubcima, u Popovu Polju, između Stoca i Ljubinja i oko Bileće. Često puta Švabe su upotrebljavale i po više baterija topova, po desetak tenkova pa čak i gu-

---

[4] i [9] Odnosi se na obavještajni izvještaj te divizije od 4. aprila 1944. o rasporedu neprijateljskih snaga u Hercegovini u martu (Arhiv V. I. I., reg. br, 13—4, k. 1145 II). O neprijateljskim snagama u to vrijeme vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 7 i 189 i dok. br. 185 i 194 u ovoj knjizi.

[5] Vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 32 i 129 i knj. 23, dok. br. 41.

[6] i [7] Odnosi se na jedinice njemačke 369. legionarske divizije. Bliže o njihovim dejstvima vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 7 i 189 i dok. br. 25, napomenu br. 4 u ovoj knjizi.

mene čamce za prebacivanje preko poplavljenog Popova.[7] U mjesecu martu ubijeno je: 310 Švaba, više ranjeno, a 51 četnik i 3 četnička komandira i komandanta. Zarobljeno 24 četnika, 7 puškomitraljeza, 1 bacač, 9 mašinki i druge spreme.[8] Uništena 4 voza. Mi [smo] imali 32 mrtva, od kojih 7 predloženih za oficire, i 41 ranjen.

Sada divizija sa odredima broji oko 3.000 boraca.

Prilog: Ob. izvještaj[9] i saopštenje o akcijama, kao i jedan paket duhana, koga šalje Sreski N. O. Odbor za Trebinje Vrhovnom komandantu Maršalu Jugoslavije Titu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar (M.P.) Zast. komandanta načelnik štaba, pukovnik **Rade Hamović**

BR. 21

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 4. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O SITUACIJI NA POLOŽAJIMA OKO MRKONJIĆ-GRADA[1]

ŠTAB
I PROLET. BRIGADE
4-IV-944 god.

ŠTABU I DIVIZIJE

Sve naše jedinice su postavljene na određenim položajima. Vezu od II bat. još nijesmo dobili. Očekujemo vezu svakog časa.

Na sektoru Mrkonjić[-Grad] — Rogolje danas nema (do sada) nikakvih promjena. Neprijatelj se nalazi u s. Brdo i Kotline kao i na Gradini (k. 909). IV. bat. na tom sektoru uvijek imao kontakt sa neprijat.[2]

---

[8] U relaciji Štaba 29. NOU divizije od 5. aprila 1944. za mart neprijateljski gubici su nešto veći. Vidi dok. br. 25.

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 23—2/I, k. 713.

[2] Prema izvještaju Štaba 1. proleterske brigade od 4. aprila 1944. u 17 časova Štabu 1. proleterske divizije, neprijatelj je toga dana jačim snagama ovladao Gradinom (k. 992), Širokom kosom i Mračajem, dok su naše jedinice organizovale drugi položaj na liniji k. 1160 — Crni vrh (trig. 1259) — Lokva (k. 1139). Tom prilikom 3. i 4. bataljon pružili su snažan otpor (Arhiv V. I. I., reg. br. 22—2/I, k. 713).

Naredili smo svim bat. da što brže utvrde namjere neprijatelja i sastav njegove vojske.[3]

Na sektoru IV bat. neprijat. je imao 10 mrtvih. Br. ranjenih nijesu mogli ustanoviti. Njegovi gubitci bili su 3 mrtva i 4 ranjena, od kojih 2 teže. Jedan p. mitr. pao je u ruke neprijat. čiji je nišandžija poginuo.

Korpusna art. postavljena je na k. 955, ima dobar položaj i preglednost.

Protivkolska četa sada se postavlja na koti južno od Mračaja.

Neprijatelj se do sada ne kreće.

Baš sada smo dobili izvještaj od II bat. kojeg vam prilažemo sa tim što ćete nam ga vratiti.

Preduzeli smo miniranje druma negdje oko kote Kalaševica pa do raskršća, takođe ćemo na pogodnim mjestima upotrebiti i mine sa električnim paljenjem.

Kad prikupimo podatke o jučerašnjoj borbi od svih bat. javićemo vam.

S. F. — S. N!

4/IV 944 god.
11^{30} časa

Komandant-kapetan
J. Žarić

[3] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 171 i 192.

BR. 22

NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 5. APRILA 1944. ŠTABU KLADANJSKO-OZRENSKOG NOP ODREDA ZA IZVOĐENJE AKCIJA NA PROSTORU OKO KLADNJA[1]

ŠTAB
III. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Str. pov. br...../44.
5. IV. 1944 god.

ŠTABU OZRENSKO-KLADANJSKOG ODREDA[2]

Položaj

Ovaj je Štab u više mahova konstatovao, da taj Odred ne prilazi izvršenju postavljenih zadataka pred njim. Odred kao jedinica dobio je sektor na kome treba da ispolji pun vojnopolitički uticaj u smislu izvođenja akcija, vršenja mobilizacije i uspostavljanja, potpomaganja naše vlasti.[3] Izvršenju ovih zadataka taj Štab prilazi sa puno rezerve prema neprijatelju, a to se ogleda u slijedećim činjenicama:

Izbjegavanje sukoba sa kladanjskom legijom koja staciomira u Kladnju, bez imalo uznemiravanja od strane vašeg Odreda, i to u vremenu kada su sve naše jedinice angažovane u borbama na svim sektorima.

Dozvoljavanje neprijatelju da slobodno prebacuje hranu iz Tuzle u Kladanj radi prehrane ustaša i naroda. Ovo prebacivanje hrane neprijatelj vrši takvim pravcem, da ste u stanju i sa malom posadom ovo neprijatelju onemogućiti.

Legija ili bolje reći ustaše još u grupama žive po selima na vašem sektoru, nesmetano od vašeg Odreda. Čak smo jedan put obaviješteni da je taj Odred trebao napasti jednu grupu u selu Dole i da je legija znala za tu akciju i tako reći osiguravala Odredu pravac do sela Dole. Ovo je nepravilan rad koji može imati posljedica, a i Štab Odreda dovesti do pune odgovornosti. Štabu treba biti poznato da isto tako kao četnici predstavlja i legija našeg neprijatelja, te po njima treba udariti podjednako.

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 15—1, k. 408.

[2] Prema izvještaju — brojnom stanju Štaba Kladanjsko-ozrenskog NOP odreda od 15. aprila 1944. odred je imao po spisku 59 drugova i 2 drugarice: u rashodu je bilo 6 drugova, a od naoružanja je imao 2 puškomitraljeza, 4 automata, 49 pušaka, 5 revolvera, 22 bombe i 16 nagaznih mina (Arhiv V. I. I., reg. br. 1—11, k. 1627).

[3] O narodnoj vlasti vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 22, napomenu br. 10.

Na osnovi gornjih činjenica

NAREĐUJEMO:

da Odred pristupi odmah sa akcijama na pojedine spoljne tačke odbrane Kladnja radi likvidacije tih tačaka i jednovremeno ispitivanja tačne spoljne odbrane Kladnja, u postavljanju zasjeda na pravcima kuda se kreće legija prema spoljnim odbranbenim tačkama Kladnja. Ovim zadacima pristupiti odmah.

Svaki prolaz transporata hrane od Tuzle za Kladanj po svaku cijenu spriječiti i onemogućiti neprijatelju normalno snabdijevanje. Ovom zadatku treba pristupiti poslije prikupljenih podataka o pokretu hrane sa pratnjom u kom cilju ćete odrediti potrebne snage za postavljanje zasjeda na pravcu prema Kladnju. Hrana prenošena iz Tuzle a namijenjena za narod isto tako ne smije se propustiti, jer će se tim samim stvoriti nesnosno stanje kod naroda u Kladnju i pokolebati položaj ustaša na čelu sa Avdagom Hasićem. S druge strane ovu hranu Odred bi iskoristio za sopstvenu ishranu, jer ovaj Štab neće više dozvoljavati nikakvu komoru za Odred iz prostog razloga, jer bi u tom slučaju Odred predstavljao jednu grupu boraca na odmoru, koja bi samo iščekivala komore iz Srebrenice ili sa Majevice, dok ovaj sektor ima težih slučajeva po pitanju samog naroda o kome moramo voditi punu brigu.

Preduzeti potrebne mjere za napad na legionarska, zelenokadrovska i četnička sela,[4] sa zadatkom prikupljanja oružja, uzdizanja Odreda u borbenom pogledu kao i same prehrane. Na ovaj ćete način postići jačanje Odreda, osposobljavanje za krupnije akcije i normalnu ishranu.

Dostavljamo vam prednje naređenje u duhu već izdatih naređenja u ovom smislu na tačan i brz postupak po istom, s tim što ćete ovom Štabu poslije svake akcije dostaviti izvještaj na vrijeme.

Prijem naređenja potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: Komandant,
General-lajtnant:

---

[4] Postupajući u duhu ovog naređenja Kladanjsko-ozrenski NOP odred je 10. aprila izveo akciju u selima oko Kladnja i zarobio 4 legionara koje je istoga dana uputio Štabu 3. korpusa, a noću 19/20. aprila, zajedno sa Birčanskim NOP odredom, napao je četnike u s. Dolinama i legionare u s. Noćajevićima. Međutim četnici i legionari uspjeli su da pobjegnu prije napada. Tom prilikom odredi su vršili pretres četničkih i legionarskih kuća i zaplijenili nešto krupne stoke. Opširnije o tome vidi izvještaje Štaba Kladanjsko-ozrenskog NOP odreda od 10. i 21. aprila 1944. Štabu 3. korpusa (Arhiv V. I. I., reg. br. 34—6, k. 408 A i 28—3, k. 408).

BR. 23

NAREDBA ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 5. APRILA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA FORMIRANJE ČETE ZA VEZU U DIVIZIJAMA I BRIGADAMA[1]

ŠTAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Op. Pov. Br. 359
Dne 5-IV-1944 g.

ŠTABOVIMA: IV, X, XI i XXXIX NOU DIVIZIJE I i II ARTILJERIJSKOM DIVIZIONU, DRVARSKO-PETROVAČKOM I LIVANJSKO-DUVANJSKOM NOP ODREDU.

Organizacija službe
veze dostavlja se.

Uočivši momenat prerastanja naše NOV u modernu armiju sa svima rodovima vojske i vrstama oruđa, koji se moraju objediniti u pretstojećim bitkama, a i skore mogućnosti dovoljnog snabdevanja naše NOV savremenim tehničkim sredstvima veze, postavlja se, pred svaki štab, zadatak poboljšanja službe veze. Bez toga bi bilo otežano dalje uspešno rukovođenje trupama.

Nedostatak tehničkih sredstava veze, surovi uslovi oslobodilačke borbe i partizanska taktika nametnuli su često primitivne forme organizacije i rada jedinica službe veze. U većini slučajeva neuspesi su prouzrokovani slabom vezom, jer su se dosta puta i veće taktičke operacije izvodile oslanjajući se samo na jedno sredstvo veze.

Organizaciono nesređena služba veze trpela je na stalnom nedostatku stručnih kadrova. U momentima kada se je u izvesnim situacijama dolazilo do materijalnih sredstava, često puta ista nisu iskorištena niti su omogućila svojim štabovima uspešnije komandovanje. Materijalna sredstva veze dobivena kao ratni plen i u nestručnim rukama, niti su dovoljno iskorištena niti dovoljno čuvana.

Služba veze koja je počivala samo na kuririma i telefonskim odeljenjima zasebno oformljenim ne može danas da zadovolji potrebe naše vojske i naših štabova.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 23—1, k. 458 A.

Formiranjem četa za vezu u divizijama i brigadama, rukovođenih od stručno izobraženih oficira za vezu, iskorištavajući postojeća materijalna sredstva veze, štabovi divizija i brigada otkloniće dosadašnje nedostatke službe veze.

U cilju poboljšanja službe veze, štab korpusa, rukovođen pomoći štabovima divizije i brigada izdaje sledeću

NAREDBU:

1. — Pri divizijama i brigadama formiraće se od dosadašnjih vodova za vezu, radiotelegrafskih odeljenja i kurira čete za vezu.[2]

2. — Čete za vezu formiraće se po odeljenjima i u brojnom stanju ljudstva, materijala, oružja i konja, prema priloženim formularima.

3. — U diviziji biće stručni oficiri za vezu koje postavlja štab korpusa.[3] Oni će organizirati službu veze prema priloženoj šemi i srazmerno postojećim materijalnim sredstvima veze i formacijskom stanju jedinice.

4. — Komande četa za vezu odgovorne su za službu veze oficiru za vezu pri štabu divizije, a oficiri za vezu pri štabovima divizija odgovorni su za službu veze otseku za vezu pri štabu ovoga korpusa.

5. — Štabovi divizija i brigada sprovešće ovu naredbu u svojim jedinicama.

6. — Naredba stupa odmah na snagu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, služ. ots.	Šef operativnog otseka, ppukovnik, **Šoša**[4]	Komandant, general-major, **S.**[5] **Rodić**

(M.P.)

---

[2] U duhu naredbe Štaba korpusa, Štab 39. NOU divizije je 9. aprila 1944. izdao naredbu štabovima brigada za formiranje četa za vezu (Arhiv V. I. I., reg. br. 1/3, k. 1265).

[3] Naredbom Štaba 5. korpusa NOVJ od 28. aprila 1944. postavljeni su za oficire za vezu: u 4. diviziji poručnik Stevo Džakula, u 10. diviziji poručnik Pavle Nađ, u 11. diviziji poručnik Stevo Čurguz i u 39. diviziji poručnik Zvonko Delać (Arhiv V. I. I., reg. br. 5/7, k. 1265).

[4] Narodni heroj Josip Mažar Šoša. Poginuo 20. oktobra 1944. prilikom napada na Travnik.

[5] Narodni heroj Slavko Rodić. Umro 29. aprila 1949. kao general-potpukovnik JNA.

FORMACIJSKI SASTAV ČETE ZA VEZU U DIVIZIJI

ODELJENJA U ČETI	REDNI BROJ	FORMACIJSKO MESTO U ČETI	LJUDI						MATERIJAL							Oružja			Konja	
			oficira	Politič. rukov.	podoficira	stručnjaka	kurira	konjovodaca	radio-stanica	mot. za punj. ak.	telef. centrala	telefona	kabla u km.	optički apar.	signal. barj. par.	pištolja	strojnica	puškaa	jahačih	tovarnih
Komanda čete	1	Komandir	1													1	1		1	
	2	Komesar		1												1	1		1	
	3	Zam. koman.	1													1	1			
	4	Zam. komes.		1												1	1			
	5	SVEGA:	2	2												4	4		2	
Radio-telegrafsko	6	Vođa odelj.			1				1							1				
	7	Rad.-telegr.				2										2				
	8	Motorista				1				1						1				
	9	Konjovodci						3										3		3
	10	SVEGA:			1	3		3	1	1						4		3		3
Telefonsko	11	Vođa odelj.			1													1		
	12	Telefonis.				2						1						2		
	13	Linijaši				3												3		
	14	SVEGA:			1	5						1						6		
Za 3 Brig. i artil.					4	20						4						24		
Rezervno-telefonsko	15	Vođa odelj.			1													1		
	16	Telefonis.				3						3						3		
	17	Linijaši				3						3						3		
	18	Tel. k. centr.				3					2							3		
	19	Konjovodci						8					30					8		8
	20	SVEGA:			1	9		8			2	6	30					18		8
Kurirski vod	21	Vodnik	1													1	1			
	22	Polit. del.		1														1		
	23	za Korpus					5									5		5	2	
	24	za 3. Brig.					9									9		9	3	
	25	SVEGA:	1	1			14									15	1	15	5	
Optičarsko	26	Vođa odelj.			1													1		
	27	Optičari				10								5				10		
	28	SVEGA:			1	10								6				11		
UKUPNO U ČETI[6]			3	3	7	42	14	11	1	1	2	10	30	5	–	23	5	71	7	11

Politički komesar, služ. ots. — Šef operativnog otseka, ppukovnik, — Komandant

[6] U rubrici „Ukupno u četi" nije uračunato Telefonsko odjeljenje.

FORMACIJSKI SASTAV ČETE ZA VEZU U BRIGADI

ODELJENJA U ČETI	REDNI BROJ	FORMACIJSKO MESTO U ČETI	LJUDI						MATERIJAL							Oružja			Konja	
			oficira	politič. rukov.	podoficira	stručnjaka	kurira	konjovodaca	radio-stanica	mot. za punj. ak.	telef. centrala	telefona	kabla u km.	optič. apar.	signal. barj. par.	pištolja	strojnica	pušaka	jahačih	tovarnih
Komanda čete	1	Komandir	1													1	1		1	
	2	Komesar		1												1	1		1	
	3	Zam. koman.	1													1	1			
	4	Zam. komes.		1												1	1			
	5	SVEGA:	2	2												4	4		2	
Radio-telegr.	6	Vođa odelj.			1				1							1				
	7	Rad.-telegr.				1										1				
	8	Konjovodci						3										3		3
	9	SVEGA:			1	1		3	1							2		3		3
Telefonsko-signalni	10	Vođa odelj.			1													1		
	11	TELEFONIS.				2						1						2		
	12	Linijaši				2						1						2		
	13	Signalisti				9									4			9		
	14	SVEGA:			1	13						2			4			14		
za 4 bataljona					4	52						8			16			56		
Rezervno telefon-signalno	15	Vođa odelj.			1													1		
	16	Telefonis.				2						2						2		
	17	Linijaši				2						2						2		
	18	Tel. k. centr.				3					2							3		
	19	Signalisti				4									2			4		
	20	Konjovodci						4					15					4		4
	21	SVEGA:			1	11		4			2	4	15		2			16		4
Kurirsko	22	Vođa odelj.			1											1		1		
	23	za div.					3									3		3	1	
	24	za 4 Batalj.					6									6		6	2	
	25	SVEGA:			1		9									10		10	3	
UKUPNO U ČETI			2	2	7	64	9	7	1	—	2	12	15	—	18	16	4	85	5	7

Politički komesar,
služ. ots.

Šef operativnog otseka,
ppukovnik,
Šoša

(M.P.)

K o m a n d a n t,
general-major,
S. Rodić

[7] U rubrici „Ukupno u četi" nije uračunato Telefonsko-signalno odjeljenje.

Objašnjenje uz šemu i skrižaljku formacije

(divizijske i brigadne čete za vezu).

1. — Predviđenom formacijom imala bi:
divizija sa korpusom 3 sredstva veze
(radiotelegrafsku, telefonsku i kurirsku);
brigada sa divizijom 4 sredstva veze
(radiotelegrafsku, telefonsku, optičku i kurirsku);
bataljon sa brigadom 3 sredstva veze
(telefonsku, kurirsku i signalne barjačiće);
četa sa bataljonom 2 sredstva veze
(kurirsku i signalne barjačiće).

2. — Divizijska četa za vezu, u punom sastavu broji 80 ljudi, 8 odeljenja i komandu čete.

3. — Brigadna četa za vezu broji 91 čoveka, 7 odeljenja i komandu čete.

4. — Brigadna četa je veća, jer se njena služba veze proteže do četa sa signalistima, koji će biti po prirodi svoje službe stalno dodeljeni komandi boračke čete, dok će tek na obuku prikupljati se u četi za vezu.

5. — Bataljonski i četni kuriri ne ulaze u brigadnu četu za vezu iz razloga, što se oni ne mogu odvajati formacijski van bataljona i čete po prirodi kurirske službe u tim jedinicama i što se na tu dužnost ređaju tj. smenjuju se svi odaniji i hrabriji borci. (Vidi naredbu V. Š.)

6. — Nepostojanje momentalno i dovoljno materijalnih sredstava veze ne treba sprečavati štabove i oficire za vezu pri štabovima divizija, u radu na formiranju četa za vezu i odeljenja punog sastava, radi stručnog spremanja kadra.

7. — Na šemi je mreža veze, koju podiže i održava „Divizijska četa za vezu“, obojena crveno, dok je mreža „Brigadne čete za vezu“, obojena plavo.

Div. b

rpus
Brigadu
Brigadu
I Brigadu

za Diviz
za I Bat
za II Bat
za III Bat
za IV Bat.

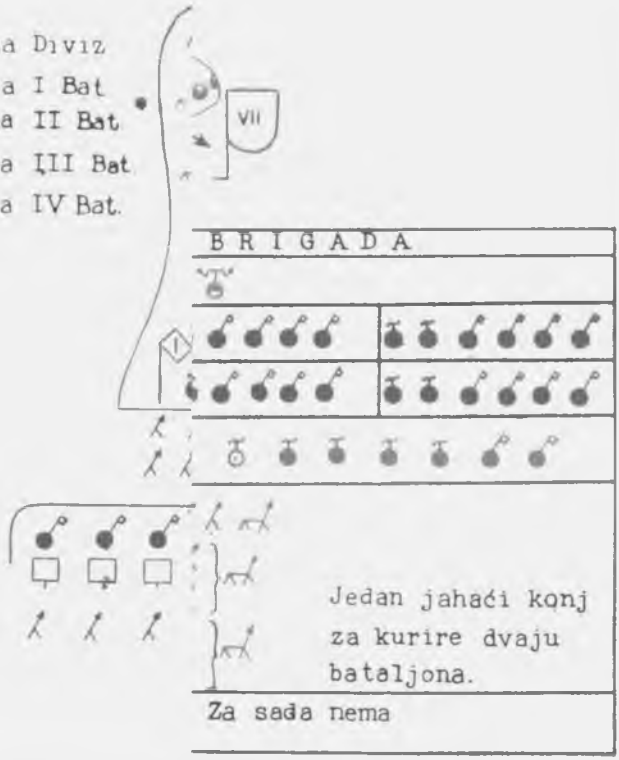

ŠEMATSKI PREGLED VEZE U DIVIZIJI

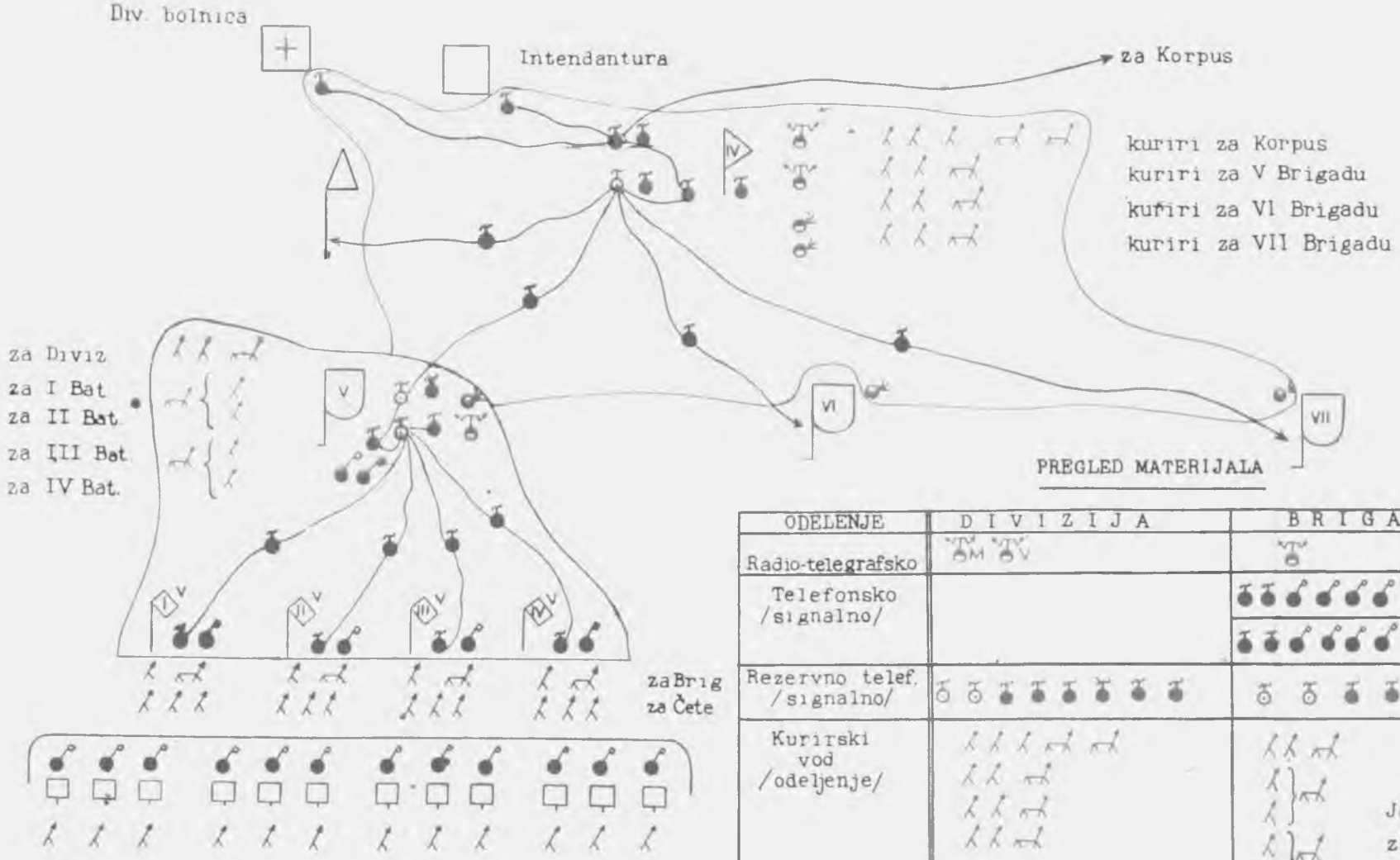

PREGLED MATERIJALA

ODELENJE	DIVIZIJA	BRIGADA	
Radio-telegrafsko			
Telefonsko /signalno/			
Rezervno telef. /signalno/			
Kurirski vod /odeljenje/		Jedan jahaći konj za kurire dvaju bataljona.	
Optičarsko		Za sada nema	

BR. 24

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 5. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O KONCENTRACIJI SNAGA NA PROSTORU ČAĐAVICA — SITNICA — KLJUČ — SLATINA RADI ZATVARANJA PRAVCA MRKONJIĆ-GRAD — KLJUČ[1]

ŠTAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 363
Dne 5-IV-1944 g.

Kopija

ŠTABU I. PROL. DIVIZIJE

1) Dovoljne snage za zatvaranje pravca Mrkonjić [-Grad] — Ključ koncentrisali smo na prostoriju Čađavica — Sitnica — Ključ — Slatina.[2] Prednji dijelovi XIII. Kraj. NOU Brigade ispituju danas neprijateljske snage na liniji Mrkonjić — Podrašnica.

2) Pošto, izgleda nam, neprijatelj je usmjerio napad samo na vaš pravac izdali smo naređenje našoj XIII brigadi još u toku noćašnje noći [da] izvrši napad na neke neprijateljske tačke između Podrašnice i Mrkonjića, a u toku sutrašnjeg dana i nadalje ova će brigada napadati neprijatelja u leđa i bokove kod Rogolja i Podrašnice.[3]

3) U koliko bi neprijatelj usmjerio svoje napade u pravcu Ključa dobro bi došlo bočno djelovanje vaših snaga sa vašeg pravca.[4]

U ovoj situaciji dobro bi bilo po našem mišljenju da snage Vaše XIII. [proleterske] Brigade napadaju neprijateljski saobraćaj sa prostorije Magaljdol — ukoliko se ta brigada nalazi na desnoj obali Vrbasa ili negdje blizu te prostorije.[5]

4) Šaljemo Vam radio-šifru i plan radio-veze Vašeg i našeg Štaba. kako bi već od sutra bili povezani i mogli bolje sadej-

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 22—1, k. 458 A.

[2] Na toj prostoriji su tada koncentrisane jedinice 39. NOU divizije. Bliže o tome vidi dok. br. 132.

[3] Vidi dok. br. 35 i 45.

[4] i [5] Neprijatelj je tada dejstvovao uglavnom na sektoru Jajce — Mrkonjić-Grad. Vidi dok. br. 9 i 192.

[5] Trinaesta proleterska brigada je tada bila u srednjoj Bosni gdje je ostala do 22. aprila. Vidi dok. br. 14 i 94.

stvovati. Također Vam šaljemo nagazne mine da ih upotrebite na Vašim pravcima.

5) Štab XIII. Kraj. NOU Brigade uputiće noćas kurire do Vas da bi se direktno povezali sa Vašom I. Brigadom radi boljeg sadejstva.

Vaše i naše snage na ovoj prostoriji mislimo da su dovoljne da onemogućimo i da ovu neprijateljsku kolonu, koja prema obavještenjima sa kojima mi raspolažemo, nije veća od 2.500 vojnika, razbijemo i povratimo natrag.[6]

Štab X. Divizije obavještavaće nas o eventualnom prolasku pojačanja za neprijatelja od Travnika.[7]

Na sektorima Banja Luka — Prijedor — Bihać bez promjena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
(M.P.) general-major,

Poslato po vodniku
(nečitko)

[7] O rasporedu i dejstvu 10. NOU divizije vidi dok. br. 86.

BR. 25

RELACIJA ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 5. APRILA 1944. ŠTABU 2. KORPUSA NOVJ O BORBAMA U HERCEGOVINI I NA PROSTORU LASTVA — ZUBCI U MARTU[1]

ŠTAB
XXIX. UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
K. Pov. Broj 298
Dana 5. IV 1944. g. u 18 č.
Divin

Op. Pov. br. 298

Podnosi relaciju od 1. do 31. marta 44.

ŠTABU II UDARNOG KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE

Dostavlja vam se relacija o operacijama i radu XXIX U. Divizije N. O. V. Jugoslavije u vremenu od 1 do 31 marta 1944 g.

XXIX U. Divizija imala je zadatak da jednu brigadu drži na prostoru Lastva — Zubci, da zatvori pravce od Trebinja, Bileće ka Grahovu i Vilusama sadejstvujući Primorskoj Udarnoj Grupi,[2] a sa ostalim snagama da dejstvuje u Hercegovini, a naročito na komunikacijama.[3]

1. — SITUACIJA:

a. — *Kod neprijatelja:*

U svima gradovima Hercegovine već su se nalazili po jedan do dva bataljona „Vražije" divizije, a pristizali su i njezini ostali dijelovi. Moral i borbenost ove divizije slabija, naoružanje osrednje, a raspolažu sa tenkovima i većim brojem artiljerije.[4]

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 36—12, k. 1143.

[2] Taj zadatak imala je 12. hercegovačka brigada (vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 9, 119 i 137).

[3] Odnosi se na 10. i 11. hercegovačku brigadu i odrede. Bliže o njihovom rasporedu i dejstvu vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 18, 101 i 139, i dok. br. 17 u ovoj knjizi.

[4] U knjizi Franc Šraml „Hrvatsko ratište njemačko-hrvatske legigionarske divizije: 369, 373. i 392" (Franz Schraml „Kriegsschauplatz Kroatien Die deutsch-kroatischen Legions-Divisionen — 369, 373, 392"), izdanje Kurt Vowinkel, Nekargemind, 1962, na str. 80—84. o pokretima i dejstvima jedinica njemačke 369. legionarske divizije („Vražje") u martu i aprilu 1944. se kaže:

„U prvoj polovini marta uslijedio je novi pokret divizije u jugozapadnom pravcu u širi rejon Mostara. Pokret je trajao nekoliko nedelja; u njen dotadašnji rejon razmjestila se SS divizija „Princ Eugen".

Što se tiče pojedinosti toga pokreta poznato je sljedeće:

Štab divizije došao je u Mostar 1. 3, u Konak (premješten je u aprilu u Blagaj).

Prvi bataljon 369. gr. p., kome je na čelu privremeno stajao, poslije premještaja majora Bruknera (Bruckner), kapetan Šporer (Spohrer), došao je u Trebinje. O ovome izvještava podoficir Tajmer (Teimer):

„Poslije velikog poduhvata u januaru na prostoriji Konjic — Rama — Jablanica vratio se bataljon negdje oko 20. 1. u Zenicu. U februaru je bataljon na kraće vrijeme bio opet prebačen u Busovaču, gdje je odbio nekoliko napada. Krajem februara stigla je zapovijest za pokret. Marševali smo pravcem Kiseljak — Hadžići — Tarčin — Ivan-sedlo — Konjic ka Mostaru gdje smo bili ukrcani u vozove u tri transporta. Drugi transport bio je napadnut izjutra 6. 3 kod Zavale (na pruzi Metković — Trebinje). Voz je naišao na minu, lokomotiva i prvi vagoni su se strovalili niz strmi željeznički nasip u jezero (Popovo polje, koje je u ovo doba godine poplavljeno). Istovremeno trupa, koja je bila potpuno iznenađena i nepripremljena, bila je tučena sa jedne strane žestoko, mitraljeskom paljbom, a sa druge strane sa strmih litica iznad željezničkog nasipa bila je obasuta ručnim bombama. Pometnja je bila velika. Ljudi su se povukli u pravcu ž. st. Zavala. Tamo su im izašli u susret Italijani legije „San Marko", koji su bili stacionirani u Ravnom i imali zadatak da obezbjeđuju prugu Metković — Dubrovnik. Ponovo se zajednički pošlo prema unesrećenom vozu, ranjenicima je ukazana pomoć od strane jednog italijanskog ljekara, mrtvi su pokuplieni. Ovaj napad stajao je bataljon, koliko je meni poznato, 58 mrtvih. Nakon dva dana preostalo ljudstvo krenulo je trećim transportom, sada krajnje oprezno, ka Trebinju. Tamo je bataljon ostao do početka oktobra i obezbeđivao je zajedno sa četnicima dotični prostor. Komandu je preuzeo kapetan Teske (poručnik Kohler 1. č., poručnik Linn 2. č., poručnik Schmit (?) 3. č.), među poginulima bio je i komandir 3. čete poručnik Manduric."

Drugi bataljon 369. gr. p. je prebačen u prostor Studenci (s. od Makarske na obali).

Od 370. gr. p. nalazili su se Štab i 2. bataljon. Bataljon je 16/17. 3. bio prebačen u rejon Rogatice i prevezen vozom preko Sarajeva i Mostara. Bili su prebačeni:

Štab puka u Nevesinje,

Prvi bataljon (major Beker — Becker) u rejon s. Grabovca. (Ukrcavanje 13. 3., vožnja do Mostara, marš preko Kočerina i Posušja: 21. 3. jedno motorizovano izviđačko odjeljenje 1. čete u Grabovcu, koje je bilo poslato prema Katuni, ugledalo je u daljini Jadransko more, svakako najprije od svih dijelova divizije.)

Drugi bataljon (major Šistl — Schiestl, ađutant poruč. Bauer, viši ljekar dr Gitar, viši blagajnik Just, 8. četa kapet. Dajninger, 7. četa poruč Gine) u rejon Gacko (45 km ist. od Nevesinja).

Treći bataljon 370. gr. p. (kapetan Frelih — Fröhlich, ađut. p. por. Graml, kasnije p. por. Zauzeng) bez 11. čete, u Nevesinje i okolinu.

Jedanaesta četa je došla u Cavtat, poluostrvo juž. od Dubrovnika, i bila je potčinjena jednoj drugoj jedinici (3 369. gr. p.?), kojom je komandovao major Špeht (Specht). Komandu nad ovom četom imao je kapetan Virviš (Wyrwisch) i, pošto je ovaj bio prekomandovan na kurs komandanata bataljona početkom maja 1944, poručnik Bauman (Baumann).

Pola 13. čete, 14 (poručnik Re — Rhee) i 15. četa 370. puka (poručnik Šulenburg — Schulenburg) takođe su došli u rejon Nevesinja.

Komandant puka, potpukovnik **Kene** (Kähne), sa svojim adutantom i operativnim dijelom štaba nije u to vrijeme došao u Nevesinje, nego — ili u to doba ili tek u aprilu — u Imotski, gdje je, do premještanja puka na morsku obalu u julu, komandovao jednom drugom borbenom grupom.

Drugi divizion 369. art. puka (lake polj. haub. M. 18), kapetan Funke, bio je utovaren 16 17. 3. kod Mesića. 19. 3. on je prispio u Čapljinu te je toga i slijedećeg dana marševao za Stolac, gdje je ostao do juna.

Od III. (369. art. p.) major Zeger — Seeger) Štab i 7. baterija takođe su došli u Nevesinje, 8. u Gacko; pored toga u Fojnici se nalazio jedan vod.

Protivtenkovski divizion (kapetan Timel — Thümmel), privremeno kapetan Šuster (Schuster), pošao je od Sarajeva u Stolac, zadržavši se kratko vrijeme u Blagaju. Oklopni izviđački vodovi divizije, kojima je komandovao poručnik Unger (italijanska izviđačka kola i samohodni protivoklopni topovi), bili su potčinjeni divizionu kao 3 (teška) četa. Ova četa nalazila se, kao i Štab divizije i Štab bataljona za vezu, a nešto kasnije i snabdjevačke jedinice divizije, u Mostaru.

Čitavu prostoriju divizije do sada su uglavnom kontrolisali četnici. Dijelovi 369. divizije stupili su u vezu sa njima, ali nikada nisu mogli biti sigurni u oružano bratstvo sa njima.

Između 24. i 30. 3. bila je preduzeta jedna akcija u rejonu Provo (20 km. z. od Imotskog) u kojoj su uzeli učešća bar 1. bataljon 370. gr. p. Cilj akcije bio je okruženje i uništenje neprijatelja. Ali se opet dogodilo da je trupa udarila u prazno, a tamo kuda se neprijatelj probio nije bilo nikoga ili su to bile samo nepouzdane trupe.

26. 3. preduzelo je potjerno odjeljenje 369. pt diviziona iz Stoca pod komandom p. poručnika Helde napad (nasilno izviđanje) jugoistočno u pravcu Ljubinja. Oni su zapali u zasjedu i bili raspršeni. P. poručnik, VB (artiljerijski osmatrač) 5. baterije, narednik Pešek (Pescheck) i izvjestan broj njemačkih i hrvatskih vojnika su poginuli.

Dva dana kasnije bila je preduzeta akcija u istom pravcu sa većim snagama. Cestom prema Trebinju išla je teška četa p. poručnika Ungera. nju je lijevo i desno bočno osiguravao 369. pt divizion. Desno bočno osiguranje, pod komandom poručnika Hercnera (Herzner), u svome sastavu imalo je, osim njegove 1. čete i artiljerijskog osmatrača (VB) 5. baterije i jednu policijsku jedinicu — to su bili slabo uvježbani i bez borbenog iskustva Hrvati u njemačkim policijskim uniformama — te jednu grupu četnika, koji su izgledali divlje sa izukrštanim redenicima preko prsiju i dugom kosom: Vojnici pt diviziona marširali su u sredini, da ne bi došlo do sukoba između Srba i Hrvata koji su bili neprijateljski raspoloženi jedni prema drugima. Kad se ova borbena grupa spremala da se popne na strmu i golu kotu 908, obasuta je vatrom. Dok su vojnici protivoklopnog diviziona odmah pošli naprijed i uspjeli stići do pod sam vrh brda — četnici i policija odmah su uzeli zaklon i više se nisu micali. Pod takvim okolnostima artiljerija je mogla da isvolji samo ograničeno dejstvo. Borbena grupa umalo nije doživjela sudbinu potjernog odjeljenja dva dana ranije. Padom mraka odstupila je: neki Hrvati su tvrdili da su u pomrčini bili obasuti puščanom vatrom od strane četnika koji su bacili oko na njihove mitraljeze. Teška četa i lijevo bočno osiguranje nisu naišli na neprijatelja.

Treća akcija, u pravcu Humca, jugoistočno, preduzeta je 30. 3.

Drugog 4. „1. bataljon 370. gr. p.: Poveća akcija pročešljavanja pred svanuće u okolnim selima sa težištem na pronalaženju partizana koji se izdaju za seljake. Sela su bila opkoljena i osigurana sa svih strana, mala odjeljenja su pretraživala kuće čiji su stanovnici većinom još bili u

krevetu. Na saslušanje u Ljubuški upućeno je nekoliko uhapšenih sumnjivih lica, a naročito oni koji nisu bili rodom iz mjesta" (poručnik Bek-Verner — Beck-Wörner).

5. 4. preduzeta je akcija u pravcu Žegulje, jugoistočno od Stoca, pod komandom kapetana Timela, u cilju sprečavanja prodora jačih neprijateljskih snaga iz toga pravca prema Stocu. Bile su obrazovane četiri borbene grupe: tri od vojnika 369. pt diviziona sa artiljerijskim oruđima, četvrta od policije i četnika.

„Grupe su pošle u 6 sati. Protivnik je zauzeo položaje iza kamenih zidova Žegulje. Oko podne grupe su prišle na 200—300 m do mjesta. Zatim četnici nisu htjeli da idu dalje. I pored toga što su oklopna kola pružala jaku vatrenu zaštitu na putu četnike nije bilo moguće pokrenuti na juriš prema mjestu. To mora da je protivnik opazio, pošto je sve svoje snage koncentrisao na dvije preostale grupe, koje su pošle u napad lijevo od puta preko kamenjara. Pošto su te grupe uskoro tučene vatrom u lijevi bok, ni ovdje se nije moglo više naprijed. Kada su zatim partizani izvršili protivnapad moglo se čuti na našoj strani još samo: „natrag'. Oklopna kola koja su se povlačila zbog nedostatka municije izazvala su opšti bijeg. U ovoj akciji artiljerija je izgubila jednog podoficira veze, koji je dobio metak u glavu, i komandira 4. baterije, poručnika Štashelma (Staashelm), koji je lično sa isturenim oruđem otvarao vatru i koji je sada ranjen" (poručnik Bökenkröger).

„Više sreće je imala toga dana 5. baterija. Ona je imala zadatak da osigurava Stolac koga su trupe napustile i da isturi jednu osmatračnicu daleko na istok. Uspjelo joj je da jednu neprijateljsku skupinu u jednoj uvali iznenada obaspe vatrom" (kapetan Šmele — Schmöle).

12. 4. komandno mjesto 370. puka bilo je premješteno iz snijegom pokrivenog Nevesinja u sunčani topli Imotski. Tamo je puk u cilju obmane [neprijatelja] dobio oznaku „15 (ili 21.?) SS grenadirska divizija". Da bi se neprijateljskoj obavještajnoj službi to učinilo što vjerovatnijim, puku je bilo dodijeljeno više motorizovanih jačih radio-stanica.

U blizini Imotskog bila je plasirana jedna SS PA baterija, koja se vrlo uspješno borila protiv jačih neprijateljskih bombarderskih formacija koje su letjele ka važnim ciljevima na Balkanu.

17. 4. Jedna bombarderska formacija koja je bombardovala Beograd pojavila se u 14 sati nad Mostarom. PA je oborila jedan aparat koji je pao na jedno sklonište na čistini, u kome je bilo sklonjeno civilno stanovništvo. Bio je to strašan prizor: oko 20 mrtvih ljudi, žena i djece bilo je razneto unaokolo.

18. 4. Na igralištu pred kasarnom u Mostaru svečano je predata zastava 369. gr. p. Pojavile su se najviše hrvatske ličnosti u svečanim uniformama.

Sredinom aprila uslijedilo je djelimično preoružanje 13. čete 370. gr. p. Na mjesto ruskih pješadijskih topova 7,62 cm dobijeni su brdski topovi M-15.

„Time ništa nisu bila olakšana dejstva na brdskom zemljištu jer nismo dobili ni odgovarajući tovarni pribor, niti potrebna tovarna grla. Teški konji za vuču nisu bili pogodni, a mali bosanski konji su bili preslabi. Svi pokušaji da se nabavi noseći pribor i mule ostali su bezuspješni. Top je bio vučen tandemom od dva konja, a municija na velikom broju pješadijskih kareta" (poručnik Mučlehner — Mutschlechner).

„369. pt divizion poslije povlačenja artiljerije u martu, a zatim i policijskog bataljona, ostao je sam u Stocu. On je preduzimao — često uz podršku drugih dijelova — stalno akcije u pravcu juga (Trebinje) i prema sjeveru i sjeveroistoku (planinskom platou Hrgud). Garnizon je više puta bivao odsječen i veza se morala često izboriti.

Divizija „Princ Eugen“, pošto je smijenjena od „Vražije“ otišla je u pravcu Sarajeva i Mostara.[5]

Nešto preko 2.900 četnika Draže Mihailovića nalazili su se uglavnom u gradovima, na širem prostoru oko Nevesinja i na prostoru Trebinje — Dubrovnik — Konavlje. Glavnina ovih četničkih snaga je Bileća, Trebinje i Nevesinje.[6]

Moral četnika je u opadanju, a naoružanje dobro, u čemu ih pomažu Nijemci.

Oko Gacka, Ravnog, Hutova, Dubrave i južno od Popova [polja] ima nešto preko 1.500 naoružane milicije. Borbenost nikakva, naoružanje slabo, porijeklom od Nijemaca.

b. — *Kod nas:*

Divizija je imala 3 brigade sa po 4 bataljona i 2 partizanska odreda.[7] Prosječno brigada ima do 30 puškomitraljeza, 3—4 teška bacača, po 3 laka bacača i 2 teška mitraljeza. Odredi imaju po 4 manja bataljona, a svaki bataljon prosječno po 3 puškomitraljeza.

XII brigada bila je na Zubcima, X brigada oko Bileće a XI brigada zatvorila pravac Kobilja Glava.

Moral, borbenost i disciplina na visini i u porastu.

Divizion je takođe uzimao učešća u evakuaciji muškog stanovništva sa ostrva, koja su ležala blizu obale, pri čemu je tijesno sarađivao sa flotilom brzih čamaca u Dubrovniku.

Boravak diviziona u Stocu produžio se do 25. 10. 1944.

Komandu nad drugom četom preuzeo je u proljeće poručnik Hertle (major Timel).

25. 4. 1. bataljon 370. gr. p. ima uzbunu i već prije podne biva kamionima transportovan preko Imotskog—Ljubuškog—Čapljine—Metkovića na prostor jugoistočno. Taj prostor posjeo je slijedećeg dana. KM batalj. došlo je u Ston, na zemljouz koji spaja kopno sa poluostrvom Pelješcom.

. . .

Pored upućivanja potjernih odjeljenja u pozadinu naš glavni zadatak bio je izrada položaja na obali. Uz mali broj čvrstih bunkera i betonskih skloništa, koje je izgradila organizacija TODT, morali smo izgrađivati saobraćajnice u kamenu...“

[5] Odnosi se na 7. SS diviziju. Raspored i dejstvo njenih pukova u martu bio je sljedeći: 13. puk u srednjoj a 14. puk u istočnoj Bosni, s tim što je jedan bataljon 14. puka dejstvovao na sektoru Imotsko—Duvno—Livno—Sinj. Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 7, 16 i 190.

[6] U Hercegovini su tada dejstvovali Trebinjski i Nevesinjski četnički korpus. Vidi četnička dokumenta reg. br. BH-X-428, 423, BH-V-9100, 9114 u Arhivu V. I. I., i tom IV, knj. 23, dok. br. 41.

[7] O brojnom stanju brigada i odreda vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 6, 10 i 41, i dok. br. 17 i 164 u ovoj knjizi.

Ishrana dobra, sa terena.

Veliki se nedostatak osjeća u vešu jer se nema gdje zarobiti. Inače, odijevanje dobro, a pitanje obuće uglavnom riješeno upotrebom gumenih točkova za opanke.

Velike mećave, padanje snijega i zima kočili su pokrete, često i onemogućavali. Ovo je dobrim dijelom i onesposobilo komunikacije na prostoru Gacko — Nevesinje, Dabar[sko polje] — Bileća — Viluse.

c. — *Kod susjeda:*

Prisustvo jedinica III Korpusa [NOVJ] na sektoru Uloga[8] vezalo je za sebe pažnju bandi Gacka i podizalo naše duhove, a prisustvo jedinica Primorske grupe u Grahovu i naših jedinica u Zubcima jako je pozitivno uticalo na čitav srez Stoca — Ljubinja — Nevesinja i Trebinja.

2. — PROCJENA SITUACIJE:

Pošto se Primorska Grupa spremala za likvidaciju Grahova, jasno je bilo da se prostor Zubaca mora uporno braniti, kao i pravac Bileća — Viluse. Obzirom na blizinu četničkog i švapskog trebinjsko-dubrovačkog garnizona,[9] njihove osjetljivosti na taj sektor i uzajamne blizine naše snage su morale biti uvijek budne, kao i ofanzivno djelovati i zbog teškog terena za odstup strminama i velikim snijegom ka Lastvi. Osiguranje bokova bilo je olakšano snijegom Bijele Gore i porušenim svim mostovima na Trebišnjici i Lastvi.

Mogućnost velikih prehlada, pojava difterije, gripe i tifusa zahtijevala je ograničenje pokreta, više stacioniranje jedinica i rad unutar istih. Kako su dijelovi „Vražije" još stizali u Hercegovinu, najkorisnije je bilo napadati ih na komunikacijama.

3. — ODLUKA:

Na osnovu gornje procjene ostavljena je XII Brigada na sektoru Zubci za dejstvo ka Trebinju — Konavlje u sadejstvu Primorske grupe, X brigada da vrši pritisak ka Trebinju držeći glavninu oko Bileća i za-

---

[8] U južnom dijelu istočne Bosne u drugoj polovini marta dejstvovale su jedinice 27. NOU divizije. Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 109. i izvještaj Štaba pomenute divizije od 13. maja 1944. (Dok. biće objavljen u tomu IV, knj. 25.)

[9] O neprijateljskim snagama u pomenutim garnizonima vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 189.

tvara pravac od Gacka ka Plani, XI brigada da se usiljeno prebaci preko Dabra i posjedne Ljubinje dejstvujući dalje ka Stocu i južno ka moru, a Južni odred da otpočne sa napadom na komunikacije Stolac — Mostar i prugu Mostar — Dubrovnik.

4. — TOK OPERACIJA:

Neopreznošću i potpuno pogrešnim postavljanjem i rešenjem zadatka jednog bataljona XI brigade koji je bio držao Gacko, neprijatelj je ušao u njega sa manjim snagama potisnuvši naše dijelove ka Avtovcu.[10]

a. — **Borbe po Zubcima i oko Bileće:**

1 marta o.g. jedan bataljon Švaba sa 500 četnika uz pomoć jake artiljerije napali su XII brigadu na prostoru: Ruđin Do — Golo Brdo. Potisli su uskoro naše predstražne dijelove, ali intervencijom brigadne rezerve neprijatelj je razbijen i stjeran u Trebinje.[11] Naneseni su mu gubitci.

6. marta o.g. iste jačine neprijatelj ponova napada, ali je u začetku napada razbijen i uz gubitke neprijatelj sjuren u Trebinje. Poslije ovoga neprijatelj svakim danom redovno napada brigadu u razno doba dana sa manjim snagama, nasilno izviđa i teži je iznuriti i natjerati na utrošak municije u čemu je i imao djelimičnog uspjeha.

16 marta o.g. neprijatelj vrši koncentraciju i 17 prije zore napada sa 600 Švaba i 500 četnika uz jaku artiljerijsku pripremu. Poslije borbe od čitavog dana neprijatelj je razbijen i stjeran u Trebinje, pa čak i sa Arslanagića Mosta.[12] Ubijeno 30 Švaba i više ranjeno. Ovom prilikom jedan vod 1 čete 2 bataljona XII brigade pošao je iz sela Grabovice za Konjsko radi istraživanja municije. Tu je zapao među neprijatelje i morao se nazad probijati po naređenju vodnika. Desetar Vlado Milidragović, potrošivši svu municiju iz „šarca" uništio ga je, oborio dva četnika koji su ga bili uhvatili, ubio ih sa bombom i izmakao sigurnoj

---

[10] Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 150, knj. 23, dok. br. 19 i 172.

[11], [12], [13] i [14] Opširnije o borbama te brigade vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 52, 58, 82, 122, 169, 172, 174, 181, 183 i 139, i izvještaj Štaba 29. NOU divizije od 5. aprila 1944. Štabu 2. korpusa NOVJ (Arhiv V. I. I., reg. br. 8/10, k. 1143).

smrti. Komandir čete Đoko Vreća, puškomitraljezac Vlado Trkulja i borci Lazar Kapor i Vukašin Nikolić koji su davali odstupnicu vodu bili su već opkoljeni. Borili su se do posljednjeg metka i ubivši pred sobom 15 Švaba Đoko Vreća se ubio iz pištolja, Vlado Trkulja metnuo pod sebe „šarac" i 2 bombe koje su uništile i njega i puškomitraljez, drug Kapor se također ubio posljednjom bombom, a Nikolić je ranjen i poslije ubijen od strane neprijatelja. Istoga dana kod Ruđin Dola kada štab bataljona naređuje povlačenje na prihvatni položaj desetar Miladin Nikolić i borci Radovan Miladinović, Mihajlo Šarović, Vuko Pikić i Miro Perišić vraćaju kurira bataljona sa izvještajem: „Mi se nećemo do mraka povlačiti, a onda dođite pa ćete nas naći žive ili mrtve na čuki." Ovi borci su položaj zaista i održali što je u velikoj mjeri olakšalo uspjeh napada čitavom bataljonu i porazna razbijanja neprijatelja i gonjenje Trebinju.

27 marta o.g. ponova oko 800 Švaba i četnika napada na položaje XII brigade na Zubcima bez uspjeha.[13] Nađeno 20 mrtvih Švaba, više ranjeno i zarobljeno. 1 „šarac" i 1 mašinka.

29 marta o.g. oko 1.000 Švaba i četnika poslije jake artiljerijske i minobacačke pripreme ponova napadaju XII brigadu. Borba je trajala čitavi dan, neprijatelj je razbijen i stjeran u Trebinje.[14] Ubijeno je 70 Švaba.

Za ovo vrijeme bande iz Bileće pokušavale su nekoliko puta ispad iz grada ka Baljcima i Vilusama, ali su uvijek bile razbijene od X brigade uz znatne gubitke.[15] Zarobljen i jedan puškomitraljez.

16 marta o.g. pri vraćanju savezničke avijacije poslije bombardovanja srušio se je jedan savezнički avion i zapalio u Ljubomiru kod Trebinja. Posada od 8 pilota Amerikanaca iskočila je i spasila se padobranom. Jedan vod X brigade sa partizanskim bataljonom Južnog odreda „Rade Pravica" prihvatio je pomenute pilote, razbio četničke bande iz Bileće koje su pošle da ih zarobe i sproveo pilote ovome štabu.

b. — **Napad na komunikacije u južnoj Hercegovini:**

2 marta o.g. jedinice južnog partizanskog odreda porušile prugu između Huma i Jasenica-Luga. Druge

---

[15] i [20] Vidi dok br. 17.

jedinice napale stražu na mostu kod Poljica, ubile 3 ustaše i zarobile 13.

3 marta o.g. uništen voz kod Huma, borba sa Švabama iz njega trajala je 2 sata gdje je pobijeno preko 40 Švaba, ali dolazak blindiranih vozova sa obje strane prinudio je naše dijelove na izvlačenje.[16]

6 marta o.g. iste jedinice uništile voz kod Poljica, ubile 78 Švaba i ranile 40, a zarobile 3 „šarca", 4 mašinke, 5 pištolja, 5 dvogleda i druge spreme.[17] Ovom prilikom poginuo je čuveni ustaški zlikovac iz Imotskog zvani „Tata".

4 marta o.g. jedinice Sjevernog hercegovačkog partizanskog odreda razbile su četnike kod Zovi Dola na komunikaciji Trusina — Nevesinje. Ubili jednog i ranili 3 četnika.

14 marta o.g. napadnuta je kod Pribilovaca na komunikaciji uz Neretvu veća kolona motorizacije i naneseni im gubici. Napad je vršila svega jedna desetina i zadržala neprijatelja više sati.

12 marta o.g. kao reakcija na rušenje vozova Švabe su dovukle bateriju topova u Zavalu i pojačanje pješadije i otpočeli iz više pravaca napad na Popovo prebacujući se našim dijelovima za leđa čak i gumenim čamcima preko poplavljenog Popova. Borba je trajala nekoliko dana, dijelovi odreda su se morali povući. Švabe su prodrle na Hrasno gdje su ih dočekali mještani i manje jedinice odreda, pa zahvaljujući njihovoj junačkoj hrabroj borbi i pojavi XI brigade na Vlahovićima Švabe su odstupile Stocu,[18] ostavivši preko 20 mrtvih.

Sem ovoga Sjeverni odred imao je više manjih uspjeha u gonjenju bandi oko Bezđeđa — Zovi Dola, a jednom prilikom je bio i sam potisnut privremeno. Dijelovi Južnog odreda za ovo vrijeme imali su više manjih akcija u Dubravama u razoružavanju milicije, gonjenja manjih švapskih dijelova i izvidnice i upadali i u Stolac.

v. — **Zauzimanje Ljubinja i odbrana istog:**

12 marta o.g. XI brigada prebacila se je od Gacka u Dabar i odmah potom preko Vlahovića za Ljubinje

---

[16] i [17] Te akcije izveli su dijelovi Južnohercegovačkog NOP odreda. Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 30, napomenu br. 11.

[18], [19], [21] i [22] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 101, 139, 140, 161 i 189.

radi napada u leđa Švabama koji su vršili napad na Popovo. Švabe osjetivši prisustvo brigade izvukle su se na vrijeme, a brigada je zauzela Ljubinje poslije manjih čarki sa „škriparima“ tek 16 o. mj. Jedan njen bataljon produžio je preko Popova pravo ka moru gdje je 29 marta razbio Nijemce kod sela Orašac.[19] Ubio 3 i zarobio 3, zarobivši i desetak pušaka.

25 marta o.g. oko 600 četnika počinje napad iz Nevesinja ka Dabru da bi odvukli naše snage od Ljubinja i tako omogućili već koncentrisanim švapskim snagama u Stocu da produže za Ljubinje. Brzom intervencijom dijelova Sjevernog odreda uz pomoć i jednog bataljona X brigade bande su razbijene ostavivši 4 mrtva.[20] Kod nas je junački poginuo kao puškomitraljezac komandant partizanskog bataljona „Nevesinjska puška“ drug Čedo Vuković.

27 marta o.g. 1 bataljon Švaba sa 200 četnika uz pomoć jače artiljerijske vatre pokušavaju prodrijeti za Ljubinje, ali su brzo razbijeni do kraja i razjureni na sve strane ka Stocu u koga su ulijetali krvavi i bez oružja ostavivši 23 mrtva od kojih 2 oficira i 1 „šarac“.[21] Ubijena su 2 četnika i uhvaćen zamjenik komandanta Ljubinjske četničke brigade Ilija Đurić koji je presuđen na smrt.

28 marta o.g. oko 400 Švaba sa 200 četnika uz pomoć 12 topova pokušavaju ponovni napad, borba se odvijala čitavi dan i neprijatelj je najzad razbijen i vraćen u Stolac. Tenkovi su ih spasili od većih gubitaka. Ubijeno preko 25 Švaba.

30 marta o.g. oko 600 Švaba i 200 četnika uz pomoć topova i tenkova ponova pokušavaju prodrijeti za Ljubinje. Artiljerijska priprema je bila toliko jaka da je XI brigada bila prinuđena odmah preći na juriš. Švabe su potom ubrzo vraćene u Stolac, ostavivši 40 mrtvih, koje su poslije dobrim dijelom pod zaštitom tenkova pokupili.[22]

28 marta o.g. jedinice Južnog odreda razbile su četnike blizu Uskopolja, a

29 marta o.g. kod Grebaca borba je vođena više sati sa satnijom Švaba gdje je najzad neprijatelj natjeran na povlačenje ostavivši 3 mrtva.

Istog ovog dana razoružano je selo Osojnik, razbijena milicija i četa Švaba, gdje je ubijeno 11 i 9 Švaba zarobljeno. Poslije ovoga neprijatelj je izvršio

obuhvatni napad sa jačim snagama i dijelovi odreda su se povukli privremeno kao Popovu.[23]

5. — ZAKLJUČAK:

Na ovaj način divizija je izvršila dodijeljene joj zadatke. Kao najveći propust uočava se upuštanje Gacka da ga neprijatelj posjedne gotovo bez borbe — greškom štaba bataljona XI brigade, iz čega su se izvukle korisne pouke.

Inače sve jedinice i rukovodstva pokazali su se dorasli svojim dužnostima. Primjećuje se naglo pojačavanje udarnosti boraca.

6. — GUBTCI:

a. — *Kod neprijatelja:*

Ukupno je ubijeno 406 neprijateljskih vojnika od kojih 379 Švaba, 24 četnika i 3 ustaše. Među ubijenim Švabama ima sigurno 3 oficira, a nepotvrđeno smo obaviješteni i jedan pukovnik. Među četnicima ubijeni su 1 komandir i zamjenik komandanta brigade.

Zarobljeno je 12 Švaba, 13 ustaša i domobrana i 5 četnika.

Zaplijenjeno: 7 puškomitraljeza, 9 mašinki i drugog oružja, municije i opreme.

Uništeno: 3 voza i 2 kamiona i na manjoj dužini pruge.

b. — *Kod nas:*

32 mrtva, od kojih 7 predloženih za oficire i 41 ranjen. 2 šarca uništena, a sa jednim domobran pobjegao Švabama, zgrabivši ga pri tome od poginulog puškomitraljesca.

7. — IMENA NAŠIH RUKOVODILACA: I

a. — *Kod Nijemaca:*

Njemačko rukovodstvo bilo je uglavnom rukovodstvo „Vražije“ divizije. Imena nisu poznata.

---

[23] Prema izvještaju Štaba Južnohercegovačkog NOP odreda od 2. aprila 1944. taj napad izveo je bataljon „Rade Pravica“. Pored toga u izvještaju se navodi da je pomenuti bataljon tada vodio borbu sa Nijemcima u s. Grepcima, a 28. marta sa četnicima u s. Vukovićima (Arhiv V. I. I., reg. br. 15/10, k. 1143).

b. — *Kod četnika:*

Janičić,[24] Milorad Popović, Milorad Vidačić, pop Perišić,[25] Sava Kovač, Špiro Babić, Petar Samardžić, Vaso Gutić, Jovan Draganić, Kureš[26] i drugi.

8. — IMENA NAŠIH RUKOVODILACA:

a. — *Štab XXIX U. Divizije:*

Komandant drug Vlado Šegrt, pukovnik — bio odsutan iz štaba divizije i nalazio se kod štaba XII. Brigade.
Politički komesar drug Dragiša Ivanović
Načelnik štaba drug Rade Hamović, pukovnik

b. — *Štab X hercegovačke N. O. U. Brigade:*

Komandant drug Nikola Ljubibratić
Politički komesar drug Čedo Kapor
Zamjenik komandanta drug Peko Bogdan
Zamjenik polkomesara drug Slobodan Šakota
Načelnik štaba drug Mustafa Dizdarević

c. — *Štab XI hercegovačke N. O. U. Brigade:*

Komandant drug Obren Ivković — ranjen i još se nalazi u bolnici na liječenju
Politički komesar drug Špiro Srzentić
Zamjenik komandanta drug Srećko Rejić — vršio dužnost komandanta.
Zamjenik političkog komesara drug Mato Markotić — bio odsutan na kursu pri štabu Korpusa, njegovu dužnost vršio drug Aco Babić koji se nalazi pri politodjelu ove divizije.
Načelnik štaba drug Drago Đukanović

d. — *Štab XII hercegovačke N. O. U. Brigade:*

Komandant drug Danilo Komnenović
Politički komesar drug Đoko Novosel
Zamjenik komandanta drug Milenko Okiljević
Zamjenik politkomesara drug Franc Novak
Načelnik štaba drug Franjo Tomajić

---

[24] Ivan
[25] Radojica Perišić, organizator četnika na sektoru Pive, Duge i Golije. Poginuo početkom 1945. godine.
[26] Miloš

e. — *Štab Sjevernohercegovačkog partizanskog odreda:*

Komandant drug Veljko Ivković
Politički komesar drug Mirko Mastilović
Zamjenik komandanta drug Radovan Šakotić
Zamjenik politkomesara drug Tripo Šarenac

f. — *Štab Južnohercegovačkog partizanskog odreda:*

Komandant drug Dako Kundačina
Politički komesar drug Živko Jošilo — od 20 marta nalazi se na kursu pri Štabu Korpusa.
Zamjenik komandanta drug Milan Vukalović
Zamjenik politkomesara drug Šefkić Safet

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Zast. komandanta
načelnik štaba, pukovnik
Rade Hamović

(M.P.)

BR. 26

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 36. NOU DIVIZIJE OD 5. APRILA 1944. KOMANDI PODRUČJA ZA TREBAVU I POSAVINU O SITUACIJI NA SEKTORU BOĆE — PALANKA — BRKA[1]

ŠTAB
XXXVI NOU DIVIZIJE
5 aprila 1944

KOMANDI PODRUČJA ZA POSAVINU I TREBAVU

1. — Neprijatelj je stalno aktivan na našem sektoru, na kojemu se već punih 20 dana vode žilave borbe.[2] U ovim borbama neprijatelju su zadati teški udarci. Poslednjih dana došla su izvesna neprijateljska pojačanja na sektoru Brka — Palanka — Boće.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 7—1, k. 1240.

[2] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 178, 183, 185 i 188. i dok. br. 170, 171 i 172 u ovoj knjizi.

Sudeći po rasporedu neprijateljskih jedinica i po pravcima njihove aktivnosti, moglo bi se zaključiti, da imaju nameru da prodru za Gradačac cestom Bukvik — Srnice, a, verovatno, i drugim pravcima.[3] Obzirom na to postavili smo Hrvatsku brigadu na sektoru Dubrave sa zadatkom sprečavanja neprijateljskog prodora.[4]

2. — Potrebno je da budete oprezni, kako vas neprijatelj ne bi iznenadio. Obaveštavajte se stalno o pokretu neprijatelja preko Hrvatske brigade i Posavskog odreda i, u slučaju da neprijatelj ispolji jasne tendencije prema Gradačcu, pokrenite se ka Srebrniku. O ovome ćete obavestiti sve političke radnike u pozadini.

3. — Odmah pristupite evakuaciji što veće količine životnih namirnica za Srebrnik.

4. — Obavešteni smo da imate nameru da neku bolnicu iz Gradačca premestite u Srebrnik. To je pogrešno zbog toga, što se bolnica već nalazi u Srebrniku i to prilično brojna. Svaka koncentracija većeg broja bolesnika i ranjenika na jednom mestu mogla bi nam se teško osvetiti. Zato nastojte da smestite bolesnike i ranjenike na drugim mestima i na način, kako ih mi već smeštamo, a što je vama poznato.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar. Komandant-major,
Stefan (M.P.)

Ps. Potrebno je da sakupite i uputite za Srebrnik što veću količinu šećera, masti, slanine, baterija, duvana, šibica i papira. Pored toga, u koliko budete morali napustiti teritoriju Gradačac — Šamac — Modriča,[5] vodite ozbiljno računa da ne smije od naše imovine ništa pasti u ruke neprijatelju.

---

[3] Vidi dok. br. 176 i 193.
[4] i [5] O 18. hrvatskoj brigadi vidi dok. br. 64 i 99.

BR. 27

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 5. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE OD 15. DO 27. MARTA[1]

ŠTAB
III. PROLETERSKE BRIGADE
Broj 37 1944. g.
Dana 5-IV 1944.

ŠTABU I. PROLETERSKE DIVIZIJE

Dostavljamo vam petnaestodnevni izvještaj o vojnim akcijama ove brigade, kao i statistički pregled o naoružanju, broju ljudstva i stoke.[2]

Od 15 do 17 III. bataljoni su bili na prostoriji Mrkonjić [-Grad] — Jajce, Mrkonjić — Bočac. Promjena nije bilo.

17-III. 1944. sa pet bataljona smo se prebacili na Glamočki sektor. I. bataljon je ostao na položajima Mrkonjić — Jajce. *Od 18. III-944. do 27-III 944.* brigada je služila kao rezerva III. Ličkoj brigadi na pravcu Glamoč — Livno i obezbjeđivala aerodrom. Za to vrijeme promjena nije bilo.

27-III-944. izvršili smo smjenu III. Ličke brigade prema Livnu,[3] gdje se nalazimo i do danas. Za ovo vrijeme upućivana su diverzantska odjeljenja prema Buškom Blatu, Šujici i Mokronogama. U tome vremenu nije došlo ni do kakvih promjena.

19-III. 944 neprijatelj je od Jajca izvršio napad sa jačim snagama na predstražne dijelove I. bataljona. Predstraža je primila borbu. U međuvremenu druga neprijateljska kolona izbila je sa sjevera u bok našoj predstraži, gdje je zarobljen jedan naš desetar sa italijanskim puškomitraljezom, jedan je drug poginuo, jedan je ranjen. U tom vremenu snage bataljona su izašle na položaje i neprijatelj je bio povraćen u Jajce.[4] Neprijatelj je za vrijeme borbe odnio nekoliko mrtvih i ranjenih svojih vojnika.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 19—2, k. 714.

[2] i [9] Brojno stanje te brigade od 31. marta 1944. objavljeno je u tomu IV, knj. 23, dok. br. 158.

[3] Bliže o smjeni te brigade vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 145 i 150.

[4] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 181.

22-III-1944. I. bataljon je bio smijenjen od jedinica XIII. Kraj. brigade,[5] te se je 27. III. prebacio u selo Mednu, a odatle u sastav brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, S.[6] **N. Tadić** (M.P) Komandant-major, **V.[7] Bajić**

Napomena: Manjak oružja i ljudstva[8] u ovom statističkom pregledu objašnjava se odašiljanjem 13 drugova za prateći bataljon VŠ., 10 drugova za pilotski kurs u SSSR i 5 puškomitraljeza za prateći bataljon VŠ.[9] Ove puškomitraljeze smo dali po naređenju Štaba Korpusa[10] i oni su nam javili da će nam to nadoknaditi I. brigada.

Bajić

BR. 28

ZAPOVIJEST ŠTABA 16. MUSLIMANSKE BRIGADE OD 5. APRILA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RASPORED I ZATVARANJE PRAVCA GORAŽDE — FOČA I ZA RASPORED NOVIH VOJNIH RUKOVODILACA PRISTIGLIH IZ 2. KRAJIŠKE BRIGADE[1]

ŠTAB
XVI MUSL. N.O.U. BRIGADE

ZAPOVIJEST
za 5 april 1944 godine.

Naša brigada ima zadatak da zatvara pravac Goražde — Foča odnosno Orahovica — Miljevina. U tome cilju jedinice će izvršiti ovakav raspored:

---

[5] O rasporedu i dejstvu te brigade vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 120 i 124 i dok. br. 132 u ovoj knjizi.
[6] Simo
[7] Vlado
[8] Riječi: „i ljudstva" dopisane su mastilom, latinicom.
[10] Odnosi se na 1. proleterski korpus.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 9/2, k. 1112.

II bataljon sa svoje dvije čete smjestiće se u Marevcima. Patrolama će kontrolisati pravac Orahovica — Bogovici — Previla i dolinu rijeke Osanice. Jednom dnevno hvataće vezu sa dijelovima IV bataljona u Zebinoj Šumi.

I bataljon smjestiće se u selima Kreča i Strmac i zatvarati pravac od Previle prema Ustikolini. U slučaju napada na II bataljon daće mu aktivnu podršku. Isto tako će se po potrebi orijentisati prema Ustikolini.

IV bataljon smjestiće se sa svoje dvije čete u Ustikolini. Po danu će davati obezbjeđenje od jedne desetine na Zebinoj Šumi. To obezbjeđenje spuštaće patrole prema mostu na Osanici i osmatračima kontrolisati cestu.

Po noći će IV bataljon putem zasjeda zatvarati cestu Goražde — Ustikolina.

I i IV bataljon treba odmah da pristupe sređivanju jedinica. Treba dostaviti tačan broj gubitaka, posebno rukovodilaca. Izvještaje o rezultatu borbi koje su vođene oko Rešetnice[2] sa izjašnjenjem štabova bataljona o mjerama koje su preduzimali dostaviti u roku od 48 sati.

Šalju se u bataljone rukovodioci iz II Krajiške brigade:

U I bataljon: desetar Kadić R. Jakub, rođen 1914 god., stupio u NOV 17. VII. 1943. g. iz sela Seone, Tuzla, služio jugoslovensku vojsku (pješak redov), čin u NOV mlađi vodnik. Odan, vrijedan, može odgovoriti dužnosti vodnika.

Kovačević Avdo, rođen 1918 g., stupio u NOV 20. X. 1943. iz sela Devetak. Puračić, Tuzla, dosadanja funkcija borac. Može zadovoljiti na desetarskoj dužnosti.

Halilović Huso, rođen 1906. iz Čevljanovića, Ozren, Sarajevo, stupio u NOV 16. X. 1943. dosada desetar, može odgovoriti dužnosti vodnika.

---

[2] Redakcija nije pronašla izvještaje brigade i njenih potčinjenih jedinica o toj borbi. Međutim u izvještaju Štaba 27. NOU divizije od 14. maja i Štaba 3. korpusa NOVJ od 11. jula 1944. stoji da su 16. muslimansku brigadu 3. aprila napale neprijateljske snage u trenutku kada je sa tri bataljona bila u pokretu prema Goraždu radi upada u to mjesto i čišćenja okolnih sela od neprijateljskih snaga. Dalje izvještaj navodi da se raspao bataljon novomobilisanih boraca koji su dijelom nestali i zarobljeni a jedan dio se predao neprijatelju. Uslijed osjetnih gubitaka 16. muslimanske brigade Štab 27. divizije privremeno ju je ojačao 4. bataljonom 2. krajiške brigade i povukao je na sektor Foče radi sređivanja. S njom su tada upućene divizijska i brigadna bolnica sa oko 150 ranjenika. Zbog neprijateljske ofanzive u to vrijeme na sektoru Kalinovik—Foča—Rogatica brigada se prebacila na sektor Pive gdje se oslanjala na jedinice 2. korpusa NOVJ. Dvadeset drugog maja ona se, na sektoru Izgore, priključila 17. NOU diviziji i privremeno ostala u njenom sastavu. (Arhiv V. I. I., reg. br. 12—7, 14—7, k. 1111; 4—3, k. 408 i 8/3, k. 982.) O tome vidi i dok. br. 12 u ovoj knjizi.

U II bataljon:

Kišić H. Mulaga, rođen 1924 god., stupio u NOV 17. X. 1943, selo Dobrnja, Tuzla, nije služio jugoslovensku vojsku, čin u NOV desetar. Iako mlad na povjerenoj funkciji pokazao veliku volju u radu. Može biti vodnik.

Paočić Muharem, rođen 1922 g., stupio u NOV 2. X. 1943. iz Tuzle, desetar, odličan vojnik, može vršiti dužnost vodnika.

Kovačević Tosaga, rođen 1917 g., stupio u NOV 14. X. 1943 g., rodom iz Tuzle, funkcija desetar kurira u štabu II KNOU brigade, vrijedan, hrabar, odan, pošten, može poslužiti kao dobar vodnik.

U IV bataljon:

Đurić L. Jovan, vodnik, rođen 1912 g., stupio u NOV 19. VII. 1942 g., iz sela Budimlić Japra, srez Sanski Most, služio u jugoslovenskoj vojsci (artiljerija — redov) čin u NOV vodnik. Isti je dobar borac, vrijedan i odan, odgovara funkciji komandira.

Grgas Ante, rođen 1921. stupio u NOV 15. XI. 1941 g., iz Šibenika, bio u Proleterskoj brigadi kao komandir, kao tifusar zarobljen u petoj ofanzivi. pobjegao iz Sarajeva, kod nas bio na dužnosti političkog delegata može da posluži kao komandir.

Grbić Salko, rođen 1910, stupio u NOV 4. X. 1943., iz Tuzle, na funkciji desetara, disciplinovan, dobar borac, može odgovoriti dužnosti vodnika.

Lukač P. David, rođen 1913 g., stupio u NOV 10. X. 1942 g., iz sela Kestenar, Stari Majdan. Sanski Most. Desetar, može zadovoljiti na dužnosti vodnika.

Gore imenovane drugove odmah postaviti na odgovarajuća mjesta, sa tim što će se smijeniti oni koji nisu zadovoljili na dužnosti. Grgas Ante neka privremeno vrši dužnost vodnika ili zamjenika komandira. a ukoliko bude odgovarao funkciji komandira predložiti ga.

Razmještaj jedinica izvršiće se sutra u 6 sati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,	V. d. načelnika-major,	Komandant-major,
Begić[3]	**Stanko**	**Ćerić**

(M. P.)

---

[3] Muhidin

BR. 29

NAREĐENJE ŠTABA 4. NOU DIVIZIJE OD 6. APRILA 1944. ŠTABOVIMA BRIGADA I NOP ODREDA ZA RUŠENJE ŽELJEZNIČKIH PRUGA[1]

ŠTAB
IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Str. pov. Br. 107
Dne 6. 4. 1944 g.

ŠTABOVIMA BRIGADA I ODREDA OVE DIVIZIJE

Položaj

Naređenjem V. Š. treba izvršiti rušenje komunikacija i telefonskih linija u cijeloj zemlji 8-og ovog mjeseca.

U vezi dostavljenih depeša preduzeti najenergičnije mjere u rušenju i miniranju željezničkih pruga i cesta, a naročito vozova i motorizovanih jedinica 8. i 9. ovog mjeseca na sektorima gdje se jedinice nalaze.[2]

Ove akcije vršiti manjim i većim jedinicama, što zavisi od mogućnosti izvršenja zadatka, gdje se može upotrijebiti i civilno stanovništvo (omladina).[3]

Za izvršenje prednjeg zadatka upotrijebiti i najmanje dijelove jedinica da bi se u ovom u potpunosti uspjelo.

Hitno se sporazumjeti sa susjedima i snage koordinirati u izvršenju zadatka.

Šalje se potreban broj mina koje ćete upotrijebiti, kao i eksploziv koji imate.

Vrlo hitno!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dmitar Bajalica

(M.P.)

Komandant-pukovnik
sl. otsutan

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 23—1, k. 768.

[2] Vidi dok. br. 40, 49, 178 i 179.

[3] O učešću omladine na rušenju pruge vidi dok. br. 117.

BR. 30

ZAPOVIJEST ŠTABA 6. PROLETERSKE DIVIZIJE „NIKOLA TESLA“ OD 6. APRILA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA DOBRO SELO, DOLJANE, BROTNJU, MEĐEĐAK I SUVAJU[1]

ŠTAB VI PROLETERSKE DIVIZIJE
„NIKOLA TESLA“
I PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ.
Op. Br. 122/44
6. IV. 1944

ZAPOVIJEST
(Sekcija Knin 1 : 100.000)

Neprijateljske snage:

Dobro Selo: 95 legionara,[2] naoružani sa 2 t. bacača, 3 laka bacača, 8 „šaraca“, 6 šmajsera, a ostalo puške. Imaju 3 bunkera kod kuće Đukine, 2 prema Senokosu, 1 prema Liscu, 3 oko crkve, ograđeni žicom udaljenom od rova 150 m., oko žice nagazne mine i na putevima prema crkvi, na crkvi 2 teška mitraljeza. Stanuju u kući Đuke Jovića i u crkvi.

Doljane: Oko 100 legionara, koji stanuju u crkvi i popovom stanu. Naoružani sa 2 topa 75 mm., 15 mitraljeza, 30 tromblonskih pušaka, 2 mitraljeza nalaze se na crkvi. Utvrđeni su bunkerima, rovovima i žicom. 4 bunkera nalaze se oko popova stana, a 8 oko crkve. Kod crkve imaju 2 podzemna rova. Logor ograđen žicom. Mine oko žice i u groblju.

Brotnja: 26 četnika. Naoružani sa 2 „šarca“ i 2. p. mitraljeza, ostalo puške. Noću izlaze obično na Međeđak. Moral četnika dosta slab.

Međeđak: 55 legionara i 42 četnika. Naoružani sa 2 topa 75 mm., 1 teškim bacačem i 1 lakim bacačem, 2 teška mitraljeza, 6 „šaraca“. Imaju 8 bunkera i rovove oko kote. Stanuju u barakama. Imaju stalne straže sa južne i istočne strane.

Suvaja: Oko 70 legionara i 60 Nijemaca. Naoružani sa 1 teškim bacačem, 5 „šaraca“ i 1 teškim mitraljezom. Stanuju u popovu stanu, školi, kafani Mane Kosića, dućanu Paje Ćopića,

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 1—1, k. 797.

[2] i [3] Pomenuti legionari su pripadali jedinicama njemačke 373. legionarske divizije „Tigar“ koje su tada obezbjeđivale komunikacije Bihać—D. Lapac—Srb. Prema istorijatu pomenute divizije, 384. puk nalazio se u Lapcu još od februara 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. 68/8, k. 74).

u kući Jandre Ćopića i u kući Jovice Vještica. Komanda se nalazi u popovu stanu gdje imaju i radio-stanicu. Utvrđeni 1 bunkerom kod popova stana, 2 kod kafane Kosića i 2 kod crkve.

71 četnik, koji stanuje u kući Dušana Ilića. Naoružani sa 3 teška mitraljeza, 1 lakim bacačem i 3 puškomitraljeza. Imaju 3 bunkera i rovove.

Bihać: Nema većih neprijateljskih koncentracija.

D. Lapac: Oko 400 legionara i oko 200 četnika sa 3 topa.

Srb: Oko 300 legionara i 100 četnika. Naoružani sa 3 topa i jednim teškim bacačem.

Knin: Nema većih neprijateljskih koncentracija.

Na liniji Bihać — Srb zaključno do Srpskog Klanca, nalaze se snage 373 „Tigar" divizije 384 pukovnije. Štab te pukovnije nalazi se u D. Lapcu.[3] Štab I bat. u Srbu, štab II bat. u Suvaji, štab III bat. u D. Lapcu i štab IV bat. u Nebljusima.

Naše snage i zadatak:

Dvije brigade naše divizije imaju zadatak da očiste neprijateljska uporišta Dobro Selo, Doljane, Brotnju, Međeđak i Suvaju.[4]

Snage XIX divizije napadaće komunikaciju od Otrića do Srba.[5]

U cilju izvršenja zadatka

N a r e đ u j e m o:

1. — *I brigada* pojačana 1 protukolnim topom iz III brigade i 1 brd. topom 75 mm.	1. — Napasti će i likvidirati neprijateljska uporišta: Brotnju, Međeđak i Suvaju, osiguravajući se prema Srbu na Unskom mostu, koji porušiti. Štab brigade u južnim kućama sela Donji Zaklopac, sjeverozapadno od kote Stražbenica, na kojoj postaviti osmatračnicu.
2. — *II brigada* pojačana sa 1 brd. topom 75 mm.	Napašće i likvidirati neprijateljska uporišta u Dobrom Selu i Doljanima, osiguravajući se prema D. Lapcu na Priseci. Štab brigade u Babinom Kraju.

---

[4] Napad na ta mjesta tada nije uspio. Opširnije o tome vidi dok. br. 166.

[5] Poslije napada na Ostrovičke Lišine, 7. aprila, divizija je prebačena na liniju Turovac — s. Duboki Dol radi dejstva na komunikacijama Knin—Srb i Gračac—s. Otrić. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 26, dok. br. 24, 26 i 144.

3. — *III brigada* Ostaje kao rezerva V. Š.-a na prostoriji Peći — Drvar — Trubar. Sa manjim dijelovima napadaće Srb u cilju vezivanja snaga.[6]

Štab brigade u Trubaru.

4. — *Inž. četa divizije* Sa 2 voda priključiće se II-oj brigadi, sa zadatkom: minirati i porušiti cestu od Boričevca do Dobrog Sela i od Doljana prema Brotnji (Dabina Strana). Jedan vod će se priključiti I-oj brigadi, koji će razrušiti cestu Neteka — Suvaja, mostove na cesti i cestu minirati.

Pomoći jedinicama u stručnom pogledu kod utvrđivanja i maskiranja položaja.

5. — Jedinice na osiguranjima, prema D. Lapcu i Srbu treba da se dobro utvrde i maskiraju. Ljudstvo razrediti, da ne bi trpilo velike gubitke od artiljerijske i bacačke vatre.

6. — *Veza:* Između štabova brigada i štaba divizije radio-telegrafijom. Između štabova brigada i bataljona telefonom. Koristiti neprijateljsku stalnu liniju na komunikaciji. Nakon početka borbe radio-stanice I i II brigade javljaće se svakog sata i to: I brigada u 22, 23 itd., a II brigada u 22,30, 23,30 itd.

7. — *Sanitet:* Hirurška ekipa divizije i divizijsko prihvatište u najsjevernijim kućama s. D. Zaklopac, zapadno od kote [781] Lipovača. Lake ranjenike zadržavati u brigadnim previjalištima, te ih skupno upućivati u prihvatišta, koja će biti određena sanitetskim dodatkom zapovijesti.

8. — *Zarobljenike* i *ratni plijen* zadržavati pri štabovima brigada, dok se ne dobije naknadno naređenje.

9. — *Znak* da je uporište likvidirano davaće se ispaljivanjem triju crvenih raketla vertikalno u vis.

10. — *Ishranu* ljudstva organizirati sa terena: I brigada iz sela Zaklopac, Suvaja, Neteka, a II brigada iz sela Doljane, Bubanj, Mišljenovac, Dobro Selo.

11. — Ugovorene znakove i znakove raspoznavanja koristiti one koji su ranije izdati.

12. — *Napad* otpočinje 8. aprila 1944 g. u 22 sata po starom vremenu.

13. — Štab divizije nalazi se u selu D. Zaklopac u kući Sime Drče. —

---

[6] Prema zapovijesti Štaba 3. proleterske (ličke) brigade od 7. aprila 1944, za izvršenje tog zadatka bio je određen 4. bataljon, koji je sa nekoliko desetina vršio demonstrativni napad na Srb. a glavnim snagama zatvarao pravac Srb — Osredci (Arhiv V. I. I., reg. br. 15—6, k. 802).

- 2 -

3.-III brigada — Ostaje kao rezerva v.o.-a na prostoriji Podi-Drvar-Trubar. Na manji dijelovima napadnute brb a zbiju vezivanja mnogo.

Štab brigade u Drvaru.

4.-Ins.čete divizije — Da 2 voda priključite se II-oj brigadi, na sa otkoni mihireti i poruši cesta od Boričevca do Dobrosela i od Boljani prema Protnji (Dabina strana) Jeden vod da se priključiti I-oj brigadi, koji se rasrušiti cesta Netka-Suvaja, mostove na cesti i cesta zamirati.

Pažnji jedinicama u strožnom pogledu kod utvrđivanja i maskiranja položaja.

5.-Jedinice na odsjednjim prema D.Lapcu i Drvu treba da se dobro utvrde i maskiraju. Ljudstvo rasrediti, da nebi trpilo veliko gubitke od artiljerijske i bacačke vatre.

6.-Veze između štabova brigade i štaba divizije radio-telegrafijom, između štabova brigada i bataljona telefonom. Koristiti neprijateljsku stalnu liniju na komunikaciji. Kakom početka borbe radio-stanice I i II brigade javljaće se svakogpeka sata i to: I brigada u 22,25 itd., ali brigade u 23,30, 23,30 itd.-

7.-Ranjenike i zarobljenike struška ekipa divizije i divizijsko prihvatište u najpovrnijim kućama u D.Zaklopac, zapadno od kote Lipovača. Sve ranjenike zadržavati u brigadnim previjalištima, te in skupno upućivati u prihvatište, koje da biti pripremljeno sanitetskim dodatkom zapovjesti.

8.-Zarobljenike i ratni plijen zadržavati pri štabovima brigada, dok se ne dobije konačno naređenje.

9.-Znak, da je uporište likvidirano davaće se lepeljivanjem tri crvenih raketla vertikalno u vis.

10.-Labrena ljudstva organizirati na terenu: I brigada iz sela Zaklopac, Suvaja, Netka, a II brigada iz sela Boljani, Sušanj, Miljanovac, Dobrosalo.

11.-Upovorene znakove i znakove raspoznavanja koristiti one koji su ranije jedati.

12.-Napad otpočinje 8.aprila 1944 g.u 22 sata po staroj vremenu.

13.-Štab divizije nalazide se u selu D.Zaklopac u kući Slme Drče.-

Napomena: U slučaju nailaska neprijateljskih tenkova onesobiti prisebnost, nego hladnokrvno tuci neprijateljsku pjadiju, a tenkove gađati protokolnim i teškim oruđima.

II brigada treba da postavi na Zuleševici jedno odjeljenje, radi kontrole ceste D.Lapac-Bazin, a tako isto da obrati pažnju na pravac od Miljanovca prema Sušnju.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

Politkomesar,

Komandant,pukovnik,

Dostavljeno: Štabu I proletarske brigade na znanje, i Štabu II i III brigade na izvršenje.-

Broj: 2-2/1
od 272

Fotokopija druge stranice dokumenta br. 30

Napomena: U slučaju nailaska neprijateljskih tenkova ne gubiti prisebnost, nego hladnokrvno tući neprijateljsku pješadiju, a tenkove gađati protukolnim i teškim oruđima.

II brigada treba da postavi na Zubševici jedno odjeljenje, radi kontrole ceste D. Lapac — Mazin, a tako isto da obrati pažnju na pravac od Mišljenovca prema Bubnju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, **Mutap**[7] (M.P.) Komandant, pukovnik, **Đ.**[8] **Jovanić**

Dostavljeno: Štabu I prolet. korpusa na znanje, i
Štabu I. II i III brigade na izvršenje.—

BR. 31

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 6. APRILA 1944. ŠTABU 27. NOU DIVIZIJE O SITUACIJI U HERCEGOVINI I O FORMIRANJU OBALJSKE PARTIZANSKE ČETE[1]

ŠTAB
XXIX. UDARNE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Pov. Broj 305
Dana 6. IV 1944 12h
Divin.

ŠTAB XXVII DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

Primljen je Vaš akt od 30 marta o.g.[2]

Glavnina naše divizije je orijentisana ka Bileći i Grahovu uz dejstvo Trebinju. U našim rukama su Viluse, Plana, Dabar, Ljubinje i čitava komunikacija Stolac — Bileća, Plana — Stepen i Ljubinje do blizu Trebinja. Jedinice partizanskih odreda Hercegovine kontrolišu sektor Nevesinje oko sela Drežanj — Grabovica — Slato, a povremeno i sve do komunikacije Kifino

[7] Dragoslav Mutapović Mutap
[8] Đoko

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 11/10, k. 1143.
[2] O održavanju veze između jedinica 27. i 29. NOU divizije vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 109.

Selo — Fojnica, kao i dijelove sjeverno i sjeverozapadno od Gacka i Borač.[3] Naš Mostarski odred kontroliše sektor zapadno od komunikacije Kalinovik — Trnovo, no ne neposredno uz komunikaciju već hercegovačka sela (Glavatičevo, Bjelemić, Rakitnica, Borci, Blace).

Danas smo naredili formiranje partizanske čete na Obalj koja treba da preraste u bataljon i ona će kontrolisati sektor Obalj — Ulog — Donji Borač i imaće direktnu vezu preko svoga pretpostavljenog štaba partizanskog bataljona „Vule Skoko" sa nama.

Molim da prema mogućnostima ukažete podrške ovoj novo formiranoj Obaljskoj četi u njenom radu, uzdizanju i učvršćivanju narodne vlasti na tome sektoru. Vaši i dosadašnji uspjesi na tim sektorima i razbijanje bandi imali su velike koristi za taj sektor.

Stanje neprijatelja u Hercegovini videćete iz priloženog Ob. izvještaja str. pov. br. Ob. 267 od 4 aprila.[4]

U koliko bi vaše namjere bile usmjerene ka Nevesinju ili Gacku, obavijestiti nas na vrijeme radi koordiniranja zajedničkog rada.

Dobro bi bilo da uspostavimo i dalje stalno održavamo i radio vezu. Naša stanica ima fiksiran radni i rezervni talas i to: radni talas na 4.450 MC, a rezervni 4.420 MC. Primač nije fiksiran, dok davač može raditi samo na ove dvije talasne dužine. Mogli bi raditi sa Vama u 10.00 sati i 16.00 sati svakog dana. Dobro bi bilo da nam Vi pošaljete sigurnim kuririma ključ i šifre i vrijeme od kada da Vas počnemo slušati dok ne uspostavimo vezu.

U južnoj Hercegovini skoro svakodnevno vodimo žestoku borbu sa Švabama i bandama i redovno ih dobro kršimo. Od prije 10 dana puk „Vražije" divizije navaljuje od Stoca da prodre u Ljubinje uz pomoć 3 baterije i bornih kola, ali su svaki put do sada skupo platili i naćerani u Stolac. Ovo se ponovilo i juče.

Šaljemo Vam izvještaj o akcijama ove divizije za januar i februar.[5] U martu potamanili smo oko 400 Švaba i četnika.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

(M.P.)

Zast. komandanta
načelnik štaba, pukovnik
Rade Hamović

---

[3] Opširnije o rasporedu i dejstvu Sjevernohercegovačkog i Južnohercegovačkog NOP odreda vidi dok. br. 25, 38 i 54.

[4] Vidi dok. br. 20, objašnjenje br. 4 i 9.

[5] Vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 32 i 129, i knj. 23, dok. br. 41.

BR. 32

NAREĐENJE ŠTABA 3. PROLETERSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 6. APRILA 1944. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA RASPORED I DEJSTVO NA LINIJI VAGANJ — HOTKOVCI — STEKEROVCI[1]

ŠTAB
III PROLETERSKE BRIGADE
6. IV. 1944. u 12 č.
Br. 38/44

ŠTABOVIMA BATALJONA OVE BRIGADE

Neprijatelj sa jakim snagama i motorizacijom — kako obavještava Štab Prvog [proleterskog] korpusa — prodire prema Mliništima i već je stigao do Medne.[2]

Prema obavještenjima od V bataljona. neprijatelj namjerava napasti naše snage od Livna u dva pravca i to: glavnom kolonom sa tenkovima prema Korićni i Glamoču i pješadijom preko brda kao pobočnicom.[3]

Svakako su glavne namjere neprijatelja istjerati nas iz Glamočkog Polja — radi aerodroma — a vjerovatno kad bi mu se pružile mogućnosti i prema našem centru — Drvaru.[4]

Naš zadatak je izvršiti pregrupaciju snaga, obrazujući glavnu liniju fronta na pravcu Vaganj — Hotkovci — Stekerovci,[5] povezujući se sa dijelovima 1 Proletbrigade,[6] radi razbijanja neprijatelja koji kreće od Mrkonjića[-Grada]. Manjim snagama ostati na liniji Glamoč — Livno.

Cilj je grupe bataljona prema Livnu — ako ne može zadržati neprijatelja frontalno — bočnim dejstvom nanijeti mu što veće gubitke.

U vezi toga

naređujemo:

1. — I bataljon — koji je već izvršio pokret — smjestiti će se u selo Stekerovce, sa zadatkom izviđanja prema Peckoj,

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 8/1, k. 714.

[2] Riječ je o neprijateljskim snagama koje su iz Jajca prodrle preko Mrkonjić-Grada ka Medni. (Vidi dok. br. 14 i 192.)

[3] Vidi dok. br. 171, 173 i 176.

[4] Vidi dok. br. 9.

[5] Bliže o rasporedu brigade vidi dok. br. 39.

[6] O rasporedu i dejstvu 1. proleterske brigade vidi dok. br. 15, 21 i 52.

stalno održavanje veze sa jedinicama I brigade na tome pravcu i blagovremeno obavještavanje.

2. — III bataljon će se smjestiti u selo Prijane i nekim manjim dijelom u Perduhovo Selo, koje bi također upućivalo svoja izviđačka odjeljenja preko Mliništa, a od I bataljona se obavijestiti gdje se nalazi Plivski odred, sa kojim održavati vezu i obavještavati se o situaciji prema Plivi i Šipovu.

3. — VI bataljon će se prebaciti u selo Podgreda, selo u kojem je ranije bio po dolasku iz Mrkonjića. Zadatak bataljona je stalno održavanje veze sa III bataljonom u Prijanima. VI bataljon će se upotrebiti prema situaciji.

4. — IV bataljon će se prebaciti u selo Popoviće, gdje će služiti kao taktička rezerva na pravcu kojem bude potrebnije.

Konkretniji zadatci zapadnoj grupi bataljona odrediće se naknadno.

Pokrete izvršiti tako da 7 ovog mjeseca bataljoni budu na svojim položajima do 6 sati ujutru. IV bataljon će izvršiti pokret tajno, ubacujući u narod lažne parole.

5. — V bataljon će uputiti svoju jednu četu u selo gdje je sada štab brigade, čiji će zadatak biti frontalno dejstvo na Korićni, kod koje će se nalaziti jedna grupa telefonista sa telefonom. Ostali zadaci V i II bataljona ostaju isti, a drug major Pećanac[7] će regulisati njihov rad na terenu prema konkretnoj situaciji. On će se nalaziti sa ovim bataljonima.

6. — Štab brigade će se prebaciti — sutra do zore u selo Vaganj.

7. — Protivkolski top će se staviti na raspoloženje majoru Pećancu, koji će mu odrediti zadatak.

Svi bataljoni će odašiljati svoje leteće i izviđačke grupe u najvažnijim pravcima, određujući im zadatke. Angažovati se što više u prikupljanju podataka, izviđanju neprijatelja i hvatanju neprijateljskih špijuna, koje će oni svakako upućivati. Ovo se naročito može očekivati od švercera, koje budno pratiti i legitimisati.

Što više držati u tajnosti raspored naših snaga i manevre naših jedinica.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom
S. N. Tadić

Kt. major
Bajić

---

[7] Nikola Pećanac je tada bio zamjenik komandanta te brigade.

BR. 33

IZVJEŠTAJ ŠTABA 9. KRAJIŠKE BRIGADE OD 6. APRILA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O SITUACIJI NA PROSTORU ŠTRBINA — MLINIŠTA[1]

ŠTAB
IX BRIGADE
X DIVIZIJE
6-IV-44 g. u 6
časova i 15 m.

ŠTABU V KORPUSA NOVJ

1) Naši dijelovi bili su sinoć u s. Carevac.

2) Neprijatelj je juče od 12 časova nadirao u pravcu Mlništa.[2] Naši dijelovi (I proleterska) su odstupali pred njim u pravcu Mlništa i Jasenovih potoka.[3] — Naših snaga desno od nas (s. Pecka) nema.—

3) Naša 2 bataljona[4] nalaze se na liniji: s. Ilići — s. Srijeda — s. Medna — s. Pecka (zaselci Novakovići — Ždrnje). Zadatak bataljona je da zatvore pravac Medna — Slatina i da dejstvuju bočno na cestu. — Naši bataljoni svojim dijelovima izbili su sinoć u 23 časa na gornju liniju. — Veze sa XIII brigadom još nismo dobili.[5] Vjerovatno su naši dijelovi koji se nalaze u s. Ilići i kontrolišu teren prema Štrbini uhvatili sa istom vezu.—

4) Neprijatelj je prema obavještenjima koje smo dobili došao sa nekim nepoznatim brojem motornih vozila u s. Šipovo. Jedan krak navodno je pošao u pravcu s. Mujdžića (Jovo).

5) Također je neprijatelj u toku jučerašnjeg dana i noćas kontrolisao cestu tenkovima na liniji Štrbina — Pecka.—

6) Štab brigade nalazi se u s. Medna, zaseok Oparnice.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Pero[6]

Načelnik-kapetan
Šef.[7] **Talić**

P.S. Jačina neprijatelja koja je nadirala cestom, kao i lijevo od ceste Mrkonjić-Grad — Mlništa nije nam još poznata.—

---

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 15—5, k. 458 A.

[2] Vidi dok. br. 9, 14 i 192.

[3] Vidi dok. br. 15, 21 i 35.

[4] Odnosi se na 2. i 3. bataljon. O rasporedu i dejstvu 1. i 4. bataljona vidi dok. br. 65.

[5] O rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 132.

[6] Morača

[7] Šefik

BR. 34

NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 7. APRILA 1944. ŠTABU 16. NOU DIVIZIJE DA OBEZBIJEDI KOMORU PRILIKOM PREBACIVANJA HRANE SA PODRUČJA MAJEVICE DO RAKINOG BRDA[1]

ŠTAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Broj: Sl.: 44.
7. IV. 1944 g.

ŠTABU XVI VOJVOĐANSKE NOU DIVIZIJE

Položaj

Pošto je drug Matija Knežević, član Okružnog NOO,[2] upućen sa komorom na Majevicu radi pripremanja i prebacivanja hrane za ovaj kraj, to će Štab divizije kad ova komora bude pripremljena odrediti jednu jedinicu koja će ovu komoru dopratiti do Raking Brda.[3] Skrećemo pažnju da je ovo prva komora koja je namijenjena čisto za siromašne ovoga kraja, te da se komora potpuno obezbijedi, o čemu skrenuti pažnju jedinici koja bude bila određena za pratnju ove komore.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
V.[4] Popović

Komandant,
General-lajtnant:
Kosta[5]

(M.P.)

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 17—1, k. 408.
[2] Birčanskog (Vlaseničkog) okružnog narodnooslobodilačkog odbora
[3] Vidi dok. br. 167.
[4] Vlado
[5] Nađ

BR. 35

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 7. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE BRIGADE ZA ZATVARANJE PRAVACA OD JEZERA, MRKONJIĆ-GRADA I ČAĐAVICE KA MLINIŠTIMA[1]

ŠTAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Broj sl.
7 aprila 1944

ŠTABU I PROLETERSKE BRIGADE

1. — Štab V Korpusa javlja da neprijateljska grupa koja se bila vratila ka Jajcu, danas ponovo nadire ka Mrkonjić Gradu.[2] XIII. Kr. brigada sačekaće neprijatelja između Mrkonjić Grada i s. Rogolje.[3]

Štab V Korpusa takođe javlja da je neprijatelj i od pravca Banja Luke napravio manji ispad i da se borbe na tom sektoru danas vode. Nije jasno na kom pravcu je neprijatelj iz Banje Luke izvršio ispad, pretpostavljamo — ka jugu.[4]

Vaša izviđačka odeljenja već treba da dostave tačne podatke o situaciji na komunikaciji Jajce — Jezero — Mrkonjić Grad. Angažujte se da ta odeljenja brzo rade *i blagovremeno dostavljaju obaveštenja.*

U vezi sa novom situacijom postupite po sledećem:

a.) bataljon sa prostorije Medna odmah uputite ka Mračaju odakle da se poveže sa jedinicama XIII Kr. brigade i da sadejstvuje bočnim pritiskom na neprijatelja u koliko on pokuša prodor pravcem Mrkonjić Grad — Rogolje — Čađavica.[5] U slučaju da neprijatelj ponovo otpočne pritisak na pravcu ka Mliništima, taj bataljon ima zadatak da svojom borbom zadržava

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 10/1, k. 712.

[2] Štab 5. korpusa NOVJ dostavio je to obavještenje telegramom. Vidi knjigu depeša Štaba 1. proleterske divizije u Arhivu V. I. I., reg. br. 28/12, k. 712 B.

[3] Opširnije o borbama te brigade vidi dok. br. 132.

[4] Vidi o tome dok. br. 40.

[5] i [7] Naređenjem Štaba 1. proleterske brigade od 7. aprila 1944. na taj zadatak (u Mračaj) upućen je 2. bataljon, dok su glavninu sačinjavali 1, 3, 5. i 6. bataljon (Arhiv V. I. I., reg. br. 19—1, k. 713).

neprijatelja omogućavajući da glavnina brigade uzme najpodesniji raspored i otpočne dejstvo.

b.) bataljon iz Gerzova[6] da odmah uputi jednu izviđačku četu ka Šipovu sa zadatkom izviđanja pravca od Jezera ka Šipovu. U slučaju da neprijatelj otpočne prodor tim pravcem ta četa ima zadatak da borbom zadržava neprijatelja stvarajući potrebno vreme za dejstvo glavnine.

c.) jedno izviđačko odeljenje uputiti pravcem Trnovo — Šibovi sa zadatkom da ispita taj pravac i u slučaju nailaska na neprijatelja da o tome najhitnije izvesti.

d.) Glavninu vaše brigade zadržite na sektoru Baraći — Podgorija — Pecka,[7] kako bi mogla intervenisati u slučaju neprijateljskog prodora pravcem Mračaj — Baraći ili Šipovo — Podgorija.

Osnovni zadatak vaše brigade je i dalje — najupornije zatvaranje pravca ka Mliništima. U ovom zadatku koristite ranije date direktive[8] i iskustvo iz prethodne borbe na ovom pravcu.

U slučaju da neprijatelj svoj prodor kanališe komunikacijom Jajce — Mrkonjić Grad — Sitnica vaš zadatak je da delovima (sa dva do tri bataljona) dejstvujete bočnim udarom na neprijatelja između Jezera i Podrašnice. Dok se ne ispolje prave neprijateljske namere vaše jedinice moraju da ostanu glavninom raspoređene na zatvaranju pravca ka Mliništima. No, u drugom slučaju, da ne bi vaša intervencija na komunikaciji Jezero — Čađavica došla suviše kasno, — morate svestrano organizovati najhitnije pribavljanje podataka o neprijatelju.

2. — Upućujemo vam protivtenkovski bacač sa 30 eksplozivnih granata. Sa njima znaju rukovati major Miroje Pavićević i Radomir Popović. Odmah za taj bacač organizujete odeljenje potrebne jačine koje obučiti odmah po prijemu bacača u rukovanju i gađanju sa njime.

3. — Produžite sa poboljšavanjem zapreka na komunikaciji. Postavite nagazne mine i kod njih odredite stražara. Šaljemo vam i nešto eksplozivnog materijala.

4. — Izvestite da li se vratio vaš sanitet i intendantura. Sa vašim sanitetom trebalo je da se vrati i jedno odeljenje korpusne baterije. Čim to odeljenje stigne u Jasenove Potoke uputite ga u sastav njegove baterije u s. Stekerovce.

---

[6] U Gerzovu je tada bio 4. bataljon (vidi dok. reg. br. 18/1, k. 713, u Arhivu V. I. I.).

[8] Vidi dok. br. 14.

5. — Izveštaj VI bataljona,[9] o kome govorite u pismu od 15 časova,[10] niste nam ni poslali.

6. — Odmah po prijemu ovog naređenja izvestite nas:

a.) o svim dosadanjim podacima koje imate o neprijatelju i

b.) koliko od 480 izbačenih iz stroja neprijatelj ima mrtvih.

7. — Izgleda da se naša XIII Proleterska brigada već prebacila na ovu stranu Vrbasa.[11] Naredite bataljonu koji je na tom pravcu najbliži da svoje izviđačko odeljenje uputi pravcem Mujdžići — Vijenac, sa zadatkom da uhvati vezu sa XIII brigadom i da je obavijesti o situaciji. To odeljenje ako ne naiđe na XIII brigadu pre, da ne prelazi Vrbas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR,	NAČELNIK	KOMANDANT
V. Šćekić	ppukovnik,	pukovnik,
	Moma Đurić	**Vaso Jovanović**

---

[9] Vjerovatno se odnosi na izvještaj zamjenika političkog komesara 6. bataljona od 5. aprila 1944. Štabu 1. proleterske brigade o borbi na prostoru Poljane — s. Šibovi — Borovnjak, o kojoj se kaže:

„Neprijatelj u toku borbe uspeo je da potisne našu četu sa položaja Poljane, koja se povlačila pored Crnog Vrha, i onda je se jednom kolonom uputio između Šibova i onog voda pojačanog s bredom. U tom momentu ja sam se sa komorom postavio u pravcu nadiranja neprijatelja kod samog Šibova. Blizu Trnova neprijatelj je tukao našu komoru, kako izgleda on je uspeo da razdvoji naš bataljon. Ona četa koja je držala položaje Poljane i onaj vod povukli su se i došli kod našeg I bataljona, dok Steva po svemu nije se mogao blagovremeno povući.

Vaše naređenje o tome da se bataljon hitno postavi na kotu Stankovi Vrh i Gradinu nismo mogli preneti ni našem ni 1. bataljonu pošto ih je neprijatelj u međuvremenu potisnuo. Patrola koja je nosila to naređenje vratila se je prešavši Plivu.

Neprijatelj se spustio dolinom Gerzovo na cestu Šipovo — Jajce pre no što su se naš i 1. bataljon uspeli prebaciti na ovu stranu.

To je uglavnom što znam o situaciji.

Mi ćemo do daljeg naređenja ostati na ovom mestu..." (Arhiv V. I. I., reg. br. 26—2/I, k. 713.)

[10] Vjerovatno se odnosi na izvještaj Štaba 1. proleterske brigade od 7. aprila 1944, u 15 časova, o neprijateljskim i našim gubicima u borbama od 1. do 6. aprila, o kojima se kaže:

„Prema dosta proverenim podacima, neprijatelj je na sektoru Jajce — Mrkonjić[-Grad] — Mračaj — Šipovo imao 480 vojnika mrtvih i ranjenih, 7 konja, jedan tenk potpuno uništen, a jedan oštećen. Zaplenjena je izvesna količina municije.

Naši gubici u svim ovim akcijama iznose, prema dosada prikupljenim podacima:

12 mrtvih drugova,

22 nestala druga, za koje prema izveštajima pojedinih bataljona postoji verovatnoća da će se vratiti svojim jedinicama...

18 ranjenih drugova." (Arhiv V. I. I., reg. br. 27—2/I, k. 713.)

[11] O tome vidi dok. br. 14.

Prilog:

1. — Knjiga „7,62-mm **Pistolet-pulemet**“ na ruskom jeziku. Ako ima mogućnosti treba ga u izvodu prevesti i umnožiti u manji broj primeraka. Original knjižicu potom predajte I bataljonu.

2. — Prepis uputstva za hrvatsko domobranstvo o postavljanju minskih polja. Sa tim uputstvom upoznajte sve jedinice.

(M. P.)

BR. 36

NAREĐENJE ŠTABA 11. NOU DIVIZIJE OD 7. APRILA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA ZA RUŠENJE ŽELJEZNIČKE PRUGE DERVENTA — DOBOJ — TESLIĆ I ČELINAC — BANJA LUKA[1]

ŠTAB
XI. NAROD.-OSLOBOD. UDAR.
DIVIZIJE
Op. pov. Br. 70/44
7. IV. 1944. G.

ŠTABOVIMA: V, XII KRAJ., XII SLAV., XIV BRIGADI TE MOTAJIČKOM, PRNJAVORSKOM i TEŠ.-TESLIĆKOM NOP ODREDU.

Naš Vrhovni štab izdao je opšte naređenje[2] a štab V. korpusa preieo je to naređenje na nas, koje glasi: Noću 8. i 9. o. mj. sve snage naše vojske sručite na saobraćajne veze i rušite ih.[3]

U vezi sa ovim naređenjem izdaje vam se:

NAREĐENJE

I. Za vreme izvršenja ovoga naređenja snage će imati sledeći raspored: Na pruzi i cesti Derventa — Doboj — Teslić sručit će se dijelovi XII Slav., XII Kraj. i V. Kraj. Brigade. Prnjavorski odred i I bataljon XII Kraj. brigade zatvarat će pravac Kla-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 12/1, k. 870.

[2] Vidi dok. br. 55.

[3] i [6] O dejstvu jedinica te divizije na komunikacijama vidi dok. br. 71 i 73.

šnice — Prnjavor i rušit će mostove na toj cesti kao i vršiti zaštite terena. Motajički odred i I bataljon X Slav. Brigade zatvarat će pravac Derventa — Prnjavor i rušiti na istom pravcu komunikacije. Tešanjsko-teslićki odred rušit će cestu Teslić — Prnjavor spuštajući se što bliže do Teslića. XIV brigada sa svoja dva bataljona spustit će se između Čelinca i Banje Luke i rušit će s pomoću avionskih bombi mostove. V. brigada uputit će još jedan svoj bataljon ka Centralnoj bolnici koji će imati zadatak kao i I. bataljon te brigade.

II. Za što bolje izvršenje naređenja V.Š. XII slav. brigada nastupit će na prugu i cestu na sektoru Šušnjari — ž. st Vrhovi — Počivaljka — Vranduk — Kotorsko, sa svoja tri bataljona imajući u vidu likvidaciju Počivaljke, gde se nalazi jedna satnija domobrana, i Sočanice, gde je također jedna satnija.

XII Kraj. brigada nastupat će od Kotorskog do Rudanke. Likvidirajući neprijateljsko uporište Kotorsko gde se nalazi jedna neprijateljska satnija.

V Krajiška brigada nastupat će sa svoja dva bataljona na pravcu Rudanka — Doboj — Jelah — Teslić. Likvidirajući Rudanku i Jelah, gde se nalazi po jedna satnija neprijateljske vojske. Za ovu akciju upotrebiti [će] V. brigada i Topovsko odeljenje.

XII Slav. brigada za čitavo vreme trajanja akcija držat će na zasjedi prema Derventi najmanje jednu četu.

III. Glavni zadatak ove akcije je, što više porušiti saobraćajnice na određenim sektorima i u tom smislu treba da se razvije međubataljonska utakmica. Uzgredni deo zadatka je likvidacija pomenutih uporišta kao i razbijanje četničkih i milicionarskih snaga na svima sektorima.

Za ovu akciju svaka jedinica u svome pravcu prikupit će što više civila koje će upotrebiti za kidanje pruge i paljenje mostova po cestama. Švelere[1] treba slagati na hrpu, potpaljivati, a na vrh bacati tračnice koje će tako biti neupotrebljive.

IV. Početak akcije bit će *8. o.m. u 21 čas* (po starom), a trajat će do 10. o.m. do 5 sati ujutru.

V. Ugovoreni znaci: 8. o. m. bit će **Tito — naređuje.**

Dnevni znaci 9. o. m.: Držanje puške o desno rame, širenje obe ruke pravo u stranu, odgovor: na pušci dići kapu i napraviti tri kruga nad glavom.

Ugovoreni znaci 9. o. m. u noći: **Pruga — ne radi.**

Dnevni znaci za 10. o. mj.: Dizanje vertikalno puške uvis iznad glave, držeći desnom rukom za kundak, odgovor: držanje po sredini puške u desnoj ruci i vertikalno ispružiti ustranu.

---

[1] Drveni pragovi na željezničkoj pruzi.

VI. Članovi štaba divizije biće za vreme trajanja ove akcije u *Crnči*, gde treba redovno slati izveštaje.

VII. Ref. saniteta divizije formirat će div. previjalište u Crnči.

VIII. Po završetku akcije XII slav. brigada zaposest će sledeći položaj: sa jednim bataljonom Glogovac, sa jednim Tromeđu,[5] a sa ostala dva bataljona kretat će se od [Bos.] Kobaša do Ilove. V i XII Kraj. brigada zauzet će položaj određen u prošlom naređenju.[6]

S. F. — S. N.

Politkomesar,
B.[7] Đuričić

(M.P.)

Komandant-pukovnik,
M. Šiljegović

BR. 37

NAREĐENJE ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 7. APRILA 1944. ŠTABU 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE DA UPUTI JEDAN BATALJON U VILUSE A DVA BATALJONA DA ORIJENTIŠE KA LASTVI[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
Pov. Broj 314
Dana 7. IV. 1944. u 16.30 č.
Divin.

ŠTABU X HERCEGOVAČKE N. O. U. BRIGADE

Ovoga momenta dobili smo naređenje od Korpusa da se sa čitavom brigadom zatvori pravac: Grahovo — Viluse, radi pritiska na Grahovo gdje su Švabe dobile pojačanja i vjerovatno teže prodrijeti Nikšiću radi ometanja većih operacija Korpusa ka Nikšiću i Podgorici, koje inače treba da se izvede ovih dana.[2]

---

[5] To mjesto na karti 1 : 100.000 nije nađeno.

[7] Blažo

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 43—1, k. 1148 I.

[2] O rasporedu i dejstvu jedinica 2. korpusa NOVJ vidi tom III, knj 7.

Mi smo vam jutros naredili za uput jednog vašeg bataljona ka Mosku radi demonstracije i odbacivanja neprijateljskih snaga od Trebišnice kod Lastve gdje su došli od Trebinja i da se taj bataljon vama vrati sjutra noću.

Radi ojačanja sektora Grahovo i potpunog izvršenja zadatka korpusa, vi ćete odmah bez obzira na noć uputiti jedan vaš bataljon[3] da se javi na Viluse drugu pukovniku Šegrtu,[4] pod čijom će komandom ostati.

Poželjno je da vaša dva bataljona se orijentišu ka Lastvi, bataljon XI brigade da zatvori pravac Bileća — Viluse, a cijela XII brigada da bude na prostoru Grahovo — Viluse. S toga, sa tim vašim bataljonom neka pođe i jedan politički rukovodilac štaba vaše brigade,[5] da bi preuzeo rukovodstvo nad vaša dva bataljona ka Lastvi i bataljonom XI ka Bileći. Dobro bi bilo da kada stigne na Viluse uz vašeg političkog rukovodioca bude i zamjenik komandanta XII brigade. No, o ovome će odluku donijeti pukovnik Šegrt na Vilusama, te mu po stizanju tamo ovo predložiti.

Sve naše snage između Bileće, Trebinja i Grahova biće pod komandom komandanta divizije pukovnika druga Šegrta.

Prema gore izloženom taj štab bi ostao na sadašnjoj prostoriji po povratku bataljona sa Moska sa dva bataljona i sa dosadašnjim zadacima, tj. zatvaranje jačim snagama pravca od Bileće i Ljubomira ka Plani i Fatnici, a manjim od Gacka ka Fatnici.

Pošto bi vaša brigadna bolnica na sadašnjem mjestu mogla biti eventualno ugrožena, to u toku noćašnje noći ili sjutrašnjeg dana preturite kompletno vaše brigadno previjalište u selo Podklanac s tim da drug Marin[6] uzme pod svoju kontrolu dalje rukovodstvo i uopšte svaku brigu i odgovornost i za bolnicu u Davidovićima, koju po potrebi može prikupiti na jedno mjesto. Sva nosila i najteže drugove kojima je potrebno duže liječenje a moraju jašiti u toku sjutrašnje noći prenijeti u Rioca, gdje ih smjestiti i dati im potrebno ljudstvo i materijal za liječenje. Dobro bi bilo da sjutra poslije podne ili i ranije drug Marin dođe do nas radi praktičnijeg rješenja ovog pitanja, a mi ćemo dotle prikupiti sve potrebne podatke od komande mjesta Bileća.

Inače ovih dana budite oprezniji prema Gacku, organizujte službu veze sa Riocima, Bresticom i Dulićima i ka tim selima

---

[3] Upućen je Prvi i Sitnički bataljon. Vidi dok. br. 43.

[4] Vlado

[5] Vidi dok. br. 51 i 58.

[6] Dr Marin Britvić

duboko izviđati svakog dana, a u istom smislu postupite i ka prostoru Zvijerina — Ljubomir — Bodenik, a naročito poslije povratka vašeg bataljona sa Moska.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

(M.P.)

Zast. komandanta
načelnik štaba, pukovnik
Rade Hamović

BR. 38

IZVJEŠTAJ ŠTABA 29. DIVIZIJE OD 7. APRILA 1944. ŠTABU 2. KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA SEKTORIMA STOLAC — LJUBINJE, ZUBCI — LASTVA — GRAHOVO I BILEĆA — TREBINJE[1]

ŠTAB
XXIX. UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
K. Pov. Broj 298
Dana 7. IV. 1944. u 24 č.
Divin.

ŠTABU II U. KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE

U ovome mjesecu stanje u Hercegovini nije se znatno izmijenilo. Sve je u znaku odbijanja ofanzive, za koju vjerujemo da će još kratko vrijeme trajati. Već više od 15 dana jače švapske snage navaljuju od Stoca pa zaključno sa Hrgudom i Hrasnom da ovladaju sa Ljubinjem i komunikacijama Stolac — Plana, što im do sada nije uspjelo.[2] Neke švapske snage prikupljaju se u Trebinju i već vrše neke pokrete usmjerene Ljubinju, vjerovatno da dođu istom sa leđa u vezi sa ponovljenim napadom od Stoca.[3]

Na sektoru Zubci — Lastva — Grahovo Švabe u jačini oko 500 i više četnika vodili su jače borbe već mjesec dana sa XII

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 10/10, k. 1143.

[2] i [4] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 189.

[3] i [6] Odnosi se na dijelove njemačke 369. legionarske divizije. Vidi dok. br. 25 (napomenu br. 4) i 194.

brigadom, ali su uvijek bili razbijeni i stjerani nazad.[4] Za ovo vrijeme brigada se znatno iscrpila, municije joj je ponestalo u tolikoj mjeri, da u posljednje vrijeme automatska oruđa uopšte ne rade. Kako se je Primorska grupa naglo prebacila na nove zadatke,[5] XII brigada morala da preuzme pravac Grahovo — Viluse, a mi smo uspjeli da je ojačamo tek sa još 2 bataljona X brigade. Nijemci su napali sa oko 1.000 ljudi i 1.800 četnika,[6] to je brigada poslije ogorčene borbe i više obostranih ponavljanih juriša bila prinuđena da se povuče 7 o.mj. oko podne na prostor Riječani — Tupan — Drpe, odakle će do daljega napadati komunikaciju ka Nikšiću.[7] Nemamo još detaljnijih izvještaja, ali smo kratko obaviješteni da su Švabe u 2 časa noću probile njen front ka Osječenici i da i mi imamo veće gubitke.

Još 4 o.mj. Švabe su počeli dovlačiti pojačanje u Grahovo, a iz Trebinja su došli pred Lastvu u kojoj su počeli da se prebacuju preko Trebišnice gumenim čamcima, pa čak i komore, jer smo mi sve mostove bacili u vazduh.[8] U toku toga dana dijelovi XII brigade izvršili su kontra napad, izbacili Švabe iz Lastve i porušili već stvoreni improvizirani most. Sjutradan Švabe ponova na silu prelaze Trebišnicu i u toku 6 o. mj., dok su dijelovi XII brigade vodili borbu sa ovom kolonom i poslije primjernih juriša 3-ćeg njenog bataljona i borbe čitavi dan češće prsa u prsa, najzad uspjele da razbiju ovu kolonu, oko 1.000 Švaba u noćnom napadu 7 o.mj. u 2 časa prodrli su iz Grahova u Osječenicu.[9]

Samo na sektoru Lastva prema prvim podacima mi smo imali 3 mrtva rukovodioca i više ranjenih boraca.

Švabe će vjerovatno težiti Nikšiću. Ovome ide u prilog i priča konjovodaca „Vražije" divizije u Dubrovniku gdje su vozom došli od Metkovića prije 20 dana da idu za Crnu Goru.

Naša demonstracija manjim dijelovima od Bileće preko Moska ka Trebinju nije se na vrijeme ispunila,[10] te je Švabo mogao da upotrebi i ka Lastvi jače snage iz Trebinja.

---

[5] O rasporedu i dejstvu te grupe vidi tom III, knj. 7, dok. br. 154, 177 i 178.

[7] Vidi dok. br. 44.

[8] Vidi dok. br. 173.

[9] Komandant 29. NOU divizije u izvještaju od 6. aprila 1944. Štabu divizije o borbi 12. brigade, vođene 6. aprila, pored detaljnog opisa borbe predlaže Štabu divizije da od 2. korpusa NOVJ traži da na sektor Grahova uputi jednu crnogorsku brigadu koja bi u sadejstvu sa 12. brigadom zatvarala pravac Trebinje — Viluse — Nikšić. (Arhiv V. I. I., reg. br. 9/10, k. 1143.)

[10] i [12] Vidi dok. br. 43 i 47.

5 o. mj. oko 700 Švaba i 100 četnika napali su XI brigadu od Stoca na Žegulju. Artiljerijska priprema trajala je iz 16 topova i više bacača preko 6 časova, a onda otpočeo napad sa pješadijom i tenkovima, među kojima su bila i nekolika tipa „tigar". Napokon Švabe su razbijene i stjerane u Stolac[11] ostavivši preko 55 mrtvih, među kojima i svoga k-danta. Zahvaljujući samo nemanju municije ovdje nijesu doživjeli pravu katastrofu. Bivalo je slučajeva da i njima i nama nestane municije i dođe do upotrebe kundaka. U ovoj borbi mi smo imali 5 mrtvih — većinom rukovodioci.

Onesposobljena su 2 tenka od 8 tona (a možda i 10).

Švabe „Vražije" divizije su slabog morala pa i borbenosti dok su im rukovodstva Nijemci na visini i pištoljima ih nagone na juriš. Ovi u Stocu imaju i 10 tenkova, od kojih su svi lake tonaže, većinom italijanski od 3 tone, a imaju i nekolika „tigra". Izgleda da im je ovo sva mehanizacija koju imaju. Karakteristična je masovna upotreba artiljerije kojom vjerovatno žele nadoknaditi slab kvalitet ljudstva. Ipak pretjeran broj ovih oruđa tumačimo da će dobar dio ove artiljerije biti namijenjen po gradovima ili najvjerovatnije na obali za protivaeroplansku odbranu. Ovo tim prije što su veći dio dometa 14 km, te su vjerovatno protivaeroplanski. Sam kvalitet ljudstva ove divizije vidi se iz našeg ob. izvještaja.

Naša protiv-kolska puška može da probija italijanske tankete i ostale sem „tigrova". Najlakše ih probija ozdo kad podignu trbuh i sa bokova.

Pored puščane municije 7,9 mm i protiv-kolske za pušku najveći nedostatak osjećamo u sanitetskom i zavojnom materijalu. Ovo posljednje postaje sve akutnije jer se broj ranjenika svakog dana povećava, a kontrola nad potrošnjom nije u potpunosti omogućena zbog decentralizacije naših ranjenika koju u Hercegovini moramo sprovoditi u ovakvoj situaciji.

Sada na sektoru prema komunikaciji Bileća — Viluse — Trubjela je naša XII brigada ojačana sa 2 bataljona X brigade. Ostatak X brigade je oko Bileće koja dejstvuje ka Trebinju i izviđa Gacku,[12] a XI brigada dejstvuje na komunikaciji Ljubinje — Stolac i Stocu,[13] dok smo odredima naredili najjaču ak-

---

[11] U izvještaju Štaba 11. hercegovačke brigade od 6. aprila 1944. Štabu 29. NOU divizije ta borba je prikazana opširnije, dok se o gubicima brigade kaže da su poginuli Milan Andrijašević, zamjenik komandira čete, Milan Čubrilo, komesar čete, i Dragomilo Mitar, desetar, i da su ranjena 3 borca. (Arhiv V. I. I., reg. br. 25/10, k. 1143.)

[13] Vidi dok. br. 54.

tivnost na komunikaciji Trebinje — Dubrovnik, Trebinje — Popovo [polje] i Stolac — Mostar.[14] U posljednjih 35 dana imali smo preko 50 mrtvih i 60 ranjenih.[15]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

(M.P.)

Zast. komandanta
načelnik štaba, pukovnik
Rade Hamović

---

[14] U izvještaju Štaba Sjevernohercegovačkog NOP odreda od 9. aprila 1944. o rasporedu i dejstvu odreda se kaže:

„Na sektoru koji mi kontrolišemo nema promjena. Bande su u dva maha pokušavale da se probiju u pravcu Zovog Dola i Lukavca ali su odbijene. Bataljoni se i dalje nalaze na istim položajima, Slato — Rogače — Bezđeđe — Studenci. Jedna grupa četnika nalazi se na Trusini, pa smo naredili da se noćas napadom i protjeraju." A u izvještaju Štaba Južnohercegovačkog NOP odreda od 9. aprila 1944. stoji:

„Bataljon „Mihić" koji je trebao izvoditi akcije na komunikaciji Stolac — Domanovići nije mogao jer je potpomagao borbu XI. brigade na Žegulji.

Noću između 8 i 9 ov. mj. XI. brigada sa dva bataljona izvela je akciju na Pribilovce. Rezultat ove akcije nije nam poznat jer nismo primili još izvještaj. Poslije ove akcije naređeno je bataljonu „Mihić" da poduzme akciju na komunikacije Stolac — Domanovići, a bataljonu „Belović" da vrši prepad na Stolac, a naročito u slučaju borbe prema Žegulji, i da upada povremeno sa manjim dijelovima u Dubrave." (Arhiv V. I. I., reg. br. 18/10 i 19/10, k. 1143)

[15] Posljednja rečenica dopisana mastilom, ćirilicom.

BR. 39

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 7. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O RASPOREDU BRIGADE NA LINIJI STEKEROVCI — HOTKOVCI — VAGANJ I NA SEKTORU PREMA LIVNU[1]

[2]Predato
7. IV u 10 č.

[3]Primljeno
8. IV u 18 č.

ŠTABU I PROLETDIVIZIJE

U vezi prodora neprijatelja u Mrkonjić [-Grad] i dalje ka Medni i Gerzovu,[4] dobili smo naređenje od korpusa da prebacimo svoja tri bataljona na liniju Stekerovci — Hotkovci — Vaganj i jedan kao rezervu u Popoviće, a dva da ostavimo na sektoru prema Livnu.[5] Mi smo izvršili pregrupaciju snaga i sada nam se nalaze tri bataljona prema Mliništima — kako nam je naređeno — dok smo — radi promijenjene situacije kod vas — zadržali tri bataljona prema Livnu.

Radi smještaja i ishrane bataljona raspored prema Livnu je slijedeći: jedan bataljon u selu Žirović — Livanjsko polje — koji održava vezu sa dalmatinskim snagama,[6] kontroliše pravac prema Livnu i upućuje izviđačka i leteća odjeljenja u neprijateljsku pozadinu s toga pravca. U slučaju pokreta neprijatelja u našem pravcu, on bi djelovao zapadno od komunikacije Priluka — Korićna; dva bataljona u selu Dragnić i Kopić (Glamočko Polje) sa zadatkom dejstva na neprijatelja sjeverno i istočno od Livna i komunikacije Livno — Glamoč.

Posljednjih dana neprijatelj je dobio pojačanje od 4 tenka i 200 [vojnika] pješadije, tako da se sada u Livnu nalazi oko 1600 neprijateljskih vojnika sa 7—8 tenkova i nešto malo artiljerije.[7] Osjeća se život u gradu. Prilikom jednog nasilnog izviđanja od strane neprijatelja naše patrole su ubile jednog oficira i jednog vojnika ranili. Lakše je ranjen jedan naš borac.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 15—4, k. 712 A.

[2] i [3] Rečenice: „Predato 7. IV u 10 č." i „Primljeno 8. IV u 18 č." napisane su mastilom, latinicom.

[4] O tome vidi dok. br. 14, 21 i 192.

[5] Vidi knjigu radiograma Štaba 1. proleterskog korpusa u Arhivu V. I. I., reg. br. 27/1, k. 372.

[6] Odnosi se na jedinice 9. NOU divizije. Bliže o njenom rasporedu i dejstvu vidi tom V, knj. 26, dok. br. 75.

[7] U Livnu je tada bila 1. bojna 6. ustaškog stajaćeg zdruga a vjerovatno i dijelovi njemačke 118. lovačke divizije (vidi dok. reg. br. 36/3, k. 114a i mikrofilm reg. br. Minhen N 9/741—877, u Arhivu V. I. I.).

Iako su jake snage prodirale od Mrkonjića ka Mliništima, mi pretpostavljamo da je to ipak neka vrsta manevra radi razvlačenja naših snaga sa ovog pravca, radi lakšeg prodora od Livna na Glamočko Polje, što se može pretpostavljati da im je glavni cilj otimanje aerodroma, pa čak i daljeg prodora prema našem centru, ovo bi im bio glavni pravac.[8]

Naši bataljoni na liniji Štekerovci — Hotkovci — Vaganj ostaće na svom položaju do daljnjeg naređenja Štaba korpusa. Položaji prema Livnu su vrlo dobri za pješadiju i tu neprijatelju možemo dati jak otpor, a da raspolažemo sa pancirnim granatama protivkolskog topa, smatramo da bi mogli osujetiti svaki pokušaj sadašnjih njihovih snaga u Livnu. Mi raspolažemo sa 90 udarnih granata, koje smo dobili u Prekaji. One samo vrijede za nezaštićene ciljeve.

Na ovome sektoru je ekonomsko stanje vrlo slabo, te se vojska pati glađu.

Leteća i izviđačka odjeljenja po bataljonima su formirana i već su počela djelovati u pojedinim bataljonima.[9] Izvršili smo zakletvu nezakletih vojnika.

Uputili smo polumjesečne izvještaje i liste gubitaka. Sva vaša naređenja i naređenja Štaba korpusa primili smo, koja sprovodimo u djelo. Drug Pećanac se je vratio iz bolnice i on se nalazi na dužnosti. Naročitih promjena u brigadi nema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

P. Komesar
S. N. Tadić

Komandant-major,
Bajić

---

[8] Posljednje dvije rečenice su dopisane mastilom, latinicom.

[9] O sastavu i zadacima tih odjeljenja vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 14 i 71.

BR. 40

PREDLOG ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 8. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE DA PREUZME ZATVARANJE PRAVCA JAJCE — MRKONJIĆ-GRAD[1]

ŠTAB
5 KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 370. —
Dne 8 aprila 1944 god.

ŠTABU I. PROLETERSKE DIVIZIJE

1) 7. o. mj. neprijatelj je ponovno došao od Jajca u Mrkonjić [-Grad] sa jednom kolonom od 20 kamiona i nekolika tenka.[2] Istoga dana povraćena je natrag poslije kraće borbe koju je imao sa našom XIII. Kraj. NOU Brigadom.[3]

2) 7. o.mj. jedna manja neprijateljska kolona praćena sa 4 tenka napravila je ispad od Banje Luke u pravcu Sitnice. Odbačena je istoga dana dijelovima naše XV. Kraj. NOU Brigade.[4]

Neprijatelj je pravio ispade i iz [Bos.] Krupe i Prijedora sa po dvije bojne i nešto tenkova, ali je i tamo bio odbačen uz gubitke.[5]

3) Da bi naše snage, koje smo dovukli sa prostorije Banja Luka — Bronzani Majdan — Omarska, na prostoriju Čađevica — Sitnica — Mrkonjić radi zatvaranja pravca Mrkonjić — Ključ, mogli povratiti natrag,[6] potrebno bi bilo da Vi sa dijelovima Vaše divizije zatvarate pravce Jajce — Mrkonjić. Javite nam da li ćete se primit toga zadatka, ili ste možda upućeni na neke nove zadatke od Vašeg pretpostavljenog Štaba.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 2—1, k. 458.

[2] Na toj prostoriji su tada dejstvovale jedinice 7. SS divizije. Vidi dok. br. 176 i 192.

[3] Opširnije o toj borbi vidi dok. br. 132.

[4] Prema izvještaju Štaba 39. NOU divizije 15. krajiška brigada toga dana nije imala sukob sa neprijateljskim snagama. Vidi dok. br. 132.

[5] U izvještaju zapovjedništva 3. oružničke pukovnije od 15. aprila 1944. o tome se kaže:

„6. IV. u s. V. Rodić (9 km. j. z. Bos. Krupe) njemački vojnici vodili su borbu s partizanima. Lakše ranjena 3 njemačka vojnika...

7. IV. na Drenovoj glavici kota 1503 (3 km. s. Bos. Krupe) ustaška obhodnja imala je kratak sukob s partizanima.

2 ustaša poginula i 1 nestao". (Arhiv V. I. I., reg. br. 56/1—1, k. 149 e.) O tome vidi i dok. br. 49 i 176 u ovoj knjizi.

[6] Veći deo snaga 39. NOU divizije vraćen je 10. aprila, a 13. krajiška brigada 14. aprila. Opširnije o tome vidi dok. br. 61, 132 i 157.

4) Nastojte da nas Vaša radio-stanica sluša u ugovoreno vrijeme.

5) Akumulatore možete redovno puniti u našoj električnoj centrali. Benzinski motor za punjenje akumulatora ne možemo Vam uputiti, jer imamo svega jedan.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
general-major
(M.P.) **S. Rodić**

BR. 41

NAREĐENJE ŠTABA 4. NOU DIVIZIJE OD 8. APRILA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA ODBRANU SLOBODNE TERITORIJE[1]

ŠTAB
IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N. O. V. J.
Pov. Br. 117
Dne 8-IV-1944 g.

SVIMA JEDINICAMA OVE DIVIZIJE

Položaj

Do sada je nekoliko puta od strane ovoga štaba ukazivano štabovima brigada i odreda da neprijatelj praktikuje i noćne pokrete. Da nas neprijatelj tim svojim noćnim pokretima ne bi iznenadio potrebno je pojačati oprezu i što više noću postavljati zasjede duboko pred našim položajima. To se naročito mora činiti poslije akcija kada neprijatelj reagira na taj način da iznenadnim noćnim upadom na oslobođenu teritoriju pali kuće i ubija civilno stanovništvo naših sela. Slučaj na Kozari poslije rušenja voza,[2] kao i slučaj koji se desio ovih dana u Buševiću, poslije napada na ustašku patrolu.[3] Mi ne smijemo dozvoliti da

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 24—1, k. 768.

[2] i [3] Misli se na odmazdu neprijatelja poslije napada na voz i neprijateljsku patrolu. Vidi dok. br. 3, 49, 172 i 174 u ovoj knjizi i izvještaj Zapovjedništva 3. oružničke pukovnije u Arhivu V. I. I., reg. 56/1—1, k. 149 e.

sada nakon tri godine borbe do sada sačuvana sela na našoj oslobođenoj teritoriji od tih bandi budu paljena i narod ubijan.

Naročita je dužnost odreda, a i brigada kada stacioniraju na jednom sektoru, da čuvaju narod i sela od neprijatelja i njegovog zuluma. Pri izvođenju akcija imati uvijek na umu da neprijatelj vrši represalije te po izvršenoj akciji uvijek preduzeti zaštitne mjere. Potrebno je uvijek imati pred očima žaštitu naroda i njegove imovine, noću preduzimati sve mjere opreza i ne dozvoliti da nam ovako bez zapreke neprijatelj vršlja po oslobođenoj teritoriji i vrši nasilja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dmitar K. Bajalica

(M.P.)

Komandant pukovnik
Petar

BR. 42

NAREĐENJE ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 8. APRILA 1944. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA RASPORED I DEJSTVO NA SEKTORU TOBUT — MEZGRAJA — TRNOVA — BARE — JELICA[1]

ŠTAB
XVI NOU DIVIZIJE
O. Br. 9
8 april 1944 g.

ŠTABU I, II i IV BRIGADE
Gl. štabu NOV I POJ[2]

Situacija: B.H.SS divizija br. 13 koja je vršila ofanzivu na naše jedinice od 14 p. mjeseca,[3] prema prikupljenim podacima izvršila je koncentraciju svojih snaga (25.000—30.000) na sektoru Bijeljina — Čelić — Brčko u namjeri produžavanja svoje ofanzive na

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br 3—7, k. 950.

[2] Jedan primjerak toga naređenja dostavljen je Glavnom štabu NOV i PO Vojvodine.

[3] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 63 i 166.

našu oslobođenu teritoriju, tj. teritoriju koju drže naše jedinice.[4] Ova neprijateljska divizija raspolaže sa izvjesnom motorizacijom kao i sa jednom regimentom artiljerije (32 topa).[5] Snažni udarci naših jedinica zaustavili su ove pljačkaške bande u njihovoj namjeri i natjerali ih da prikupljaju sve svoje snage, a sa druge strane i da čekaju sadejstvo drugih snaga od pravca Tuzle.[6] U Tuzlu je stiglo u toku 6 ov. mjeseca izvjesno pojačanje od 5—6 satnija domobrana.

Prema ovome može se očekivati da će neprijatelj, a pošto je izvršio prikupljanje svojih snaga na polaznim položajima, preduzeti napad na naše jedinice, u cilju odbacivanja naših snaga od komunikacije kao i sa Majevice.[7]

Četničke bande na sektoru Majevice svakim su danom sve aktivnije i stalno napadaju iz zasjeda naše kurire, patrole i manja odjeljenja, ne upuštajući se u neke jače borbe sa našim jedinicama.[8]

Naš zadatak: Zadržati se na sektoru Majevice koliko je god više moguće, koristeći za to manevre, zabacujući se neprijatelju za leđa, težeći njegovom razbijanju ili bar onemogućavanju daljeg širenja istočno od ceste Tuzla — Brčko.[9]

Ukoliko naš opstanak bude nemoguć na ovom sektoru uslijed jače neprijateljske ofanzive i sadejstva sa više pravaca, onda će divizije izvršiti pomjeranje na slijedeće prostorije:

XVI Divizija: Birač — Srebrnica,[10]

XXXVI Divizija: Trebava — Ozren[11] i

XXXVIII Divizija: Majevica.[12]

---

[4] Jedinice te divizije od 1. aprila 1944. nalazile su se na sljedećim prostorijama: 1. vojvođanska brigada: s. D. Tobut — s. Trnačka — Osinjak — s. Panjevići — s Vukosavci i s. Romani — s. Ravni Zavid: 2. vojvođanska brigada: s. Tomići — s. Peljave — s. Trnjaci i 4. brigada: s. Sarije — s. Vučijak — s. Košarići (vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 166 i dok. reg. br. 9—4, kl. 964 u Arhivu V. I. I.).

[5] U svom sastavu 13. SS divizija („Handžar") imala je 27. i 28. brdski i 13. artiljerijski puk, 5 samostalnih bataljona i nekoliko četa sa ukupno 19.000 ljudi (vidi dok. br. 1/4—36/4, k. 9).

[6] Vidi dok. br. 193.

[7] Vidi dok. br. 56, 67, 179 i 181.

[8] Odnosi se na četnike Majevičkog četničkog korpusa (vidi dok. toga korpusa u Arhivu V. I. I., reg. br. BH—V—11077, 11093 i 11122).

[9], [10] i [13] Vidi dok. br. 56, 67, 95, i 167.

[11] i [14] O rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 79, 81, 92 i 141.

[12] i [15] Vidi dok. br. 64.

Ovo je perspektiva u krajnjem slučaju za manevar i pomjeranje jedinica a ista mora ostati u najvećoj tajnosti.

Za produženje izvršavanja zadataka na osnovi sadašnje — momentalne situacije, sve jedinice na ovom sektoru u toku 8 i 9 ov. mjeseca postaviće se na slijedećoj prostoriji:

a) XVI Divizija na sektoru Tobut — Mezgraja — Trnova — Bare — Jelica,[13]

b) XXXVI Divizija na sektoru Brusnica — Pirkovci — Vukosavci — Labucka[14] i

c) XXXVIII Divizija na sektoru Humci — Straža — Srebrnik.[15]

Za izvršenje zadatka jedinica naše divizije, —

NAREĐUJEMO:

1) **I brigada:** do dolaska jedinica XXXVI divizije na sektor Tobuta i Vukosavaca, zadržaće se na sadašnjim položajima, a po dolasku XXXVI divizije prebaciće se na prostoriju Jelice, sa zadatkom čišćenja okolnih sela od četničkih i zelenokadrovskih bandi i direktne kontrole ceste Tuzla — Zvornik, držeći čvrsto u svojim rukama Jelicu kao i osiguravajući eventualni prolaz jedinica sa Majevice na Birač. Ova brigada mora budno pratiti svaki pokret neprijatelja od Tuzle i Zvornika i spriječiti po svaku cijenu posjedanje ceste Tuzla — Zvornik od strane neprijatelja.

2) **II brigada:** uglavnom zadržaće se na dosadašnjoj prostoriji i sa već određenim zadatkom, s tim što će bataljon iz Peljava prebaciti na sektor IV brigade, tj. na Prokoš[16] a bataljon koji se nalazi na obezbjeđenju divizijske bolnice u Krstacu prebaciti u Čajiru sa zadatkom i daljnjeg obezbjeđenja bolnice koja će se premjestiti u Čaklovicu i održavanja veze sa jedinicama I brigade na sektoru Jelice.

3) **IV brigada:** odmah po prijemu ovog naređenja pomjeriće se na prostoriju Janjari[17] — Trnova — Bare. Zadatak ove brigade jeste obezbjeđenje bolnice teških ranjenika u Trnovi,

---

[16] Prema naređenju Štaba 2. vojvođanske brigade od 8. aprila 1944. godine 1, 2. i 3. bataljon ostali su na starim položajima, a 4. bataljon je dobio zadatak da posjedne položaje na Prokošu i da održava vezu sa pomenutim brigadama (Arhiv V. I. I., reg. br. 38 3, k. 966).

[17] i [20] Riječi „Janjari" i „Mačvanski odred" dopisane su mastilom, latinicom.

kontrola ceste Zvornik — Bijeljina i zatvaranje pravaca od Bijeljine u pravcu Trnove.

Štab IV brigade po dolasku na sektor Trnove odmah će stupiti u vezu sa štabom Majevičke brigade[18] i štabom XXXVIII divizije, radi upoznavanja sa situacijom, zadacima kao i stanjem ranjenika u bolnici.

Održavati stalnu vezu sa upravom korpusa bolnice i blagovremeno ih obavještavati o situaciji i svakoj nastaloj promjeni, zašta štab brigade snosi lično odgovornost. Takođe u slučaju potrebe pomoći uprave bolnice u smještaju i baziranju ranjenika i bolesnika.[19]

Održati sastanak sa upravom bolnice, i izvršiti pregled ranjenika i bolesnika kao i naročito hrane koju ranjenici moraju imati u dovoljnoj količini prilikom smještanja u baze. O ovome naročito voditi računa.

Štab IV brigade vršiće nadzor i kontrolu svih radionica na svome sektoru i forsirati punim tempom izgradnju obuće i odjeće. U slučaju potrebe blagovremeno obavijestiti uprave radionica i priključiti ih svojim jedinicama.

Štab IV brigade staviće pod svoju komandu i Mačvanski odred,[20] izdavati mu konkretne zadatke u duhu svojih i opštih zadataka.

4) Sve naše jedinice budno će pratiti svaki pokret neprijatelja, njegove koncentracije i pravce izviđanja i o svakoj promjeni hitno nas izvještavati.

U pogledu pokretljivosti svojih komora, rezervne hrane i ostalog tačno se pridržavati izdatih naređenja u tom pogledu.

5) Štabovi brigada kao i bataljoni održavaće tijesnu vezu između sebe u cilju praćenja situacije i pokreta neprijatelja na cijelom sektoru, kako bi i štabovi brigada mogli donositi pravilne i blagovremene odluke do dobijanja zapovijesti i naređenja od ovog štaba.

6) Divizijska bolnica premjestiće se u selo Čaklovicu. Bataljonu II brigade koji obezbjeđuje bolnicu izdaćemo neposredno naređenje za pokret sa bolnicom, tj. za s. Čajiru.

7) Štab divizije 9 ov. mjeseca u jutro izvršiće pokret za s. Krstac, gdje nam redovno slati sve izvještaje.

---

[18] Odnosi se na Štab 17. majevičke brigade.

[19] O stanju bolnica 3. korpusa NOVJ u aprilu vidi Zbornik dokumenata sanitetske službe u narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, knj. 1, dok. br. 235 i 245 i dok. br. 181 u ovoj knjizi.

8) Štab I brigade hitno će nas izvijestiti kada se jedinice XXXVI divizije prebace na ovaj sektor, tj. na sektor Tobut — Labucka, kako bi štabu brigade izdali još i konkretnije zadatke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Romac[21]

Načelnik,
p pukovnik
Mil. Đukić[22]

Komandant,
General-major

(M.P.)

BR. 43

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 8. APRILA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O UPUĆIVANJU PRVOG I SITNIČKOG BATALJONA KA MOSKU I O SITUACIJI NA PROSTORU VILUSA[1]

ŠTAB
X. HERCEG. UD. BRIGADE N. O. V.
JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 206
8-IV-1944 G.
Selišta
u 18.40

ŠTABU XXIX. U. DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE

Divin.

1. — Vašu jučerašnju poštu primili smo i prema posljednjem naređenju, pisanom u 18.40 sati, postupili smo. Naš „1" [bataljon], kao i Sitnički bili smo već uputili, prema vašem ranijem naređenju ka Mosku,[2] tako da ga nijesmo ni vraćali, te će

[21] Paško Romac Zdravko
[22] Mileta Đukić je poginuo septembra 1944. kod Valjeva kao načelnik Štaba 12. korpusa NOVJ.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 13/10, k. 1143.
[2] Vidi dok. br. 37.

isti ostati na tome zadatku do večeras. — Dvije čete „5“ prebacili smo u selo Bogdašiće, gdje je inače smješten „1“ i ove čete ostaće tu do povratka „1“. — Jednu četu „5“ zadržali smo u s. Pod Planik, radi zatvaranja pravca od Gacka. — 3. bataljon XI brigade je u Bijeloj Rudini. Našu bolnicu prebacili smo jutros u Podklanac.

2. — Od našeg „4“ iz s. Gornji Pilatovci dobili smo jutros izvještaj, u kome nam saopštava da neprijateljska artiljerija tuče selo Petroviće, da su Švabe uzele Viluse i da odatle kreću u pravcu Bileće.[3] — Sinoćnu vašu poštu za XII. brigadu ovaj bataljon je primio i uputio dalje.

Prema izvještaju „4“ neprijateljske snage od Vilusa i Pareša jačine su oko pet hiljada sa brojnim brdskim topovima, kao i velikim brojem bacača.

3. — Prema izvještajima sa raznih strana, bande iz Bileće u jačini oko 200 krenule su još 6. o.mj. iz Bileće u Trebinje. navodno radi dogona hrane iz Trebinja (sledovanje). Prema tim podatcima, spomenute bande trebale su se vratiti u Bileću u toku prošle noći (7. na 8. o.mj.), znači upravo u ono vrijeme kada su se naš „1“ i Sitnički bataljon nalazili u pokretu u pravcu Trebinja.

Sinoć se čula sa toga pravca prilično jaka vatra mitraljeza i bacača, pa vjerujemo da su naši bataljoni naišli i dočekali navedene bande.[4] O ovim bandama naši bataljoni bili su obaviješteni prije odlaska, pa zato računamo da im bande nijesu mogle pripremiti nikakvo iznenađenje. Za sada još nemamo nikakvih izvještaja.

Od jutros čuje se povremeno mitraljeska vatra od Bileće. Naši bataljoni još nas ne izvještavaju, odakle ta vatra i vjerovatno da nije ništa značajnije, jer bi nas u tom slučaju bataljoni odmah izvijestili.

Mi budno pratimo sve neprijateljske pokrete i u slučaju ma čega važnijeg na vrijeme ćemo vas izvijestiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,
Čedo Kapor

(M.P.)

Načelnik štaba.
Mustafa R. Dizdarević

---

[3] O borbama kod Vilusa vidi dok. br. 44 i 194.

[4] Tom prilikom 1. bataljon je vodio borbu s četnicima. Opširnije o tome vidi dok. br. 47.

BR. 44

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 8. APRILA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA PROSTORU VISOČNIK – ŠEHOVIĆ GLAVICA – KLOBUK I ORAO – ZAGORA[1]

ŠTAB
XII. HERCEG. UD. BRIGADE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 185
8 aprila 1944 g.
u Velimlju.

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Juče oko 6 časova otpočeo je napad neprijatelja na naše položaje sa pravca Trebinja i sa pravca Grahovo jednovremeno i to od Trebinja snagama oko 1500, od čega oko 1000 Švaba[2] a sa pravca Grahovo snagama oko 2000 Švaba i četnika, potpomagani snažno sa ukupno dvije baterije topova i velikim brojem bacača.[3]

Raspored naših bataljona bio je slijedeći: „3" [bataljon] na D. Klobuku sa zadatkom da drži položaj na Zastrmu i da osigurava Pareški most. „4" u G. Klobuku sa zadatkom da drži Šehovića Glavicu i osigurava lijevi bok kao i da vrši pritisak na desno krilo neprijatelja. „2" u Grahovac sa zadatkom da drži položaj na Orlu i Omutiću. „1" je imao da drži položaj na Srednjaku (iznad Bukova Prodo) i Kaloper.

Tok borbe na sektoru Klobuk bio je slijedeći: Neprijatelj je u toku noći uspio, uslijed nedovoljne budnosti osiguranja, da nezapaženo podiđe pod Zastrm i da u zoru za trenutak izbije na samu kotu, ali je naglim kontrajurišem naših snaga odmah suzbijen. Iza toga je neprijatelj zasuo naše položaje nevjerovatno žestokom minobacačkom i topovskom vatrom. Žestoka borba trajala je čitav dan s tim što su manji naši dijelovi postepeno nastupali prema neprijatelju sve do ceste. U prvi mrak naše snage prešle su u napad na neprijateljske položaje i to „4" na Crveno Brdo a „3" na Jazinu, Visočnik, Mahalu i Ušće. Naš „4" je vršio tri puta juriš, zauzeo Crveno Brdo ali je pod pritiskom

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 27/10, k. 1143.

[2] Odnosi se na 1. bataljon njemačke 369. legionarske divizije. Vidi dok. br. 25, objašnjenje br. 4.

[3] i [4] Vidi dok. br. 194.

nadmoćnijeg neprijatelja bio primoran da se povuče oko 2 sata po ponoći. „3“ je na juriš uspio da očisti Jazinu i da zauzme Visočnik i jednu kotu Mahale dok je desno njegovo krilo naišlo na žilav otpor neprijatelja iz utvrđenja kod Ušća te je čitav bataljon bio primoran da se povuče oko 2.30 časova. Neprijatelj se nije micao naprijed sa položaja na koje je potisnut. Držanje ova dva bataljona u borbi bilo je primjerno a naročito našeg „3“ koji je napadao sa nevjerovatnom upornošću i borbenošću. Bilo je primjera herojske borbe kod boraca 3 bataljona no mi smo mišljenja da bi bataljon trebalo pohvaliti od strane Štaba Divizije. Na sektoru „3“ ubijeno je najmanje 30 a na bojnom polju nađena su i dva njemačka oficira kao i nekoliko četnika.

Na sektoru Grahovo tok borbe bio je slijedeći:[4] Pod žestokom vatrom artiljerije i minobacača od koje smo imali i gubitaka, povukla se je četa „2“ sa Orla ali je čvrsto zadržala kose neposredno ispred istog. Za trenutak je neprijatelj izbio i kod crkve ali je kontranapadom odmah odbijen. Na sektoru „2“ nije bilo u toku dana promjena u položaju ma da je bio izložen žestokoj topovskoj i minobacačkoj vatri. Međutim jedna kolona Švaba, jačine oko 300, zabacila se je preko Elezovog Dola ka Zagori. Pod prijetnjom zaobilaženja, dijelovi „1“ povukli su se sa Srednjaka i zauzeli položaj na Kaloper — Bobjer. Oko 11 časova pristigle su 2 čete II bataljona X brigade i upućene su sa zadatkom da zaobilazno napadnu neprijateljsko desno krilo kod Zagore. Odmah po pristizanju ovoga bataljona naredili smo našim bataljonima da pređu u kontranapad. Naš „2“ postupio je neodložno po tome naređenju i nastupao uspješno do ispod Orla i Srednjaka. Međutim dejstvo II bataljona X brigade nije se ispoljilo sve do mraka i naš „1“ je, vjerovatno uslijed nedovoljne saradnje II bat. X brigade, isto tako ostao neaktivan i sva težina vatre pala je na naš „2“. U prvi sumrak prema naređenju, trebali su bataljoni da izvrše opšti napad. Naš „2“ i ovog puta postupio je u potpunosti po naređenju i nekoliko puta vršio je juriš na položaje neprijatelja ali nepotpomognut od strane ostalih bataljona nije uspio da potisne daleko nadmoćnijeg neprijatelja.

Upornost našeg „2“, njegova borbenost i požrtvovanje boraca koji su vršili nekoliko uzastopnih juriša da bi izvukli mrtvog druga i ranjenu drugaricu, koji su ostavljeni u jednoj kući ispod Orla, besprimjerna je i mi smo mišljenja da bi i ovaj bataljon trebalo da bude pohvaljen od strane tog štaba.

Na sektoru „2“ i „1“ ubijeno je najmanje 30 neprijateljskih vojnika a ranjeno mnogo više. Od 2 bat. X brigade nemamo još izvještaja.

Ukupno je ubijeno najmanje 60 neprijateljskih vojnika (2 oficira) na oba sektora. Naši gubici iznose 10 mrtvih i 5 ranjenih i to kod „2“ 6 mrtvih i 2 ranjena, kod „1“ 1 mrtav, kod „3“ 3 mrtva i 3 ranjena.

Uslijed velike nadmoćnosti neprijatelja i očigledne namjere da se po svaku cijenu probije do ceste Viluse — Nikšić, zbog primiječenog nadiranja neprijateljskih kolona preko Jabuke, zbog potpune iscrpljenosti, fizičke i u municiji, naših bataljona, donijeli smo zaključak da naše bataljone, koji su u zadnjim borbama pretrpjeli velike gubitke, premjestimo na prostoriju i to „3“ i „4“ na prostoriju Drpe — Tupan sa zadatkom da isturaju obezbjeđenja na Vjetreno brdo i Kuševljevu Gradinu, „2“ u Riječane sa osiguranjem na Crnom Osoju, „1“ u rezervi u Bjelovićima, Štab brigade u Velimlju.

Povlačenje je izvršeno u toku noći.

O promjenama na našem sektoru obaviješten je 4 bat. X brigade, 1 bat. II Dalmatinske i naređena evakuacija diviziske bolnice iz Velimlja u Crni Kuk kao i bolnica Primorske grupe[5] gdje se nalazi načelnik štaba, obaviještena je o svemu i predloženo joj od strane komandanta naše divizije da se prebaci na prostoriju D. Dubočke — Muževice.

2 bataljon X brigade po naređenju komandanta divizije, prebacićemo na prostoriju Kazanci — Dulići sa zadatkom da zatvara pravac od Gacka.

Ovoga časa (20,45) stigao je 2 bat. X herc. brigade. Prema njihovom izvještaju taj bataljon je bio izbio juče u 16 čas. na Crvenu Kitu i oko 18 čas. na Draškoricu, odakle su neprijatelja potisli. Ali zbog potpune neaktivnosti našeg „1“ nijesu mogli dalje, jer se je neprijatelj nalazio na Kaloperu te ih tukao bočno. Bataljon se je povukao sa Draškorice sa jednom četom tek u 9 časova.

Po ovome izgleda da je bilo grešaka u radu našeg „1“ koje ćemo naknadno ispitati.

Ovdje na ovoj prostoriji — Banjani — nema ni u najmanjoj količini hrane za konje a za vojsku je također velika poteškoća nabavljati hranu.

Kod nas smo zadržali druga Mirka Matkovića jer nam vrlo korisno može koristiti za vođenje podoficirskog kursa i drugih poslova. Ovo smo učinili po odobrenju druga Komandanta divizije. Javite da li ga možemo zadržati.

---

[5] O rasporedu i dejstvu Primorske operativne grupe vidi tom III, knj. 7, dok. br. 165, 178, 189, 202 i 324.

Brigada nema nimalo duhana, ako postoji mogućnost bilo bi potrebno da nam se pošalje nešto istog.

Upućujemo druga Neđa Radića za komandira Ljubinjske čete.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

politkomesar
Đoko Novosel

Komandant
Danilo Komnenović

IV. bataljon X her. brigade nalazi se u Pilatovcima.[6]

BR. 45

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKOG KORPUSA OD 9. APRILA 1944. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ O SITUACIJI NA PROSTORU JAJCE — MRKONJIĆ-GRAD — SITNICA[1]

ŠTAB I PROLETERSKOG
KORPUSA NOVJ
9. IV. 1944

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ

Dnevni izveštaj:

1. — Prema dobivenom izveštaju I proletdivizije i V korpusa neprijatelj se iz Mrkonjića [-Grada] vratio u Jajce[2].

---

[6] Ta rečenica dopisana je mastilom, ćirilicom.

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Institutu za proučavanje istorije radničkog pokreta naroda Jugoslavije (dalje: IRPJ, ranije: Arhiv CK SKJ), reg. br. 6056/VIII, 1—24 (44).

[2] Trećeg aprila 1944. Trinaesti puk 7. SS divizije „Princ Eugen" prodro je u Mrkonjić-Grad. Kako se, međutim, 13. proleterska brigada „Rade Končar" u to vrijeme nalazila na sektoru Jajce (istočno od rijeke Vrbasa) i time ugrožavala ovaj grad, neprijateljske snage su se, 6. aprila, vratile u Jajce i napale 13. proletersku brigadu koja se poslije žestokih borbi povukla na sektor s. Imljani — s. Koričani — Petrovo polje. Opširnije o tome vidi dok. br. 14, 35, 176, 177 i 192 u ovoj knjizi i dok. reg. br. 23—1/2, k. 727, u Arhivu V. I. I.).

2. — Raspored naše I proletbrigade:
3 bataljona: Gerzovo — Carevac — Medna. 3 bataljona: Podgorija — Baraći — Pecka.[3] Izviđačka i leteća odeljenja upućena na komunikaciju Jajce — Mrkonjić.

3. — Prebacivanje 13 proletbrigade preko [reke] Vrbasa nemoguće.[4]
Daljni podaci nedostaju usled prekida radio veze sa istom.

4. — Prema izveštaju V korpusa neprijatelj 7. IV. 44 ponovo ušao u Mrkonjić tenkovima i na kamionima, ali proteran po XIII krajiškoj brigadi ka Jezeru.[5]
Istog dana jedna manja neprijateljska kolona krenula iz Banje Luke pravcem ka Sitnici. Neprijatelj vraćen.

5. — U ovim se borbama istakli: III, IV bataljon I proletbrigade, bataljon Garibaldi. a naročito Omladinska četa III bataljona I proletbrigade.[6]

6. — *Gubici:*
a. — *neprijatelja:* 200 mrtvih, među njima 1 oficir, 400 ranjenih
uništeno: 2 tenka
7 konja

Neprijatelj uništavan na najbližim odstojanjima i kontra jurišima. Artiljerija i bacači odlično dejstvovali na guste ciljeve ispred Mračaja.

b. — *vlastiti:*
15 mrtvih
18 ranjenih — 2 druga i 1 drugarica putem u bolnicu umrli —
22 nestalih — od kojih će se verovatno veći deo prikupiti —
5 tovarnih konja — poginuli — iz brdske baterije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba
pukovnik.

---

[3] Bliže o rasporedu i dejstvu 1. proleterske brigade vidi dok. br. 9 i 21.

[4] Vidi dok. br. 14 napomenu br. 5.

[5] Opširnije o tome vidi dok. br. 40.

[6] Štab 1. proleterske divizije 10. aprila 1944. izdao je naredbu o pohvali bataljona „Garibaldi", Omladinske čete i boraca i rukovodilaca 1, 3, 4. i 6. bataljona koji su se istakli u borbama od 3. do 5. aprila. Vidi dok. br. 48.

BR. 46

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 36. NOU DIVIZIJE OD 9. APRILA 1944. ŠTABU POSAVSKO-TREBAVSKOG ODREDA O ULASKU ODREDA U SASTAV 38. DIVIZIJE[1]

ŠTAB
XXXVI NOU DIVIZIJE
9 aprila 1944

ŠTABU POSAVSKO-TREBAVSKOG NOP ODREDA

1. — Odlukom štaba III Korpusa vaš odred ulazi u sastav XXXVIII divizije.[2] Po naređenju štaba XXXVIII divizije imate se odmah postaviti sa čitavim vašim odredom u Srebrnik.[3] Naše je mišljenje da bi bezuslovno trebali ostaviti dva vaša bataljona na sektoru Gradačac — Modriča.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
Politkomesar,
Stefan

Dragi druže Džemale,

Izveštavam te, da se po naređenju štaba III Korpusa pokrećemo sa dosadašnje prostorije i idemo na novi zadatak.[4] Na naše mesto doći će XXXVIII divizija.[5]

Mogu ti reći, da mi je žao što se odvajamo od Posavine i od Vas, jer, kako po svemu izgleda, ostvarili bi blisku saradnju po svim pitanjima. Neprestana aktivnost na frontu omela me da dođem u Gradačac.

Tebe i sve ostale drugove drugarski pozdravlja

S. F. — S. N.

Stefan

9. IV. 1944

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 8—1, k. 1240.
[2] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 34.
[3] i [5] Vidi dok. br. 13 i 64.
[4] Vidi dok. br. 81.

BR. 47

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 9. APRILA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O BORBAMA S ČETNICIMA U PODOSOJU, VRBNU I KOD BILEĆE[1]

ŠTAB
X. HERCEG. UD. BRIGADE N. O. V.
— JUGOSLAVIJE —
Br. sl.
9-IV-1944 g.
Selišta

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE NOVJ

Divin

1) U toku noći 7 ov. mj. i 8 ov. mj. naš „1" [bataljon] vodio je borbe sa četničkim bandama u Podosoju, ovladao sa Moskom i Jasenom gdje nije bilo neprijatelja, a zatim vodio borbe u D. Vrbnu i u pravcu Necvijeća.[2] U toku dana, 8. ov. mj., neprijatelj je pokušao da interveniše od Bileće, a Švabe sa jednim topom od Trebinja. Neprijatelj je odbijen i ponovo natjeran u logore.[3] Drum je prezidan na tri mjesta, a prekinuta je i telefonska veza. — U 21 čas 8 ov. mj. bataljon je preko Mirilovića i Podubovca vratio se u svoj bivak u Bogdašiće.

„3" XI. brigade, također je 8 ov. mj. vodio borbu sa bandama iz Bileće oko s. Ljubišića i Tuhora. Neprijatelj je imao 1 mrtvog i 3 ranjena.

U toku ovog dana neprijatelj nije pravio nikakvih ispada.

2) Kako smo izviješteni od našeg „1" u Trebinju se nalazi jedan bataljon „vražinovaca"[4] i nešto malo četnika. — U toku 7 ov. mj. u Bileću je došao jedan kamion Švaba, da li su se danas vratili nazad u Trebinje još nam nije poznato.

Izvještava nas odbornik sela Pržina Andrija Šarović, da gatački četnici namjeravaju da se probiju za Nikšić.[5] U tom cilju bili su naredili okolnim selima da dotjeraju konje sa kojima bi prihvatili hranu potrebnu za put iz Nevesinja. Naš „5" je spriječio prikupljanje tih konja, a i sami seljani nijesu htjeli

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 41—3, k. 1148 I.

[2] i [3] Vidi dok. br. 194.

[4] Riječ je o pripadnicima 369. legionarske divizije. Vidi dok. br. 25, napomenu br. 4.

[5] O dejstvu Gatačke četničke brigade vidi dok. reg. br. BH—V—9336 u Arhivu V. I. I.

da se odazovu. — Milorad Popović[6] držao je govor u Gacku u kome je između ostalog rekao: „Primakao se je čas slobode. Draža Mihailović vratio se je iz Londona i sada će preduzeti akcije.“ — U Lipniku je uhvaćen neki drug Lojović i odveden u Gacko.

3) XII. brigada nam javlja da se nalaze na liniji: Riječani — Tupan — Drpe — Pilatovci. Javljaju da su bili napadani od neprijatelja u jačini od 2—3000 vojnika.[7] — Njihovi gubici bili su 10 mrtvih i 5 ranjenih.

4) Naš „3“ sa sobom je donio avionski mitraljez, koji će se moći da osposobi. Zato u koliko ima još negdje municije od njega trebalo bi nam je poslati.

Upućujemo traženog borca „4“ XI. brigade, koji je bio u našem „1“.

Šaljemo vam akumulator XII. brigade na punjenje.

Letke koje prilažemo bacili su saveznički avioni noću 7/8 ov. mj. Ovi letci pali su i u samu Bileću. —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za polkoma, Komandant,

BR. 48

NAREDBA ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 10. APRILA 1944. O POHVALI NEKIH JEDINICA, BORACA I STARJEŠINA 1. PROLETERSKE BRIGADE KOJI SU SE ISTAKLI U TRODNEVNIM BORBAMA NA SEKTORU JAJCE — MRKONJIĆ-GRAD[1]

NAREDBA BR. 428
ŠTABA I PROLETERSKE DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
ZA 10 APRIL 1944 G.

U trodnevnim upornim borbama na sektoru Jajce — Mrkonjić-Grad — Gerzovo sa nadmoćnijim i dobro opremljenim jedinicama Divizije „Princ Eugen Savojski“, u vremenu od 3 do 5 o. m., jedinice I Proleterske brigade su izvršile svoj zadatak.

---

[6] Tada komandant Trebinjskog četničkog korpusa.

[7] Vidi dok. br. 44.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 2/1—9, k. 714.

Neprijatelj, izgubivši 200 mrtvih i 400 ranjenih vojnika, povukao se je u svoj polazni garnizon.[2]

Za hrabrost i požrtvovanje u ovim borbama

POHVALJUJEMO:

I

Bataljon „Garibaldi“ I Proleterske brigade za uspešno izvršenje zadatka i uništavanje neprijatelja na sektoru s. Mile — Magaljdol; za hrabro i samopregorno sadejstvo i pomoć svom susednom I bataljonu iste brigade.

Posebno iz ovog bataljona:

Maras Giuseppe, komandira I čete, za pravilno i umešno direktno rukovođenje četom za sve vreme od prvog opaljenog metka do završetka operacije; za lično i starešinsko primerno i hladnokrvno držanje u svim momentima borbe.

Mongilardi Ilare, komandanta bataljona, za umešno rukovođenje bataljonom, za korisno inicijativno sadejstvo susednim jedinicama i za ličnu hrabrost

Guido Guerini, desetara I čete i njegovu desetinu za hrabro izvršenje zadatka zaštite bataljona koji se pomerao na nove položaje, pri čemu su puštali neprijatelja na odstojanje na kom su ga sigurno uništavali.

Gino Tirapelle i Savoiu Angelo, borce I čete za inicijativno i samopregorno izvlačenje teškog oruđa sa položaja kojim je neprijatelj već ovlađivao iako su i sami bili već opterećeni nošenjem lake „brede“.

II

Iz III bataljona I proletbrigade:

Omladinsku četu za požrtvovano i uspešno uništavanje neprijatelja; za hrabro i umešno kombinovanje sačekivanja neprijatelja na domet poražavajućeg dejstva svoga oruđa i ručnih bombi sa silnim kontrajurišima, u čemu su se borci ove čete osposobili u mnogim borbama.

Ropić Šime, borca II čete za hrabro i umešno uništavanje neprijatelja: sa svojim šarcem, puštajući neprijatelja na odstojanje na 10 do 15 metara, nanosio mu je velike gubitke. Na svojoj dužnosti ostao je dok nije bio i drugi put teško ranjen.

Gaković Dušana, za hrabrost i umešnost: štiteći povlačenje pešadije sa svojom „bredom“ uništavao je neprijatelja i uspeo

[2] Bliže o tim borbama vidi dok. br. 15, 21 i 192.

je da sa svojim pomoćnikom izvuče i teški mitraljez i municiju iako je neprijatelj već izbijao na taj položaj.

Vračević Ljuba, mitraljesca II čete, za hrabrost i umešnost: zajedno sa svojim zamenikom komandanta ostao je poslednji u zaštitnici i tom prilikom sa svojim mitraljezom ubio do 30 neprijateljskih vojnika.

Potporučnika **Milović Miodraga,** zamenika komandanta, za hrabrost i odlučnost u najkritičnijem momentu borbe, omogućavajući tako da se njegov bataljon postavi na povoljne položaje.

III

Iz bataljona I Proletdivizije:

Potporučnika **Orlandić Boža,** komandira Prateće čete, za umešnost i snalažljivost, za dobro rukovođenje i uspešno dejstvo svojim oruđima, kojom prilikom je štitio pešadiju svoga bataljona, a potom pod najtežim okolnostima sa svojom četom i materijalom uspeo da se postavi za novi zadatak.

Stanišić Filipa, desetara II čete, za hrabrost i požrtvovanje: da bi omogućio pravilno prebacivanje svoga voda on je sačekao neprijateljsku kolonu na 5 metara, otvorio vatru iz mašinke, ubio jednog nemačkog oficira, stvorio zabune kod neprijatelja i tako postigao svoj cilj.

Gardašević Nikolu, puškomitraljesca II čete, za hrabrost i izdržljivost u svim ovim borbama za korisnu inicijativu i zalaganje: u jednom odsudnom momentu ostao je u zaštiti sa svojim odeljenjem iako mu je puškomitraljez bio nesposoban za mitraljesku vatru.

IV

Iz VI bataljona I Proletbrigade:

Kolarić Boža, borca III čete, za majstorsko rukovanje svojim oružjem: u jednoj borbi uništio je iz svoga mitraljeza 15 neprijateljskih vojnika.

Tomić Todora, kurira Štaba bataljona, za hrabrost, umešnost i požrtvovanje: dobio je zadatak da odnese naređenje svome Štabu, jaka neprijateljska kolona presekla mu je put. Ovaj omladinac od 16 godina koristeći pogodan momenat provukao se kroz gusti neprijateljski raspored i izvršio dobiveni zadatak.

Mijatović Vida, borca III čete, za majstorstvo u rukovanju svojim oružjem: jednim rafalom iz svoga „šarca“ ubio je 8 neprijateljskih vojnika.

V

Iz IV bataljona I Proletbrigade:

Novaković Ranka, pomoćnika na teškoj „bredi“, za hrabrost i požrtvovanje: u momentu kada je neprijatelj već izlazio na položaj, otvorio je vatru, zadržao ga, stvorio potrebno vreme svojoj pešadiji, zatim sa svojim oruđem uspeo da se kroz kišu kuršuma povuče.

Andrić Miroslava, puškomitraljesca, za hrabrost, umešnost i upornost u borbi: uspeo je da sam čitavih pola časa održi jednu čuku, omogućavajući svome bataljonu da se bez žrtava povuče preko čistine na sledeći položaj.

Ovu naredbu saopštiti svim jedinicama pred strojem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR,
Vlado Šćekić

(M.P.)

KOMANDANT
pukovnik
Vaso Jovanović

Dostavljeno:

Štabovima: I Proletbrigade
III Proletbrigade
XIII Proletbrigade i
Komandi Brdske Baterije

BR. 49

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. DIVIZIJE OD 10. APRILA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA U BOSANSKOJ KRAJINI OD 25. MARTA DO 10. APRILA[1]

ŠTAB
IV DIVIZIJE V KORPUSA
N O V JUGOSLAVIJE
Str. pov. br.
Dne 10. IV. 1944 godine.

15-to dnevni izvještaj
operacijski dostavlja.

ŠTABU V KORPUSA N O V JUGOSLAVIJE

Položaj

Jedinice ove divizije u vremenu od 25-III. do 10. IV. 1944 godine imale su slijedeći dodir sa neprijateljem:

26. III. 1944 — Snage IV bataljona VI KNOU brigade postavile su zasjedu na lijevoj obali Sane neprijatelju koji treba proći od Prijedora za Bos. Novi. Neprijatelj je u jačini od oko 150 vojnika naišao desnom obalom rijeke Sane. Snage VI brigade otvorile su vatru na neprijatelja i prisilile ga da uz gubitke od 15 mrtvih i 7 ranjenih promijeni pravac.[2] Naši bez gubitaka. Snage VIII brigade noću 26 o.m. vršile su napad na neprijateljsko uporište Kozarac i okolne bunkere. Napad nije uspio jer se zakasnilo na akciju uslijed nedovoljnog broja vodiča a i protukolski top u toku same borbe pokvario se i nije došao do izražaja. Topovsko odjeljenje XI brigade bilo je na položaju i sa brdskim topom tuklo je aerodrom u Prijedoru. Tom prilikom ubijen je 1 pilot i ranjeno 6 neprijateljskih vojnika, oštećen avion.[3] Di-

---

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 16—2, k. 768 A.

[2] i [7] Ta i ostala dejstva 6. krajiške brigade od 25. marta do 10. aprila opširnije su prikazana u izvještaju njenog Štaba od 13. aprila 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. 17—2, k. 774 A).

[3] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 187.

verzantska četa Podgrmečkog odreda postavila je minu na pruzi između Blagaja i Svodne koja nije uspjela jer je bio eksploziv koji nije trpio vlagu i prilikom nailaska voza izgorio je.

27-III-1944 Snage IV bataljona VI brigade dočekale su iz zasjede neprijateljsku kolonu koja je bila u pratnji voza od Prijedora za Bos. Novi. Neprijatelj je imao 12 mrtvih i ranjenih vojnika. Plijena nije bilo jer su naše snage tukle neprijatelja sa lijeve obale rijeke Sane. III bataljon XI brigade u zasjedi na pruzi Dragotinja — Brezičani. Voz nije naišao i bataljon se povukao.

28-III-1944 II bataljon XI brigade vodio je borbu sa neprijateljem koji je bio izišao na Poštu. Uslijed nadmoćnosti neprijatelja snage su se morale povući prema križu. Snage Kozarskog odreda vodile su borbu sa neprijateljem koji je napao na oslobođenu teritoriju od Dobrljina i Svodne u 4 pravca. Borba je trajala cijeloga dana. Neprijatelj je, zapalivši nekoliko kuća, povukao se uz gubitke od 7 mrtvih i 13 ranjenih vojnika.[4] Naš jedan drug teže ranjen.

29-III-1944 IV bataljon VIII brigade vodio je borbu sa neprijateljem koji je u 6 sati ujutro napao na njegov položaj. Borba je trajala 5 sati. Sastav neprijateljskih snaga: 2 satnije 373 [legionarske] Tigar divizije. 1 satnija I bojne 11 gorske pukovnije,[5] četnici Mijatovića i ustaška udarna satnija. Neprijatelj je prisiljen na povlačenje uz gubitke 6 mrtvih ustaša. 10 mrtvih legionara, 2 četnika mrtva, 7 legionara ranjenih, 1 četnik ranjen i 1 četnik zarobljen. Naši gubitci 3 ranjena druga.

III bataljon XI brigade u zasjedi neprijateljskim patrolama na Reljića Kamenu[6] i

---

[4] i [13] U izvještaju Štaba Kozarskog NOP odreda od 10. aprila 1944. sa više podataka prikazana su dejstva odreda od 25. marta do 10. aprila (Arhiv V. 1. I., reg. br. 12—3, k. 1625).

[5] i [10] Vidi dok. br. 172.

[6] To mjesto na karti 1 : 100.000 nije nađeno.

Milašinovića glavici. Neprijatelj se toga dana nije kretao.

30-III-1944 Nismo imali dodira sa neprijateljem.

31-III-1944 Snage IV bataljona VI brigade dočekale su neprijateljski voz koji je išao iz Prijedora za B. Novi. Paljbom iz automatskog oružja prisilile su ga da se povrati u Prijedor.[7] Prema provjerenim podatcima ubijeno je 12 a ranjeno 8 neprijateljskih vojnika i oficira.

1-IV-1944 Snage IV bataljona VI brigade tukle su neprijateljsku kolonu koja je išla pljačkati selo Dragotinju. Ubijeno je 15 neprijateljskih vojnika, plijena nije bilo jer je neprijatelj tučen s lijeve strane rijeke Sane.

2-IV-1944 Nismo imali dodira sa neprijateljem.

3-IV-1944 Noću između 3. i 4. aprila jedinice I bataljona VI brigade napale su i likvidirale neprijateljsko uporište Orljane kod Bihaća.[8] Ubijeno je 4 a zarobljeno 6 neprijateljskih vojnika. Naši gubitci 1 borac mrtav. Zaplijenjeno je 8000 puščanih metaka, 8 pušaka i nešto sitne spreme. Neprijatelj je u jačini jedne satnije napao. Napad su vršili „Turski četnici".[9] Poslije nekoliko minuta borbe

---

[8], [11] i [14] U izvještaju Zapovjedništva 3. oružničke pukovnije od 15. aprila 1944. o tome se kaže:

„4. IV. oko 0300 s. u s. Ribiću (2 km. i. Bihaća) partizani su napali bunker u kome je bila njemačka posada Zarobili su 5 njemačkih vojnika. Isti partizani su u s. Orljani opljačkali 3 krave, razne živežne namirnice..."

„4. IV. oko 0109 s. veća grupa partizana napala je oružničku postaju Mašići (14 km. j. Bos. Gradiške), jaku 23 [illegible]. Uspjelo im je upasti u vojarnu, ali su izbačeni i protjerani u 0330 sati. Opljačkali su brzoglas, pisaći stroj i nešto pismohrane uništili. Poginuli su pričuvni domobrani Bajić Ivan i Hasan Naumović, a teže ranjen pričuvni domobran Alija Opaković. Zarobljena su 3 pričuvna domobrana i 1 pomoć. oružnik sa oružjem i jednom strojopuškom. Od partizana je na licu mjesta ostao 1 mrtav."

„6. IV. u s. V. Radić (9 km. j. z. Bos. Krupe) njemački vojnici vodili su borbu s partizanima. Lakše ranjena 3 njemačka vojnika... 7 kuća zapaljeno." (Arhiv V. I. I., reg. br. 56 1—1, k. 149 e) O tome vidi i dok. br. 175 u ovoj knjizi.

[9] Odnosi se na muslimansku miliciju, koja je sarađivala sa okupatorom.

neprijatelj je pobegao u Prijedor.[10] Gubitci neprijatelja 6 mrtvih i 3 ranjena. Naši bez gubitaka. IV bataljon XI brigade izvršio je akciju na neprijateljsko uporište Mašići. Ubijeno je 16 neprijateljskih vojnika—žandara. Zaplijenjeno: 1 p. mitraljez, 4 karabina, 1 telefon i 3000 metaka. Bataljon je imao jednoga mrtvog i 2 ranjena druga.[11]

4-IV-1944

Snage VI brigade postavile su zasjedu i minu na pruzi Bihać — B. Krupa. Neprijatelj je otkrio minu i voz se povratio. Poslije je naišla neprijateljska patrola i počela minu otkopavati. Naš miner koji je još uvijek bio kod kabl mašine opalio je minu koja je eksplodirala i uništila neprijateljsku patrolu koja je brojala 12 vojnika. IV bataljon VIII brigade pravio je zasjedu na pruzi između Kozarca i Omarske. Zasjeda je otkrivena. Na povratku četnici su iz zasjede pripucali na začelje bataljona. Naši gubitci 2 mrtva. II i III bataljon XI brigade izvršili su akciju na neprijateljski voz između Blagaja i Martin [Brda]. Voz je osvojen. Ubijeno 63 neprijateljska vojnika, među njima 2 njemačka podoficira.[12] Zaplijenjeno je: 1 p. mitraljez, 18 karabina, 2 strojnice, 3 pištolja, 8000 metaka, 5000 manevarske municije, 230 komada ručnih bombi, 62000 kuna, 380.000 komada cigareta, 16 pari cipela, 3 para čizama i ostale spreme. Uništene 2 lokomotive, zapaljeno 28 vagona i 2 vagona benzina. Naši gubitci: 1 mrtav i 3 ranjena druga. Snage Kozarskog odreda vršile su pretres dviju ustaških kuća među samim bunkerima kod Prijedora.[13] Konfiskovano je nekoliko komada goveda i nađeno nešto vojničke spreme. Uhvaćen je jedan ustaški omladinac koji je priznao nekoliko svojih zlodjela nad mirnim stanovništvom poslije čega je strijeljan.

---

[12] Prema izvještaju Štaba 11. krajiške brigade od 13. aprila 1944, pored navedenih neprijateljskih gubitaka, tada su zarobljena i 24 neprijateljska vojnika (Arhiv V. I. I., reg. br. 28—4, k. 776A).

5-IV-1944	Snage VIII brigade postavile su zasjedu na pruzi između Kozarca i Prijedora. Voz je naišao ali mina nije htjela eksplodirati. Neprijatelj je tukao iz bunkera i ranio 1 našega druga. Snage Kozarskog odreda potrgale su 1250 metara telefonske linije i izvukli oko 10 km. kabla.
6-IV-1944	II bataljon VI brigade vodio je borbu sa neprijateljem koji je noću izišavši iz Bos. Krupe napao položaje II bataljona. Neprijatelj je bio u jačini dvije bojne. Borba je trajala 5 sati. Naše snage uspjele su razbiti jednu bojnu ali je neprijatelju stiglo pojačanje od 5 tenkova i 28 kamiona te su se naše snage morale povući.[14] Neprijatelj je imao 70 mrtvih i ranjenih. Naši gubitci 4 mrtva i 16 ranjenih. Plijena nije bilo. Jedna bojna 373 Tigar divizije sa četnicima rano u jutro izvršila je napad na položaj IV bataljona VIII brigade. Prilikom odstupanja neprijatelj se zaštićavao jakom artiljerijskom vatrom iz Prijedora od koje je poginuo komandant IV bataljona. Neprijateljski gubitci su nam nepoznati. Naši gubitci 2 mrtva i 6 ranjenih. Snage Podgrmečkog odreda postavile su zasjedu između Otoke i [Bos.] Krupe na koju je naišla neprijateljska patrola od 4 vojnika.[15] Ubijena su 3 a jedan ranjeni uspio je pobjeći. Zaplijenjeno je 3 puške i ostala njihova sprema.
7. IV. 1944.	Snage II bataljona VI brigade spustile su se do vode Sane između Svodne i Blagaja i napale neprijatelja koji se nalazio kod škole. Ubijeno je 7 a ranjeno 2 neprijateljska vojnika. Naši bez gubitaka, plijena nije bilo jer su se naši morali povući. II i III bataljon XI brigade vodili su borbu sa neprijateljem jačine 2 do 3 bojne na liniji Dobrljin — Blagaj — Grabašnica — Marini — Jutrogošta sa zadatkom uobručavanja na-

[15] Prema izvještaju Štaba Podgrmečkog NOP odreda od 13. aprila 1944, odred je od 26. marta do 10. aprila dejstvovao na prostoriji s. V. Radić — Bos. Krupa — s. V. Rujiška — Bos. Novi i izvodio akcije na komunikacijama u dolini Une (Arhiv V. I. I., reg. br. 14/1—5, k. 1630).

ših snaga. Borba je vođena sa njim u Dubravi i Grabašnici. Nepr. snage koje su bile na Grabašnici uspjele su da se probiju na Karan a one koje su bile u Dubravi oko 2 sata bile su na visovima Pastireva. Oko 6 sati neprijatelj se povukao u polazne baze.[16] Neprijatelj je imao 20 mrtvih i 10 ranjenih vojnika. Naši gubitci 3 mrtva, 6 ranjenih i 2 nestala druga.

8. IV. 1944. Snage VI brigade u zajednici sa snagama XI brigade vršile su akciju na prugu Prijedor — Bos. Novi između Svodne i Blagaja. Pruga je pokidana na više mjesta i dignut je u zrak most dugačak 5 metara. Snage I bataljona VI brigade noću između 7 i 8 aprila napale su neprijateljsko uporište Krčevine na komunikaciji Bihać — Lapac. Borba je trajala 1 sat i uslijed nadmoćnosti neprijatelja bile su naše snage prisiljene da se povuku, neprijatelj je imao 5 mrtvih a broj ranjenih nije nam poznat. Naši gubitci 6 ranjenih drugova od kojih jedan teže.

Snage VIII brigade bile su u zasjedi između Omarske i Piskavice na pruzi. Neprijatelj koji je trebao da naiđe iz Omarske nije naišao već je naišao iz Ivanjske. Naše snage su se okrenule i primile borbu sa neprijateljskom pobočnicom i nakon kratke borbe neprijatelj je pobjegao u Ivanjsku. Neprijatelj je imao 6 mrtvih, naš jedan drug ranjen. I bataljon XI brigade trgao je prugu između Omarske i Kozarca i pokidao je 2000 metara pruge. Tom prilikom neprijatelj je imao jednog mrtvog i 1 ranjenog vojnika. Snage Podgrmečkog odreda išle su trgati prugu između Rudica i Krupe. Naišli su na neprijatelja koji je osiguravao prugu, povedena je kraća borba i nije se uspjelo potrgati prugu niti minirati komunikaciju. Snage Kozarskog odreda u zajednici sa snagama XI brigade rušile su prugu između Martin [brda] i Blagaja.

---

[16] Vidi dok br. 176.

9. IV. 1944. Snage I bataljona VI brigade uz pomoć snaga Bihaćkog bataljona vršile su akciju na neprijateljsko uporište Gradinu na pruzi Bihać — Bos. Krupa. Borba je trajala 1 sat i uporište je likvidirano. Ubijeno je 10 neprijateljskih vojnika i 20 ranjeno. Naši gubitci 2 mrtva i 3 ranjena. Zaplijenjeno je 12 pušaka, 1 šarac, 3 pištolja, 1 strojnica i nešto spreme. Noću između 8/9 I bataljon[17] potpomognut 1 vodom VI brigade napao je turske četnike u Tukovima i protjerao ih u Prijedor. Gubitci neprijatelja nepoznati, naših gubitaka nije bilo. Iste noći IV bataljon rušio je prugu između Kozarca i Omarske i srušio je 1000 m. pruge i spaljena 2 mosta jedan dužine 5 m. a drugi dužine 8 m. U toku dana neprijatelj je napao na Hambarine, primljena je borba od strane VIII brigade i poslije nekoliko minuta neprijatelj je protjeran u Prijedor uz gubitke od 2 mrtva i ranjena. Naš 1 drug ranjen. III bataljon VIII brigade vodio je borbu sa četničkim brigadama vojvode Mutića i Mišića na terenu Pervana i protjerao ih prema Banja Luci. Neprijatelj je imao 5 mrtvih i 7 ranjenih. Naših gubitaka nije bilo. III bataljon XI brigade trgao je prugu između Reljića Kamena i Brezičana. Pruga je prekinuta na 6 mjesta. Neprijatelj je intervenisao i u borbi koja je vođena imao je 5 mrtvih i 4 ranjena vojnika. Naši gubitci 3 poginula i 1 ranjen drug. Snage Podgrmečkog odreda srušile su 350 m. pruge između Otoke i Krupe i porušile 1 betonski most u duljini od 12 metara.

10. IV. 1944. Četnici Mijatovića postavili su zasjedu patroli VIII brigade i ubili 2 druga. Istoga dana napravili su također zasjedu članovima intendanture VIII brigade sa kojima je išla 1 desetina boraca. Četnici su pripucali i pobjegli ostavivši 1 mrtvog. Naši gubitci 1 mrtav i 2 ranjena druga. Snage Kozarskog odreda vršile su premetačinu kuće četničkog komandira koji je preselio iz

[17] Osme krajiške brigade

Omarske blizu žice pred Prijedorom. Nađeno je nekoliko vojničkih stvari, uzeto 5 komada goveda koje je razdijeljeno siromašnom stanovništvu na oslobođenoj teritoriji.

Gubitci

a) *vlastiti* poginulih 22, ranjenih 51 i nestala 2 druga.

b) *neprijateljski* poginulih 308, ranjenih 101, zarobljenih 31 neprijateljskih vojnika, podoficira i oficira.

Plijen

pušaka 45, puškomitraljeza 3, puščane municije 19.000 metaka, 3 strojnice, 6 pištolja, 230 bombi, 62000 kuna, 380000 cigareta, 16 pari cipela, 3 para čizama i ostale sitne spreme.

Naročito

oštećen avion, pokidano 2850 metara željezničke pruge, uništene 2 lokomotive, spaljeno 23 vagona i 2 vagona benzina, pokidano 1250 metara telefonske linije, pokupljeno 10 km. kabla, spaljena 3 mosta i srušen 1 betonski most.

Raspored jedinica:

Dva bataljona VI brigade nalazili su se na sektoru Bihać — Krupa sa zadatkom zatvaranja pravca Bihać — [Bos.] Petrovac i Krupa — Petrovac. Druga dva nalazili su se na sektoru Prijedor — Bos. Novi sa zadatkom zatvaranja pravca Prijedor — Ljubija i Prijedor — Bos. Novi.

Jedan bataljon VIII brigade nalazio se na položaju Hambarine sa zadatkom zatvaranja komunikacije Prijedor — Ljubija i Prijedor — Sanski Most. Dva bataljona VIII brigade drže položaj Miljakovci — Rakelići i zatvaraju pravac S. Most — Prijedor desnom obalom Sane i vrše blokadu Prijedora i vrše pritisak na prugu Prijedor — Kozarac. Jedan bataljon zatvara pravac Banja Luka — Bronzani Majdan i Sanski Most.

Snage XI. brigade nalazile su se na zapadnim obroncima Kozare orijentisane na ko-

munikaciji Banja Luka — Prijedor, Prijedor — Bos. Novi i Bos Novi — Kostajnica.

Snage Podgrmečkog odreda nalazile su se na prostoru od B. Novog do B. Krupe.

Snage Kozarskog odreda nalazile su se na sektoru [Bos.] Dubica — [Bos.] Kostajnica.

Snage Gradiško-lijevčanskog odreda nalazile su se na sektoru Bos. Gradiška — Lijevče Polje.

Ishrana

Ishrana jedinica nije bila zadovoljavajuća, naročito se osjećala oskudica u masti i mesu. Kruha je bilo redovno. Stočna hrana još uvijek je dosta slaba iako se stanje donekle popravilo.

Zdravstveno stanje

Zdravstveno stanje jedinica zadovoljava. Novih slučajeva pjegavog tifusa nije bilo. Svrab je sveden na najmanju mjeru. Ostalih zaraznih bolesti nema. Neophodno bi bilo potrebno da hrana bude više raznolika i vitaminozna.

Odjeća i obuća:

Odjeća jako slaba, naročito nedostaje veša i hlača kao i ostalog odijela.

Vojna nastava:

Završen je minobacački kurs. Kurs je otpočeo 10. III. 1944. a završen je 4. IV. 1944. Prorađeno je gradivo: 1) poznavanje naoružanja lakog, teškog bacača i p. o. t.

2) Egzercirna pravila lakog i teškog bacača i protivkol.

3) Čitanje karata i planova.

4) Gimnastika sa pješadijskim egzercirnim pravilom. Na kursu je bilo 40 slušalaca koji su završili kurs sa slijedećim uspjehom: odličnih 15, vrlo dobrih 13, dobrih 11, slab 1.

Završen je *pionirsko minerski kurs* koji je posjećivalo 33 slušaoca. Rađeni su predmeti iz minerske službe: uput za rušenje, iz pionirske službe: mostovi i nešto logorske građevine. Kurs je trajao 30 dana. Rađeno je praktički i teoretski razni načini rušenja objekata i vozila. Iz pionirske

službe pokazivano je i rađeno praktično izrada zemunica, poljskih kuhinja a brza brvna i skele pokazane su i učene na modelima. Kurs je završilo: 12 sa odličnim uspehom, 8 sa vrlo dobrim, sa dobrim uspehom 9, sa slabim uspehom 2. Dva slušaoca su se razbolila i prekinula kurs.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dmitar K. Bajalica s.r.

Komandant pukovnik
(M.P.)

Da je prepis vjeran svome originalu tvrdi i ovjerava

Za šefa Operativnog odsjeka
kapetan:
Miloš Kosobašić

(M.P.)

BR. 50

NAREĐENJE ŠTABA 27. NOU DIVIZIJE OD 10. APRILA 1944. ŠTABOVIMA 2. KRAJIŠKE I 19. BIRČANSKE BRIGADE ZA POKRET SA PROSTORIJE KALINOVIK – TRNOVO NA PROSTORIJU RAKITNICA — LUKAVAC — UMOLJANI[1]

ŠTAB
XXVII. NOU DIVIZIJE
10. IV. 1944.

ŠTABU II. KRAJIŠKE BRIGADE
ŠTABU XIX BIRČANSKE BRIGADE

Jedinice II. Krajiške brigade i XIX. Birčanske brigade u svom manevru u cilju izbjegavanja težih udaraca neprijatelja na međuprostoru: Jabuka — Previla — Ustikolina — izvršile su pokret u pravcu: Varoši — Vujnovića — Kolakovića — preko Mazline. U ovom pokretu jedinice II. Krajiške brigade nai-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 26—2 1, k. 987.

šle su na neprijatelja — miliciju i četnike u jačini 200 boraca u Mazlini. Poslije jednočasovne borbe ove jedinice razbile su neprijatelja koji je pobjegao u pravcu Mrežice.

Jedinice XIX. Birčanske brigade naišle su na neprijatelja u selu Dragovićima i uspjele da ga razbiju, zarobivši jedan mitraljez, šarac, i nekoliko milicionera, te jedan bacač sa municijom.[2]

U vezi sa našim daljnjim pokretom preko druma: Kalinovik — Trnovo do na prostoriju Rakitnica — Lukavac — Umoljani,[3] naređujemo:

Pokret će se izvršiti u dvije kolone i to:

Lijeva kolona. Sastav: XIX. Birčanska brigada, II. Krajiška brigada sa dva bataljona. Komandant kolone, komandant II. Krajiške brigade, potpukovnik Dragan Stanić. Kreće pravcem: selo Varoš — Dobro Polje — Boljanovići — Čelina — preko Kozljena na Dodinje — Dujmovići — Ledići. Nemamo podataka da li se neprijatelj nalazi u Dobrom Polju i Boljanovićima. Ovo ispitati u toku pokreta i ukoliko ima neprijatelja likvidirati ga. Sa ovom kolonom kretaće se i štab divizije. Po dolasku na određeni marševski cilj ova kolona smjestiće se na liniji Dujmovići — Ledići — Dejčići, obezbjeđujući se od pravca Lukavca — Rakitnice i druma Trnovo — Sarajevo.

Desna kolona: Jedan bataljon II. Krajiške brigade. Komandant [kolone], komandant bataljona. Kreće pravcem: Komarni Dol — Troglav — Tošići — Turovi — Trebečaj — Mijanovići, te će se zadržati, obezbjeđujući se od druma Trnovo — Sarajevo. Ova kolona će usput prikupiti podatke o Trnovu i ukoliko budu manje snage u njemu, istog likvidirati.

Napomene:

a) Pravci obiju kolona su vrlo nepodesni jer je vrlo veliki snijeg. Radi toga je potrebno predviditi jedinice koje će za slučaj da komore ne mogu se kretati iste pomoći.

b) Znaci raspoznavanja po predviđenom ključu.

c) Radi prilično dugačkog puta potrebno je da u kolonama vlada red.

d) Po dolasku na određene prostorije kolone će podesiti svoj smještaj i u drugim okolnim selima, vodeći računa o arti-

---

[2] Vidi dok. br. 165 i 177.

[3] O dejstvu divizije na pomenutoj prostoriji vidi izvještaj njenog Štaba od 14. maja 1944. Dokumenat će biti objavljen u tomu IV, knj. 25.)

ljeriji, koja će vjerovatno biti aktivna od pravca Trnova — Kijeva.

e) Štab divizije Dujmovići.

f) Pokret obiju kolona u 21.30 časova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: Komandant: P-pukovnik
Z.[4] Škerović **Kosorić Pero**

Ukoliko budu prikupljeni podaci povoljni za nas — zapovijest će se izmijeniti u samom pokretu.[5]

Kom. Div.
(M.P.) **Pero**

BR. 51

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 10. APRILA 1944. ŠTABU 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE DA UPUTI JEDAN BATALJON KOMANDANTU DIVIZIJE U VELIMLJE[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
Str. Pov. Broj 336
Dana 10. IV. 1944 u 16.30 Č.
Divin

Strogo poverljivo!
Vrlo hitno!

„100 N"[2]

ZAPOVIJEST

(Sekcija Trebinje 1 : 100.000)

Sada je primljena slijedeća depeša od Korpusa:

„Primorska Grupa i dijelovi III u. Divizije 10 i 11 o. mj. napadaju Danilov Grad, Spuž i okolna mjesta,[3] sa XII brigadom.

---

[4] Zarija

[5] Posljednje dvije rečenice dopisane su mastilom, latinicom.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 44—1, k. 1148 I.

[2] Šifrovani naziv Štaba 10. hercegovačke NOU brigade.

[3] Vidi tom III, knj. 7, dok. br. 154 i 157.

sa bataljonom X brigade i mještanskim jedinicama presjecite komunikaciju Osječenica — Nikšić.[4] Vi u svakom slučaju morate vašim akcijama obezbijediti izvođenje operacija u Bjelopavlićima. Mitar"[5]

Naša XI brigada mora i dalje zatvarati pravac od Stoca a ako u međuvremenu oslabe snage u Stocu, onda bi nju čitavu usiljeno bacili preko brda na Trebinje da napada i samu varoš[6] koju bi možda sada mogla i uzeti ili bar povući snage od Vilusa.

Pošto će XII brigada cijela da se rokira na prostor: Riječani — Podbožur — Jabuke ili i do Trubjele,[7] to ćete vi usiljenim maršem uputiti vaš jedan bataljon sa nekim i vašim članom štaba brigade koji da se sa bataljonom što prije javi komandantu divizije na Velimlje.[8] Prema tome vi ćete imati od sada do daljega 2 vaša bataljona koji će biti neposredno pod komandom komandanta divizije pukovnika druga Vlada Šegrta i ta dva vaša bataljona biće vjerovatno na prostoru Viluse — Tupan kao manevarska grupa za udar u bok ako neprijatelj krene Nikšiću.[9]

Komandant te brigade da ostane i dalje sa ostalim vašim snagama na prostoru Plana — Bileća.

Priloženo pismo *najhitnije* večeras još uputite komandantu divizije, jer se ono odnosi na blagovremeno rokiranje snaga XII brigade na komunikaciju Viluse — Nikšić.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

(M.P.)

Načelnik štaba, pukovnik
Rade Hamović

---

[4] O rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 58.

[5] Narodni heroj Mitar Bakić je tada bio politički komesar 2. korpusa NOVJ. Umro 25. novembra 1960. u Beogradu kao član CK SKJ i sekretar Savezne narodne skupštine.

[6] Napad na Trebinje u aprilu nije vršen. Vidi Relaciju Štaba 11. hercegovačke brigade za april 1944. (Arhiv V. I. I., reg. br. 7/6, k. 1143 A.)

[7] i [9] O rasporedu i dejstvu te brigade i 1. i 5. bataljona 10. hercegovačke brigade vidi dok. br. 58 i 63.

[8] Izvršujući to naređenje Štab 10. hercegovačke brigade je 10. aprila uputio 5. bataljon sa kojim je pošao i politički komesar brigade. (Arhiv V. I. I., reg. br. 6—6—6, k. 1143 A.)

BR. 52

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 10. APRILA 1944. ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA ZA POKRET SA SEKTORA GERZOVO – PECKA – MRAČAJ NA PROSTORIJU GORNJE MILE – JEZERO – LJOLJIĆI – GORICA I ĐUMEZLIJE – HOĆUNE[1]

ŠTAB
PRVE PROLETERSKE BRIGADE
10 aprila 1944.
u 22.30 časova

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

Prema naređenju Štaba divizije naša brigada sa sadanje prostorije 11 o.m. izvršiće pokret na prostoriju Gor. Mile — Jezero — Ljoljići — Gorica, Jezero — Đumezlije — Hoćune.[2] Raspored bataljona i jedinica na tom sektoru biće sledeći:

1. — *I bataljon* izvršiće pokret 11 o.m. u 7 časova ujutru pravcem Podgorija — Sokolac — Šipovo (preko železn. ćuprije preći Plivu na istočnoj strani), dalji pravac pokreta prugom i smestiti se na prostoriji sela Ljoljići.

Odmah po prijemu ovog naređenja I bataljon će uputiti 2 konja u selo Protići, koji će primiti 3—4000 municije, a koju će poterati pravcem za Šipovo, gde će sačekati nailazak svog bataljona. U koliko bataljon na tom sektoru stigne ranije, ostaviće vezu ovom odeljenju koji će terati municiju na mesto smeštaja bataljona.

2. — *II bataljon* sa sadanje prostorije izvršiće pokret u toku sutrašnjeg dana i smestiti se na prostoriji sela Mile — Borci.

3. — *III bataljon* izvršiće pokret 11 o.m. u ponoć i smestiti se na prostoriji sela Hoćune.

4. — *IV bataljon* izvršiće pokret 11 o.m. u 4 časa ujutru pravcem Šipovo i preći prugu na navedenom mestu I bataljona. Pravac daljeg pokreta s. Volari — Gorica. Bataljon će se na toj prostoriji smestiti. U koliko IV bataljon do sada nije dobio naređenje da primi municiju i materijal (odelo) za bataljon, odrediće potreban broj konja i sprovodnike za materijal

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 20/1, k. 713.

[2] Brigada je na tu prostoriju prebačena radi priprema za napad na Jajce od kojeg se kasnije odustalo. Na toj prostoriji brigada je ostala do 15. aprila. Vidi dok. br. 61 i 66.

i municiju, koje će sve ovo primiti kod VI bataljona još u toku noći. Sprovodnicima dati pravac bataljona i mesto smeštaja.

5. — *Bataljon „Garibaldi"* izvršiće pokret 11 o.m. u 5 časova ujutru, pravcem drumom Potkraj — Sokolac — Šipovo i dalje drumom do Jezera. Smestiće se na prostoriji sela Đumezlije. Bataljon „Garibaldi" odmah po prijemu ovog naređenja uputiće potreban broj konja da primi spremu za svoj bataljon kod VI bataljona u s. Protići, kao i 700 metaka za „šarca".

6. — *VI bataljon* izvršiće pokret 11 o.m. u 8 časova ujutru pravcem bataljona „Garibaldi" do Šipova (Plivu preći na određenom mestu I bat.). Dalji pravac pokreta prugom i smestiti se na prostoriji s. Čerkazovići. VI bataljon primiće svoje sledovanje spreme i municije u toku noći.

VI bataljon ostaviće jednu dobru desetinu kod spreme koja je određena za XIII prolet. brigadu. Ta desetina služiće kao obezbeđenje iste i staviće se pod komandu načelnika Div. Intendanture.

7. — *Tehnička četa* izvršiće pokret zajedno sa Štabom brigade sutra u 8 časova pravcem drumom za Mrkonjić [-Grad] dalje za selo Hoćune i smestiti se na toj prostoriji, odakle će Tehnička četa odmah preuzeti uspostavljanje telef. veze sa Štabom divizije u Mrkonjiću.

Brigadna Intendantura, Sanitet i Protivkolska četa izvršiće pokret 12 o.m. rano ujutru pravcem sela Protići — Potkraj — Sokolac — Šipovo i smestiti se i to: Sanitet i Intendantura na prostoriji sela Stupna, a Protivkolska četa produžiće drumom i smestiti se na prostoriji sela Đumezlije kod bataljona „Garibaldi".

Svi bataljoni i jedinice u toku pokreta preduzeće potrebne mere za obezbeđenje od neprijateljske avijacije.

8. — Svi bataljoni sem III. odmah po odlasku na novoodređene prostorije preduzeće sa svojih sektora izviđanje u pravcu Jajca i samog Jajca. Izviđanje vršiti sa manjim delovima i prikriveno. Ova izviđačka odeljenja treba da nastoje da što pre i što detaljnije prikupe podatke o neprijateljskim snagama u Jajcu, sastavu neprijatelja, njegovom naoružanju, utvrđenim objektima, načinu neprijateljske odbrane, pogodnih prilaza u grad itd.

IV bataljon pored izviđanja na ovom pravcu izviđaće i pravac prema Vrbasu na sektoru sela Bravnica — Bilinčić. Na tom sektoru ispitati mogućnost prelaza reke Vrbas i pojedina pogodna mesta za rušenje puta.

Sa ovim izviđačkim odeljenjima štabovi bataljona, da bi uspešno izvršili ovaj zadatak, uputiće i ob. oficire svojih bataljona. Ove prikupljene podatke najkasnije dostaviti ovom Štabu do 12 o.m. u 18 časova.

Svi bataljoni koji su istureni prema Jajcu za 3 prva dana od vremena smeštaja sprečiće odlazak seljaka u grad, da se ne bi otkrilo prisustvo naših jedinica na tom sektoru.

Svi bataljoni nastojaće da sva automatska oruđa budu čista i spremna za dejstvo. Skrećemo najstrožije pažnju da se ni jedno oruđe ne sme probati pucanjem na novoj prostoriji.

Svi bataljoni sa smeštaja na novim prostorijama uputiće po jednu čuturicu kod Tehničke čete u s. Hoćune da prime zejtin za italijanske puškomitraljeze.

Najnovije vesti: Crvena armija oslobodila je Odesu. Bombardovan je Zagreb i Banja Luka. Opširne vesti dostaviće naknadno, pošto nam je stigao akumulator.

Skrećemo najstrožije pažnju svim jedinicama da se ne sme pucati zbog pada Odese.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar,
Mirko

Komandant-kapetan,
Jagoš Žarić

BR. 53

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKOG KORPUSA OD 11. APRILA 1944. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ O BORBAMA KOD GORNJE SUVAJE, AJDEROVCA I PRISEKE[1]

ŠTAB I PROLETERSKOG
KORPUSA NOVJ
11. IV. 1944

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ

Situacija:

1. — *Kod I Proletdivizije:*
Bez promena.

2. — *Kod VI Proletdivizije:*

Napad 8/9. IV. 44 nije uspeo. Nije likvidirano nijedno neprijateljsko uporište.[2]

I brigada 8/9. IV. vodila borbu sa četnicima skoro celog dana, koji su vršili napad u pravcu G. Suvaje i Ajderovca, te je zakasnila u napadu.[3]

Neprijatelj je davao žestok otpor na svim uporištima.

Neprijatelj nije vršio saobraćaj komunikacijom. Jedino iz D. Lapca došlo 5 tenkova, koji se 9./10. IV. 44 vratili. VI divizija javlja, da je kod te borbe imala 45 drugova izbačenih iz stroja.

Napad ponovljen noću 9./10. IV. 44, nije uspeo, jer je neprijatelj napadao sa leđa. Imamo manje gubitke.

Neprijatelj dobio pojačanje iz Bihaća i nadire od D. Lapca. Borba se vodi oko Priseke.[4]

Veza između VI Proletdivizije i delova XIX divizije[5] uspostavljena.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u IRPJ, reg. br. 6055 VIII. 1—25 (44).

[2] i [3] Napad je vršen na neprijateljska uporišta na komunikaciji Dobro Selo — s. D. Suvaja (opširnije o tome vidi dok. br. 166). Prema naređenju Štaba 8. korpusa NOVJ od 6. aprila 1944. njegove jedinice dobile su zadatak da 8. aprila uveče sa što jačim snagama povećaju aktivnost u unutrašnjosti Dalmacije radi sadejstva 6. proleterskoj diviziji pri izvođenju tog napada. (Vidi tom V, knj. 26, dok. br. 22.)

[4] Vidi dok. br. 166.

[5] Desetog aprila uspostavljen je neposredni dodir između pomenutih divizija. Bliže o tome vidi tom V, knj. 26, dok. br. 24, 26 i 144.

3. — Naređeno Štabu VI Proletdivizije, da svoje dejstvo prilagodi novo stvorenoj situaciji, a po potrebi da upotrebi i divizijsku rezervu, sem 1 bataljona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik Štaba
pukovnik
Karlo Lalić

(M.P.)

BR. 54

IZVJEŠTAJ ŠTABA 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 11. APRILA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O NEPRIJATELJSKIM SNAGAMA U STOCU I O BORBAMA U PRIBILOVCIMA[1]

ŠTAB
XI. HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
NOV. JUGOSLAVIJE
Pov. Broj 140
Dana 11-IV 1944 čas.
s. Ubosko

ŠTAB XXIX UDARNE DIVIZIJE N. O. V. J. —

Dostavljamo vam izvještaj o radu od 7. do zaključno 10 aprila t. g.:

1. — U Stocu se nalazi jedan bataljon hrvatske „Vražije divizije",[2] jedan bataljon divizije „Vermaht",[3] oko 80 poljskih žandarma, oko 120 četnika i nešto policajaca. Na Poplatu se nalazi oko 150 četnika. U toku jučerašnjeg dana u Stolac je stiglo 15 vozila, ali nismo obaviješteni šta se u njima nalazilo. Neprijatelj je neaktivan iz pravca Stoca.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 26/10, k. 1143.

[2] Riječ je o bataljonu 369. legionarske divizije. Vidi dok. br. 25, napomenu br. 4.

[3] Vjerovatno se odnosi na bataljon njemačke 118. lovačke divizije. O rasporedu njenih jedinica vidi tom V, knj. 26, dok. br. 55, objašnjenje br. 9 i 10.

Na pruzi Mostar — Dubrovnik stanje neprijatelja ostalo je nepromijenjeno.[4] Prema nepotvrđenim obavještenjima, neprijatelj u Trebinje dovlači pojačanja. Priča se da neprijatelj ima namjeru da iz Trebinja probije se za Ljubinje, ali nisu potvrđene vijesti. Neprijatelj nije pokušao da napada naše položaje iz pravca Stolac ni iz drugih pravaca. Na dan 9. o.mj. tukla je neprijateljska artiljerija naše položaje na Žegulji sa 20 topovskih granata, ali bez uspjeha.

Naša brigada je ostala na istim položajima, kao i na dan 7. o.mj.[5] Bataljon „Savo Belović" nalazi se na Hrgudu, a neke dijelove ima i u Dubravama da na tom terenu manevriše, da bi olakšali našoj brigadi, ako bi neprijatelj pokušao da nas napada iz pravca Stolac. Nevesinjski četnici u jačini od 30—40 boraca došli su na Trusinu sa zadatkom da terorišu partizanske familije, te je poslat jedan vod „Savo Belović" da ih napadne i uništi.

2. — 5. o.mj. izvijestili smo vas da je jedna neprijateljska kolona izašla iz Trebinja za Zagoru, jačine oko 70 vojnika, a dobili smo podatke o toj koloni da su oko 30 četnika iz Trebinja izišli a ne 70 boraca, kako smo vas izvijestili ranije. Ova kolona je stigla u Žakovo gdje je uhapsila dva odbornika naša simpatizera druga Vasu Buđana i Đoku Kostića i prebacili su se barkom za Poljice, a tu barku su uništili.

3. — Na dan 8. o.mj. saveznički avioni mitraljirali su stanice: Poljice, Diklići, Jasenica i Hum. Tom prilikom uništili su jedan voz i poginuo je jedan vlakovođa i jedna žena.

4. — 10. o.mj. jedan neprijateljski avion tipa „Roda" izviđao je cestu Stolac — Ljubinje.

5. — Poduzeli smo sve mjere opreznosti iz pravca Trebinja i Ljubinja, isto tako i od pravca Popovo Polje, Hrasno i Stolac. Izviđamo u svim pravcima, tako da bismo bili na vrijeme obaviješteni o svim neprijateljskim pokretima i držimo čvrsto vezu sa Južnim Hercegovačkim odredom i njegovim jedinicama koje se nalaze na prostoru oko Trebinja.[6]

6. — 8. i 9. o.mj. naš jedan bataljon, bataljon „Marko Mihić" i partizanska četa iz Pribilovaca u zajednici su izvršili akciju na s. Pribilovci.[7] 9. o.mj. oko 5 časova ujutru izvršeno je opkolja-

---

[4] O neprijateljskim snagama na tom dijelu željezničke pruge vidi dok. br. 194.

[5] Prema izvještaju Štaba 11. hercegovačke brigade od 6. aprila 1944. Štabu 29. NOU divizije brigada je bila na sektoru s. Ubosko — s. Poljice — s. Žegulja — s. Radoši. (Arhiv V. I. I., reg. br. 25/10, k. 1143.)

[6] Vidi dok. br. 38.

[7] Štab brigade je 8. aprila 1944. izdao zapovijest štabovima 1. bataljona i bataljona „Marko Mihić" za napad na četnike u Pribilovcima (Arhiv V. I. I., reg. br. 7—3—6, k. 1143 A).

vanje sela Pribilovci i pohvatano je 40 četnika.[8] Otpor neprijatelja bio je vrlo slab, jer su ih naše snage iznenadno napale. U ovoj akciji zaplijenjeno je: 48 pušaka, 2 puškomitraljeza, 3 laka bacača, 1 radio aparat, jedna pisaća mašina, oko 4.000 metaka za jugoslovensku pušku i 3.000 metaka za talijanska oruđa.

Istoga dana poslije prve izvršene akcije neprijateljska artiljerija sa Modriča i iz sela Višići, gađala je naše položaje. Artiljerijska vatra bila je vrlo jaka, ali uspjeh nije nikakav postigla.

Oko 8 časova istoga dana krenula je jedna njemačka kolona, jačine oko 300 boraca, iz Čapljine preko s. Klepci i dalje za Pribilovce odn. na naše položaje. Ova neprijateljska kolona napala je naše položaje, ali glavni pravac napadaja bio je preko Crnog Brda sjeverno od Deranskog Jezera. Naše jedinice sa dobrim manevrom i energičnim napadom razbile su neprijatelja. Neprijatelj se u paničnom bjekstvu povukao u pravcu Čapljine.[9] Na sektoru našeg 1. bataljona neprijatelj je ostavio 40 mrtvih vojnika (koliko smo ih mi našli), a bio je i veći broj mrtvih koje je neprijatelj uspio da sa sobom odnese, kao i veliki broj ranjenih.

U ovoj akciji zarobljeno je: 5 Nijemaca, od kojih jedan oficir i 2 podoficira i 2 borca... Zarobljeni oficir u činu je lajtnanta. Na sektoru našeg 1. bataljona ubijen je još jedan oficir.

Bataljon „Marko Mihić" ubio je 7 Nijemaca, koje je našao na bojnom polju i mnogo ranio.[10] Pribilovačka četa zarobila je 1 Nijemca i ubila ih 10...

---

[8] U izvještaju Ministarstva oružanih snaga NDH od 12. aprila 1944. o tome se kaže:

„9. IV jedna partizanska skupina prepadom je zarobila jednu sat četnika-nemačkih suboraca 8 km s. i. Metkovića. Pojedinosti još nisu javljene." (Arhiv V. I. I., reg. br. mikrofilm MNO-Zgb 4 357—358.)

[9] U izvještaju zapovjedništva 6. oružničke pukovnije od 25. aprila 1944. o tome se kaže:

„9. travnja oko 10.00 sati, njemačka vojska sa ustašama iz Čapljine stupili su u borbu sa partizanima oko sela Pribilovaca (6 km j. i. Čapljine). Borba trajala do 19.00 sati. 10. IV. vršen je pretres zemljišta u tome smjeru, ali se nigdje nije naišlo na odpor..." (Arhiv V. I. I., reg. br. 4/2—1, k. 149 e.)

[10] U izvještaju Štaba Južnohercegovačkog NOP odreda od 11. aprila 1944. Štabu 29. NOU divizije o tome se kaže:

„Bataljon „Marko Mihić", sa jednim bataljonom XI. brigade izveli su akciju na selo Pribilovce. U ovoj akciji bataljon „Mihić" zarobio je 30 boraca. Zaplijenili su 3 bacača od kojih je 1 neispravan, 25 pušaka, nešto municije i druge ratne spreme.

Poslije izvršene akcije Švabe sa ustašama napale su na naše bataljone u Pribilovcima. U ovoj borbi bataljon „Mihić" ubio je 6 Nijemaca, a zarobio 2 od kojih je jedan oficir. Sve zarobljene borce kao oružje i spremu predao je Štabu XI. brigade. U ovoj borbi sa Švabama poginuo je jedan naš drug. Od Švaba je zaplijenjeno 4 puške, 1 pištolj 7.65 i nešto druge vojničke spreme.

Ukupno je u ovoj borbi ubijeno 60 Nijemaca, a zarobljeno 6...

U ovoj akciji zaplijenjeno je: 15 pušaka, 2 puškomitraljeza, 2 mašinke i nešto municije.

U ovim akcijama imali smo jednog mrtvog.

7. — Ovoj brigadi je bila potrebna ova akcija, iz razloga što smo zatvarajući pravac Stolac — Ljubinje u ovim zadnjim akcijama potrošili priličan broj municije. Isto nam je potrebno bilo oružje za novomobilisane borce i u cilju da mobilišemo borce iz s. Pribilovci. Važnost ove akcije bila je i politička i vojnička, jer smo ovakvim manevrom zbunili neprijatelja u Stocu i Čapljini.

U ovim akcijama na Pribilovce dobro se pokazao naš 1. bataljon, a tako isto i bataljon „Marko Mihić" i partizanska četa iz Pribilovaca. Ove jedinice su sve zadatke izvršile u potpunosti.

Naš 1. bataljon, koji je vodio borbu u Pribilovcima, stignuće danas u s. Ubosko oko 13 časova. Čim stigne bataljon i članovi štaba, koji su išli sa ovim bataljonom, detaljno ćemo vas izvijestiti.

8. Traženoga druga Mirka Vukoju, za prateću četu divizije, dali smo naređenje našem 3. bataljonu da uputi druga Vukoju u taj štab.

9. — U zadnjoj borbi na Žegulji poginuo je samo jedan podoficir drug vodnik Dragumilo Mitar, iz sela Berušića, srez i opština Gacko.

10. — Na dobiveni novac šaljemo vam priznanicu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. politkoma
Mata Markotić

(M.P.)

V.D. Komandanta
Srećko Reić

Pribilovačka četa učestvovala je u ovoj borbi, ali još o svome radu nije podnijela izvještaj.

Stigao je drug Savo Čolović u ovaj Štab.

Šaljemo vam druga Nikolu Njirića, umjetnika iz Zatona." (Arhiv V. I. I., reg. br. 24/10, k. 1143.) O tome vidi i dok. br. 25, napomenu br. 4 u ovoj knjizi.

BR. 55

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 12. APRILA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O NAPADU NA NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA NA ŽELJEZNIČKIM PRUGAMA U SREDNJOJ I ZAPADNOJ BOSNI[1]

ŠTAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Op. Pov. Br. 387.—
Dne 12 aprila 1944 g.

Izveštaj o akcijama na pruge.

VRHOVNOM ŠTABU OP. O.[2]

U vezi telefonskog naređenja toga štaba jedinice ovog korpusa preduzele su noću 8 9 ovog meseca sledeće akcije:

IV divizija. Delovi VIII brigade porušili su 1.000 m pruge između Kozarca i Omarske kao i 2 manja mosta od po 6 m. Posečene su bandere i pokidana telefonska žica na dužini od 1.500 m.[3]

Iste noći uz veće gubitke, sateran je sa položaja Tukovi u Prijedor odred muslimanskih četnika.[4] U borbi sa četnicima kod D. Pervana ubijeno je 7 četnika.

Delovi XI i VI brigade pokidali su prugu između Svodne i Blagaja u dužini od 1 km i uništili 1 propust.

I bataljon VI brigade napao je neprijateljsko uporište „Gradina-Grmuša". Neprijatelj je imao 10 mrtvih i 20 ranjenih. Naši gubitci 4 mrtva i 8 ranjenih. Zaplijenjeno je 3 puškomitraljeza, 8 pušaka, 5 pištolja, 18.000 puščanih metaka i 5 sanduka bacačke municije. Više neprijateljskih vojnika poskakalo je u Unu i udavilo se, bežeći ispred naših snaga.[5] Pokidano je 1.300 m pruge.

X divizija. U noći 8/9 ovog meseca Travnički NOP odred X divizije napao je garnizon stanice Vitez na pruzi Travnik — Sa-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 19—5, k. 458 A.

[2] Operativno odjeljenje

[3] Vidi dok. br. 178.

[4] Odnosi se na muslimansku miliciju, koja je sarađivala sa okupatorom.

[5] Vidi dok. br. 49.

rajevo. Ubijeno 7 a zarobljen 1 neprijateljski vojnik. Uništena su 2 kamiona. Zaplenjeno je 4 puške, 25 bombi, ćebadi i ostale spreme.[6] Naši bez gubitaka. Porušeno je 250 m pruge.

VII brigada u borbi za Veselu kod Bugojna i oko Bugojna ubila je 78 i ranila 97 neprijateljskih vojnika „Princ Eugen" divizije.[7] Naši su imali 10 mrtvih i 20 ranjenih. Zaplenjeno je 4 šarca, 1 bacač, 3 tromblona, 27 pušaka, 20 pari odela i druge ratne spreme. Uništena je električna centrala u Veseloj.

XI divizija. Noću 8/10 ovog meseca 6 bataljona ove divizije na pruzi Derventa — Doboj srušila su 1.500 m pruge, ubila 20 a zarobila 11 neprijateljskih vojnika. Zaplenjeno je 34 pušaka.[8]

XXIX divizija. Delovi ove divizije proterali su u dvosatnoj borbi neprijatelja u Jajce, koji je pošao prema Mrkonjiću [-Gradu]. Neprijatelj je imao oko 30 mrtvih. Zaplenjeno je nešto municije i spreme.[9]

Gubici.

Neprijatelj je imao u borbama 8/9 ovog meseca:

mrtvih	152
ranjenih	117
zarobljenih	12

Vlastiti gubici: 14 mrtvih i 28 ranjenih.

---

[6] i [7] U izvještaju Zapovjedništva 5. oružničke pukovnije od 26. aprila 1944. o tome se kaže:

„9. travnja 1944. u 02.30 sati skupina partizana u selu Vitez (12 km. jugoistočno od Travnika) napala je i zapalila 2 njemačka bolnička samovoza. Pratnja od 6 vojnika sklonila se u selo. U ovom selu nalazila su se 2 domobrana na dopustu, od kojih je 1 tom prilikom poginuo, a jednoga su partizani poveli sobom..."

„2. travnja 1944. u 0400 sati, 7. partizanska brigada sa Bugojanskim, Kupreškim, Prozorskim i Travničkim partizanskim odredima obkolila je mjesto Bugojno i izvršila napadaj sa južne strane, koji je trajao sve do 8. travnja 1944. kada je posadi u Bugojno stigla u pomoć njemačka vojska iz Jajca i partizane potisnula u smjeru Gornjeg Vakufa..." (Arhiv V. I. I., reg. br. 58/1—1, k. 149 e.) O tome vidi i dok. br. 86 i 176 u ovoj knjizi.

[8] U izvještaju 4. oružničke pukovnije od 25. aprila 1944. o tome se kaže:

„8. IV. 1944. oko 23 00 sata, i 9. IV 1944. oko 0500 sati, veća skupina partizana napala je oružničku i željezničku postaju Lupljanica (8 km j. Dervente). Napad odbijen. Partizani se povukli u selo Dažnicu (11 km j. i. Dervente) gdje su potrgali b b liniju Doboj — Derventa i željezničku prugu". (Arhiv V. I. I., reg. br. 2/2—1, k. 149 e.) O tome vidi i dok. br. 36 i 71 u ovoj knjizi.

[9] Opširnije o tome vidi dok. br. 132 i 192.

Plen.

Bacača	1
tromblona	3
puškomitraljeza	7
pušaka	73
pištolja	5
bombi	25
sanduka bacačke municije	5
puščanih metaka oko	20.000
pari odela	20

Naročito.

U svim ovim operacijama jedinice ovog korpusa su uništile: 2 kamiona, 1 električnu centralu, porušile 5.000 m pruge, srušile 2 mosta i 1 propust. Pokidale i posekle 5.000 m bandera i telefonske linije.

Ovom i ranijom aktivnošću na komunikacijama, jedinice ovog korpusa ometale su brza pregrupisavanja i smenjivanja delova garnizonskih snaga, uglavnom nemačkih iz garnizona Banja Luka, Prijedor, [Bos.] Novi, Bihać u cilju upućivanja istih na ugroženije pozicije.[10]

Naše jedinice u zajednici sa jedinicama I Proleterskog korpusa omele su i pokret neprijateljske grupe „Princ Eugen" divizije iz Travnika i Jajca preko Mrkonjića verovatno za Banja Luku i dalje na sever, koja se nakon višednevnih borbi povratila u Travnik.[11]

Ovu tendenciju neprijatelja za oslobađanjem izvesnih nemačkih snaga iz garnizona, neprijatelj prikriva demonstrativnim ispadima garnizonskih snaga duž svih komunikacija u pravcu oslobođene teritorije, što se je naročito osetilo 7 ovog meseca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar. služb. ots.	Načelnik p.pukovnik sl. otsutan	Komandant, general-major, **S. Rodić**

(M.P.)

---

[10] U pomenutim mjestima i na komunikacijama u to vrijeme bile su jedinice njemačke 373. legionarske divizije (vidi istorijat te divizije u Arhivu V. I. I., reg. br. 68/2, k. 74).

[11] Vidi dok. br. 177 i 192.

BR. 56

NAREĐENJE ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 12. APRILA 1944. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA IZVLAČENJE IZ BORBE I ZA RASPOREDNA PROSTORIJAMA MEĐEĐA — BALJKOVICA, KITOVNICA — PLANINA I MUSLIMANSKI NEZUK — POTOČANI[1]

ŠTAB
XVI NOU DIVIZIJE
Br. sl.
12 april 1944. g.

ŠTABU II BRIGADE

1. Neprijatelj je otpočeo sa ofanzivom na sektoru Janja — Čelić. U toku jučerašnjeg dana neprijatelj je zauzeo Trnovu i Brđane.[2] U toku današnjeg dana, tj. do ovog momenta, izgleda da je neprijatelj zauzeo Udrigovo i Osinjak.
   Neprijatelj napada jakim snagama.
   Cilj neprijateljske ofanzive je odbacivanje naših jedinica sa Majevice.
2. S obzirom da su neprijateljske snage vrlo jake, a budući da je neprijatelj već uspio da posjedne Trnovu, naše jedinice neće više voditi odbrambene bojeve na ovom sektoru.
   Jedinice 16 i 36 divizije otkačiće se u toku današnjeg dana od neprijatelja i postaviti na prostoriju Zlo Selo — Romani — Krstac — Bare.[3]
3. Raspored naše divizije je sljedeći:
   II brigada pristupiće odmah izvlačenju svojih jedinica i postaviti se, najkasnije do pada mraka, na sektor Snježnica — Krstac — Teočak, IV brigada počeće izvlačenje svojih jedinica u momentu kada jedinice II brigade napuste Mezgraju i postaviti se na sektor G. Krčina — Bare — Laze.
   Mačvanski odred kretaće se sa IV brigadom.
   I brigada postaviće se na sektor Rastošnica — Goduš.
   Štab divizije nalaziće se u toku dana u s. Čajiri.
   Divizijska bolnica nalaziće se sa I brigadom.
4. U toku noći 12/13 ov. m. sve jedinice sa nove prostorije izvršiće u određeno vrijeme pokret u sljedećim pravcima:

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 4—7, k. 950.

[2] Prema izvještaju Komande Zapada od 14. aprila 1944. na tom prostoru je tada dejstvovala 13. SS Divizija („Handžar"). (Arhiv V. I. I., mikrofilm reg. br. Minhen N—9/741—877.)

[3] Vidi dok. br. 167.

I brigada. tačno u pola noći, izvršiće pokret na sektor Međeđa — Baljkovica, krećući se pravcem Goduš — r. Munjača — Međeđa, II brigada izvršiće pokret tačno u pola noći pravcem Mejdan — Crni Vrh — Oštri Vrh — Vitinica — Zaseok i postaviti se na prostoriju Kitovnica — Križevići — Planina. IV brigada izvršiće pokret tačno u 23 časa, 12 ov. m., pravcem Bare — Crni Vrh — Vitinica i postaviti se na prostoriju Musl. Nezuk — Potočani.

Divizijska bolnica kretaće se sa I brigadom.

Štab divizije kretaće se sa IV brigadom, radi čega će mu štab IV br. pri pokretu poslati vezu u s. Čajiru da bi ušao u sastav brigadne kolone na kosi kod Crnog Vrha. U toku sjutrašnjeg dana Štab divizije nalaziće se u s. Potočani.

5. Sve jedinice po dolasku na novu prostoriju povezaće se međusobno i obezbjeđivati od pravaca sa kojih bi mogla nastupiti eventualna neprijateljska intervencija.

   U toku sjutrašnjeg dana jedinice 36 div. nalaziće se na sektoru Jajići — Jelica.[4]

   Odmah po dolasku na novu prostoriju u toku sjutrašnjeg dana sve jedinice će se hitno povezati sa štabom divizije radi dobijanja naređenja za prelaz preko druma Zvornik — Tuzla, koji će se izvršiti u toku noći 13/14 ov. m.[5]

6. Štab IV brigade će odmah uputiti bataljone I brigade u Rastošnicu, odakle će se povezati sa svojim štabom radi dobijanja daljih naređenja.

7. Štabovi brigada predvidjet će sve potrebne mjere kako bi pokret bio izvršen na vrijeme i u redu. Napominjemo da se obezbijedi sa hranom.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Za štab divizije
U 8[15]

Komandant
general-major
Lekić[6]

(M.P.)

[7] P.S.:...

---

[4] O rasporedu i dejstvu jedinica te divizije vidi dok. br. 79 i 92.

[5] Brigade tada nisu prešle preko pomenutog druma, već su se 15. aprila prebacile na sektor s. Krstac — s. Teočak — s. Čajira — s. Rastošnica — Ravni Zavid (vidi dok. br. 67 i 167).

[6] Danilo

[7] Dopisani tekst (dva reda) mastilom uslijed oštećenja dokumenta nije se mogao pročitati.

BR. 57

NAREĐENJE ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 12. APRILA 1944. ŠTABU 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE ZA DEJSTVO NA KOMUNIKACIJAMA STOLAC — DABAR I STOLAC — LJUBINJE[1]

ŠTAB
XXIX. UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
Pov. Broj 339
Dana 12. IV. 44 u 10 Č.
Divin

ŠTABU XI HERCEGOVAČKE N. O. U. BRIGADE

Primljen je vaš izvještaj pov. br. 140 od 11 aprila o.g.[2]

Vaša diverzija u pozadini Stoca ka Pribilovcima je vojnički vrlo dobro postavljena, a izvedena još bolje, te je za svaku pohvalu. Likvidacija samih pribilovačkih četnika, razbijanje Nijemaca pred očima samih pribilovačkih stanovnika imaće vrlo pozitivnog odjeka i na čitave Dubrave i mostarsku kotlinu.[3]

I na dalje težište što češćem ugrožavanju komunikacije Stolac — Domanovići, jer će to još više oslabiti pritisak na Žegulju. Budite sada malo budniji i na pravce od Trebinja, a naročito u dane održavanja predstojećeg zbora na Vaskrs.

Švabe sa Vilusa još ne mrdaju. Prema nepotvrđenim vijestima tamo ih ima do 500 a ostatak izgleda da se vraća Trebinju koje je bilo gotovo ispražnjeno.[4]

8 o.mj. 1 bataljon X brigade razbio je četnike u Podosoju, gonio ih do Jasena, upao u Vrbno i Necvijeće, ubio 5—6 četnika i potom se vratio na Bogdašiće.[5] Zbog važnih akcija koje izvodi Primorska grupa sa dijelovima III divizije oko Danilov Grada i Nikšića[6] naša XII brigada rokirala se čitava na prostor Podbožur i komunikaciju Viluse — Trubiela.[7] Dva bataljona X brigade su na prostoru Viluse — Velimlje, a jedan u Pržinama i Stepenu, te Hadžibegovo brdo i Modropac kao i Gra-

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 25—7, k. 1143.

[2] i [3] Bliže o toj borbi vidi dok. br. 54.

[4] Vidi dok. br. 194.

[5] Opširnije o toj borbi vidi dok. br. 47.

[6] O rasporedu i dejstvu pomenutih jedinica vidi tom III, knj. 7, dok. br. 175, 177, 178, 181, 188, 189 i 190.

[7] Vidi dok. br. 63.

nicu drži jedan vaš bataljon koji je pod komandom X brigade, jedan bataljon X brigade, i „Sitnički“ bataljon.[8] U koliko bude oslabljena jačina neprijatelja na Vilusama, X brigada će se prikupiti oko Bileće sem bataljona na Stepenu, a vjerovatno bi vaš bataljon tada uputili vama.

XII brigada je 7 o. mj. u borbi sa Švabama kod Grahova i Lastve imala 10 mrtvih i 6 ranjenih, a ubijeno je preko 60 Švaba. Ta naša brigada danas sa jugoslovenskom municijom stoji veoma slabo, a puškomitraljezi jugoslovenski joj većim dijelom ne dejstvuju zbog nedostatka municije.

Noćas je bila prilična borba od Bileće do Granice, vjerovatno sa bandama. U koliko nemate dovoljno starih boraca da im date zaplijenjene puške, pošaljite nam desetak pušaka za X brigadu, jer ćemo ih radije tamo dati nego naoružavati još nepouzdano novo mobilisano ljudstvo. Ovo tim prije jer X brigada ima skoro 300 bez oružja. Uputićete nam najhitnije oko 1.000 metaka da bi ih poslali XII brigadi (jugoslovenskih).

Zarobljenog oficira i vojnike odmah nam uputite.

Naredite [bataljonu] „Savu Beloviću“ da njegova jedna četa odmah uhvati vezu sa drugom Dušanom Grkom i stavi mu se na raspoloženje radi preturanja 15 tovara materijala iz Dubrava na Hrgud, no s tim da se ova četa što prije vrati u sastav svoga bataljona. Dalje, da se štab „Savo Belović“ zainteresuje kod druga Dušana Grka o mjestu i mogućnostima likvidiranja Šantićevog štaba gdje je i četnička tehnika, a brani ih svega nekoliko pušaka i jedan puškomitraljez, te u bliskoj budućnosti da taj bataljon ima u vidu izvršenje ove akcije.

Ponova obratite pažnju da se na komunikaciji Stolac — Dabar i Stolac — Ljubinje iskopa na više mjesta prepreka za borna kola.[9] Pored drugih prepreka da bude i rov dubine najmanje 1 i po metar, dužine 4 m preko cijele širine ceste, sa okomitim stranama i na mjestu gdje se ne može zaobići. Ovo zato jer je rov najefikasnija prepreka za sve vrste bornih kola.

---

[8] Vidi dok. br. 58.

[9] U duhu naređenja Štaba divizije, Štab 11. hercegovačke brigade 14. aprila 1944. izdao je zapovijest potčinjenim jedinicama za raspored i dejstvo na pomenutoj prostoriji, a 4. bataljonu naređeno je da ide u Ljubinje. Istog dana štab te brigade izdao je naređenje Štabu 6. bataljona 10. hercegovačke brigade u kome se kaže:

„Naša brigada će i dalje ostati na sadašnjoj prostoriji, a vi ćete se u toku sutrašnjeg dana prebaciti u s. Predolje sa zadatkom da rušite što jače i bolje cestu na Suvović...“ Bataljon je sutradan, u 7 časova, krenuo na izvršenje zadatka. (Arhiv V. I. I., reg. br. 7—5—6 i 7—6—6, k. 1143 A.)

Izvjestite nas koliko imate u brigadi ispravnih i neispravnih mašina pisaćih kao i radio aparata. Ako vam treba hartije mogli bi vam nešto poslati.

Bataljon „Nevesinjska Puška“ zarobio je 5 „škripara“ sa puškama na Trusini prije 2 dana i bataljon je produžio za Udrežanj gdje će ostati još koji dan radi nekih akcija.

U buduće podatke i promjene za podoficire dostavljati u zasebnom izvještaju na kraju svakog mjeseca za sve promjene u tome mjesecu, te prema tome neće biti potrebno slati u toku mjeseca, već odjednom na kraju mjeseca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

(M.P.)

Načelnik, pukovnik
Rade Hamović

BR. 58

OBAVJEŠTENJE KOMANDANTA 29. NOU DIVIZIJE OD 12. APRILA 1944. ŠTABU DIVIZIJE O SITUACIJI NA SEKTORU VILUSE — GRAHOVO[1]

Velimlje
12-IV. 44 g.
10. č.[2]

Dragi drugovi,[3]

11. o.m. stigao je drug komesar X Brigade sa 5 njihovim bataljonom. Ovaj bataljon smjestili smo u selo Drpe sa zadatkom da drži obezbjeđenje na Stražište, Vjetreno i Kešeljevu gradinu.

XII. Brigadu razmjestili smo na prostoriju Jabuke — Božurevo brdo — Riječani. Jedan njezin bataljon u rezervi je u selu Štrbac, kako bi ga mogli upotrijebiti u pravcu Vilusa i u pravcu Podbožura.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 1/9, k. 1143 A.

[2] Mjesto, datum i vrijeme napisani mastilom, ćirilicom.

[3] Obavještenje je upućeno Dragiši Ivanoviću, političkom komesaru, i Radu Hamoviću, načelniku Štaba 29. NOU Divizije.

Prema nepotvrđenim vijestima brojno stanje Nijemaca na Vilusama — Osječenici — Grahovu oko 500 je.[4] Četnici iz ove četiri opštine nalaze se na Vilusama — Osječenici — Grahovu i može ih biti do 1500.[5] Ovi četnici stavljeni su neposredno pod njemačku komandu tako da ide po jedna desetina četnika i po 2 do 3 Nijemca. Nijemci i četnici dan noć čistili su put Viluse — Grahovo.

Dejstvo 1. bataljona X. Brigade nama je znatno olakšalo na ovim položajima. Čim se 1. bataljon pojavio na sektoru Vrbno — Necvijeće, odmah je jedna švapska kolona oko 500 boraca sa 200 konja otišla u pravcu Lastve. Isto tako trebinjski četnici napustili su odmah ovaj sektor. Nijemci drže artiljeriju na Osječenici odakle su do 10 o.m. tukli naše položaje. U toku jučerašnjeg dana nijesu nijednu granatu bacili na naše položaje. Četnici pronose vijesti da će ubrzo stići jače njemačke snage sa kojima će preduzeti ofanzivu na naše snage. Govori se da su u Grahovo bile stigle neke jedinice „Vražije" divizije iz Dubrovnika. Po svima izgledima moglo bi se reći da su se ove snage ponovo vratile za Boku. Jučer smo obaviješteni od jednoga našeg obavještajca iz Bileće koji nas izvještava sljedeće:

1. — Četnici i Nijemci iz Vilusa i Grahova imaju naređenje da pod svaku cijenu stignu u Nikšić i da drže ovu komunikaciju.

2. — Bilećki garnizon koji je ojačan sa 60 Švaba ima zadatak da sa jednom kolonom izbije na Sitnicu, sa drugom kolonom da se probije za Gacko i da istu komunikaciju osposobe za saobraćaj kao i da ispolje dejstvo u pravcu Vilusa i da olakšaju ovome Viluškom i Grahovskom garnizonu.

4. bataljon XII Brigade nijesmo mogli bacati za sada u Bajov Do, tj. u rezervu bataljona koji zatvaraju drum — pravac Viluse — Nikšić jer nam je važan ovaj pravac prema Velimlju zbog naše bolnice kao i bolnice Primorske Grupe koja je odviše nepokretna i ima preko 20 nosila. Ovoj bolnici trebalo je u toku jučerašnjeg dana da stigne oko 30 ranjenika i bolesnika sa sektora Podgorica — Cetinje.

Izvještaja od 2 bataljona Desete brigade iz Gacka nemamo ali su izgleda izvještavali Štab X. Brigade.

Na ovome sektoru nema nijedan mještanski partizanski bataljon. Banjsko-vučedolski bataljon pošao je u sastav IX Crnogorske Brigade.

---

[4] O njemačkim snagama vidi dok. br. 25 (napomenu br. 4) i 194.

[5] Na tom prostoru je tada dejstvovala Banjsko-vučedolska četnička brigada. Vidi dok. reg. br. BH—X—118 u Arhivu V. I. I.

Upućujem vam relaciju[6] i brojno stanje kao i naredbu br. 303.

Sa drugarskim pozdravom —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vlado Šegrt

PS:

Drug Mirković[7] ukoliko nije prihvatio moga konja neka ga nekako dobavi. Trebali bi tražiti da se mi što prije smijenimo sa ovog sektora. U koliko misle da se stanje popravi u Hercegovini.[8]

BR. 59

ZAPOVIJEST ŠTABA 39. NOU DIVIZIJE OD 12. APRILA 1944. ŠTABOVIMA 15. KRAJIŠKE BRIGADE, UDARNOG I ZMIJANJSKOG NOP ODREDA ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORU DONJI PERVAN — BORKOVIĆI — SLAVIČKA, GORNJE SLIVNO – LUŠIĆI, PAVIĆI – PEJAKOVIĆI I ZA ZATVARANJE PRAVCA BANJA LUKA – SITNICA[1]

ŠTAB
XXXIX DIVIZIJE V KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
Op. Pov. br. 11
Dne, 12 aprila 1944 godine

ZAPOVEST

Sekcija Banja Luka razmjer 1 : 100.000

Četničke bande se nalaze na prostoru Rekavica — Han Kola — Pervan — Borkovići.[2] Za vrijeme našeg odsustva sa ovog terena četnici su pljačkali stanovništvo svih sela do kojih

---

[6] Vjerovatno se odnosi na relaciju 12. hercegovačke brigade za mart 1944. (Dok. u Arhivu V. I. I., reg. br. 4—6, k. 1151—I.)

[7] Radovan

[8] Posljednje dvije rečenice dopisane mastilom, ćirilicom.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 7/1, k. 1270.

[2] Odnosi se na četnike Bosansko-krajiškog četničkog korpusa (vidi dok. reg. br. BH—X—654 u Arhivu V. I. I.).

su mogli doprijeti, čak i sela Tramošnju i Kozicu. Pojedine četničke grupe se i sada nalaze iza naših položaja.

U vezi neprijateljskog nadiranja od Jajca ka Mrkonjić [-Gradu],[3] postoji mogućnost da neprijatelj izvrši pokret i od Banje Luke u pravcu Sitnice[4] i na taj način ugrozi naše snage koje se suprotstavljaju neprijatelju na pravcu Jajce — Mrkonjić.

Snage IV. divizije nalaze se na prostoru Rakelići — Miljakovci.[5] Desno i ispred nas nema naših snaga.

NAREĐUJEMO:

1) Snage Udarnog odreda zatvoriće pravac Banja Luka — Sitnica u visini Kadine Vode, i to dva bataljona držati u Gornjem Slivnu (zaseoci Vukmiri, Vasiljevići, Miloševići i Stojčići) dok će jedan bataljon držati kao rezervu u s. Lušićima. Za sve vrijeme boravka na pomenutom sektoru treba preko obavještajne službe doznavati za četničke grupe i noću ih opkoljavati i hvatati. Cestu prekopati što je moguće više, radi neprijateljske motorizacije.[6]

2) Zmijanjski odred će se smjestiti na prostoriju Pavići, Moconji, Pejakovići sa zadatkom mobilizacije i hvatanja četničkih bandi.[7]

3) Snage XV brigade smjestiće se na prostoriji Donji Pervan, Borkovići — Slavićka. Zadatak brigade jeste: postavljanje zasjeda na pruzi Banja Luka — Prijedor, hvatanje četničke bande[8] itd.

4) Vezu održavati sa štabom divizije, snagama IV divizije i Zmijanjskim odredom. Ovo se odnosi na XV brigadu, dok Zmijanjski i Udarni odred treba da održavaju vezu sa Štabom divizije i međusobno. Zmijanjski odred treba da održava vezu sa snagama XV brigade.

5) Ishrana na terenu i to: Udarni odred Stričići, Lušići, Slivno i Dobrnja. Zmijanjski odred Pavići, Pejakovići, Vilusi, a XV brigada Pervan, Borkovići i Slavićka.

---

[3] Vidi dok. br. 132, 157 i 192.

[4] U to vrijeme na tom pravcu neprijatelj nije vršio nikakve pokrete. (Vidi dok. br. 157.)

[5] O rasporedu i dejstvu jedinica te divizije vidi dok. br. 49 i 117.

[6], [7] i [8] Vidi dok. br. 157.

6) Štab divizije se nalazi u Gornjem Ratkovu, zaseok Babići, kome treba svakog dana slati izvještaje o stanju na položaju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
sl. otsutan

Komandant, pukovnik,
sl. otsutan

Zamj. komandanta, major,
Milan N. Zorić

Dostavljeno: XV KNOU brigadi.
Udarnom i Zmijanjskom NOP odredu.

BR. 60

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 5. VOJVOĐANSKE BRIGADE ZA DRUGU POLOVINU MARTA DOSTAVLJEN 12. APRILA 1944. ŠTABU 36. NOU DIVIZIJE[1]

ŠTAB
V VOJVOĐANSKE BRIGADE N. O. V. J.
Op. Br. 12
12 aprila 1944
Položaj

Dostavlja izvod iz
Operacijskog dnevnika
za period od 16 do 31
marta 1944 godine.

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

Položaj

U vezi naredbe toga Štaba Br. 1 od 8 marta 1944 godine, tačka II, pod 3) dostavlja se izvod iz operacijskog dnevnika za proteklih 15 dana meseca marta, tj. od 16 do 31 marta t.g.

16 mart 1944 godine, [vreme] oblačno, selo Humci, sastav bez promene, na licu 886 drugova i 74 drugarice, naoružanje: 610 pušaka, 4 teška mitraljeza od kojih je jedan neispravan,

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 13—3, k. 1244.

12 puško-mitraljeza, 11 pikavaca, 35 pištolja, jedan teški bacač mina i dve protivkolske puške.

Raspored brigade ovog dana:

Štab brigade, intendantura i brigadni sanitet na prostoriji sela Gornji Humci.

I. bataljon u selu Lukavica — zaseok Kaštel sa zadatkom kontrole stare ceste Brčko — Pukiš — Tuzla i održavanja veze sa jedinicama III brigade, koje se nalaze na prostoriji Vražići — Brnjik — Ciganluk.

II bataljon u selu Drijenča — zaseok Lučići i Poljaci sa zadatkom kontrole stare ceste Tuzla — Brčko kao i izviđanje i obezbeđenje od pravca Tuzle.

III bataljon u selu Sitari i Brezje sa zadatkom kontrole ceste Tuzla — Srebrnik.

IV bataljon u selu Donjim Humcima služi kao brigadna rezerva.

Odmor ljudstva i sređivanje jedinica kako u vojničkom tako i u političkom pogledu.

Nikakvih naročitih promena niti događaja nije bilo na sektoru brigade.

Ispitivanjem terena ustanovljeno je, da se neprijatelj koncentriše u selu Čeliću, Ratkovićima i Koraju, sa namerom da izvrši lokalnu ofanzivu na istočnu Bosnu.[2]

17 mart 1944 godine.

Prema dobivenoj operacijskoj zapovesti štaba XXXVI NOU Divizije Br. 7 od 17. II. t. g., brigada je dobila zadatak da istog dana u 21 čas napadne neprijatelja na sektoru Čelić — Oglavak u sadejstvu sa III brigadom, koja napada na Ratkoviće, Pukiš kao i sa brigadama XVI divizije, koje vrše napad na sektor Koraj — Zabrđe. Glavno težište napada ove brigade je Oglavak a potom Čelić.

Za izvršenje ovog zadatka izdata je operacijska zapovest ovog štaba O. Br. 2/1944 god.

Za ovaj zadatak određeni su I, III (sa dve čete) i IV bataljon dok je II bataljon ostao za zatvaranje pravca od Tuzle.

Bataljoni su pošli u napad oko 23 časa i stigli na polazne položaje za napad u 1,30 časova 18. III. t.g.; do ovako velikog zakašnjenja došlo je usled kasno primljene zapovesti od strane štaba XXXVI NOU divizije. Na Oglavku nije nađen nikakav otpor, jer su se fašisti povukli dole u Čelić, te usled nemanja jedinstva akcije sa ostalim jedinicama naše i XVI divizije ovaj napad nije uspeo, jer je već svitalo i artiljerija je počela tući

---

[2], [3], [4], [6] i [10] Odnosi se na jedinice 13. SS legionarske divizije („Handžar"). Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 178—187.

naše položaje, bataljoni su bili prinuđeni da se povlače na polazne položaje.

18 mart 1944 godine, oblačno, selo Gornji Humci, sastav bez promene, 875 drugova i 70 drugarica, naoružanje bez promene.

Brigada je ostala na istom sektoru s tim što je IV bataljon prebačen iz Donjih Humaka u Brusnicu da zatvori pravac Čelić — Tuzla, u slučaju neprijateljskog nadiranja.

Nikakvih naročitih promena nije bilo, sem što je neprijatelj tukao položaje I bataljona na Oglavku.

III bataljon je premešten na sektor Navioci s tim da interveniše u slučaju neprijateljskog nadiranja od Tuzle ili od Čelića.

19 mart 1944 godine, oblačno, delimično sa snegom, Gornji Humci, sastav bez promene, 878 drugova i 72 drugarice, naoružanje bez promene.

Raspored brigade ostao je isti, sem što je IV bataljon prebačen u selo Vakuf a I bataljon u selo Kaštel-Lukavicu. IV bataljon isturio je jednu četu u Brusnicu s tim što daje jače obezbeđenje na Jašterik.

Nikakvih naročitih promena niti događaja nije bilo na sektoru brigade, sem što je ova četa na Jašteriku odbila neprijateljske patrole.

20 mart 1944 godine, vedro sa suncem, Gornji Srebrnik, sastav bez promena, 873 druga, 73 drugarice, naoružanje bez promene.

Prema operacijskoj zapovesti štaba XXXVI NOU divizije O. Br. 10 od 19 marta 1944 god. ova brigada u noći između 19/20 marta 1944 godine izvršila je pokret na prostoriju Straža. Zulumi, Srebrnik, sa zadatkom izviđanja i obezbeđenja od pravca Tuzle.

Raspored brigade bio je sledeći:

Štab brigade, intendantura i brigadni sanitet u Gornji Srebrnik.

I bataljon u selu Straža sa zadatkom izviđanja i rušenja mostova kao i prekopavanja ceste u pravcu Tuzle.

II bataljon u selu Donji Srebrnik sa zadatkom obezbeđenja u pravcu Špionice, rušenja mostova i prekopavanja ceste u pravcu Prav. Srnice.

III bataljon na prostoriji u Gornjem Srebrniku sa zadatkom održavanja veze sa IV i II bataljonom i u slučaju potrebe intervenisati.

IV bataljon na prostoriji Zulumi i Like sa zadatkom obezbeđenja od Tuzle, prekopavanje ceste i rušenje mostova, na istom pravcu.

Nikakvih naročitih promena niti događaja nije bilo na sektoru brigade toga dana.

21 mart 1944 godine, oblačno sa snegom, s. Gornji Srebrnik, sastav brigade bez promene, 874 druga i 71 drugarica, naoružanje 605 pušaka, 14 puško-mitraljeza, 4 teška mitraljeza od kojih jedan neispravan, 11 pikavaca, 34 pištolja, 1 teški minobacač i 3 protivkolske puške.

Raspored brigade ostao je isti.

Odmor ljudstva i sređivanje jedinica u vojničkom i političkom pogledu.

Nikakvih naročitih promena niti događaja na sektoru brigade toga dana nije bilo.

U toku noći upućen je I bataljon u Mačkovac radi prijema oružja i spreme poslate od strane saveznika.

Jedna četa iz III bataljona upućena je na osiguranje diviziske bolnice u Jablanici.

22 mart 1944 godine, oblačno, Donji Humci, sastav brigade bez promene, 874 druga i 71 drugarica, naoružanje bez promene.

Prema operacijskoj zapovesti štaba XXXVI NOU Divizije O. Br. 12 od 21. III t.g. ova brigada izvršila je pokret na prostoriju Humci, Navioci, Vakuf, Kaštel-Lukavica.

Raspored brigade je bio sledeći:

Štab brigade, brigadni sanitet i intendantura u Donjim Humcima.

I bataljon po povratku iz Mačkovca smešten je u selu Miladići.

II bataljon nalazi se u Kaštel-Lukavici sa zadatkom održavanja veze sa jedinicama III brigade i kontrole ceste Pukiš — Tuzla.

III bataljon na sektoru Sitari i Brezje sa zadatkom obezbeđenja u pravcu ceste Tuzla — Srebrnik.

IV bataljon u selu Vakuf sa zadatkom kontrole ceste Brčko — Tuzla.

Nikakvih naročitih promena niti događaja na sektoru brigade toga dana nije bilo.

Pri samom smeštaju IV bataljon je primetio neprijateljske jače patrole u selu Brusnici, koji je došao da pljačka i ubija narod. Pošto je osetio dolazak naših snaga neprijatelj je pobegao prema Čeliću, ostavivši hranu koju je pokupio a čak šta više je bacao i po putu.

23. marta 1944 godine, oblačno sa snegom, selo Donji Humci, sastav brigade bez promene, 833 druga i 68 drugarica, naoružanje bez promene.

Raspored brigade je ostao isti.

Nikakvih naročitih promena nije bilo na sektoru brigade.

Rad po jedinicama kako u vojničkom tako i u političkom pogledu.

24 mart 1944 godine, oblačno, selo Donji Humci, sastav brigade bez promene. 833 druga i 68 drugarica, naoružanje bez promene.

Raspored brigade ostao je isti.

I i IV bataljon vršili su patroliranje prema Brnjiku i prema Čeliću.

Rad po jedinicama kako u vojničkom tako i u političkom pogledu.

Nikakovih naročitih promena niti događaja nije bilo na sektoru brigade.

25 mart 1944 godine, oblačno sa snegom, selo Donji Humci, sastav brigade bez promene, 832 druga i 72 drugarice, naoružanje bez promene.

Raspored brigade ostao je isti.

Neprijatelj u jačini oko 200 vojnika krenuo je ujutru od Čelića prema Brusnici, ušao u selo i zapalio dve kuće. Tom prilikom tukli su iz bacača i šaraca. U manjim kolonama posle našeg pritiska povukli su se preko brda Jašterik a posle dalje prema Čeliću.

Borbu kod Brusnice primio je naš IV bataljon a II bataljon izvršio je napad na neprijatelja bočno od Kaštela.

U Brusnici su fašisti ubili jednu ženu i dvoje dece a hranu koju su bili pokupili ostavili su i pobegli bezobzirce.

U toku ovog sukoba četiri druga su lakše ranjena od neprijateljskog bacača.

Neprijateljski gubitci su 6 mrtvih i neutvrđen broj ranjenih.

26 mart 1944 godine, oblačno, selo Donji Humci, sastav brigade bez promene, 832 druga, 73 drugarice, naoružanje bez promene.

Raspored brigade ostao je isti.

Neprijatelj je u 5,30 časova ujutru krenuo u napad pravcem Palanka prema položaju jedinica III brigade na liniji Rahić — Zovik.[3]

Naša brigada sa tri bataljona krenula je i to: IV bataljon da izbije na Oglavak sa zadatkom sprečavanja neprijateljskog dejstva od Čelića prema Vražićima a II i III bataljon krenuo je pravcem Brnjik — Vražići sa zadatkom hvatanja veze sa jedinicama III brigade, te sa istima zajedno tući i goniti neprijatelja.

U toku svog pokreta naše jedinice izvršile su napad na neprijatelja u noći između 26/27 marta t. g. i to: I bataljon i III bataljon vršili su napad na selo Ratkovići a IV bataljon na neprijateljske položaje koji su se nalazili na Oglavku kod Čelića.[4]

Kod sela Ratkovića neprijatelj je sa prvih položaja proteran, ali usled svitanja naše jedinice morale su se povući.

IV bataljon koji je napadao na Oglavak uspeo je da u 24 časa protera neprijatelja sa njegovih položaja i da se isti povuče prema selu Ratkovićima i Čeliću.

Naši gubitci u ovim borbama su 5 poginulih i 6 ranjenih drugova.

Neprijateljski gubitci oko 25 mrtvih i ranjenih.

Prilikom toga sukoba zarobljena je sledeća sprema: 2 dvogleda, 1 džepni nemački atlas, 2 fesa, naočari, 180 metaka za mauzer, 1 nizač za pikavac, 1 puška mauzer, 2 rezervne cevi za šarac, 10 šatorskih krila, 3 šinjela, 10 ćebadi, 5 torbica, 4 čuturice, 3 ranca, 1 par veša, 1 gas-maska, nišanske sprave za bacač i 1 telefon (poljski) sa kalemom žice.

U ovoj borbi nismo ništa od materijala izgubili.

27 mart 1944 godine, oblačno sa snegom, selo Donji Humci, sastav brigade bez promene, 825 drugova i 73 drugarice, naoružanje bez promene.

Raspored brigada ostao je isti.

Nikakovih promena od strane neprijatelja nije bilo, niti je isti pokušao u toku toga dana da vrši ispade prema našim položajima, odmor ljudstva i sređivanje jedinica.

28 mart 1944 godine, oblačno sa snegom, selo Donji Humci, sastav brigade bez promene, 804 druga i 69 drugarica, naoružanje bez promene.

Raspored brigade ostao je isti.

Nikakovih naročitih promena na sektoru brigade nije bilo.

29 mart 1944 godine, vedro, selo Donji Humci, sastav bez promene, 793 druga, 66 drugarica, naoružanje bez promene.

Prema operacijskoj zapovesti štaba XXXVI NOU Divizije O. Br. 15 od 28. III. 1944 godine, brigada je izvršila pokret na prostoriju Donji Zovik — Zovik Kalajdžije — Gornji Rahić, radi smenjivanja jedinica III brigade, koje su bile zamorene usled stalnih borbi sa neprijateljem koji je napadao od Palanke, Brke i Šatorovića.[5]

Raspored naših jedinica bio je sledeći:

Štab brigade, brigadni sanitet i intendantura u selu Štrepcima.

I bataljon u Gornjem Rahiću sa zadatkom obezbeđenja i izviđanja od Brke i Boća.

---

[5] O rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 10.

II bataljon smešten na prostoriju Donji Zovik sa zadatkom obezbeđenja od Palanke i Satorovica.

III bataljon smešten je na prostoriju u Zoviku, zaseok Zečevići, i služio kao brigadna rezerva.

IV bataljon smešten je na prostoriju Velino Selo sa zadatkom izviđanja i obezbeđenja od pravca Vražići.

Nikakovih naročitih promena na sektoru brigade nije bilo.

30 mart 1944 godine, oblačno, selo Štrepci, sastav brigade bez promene, 764 druga i 67 drugarica, naoružanje bez promene.

Oko 11.30 časova jedna neprijateljska kolona u jačini od 50 vojnika došla je od Brke preko Palanke i pošla prema položajima II bataljona koji se nalazio u Donjem Zoviku. Četa II bataljona koja se nalazila na levom krilu uspela je da protera neprijatelja na polazne položaje. U momentu gonjenja neprijatelja neprijatelj je dobio pojačanja od Boderišta u jačini 150—200 boraca, koji je izvršio pritisak na naše desno krilo i pod zaštitom jake minobacačke vatre i vatre iz šaraca uspeo je da bataljon povrati na polazne položaje. Borba je prestala oko 14,30 časova, kada se neprijatelj povlačio za Boće i Brku.[6]

U ovome sukobu naši gubitci su 7 poginulih i 8 ranjenih.

Neprijateljski gubitci nisu mogli biti tačno utvrđeni, ali je verovatno i on imao oko 20 izbačenih iz stroja.

Tom prilikom smo izgubili puško-mitraljez iz II bataljona, jer je puško-mitraljezac bio ranjen i nije izvučen sa položaja, već se sam sakrio a puško-mitraljez ostavio na položaju, te su fašisti u povlačenju svoga levog krila ka Palanci verovatno naišli na njega i odneli, jer puško-mitraljez nije mogao biti posle pronađen.

31 mart 1944 godine, promenljivo, selo Štrepci, sastav brigade bez promene, 722 druga i 62 drugarice, naoružanje isto sem jedan puško-mitraljez i jedna puška manje, koji su ostali na položaju za vreme borbe 30. o.m.

Neprijatelj u jačini od dve bojne napao je na naše položaje u 6 časova ujutru u više pravaca.

Jedna kolona u jačini od 200—250 neprijateljskih vojnika napala je na naš I bataljon, koji je držao položaje kod sela Gornjeg Rahića, gde se razvila žilava borba.[7] U toku te borbe došla je u pomoć neprijateljska motorizacija 16 tenkova — amfibija i jedan motocikl, te je I bataljon razdvojila na dva dela, dve čete su se prebacile na kosu ispred Zovika Kalajdžije i Donjeg Zovika a jedna četa je odbačena prema Bukviku i Skakavi. Usled nadiranja neprijatelja na kosu između Donjeg Zovika i Muslimanske Maoče, dve čete I bataljona povukle su se na kosi iznad Zovika Kalajdžije i sela Štrepci.

[7] i [8] Vidi dok. br. 170 i 171.

Jedna neprijateljska kolona od 300 vojnika, pravcem Boće — Palanka, napala je na položaje II bataljona, koji se nalaze na kosi iznad Donjeg Zovika,[8] te usled jačeg pritiska neprijatelja od Boća i Šatorovića II bataljon je bio prinuđen da se povuče na kosu iznad Zovika Kalajdžije gde se na tim položajima zadržao.

III bataljon koji se nalazio na položajima zaseoka Zečevići, nije imao borbu (u svome sastavu imao svega jednu četu); usled povlačenja IV bataljona morao je da se rokira u desno, da bi zadržao neprijatelja i omogućio izvlačenje IV bataljona, te u tome rokiranju imao je gubitaka od neprijateljske artiljeriske vatre.

Jedna neprijateljska kolona u jačini od 400—500 vojnika napala je na položaje našeg IV bataljona, i ovaj je imao da izdrži najjači pritisak. Težnja neprijatelja je da naše snage odbaci dole i ovlada kosama, što mu nije uspelo, jer smo blagovremeno primetili taj manevar i parirali ga našim manevrom, tj. posle izvlačenja IV bataljona, isti smo uputili preko Laništa da izvrši bočni napad na neprijatelja. Neprijatelj je uočio taj naš manevar i pod zaštitom artiljeriske i minobacačke vatre otstupio prema Vražiću i dalje.

Na položaje naših bataljona dejstvovala je artiljerija iz dve haubice, jednog protivkolskog topa i tri do četiri minobacača.

Primećena je mitraljeska vatra iz 8 — 10 šaraca.

Neprijatelj je na ovom sektoru uspeo da odbaci naše snage svega oko 1 1/2 kilometar.

Borba se završila oko 14,30 časova, kada se neprijatelj pod zaštitom artiljerije i minobacača povratio na polazne položaje.

Neprijateljski gubitci na sektoru IV bataljona iznose oko 11 mrtvih i 15 ranjenih, kod I bataljona jedan automobil na putu između Rahića i Palanke naišao je na nagaznu minu i dignut u vazduh. U automobilu je bilo 10—12 vojnika, koji su po pričanju seljaka razneti. Na ostalim sektorima naših bataljona nije se moglo brojno stanje neprijateljskih gubitaka utvrditi ali je verovatno da su i tamo imali priličan broj gubitaka.

Naši gubitci u toku ove borbe su sledeći:

I bataljon 2 druga poginula, 13 drugova i 1 drugarica ranjeni. II bataljon 1 drug poginuo i 8 ranjenih, među kojima komandant bataljona i jedan komandir čete. III bataljon 1 poginuo, koji je umro od rana, i 5 ranjenih drugova. IV bataljon 5 drugova i 1 drugarica poginuli i 18 ranjenih. Komandir 3 čete koji se sukobio sa neprijateljem u Vražićima poginuo je. Pored ovih žrtava, ranjen je lakše komandant brigade drug Bikić[9] u debelo meso.

---

[9] Stevan

Držanje boraca kod II i IV bataljona bilo je dobro, dok se kod nižih rukovodioca, naročito komandira četa primetilo da nemaju dovoljno iskustva u manevrisanju sa svojim jedinicama.

U toku ovih bojeva nije ništa zaplenjeno od neprijateljskog oružja ili materijala.

Sa naše strane izgubljeno je 5 pušaka, od kojih su dve raznete od minobacača a tri verovatno zarobljene od strane neprijatelja.

a) Vlastiti gubitci u ljudstvu za period od 16 do 31 marta t. g. su: poginulih 37, ranjenih 61, nestalo 3 (od ovog broja 5 drugarica poginulo i 2 ranj.). Od oružja izgubljeno je u borbama jedan puško-mitraljez ZB. i 6 pušaka, od kojih su dve upropašćene od minobacača.

Gubitci u stoci: uginuo jedan konj, ranjena tri konja od artiljeriske vatre.

b) Neprijateljski gubitci u ljudstvu su: poginulo i ranjeno 87 nemačkih vojnika i hrvatskih SS divizije,[10] pored ovoga neprijatelj imao još ranjenih, što se nije moglo utvrditi.

U toku ovoga perioda zaplenjena je sledeća sprema:

Jedna puška mauzer sa 180 metaka, dve rezervne cevi za šarac, jedan nizač za pikavac, jedan poljski telefon sa kalemom žice — kabla, dva dogleda, jedan džepni nemački atlas, dva fesa, jedne naočare, jedna gas maska, jedna nišanska sprava za teški bacač, 10 šatorskih krila, 10 ćebadi, tri šinjela, 5 torbica, 4 čuturice, 3 ranca i jedan par veša.

c) Jedan neprijateljski kamion raznet je od nagazne mine.

d) Prilikom ovih borbi pokazalo se da rukovodioci nemaju dovoljno iskustva u manevrisanju sa svojim jedinicama pri frontalnim borbama, dok se kod boraca koji su novomobilisani primetilo da nemaju odlučnosti niti borbenog duha u napadu na neprijatelja, naročito ako je jačih snaga.

e) U toku ovoga perioda nismo imali dobrovoljno pridošlih kao ni mobilisanih drugova.

f) Broj odbeglih drugova nismo mogli ustanoviti, jer se nije moglo ustanoviti da li su zarobljeni ili dobrovoljno prešli neprijatelju, pošto su u borbi nestali.

g) Stanje discipline, borbenog duha (sem kod novomobilisanih koji su došli u februaru i početku marta t. g.), borbena gotovost je zadovoljavajuća, pojačan je politički rad na podizanju svesti boraca, da bi se ovo stanje još više popravilo.

h) Zdravstveno stanje nije zadovoljavajuće, kroz sanitet je prošlo 61 ranjenih i 60 bolesnih. Od bolesnih drugova 6 drugova su oboleli od tifusa a 10 drugova bili su sumnjivi na tifus, ostali slučajevi oboljenja su od reume, influence i proliva.

Preduzeto je parenje i šišanje ljudstva po jedinicama kao i smeštanje u kantonmanima s tim da se zabrani smeštaj sa meštanima. Pre samog smeštaja da se sobe očiste i oribaju. Mobilisane su sve organizacije u brigadi, da se tifus pegavi spreči, koji je opasniji od neprijatelja.

i) Stanje odeće i obuće za protekli period od 15 dana znatno se popravilo, dobivanjem pošiljaka od saveznika. Pocepanog odela i obuće još uvek ima dosta, oko 40—50%. Pocepanost se sprečava stalnim krpljenjem, a krpljenje vrši obućarska i krojačka radionica.

Šusterske radionice postoje u svakom bataljonu, koje svakodnevno zajedno sa brigadnom intendantskom radionicom oprave oko 30—40 pari cokula.

Krojačka radionica postoji samo u brigadnoj intendanturi i vrši krpljenje odeće za čitavu brigadu. Sav posao ne može sama obaviti, te drugovi sami krpe svoju odeću a i drugarice im pomažu. Pored svega toga procenat pocepanosti je velik.

Vrcarske radionice postoje u svim bataljonima kao i jedna veća u brigadnoj intendanturi, tako da 13 drugova neprekidno radi u brigadi na izrađivanju vrca.[11] Međutim vrce su slaba obuća i brzo se cepaju, te većih zaliha gotovih nemamo.

Radom kako je gore navedeno otklanja se donekle bosotinja i golotinja.

Preduzeli smo mere i izradu šajkača za borce, da bi izbacili šubare iz naše brigade, kojima smo objavili rat.

j) Stanje ishrane za protekli period se pogoršalo. Sektor na kome je operisala naša brigada bio je dosta pasivan. Do hrane se dolazilo vrlo teško a pogotovo do brašna. Nabavljanje iz udaljenih krajeva bilo je otežano manevrisanjem i kretanjem neprijatelja, koji je bio u neprekidnom dodiru sa našim jedinicama i borbama. I pored toga uspelo se dobaviti jedan veći transport hrane iz Posavine, ali su veće količine ove hrane dostavljene centralnoj bolnici.

Borci se u ovom periodu hranili mesom, kojega je bilo dovoljno, pasuljom i krompirom. Proje je bilo malo, jer se oseća da kod naroda nestaje kukuruza. Preduzete su mere da se ishrana popravi.

Ishrana se vrši preko Narodno-oslobodilačkih odbora.

k) Odnos prema narodu u toku ovog perioda bio je pravilan, sem jednog slučaja u selu Zovik Kalajdžije, gde su borci II bataljona pri smeštaju u jednu kuću provalili vrata i samovoljno uzeli bez ičijeg odobrenja slaninu, šunku, jaja, pekmez i jedan par veša i peškir.

---

[11] Opanci od sirove neprerađene kože.

Povodom ovog slučaja sastao se preki vojni sud ove brigade, koji je ispitao ovaj slučaj i krivce kaznio strogim ukorom i posljednjom opomenom.

l) Međusobni odnosi između drugova i drugarica pravilni su i nigde nisu primećeni nepravilni odnosi.

m) Zdravstveno stanje stoke je relativno dobro, sem nekoliko konja koji imaju šugu, ostali su zdravi. Jedan konj je uginuo od iscrpljenosti i tri ranjena od parčadi artiljeriskih zrna. Ima nekoliko konja oguljenih od samara. Održan je sastanak sa intendantom brigade i intendantima bataljona na kojima je ukazano na uboj konja od samara i skrenuta im pažnja da strogo povedu računa o svojoj stoci. Ishrana konja vrši se senom, kojega je već nestalo kod naroda a o zobi ili o kukuruzima nećemo ni govoriti, jer to vrlo retko dobijaju, pošto narod nema dovoljno ni za svoju ličnu ishranu.

Potkivanje konja vrši se u radionici intendanture brigade i nema ih nepotkovanih.

Oseća se oskudica u tovarnom priboru, naročito u samarima ali je intendantu brigade skrenuta pažnja da kod meštana gde se naše jedinice kreću da napraviti potreban broj samara.

Jahaći pribor relativno je dobar.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
(M.P.) Načelnik,
Svet.[12] Stojanović

[12] Svetislav

BR. 61

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 13. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE BRIGADE ZA RASPOREDI DEJSTVO NA POLOŽAJIMA OKO MRKONJIĆ-GRADA I ZA ZATVARANJE PRAVACA OD JAJCA KA MRKONJIĆ-GRADU I MLINIŠTIMA[1]

ŠTAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Broj 430
13 aprila 1944
u 23,45 č

Strogo poverljivo

ŠTABU I PROLETERSKE BRIGADE

1. — Najveći broj obaveštenja govori da se u Jajcu nalaze delovi Divizije „Princ Eugen" jačine do 2000 vojnika.[2] 9 topova, 1 tenk i 4 borna kola, do 15 bacača, više automatskog oruđa i lakih bacača.

Pretpostavljamo da bi pod ovakvim uslovima likvidacija garnizona u Jajcu zahtevala velike žrtve i verovatno trajala duže, te time izazvala uporniju i jaču intervenciju sa strane.

Zbog ovoga odustali smo od napada na Jajce i ovim naša ranija zapovest o tome prestaje važiti.[3]

2. — XIII Krajiška brigada obaveštava se o gornjem i dobija novi zadatak. Ona će, verovatno još sutra, krenuti na novi sektor.[4]

3. — Vaš zadatak je:

a) Zatvaranje pravca od Jajca ka Mrkonjić Gradu i Šipovu.

b) U slučaju da neprijatelj preduzme jačim snagama prodor ka Mliništima, vaša brigada mora najupornije zatvarati sve pravce koji vode ka Mliništima.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 12/1, k. 712.

[2] O rasporedu i dejstvu jedinica te divizije vidi dok. br. 102, objašnjenje br. 2 i 3.

[3] Vidi dok. br. 66, objašnjenje br. 2 i 3.

[4] Sa sektora Mrkonjić-Grada brigada je preko Han Kola otišla na sektor s. Piskavice. Prilikom napada jedinica 5. korpusa NOVJ na Prijedor, 19. aprila 1944, ona je dobila zadatak da zajedno sa 15. krajiškom brigadom zatvara pravac od Banje Luke i da po mogućnosti likvidira neprijateljsko uporište u s. Ivanjskoj. Bliže o tome vidi dok. br. 75 i 157.

c) Sa letećim odeljenjima stalno dejstvovati na komunikaciju D. Vakuf — Jajce. Sa ovim odeljenjima slati i minere za rušenje objekata na pruzi i cesti i za postavljanje mina na istim komunikacijama.

4. — Razviti rad izviđačkih odeljenja i obaveštajnu službu na sektoru D. Vakuf — Jajce. Očekujemo da će se neprijateljski garnizon u Jajcu oslabiti, verovatno i smeniti drugim jedinicama, pa je potrebno sve ove promene sigurno i blagovremeno saznavati.

5. — Održavati vezu sa Pljevskim i Janjskim Partizanskim Odredom i delovima IX Kr. brigade koji su zapadno od D. Vakufa.[5]

6. — Naredili smo našoj XIII Proleterskoj brigadi da izgradi most kod Bareva. Obzirom da se stručnjaci iz njihove Tehničke čete nalaze kod nas, verovatno da će na tom zadatku tražiti pomoć i od nas. U tom slučaju biće potrebno da na tom zadatku uputimo njihove stručnjake, možda i deo vaše tehničke čete. a svakako (u ovakvom slučaju) postavili bi i deo vaših snaga oko Bareva za osiguranje rada na podizanju mosta.

7. — U vezi gornjih zadataka izvršite sledeći raspored jedinica.[6]

— Jedan bataljon na prostoru Jezero — Stupna.

— Dva bataljona na prostoru Đumezlije — Čirakovac — Majdan — Hoćune.

— Jedan bataljon na prostoriju Magaljdola, s tim da bude neposredno naslonjen na delove raspoređene duž komunikacije Jezero — Mrkonjić Grad.

— Dva bataljona na prostoru Brdo — Rogolje — Stupari — Potšiljak.

Raspored izvršiti do 15 o.m. do 5 časova u jutro. *Pokrete vršiti u vremenu od pada mraka pa do u zoru.*

U Mrkonjić Gradu ne držati nikakve jedinice. Patrole u grad da daje jedinica koja je smeštena u sela najbliža gradu.

8. — Najhitnije organizujte dobro i temeljito rušenje i zaprečavanje ceste Jajce — Mrkonjić Grad i Jajce — Šipovo. Na tim cestama postavite i nagazne mine. (Sada vam šaljemo još nagaznih mina.)

---

[5] O rasporedu i dejstvu 9. krajiške brigade vidi dok. br. 65 i 144.

[6] Po naređenju Štaba 1. proleterske brigade od 14. aprila 1944. raspored bataljona na predviđenim prostorijama bio je sljedeći: 1. s. Jezero — s. Stupna, 6. i bataljon „Garibaldi“ s. Đumezlije — s. Čirakovac — s. Majdan — s. Hoćune, 2. s. Mile — s. Borci i 3. i 4. s. Brdo — s. Stupari — s. Rogolje — s. Potšiljak. (Arhiv V. I. I., reg. br. 17/1, k. 713.)

9. — Brdska baterija ove Divizije preći će u s. Mračaj.

Odeljenje Korpusne baterije preći će u s. Potšiljak.

Ovim delovima smo već izdali naređenje i oni će biti na određenim mestima sutra do zore.

10. — U toku sutrašnjeg dana izvestite nas šta je bilo sa mostom, upravo sa balvanima i daskama mosta kod Bareva i kakvi su izgledi za mogućnost i brzinu izgradnje mosta na tom istom mestu. Podatke o ovome uzmite od vaše Tehničke čete.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
pukovnik,
Vaso Jovanović

(M.P.)

[7] 11. — U bolnici X Divizije u Janju (selo Vagan) nalazi se borac našeg tenkovskog bataljona „Mačak" (-plavi) (ranije bio u vašem III bataljonu).

Odmah uputite jednu patrolu sa konjem po njega da ga dovede u vaš sanitet. Čim dođe javite nam.

VJ.

---

[7] Sljedeći tekst dopisan je mastilom, latinicom.

BR. 62

ZAPOVIJEST ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 13. APRILA 1944. ŠTABU 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE, SJEVERNOHERCEGOVAČKOM NOP ODREDU I BATALJONU „SAVO BELOVIĆ“ ZA ZATVARANJE PRAVACA PLANA – BILEĆA I STEPEN – GACKO I ZA DEJSTVO KA STUDENCIMA[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
Pov. Broj 350
Dana 13. IV. 1944 u 16 Č.
Divin „100 N“

ZAPOVIJEST

(Sekcija Gacko — Nevesinje — Trebinje 1 : 100.000)

Četničke bande u jačini 200 sa jedan do 2 teška bacača potisle su četu „Miro Popara“ jutros preko Nekudine i izbili više Slata.[2] Govori se ali je malo vjerovatno da sa njima ima i nešto Švaba. Bataljon „Miro Popara“ povukao se je ka Lukavcu i skupa sa našom pratećom četom vrše sada napad na četnike na prostoru Bezđeđe — Krstac (k. 1104).

Bataljon „Nevesinjska Puška“ je prije 2 dana otišao u neku akciju ka Udrežnju i treba da se vrati za koji dan.

Ne znamo da li će Sjeverni odred moći razbiti ovoga neprijatelja.[3] Švabe su skoro ispraznile Nevesinje i izvršile izgleda pokret ka Gacku, pa postoji vjerovatnoća da će odatle krenuti ili niz Borač ili vjerovatnije ka Stepenu — Bileći. Ovo su pokreti „Vražije“ divizije za odlazak iz Hercegovine i usput

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 46—1, k. 1148 I.

[2] U operacijskom dnevniku komande Nevesinjskog četničkog korpusa od 12. aprila 1944. o tome se kaže:

„Sektor Nevesinje: Jurišna brigada i delovi Nev. brigade (bivše druge brigade) napali i proterali boljševike u pravcu Zovi Do — Lukavac — Slato. Boljševici pokušali prepad na Grabovicu gde ih dočekao i razbio III bataljon biv. II. nev. brigade, posle čega su se povukli u pravcu Drežanj — Slato.“ (Arhiv V. I. I., reg. br. BH—V—9336.)

[3] O rasporedu i dejstvu toga odreda vidi izvještaje njegovog Štaba od 9, 24, 27. i 28. aprila 1944. (Arhiv V. I. I., reg. br. 18/10, 33/10, 40/10 i 41/10, k. 1143.)

svakako pokušaj čišćenja terena,[4] a u Hercegovinu treba da stigne 55-ta B. H. divizija.[5]

Novih koncentracija u Stocu nema. Rokiranje naših komora zbog nemanja hrane mora biti ka Ljubinju. Svu našu bolnicu iz Davidovića i Podklanca sada prebacujemo u Kuti, gdje će do daljega ostati.

Naređujemo:

1. — **X Hercegovačka N. O. U. brigada**

Ostaviće oko polovine jednog brigadnog bataljona i „Sitnički" bataljon za zatvaranje pravca Bileća — Plana i ka Granici i Krstači preduzimajući po potrebi i sjutra manje demonstrativne pokrete ka Bodeniku i Zaušju i držeći taj prostor do krajnih granica upornosti.[6] Na slučaj nužde vi bi se oslanjali sa tim snagama na prostor Krstača — Pađeni.

Sa jednim i po vašim bataljonom da krene taj Štab usiljenim maršem bez obzira na noć ka Divinu,[7] gdje ćete dobiti zadatak za razbijanje neprijatelja od Nevesinja.

Sa vašim snagama ka Bileći dobro bi bilo da ostane načelnik i zamjenik politkomesara te brigade.

Izdajte potrebna uputstva vašem 2. bataljonu na Stepenu, koji da stavi pod svoju komandu bataljon „Vule Sko-ko" ako je u blizini i skupa sa njim da ima osnovni zadatak zatvaranje pravca od Gacka ka Somini i Utesu, odnosno zaštiti naše diviziske bolnice na Crnom Kuku i Dubočkama, a kao drugi zadatak zatvaranje pravca i ka Kobiljoj Glavi. Na slučaj da jače neprijateljske snage prodru Kobiljoj Glavi vaš bataljon da ih napada sa boka i leđa i odmah se stavi pod komandu komandanta divizije na Velimlju, prethodno izvijestivši taj Štab. Sa vašim bataljonom na

---

[4] Riječ je o njemačkoj 369. legionarskoj diviziji. Ona je i dalje ostala u Hercegovini. Vidi dok. br. 25 (napomenu br. 4) i 194.

[5] Vjerovatno se misli na 13. SS diviziju („Handžar") u kojoj su pored Nijemaca, koji su činili njen komandni kadar, i Šiptara, bili muslimani i ustaše pretežno s terena Bosne i Hercegovine. Zbog toga su je neki zvali „Bosansko-hercegovačka divizija". Međutim ona tada nije došla u Hercegovinu, već je tokom aprila dejstvovala u istočnoj Bosni. (Vidi dok. br. 186.) O njenom formiranju i dejstvu vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 29, objašnjenje 4 i 5.

[6] i [7] Postupajući u duhu ove zapovijesti Štaba divizije, Štab 10. hercegovačke brigade je 13. aprila 1944. izdao zapovijest Sitničkom bataljonu i 3. bataljonu 11. hercegovačke brigade da ostanu na pomenutim položajima, a 4. bataljonu da vrši pritisak ka Bileći, dok je komandant brigade sa 1. bataljonom pošao za Divin. (Arhiv V. I. I., reg. br. 6—8—6, k. 1143 A.)

Stepenu da održava vezu i izdaje potrebna uputstva članovima toga Štaba koji će ostati prema Bileći.

Ovu zapovijest odmah dostaviti i komandantu divizije.

2. — **Sjevernohercegovački partizanski odred:**

Zadržavaće neprijatelja ako ga ne može sam razbiti do krajnjih granica upornosti šaljući nam izvještaje detaljne najmanje svakih 2 sata, a naročito o mjestu i jačini neprijatelja i mjestu naših dijelova. Pišite uvijek gdje ste. Kada stigne komandant X brigade, vi ćete se staviti pod njegovu komandu i neprijatelj mora biti odbačen.

3. — **Bataljon „Savo Belović"** Južnoherc. part. odreda ostaviće za izvršavanje zadataka koje mu je postavila XI brigada polovinu bataljona, a sa polovinom odmah krenite na Trusinu [pl.] pa ka Studencima težeći udariti bandama u leđa i vodeći računa da se pri tome ne sudari sa našim dijelovima. Po svaku cijenu uhvatite vezu sa bataljonom „Nevesinjska Puška" i prenesite mu naređenje da i on usiljenim maršem izbije ka Studencima i kad stigne da skupa sa vama i on produži napad u leđa neprijatelju.

4. — **Ugovoreni znak za noćas i sjutra biće:**

„O Nikola" a odgovara se „Evo me Radovane", na daljini biće: puška podignuta u vis i na njoj kapa.

5. — Ovaj Štab ostaje na Divinu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Načelnik, pukovnik
Rade Hamović

Dostavljeno: **Štabu X brigade, Štabu sjevernog odreda i bataljonu „Savo Belović"**. Javite bataljonu u Pilatovce da ovih dana i sutra vrši pritisak na Bileću.[8]

[8] Posljednje dvije rečenice dopisane mastilom, ćirilicom.

BR. 63

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 29. NOU DIVIZIJE OD 13. APRILA 1944. ŠTABU DIVIZIJE O BORBAMA NA KEŠELJEVOJ GRADINI I KOD RIJEČANA[1]

Dragi drugovi,

Jučer oko 10 časova Švabe i četnici iz Vilusa napali su položaje 5. bataljona X. brigade i pomoću artiljerije uspjeli da odbace 5. bataljon sa Kešeljeve gradine.[2] Druga kolona pošla je preko Maočica u pravcu Riječana gdje ih je dočekao 2. bataljon XII. Brigade. Borba je bila dosta jaka i bande su bile uporne. U 16 časova prešli smo u protivnapad s tim što smo 5. bataljon X. Brigade ojačali sa 4. bataljonom XII. Brigade iz rezerve. Nakon kraće borbe neprijatelj je odbačen u Viluse.[3] Mi smo imali 1 teže ranjenog i 1 lakše ranjenog. Kod neprijatelja vidjelo se je da više ranjenih ili mrtvih vuku dok tačan broj ovih nijesmo mogli ustanoviti.

Neprijateljske snage na Vilusama i Grahovu od prilike iznose 500 Nijemaca i četničke bande, koje imaju preko 1500. Na Osječenici imaju jaču posadu i tu drže 2 topa. Po svim izvještajima koje smo mogli prikupiti ove bande imaju namjeru da prodru za Nikšić.

Akumulator XII. Brigade koji je upućen na punjenje kod vas zamijenjen je i mjesto njega došao je drugi koji uopšte nema kiseline i ne može ni riječi da kvrkne. Akumulator XII. Brigade treba drug Brstina[4] da pronađe i odmah da uputi XII. Brigadi, jer nemamo na što da slušamo vijesti.

Slažem se da ne treba da dolazi drug Dragiša[5] ovamo pošto sam ja svršio sa profesorom sve stvari. Ukoliko profesor ima nešto novije to ćemo riješiti.

Što se tiče zbora u bilećkom srezu neka me ranije obavijeste, ja ću doći ukoliko ne bi bile neke naročite borbe.

Mislim da bi trebali radiogramom opširno iznijeti stanje u Hercegovini i tražiti od Štaba Korpusa da se XII. Brigada što prije smijeni da je uputimo u Nevesinje da bi se popunila.[6]

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 28/10, k. 1143.

[2] i [3] Borba je vođena sa dijelovima njemačke 369. legionarske divizije i četnicima Banjsko-vučedolske brigade. Vidi dok. br. 25 (napomenu br. 4) i 194 u ovoj knjizi i dok. reg. br. BH—X—118 u Arhivu V. I. I.

[4] Dušan

[5] Dragiša Ivanović, politički komesar divizije

[6] Brigada je i dalje ostala na sektoru Viluse — Grahovo. (Vidi relaciju Štaba 12. hercegovačke brigade od 2. maja 1944. za april u Arhivu V. I. I., reg. br. 5—6, k. 1151 I.)

Kursisti pričaju da se u Kolašin stalno bacaju automatska oružja i municija a mi ovuda prisiljeni smo da se sa Nijemcima kamenjima tučemo. Trazite u svakoj depeši municiju bez koje mi ne možemo izvršavati zadatke.[7]

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Velimlje, 13 april 44 g. **Vlado Šegrt**

BR. 64

ZAPOVIJEST ŠTABA 38. NOU DIVIZIJE OD 13. APRILA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA RASPOREDI DEJSTVO NA MAJEVICI I U POSAVINI U SLUCAJU NEPRIJATELJSKOG NAPADA NA SEKTOR DIVIZIJE[1]

ŠTAB
XXXVIII NOU DIVIZIJE
Br. 16
13 aprila 1944 g. u 22 č.

ŠTABU TUZLANSKOG NOP ODREDA[2]

ZAPOVIJEST
(Opšta direktiva)

(Sekcija Bijeljina, Tuzla, Derventa 1 : 100.000)

Situacija: Jake neprijateljske snage započele su juče ujutro napad na 16 i 36 vojvođansku diviziju, i to na liniji: Čelić — Koraj — Zabrđe — Suho polje — Modran.[3] Pred nadmoćnijim neprijateljem jedinice pomenutih divizija uzmicale su u toku jučerašnjeg dana prema masivnom dijelu Majevice (linija Jelica — Međeđa). Nije isključeno da će se pomenute di-

---

[7] Štab 29. NOU divizije je 18. maja 1944. poslao Štabu 12. hercegovačke brigade oko 5.000 metaka i 100 bombi od pomoći koju su im tih dana donijeli saveznički avioni. (Arhiv V. I. I., reg. br. 49 1, k. 1143.)

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 5/1, k. 1258.

[2] Riječi „Štabu Tuzlanskog NOP odreda" dopisane su mastilom, ćirilicom.

[3] Vidi dok. br. 179 i 193.

vizije prebaciti i na prostoriju Birča. ako to do sada nisu učinile.[4]

Naša divizija nalazi se sada u ovakvom rasporedu:

17 majevička brigada na prostoriji Humci — Sitari — Jasenica;

Majevički NOP odred na prostoriji s. Drinjača;

Tuzlanski NOP odred: Podorašje — Ljenobud;

Dijelovi 18 hrv. brigade i Posavsko-trebavski odred na prostoriji Srnice — Hrgovi — Gradačac — Modriča. (Jedan bataljon 18 hrv. brigade očekuje se sa puta).

Na pomenutom sektoru naše divizije u toku jučerašnjeg i današnjeg dana nije došlo do bitnijih promjena. Jedino su karakteristični neprijateljski ispadi od pravca Brčkog preko Bukvika. i to prema Skakavi i Srnicama, kao i popravljanje mosta na Tinji.

U Tuzli prema posljednjim izvještajima stanje bez promjene.[5] Prema izvjesnim podacima iz Doboja su isturene neke snage na prugu Doboj — Tuzla, da bi se sačuvale od bombardovanja savezničke avijacije. Ali to može biti i sa drugim namjerama. Nepotvrđene vijesti stižu da se zeleni kadar koncentriše u Puračiću, Gnojnici i Gračanici u cilju napada na naše snage prema Srebrniku, itd.

Nije isključeno da bi mogli uskoro uslijediti neprijateljski napadi i na sektor naše divizije.

U cilju uspješnog manevrisanja i time čuvanja žive snage naših brigada i odreda u vremenu trajanja eventualne neprijateljske ofanzive na sektoru Posavine, jedinice naše divizije postupiće na sljedeći način:

1) Sve jedinice razviće do najveće mjere obavještajnu službu na svojim sektorima, da bi na taj način izbjegle iznenađenja nepr. napada.

2) Štabovi brigada i odreda držaće svoje jedinice prikupljene, čvrsto u ruci i nikako se ne razvlačiti na držanje položaja. Sa budnim osmatranjem i dubokim izviđanjem prema neprijatelju, izbjeći će se svako iznenađenje, a prikupljene jedinice moći će brzo da se pokreću i da manevrišu.

3) Borbu sa neprijateljem primati samo tamo gdje on nastupa sa slabim snagama. Zabacivati se neprijatelju iza leđa i pojavljivati se tamo kada je on već prešao i eventualno ostavio slabija uporišta. posade. Ta slabija uporišta, posade drsko napadati i uništavati.

---

[4] O rasporedu i dejstvu 16. i 36. divizije vidi dok. br. 67, 19, 81, 111 i 167.

[5] Vidi dok. br. 193.

4) Da bi bili pokretniji i brzi u manevru — uzmicanju i zabacivanju neprijatelju iza leđa, jedinice će uglavnom samostalno vršiti manevre, i to:

a) 17 majevička brigada u slučaju jakog neprijateljskog pritiska povlačiće se prema Jasenici i prikupiće se na sjeverozapadnom dijelu masiva Majevice (između Jasenice i Prav. Špionice) odakle će izvršiti zabacivanje neprijatelju iza leđa i prebacivanje najpovoljnijim pravcem na prostoriju Ravni — Majevica,[6] težeći da se nađe u blizini Trnove, radi zaštite bolnice, protjerujući, uništavajući eventualne neprijateljske posade u Trnovi i okolini, kako bi na taj način omogućila izlazak naših ranjenika i bolesnika iz baze.

Sa 17 brigadom kretaće se i štab divizije.

b) Majevički NOP odred, u slučaju jakog nepr. pritiska, prebaciće se na Međednik, da bi se u povoljnom momentu na-

---

[6] O kretanju i dejstvu 17. majevičke brigade u knjizi poslatih depeša štaba 38. NOU divizije se kaže:

„15—IV—1944 56 gr. u 17h Štabu III korpusa

Javite gdje se nalaze 16 i 36 div. Neprijatelj napada na naš sektor: Ušao u Humce. Prodire od Bukvika ka Srnicama. Od Tuzle dijelovi 8 pukovnije napadaju starom cestom prema Drijenči.

M.[iloš Zekić] V.[lado Rolović]

16—IV—1944 g. u 9.35h 62 gr. Štabu III korpusa

Manevrujemo po grupama. Mi smo sa 17 brig. i Majevičkim odredom kod Međednika. Hoćemo ka Trnovi. Vlado u Posavini sa 18. brig. i Posav. odredom. Tuzlanski kod Srebrnika.

Neprijatelj aktivan i na Majevici i u Posavini. Vrši mobilizaciju.

M. V.

16. IV 1944 g. u 1700h Štabu III korpusa

Sada smo sa 17. brig. kod Jablanice. Htjeli smo ka Trnovi. Pošto javljate da se 16 div. vraća na sektor Majevice mi onda idemo u Špionicu radi sređivanja.

M. V.

18 — IV — 1944 u 9.35h 50 gr. Štabu III korpusa

Neprijatelj od Brčkog sa jakim snagama zauzeo Srnice, Gradačac, Srebrnik, Špionicu, Sitare, Humce, a od Tuzle Potpeć, Smoluće i Cage. Mi smo sa 17. brig. u Šumi kod Kar.[avlaške] Maoče.

M. V.

20—IV—1944 g. u 17h 51 gr. Štabu III korpusa

Pod teškim borbama i naporima probili smo se sa 17. br. pored Brčkog i Ravni i idemo prema Trnovi. Još se probijamo. Neprijateljske snage orijentisane prema masivu Majevice naročito prema Posavini. M. V.“ (Arhiv V. I. I., reg. br. 1—4, k. 1258.) Depeša od 21. aprila data je u napomeni 3, uz dok. br. 181.

šao kod Jablanice radi prihvata tamošnje bolnice.[7] (Sa odredom će biti zam. komandanta divizije p. pukovnik Ratko Perić, po čijim direktivama raditi).

v) Tuzlanski NOP odred, u slučaju neprijateljskih jakih napada povukao bi se ka Srebrniku, gdje bi se prikupio i odatle se zabacivao neprijatelju iza leđa, manevrišući na prostoriji Srebrnik — Jasenica — Potpeć — Smoluća,[8] itd.

g) 18 hrvatska brigada i Posavsko-trebavski NOP odred, pod komandom jednog člana štaba divizije, izvršiće povlačenje u slučaju neprijateljskih napada, i to na prostoriju Musl. Zelinja — Međeđa, a odatle se zabaciti neprijatelju iza leđa i prebaciti na teren Posavine, gdje manevrisati. U slučaju nemogućnosti uspješnog manevrisanja na terenu Posavine, onda se prebaciti preko r. Bosne, oslanjajući se na Vučjak,[9] a u Posavini ostaviti manje gerilske grupe, koje će ometati neprijatelja da ne bi nesmetano pljačkao i vršio zvjerstva, a koje će blagovremeno dostavljati izvještaje glavnini snaga, da bi se ove u povoljnom momentu opet povratile na teren Posavine.

5) *Opšte napomene:*

a) Sve jedinice zabaziraće na sigurna mjesta teška oruđa (t. mitraljeze, bacače, bacačku municiju, eksploziv, itd). Ovo naravno učiniti u slučaju nepr. ofanzive, neposredno pred napad, ali blagovremeno. Komoru takođe osloboditi svih suvišnih prtljaga, kako bi ista bila što pokretljivija i manja.

b) Prostorija za prikupljanje divizije poslije nepr. ofanzive: Jasenica — Srebrnik — Špionica, ukoliko se drugačije ne naredi.

v) Vezu sa ovim štabovima hvatati na prostoriji Trnove

g) Znaci po već ugovorenom ključu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
Komandant-p.pukovnik,
(M.P.) **Mil.[10] Zekić**

---

[7] i [8] U izvještaju Štaba 3. korpusa NOVJ od 14. jula 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o vojno-političkoj situaciji u istočnoj Bosni za vrijeme neprijateljske ofanzive u proljeće, o Majevičkom NOP odredu se kaže da je, poslije povlačenja 36. divizije iz Posavine i sa Majevice, jedan njegov bataljon ušao u sastav 17. majevičke brigade, drugi se sa političkim radnicima prebacio preko r. Save u Bosutske šume, a treći bataljon, u manjim grupama sa nekoliko odgovornih političkih radnika, nalazi se na terenu. Za Tuzlanski NOP odred kaže se da se njegovo jezgro, zahvaljujući snalažljivosti komandanta, i dalje zadržava na tom terenu. (Arhiv V. I. I., reg. br. 6—3, k. 408.)

[9] Osamnaesta hrvatska brigada sa Posavsko-trebavskim NOP odredom 12. aprila se prebacila u srednju Bosnu. Vidi dok. br. 73 i 99.

[10] Miloš

BR. 65

IZVJEŠTAJ ŠTABA 9. KRAJIŠKE BRIGADE OD 13. APRILA 1944. ŠTABU 10. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU 1. i 4. BATALJONA OD 28. MARTA DO 12. APRILA[1]

ŠTAB
IX KR. NOU BRIGADE
str. pov. Br. 29/44
13-IV-1944 g.

Dostavlja petnaestodnevni operacijski izvještaj za dva bataljona.[2]

ŠTABU X DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

U toku prošlih 15 dana naš I i IV bataljon imao je sledeće dodire sa neprijateljem:

28-III-44 I bataljon je imao borbu sa neprijateljem u s. Jablanu. Neprijatelj je u toku noći napravio ispad na položaje I bataljona, bolnicu brigadnu, intendanturu i štab brigade u s. Slatini. Jedinice I bataljona povratile su neprijatelja u pravcu D. Vakufa. Jedna četa toga bataljona presekla je odstupnicu neprijatelju u Šemešnici kod Pilane, dok su druge dve čete gonile neprijatelja. Docnije jedinicama I bataljona stigla je jedna četa III bataljona kao pojačanje. Posle 4-časovne borbe neprijatelj je odstupio u D. Vakuf uspevši da odnese veći deo svojih mrtvih i ranjenih kao [i] oružje koje je bio pobacao.[3] Neprijatelj je imao 76 mrtvih i ranjenih (48 mrtvih i 28 ranjenih) dok smo mi imali 5 mrtvih i 4 ranjena. Zarobljene su 4 puške, jedan tromblon sa nešto tromblonskih bombi, delovi radio stanice, nekoliko stotina metaka kao i ostale spreme.
Jedinice IV bataljona nalazile su se na sektoru Rasavci — Vukovo sa zadatkom zatvaranja pravca od D. Vakufa kao i kontrolisanja s. Ipota — Ljuša.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 13/3, k. 854.

[2] O rasporedu i dejstvu 2. i 3. bataljona vidi dok. br. 33.

[3] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 186.

29-III-44 g. I bataljon je izvršio pokret u s. Košćane gde je smešten radi odmaranja kao brigadna rezerva. IV bataljon se je nalazio na istom položaju. U toku noći postavljena je zaseda jačine tri voda na pruzi D. Vakuf — Jajce kod reke Semešnice, pošto su noćni neprijateljski napadi sa toga pravca učestali. Neprijatelj te noći nije vršio pokreta.

30-III-44 g. Oba bataljona su se nalazila na starim položajima. IV bataljon je postavio zasedu na istome pravcu nešto bliže D. Vakufa. Neprijatelj se nije pojavljivao.

31-III-44 g. Oba bataljona su se nalazila na istim položajima sa istim zadacima. Promena nije bilo.

1-IV-44 g. Bataljoni su se nalazili na istim položajima na kojima nije bilo nikakvih promena.

2-IV-44 g. I bataljon je izvršio pokret na prostoriju s. Jablan — s. Slatina sa zadatkom kontrolisanja pravca od D. Vakufa. IV bataljon se je nalazio na starim položajima.

3-IV-44 g. Bataljoni su se nalazili na istim položajima na kojima nije bilo nikakvih novosti. Jedna četa IV bataljona išla je u s. Babino Selo i Sandžak na desnoj strani Vrbasa radi zaštite intendanturi koja je sakupljala hranu za jedinice.

4-IV-44 g. I bataljon se je nalazio na istim položajima. Naveče su dve čete omogućile brigadnoj komisiji da ubira hranu za vojsku u s. Poriču.
IV bataljon je sa jednom četom napravio zasedu u toku noći na pruzi D. Vakuf — Jajce. Neprijatelj nije vršio nikakvog pokreta.

5-IV-44 g. Bataljoni su se nalazili na istim položajima bez ikakvih promena.

6-IV-44 g. I bataljon je izvršio pokret u s. Prusac — s. Košćani sa zadatkom zatvaranja pravaca od Bugojna i do D. Vakufa. Dve čete IV bataljona krenule su u s. Slatinu sa zadatkom zatvaranja pravaca od D. Vakufa, dok je jedna četa upućena u s. Vagan radi zaštite bolnice.

7-IV-44 g. Bataljoni su se nalazili na istim položajima bez ikakvih promena.

8-IV-44 g.	Bataljoni su se nalazili na istim položajima.
9-IV-44 g.	Četa IV bataljona povučena je iz s. Vagana u s. Rasavce. I bataljon je sa dve čete napravio u toku noći zasedu na cesti D. Vakuf — Bugojno između s. Kopčića i s. Daljana. Oštećena su dva kamiona i ranjeno je nekoliko neprijateljskih vojnika u kamionima. Kamioni su pobegli u D. Vakuf.[4]
10-IV-44 g.	Čete I bataljona su se u 11 časova vratile iz zasede, dok su jedinice IV bataljona bile na istim položajima.
11-IV-44 g.	Jedna četa I bataljona postavila je zasedu na cesti između s. Daljana i D. Vakufa pošto je neprijateljska patrola u toku noći više puta izlazila u s. Daljan. Te noći neprijatelj nije dolazio u pomenuto selo. Jedinice IV bataljona bile su na istim položajima.
12-IV-44 g.	Dve čete I bataljona smeštene su u s. Slatinu, a jedna u s. Košćane. IV bataljon izvršio je pokret na prostoriju s. Rasavci — s. Vukovo.
Gubici:	a) vlastiti: 5 mrtvih, od kojih dva oficira i dva podoficira, i 4 ranjena, od kojih jedan oficir i jedan podoficir. b) neprijateljski: 83 oficira i vojnika.
Plijen:	4 puške, jedan tromblon, 9 tromblonskih bombi, nekoliko stotina metaka i nešto spreme.
Izgubljeno:	Jedna puška (jedan borac iz s. Bavra dezertirao sa puškom). Vojnički i politički rad za proteklih 15 dana nije bio intenzivan, pošto je veći deo boraca bio na položajima i osiguranjima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

zam. polkomesara. komandant-major,
R.[5] Mitrić (M.P.) **Dakić M.[6]**

---

[4] U izvještaju operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 13. aprila 1944. o dejstvu na tom prostoru se kaže: „Vlastite borbene skupine protjerale su neprijatelja od želj. pruge D. Vakuf — Bugojno prema zapadu." (Arhiv V. I. I., mikrofilm reg. br. MNO — Zgb 4/359—361.)

[5] Radomir

[6] Makso

BR. 66

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKOG KORPUSA OD 14. APRILA 1944. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ O NEPRIJATELJSKIM SNAGAMA U JAJCU I NA KOMUNIKACIJI DONJI LAPAC — SRB[1]

ŠTAB I PROLETERSKOG
KORPUSA NOVJ.
14. IV-1944.

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV. I POJ.

1.) *Štab I prolet. divizije izvestio:*

a) U Jajcu ima do 2000 vojnika iz „Princ Eugen" divizije, 10 topova, do 15 bacača, 3 tenka, 3 bornih kola (blind. automatski).[2]

b) Radi proveravanja podataka pod a) odložen napad na Jajce.[3]

Bude li obaveštenje tačno, odustaćemo od napada.

c.) 12. ov. mj. došlo 40 kamiona u Jajce, nije se moglo utvrditi što voze.

d.) U borbi 13. ov. mj. kod Magaljdola neprijatelj imao 15 mrtvih.[4]

e.) 13. IV. 44 po podne bombardovalo 5 *Hentschela*[5] Mrkonjić Grad.

Detalji još nisu poznati.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u IRPJ, reg. br. 7060/VIII, 1—26 (44).

[2] i [3] Vrhovni štab NOV i POJ odobrio je predlog Štaba 1. proleterskog korpusa za napad na Jajce. Za napad su bile predviđene jedinice 1. proleterske divizije (1. proleterska brigada, 1. bataljon 13. proleterske brigade i artiljerija) i 13. krajiška brigada. U tom ciliu Štab 1. proleterske divizije je, 12. aprila, izdao zapovijest pomenutim jedinicama i naredio da napad počne 13. aprila u 22 časa (Arhiv V. I. I., reg. br. 15—1, k. 713, 27—1, k. 372 i 23/2, k. 727). Međutim od ove odluke odustalo se vjerovatno i zbog toga što su tada na sektoru Bugojno — Jajce — Mrkonjić-Grad dejstvovale jedinice 7. SS divizije koje su svojom motorizacijom brzo pojačale ugrožena mjesta. Do kraja aprila više nije preduziman napad radi oslobođenja Jajca. Vidi dok. br. 192.

[4] Odnosi se na borbu koju su 12. aprila vodili 2. bataljon 1. proleterske brigade i 2. bataljon i jedna četa 3. bataljona 13. krajiške brigade. Vidi dok. br. 132 i 157 u ovoj knjizi i izvještaj 1. proleterske brigade od 4. maja 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. 14/2, k. 713).

[5] Vjerovatno: Heinkel (Hajnkel).

2) *Štab VI prolet. divizije izvestio:*

a.) Prošlo od D. Lapca za Srb do 130 vozila.

b.) Neprijatelj je uporišta napadana *8. i 9. IV. 1944.* pojačao tenkovima i sa nešto ljudstva.

c.) 11. i 12. ov. mj. vođena je borba na cesti.[6]

d.) Za Srb do sada navodno prošao *383. puk* iz 373. divizije.[7]

3.) *Štab VIII Korpusa izvestio:*

Kravlji most na Zrmanji srušen od delova XIX divizije.[8]

4.) Obzirom na jaku snagu neprijatelja, koja je skoncentrisana u Jajcu, bilo bi korisno da saveznička avijacija bombarduje u toku današnjeg dana Jajce.

Načelnik štaba
pukovnik
(M.P.) **Karlo Lalić**

BR. 67

NAREĐENJE ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 14. APRILA 1944. ŠTABOVIMA 2. i 4. BRIGADE ZA PREBACIVANJE NA SEKTOR KRSTAC — TEOČAK — ČAJIRA — RASTOŠNICA — RAVNI ZAVID — ZAVRŠJE[1]

ŠTAB
XVI N. O. U. DIVIZIJE
Op. Br. 10
14 april 1944 god.

ŠTABU II BRIGADE

1) U jučerašnjoj zapovijesti štaba divizije naglašeno je između ostalog da, prema svim do sada primljenim podacima neprijateljska glavnina sa prostora Ugljevik — Begutovo Selo

[6] Vidi dok. br. 166.

[7] Taj podatak je dostavio Štab 6. proleterske divizije, koji je zatim 16. aprila 1944. poslao Štabu 1. proleterskog korpusa sljedeći radiogram: „Nije potvrđeno da je 383 puk prošao za Knin. Od Knina za Bihać voženi civili". (Vidi knjigu radiograma Štaba 1. proleterskog korpusa u Arhivu V. I. I., reg. br. 27—1, k. 372).

[8] O rasporedu i dejstvu te divizije u to vrijeme vidi tom V, knj. 26, dok. br. 144.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 41—3, k. 966.

se pomjerila u pravcu Čelića i dalje prema Brčkom.[2] Podrobne pojedinosti kao i stvarna slika stanja na sektoru Majevice nije nam u potpunosti jasna obzirom na nemanje tačnih obavještenja o neprijatelju, njegovom odlasku, Bijeljini i dr.

U cilju provjeravanja i ispitivanja stvarnog stanja na sektoru Majevice i Semberije, naša II i IV brigada prebaciće se na sektor Krstac — Teočak — Ćajira — Rastošnica — Ravni Zavid — Završje, sa zadatkom da sa te prostorije ispitamo sektor — stanje na Majevici i Semberiji i da, ukoliko se neprijateljska glavnina pomjerila u pravcu Brčkog, prebacimo sve naše jedinice na prostor Majevice i Semberije sa zadatkom odmora, sređivanja i dr.[3]

U vezi prednjeg, —

Naređujemo:

2) I Brigada od 15 ov. mjeseca pa do daljeg naređenja ostaje pod komandom štaba XXXVI N. O. U. divizije na svom dosadašnjem sektoru. U tome cilju neka se štab I brigade odmah poveže sa štabom XXXVI divizije koji se nalazi u Srpskim Jajićima. Štab I brigade će ujedno tokom noći 15/16 ov. mjeseca prikupiti u Međeđi sve terenske jedinice koje se nalaze u sastavu I brigade, komandu Područja sa njenim ljudstvom, terenske partiske radnike, da bi ih II brigada prilikom svog pokreta sutra 16 ov. mjeseca mogla prihvatiti i sobom dovesti. Narod — izbjeglice iz pojedinih sela Majevice i Semberije zadržati u svom sastavu do daljeg naređenja, jer će isti biti prebačeni na Majevici tek onda kada se ispita situacija na Majevici.

3) II brigada krenuće sutra 15. ov. mjeseca u 5 časova ujutru sa dosadašnje prostorije pravcem Kitovnica — Međeđa (gdje će uzeti u svoj sastav sve terenske jedinice, komandu Područja, terenske partiske radnike, koji su do sada bili u sastavu I brigade, formirati ih u zasebnu jedinicu i povesti sa sobom, vodeći o njima računa — smještaj i ishrana) — dolina r. Munjače — Šarci — Goduš — Rastošnica i smjestiće se na prostoriji Čajira — Čaklovica — Teočak — Krstac.

Zadatak brigade na novom sektoru je svestrano i podrobno prikupljanje podataka o situaciji na liniji Begutovo Selo

---

[2] U izvještaju Komande Zapada od 15. aprila 1944. o dejstvu u sjeveroistočnom dijelu istočne Bosne se kaže:

„13. SS — brd. dobrovolj. diviz. (bosanska): Neprijatelj i dalje vrši mjestimična povlačenja na frontu prema našem južnom krilu. Prilikom produženja čišćenja zap. Janje (vidi Dnev. izv. od 14.4) razoreni su mnogobrojni bunkeri i poljska utvrđenja..." (Arhiv V. I. I., mikrofilm reg. br. Minhen N-9/741—877.) O tome vidi i dok. br. 179 i 193 u ovoj knjizi.

[3] Vidi dok. br. 167.

— Zabrđe — Suhopolje — Donja Trnova — Janja — Bijeljina i dr. (neprijatelju, mjestima gdje se nalazi, naročito stanju u D. Trnovi, ranjenicima i korpusnoj bolnici br. 2 uopšte), u kom cilju će štab brigade maksimalno razviti svoju izviđačko-obavještajnu službu u cilju što bržeg prikupljanja tačnih podataka o svemu, i ukoliko nema neprijatelja u D. Trnovi, štab brigade će hitno organizovati prebacivanje terenaca, komande područja i dr. u Trnovu.

Prikupljene podatke o svemu gore navedenom najhitnije dostavljati štabu divizije.

4) IV brigada krenuće sutra 16 ov. mjeseca u 6 časova ujutru sa svoje dosadašnje prostorije pravcem Međeđa — dolina rijeke Munjače — Šarci — Goduš — Zavid i smjestiće se na prostoriju Završje — Ravni Zavid — Savići — Obršine, sa zadatkom ispitivanja situacije na sektoru Lopara kao i održavanja veze sa jedinicama II brigade na sektoru Čajira — Čaklovica. Štab IV brigade poslaće štabu divizije u Musl. Nezuk vezu prije sutrašnjeg pokreta, pošto će se štab divizije kretati sutra sa IV brigadom, odredivši mjesto i vrijeme gdje će kolona štaba divizije ući u sastav kolone brigade. Štab divizije smjestiće se u s. Romani.[4]

5) Obzirom da je zadatak II i IV brigade na novim prostorijama čisto izviđačkog karaktera, to će štabovi pomenutih brigada poduzeti sve potrebne mjere da se u što kraćem roku prikupe tačni i konkretni podaci o stanju sektora, neprijatelju na označenim mjestima kao i pravcu njegovog odlaska, o čemu najhitnije i podrobno obavijestiti štab divizije.

6) Voditi računa da prilikom pokreta ne dođe do nepotrebnih iznenađenja, u kom pogledu naglasiti budnost jedinicama kako prilikom pokreta tako i na novim prostorijama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,	Načelnik.	Zam. komandanta,
Z. Romac	ppuk.	major
	Mil. Đukić	**R. Jović**

(M.P.)

[4] Posljednja rečenica dopisana mastilom, latinicom.

BR. 68

BROJNO STANJE LJUDSTVA, ORUŽJA, MUNICIJE, KOMORE, MATERIJALA ZA VEZU I MINERSKE OPREME DRVARSKOG NOP ODREDA NA DAN 14. APRILA 1944. GODINE[1]

BROJNO

LJUDSTVA, ORUŽJA, MUNICIJE, KOMORE, MATERIJALA ZA VE

Redni broj	JEDINICA	Ljudstvo		O R U Ž J A										
				Topova		Bacača								
		Po spisku	na licu	brdski	protiv. tenkov.	Teški	Ručni	Pušaka	Puško-mitralj.	Strojnica	Pištolja	Ručnih bombi	Protiv-tenkovskih pušaka	Teških mitraljeza
1	štab sa intenda. i prateća[2]	45	23					32		3	8	13		1
2	Petrova. bataljon	166	146				1	101	3	3	5	24		
3	Bihaćki bataljon	197	165					108	4	2	8	37	1	
4	Drvarski bataljon	100	91					82	4	2	5	15		1
5	Vakufska četa	46	43					42	1		3	3		
	Svega	554[3]	468				1	365	12	10	29	92	1	2

Polit. komesar
Lazo Radošević

(M.P.)

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 12—2, k. 1628.

[2] četa

[3] U rubrici „Svega" pogrešno su zbrojeni ljudstvo, puške, pištolji i ručne bombe, pa je redakcija izvršila ispravku.

STANJE

ZU I MINERSKE SPREME NA DAN 14. IV. 1944.

MUNICIJA						VEZA			KOMORA		MINER. ODELJENJE	
Za topove		za bac.										
Brdske	protivtenkovske	Teške	Ručne	Puščane	za protivkolske puške	Kabla	Telefona		Jahaćih konja	Tovarnih konja	Eksploziva	Nagaz. mina
				1040			1		5			
				1879					3	5		
				2455	30	9			2	5	100	4
				3980					1	3		
				250						2		
				9604	30	9	1		11	15	100	4

Komandant,
Kapetan

BR. 69

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 15. APRILA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O BORBAMA U ISTOČNOJ BOSNI U MARTU[1]

ŠTAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Broj: Sl./44.
15. IV. 1944.

Dostavlja izvještaj za
mjesec mart 1944 god.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Raspored jedinica ovoga Korpusa početkom mjeseca marta bio je slijedeći:

XVII bosanska divizija bez XVI muslimanske brigade na sektoru Srebrenice sa zadatkom osmatranja rijeke Drine i čišćenja četničkih i ustaških grupa od Zvornika do Srebrenice.[2]

XXVII divizija prebačena je sa prostora Sokolovića na prostor Goražde — Foča — Kalinovik, sa zadatkom kontrole tog terena, napada na prugu Sarajevo — Višegrad, mobilizacije za popunu jedinica.[3] Ovoj diviziji dato je u zadatak da održava vezu sa hercegovačkim jedinicama na pravcu Kalinovik — Ulog — Nevesinje[4] i sa jedinicama II Korpusa na pravcu Foča — Sandžak. U sastav XXVII divizije dodijeljen je i Jahorinski Partizanski Odred.[5]

XVI i XXXVI vojvođanska divizija postavljene su na prostoru Majevica — Semberija — Posavina — Trebava, sa zadatkom učvršćenja i podizanja nove XXXVI divizije kako u vojničkom, tako i političkom pogledu, priprema za prebacivanje na lijevoj obali rijeke Save u cilju akcija na saobraćaj u Sremu, mobilizacije Vojvođana i uticaja na što povoljniji

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u IRPJ, reg. br. 4111/IV, 3—1 (44).

[2] i [11] Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije u to vrijeme vidi dok. br. 4 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 23, dok. br. 64, 99 i 115.

[3], [13] i [14] Bliže o tome vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 51, 65 i 66 i izvještaje njenog Štaba od 13. maja 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ o rasporedu i dejstvu divizije u martu (dok. će biti objavljena u tomu IV, knj. 25).

[4] Veza je održavana preko Sjevernohercegovačkog NOP odreda (vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 109).

[5] O rasporedu, zadacima i brojnom stanju toga odreda u to vrijeme, vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 65.

razvitak našeg pokreta u Vojvodini.[6] Pored ovih zadataka ove divizije ima da nastave i dalje čišćenje četnika i ustaša, naročito u planinskom dijelu Majevice, učvršćenja naših pozadinskih vlasti, obezbjeđenja bolnica i diverzionih akcija na pravcu Tuzla — Doboj i Tuzla — Zvornik.[7]

Romanijski Partizanski Odred postavljen je na prostoriji Sokolovića za zatvaranje pravca Sokolac — Vlasenica i čišćenja četnika po Romaniji.

Tuzlanski, Posavski i Majevički Partizanski Odredi nalaze se na operativnom području XVI i XXXVI vojvođanske divizije, s tim što će im operativne zadatke dodjeljivati štabovi ovih divizija do daljeg naređenja.

S obzirom na brz razvoj događaja van zemlje i u samoj našoj zemlji, kao i na perspektive naše borbe u odnosu na teren Srbije, donijeli smo odluku da predložimo Vrhovnom Štabu formiranje nove divizije u kom bi slučaju teren Istočne Bosne bio ojačan sa jednom divizijom, odnosno dobitak jedne divizije više za manevar. Formiranje nove divizije iziskivala je potreba radi učvršćivanja organizacije i kontrole naših pozadinskih vlasti, kao i zbog iskorišćavanja ekonomskih bogatstava Majevice, Posavine i Semberije gdje bi ova divizija stacionirala, vršenja mobilizacije u jednoj situaciji kad bi vojvođanske divizije napustile ovaj teren na kome se sad privremeno nalaze. Kao jezgro divizije uzeta je XVII majevička brigada sa terena Majevice, a iz sastava naše XXVII divizije, koja je mjesto XVII majevičke brigade dobila XVI muslimansku brigadu iz XVII bosanske divizije. Pored XVII majevičke brigade u novu XXXVIII diviziju uključena je XVIII hrvatska brigada, Majevički, Posavski i Tuzlanski Partizanski Odred.[8] Formiranje nove XXXVIII divizije bilo je pod teškim uslovima, jer u momentu prebacivanja štaba XXXVIII divizije sa Majevičkom brigadom neprijatelj je poduzeo ofanzivu na sektor Majevice jačim snagama.[9] Pored neprijateljske ofanzive i svih poteškoća štab XXXVIII divizije uspio je da ojača XVII majevičku brigadu na brojno stanje na 800 boraca a Posavski Partizanski odred sa svojim brojnim stanjem od 700 boraca imao je uslove za formiranje Posavske brigade u sastavu nove divizije, ali ovo praktično nije izvedeno uslijed aktivizacije

---

[6] i [20] U Vojvodini i Sremu je u martu dejstvovala 6. vojvođanska brigada i partizanski odredi, a krajem marta iz istočne Bosne prebačen je u Srem Drugi sremski NOP odred. Vidi tom I, knj. 8, dok. br. 61, 62 i 68.

[7] i [19] Vidi o tome dok. br. 10, 60 i 82 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 23, dok. br. 85, 86, 152, 159 i 166.

[8] Trideset osma NOU divizija formirana je 10. marta 1944. u selu Brđanima kod Tuzle. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 34.

[9] O tome vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 50, 63, 166, 178.

neprijatelja na svim sektorima. Isto tako i Majevički Partizanski Odred obećava novu treću Majevičku brigadu u jednoj povoljnijoj situaciji.[10] Po svim pitanjima štab XXXVIII divizije dobio je detaljna uputstva od ovog Štaba.

XVII bosanska divizija u vremenu od 1—15 marta t.g. nije imala jačih borbi na svom sektoru.[11] Akcije su bile lokalnog značaja, a postavljanje divizije na ovom sektoru imalo je značaja u pogledu učvršćavanja naših pozadinskih vlasti, ojačavanja i osposobljavanja Srebreničkog Partizanskog Odreda na ovom sektoru. Za ovo vrijeme jedinice XVII divizije istrijebile su 13 ustaša, a 15 ranile, zaplijenile oko 20 pušaka, 2 puškomitraljeza, 1 mali bacač s municijom, 1 teški mitraljez i oko 5.000 puščanih metaka. Jedinice ove divizije budno osmatraju dolinu rijeke Drine i sa jedne i sa druge strane, a naročito desnu obalu rijeke Drine. U drugoj polovini mjeseca marta četničke grupe iskoristile su neopreznost naših jedinica i prešle rijeku Drinu kod sela Peći manjim odjeljenjem koje je vraćeno nazad na desnu obalu 29 marta t.g. Isti slučaj se ponovio i kod Bratunca, gdje su četnici prešli rijeku Drinu 30 marta t. g. oko 8 časova i sa 300--350 četnika ušli u Bratunac. Poslije kraće borbe dva bataljona XV majevičke brigade protjerala su neprijatelja preko Drine i tom prilikom istrijebila 30 četnika.[12] Naši gubitci 3 mrtva, 2 ranjena i 2 nestala. Zaplijenjeno 25 pušaka sa izvjesnom količinom municije, zarobljeno 7 legionara i ubijeno 4 ustaše. Na putu od Zvornika za Ljuboviju oštećeno je 7 neprijateljskih kamiona.

XXVII divizija bez XVII majevičke brigade prebacila se je pod borbom preko linije Sokolac — Rogatica. Prilikom prebacivanja neprijatelj je osjetio pokret XXVII divizije i onemogućio prebacivanje njene lijeve kolone (XIX birčanska brigada), dok se desna kolona prebacila na novi teren.[13] Gubitci XIX birčanske brigade u ovom pokušaju prelaza bili su 6 mrtvih i 10 ranjenih. Svi ovi gubitci uslijedili su zbog neopreznosti ove kolone u toku podilaženja. Neprijatelj je u ovoj borbi imao 30 mrtvih i više ranjenih. Poslije prebacivanja obiju kolona na novi sektor operacije ove divizije bile su ograničene velikim snijegom. Neprijatelj je stalno pojačavao posade za osiguravanje željezničke pruge Sarajevo — Višegrad, a s druge strane radi osiguravanja operacijskih pravaca Sarajevo — Kalinovik — Nevesinje postao je aktivan i sa pravca Nevesinje — Kalinovik i od Goražda. U ovoj situaciji jedinice XXVII divizije vodile su jake borbe i pod pritiskom jačih neprijatelj-

---

[10] Ta zamisao nije ostvarena. Iz Majevičkog NOP odreda uzimano je ljudstvo za popunu već formiranih brigada i, kasnije, za popunu novoformiranih jedinica NOVJ.

[12] Vidi dok. br. 4.

skih snaga sa više pravaca morale su češće mijenjati svoje položaje.[14]

9 marta t.g. za naš Korpus stigle su na prostor Kalinovika dvije italijanske brigade od kojih je jedna ostala u sastavu XXVII divizije, a druga je prebačena preko pruge Romanija — Sokolac na prostor Srebrenice u sastav XVII divizije[15]... U sastavu XXVII divizije borio se Jahorinski Odred na prostoru Kijevo — Trnovo.

U borbama 29 marta t. g. XIX birčanska brigada u borbama sa četnicima ubila je komandanta jednog četničkog bataljona i zarobila 15 četnika, a istom prilikom zaplijenila 2 puškomitraljeza sa 20 pušaka i nešto municije, dok je II krajiška brigada sa Jahorinskim Odredom očistila od četnika i ustaša Trnovo, Jablanicu i Crnu Rijeku, kojom je prilikom zaplijenjeno nekoliko pušaka i municije.

Prema izvještaju štaba XXVII divizije primjećena je jača živost neprijatelja od Nevesinja prema Kalinoviku, od Sarajeva ka Kalinoviku i od Sarajeva ka Goraždu. Pokret vrše SS jedinice i divizija „Princ Eugen", a sve u cilju održavanja i kontrole operacijskog pravca Sarajevo — Kalinovik — Nevesinje.[16]

XXXVIII divizija sa Majevičkom brigadom postavljena je na sektoru Donja Trnova u sklopu opštih zadataka pred neprijateljsku ofanzivu iz doline rijeke Save sa zadatkom zatvaranja pravca od Bijeljine preko Janje i Modrana. Na ovom pravcu neprijatelj do početka aprila nije bio aktivan. Saglasno sa štabom XVI vojvođanske divizije izvršena je promjena u rasporedu jedinica, s tim što je štab XXXVIII divizije sa Majevičkom brigadom pomjeren sa sektora Donje Trnove ka Posavini, sa zadatkom objedinjavanja komande nad odredima i Hrvatskom brigadom,[17] to se štab XXXVIII divizije prebacio na sektor Navioci — Humci — Srnice i dalje prema Posavini,[18] dok je zatvaranje pravca Bijeljina — Donja Trnova za obezbjeđenje ranjenika preuzela na sebe XVI vojvođanska divizija.[19]

Jedinice XVI i XXXVI divizije poslije čišćenja Trebave i Posavine postavile su se na prostoriju doline rijeke Save — Čelić — Bijeljina, sa zadatkom sređivanja jedinica, prebacivanja izvjesnih dijelova u Srem radi mobilizacije.[20]

Početkom marta mjeseca ove godine prebačena je 13 SS bosansko-hercegovačka divizija iz Breslave u Srem radi odbacivanja naših snaga iz Srema preko Save i zaštite saobraćaja u

---

[15] Vidi dok. br. 168.

[16] O njemačkim snagama na toj prostoriji vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 7 (objašnjenje br. 12 i 17) i 184.

[17] Osamnaesta hrvatska brigada tada nije ušla u sastav pomenute divizije. Vidi dok. br. 99, objašnjenje br. 2.

[18] O rasporedu i dejstvu te divizije vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 132.

Sremu. Po potiskivanju naših snaga sa sektora Srema ova se je divizija orijentisala sa glavninom svojih snaga prema našoj slobodnoj teritoriji, Semberiji, Posavini i Majevici, sa zadatkom odbacivanja naših snaga što dalje od rijeke Save i sa Majevice, osiguranja njemačkih snaga za prelaz prema Mađarskoj i Rumuniji, ekonomskog iskorišćavanja Posavine i vršenja mobilizacije muslimanskog življa za popunu 13 SS bosansko-hercegovačke divizije.[21]

14/15 marta t. g. neprijatelj je uz jaku artiljerijsko-bacačku vatru pripremio prelaz preko rijeke Save na dva mjesta i to kod Bosanske Rače i Brezovog Polja, dok je sa glavninom svojih snaga kretao od Brčkog ka Čeliću.[22]

Jedinice XVI divizije na položajima Brezovo Polje — Bosanska Rača primile su borbu sa neprijateljem dalje od rijeke Save i partizanskim načinom manevrujući manjim snagama u bok i leđa neprijatelju nanijele ovom osjetne gubitke kako u ljudstvu tako i u njegovoj komori. Naročito osjetne gubitke neprijatelj je pretrpio u borbama oko Brezovog Polja sa II vojvođanskom brigadom koja je bila zarobila komoru od 200 konja sa materijalom, a koju je neprijatelj poslije višestopnih kontrajuriša povratio prepolovljenu.[23] Prebacivanjem neprijatelja preko Save i nadiranjem njegovih jačih snaga od Brčkog ka Čeliću opstanak jedinica XVI divizije na sektoru Brezovo Polje — Bosanska Rača bio je onemogućen, te su se ove blagovremeno prebacile na novu prirodniju liniju u Zabrđe — Zagoni, dok je Sremski[24] i Mačvanski Partizanski Odred pomjeren lijevom obalom rijeke Drine prema Bijeljini i Janji.

U ovoj situaciji još neprijatelj nije vršio pritisak prema jedinicama XXXVI vojvođanske divizije koje su se nalazile zapadno od druma Brčko — Čelić.

U međuvremenu jedinice I vojvođanske brigade imale su teške borbe na sektoru Čelić sa pravca Brčko — Pukiš i pod pritiskom jačeg neprijatelja uz teške gubitke po neprijatelja ova se brigada pod borbom povukla prema Koraju.[25] Istovremeno data je direktiva štabu XXXVI divizije da dejstvuje bočno na neprijatelja koji nastupa prema Koraju. Dejstvo XXXVI divizije osjetilo se jer je neprijatelj pretrpivši veće gubitke u mrtvim i ranjenim usporio svoje napredovanje prema Koraju jer je morao angažovati dio snaga prema XXXVI diviziji. Upadom neprijatelja preko Ravnja u Bijeljinu ovaj je nastojao što prije da se poveže sa snagama koje su nastupale od Čelića ka Koraju, ali mu ovo nije pošlo za rukom za punih 5 dana i 5

---

[21] O formiranju, kretanju i dejstvu te divizije vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 29, objašnjenje br. 4 i 5.

[22], [23] i [25] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 50, 63, 114, 127, 134, 144 i 166.

[24] Drugi. Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 132.

noći koliko su vođene borbe na ovom dijelu fronta uprkos brojne nadmoćnosti kako u ljudstvu, tako i u naoružanju. U toku prodiranja neprijatelja od Save do linije Zabrđe — Koraj — Čelići neprijatelj je imao 1100 izbačenih iz stroja, što je provjereno izvještajem iz Brčkog, dok je zaplijenjeno više spreme, oružja i municije. Gubitci na strani jedinica XVI i XXXVI divizije bili su isto tako osjetni: oko 300 izbačenih iz stroja. Pomanjkanje municije kod vojvođanskih jedinica neprijatelj je uspio uz osjetne gubitke od oko 400 izbačenih iz stroja da se poveže sa snagama koje su napadale od Čelića preko Koraja. Protivnapadima I i II vojvođanske brigade Koraj je više puta zauziman, ali se je morao napustiti uslijed jake artiljerijske i bacačke vatre. Da bi izbjegli izlišne gubitke od neprijateljskog teškog naoružanja jedinice XVI vojvođanske divizije pomjerile su se južno od linije Koraj — Zabrđe na liniju položaja Udrigovo — Žutavka — Goduš — Gavrića Brdo — Muslimanski Janjari, odakle su vršena osmatranja neprijatelja i njegovih daljnjih pokreta prema ovim položajima. Jedinice XVI divizije pravilno su reagirale na sve neprijateljske pokrete i manevrovale potrebnom snagom, pokazujući na svim pravcima i položajima zaista rijetke primjere požrtvovanja i junaštva. Veći broj izbačenih iz stroja kod vojvođanskih jedinica bio je zbog nedovoljnog iskorišćavanja zemljišta protiv neprijateljske vatre, naročito u početku ofanzive, dok se je u posljednjim borbama procenat izbačenih iz stroja smanjio na najmanju mjeru, jer je ovo pitanje postavljeno pred rukovodstva i prenijeto na borce koji su shvatili primjenu zemljišta u borbi sa neprijateljem koji raspolaže sa modernim i brojnim naoružanjem.

Svi partizanski odredi na terenu Istočne Bosne u operativnom pogledu stavljeni su pod štabove divizija na čijem se području nalaze. Naročito je naglašena važnost i značaj odreda na terenu, njihovo vaspitanje i obuka i izvršavanje postavljenih zadataka. Naročito otskače u ovom pogledu Romanijski Partizanski Odred, koji je u više mahova poprimao i zadatke jedne jače jedinice.[26] Srebreničkom Partizanskom Odredu po-

[26] U izvještaju Štaba Romanijskog NOP odreda od 1. aprila 1944. Štabu 17. NOU divizije o dejstvu odreda u drugoj polovini marta se kaže:

„Za proteklih petnaest dana, usled čestih akcija i hrđavog vremena, velike upadje snježne, nije se moglo mnogo raditi u pogledu vojne naobrazbe. Održano je nekoliko sastanaka sa komandnim kadrom bataljona i četa, nekoliko časova teorno iz stražarske službe i borbene obuke sa rukovanjem puš. mitraljezima i ostalim oružjem, također je održano nekoliko političkih predavanja, prorađeno je nekoliko referata i čitane skoro redovno radio-vijesti.

20. III. o. g. I bataljon išao je u pratnju XVI Muslimanske brigade do pruge i poslije povratka vodio borbu sa ustašama u Osovu te spasio skoro pola brigade, ubili 5 ustaša, jednog zarobili. Zaplijenjeno: 1 „Šmaj-

klonjena je naročita pažnja za njegov pravilan razvoj, vojno-političko uzdizanje i jačanje, te sada broji oko 360 boraca, ali svi nisu naoružani. Dužim zadržavanjem naše XVII divizije na sektoru Srebrenice ovaj je Odred ojačan i kadrom iz sastava XVII divizije. Mi sa naše strane poduzimamo sve mjere, da se isti ojača, te da može u jednoj situaciji predstavljati jezgru za prijem novih boraca iz Srebreničkog kraja, koji dosada u tom smislu nije ništa davao, jer je bio pod uticajem četnika i ustaša. U pogledu naoružanja ovoga Odreda dodjeljuje se uvijek potreban broj pušaka i municije kako bi se ovaj Odred i naoružao.[27]

---

ser", 1 p. mitraljez i 10 pušaka, 1000 metaka talijanskih, 3 sig. pištolja, 8 kazana brdskih, 25 mina 47 mm, 5 pištolja, 37 bombi i druge spreme. Žrtava nije bilo vlastitih. 5 drugova malo ranjeno.

21 III. o. g. Izvršena je akcija na četnike u Vrabći, gdje je zarobljeno 4 četnika i uhvaćena naša 2 dezertera, zaplijenjeno je 2 puške, 1 pištolj, nešto bombi i municije. Mrtvih i ranjenih nije bilo.

25. III. o. g. vršena je akcija na četnike u Malom Polju, uspjeha nije bilo sem što je dotjerano nešto stoke i žita.

29. III. o. g. Neprijatelj: četnici, SS-ci i ustaše izvršili su napad na naš odred u Mrkaljima i Džimrijama, rezultat je sljedeći: mi smo zaplijenili 1 p. mitr., 1 pušku, uhvatili 1 kurira četničkog.

Naši gubici: poginuo ob. ofic. I bat., zam. polkoma čete i 3 druga. Ranjen 1 drug i zarobljena 3 druga. Izgubljena 2 puš. mitraljeza i 6 pušaka, 4 pištolja, nekoliko bombi i 300 metaka.

Četa koja se vraćala iz Vlasenica, zaplijenila je 1 puš. mitraljez talijanski koji nije u potpunosti ispravan." (Arhiv V. I. I., reg. br. 2—6, k. 1627.)

[27] Prema izvještaju Štaba Srebreničkog NOP odreda od 15. aprila 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ o stanju odreda se kaže:

„Naš odred raste i jača i njegov razvoj se svakodnevno sve više primjećuje. Vojnički napreduje lakše i brže, a to je i razumljivo, jer su mnogi ranije služili vojsku, neki bili i u borbama, a i zbog toga što i pored nedostatka kadrova opet bolje stojimo sa vojnim nego sa političkim rukovodiocima.

Današnje stanje odreda:

Brojno stanje: 337 drugova i 8 drugarica. Od toga Milićka četa broji 32 borca.

Naoružanje: 3 pikavca, 164 puške, 3 puškomitraljeza, 3354 metka za pušku, 1300 metaka za puškomitraljeze, 10 revolvera sa 114 metaka, 24 ručne bombe.

Od ovoga broja otpada na Milićku četu 1 puškomitraljez i 35 pušaka.

Poslednjom pošiljkom oružja i municije, koju smo primili od štaba Korpusa osjetno smo popunili praznine u našem naoružanju. Kada bi mogli bataljone snabdjeti još barem sa po jednim puškomitraljezom, postavili bi vrlo solidan oslonac za uspješan razvoj i vojničko djelovanje ovog odreda.

Sastav odreda: Pridolaženjem novih boraca u odred sve više raste omjer muslimana prema Srbima borcima u odredu. Time postižemo jedan od najvažnijih zadataka u današnjem razvoju odreda. Muslimani sve više pristupaju odredu. Danas ih u odredu ima 32 Upravo se bila razmahala akcija za njihovo pristupanje u odred, kada smo dobili zadatak

Po obavještajnoj službi štabovi svih jedinica ulažu truda u organizacionom pogledu i razvoju ob. službe kako na terenu tako i neprijateljskim garnizonima, no rezultati nisu još takvi da se može reći da ob. služba zadovoljava iz razloga, jer izbor kadra nije podesan za tu svrhu, te se koriste kadrovi koji najviše mogu dati od sebe. Kod starijih jedinica ovi organi zadovoljavaju, dok kod nižih jedinica još uvijek nedostaje smisla za ovu službu. Da bi se ovaj kadar uzdigao formiraju se kursevi pri štabovima brigada za obuku bataljonskih ob. organa i povjerenika po četama, a po uputstvima koja su data od ovoga Štaba svima jedinicama.

Sredstva za vezu koja su jedinice imale većim dijelom su nestala u toku ofanzive ili ukoliko ih ima nedovoljna su te i služba veze nije na visini, mada su predviđene mjere i date direktive štabovima divizija, da se formiraju telefonsko-signalna odjeljenja i da se izvodi obuka sa njima, s obzirom na važnost veze u pogledu komandovanja.

Stručni oficirski kursevi za niže rukovodioce održavaju se kod svih divizija i daju dobre rezultate obzirom na kratko vrijeme i okolnosti pod kojima se kursevi izvode. Nedostaju udžbenici po divizijama, pa bi dobro bilo ako oficirska škola raspolaže sa potrebnim udžbenicima ove nam pošalje kako bi ih umnožili i dodijelili divizijama za izvođenje nastave. Pored oficirskih kurseva za mlađe rukovodioce održan je i kurs za obuku specijalista za bacače kod štaba XXVII divizije.

U smislu što boljeg upoznavanja kako nižih rukovodilaca tako i samih boraca Štab ovog Korpusa dao je svoja uputstva i primjedbe za rad po jedinicama u smislu izgrađivanja samih boraca da ovi mogu u svakoj situaciji odgovoriti svojim vojničkim obavezama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:	Načelnik Štaba,	Komandant,
V. Popović	general-major:	general-lajtnant:
	Vukotić[28]	**Kosta**

(M.P.)

od divizije da zaposjednemo teren Skelana i smijenimo XV. brigadu, koja je po svom zadatku morala otići na drugi teren. Najviše imamo uspjeha u tom radu u Bratunačkoj općini iz koje je pristupilo u odred najviše muslimana. Ovdje je rad u svakom pogledu teži, a mnoge borce iz ovog kraja je već mobilisala VI. i XV. brigada. Porast odreda u tom pogledu će se ponovo osjetiti, čim nas zadatak ponovo pozove na teren Bratunačke i Kravičke općine.

* * *

Veze sa Srbijom su poslednjih dana na našem sektoru nešto otežane budnijim stavom četnika preko Drine..." (Arhiv V. I. I., reg. br. 6—4, k. 1627.) O radu Štaba 17. NOU divizije na formiranju i jačanju odreda vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 46 i 148 i dok. reg. br. 3—4, k. 1627 u Arhivu V. I. I.

[28] Jovo

BR. 70

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. DIVIZIJE OD 15. APRILA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ DA ZBOG LOŠIH VREMENSKIH PRILIKA ZA IZVJESNO VRIJEME NEĆE MOĆI SNABDIJEVATI DIVIZIJSKU BOLNICU ŽITOM SA SEKTORA RAMSKOG I TRAVNIČKOG NOP ODREDA[1]

ŠTAB
X. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Br. 92
Dne 15 aprila 1944 g.

ŠTABU V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

U vezi vašeg naređenja da bolnicu ove divizije snabdijevamo sa sektora Ramskog i Travničkog NOP odreda, izvještavamo vas da izvjesno vrijeme nećemo moći vršiti snabdijevanje bolnice žitom. Ovo zbog toga što su putevi do bolnice zbog velikog snijega još uvijek neprohodni za komore, i to će potrajati najmanje 15 dana. Pored toga žito koje se nalazi u centralnoj Bosni[2] ne može da se prebacuje do naših magacina, jer je neprijatelj sve mostove porušio,[3] a Vrbas zbog otapljanja snijega od Donjeg Vakufa do Jajca nije gazan. Mi smo ipak preduzeli potrebne mjere i već sakupljamo žito i ostale namirnice koje će se prebaciti bolnici čim to prilike dozvole. O ovome ćemo vas također izvijestiti.

Obzirom da nemamo dovoljno intendantskog osoblja molimo vas da nam odmah uputite druga Puzića[4] kojega smo svojevremeno poslali na intendantski kurs.

Ranijim našim dopisima tražili smo od vas da nam pošaljete eksploziva, kapisla i korde obzirom da naše jedinice u tome oskudijevaju. Janjskom NOP odredu stavili smo u zadatak da nam prebaci eksploziv i drugi materijal od vas, a sa vaše strane potrebno je naređenje Mrkonjićkom NOP odredu da pomogne ovo prebacivanje.

Ova divizija raspolaže sa svega tri topa od kojih se jedan protukolac ispravan nalazi u upotrebi u VII brigadi. Druga dva topa (jedan protivkolac kalibra 47 mm neispravan i jedan brdski model 1915 ispravan) također su neupotrebljivi. Pro-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 23—5, k. 458 A.

[2] Žito su sakupljale 11. NOU divizija i jedinice 1. proleterske brigade. Vidi dok. br. 101 i 148 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 22, dok. br. 94.

[3] Vidi dok. br. 176.

[4] Miloš

tukolski top 47 mm nema izvjesnih dijelova zatvarača i nišanskih sprava a brdski model 1915. koji je ispravan nema municije, jer 75 sanduka topovske municije koja se nalazi u našim magacinima je za top model 1928. Ukoliko vi raspolažete sa municijom za brdski top model 1915, kalibra 75 mm, molimo vas da nam javite, ovo zbog toga što ste ranije bili pogrešno informisani.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, Načelnik štaba-major, Komandant-ppukovnik
Došen[5] **Hotić**[6] **Milorad**[7]

(M.P.)

BR. 71

IZVJEŠTAJ ŠTABA 11. DIVIZIJE OD 15. APRILA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVU DIVIZIJE U SJEVERNOM DIJELU SREDNJE BOSNE OD 1. DO 15. APRILA[1]

ŠTAB
XI DIVIZIJE 5 KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Op-Str. Pov. Broj: 68/44
15 aprila 1944

15-dnevni operacijski izvještaj dostavlja. —

ŠTABU 5 KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

Jedinice ove divizije u vremenu od 1—15 aprila 1944 god., imale su slijedeće pokrete i sukobe sa neprijateljem:

1 aprila — Snage V Krajiške brigade bile su na sektoru: Devetina — Milosavci — Martinac. Vršena je mobilizacija ljudstva za brigadu iz Župe i Li-

[5] Ilija
[6] Mesud
[7] Mijatović

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 26/4, k. 866.

jevča. Uspjelo se mobilisati jedan izvjestan broj omladinaca. Sukoba sa neprijateljem nije bilo.— Jedinice XII Krajiške brigade zatvarale su pravce od Dervente, Doboja i Teslića. Prikupljani su podatci o neprijateljskim garnizonima na tim pravcima. —

XIV brigada nalazila se na liniji: Podbrđe — Šibovi — Zabrđe, dok je jedan bataljon ove brigade, koji je osiguravao prelaz preko r. Vrbasa drugovima koji su išli za Krajinu,[2] izvršio akciju na četničku bandu u s. Mokrom Lugu. U ovoj akciji ubijeno je 6 četnika, a 3 su ranjena. Zaplijenjene su 4 puške i nešto spreme. — Jedna patrola Tešanjsko-Teslićkog odreda uhvatila je jednog ustašu u s. Omanjskoj, koji je došao kući na otsustvo. Nakon saslušanja ustaša je strijeljan.— Jedna četa Motajičkog odreda pronašla je kod jedne četničke kuće u s. Bajincima 2 puške. —

2 aprila — V Krajiška brigada na istom položaju (Devetina — Milosavci — Martinac), sa zadatkom mobilizacije ljudstva. Nije bilo nikakvih promjena na ovom sektoru. —

Jedan bataljon XII Krajiške brigade izvršio je pokret za s. Gojakovac. U putu je ubijen jedan četnik. Iz Gojakovca ovaj bataljon krenuo je za s. Omanjsku, sa zadatkom hvatanja i uništavanja milicije. Pošto je neprijatelj primijetio pokrete naših snaga odmah je pobjegao ne davajući nikakav otpor. Zarobljen je 1 domobranski vodnik. Zaplijenjene su 2 puške, 3 šinjela, nešto municije i ostale vojničke spreme. —

Drugi jedan bataljon ove brigade izvršio je pokret u pravcu četničkog uporišta u s. M. Prnjavoru, gdje se prema obavještenjima nalazila jedna četnička četa. Međutim ovaj izvještaj bio je netačan, jer u ovom selu nije bilo četnika, sem što su na putu za M. Prnjavor uhvaćena dva četnika (jedan četnički komandir), koji je nakon saslušanja strijeljan. Zaplijenjena su dva karabina i nešto municije. —

XIV brigada nalazila se na istim položajima (Podbrđe — Zabrđe — Šibovi). Toga dana neprijatelj je sa dva aviona bombardovao štab II

[2] Vidi dok. br. 73.

bataljona u s. Zabrđu.[3] Sa naše strane nije bilo žrtava. Ranjeno je 5 civila i 1 poginuo. —

3 aprila — II i IV bataljon V Krajiške brigade, izvršili su u 1 sat noću akciju na četnička uporišta — Klašnice i „Tablu". Tom prilikom udarne grupe ovih bataljona ubile su 21 četnika,[4] među kojima i poznatog četničkog zlikovca — Jovu Ćeranića, komandanta četničke korpusne žandarmerije, ubicu Dr. Mladena Stojanovića.[5] —

I bataljon XII Krajiške brigade pojačan sa dvije čete III bataljona napao je neprijateljsko uporište Cer. Ovo uporište branilo je 80 domobrana i 60 milicionera sa 4 pmitraljeza. Cilj ove akcije bio je uništiti ili zarobiti posadu koja se nalazila u ovom uporištu. Akcija je otpočela u 1 sat noću. Za vrijeme privlačenja naših snaga ka neprijateljskom uporištu, neprijatelj je dao slabiji otpor i pobjegao je u pravcu Komarice i tako je izbjegao uobručavanje po našim snagama. U ovoj akciji zarobljeno je 7 domobrana, 1 domobranski vodnik i jedan oficir poručnik, a jedan je domobran ranjen.[6] Zaplijenjeno je: 1 pmitraljez, 7 pu-

---

[3] Vidi dok. br. 171.

[4] U izvještaju Štaba 5. kozarske (krajiške) brigade od 3. aprila 1944. pored podataka o toj akciji koji su prikazani u ovom izvještaju, kaže se i ovo:

„II i IV bataljon išli su sinoć pretresati Tablu i Šušnjare. Svaki bataljon odredio je po jednu grupu (II bataljon 12 boraca, IV bataljon 22 borca). Svaka grupa imala je određene zadatke i to: Popov stan na Tabli i Popovića mlin. Obe kuće nalaze se uz sam Vrbas, odmah kod ćuprije do Vrbasa. Grupe su uspjele da se privuku, pobacaju bombe u zgrade i pobiju četnike koji su se nalazili unutra".

U izvještaju Zapovjedništva 3. oružničke pukovnije od 15. aprila 1944. o toj istoj akciji se kaže sljedeće:

„3. IV. oko 0130 s. na desnoj obali rieke Vrbasa kod mosta sela Klašnice (15 km s. i. Banja Luke) partizani su napali četnički Štab i raziurili ga. 9 četnika je poginulo i 5 ranjeno." (Arhiv V. I. I., reg. br. 18/2, k. 870 i reg. br. 56/1—1, k. 149 e.)

[5] Narodni heroj. Ubili ga četnici aprila 1942. u Gornjoj Jošavci kod Banje Luke. Vidi tom IV, knj. 3, dok. br. 133, knj. 4, dok. br. 48, 68, 73 i 78 i tom IX, knj. 1, dok. br. 35.

[6] U izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 25. aprila 1944. o tome se kaže:

„4. IV. 1944. skupina partizana jaka oko 700 ljudi napala je domobransko uporište pojačano sa milicijom na Počivaljki (24 km i. Prnjavora).

Partizani su uspjeli prodrieti, jer su se naše snage povukle.

Tri domobrana teže su ranjena a domobranski poručnik Somborac Mirko zarobljen. Gubici partizana nepoznati." (Arhiv V. I. I., reg. br. 3/2—1, k. 149 e.) O napadu na Počivaljku (Cer) vidi i dok. br. 73 i 175 u ovoj knjizi.

šaka, oko 5.000 metaka, 10 šinjela, 10 ćebadi, 15 pari cipela i druge vojničke spreme. —

5 aprila — Jedan bataljon V Krajiške brigade imao je sukob sa neprijateljem, u jačini od oko 100 Nijemaca i nešto četnika, koji su krenuli iz Klašnica, u cilju da napadnu naše snage koje su se nalazile na tom pravcu. Borba je trajala 1 sat i neprijatelj je odbijen uz nepoznate gubitke. Sa naše strane nije bilo gubitaka. —

Četnička banda u s. Kremnoj, na putu iz Vučijaka za Kulaše, dočekala je u zasjedi naša dva druga (telefoniste) i plotunskom paljbom ubila ih. Banda je odnijela njihovo oružje. —

Jedan dio snaga XII Krajiške brigade izvršio je akciju na četnike u s. Stanovima. Borba je bila kraća i četnici su pobjegli. Ubijena su dva četnika i zaplijenjena 2 karabina sa municijom. —

Dva bataljona XIV brigade vršila su akciju na četnike u s. Vukovićima. Akcija nije uspjela, jer je izvještaj bio netačan, pošto nije bilo četnika u ovom selu, već samo što se nalazio jedan četnik, koji je izostao iza četničkog korpusa — Laze Tešanovića. Kod ovog četnika zaplijenjena je jedna puška, nešto municije, jedan engleski šinjel i 1 par cipela. —

6 aprila — Na položajima bez promjena. —

7 aprila — V Krajiška brigada zauzela je sektor XII Krajiške brigade, na pravcu Derventa — Doboj — Teslić — Tešanj, dok je XII Krajiška brigada zaposjela sektor V Krajiške brigade u Župi. Na položajima nije bilo sukoba sa neprijateljem. —

8- -10-IV Trajala je akcija na prugu Derventa — Doboj i čišćenje milicionersko-četničkih sela.

8/9 aprila XII Krajiška brigada sa dva bataljona napala je na prugu Doboj — Derventa i likvidirala neprijateljsko uporište Cer.[7] Poslije likvidacije Cera stuštila se na prugu i razrušila 500 m. pruge. XII Slavonska brigada porušila je 1 km. pruge Doboj — Derventa.[8] Zapaljeno je 18 vagona.

---

[7] Vidi dok. br. 73.
[8] Vidi dok. br. 55.

9 aprila II bataljon XII Krajiške brigade sa dvije čete drži položaj prema Jelahu, dok je sa jednom četom izvršio pretres milicionerskih sela od Doboja do Tesliča. Sve tri brigade (V i XII Krajiška i XII Slavonska) u ovim akcijama ubile su 30 neprijateljskih vojnika, a zarobile 11. Zaplijenjeno je 30 pušaka. — Naši bez gubitaka.
Jedan bataljon XIV brigade prekopao je cestu između Crne Rijeke i Čelinca. —

Snage Motajičkog odreda u pokretu za s. Srbac zarobile su dva četnika sa oružjem i spremom. — Snage Tešanjsko-Teslićkog odreda izvršile su akciju na četnike u s. Vrelima. Zaplijenjene su dvije puške i nešto municije.

10/11 aprila. II bataljon V Krajiške brigade pretresao milicionerska sela: Omanjsku, Sivšu i Alibegovce. Ubijeno je 6 neprijateljskih vojnika, među njima jedan oficir SS-ovac. Zaplijenjene su dvije puške i nešto municije.
Jedan dio snaga XIV brigade prekopavao je cestu Crna Rijeka — Čelinac. —

11 aprila — III bataljon V Krajiške brigade vodio je borbu sa četničkom bandom u s. Stopanu i Pribiniću. Ubijena su dva četnika. Naši nisu imali gubitaka. —

12 aprila — Rano ujutro, neprijatelj je sa jačim snagama napao položaje IV bataljona V Krajiške brigade u s. Ostružnjoj. Pošto je neprijatelj bio nadmoćniji, naše snage se nisu mogle zadržati na zaposjednutim položajima, pa su dvije čete povukle se na pogodnije položaje, dok je treća četa bacila se neprijatelju za leđa. Neprijatelj nije dalje navaljivao na ove dvije čete, već je napao treću četu koja se nalazila neprijatelju za leđima. Iako je ova četa bila odsječena, ipak je uspjela da se probije kroz neprijateljske redove bez gubitaka. Poslije toga neprijatelj je sa jakim snagama (dijelovima divizije „Princ Eugen“) zaobišao naše položaje i naše snage nisu bile u mogućnosti da se održe na zaposjednutim položajima, te su se morale povući u s. Osredak. Pošto pred ovom kolonom nije bilo više naših snaga neprijatelj je nesmetano upao u s. Ljeb i napao na štab di-

vizije.[9] Poslije kraće borbe štab se izvukao iz klopke. Poginuo je jedan drug iz prateće čete, a dva su zarobljena. —
Snage Tešanjsko-Teslićskog odreda takođe su bile napadnute od strane neprijatelja u s. Vitkovcima. Pri povlačenju ispred neprijatelja u pravcu Čečave otsječena je jedna desetina od 9 novobomilišanih boraca, sa zamjenikom komandira čete, koji se nisu povratili u jedinicu. —

13 aprila — Neprijatelj se povukao u Teslić i naše snage zaposjele su iste položaje. —
Jedna patrola Motajičkog odreda u pokretu za s. Srbac pronašla je dvije puške kod četničkih kuća.
Druga jedna patrola istog ovog odreda uhvatila je jednog četnika bez oružja. Predao se jedan milicioner iz Razboja sa oružjem. Zarobljen je jedan kurir — Barušin Rade iz Srpca. Nakon saslušanja isti je strijeljan. —

14 aprila — Na položajima bez promjena. —

Za ovih proteklih 15 dana, jedinice ove divizije uspjele su da unište ili zarobe priličan broj četničikh bandi na ovom sektoru, tako da se četničke razbijene grupe nalaze tu i tamo i vrše napade na naše jedinice uz pomoć okupatorskih trupa. Ovaj udarac, kojeg su zadale naše jedinice doveo je četnike u težak položaj, a što se je i utvrdilo u zaplijenjenoj četničkoj arhivi Komandanta zapadne Bosne Slavka Vranješevića. U svakodnevnim dopisima četničke komande navode. da se nalaze u teškoj situaciji. Oni još jedino opstoje uz pomoć okupatora, koji ih pomaže u svakoj bijedi i nevolji. Naročitu pomoć daje im neprijatelj u artiljeriji i avijaciji, gdje vrše bombardovanja naših sela i bolničkih odjeljenja. Neprijateljska avijacija bila je jako aktivna u prošlom mjesecu, na sektoru oko Kotor Varoši, Skender Vakufa. Maslovara i Šipraga, gdje je neprijatelj svakodnevno bombardovao naša sela. U vezi ovog bombardovanja, Dražin delegat Bora Mitranović pisao je u jednom dopisu — komandantu zapadne Bosne Slavku Vranješeviću, između ostalog i ovo: „Naša avijacija i artiljerija uspješno tuče partizane". Ali poslije savezničkog bombardovanja neprijateljskog aerodroma u Banjoj Luci, neprijateljski avioni više se ne pojavljuju da bombarduju naše položaje. —

---

[9] Napad je izveo 2. bataljon 13. puka 7. SS divizije i 2. bojna 6. pukovnije. Vidi dok. br. 192 i 193.

XII Slavonska brigada dobila je naređenje za pokret i sektor Motajice, kao i pravac Derventa — Prnjavor ostaju upražnjeni,[10] ako Banjalučka divizija[11] preuzme svoj sektor moći ćemo popuniti taj sektor i nećemo dozvoliti četnicima da se priberu i da nam ometu mobilizaciju, koja je u tom kraju otpočela.

Poljaci žele da se formira 1 Poljski bataljon[12] i mi smo već odredili komandni kadar, ali kako vidite iz brojnog stanja, da imamo mnogo nenaoružanih boraca. Kad bi formirali taj poljski bataljon i naoružali Motajički i Prnjavorski odred, kao i stvorili naoružane seoske straže, a uz odred formirali udarne grupe. koje bi samostalno djelovale i hvatale četničke trojke i petorke, kojih ima sve više. što im više razbijamo njihove brigade; tada bi mogli imati 2 slobodne brigade koje bi bile u stanju naoružavati sve novomobilisano ljudstvo. Za ovo bi nam trebalo 1.000 pušaka i 50 pmitraljeza sa odgovarajućom količinom municije. Odgovorite preko r. stanice, ako ne možemo dobiti oružje da mijenjamo način borbe i da prestanemo sa beskorisnim držanjem terena.[13] Ako bi nam Saveznici bacali traženo oružje i municiju, to bi porazno djelovalo na četničke mase.

Divizija je u toku ovih 15 dana imala ove:

1. Gubitci: a) *vlastiti:* 8 mrtvih, 2 ranjena i 11 nestalih boraca.
   b) *neprijat.:* 64 mrtva, 3 ranjena i 24 zarobljena borca i 3 podoficira i jedan oficir. —
2. Plijen: a) *oružje:* 1 pmitraljez i 57 pušaka
   b) *municija:* 5.500 metaka.

---

[10] Vidi dok. br. 110, objašnjenje br. 7.

[11] Odnosi se na 39. NOU diviziju. O njenom rasporedu i dejstvu vidi dok. br. 157.

[12] Bataljon je formiran 7. maja 1944. Vidi izvještaj Štaba 11. divizije od 19. maja 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ (Arhiv V. I. I., reg. br. 30/4, k. 866). O tome vidi i tom IV, knj. 19, dok. br. 50, objašnjenje br. 34 i 35.

[13] Mjere koje je preduzimao Štab 5. korpusa NOVJ radi popune i ojačanja te divizije vide se u obavještenju Štaba 4. divizije od 12. aprila 1944. Štabu 11. divizije u kome se kaže:

„U vezi naređenja Štaba V. Korpusa upućuje se tome štabu novoformirani bataljon. Komandant bataljona je drug kapetan Banjac Đoko, politički komesar Šobot Danilo. Bataljon ima 200 brojno stanje. Formirane su tri čete sa komandnim kadrom.

Bataljon je dobio naređenje za pokret 12. IV. pravac Ključ, daljna naređenja primiće od Štaba V Korpusa.

Bataljon ima 5 puškomitraljeza a ostalo sa puškama". (Arhiv V. I. I., reg. br. 1/5, k. 866.) Taj bataljon je prema naređenju Štaba korpusa imao da uđe u sastav 12. krajiške brigade. Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 133.

c) *voj. sprema:* 14 šinjela, 10 ćebadi, 15 pari cipela i arhiva četničke komande zapadne Bosne i Tešanjsko-Teslićske brigade.

3. Mobilizacija: Za posljednjih 15 dana mobilisano je oko 100 ljudi, dezertiralo je 5 novomobilisanih.

4. Naročito: Porušeno je 1,5 km pruge, prekopana cesta na nekoliko [mjesta].

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, (M.P.) Komandant-p

BR. 72

NAREĐENJE ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 15. APRILA 1944. ŠTABOVIMA 3. BATALJONA 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE, 5. BATALJONU I SITNIČKOM BATALJONU ZA VRŠENJE PRITISKA NA BILEĆU I ZA NAPAD NA KUKUN I OSMIĆ-GOMILE[1]

ŠTAB
X. HERCEG. UD. BRIGADE N.O.V.
—JUGOSLAVIJE—
Pov. br. 219
15-IV-1944 g.
Selišta
19.20

„3“ — XI, „5“ i SITNIČKI BATALJON

Ovoga momenta izviješteni smo da su bande iz Bileće jednim dijelom došle u Zvijerinu, dok se izvjesni njihovi dijelovi nalaze čak i po Vranjskoj i Simijovu. Navodi se da su sa jednim dijelom bande došle do Kukuna. Ovakvim izlaskom bande bi mogle direktno ugroziti štab naše divizije, pa ćemo u tom cilju u toku ove noći i najhitnije napasti bande na spomenutoj prostoriji, ukoliko se i dalje budu tamo nalazile. U vezi sa ovim

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 6—9—6, k. 1143.

NAREĐUJEMO:

1.) „3"—XI — U zajednici sa „5" izvršiće noćas jači pritisak na bande u Bileći, prema već ranije dobijenom naređenju.[2] Budite oprezni na pravcu: Šobadine — Mirilovići. Kursiste koji su tamo upućeni (podoficire) odmah uputite natrag u s. Selišta.

2.) „5" — U zajednici sa „3" — XI izvršiće večeras pritisak na Bileću prema već dobivenim uputstvima. U toku izvršenja ovoga pritiska kao i poslije izvršenja vežite se najjače sa „3".

3.) *Sitnički bataljon:* — Držaće položaj na Granici sve do dolaska „1" na položaje Osmić-Gomile a tada će u sadejstvu sa „1" nastojati da što prije ovladaju sa ovim položajima. Po ovlađivanju sa Osmić-Gomilama i Krstačom Sitnički bataljon vratiće se odmah na Granicu i držati do daljeg naređenja ove položaje patrolirajući duboko u pravcu Šobadine — Mirilovići.

Naš „1" krenuo je već pravcem: Selišta — Plana — Kukun — Krstača — Osmić-Gomile. Po izbijanju na Kukun i Osmić-Gomile ovaj bataljon zapaliće vatru i smjestiće se u Krstaču, gdje će ostati do daljeg naređenja.[3]

---

[2] Odnosi se na naređenje Štaba 10. hercegovačke brigade od 15. aprila 1944, u 12 časova, u kome se, pored ostalog, kaže:

„Našem „4" [bataljonu — prim. red.] naredili smo da večeras izvrši preko s. Vlajinja prepad na Bileću. U vezi s ovim

1. — „5" će sa manjim odjeljenjima, postavljajući i bacač na Hadžibegovo Brdo, demonstrirati na Bileću. Iz bacača bacite nekolike bombe. Vatru otvarajte iz italijanskog oruđa." (Arhiv V. I. I., reg. br. 6—10—6, k. 1143 A.)

[3] Prema izvještaju Štaba 10. hercegovačke brigade od 15. aprila 1944, u 21.10 časova, Štabu 29. NOU divizije bataljoni su, postupajući u duhu ovog naređenja, pošli na izvršenje zadatka. (Arhiv V. I. I., reg. br. 48—3, k. 1148 I.)

4.) „2“ i dalje je na svom starom položaju kao i „4“. Intendantura se prebacila u Selišta. — Štab brigade će biti u Selištima gdje slati sve izvještaje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. Politkoma. Načelnik štaba, **Mus. R. Dizdarević** Komandant, **N. Ljubibratić**

Dostavljeno: „3“ — XI. „5“ i Štabu Sitničkog bataljona.

BR. 73

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. KRAJIŠKE BRIGADE OD 15. APRILA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE OD 1. DO 15. APRILA[1]

ŠTAB XII. KNOU. BRIGADE
STR. POV. OP. BR. 36/44
15. aprila 1944. godine
Položaj

15.-dnevni izvještaj o radu i vojnim akcijama za vrijeme od 1.—15. aprila 1944. godine — dostavlja.—

ŠTABU XI. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

U smislu postojećeg naređenja Štaba divizije, dostavlja se 15.-dnevni izvještaj o radu i vojnim akcijama za vrijeme od 1.—15. aprila 1944. godine i to:

I. BATALJON

Jedinice ovog bataljona na dan 1. aprila 1944. godine nalazile su se na položaju Leskove Vode. Sa 2 čete bataljon je kre-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 8—4, k. 876.

nuo pravcem: Zorjača,[2] Mali Prnjavor, Mala Sočanica i Crnča, sa zadatkom čišćenja, hvatanja i uništavanja četničkih bandi u tim selima. U selu Zorjači ubijena su 2 četnika, zaplijenjena 2 karabina sa municijom i vojnom spremom. Na dan 2. ovog mjeseca bataljon se skoncentrisao u selu Jelanskoj i Crnči, 3. ovog mjeseca bataljon je vršio akciju na neprijateljsko uporište Cer, gdje se nalazila posada jedne satnije domobrana sa 60 milicionera. Na isto uporište akciju je vršio i III. bataljon. I. bataljon sa Štabom brigade napadao je ovo uporište od Dervente, a III. od Foče. I. bataljon uspio je da [ga] blokira gdje i posada dala kraći otpor. III. bataljon stigao je sa zakašnjenjem od 15 minuta, tako da je posada uspjela da se izvuče prema Komarici.[3] Snage I. bataljona zarobile su 4 domobrana, 1 ranile i 1 oficir zarobljen (poručnik). Zaplijenjena su 4 karabina, 1 puškomitraljez, 2 pištolja, 1 šmajser, 4000 metaka, 4 brdska kazana, kao i 10 šinjela, 11 ćebadi i druge sitne spreme. Na dan 4. ov. mj. jedinice ovog bataljona nastavile su pretresanje četničkih sela i to: Leskove Vode, Grabovica, Stanovi, Omanjska, Sivša i Gojakovac. U ovome pretresu takođe je učestvovao i III. bataljon. U selima Sivši i Stanovima ove jedinice vodile su borbu sa četnicima, koje su uspjele protjerati u Rudanku. Ubijena su 2 četnika te zarobljena 2 karabina sa municijom i spremom. Neprijateljsko uporište u Sivši sa posadom od jedne satnije takođe je primilo borbu i nakon kraćeg otpora pobjeglo prema Doboju. Jedinice ovog bataljona ni u jednoj ni u drugoj akciji nisu imale gubitaka. Na dan 5. ovog mjeseca bataljon je izvršio pokret pravcem: Detlak, Hrv. Kalenderovci u cilju postavljanja zasjede četničkoj bandi, koja je bježala pred snagama XII. Slav. brigade iz Gor. i Donjih Palačkovaca, prema Kalenderovcima. U ovoj akciji ubijen je i 1 četnik i 1 teže ranjen, zaplijenjena 2 karabina sa municijom i spremom. 7. ov. mjeseca bataljon je izvršio pokret pravcem: Potočani, Devetine, gdje je izvršio smjenu sa snagama V. Kraj. brigade.[4] Položaje je zauzeo: Devetine, Čardačište, Milosavci, rastjerali četnike koji su se nalazili na tim položajima po odlasku snaga. V. Kraj. brigade. Na tim položajima bataljon se nalazio do 11. ovog mjeseca u cilju zatvaranja komunikacija Banja Luka — Prnjavor. Na dan 12. IV. t.g. skoncentrisane četničke brigade Vrbaske, Crnovrške i Jošavačke, potpomognute sa Nijemcima, napale su od Kokora i Klašnica naše snage na Devetinama. Nakon 3 sata borbe, četnici sa Nijemcima protjerani su u Klašnice. Neprijateljski gubitci bili su 5 mrtvih i 7 ranjenih. Naši gubitci: 1 ranjen i 3 zarobljena.

---

[2] Pogrešno. Treba: s. Zarić.

[3] i [6] Odnosi se na dijelove 4. lovačke pukovnije. Vidi dok. br. 193.

[4] Opširnije o smjeni jedinica pomenutih brigada vidi dok. br. 71.

Neprijatelj je uspio da zarobi naša 3 borca iz čete koja je zaobišla neprijatelja sa namjerom da odsječe njihove snage, koje su bježale prema Klašnicama. Na dan 13. ovog mjeseca bataljon je dobio naređenje neposredno od štaba divizije, da se povuče u selo Vijačane. U ovome pokretu, ovaj je bataljon takođe izvršio čišćenje sela: Kokori i Vršani. U Kokorima ubijena su 3 četnika, 2 ranjena i 2 zarobljena. Zaplijenjena su 5 karabina, 4 bombe i 150 metaka. 14. ovog mjeseca bataljon se nalazio u Vijačanima.—

II. BATALJON:

Jedinice ovog bataljona za vrijeme od 1. do 5. aprila 1944. godine nalazile su se na položajima Klupe u cilju zatvaranja komunikacije Teslić, Klupe—Maslovare, kao i sprovođenja karavana od Čečave za Maslovare. Dne 4. IV. 1944. godine jedna grupa formirana od 40 boraca sa zamjenikom komandanta bataljona izvršila je napad na četnike u selu Mušićima i Pasjači. U toj borbi ubijeno je 6 četnika a ranjeno 7. Među ubijenim nalazili su se 2 stara četnika koji su u četnicima od 1941. godine. Takođe je zarobljena i četnička arhiva brigade Nove Prodića, koja je dostavljena Štabu divizije. U ovoj akciji zaplijenjena su i 2 karabina sa municijom, a 2 karabina su oštećena mitraljeskim rafalima naših boraca. 5. ovog mjeseca bataljon je prešao u Čečavu odakle je krenuo 8. ovog mjeseca sa 2 čete prema Johovcu. Jedna četa ostala je u Čečavi u zaštiti brigadne ambulante. Bataljon sa 2 čete dobio je zadatak da napadne neprijateljsko uporište na ž. st. u Johovcu (Kotorsko). Akcija je vršena između 8. i 9. ovog mjeseca, gdje su na istoj pruzi učestvovale i snage našeg III. bataljona, kao i dijelovi XII. Slav. brigade i V. Kraj. brigade. Uporišta smo napali u Johovcu, 8. ovog mjeseca u 23. časa sa dvije grupe formirane po 40 boraca starih iz ovih dviju četa, a ostatak je takođe formiran u dvije grupe od mlađih i novomobilisanih boraca, koji su trgali prugu i osiguravali dolazak neprijatelja prugom. Posada ovog uporišta bila je 1 satnija domobrana i feldžandarma. Imali su 2 betonska bunkera sa 2 teška mitraljeza i 2 puškomitraljeza. Osim toga na istoj stanici zadržao se i pancirni voz, sa nepoznatom posadom, koji su takođe davali otpor, radi čega se uporište nije uspjelo likvidirati.[5] Naši borci uspjeli su da

[5] U izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 25. aprila 1944. o tome se kaže:

„9. IV. 1944. u 0030 sati, skupina od 300 naoružanih partizana napala željezničku i oružničku postaju Johovac (12 km s. Doboja). Uslied brojne nadmoćnosti neprijatelja oružnici su se povukli u sastav 1. sati 14. željezničke i primili borbu. Ovom prilikom partizani su potrgali željezničku prugu i b/b linije pa je svaki promet do 1700 sati toga dana bio u prekidu.

upadnu pored bunkera u stanicu, gdje su zarobili 4 domobrana; zaplijenili 3 karabina, 200 metaka, 3 brdska kazana i još druge razne vojne spreme, koja se nalazila kao rezerva. Neprijatelj je dao vrlo jak otpor. Naši su gubitci 1 lakše ranjen, a neprijatelj je osim 4 zarobljena imao i 6 teže ranjenih vojnika. Na dan 9. ovog mjeseca, snage ovog bataljona povukle su se u Mali Prnjavor, gdje su se odmorile, a istog dana u 14 časova krenule su preko Foče na ž. st. Komarice, gdje su produžile trganje pruge i telefonske linije. Na prelazu rijeke Foče milicija potpomognuta sa ustašama i domobranima koji su se nalazili na dopustu za vrijeme uskršnjih praznika, kojih je bilo oko 200 skupa, dali su jak otpor da bi zabranili prelaz ove rijeke. Naši borci kretajući se u dvije četne kolone, odbacili su neprijatelja sa njegovih položaja, neprijatelj se povukao u dva pravca, jedna grupa prema Ceru a druga na Foču gdje su zaposjeli crkvu i školu. Po naređenju komandanta brigade, koji se nalazio sa našim snagama, dvije grupe naših boraca najurišale su na neprijatelja, likvidirale su i zapalile školu. Neprijatelj se povukao i prestao davati otpor, dovikujući: „Ne palite, prestajemo pucati.“ Gubitaka nismo imali. Neprijatelj je imao 2 mrtva i 3 ranjena vojnika. U 20 časova stigao je i naš III. bataljon, koji je dobio zadatak od komandanta brigade da napadne, likvidira i zapali ž. st. Komarica. Na toj stanici, kako smo obaviješteni, nalazilo se oko 30 domobrana sa željezničarima, koji su obaviješteni o borbi na Foči, te su radi toga napustili ž. stanicu, zaposjeli najbliže čuke oko stanice i kada su naši borci upali u samu stanicu, neprijatelj je otvorio vatru sa čuka. Naše jedinice dobile su zadatak trganja pruge između ž. stanice Komarice i Johovca. Na toj pruzi nalazila se jedna stražara sa posadom od 13 domobrana. Bunkera nisu imali, ali okolica stražare bila je minirana. Stražara je likvidirana, 10 domobrana je zarobljeno, 11 karabina i 1 brdski kazan. Na dan 10. ovog mjeseca bataljon je izvršio pokret pravcem: Prnjavor — Mravica, gdje je ostao sve do 15. ovog mjeseca.—

III. BATALJON:

Od 1.—2. ovog mjeseca bataljon sa svoje 2 čete nalazio se na Gojakovcu, sa zadatkom da kontroliše sektor prema Križu i Jelahu. Jedna četa ostala je u Čečavi u zaštiti brigadne ambulante. Na dan 2. ovog mjeseca, bataljon sa svoje 2 čete kre-

---

Napadaj partizana je odbijen i oružnička postaja povraćena.

Iz oružničke vojarne partizani su opljačkali 12 gunjeva te oružničku priručnu odoru i rublje.

Gubitci: Perišić Mirko, domobranski nadporučnik i 8 domobrana ranjeno a 4 domobrana nestala...“ (Arhiv V. I. I., reg. br. 2/2—2, k. 149 e)

nuo je noću po naređenju štaba brigade da izvrši akciju na selo Omanjsku, gdje se nalazila jedna satnija domobrana i milicije. Po dolasku u to selo, obaviješteni smo da se neprijatelj povukao. Našli smo jednog domobranskog vodnika sa oružjem, koji se nalazio kod svoje kuće u ovome selu. Na dan 3. aprila t.g. bataljon je izvršio pokret za Tisovac, gdje se odmarao, a između 4. i 5. ovog mjeseca po naređenju štaba brigade skupa sa I. bataljonom vršili smo akciju na neprijateljsko uporište Cerani. Posadu ovoga uporišta sačinjavala je jedna satnija od 80 domobrana, skupa sa 60 milicionera. I bataljon dobio je zadatak blokirati i napasti od Dervente, a naš bataljon sa 2 čete od Foče. I. bataljon stigao je na vrijeme, koje je odredio štab brigade, tj. u 24 časa. Naše čete stigle su sa zakašnjenjem od pola sata, što je neprijatelj iskoristio, nakon kraće borbe sa I. bataljonom, pobjegao je prema Komarici.[6] Po povratku sa ovoga zadatka, dobili smo zadatak od štaba brigade da skupa sa našim I. bataljonom pretresemo sela: Stanove, Bukovicu u cilju razbijanja i uništavanja četnika u tim selima, a po svršetku izvršiti akciju na neprijateljsko uporište Sivšu. Prelazeći sela Stanove i Bukovicu, nismo naišli na četnike jer su isti bili [razbijeni] na dijelovima kuda je nailazio naš I. bataljon. Domobrani i milicija koji su se nalazili u Sivši, čujući borbu sa četnicima, napustili su uporište i pobjegli prema Doboju. Na dan 5. ovog mjeseca po naređenju Štaba brigade[7] krenuli smo skupa sa I. bataljonom na zadatak. I. bataljon Sredeljani — Kalenderovci, a naše dvije čete Gornji i Donji Detlak, sa zadatkom dočekati četnike, koji su bježali pred snagama XII. Slav. brigade prema Kalenderovcima. Pošto je ljudstvo bilo suviše zamoreno, maršovanje je bilo predugačko tako da nije bilo moguće stignuti na vrijeme na određene položaje. Pokret je vršen u dvije četne kolone. Desna kolona sukobila se sa četnicima, koji su se povlačili iz Drijena. Druga kolona četnika nastupala je prema Drijenu od Cerana, tako da se naša četa nalazila u međuprostoru dviju neprijateljskih kolona. Neprijatelj je bio jak svega oko 350 četnika, sa nepoznatim brojem oružja. Neprijatelj je otvorio vatru s obje strane, koja je trajala oko 2 sata.

U ovoj borbi neprijatelj je imao 2 mrtva i 4 ranjena vojnika. Naši gubitci: zamjenik komandira teže je ranjen, koji je u toku dana umro. Četnike smo uspjeli rastjerati pomoću bacača. I. bataljon je bio prilično udaljen, tako da nije mogao u ovoj borbi učestvovati. Po završenoj akciji, krenuli smo na Glogovac, gdje smo ostali do 7. ovog mjeseca. U sastav bataljona stigla je i naša 3. četa. Na dan 7. ovog mjeseca po naređenju Štaba brigade[8] krenuli smo u Pojeznu, odakle je krenuo po na-

---

[7] i [8] Naređenja se nalaze u Arhivu V. I. I., reg. br. 18 i 19/1, k. 876.

ređenju Štaba brigade da izvrši akciju po drugi put na Cerane. Po završenoj akciji, trganje pruge od Počivaljke do Komarice. Prije nego što su snage ovog bataljona stigle na Cerane, milicija koja je držala to uporište pobjegla je. Sa našim snagama krenuli smo na prugu, spalili stanicu Dažnica, 6 teretnih vagona i potrgali oko 60 metara pruge. U zoru smo se povukli u Sočanicu gdje smo se odmorili, a u 15 časova po naređenju komandanta brigade, krenuli smo po drugi put na trganje pruge, gdje smo likvidirali ž. st. Komaricu, gdje se nalazilo oko 30 domobrana i željezničara, koji su prije našeg dolaska povukli se na najbliže čuke, odakle su tukli ž. stanicu za vrijeme paljenja i trganja pruge. Takođe je spaljeno i 15 vagona natovarenih sa drvima i praznim benzinskim buradima, potrgali 60 metara pruge i toliko telefonske linije.—

Jedinice našeg i II. bataljona uspjele su za dvije noći da potrgaju oko dva i po kilometra željezničke pruge i toliko telefonske linije. Dana 10. ovog mjeseca u 3 časa povukli smo se u selo Jelansku gdje smo se odmarali. Dana 11. ovog mjeseca, po naređenju komandanta brigade, krenuli smo nazad preko Foče i Komarice u Majevac, gdje smo trebali primiti i neke drugove delegate za Kongres. Iste noći, delegati su krenuli sa snagama XVIII Hrv. brigade[9] i prebacili se na ovu stranu, tako da smo se mimoišli.[10] Dana 14. IV. t. g. bataljon je logorovao u Glogovcu.

Za ovih 15 dana vojni i politički rad nije bio tako aktivan, pošto su sve jedinice bile stalno u pokretu.

Jedinice na odmaranju, kad god su im se ukazale prilike prorađivale su plan rada, koji su dobili od Štaba brigade, kao i vojni potsjetnik, koji je dobiven od Štaba Korpusa. Sastanak i savjetovanja jedinice održavaju redovno, kako štabovi bataljona tako i komande četa, tako da ne postoje problemi koji nisu uočeni u našim jedinicama. — Komandant i politkomesar održali su jedno savjetovanje 3. ovog mjeseca sa Štabovima I. i III. bataljona. Savjetovanje je održano u vezi uništavanja četnika kao i vršenja akcije na Sivšu i Cerane, a u isto vrijeme dotakli smo se najvažnijih stvari koje se tiču naših rukovodilaca. Na dan 4. ovog mjeseca održano je savjetovanje Štabova I. i III. bataljona, kao i komandi četa, na kojem je drug komesar iznio političku situaciju u svijetu i kod nas. Takođe su pretresana sva pitanja, koja [se] tiču naših jedinica, kao i greške koje su dotle učinjene. —

---

[9] Vidi o njoj dok. br. 99, objašnjenje br. 2.

[10] Riječ je o omladinskim delegatima jedinica 3. korpusa NOVJ koji su upućeni na Drugi kongres antifašističke omladine Jugoslavije. Kongres je održan u Drvaru od 2. do 4. maja 1944. (Vidi dok. br. 165.)

Naši štabovi bataljona još nisu dovoljno samoinicijativni, a još manje komande četa. Radimo o tome da se jedinice dovoljno osamostale, kako bi mogle same djelovati, što se u posljednje vrijeme i osjeća kod naših jedinica. Čitanju karata posvetili smo pažnju kao i orijentaciju na terenu [s] vojnim rukovodiocima.

Komandnog kadra nešto nedostaje, i to nižih rukovodilaca, što je moguće nadoknaditi u našoj brigadi.

Težih problema nema koje ne možemo sami riješiti.

Najteži je problem u našoj brigadi odjeća, obuća i oružje.—

Štabovi bataljona kao i komande četa izvršavaju naređenja u potpunosti.—

Odnosi štabova bataljona prema štabu brigade, kao i Komandi četa prema Štabovima bataljona, dobri su. Nezdravih pojava nema.

Zdravstveno stanje zadovoljava. Sanitet također je dobar, ali mu nedostaje sanitetskog materijala.—

Vojnički život je također dobar. —

Ishrana vojske na ovome terenu zadovoljava.—

Odnos vojske prema pozadini dobar je i pravilan.

Situacija na našem sektoru nije nam potpuno poznata, jer smo juče stigli na ovaj teren. U glavnom kod neprijatelja nema naročite aktivnosti. Neprijatelj ne pokušava ispad iz Klašnica. Doznali smo da se četnici koncentrišu u Jošavki, te smo odlučili da ih potisnemo.[11] —

Također je za ovo vrijeme mobilisano 29 drugova, dok se je 1 dobrovoljno javio u redove naše vojske.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Milutin

Komandant major,
Mile

Molimo da nam pošaljete u prepisu naređenje o podnošenju 15-dnevnih izvještaja, pošto je ranije naređenje drug Mećava[12] odnio sa sobom.

Ovaj izvještaj nije mogao biti dostavljen prije, jer su sve jedinice bile suviše udaljene da je od istih bilo nemoguće pribaviti izvještaje.—

---

[11] Vidi dok. br. 162.

[12] Narodni heroj Petar Mećava. Poginuo krajem oktobra 1944. u Travniku kao potpukovnik JA i zamjenik komandanta 10. NOU divizije.

BR. 74

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. SLAVONSKE BRIGADE 12. NOU DIVIZIJE OD 15. APRILA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O RASPOREDU I NAMJERAMA BRIGADE[1]

ŠTAB XII. UDAR. BRIGADE
XII DIVIZIJE II KORPUSA N.O.V.
HRVATSKE
Dne 15/4 1944

ŠTABU XI. NOU. DIVIZIJE

Položaj

Primili smo jučer depešu od vas u kojoj pitate da li je došla hrana iz Slavonije, kao i da kontrolišemo saobraćaj prugom Derventa — Doboj.

Iz Slavonije nismo još ništa primili, što se tiče hrane, a u koliko nešto dođe mi ćemo odmah uputiti kamo bude to upućeno.

Imamo vezu s nadzornikom pruge iz Dervente koji će nam vjerojatno poslati podatke o kretanju vozova, kao i o tome šta voze. O tome ćemo vas izvijestiti. To nas sada najviše interesuje, jer kanimo izvršiti akciju u vezi s tim.[2]

Prema informacijama koje smo mi dobili banda iz Dervente još ne kani vršiti akciju protiv nas. Vojske ima nešto više nego prije,[3] a to je ona koja se povukla iz Broda pred bombardovanjem[4] (autokomanda). Mi se prema tim vijestima držimo još rezervisano i spremni smo za svaki eventualni napad bande.

Sada se nalazimo na sektoru od Kunove (Pasja Pravda) pa do Srđevića, gdje se nalazi Motajički Odred.

Jedan bataljon koji je trebao da zatvara pravac Glogovac — Vučjak nismo uputili zato, jer smo imali krvavog iskustva iz šeste ofanzive šta biva sa jedinicama koje budu odsječene od svoje glavnine,[5] a to bi se desilo sa našim bataljonom koji bi se nalazio tamo, u koliko bi stvarno uslijedila jača ofanziva kako ste vi mislili. To naročito važi za jedinice naše brigade,

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 7—9, k. 893.

[2] O rasporedu i dejstvu brigade u drugoj polovini aprila vidi dok. br. 110.

[3] O neprijateljskim snagama u Derventi vidi dok. br. 193.

[4] Vidi dok. br. 171.

[5] Riječ je o borbama jedinica te brigade u januaru 1944 (vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 132, 133, 168 i 169).

kojima teren Bosne nije tako poznat i koje nisu naučile na ovakvo ratovanje i ovakvo povlačenje. Mi mislimo u koliko se treba braniti određeni sektor, treba zaposjesti sa jačim jedinicama, smlatiti jednu kolonu, pa se onda povući na druge položaje, a ne jedne jedinice povući daleko, a na osiguranju ostaviti samo jedan bataljon, koji bi se zapravo morao izgubiti.

Molimo vas da nas izvijestite šta je sa bandom koja je doprla do Čečave i Stanara i koje su njezine daljnje namjere.[6]

O svim promjenama na ovom terenu, kao i promjenama u neprijateljskim uporištima oko nas mi ćemo vas izvijestiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: Komandant:
Sl. o. (M.P.) **Ujak**

P.S.

Šaljemo vam jedan primerak „Partizanska početnica" koju je izradio naš agit-prop, za nepismene drugove u našim borbenim jedinicama.

[7] „Part. početnica" nije došla. **L. M.**

16. IX. 44.

---

[6] Vidi dok. br. 71, 192 i 193.
[7] Dopisano mastilom, latinicom.

BR. 75

ZAPOVIJEST ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD APRILA 1944. ŠTABOVIMA 4. i 39. DIVIZIJE I DIJELOVIMA 10. DIVIZIJE ZA NAPAD NA PRIJEDOR, IVANJSKU I MARTIN-BRDO[1]

ZAPOVIJEST[2]

Sekcija *Prijedor — Kostajnica — Banja Luka*
1 : 100.000

1. **Akcija i njen značaj** (poseban prilog)

2. **Podaci o neprijatelju:**[3]

Neprijateljska uporišta:

Prijedor	2.500 vojnika
Banja Luka	3.500 „
Bos. Novi	2.500 „
Ivanjska	500 „
Brezičani	100 „
Dragotinja	150 „
Martin-brdo	300 „
Blagaj	180 „

Neprijatelj brani pomenuta uporišta sistemom žičanih prepreka, bunkera i sistemom poljskih fortifikacija. kao i neke tvrđe zgrade prema podacima IV. divizije i priloženim skicama.

3. NAŠE SNAGE I ZADATAK

Sa snagama IV., XXXIX i dijelovima snaga X. divizije napasti i likvidirati neprijateljska uporišta Prijedor[4] i Martin-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br 1—1, k. 1265.

[2] Zapovijest je dostavljena potčinjenim jedinicama između 15. i 18. aprila 1944. godine.

[3] Prema istorijatu njemačke 373. legionarske divizije u Prijedoru i Bos. Novom tada su se nalazile jedinice te divizije, dok su u Banjoj Luci bile izvjesne štapske jedinice njemačkog 15. SS brdskog korpusa (Arhiv V. I. I., reg. br. 68/2, k. 74 i 8/2—a. k. 74 A). Pored toga, na području Prijedora i Bos. Novog bile su jedinice 3. gorskog zdruga, a na području Banje Luke i Bos. Gradiške jedinice 4. lovačkog zdruga. Te jedinice su u sadejstvu sa njemačkim trupama bramile pomenuta mjesta i obezbjeđivale komunikacije Bos. Novi—Prijedor—Banja Luka (Arhiv V. I. I., reg. br. 3/17—1, 4/17 i 10/20—1, k. 112; 1/1, 15/12—4, 19/12—1, 20/12—1, k. 120) o tome vidi i dok. br. 183 u ovoj knjizi.

[4] i [5] O napadu na Prijedor i Martin-brdo vidi dok. br. 117, 182 i 183.

-brdo i nastojati likvidirati Ivanjsku.[6] Radi lakšeg komandovanja snage dijelimo u tri grupe.

U vezi prednjeg

NAREĐUJEMO

I. Grupa

U I. grupu ulaze snage VI. VIII. i XI. brigade (bez dva bataljona) Gradiško-Ilijevčanski odred i I. i II. Art. div.
Svega 11 bataljona, 2 haubice, 5 brdskih i 5 protukolskih topova. Komanduje štab IV. div.

Zadatak I. grupe jeste upasti i likvidirati neprijateljsko uporište Prijedor i postaviti zasjedu prema [Bos.] Dubici osiguravajući se sa toga pravca.

II. Grupa

U II. grupu ulaze snage XIII. i XV. brigade
Svega 7 bataljona
Komanduje štab XXXIX. divizije

Glavni zadatak II. grupe jeste onemogućiti prodor neprijatelja iz Banja Luke i Ivanjske u Prijedor za vrijeme akcije na Prijedor i po mogućnosti likvidirati neprijateljsko uporište Ivanjsku. Minirati cestu i prugu Banja Luka — Prijedor i pod svaku cijenu spriječiti neprijateljski prodor u Prijedor.

III. Grupa

U III. grupu ulaze snage dva bataljona IX. brigade jedan bataljon XI. i jedan bat. VI. brigade, Kozarski odred, Diverzantska divizijska grupa i jedna baterija artiljerije.
Svega 5 bataljona, diverzantska div. grupa i jedna baterija (1 brdski i 1 protukolski top).
Komanduje operativni otsjek V. Korpusa.

Glavni zadatak III. grupe je onemogućiti prodor neprijatelja iz Bos. Novog i garnizona duž pruge Prijedor — Novi, u pravcu Prijedora za vrijeme napada na Prijedor. Likvidirati Martin-brdo i uništiti most na Poljugovcu i minirati cestu i prugu Novi — Prijedor te pod svaku cijenu onemogućiti prodor u Prijedor.

[6] Vidi dok. br. 157.

4. VRIJEME NAPADA

Napadom otpočeti 19 aprila 1944 god. u 23 časa, kada moraju sve jedinice podići na jurišna odstojanja u napadu i na položaje u zasjedi.

5. ARTILJERIJA

U utvrđenom početku napada artiljerija će tući brzom paljbom po deset granata date joj ciljeve od štaba IV. divizije. Dalja upotreba artiljerije prema nahođenju štabova grupa.

6. VEZA

Štab korpusa imaće sa štabovima grupa slijedeće veze:

a) radiotelegrafske sa I. grupom pored redovne veze sa IV. divizijom, javljati se svakog neparnog sata od početka akcije sa pozivnim znakom IV. divizije, sa II. grupom pored redovne veze sa XXXIX. divizijom javljati se svakog parnog sata od početka akcije sa pozivnim znakom XXXIX. divizije.

b) telefonsku vezu održavati sa I., II. i III. grupom, služiti se priloženom šifrom br. 22.

c) kurirsku vezu održavati po potrebi.

7. SANITET

Kirurška ekipa V. korpusa biće u Miljakovcima. Svaka grupa organizovaće posebna previjališta. Evakuacija ranjenika pravac Grmeč.

8. EVAKUACIJA RATNOG PLIJENA

Evakuacijom ratnog plijena rukovodiće Ekonomski otsjek V. Korpusa.

9. BORBENI ZNACI I ZNACI RASPOZNAVANJA

19. IV.	Puška	— Plamen	— Petar
20. IV.	Karabin	— Kozara	— Karan
21. IV.	Sablja	— Sana	— Slavko
22. IV.	Top	— Tomina	— Tito
23. IV.	Metak	— Miloševica	— Milan

10. MJESTO ŠTABA KORPUSA

Mjesto štaba korpusa biće na cesti Hambarine — Ljubija. Štabovi grupa će razraditi ovu zapovijest za jedinice koje se nalaze pod njihovom komandom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar sl. otsutan	Šef operativnog otsjeka p.pukovnik	Komandant general-major **S. Rodić**

Dostavljamo:

Štabu IV. divizije
Štabu XXXIX. divizije
I. i II. Artiljerijskom divizionu
Štabu IX. brigade.

BR. 76

NAREĐENJE ŠTABA 11. NOU DIVIZIJE OD 16. APRILA 1944. ŠTABOVIMA 12. i 14. BRIGADE I PRNJAVORSKOM NOP ODREDU ZA VRŠENJE PRITISKA NA ISTOČNI DIO BANJE LUKE I DEMONSTRATIVNI NAPAD NA KLAŠNICE[1]

ŠTAB
XI. NOU DIVIZIJE
Op. br.: 64/44.
16. IV. 1944. g.

ŠTABOVIMA: XII. KRAJIŠKE, XIV. BRIGADE I PRNJAVORSKOM NOP ODREDU

Naš V. Korpus 19. i 20. o.mj. vršit će akciju zapadno od Banja Luke,[2] a nama je dao zadatak da sa dvije brigade vršimo pritisak sa istočne strane na Banja Luku. U vezi s tim

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 22/1, k. 876.

[2] Tada je 5. korpus NOVJ snagama 4. i 39. divizije i dijelovima 10. divizije napadao na Prijedor, Ivanjsku i Martin-brdo. Vidi dok. br. 75.

16

Štab
XI. NOV DIVIZIJE
Op.br.: 67/44.
18.IV. 1944.g.

Štabovima : XII. Krajiške, XIV. brigade i Irnjavorsk NOP Odredu.

Naš V. Korpus 19. i 20. o.mj. vršit će akciju zapadno od Banjaluke, a nama je dao zadatak da sa dvije brigade vršimo pritisak sa istočne strane na Banja Luku . U vezi s tim

n a r e d j u j e m :

1. 19. o.mj. u 21 čas XIV. brigada sa tri bataljona spustit će se u dvije kolone u pravcu Gornjeg i Donjeg Jehera i po mogućnosti iz vršiti upad u ta neprijateljska uporišta. Taj zadatak izvršiti sa dva bataljona, dok jedan bataljon zadržati na visu istočno od Novoselija, koji će bataljonima koji vrše napad štititi leđa od neprijatelja- četnika.Na liniji Jehitlek- vis Jenovača- vis Ponir kota 589 treba se zadržavati 19. na veče do 20. na veče. Držati iza svojih leđa vis Ajbakovac kota 672

2./ XII. Krajiška brigada kreće 19. o.mj. sa svoja tri bataljona i Irnjavorskim odredom se pravca Devetina u 17 sati. Jedan bataljon uputit će preko Devetina- Aleksića- Radinjana za Blaško- Lušnjari, koji će imat za zadatak da improvizira napad na Klašnice, a dva bataljona kreće preko Devetina- Četojevića- Slatine i Slatine-Ilidže/razdvajaju se bataljoni u dve kolone/i bataljon koji kreće preko Ilidže kretat će se u pravcu Trapista razvit će se na Krčmarici i pokušati upad u Trapiste, dok će bataljon koji lijevo od njega nastupa izbiti na Gakovicu i na Česmu i pokušati upad u Trapiste od Mađira, obezbeđujući se sa jednom četom od Banja Luke. Irnjavorski Odred će nastupati do Gakovića skupa sa ovim bataljonom, a od Gakovića spuštat će se u selu Vrbanja. Na prostoru Savni bukvik - Krčevina- Veliko brdo treba se zadržavati do 20. o.mj. do 20 časova, kada se povući na svoj sektor.

3./ Drug potpukovnik Djurin će se kretati na štabom XII. brigade i on će izdavati potrebna naredjenja obema brigadama na terenu.

4./ Obe brigade kod svoga nastupanja u pravcu Banja Luke moraćete da na svojim sektorima/ pravcima kojima nastupaju/ razbiju četničke grupe, koje se pred njima nalaze. XII. brigada bi hitrim manevrom mogla možda da razbije ostatke štaba Zapadne Bosne i štaba Korpusa koji se nalazi na njihovom pravcu. Napominjemo da u izvještaju četničkog komandanta za Zapadnu Bosnu,da se glavni četnički magacini nalaze u Lušnjarima, treba sve potuzeti da se ti pronađu i da se evakuišu na naš teritorij.

U ovoj akciji treba da obe brigade i odredi postave sebi zadatak da zarobe što više oružja i municije.

Ugovoreni znaci za 19. o.mj. biće Slavko- Veljo. Vidni znaci: Dizanje pesnice u vis i spuštanje do ramena. Odgovor: Ispružanje leve ruke ustranu sa skupljenom pesnicom. 20.o.mj.:Mile - Stevo. Vidni znaci: Uzimanje puške u desnu ruku i prušanje ustranu, puška vertikalno a ruka vodoravno za ramenom.Odgovor: Uzimanje puške u desnu ruku, dizati u vis i praviti dva kruga.

Smrt fašizmu - sloboda narodu !

Politkomesar,
Momčilo

Komandant-pukovnik,
Milosav

Fotokopija dokumenta br. 76

naređujem:

1.) 19. o. mj. u 21 čas XIV. brigada sa tri bataljona spustit će se u dvije kolone u pravcu Gornjeg i Donjeg Šehera i po mogućnosti izvršiti upad u ta neprijateljska uporišta.[3] Taj zadatak izvršiti sa dva bataljona, dok jedan bataljon zadržati na visu istočno od Novoselija, koji će bataljonima koji vrše napad štititi leđa od neprijatelja — četnika. Na liniji Šehitlek-vis Drenovača — vis Ponir (kota 589) treba se zadržavati 19. na veče do 20. na veče. Držaće iza svojih leđa vis Kajbakovac (kota 672).

2.) XII. Krajiška brigada krenut će 19. o. mj. sa svoja tri bataljona i Prnjavorskim odredom sa pravca Devetina u 17 sati. Jedan bataljon uputit će preko Devetine — Aleksića — Kadinjana za Blaško — Šušnjari, koji će imati za zadatak da improvizira napad na Klašnice.[4] Sa dva bataljona krenut će preko Devetine — Četojevića — Slatine i Slatine — Ilidže (razdvajaju se bataljoni u dvije kolone) i bataljon koji kreće preko Ilidže kretat će se u pravcu Trapista razvit će se na Krčmarici i pokušati upad u Trapiste,[5] dok će bataljon koji lijevo od njega nastupa izbiti na Gakovicu i na Česmu i pokušati upad u Trapiste od Madžira, obezbjeđujući se sa jednom četom od Banja Luke. Prnjavorski Odred će nastupati do Gakovice skupa sa ovim bataljonom, a od Gakovice spuštat će se u selo Vrbanja. Na prostoru Ravni Bukvik — Krčevine — Veliko brdo treba se zadržavati do 20. o. mj. do 20 časova, kada se povući na svoj sektor.

3.) Drug potpukovnik Đurin[6] će se kretati sa štabom XII. brigade i on će izdavati potrebna naređenja objema brigadama na terenu.

4.) Obje brigade kod svoga nastupanja u pravcu Banja Luke nastojat će da na svojim sektorima (pravcima kojima nastupaju) razbiju četničke grupe, koje se pred njima nalaze. XII. brigada bi hitrim manevrom mogla možda da razbije ostatke štaba Zapadne Bosne i Štaba Korpusa koji se nalazi na njenom pravcu.[7] Napominjemo da u izvještaju četničkog komandanta za Zapadnu Bosnu, da se glavni četnički magacini

---

[3] Taj zadatak nije izvršen jer je neprijatelj preduhitrio naše snage i 19. aprila preduzeo napad od Čelinca, a 20. aprila i od Banje Luke ka Kotor-Varošu. (Vidi izvještaj Štaba 11. NOU divizije od 2. maja 1944. u Arhivu V. I. I., reg. br. 29/4, k. 866.) Vidi o tome i dok. br. 182, 184 i 186 u ovoj knjizi.

[4] i [5] O napadu na pomenuta mjesta vidi dok. br. 162.

[6] Đurin Predojević je tada bio zamjenik komandanta te divizije.

[7] Vidi dok. br. 71.

nalaze u Šušnjarima, treba sve poduzeti da se ti pronađu i da se evakuišu na naš teritorij.

U ovoj akciji treba da obje brigade i odred postave sebi zadatak da zarobe što više oružja i municije.

Ugovoreni znaci za 19. o. mj. biće Slavko — Veljo. Vidni znaci dizanje pesnice u vis i spuštanje do ramena. Odgovor: Ispružanje lijeve ruke ustranu sa skupljenom pesnicom. 20. o.mj.: Mile — Stevo. Vidni znaci: Uzimanje puške u desnu ruku i pružanje ustranu, puška vertikalno a ruka vodoravno za ramenom. Odgovor: Uzimanje puške u desnu ruku, dizati u vis i praviti dva kruga.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
B. Đuričić

(M.P.)

Komandant-pukovnik,
M. Šiljegović

BR. 77

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 16. APRILA 1944. ŠTABU 16. NOU DIVIZIJE O RASPOREDU NEPRIJATELJSKIH SNAGA NA SEKTORU BEGUTOVO — SELO — TRNOVA[1]

ŠTAB
II VOJVOĐANSKE BRIGADE
16 aprila 1944.

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

1. — Situacija na našem sektoru do sada uglavnom je nepromenjena. Preko izviđačkih patrola saznali smo o neprijatelju sledeće:

Neprijatelj se nalazi na Hajdukovom brdu, Begutovom Selu, (Vučijak — Grabovci, Sarije), Ugljeviku, Janjarima, Atmačiću, Turskoj Trnovi[2] i D. Trnovi, kao i u Suhopolju i duž ceste Bijeljina — Ugljevik.[3]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br 56—6, k. 966.

[2] Na karti 1 : 100.000 označena je samo Donja i Srednja Trnova.

[3] i [4] Vidi dok. br. 67, 179, i 181.

Svoje jače izviđačke patrole neprijatelj upućuje u Arapoviće i na Ravni Gaj, na Jablan Grad, a jučer neprijatelj jačim odeljenjima prokrstario je kroz selo Peljave.

Na sektoru Trnove neprijatelj se ukopao između D. Trnove i Brđana, a u D. Trnovi imaju dva topa. U Trnovi su zapalili veći broj kuća, a u toku 15 o.m. u isti došlo je iz Bijeljine oko 15 kola verovatno u cilju evakuacije popljačkanih stvari. O ranjenicima nismo do sada mogli ništa konkretno saznati pošto su svi seljaci od tamo izbegli, a sada se niko ne usuđuje da tamo pođe i izvidi o stanju na tome sektoru. Saznali smo samo toliko, a što nije potvrđeno, da je neprijatelj pronašao neke naše magacine, da su uhvatili neku skojevku (drugaricu Maru Simić) iz Trnove i da su je mučili sve dok nije umrla. Nadalje saznajemo da su pobili nekoliko seljaka iz Trnove koji nisu izbegli iz iste.[4]

U Bijeljini se nalazi neprijatelj i dalje, a grad su ogradili sav žicom i dobro se fortifikaciski utvrdili. Na Maltama postavljena su po dva teška mitraljeza. Motorizacije nemaju sem nekoliko kamiona koji im dovlače hranu iz Brčkog.

2. — Pošto u našem brigadnom sanitetu imamo preko stotinu ranjenika i bolesnika od kojih su 12 nepokretnih te nam je tako naš brigadni sanitet preopterećen i nesposoban za izviđanje brzih pokreta, a i u mnogome otežava pokret cele brigade, molimo štab divizije da u koliko je moguće nas obavesti dali teže nepokretne ranjenike možemo uputiti u divizisku bolnicu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab brigade načelnik:
kapetan
Rebula

BR. 78

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 16. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA O BORBAMA U SELIMA GUBERU, ŽIROVIĆU I LJUBUNČIĆU[1]

ŠTAB
III PROLETERSKE BRIGADE
I PROLETDIVIZIJE
Broj: 49/44
dana 16-IV-1944 g—

ŠTABU I PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ.

IZVJEŠTAJ O AKCIJI:

13-IV-1944 godine, dvije čete II bataljona išle su na zadatak prema selu Smričanima i Podhumu, u cilju likvidacije tamošnjih neprijateljskih posada. Po dolasku u ova dva mjesta nakon kraćeg puškaranja, neprijatelj je pobjegao. Čete su se povratile bez gubitaka. Također nije ustanovljeno da li je neprijatelj imao žrtava. Čete su istjerale nešto hrane i stoke iz pomenutih sela.

Iste noći jedna četa V bataljona išla je u s. Guber, u cilju hvatanja nekih špijuna. Pošto su opkolili selo i kuću u kojoj se nalazila jedna desetina neprijateljskih vojnika, i knez sela (špijun koga je trebalo uhvatiti), neprijatelj je otvorio vatru. Naši borci su pokušali da provale u kuću i zarobe posadu sa knezom, što im radi hitnosti uklanjanja iz sela nije pošlo za rukom. Oni su zapalili kuću, u kojoj je izgorio knez sa posadom. Za vrijeme borbi prije paljenja kuće neprijatelj je bacio 4 bombe, od kojih su lakše ranjena 4 druga.

14-IV-1944 godine ujutru, neprijatelj je sa 10 tenkova i 8 kamiona pješadije došao u s. Žirović i Ljubunčić gdje se razvila borba između IV bataljona i neprijatelja. Borba je trajala od 6 do 15 časova. U toj borbi poginulo je 12 drugova, ranjeno 11, od kojih 2 teže, i nestalo 13. Sadejstvom V bataljona u pravcu Priluke i Kablića i otporom IV bataljona, neprijatelj je u 15 časova povraćen u Livno.[2] Za vrijeme borbi neprijateljski tenk

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 4/1—2, k. 714.

[2] O toj borbi vidi dok. br. 186 u ovoj knjizi i izvještaj Komande Zapada od 15. aprila 1944. u kojem se kaže:

„... Balkan...

od 32 tone (Tiger) naišao je na minu te je uništen. Posada od 10 članova je izginula. Neprijatelj je razlupani tenk prije povlačenja zapalio, a komade poginulih u tenku nisu uspjeli sahraniti. Neprijatelj je imao ukupno oko 25 mrtvih u borbi sa IV bataljnom.

V bataljon je istoga dana vodio uspješnu borbu na bok i leđa neprijatelja. Ubijeno je 17 neprijateljskih vojnika a oko 25 ranjeno. Ovo je sigurno provjereno još u toku borbe. Gubitci V bataljona 1 mrtav i 1 lakše ranjen.

Komandant brigade je bio na položajima IV bataljona, radi ispitivanja slučaja o iznenađenju koje je neprijatelj postigao. Ustanovljeno je da štab bataljona nije predviđao mogućnosti brzog dolaska tenkova i dovođenja u opasnost bataljona na tom položaju. Prema rasporedu jedinica vidilo se je da je štab bataljona mislio na borbu sa neprijateljem — u slučaju njegovog napada prema Ljubunčiću — a u toku borbe ako bi mu bilo potrebno da se povuče kosom prema Orlovači, a neborački dijelovi iz Ljubunčića također bi se za to vrijeme povukli. Međutim, neprijateljski tenkovi su išli poljem i dok se bataljon mogao snaći, već je neprijatelj vladao sa cestom do Ljubunčića. Tenkovi su bili — raspoređeni duž cijele linije od Ljubunčića do Priluke, te su dejstvovali tako da je cijeli sektor bio ugrožen. U isto vrijeme neprijateljska pješadija se je razvila za borbu i potiskivala naše snage koje su se povlačile. Neprijatelj je zarobio kuhinju jedne čete i 3 konja, dok je 8 konja poginulo u toku povlačenja. Zarobljeni partizani su: 8 domobrana od kojih 6 koji su došli od Sinja upućeni od VIII Korpusa u našu brigadu. 2 četnika koje smo također dobili iz centralne Bosne, jedan četnik koji nam je upućen sa Petrovačkog sektora i 2 Slovenca. Oni su se u stvari predali. Čak jedan od tih je odmah u početku borbe otišao neprijatelju, a poslije ih vodao po selu gdje su bile naše kuhinje i štab bataljona. Otkrio je stoku koju su seljaci krili, te su otkrili goveda i otjerali, dok su ovce seljaci uspjeli sakriti i zadržati dok se naši povrate. Ova je stoka bila prikupljena u livanjskim selima za našu brigadu.

Štab IV bataljona nije shvatio naređenje o zadatku na tome sektoru, nisu imali sa objavnice ugovorene signalne znake ili relejnu vezu, te je tako neprijatelj mogao stići sa motorizacijom istovremeno u selo kada i kurir sa objavnice. Sem toga bila je u polju gusta magla, te nisu mogli primijetiti dok nisu čuli zvuk motora.

Oni su bili na tome položaju radi smještaja i ishrane vojske, a u slučaju neprijateljskog prodiranja prema Korićnoj i

---

V. brd. korpus: 118. lovač. div.: U noći 13/14. 4. odbijeni slabi napadi na Livno." (Arhiv V. I. I., mikrofilm reg. br. Minhen N-9/928—979.)

Glamoču naređeno im je da sa Orlovca i duž kosa prema Korićnoj tuku bočno neprijatelja. Takođe im je naređeno da objavnicu drže na koti 1145 (Karaula Košara), koja ima pregled do samog Livna. te kad se pojavi neprijatelj bataljon da izađe na Orlovac. Međutim, objavnica je bila kod ceste na trig. 731.[3]

Detaljnije će stvar biti ispitana i dobićete naknadno izvještaj.

U ovoj borbi izgubljena su 2 puškomitraljeza.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
S. N. Tadić

(M.P.)

Komandant-major,
V. Bajić

BR. 79

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 16. APRILA 1944. ŠTABU 36. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE OD 1. DO 15. APRILA[1]

ŠTAB
III VOJV. BRIGADE
O. BR. 55
16. IV. 1944 godine
u 10.40

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

15-dnevni operacijski izveštaj.

1. IV. 1944.
Vreme hladno sa snežnom vejavicom.

I bataljon nalazi se u s. Miladićima,
II bataljon nalazi se u s. Vakufu,
III bataljon nalazi se u s. Drijenči (zaseok Martinovići i Kulice),
IV bataljon nalazi se u Naviocima,
V bataljon nalazi se u s. Lukavici (zaseok Kaštel),
Intendantura, Sanitet i štab brigade nalaze se u s. Donjim Humcima.

---

[3] Posljednja rečenica je dopisana mastilom, latinicom.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 12—1, k. 1243.

U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem. Patrole idu do na vrh Majevice, Stublić i prema Oglavku.

Brojno stanje ljudstva i naoružanja:

Ljudstvo:	po spisku	drugova	1164
	u rashodu	„	355
	na licu	„	809
	po spisku	drugarica	122
	u rashodu	„	43
	na licu	„	79
	po spisku	svega	1286
	u rashodu	„	398
	na licu	„	888
Naoružanje:	pušaka		664
	pikavaca		7
	puškomitraljeza		20
	mitraljeza		5
	lakih bacača		2
	teških bacača		1
	bombi ofanzivnih		83
	„ defanzivnih		120
	protivkolski top		1
	protivkolska puška		1

2. IV. 1944.
Oblačno sa vetrom i malo sunca.

Na sektoru I, III, IV i V bataljona nije bilo promena. Oko 11 časova neprijatelj se provukao potokom između Lukavice i Jašterika i došao za leđa objavnici II bataljona, koja je bila kod Brusnice. Neprijatelj je potisnuo našu objavnicu. Čete II bataljona brzo izlaze na položaje i u streljačkom stroju pod zaštitom vatre automatskih oružja i bacača od Vakufa brzo se približuju neprijatelju koji je bio stigao tek do prvih udžara i straža u s. Brusnici, te ih spalio. Čete II bataljona brzo proteruju neprijatelja, koji se u begu povlači.[2]

Narod s. Brusnice je od fašista pobegao čim ih je video, i to pobegao je našim četama.

Neprijatelj je bio jačine 150—200 vojnika sa 30—40 konja i cilj mu je bio pljačka i nasilje. Ovo se vidi po opljačkanim stva-

[2], [3], [5], i [6] Vidi dok. br. 170, 172, 173, 174 i 193.

rima koje neprijatelj nije imao kada da odnese usled naše brze intervencije.
Neprijatelj je imao žrtava, ali ne znamo tačne podatke.
U ovoj borbi imali smo jednog druga lakše ranjenog u ruke.
Utrošili smo 1100 metaka i 4 mine za bacač.

3. IV. 1944.
Sunčano.

Jedinice na položajima kao i 2. IV.
Oko 10 časova neprijatelj preko Oglavka i Mačkovca napada na četu II bataljona kod Brusnice na Jašteriku. Borba je trajala oko 30 minuta. I četa II bataljona se brzo snalazi i prelazi u napad, te proteruje neprijatelja prema Čeliću.[3]

Neprijatelj je imao oko 10 mrtvih i ranjenih.

Mi smo imali jednog druga mrtvog, jednog ranjenog i jednog nestalog. Izgubili smo dve puške.

4. IV. 1944.
Sunčano

Jedinice na položajima kao i 3. IV.
Oko 9 časova neprijatelj vrši napad na jedinice V brigade, koje je uspeo potisnuti na liniju Laništa — Peškiri.[4]

Tada naši bataljoni se pomiču napred, prema jedinicama V brigade sa zadatkom pomoći V brigadi.

I bataljon ide iz Miladića na Ravnu kosu, IV bataljon ide iz Navioka za Miladiće sa jednom četom na Vjeterniku više Bijele Vode.

Međutim usled velikih gubitaka neprijatelj se povukao oko 14 časova, tako da su naše jedinice stigle posle borbe.

Pred sam mrak dve čete IV bataljona vraćaju se u Navioke, odakle odlaze za Jablanicu po odeću za XXXVI diviziju, a I bataljon se vraća u Miladiće.
U toku dana nije bilo tešnjeg dodira sa neprijateljem.
Neprijatelj je noću 3/4. IV. tukao artiljerijom D. Humke i Vakuf, ali nije bilo žrtava.
Brojno stanje ljudstva i naoružanja isto.

---

[4] O rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 92.

5. IV. 1944. Sunčano, noću kiša.	U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem. Dve čete IV bataljona oko 17 časova vraćaju se iz Jablanice sa spremom za našu diviziju. Oko 20 časova I bataljon odlazi za Vakuf da smeni II bataljon, koji dolazi u Navioke, a IV bataljon odlazi iz Navioka u Miladiće. Brigada dobila, pored odeće i 12.000 metaka za pušku.
6. IV. 1944. Sunčano, sa oblacima.	U toku dana nije bilo tešnjeg dodira sa neprijateljem, osim što je neprijatelj često pripucavao automatskim oružjima, bacačima i topovima iz velike daljine po našim položajima. Bataljoni se nalaze na mestima kao i 5. IV. Patrole se upućuju prema Tuzli i Vražićima, te do jedinica V brigade. Dve čete II bataljona otišle su sa intendantom brigade prema Tuzli da skupljaju hranu. Brojno stanje ljudstva i naoružanja isto kao 5. IV.
7. IV. 1944. Sunčan dan.	Jedinice na istim položajima kao i 6. IV. Oko 8.30 neprijatelj od Vražića sa oko 100 vojnika u tri pravca napada na čete V bataljona. Jedna četa se povlači jer je bila iznenađena, ali se ostale dve čete brzo snalaze i proteruju neprijatelja.[5] O neprijateljskim gubicima nemamo podataka. U ovoj borbi bio je jedan drug lakše ranjen. Brojno stanje ljudstva i naoružanja isto kao 6. IV.
8. IV. 1944. Sunčano.	U toku dana nije bilo promena sa neprijateljem. Neprijatelj je tukao položaje na Oboru artiljerijom i bacačima, ali mi nismo imali žrtava.
[9. IV. 1944.] Sunčano, sa malo kiše.	Brojno stanje ljudstva i naoružanja isto kao 7. IV. U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem. U 16 časova jedinice vrše pokret na novu prostoriju: Jašterik — Volujak —

	Kokošinjac — Živkovo brdo — Čivin vis — Kameniti breg: V bataljon premešta se iz Kaštela u s. Drijenču, a jedan vod mu ide za Srebrnik da tamo primi transport hrane za naše jedinice.
10. IV. dobili smo: 2 puškomitr., 1 prot. pušku. 1 bacač, 6000 metaka, 500 met. za p. mitraljez.	Bataljon će sačekati dok se vod vrati sa transportom a zatim će transport sprovesti do štaba brigade, a onda poseda položaj na Kokošinjcu. I bataljon poseda Jašterik, II bataljon poseda Živkovo brdo, III bataljon poseda Čivin vis i Kameniti breg, IV bataljon poseda Volujak, Štab brigade se smešta u Mačkovac. Uz njega su Intendantura i Sanitet. Jedinice su stigle na nove položaje do 21.30 časova. Pokret je tekao normalno i u toku pokreta nije bilo dodira sa neprijateljem. Brojno stanje ljudstva i naoružanja isto kao 8. IV.
10. IV. 1944. Kiša.	U toku dana nije bilo dodira sa neprijateljem. Brojno stanje ljudstva i naoružanja isto kao 9. IV.
11. IV. 1944. Kiša.	Jedinice na položajima kao i 10. IV. Neprijatelj oko 11 časova vrši napad manjim snagama na IV bataljon na Volujaku i to preko Ravne kose. IV bataljon je na vreme otkrio pokret neprijatelja i odbio ga, nanevši mu gubitke od oko 10 mrtvih i ranjenih. Nešto kasnije neprijatelj počinje jačim snagama napad na Jašterik koga brani I bataljon. Neprijatelj je tukao artiljerijom i bacačima, ali su borci ostali uporni i odbacili neprijatelja na Mačkovac. Ovde je neprijatelj imao oko 10 mrtvih i ranjenih. Mi smo u ovim borbama imali jednog druga ranjenog u glavu. Borba je trajala do 14 časova kada se neprijatelj povukao. Brojno stanje naoružanja isto kao 10. IV.

12. IV. 1944.
Oblačno.

Sve jedinice na mestima kao i 11. IV.

Oko 14 časova neprijatelj u jačini od 600—800 ljudi vrši napad [od] Čelića preko Oglavka i Mačkovca na I bataljon na Jašteriku i preko Belog kamena na Volujak, na IV bataljon. Neprijatelj je prethodno tukao jakom artiljerijskom vatrom položaje IV i I bataljona.

Neprijatelj je iznenadio I bataljon i posle borbe koja je trajala 1 sat, potisnuo I bataljon sa Jašterika.[6] U ovoj borbi neprijatelj je imao 16 izbačenih iz stroja.

Mi smo u ovoj borbi imali 2 druga ranjena i 7 nestalih, od kojih su trojica zarobljena. Izgubili smo dva puškomitraljeza i 6 pušaka.

U svome napadu na IV bataljon neprijatelj nije uspeo. IV bataljon je pogodnim rasporedom potisnuo neprijatelja nanevši mu gubitke od oko 20 mrtvih i ranjenih. U toku borbe IV bataljon nije imao žrtava; dva druga su nestala.

U toku cele borbe ovoga dana neprijatelj je imao oko 46 mrtvih i ranjenih.

Mi smo imali dva ranjena, 7 nestalih; izgubljena 2 puškomitraljeza i 6 pušaka.

Borba kod IV bataljona trajala je do 18 časova, kada se neprijatelj povukao u pravcu Čelića.

Oko 16 časova neprijatelj je napao na Živkovom brdu od Žutavke na II bataljon. Bataljon je pustio neprijatelja blizu, a onda ga odbio jakom vatrom.

Neprijatelj je imao oko 10 mrtvih i ranjenih.

II bataljon nije imao gubitaka.

Oko 16 časova brigada vrši pokret sa dosadašnje prostorije pravcem: Lopare — Zajednica u Zloselo (u Gornje i Donje Lipovice).

Jedinice stižu na određenu prostoriju 13. IV. oko 5 časova, osim intendantura, saniteta i štaba brigade, koji su stigli 12. IV. oko 20 časova.

13. IV. 1944.
Sunčano.

Cela brigada oko 6 časova vrši pokret pravcem: G. Lipovice — Papove — Petkovići — Aćimovici — Orlovine — Debela Lipa — Stolice — Jelica — Prosjek i oko 19 časova stiže u s. Dubnicu.
Za vreme pokreta četnici sa Zlatova napali su manjim snagama našu kolonu, ali su brzo odbijeni od jedne čete III bataljona, koja je bila u prethodnici. Takođe smo ih tukli sa par mina iz teškog bacača, našto su se četnici razbežali.
Pred samim selom Dubnicom zelenokadrovci su dali slab otpor sa Sokoluše: IV bataljon ih brzo proteruje i oni beže u Prnjavor i Miljanovce.
U toku ovih borbi nismo imali žrtava.
IV bataljon se smešta u zaseok Brdo,
II bataljon u zaseok Rovine,
I i III bataljon u Mahmutoviće,
V bataljon u Skrabiće i Trifkoviće,
Štab brigade smešta se u Laziće,
Intendantura i sanitet u Petroviće.
Brojno stanje ljudstva isto kao 12. IV.

14. IV. 1944.
Sunčano.

U 02.30 časova I i IV bataljon vrše napad na s. Prnjavor. I bataljon napada sa zapada a IV sa severa. U ovom napadu su trebala učestvovati i dva bataljona V brigade, i to jedan sa juga (od Visa), a jedan sa istoka. Posle borbe koja je trajala pola sata, naši bataljoni su ušli u Prnjavor. Zelenokadrovci su pobegli u pravcu Visa i Kalesije, jer bataljoni V brigade nisu učestvovali u borbi.
Po ulasku u Prnjavor I i IV bataljona šalju po jednu četu da gone neprijatelja, u pravcu Kalesije.
U ovoj borbi imali smo: 3 mrtva, 1 ranjen i 1 nestao.
Neprijatelj je imao oko 15 mrtvih i ranjenih...
Bataljoni se vraćaju na svoje položaje na Sokolušu, na koju je neprijatelj u toku noći bio isturio svoja slabija odeljenja, ali ih čete I bataljona brzo proteruju.
Za vreme napada na Prnjavor III bataljon je bio zatvorio pravac od Tuzle, i to sa jed-

nom četom u zasedi na cesti ispod Miljanovaca, a sa dve čete na kosi ispred Miljanovaca.

Oko 02.30 časova neprijatelj je od s. Međaša krenuo sa jednom kolonom od oko 150—200 ljudi u pravcu Prnjavora.

Četa III bataljona koja je bila u zasedi, pustila je ovu kolonu sasvim blizu a onda otvorila na nju vatru. Neprijatelj je ovde ostavio 6 leševa, a imao je još dosta mrtvih i ranjenih. Pretrpevši velike gubitke još u prvoj vatri neprijatelj se povukao za kraće vreme. Oko 04.00 časova neprijatelj počinje da manevriše i da napada čete III bataljona ispred Miljanovaca, na kosi kod Mahmutovića. Neprijatelj nije ni ovde imao uspeha. Brzim protivnapadom čete III bataljona odbacuju neprijatelja na njihove polazne položaje.[7]

Oko 8 časova kao pojačanje III bataljonu došla je jedna četa I i jedna četa IV bataljona. Tada čete I i IV bataljona napadaju neprijateljsko desno krilo kod ceste Miljanovci — Tuzla, a i III bataljon prelazi u napad i proteruju neprijatelja iz Miljanovaca i bunkera iznad sela. Ovde je neprijatelj ostavio veliki broj mrtvih i ranjenih.

Tada neprijatelj dobija pojačanje iz Tuzle i preduzima ponovo napad na naše jedinice kod Miljanovaca.[8] Tuče jakom minobacačkom vatrom i mitraljeskom vatrom stre-

---

[7] U izvještaju Zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 25. aprila 1944. o tome se kaže:

„13. IV 1944. u 1830 sati, oko 3.000 naoružanih partizana 16. divizije napali su naše postrojbe Domdo pukovnije na uporištima Kalesija, Prnjavor, Međaš i oruž. postaju Kalesija u Rajincima (18, 20, 25, 5 i 24 km sz. Zvornika). Pred nadmoćnim neprijateljem naše su se postrojbe povukle na nove postave ka selu Hrasno, Kikaći, Tojšići, Suhopolje i Jeginov Lug (14, 11, 9, 10, 12 km j. i. Tuzle) radi zadržavanja napadača koji i dalje navaljuje.

Gubitci: 21 poginulih i ranjenih pripadnika Domdo pukovnije.

Gubitci partizana su veliki ali o njima nema podataka.

Oružnici su spasili sve oružje, streljivo, pismohranu i opremu.

Pučanstvo iz po partizanima okupiranih sela bježi sa stokom u smjeru Tuzle.

Partizani u zauzetim selima Jajići, Memići, Kalesija, Prnjavor, Miljanovci, Rajinci, Lipovice, Petrovice Gornje i Međaš vrše pljačku...“ (Arhiv V. I. I., reg. br. 2/2—1, k. 149 e.)

[8] Vidi dok. br. 193.

BR. 80

NAREDBA ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 17. APRILA 1944. ZA ORGANIZACIJU POTKIVAČKOG KURSA I KURSA MARVENIH BOLNIČARA I ZA FORMIRANJE INŽINJERIJSKE ČETE DIVIZIJE I MINERSKIH VODOVA BRIGADA[1]

NAREDBA Br. 432

ŠTABA I PROLETERSKE DIVIZIJE NOV. JUGOSLAVIJE ZA 17. APRIL 1944 G.

I

U vezi naredbe Štaba I Proleterskog Korpusa, a u cilju izobrazbe potkivača i trupnih marvenih bolničara.

naređujemo:

da se kod Brdske baterije ove Divizije organizuje
a.) kurs za potkivače i
b.) kurs za trupne marvene bolničare.
Kursevi će trajati:
za potkivače do 25 dana, a
za trupne marvene bolničare 14 dana.
Oba kursa počeće 25 ov. m.
Broj slušalaca:
a.) za potkivački kurs iz svakog bataljona i iz Divizijske bolnice po dva druga, a iz Divizijske i Korpusne baterije po tri druga.
b.) Za kurs trupnih marvenih bolničara iz svakog bataljona po jednog druga, a iz Divizijske bolnice i baterija po dva druga.
Štabovi brigada, Uprava Divizijske bolnice i komanda Korpusne baterije određeni broj slušalaca za oba kursa uputiće tako da se *do 24 o.m. do mraka* jave komandi Divizijske baterije u s. Podrašnica (zaseok Mračaj).
Rukovaoc oba kursa biće komandir brdske baterije ove Divizije major Pajović.[2] Nastavnik kursa za potkivače biće potkivač iste baterije. Nastavnik kursa trupnih marvenih bolničara naknadno će se odrediti.
Smještaj i ishranu kursista organizovaće komanda brdske baterije ove Divizije.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 1/5, k. 712.
[2] Ljubivoje

II

Prema naredbi iz štaba I Proleterskog Korpusa a u cilju jednoobrazne formacije inžinjerijskih jedinica, pri našoj Diviziji formira se inžinjerijska četa, a po brigadama minerske desetine ili vodovi.

U vezi ovoga

naređujemo:

1. — Kao zasebna jedinica u našem sastavu formira se **Inžinjerijska četa I proleterske divizije.** Sastav:

I vod pionirsko-pontonirski za rad na utvrđivanju, maskiranju, izgradnji brvana, manjih mostova i za sve ostale radove na putevima, komunikacijama i na vodi;

II vod minerski za postavljanje mina, izradu minskih polja, miniranje komunikacija i objekata na njima, uklanjanje neprijateljskih mina.

2. — Za formiranje ove čete *do 24 o.m. do mraka* uputiće u ovaj Štab.

I proletbrigada: poručnika Vujovića Jovana — Mušmulu
8 drugova osposobljenih za pionirske i pontonirske radove.
8 drugova osposobljenih za minerske radove.

III proletbrigada: 9 drugova koji su već radili pionirske i pontonirske radove ili su njima vični
9 drugova vičnih minerskom radu.

XIII proletbrigada: 8 drugova vičnih pionirskim i pontonirskim radovima.
8 drugova vičnih minerskim radovima.
1 političkog rukovodioca koji bi mogao biti u ovoj četi na istoj dužnosti.
Svi određeni drugovi moraju biti zdravi i fizički izdržljivi.

III

Pri Inžinjerijskoj četi I Proleterske Divizije formiraće se **Mehaničko-šoferska desetina.**

Do istog roka za formiranje ove desetine uputiće nam:

I proletbrigada: 2 mehaničara (od kojih jedan da bude drug „Rudi“).[3]

III proletbrigada: 2 mehaničara.

XIII proletbrigada: 7 šofera i automehaničara.

---

[3] Rudi Karaina

IV

Za opremu ove čete uputiće:

I proletbrigada: 2 konja sa tovarnom opremom 1 poljski kazan.

III proletbrigada: 2 konja sa tovarnom opremom 2 poljska kazana.

XIII proletbrigada: 1 konja sa tovarnim priborom.

V

Štabovi brigada formiraće kao samostalnu jedinicu **Minerski vod — proleterske brigade.**

Ovi **minerski vodovi** služiće za minerske radove, a ujedno će biti i straža kod štabova brigada.

Jačina minerskih vodova: 2 desetine (sa rukovodstvima ukupno 24 borca).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
(odsutan)

(M.P.)

Komandant
pukovnik
Vaso Jovanović

BR. 81

ZAPOVIJEST OPERATIVNOG ŠTABA 16. i 36. NOU DIVIZIJE OD 17. APRILA 1944. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA PREBACIVANJE JUŽNO OD RIJEKE SPREČE[1]

ŠTAB
XXXVI NOU DIVIZIJE
O. br. 29
17 aprila 1944. g.
u 16.30 č.

ŠTABU I, II, III, IV, V, i VI BRIGADE I DIVIZIJSKIM BOLNICAMA[2]

ZAPOVEST

sekcije Zvornik — Kladanj raz. 1 : 100.000

Situacija: Neprijatelj se nalazi na liniji: Trnova — Begutovo Selo — Tobut — Vukosavci — Labucka — Zloselo — i usmeren je prema nama.

Naš zadatak: Prebaciti se preko Spreče,[3] a prilikom prebacivanja evakuisati što više hrane i stoke sa prostorije severno od Spreče.

Radi izvršenja ovoga,

NAREĐUJEMO:

1. — *I brigada:* sa četiri bataljona ostaće na dosadašnjoj prostoriji sa zadatkom kontrole od pravca Tuzle i Jelice i izvlačenja hrane i stoke sa svoje prostorije, što prebacivati preko Prnjavora do Vukovine gde će stoku i hranu prihvatiti V brigada i dalje sprovoditi. Na dosadašnjoj prostoriji ostati sve dok neprijatelj ne bude nadirao jačim snagama, u kojem slučaju ne tražiti nikakovu upornost u borbi sa neprijateljem već se prebaciti na prostoriju: Osmaci — Podborogovo...[4]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 9—1, k. 1240.

[2] Za izvršenje nekih borbenih zadataka, u kojima su učestvovale brigade obeju divizija, bio je formiran privremeni operativni štab, koji je poslije izvršenja zadatka rasformiran.

[3], [5] i [7] Vidi dok. br. 167.

[4] Nastavak teksta u originalu je precrtan mastilom. Taj tekst glasi: „Odmah po prijemu ove zapovjesti uputite jedan bataljon (najslabiji) u Osmake. Sa ovim bataljonom da pođe brigadna ambulanta i bri-

2. — *II brigada:* po dolasku na prostoriju Kitovnica — Križevići, odmah će sa jednim bataljonom uputiti brigadnu ambulantu i intendanturu na prostoriju s. Matkovac. Sa ostalim snagama pristupiti energičnom prikupljanju hrane i stoke, što odmah upućivati za Matkovac.

Na prostoriji Kitovnica — Križevići obezbediti se od pravca Zvornika i od pravca Sapne. Na ovoj prostoriji ostati sve dok neprijatelj ne bude nadirao jačim snagama, u kojem slučaju ne tražiti nikakovu upornost u borbi sa neprijateljem, već se prebaciti na prostoriju Kusonje — Matkovac — Zidonje.[5]

3. — *III brigada:* odmah po prijemu ove zapovesti uputiti brigadnu ambulantu i intendanturu u s. Memići, gde će sačekati I bataljon VI brigade i divizisku bolnicu XXXVI divizije i s njima zajedno krenuti preko Rakinog Brda za Vrelo.

Sa brigadom zadržati se na dosadašnjoj prostoriji u cilju energičnog prikupljanja hrane i stoke, što upućivati preko Prnjavora do Vukovine, gde hranu i stoku predavati V brigadi, koja će vršiti dalje evakuaciju. Na dosadašnjoj prostoriji obezbeđivati se od pravca Jelice, radi čega tamo i dalje da ostane jedan bataljon, koji treba da izviđa prema Stolicama. Ovaj bataljon nema zadatak da prima upornu borbu, nego ima ulogu objavnice. Sve podatke o neprijatelju, štab brigade ima obavezno dostavljati najhitnije štabu I brigade, da bi se mogla doneti blagovremena odluka o povlačenju.

Na dosadašnjoj prostoriji brigada će ostati sve dok neprijatelj ne bude nadirao jačim snagama, u kojem slučaju ne tražiti nikakovu upornost u borbi, već se prebaciti na prostoriju: Tupković — Gračanica. Na prostoriji Tupković — Gračanica izviđati i ispitivati prema Vukovini i Živinicama. Osim toga posesti most na Spreči, koji vezuje Gračanicu i Vukovinu.[6]

4. — *IV brigada:* po dolasku u Prav. Jajiće, brigada produžava pokret, pravcem preko Memića i Osmaka za prostoriju: Papraća — Kalabače, gde će se smestiti.[7]

Pri prolazu kroz s. Osmaci, povesti sa sobom divizisku bolnicu XVI divizije i grupu izbeglica, i smestiti ih u Papraći.

---

gadna intendantura. U Osmacima bataljon će sačekati bolnicu XVI divizije i grupu izbjeglica, koje će do Osmaka dopratiti jedan bataljon V brigade. Po prijemu bolnice i izbjeglica, bataljon će krenuti na prostoriju Podborogovo — Pantelići i tamo se zajedno sa njima smjestiti".

[6] i [8] O rasporedu i dejstvu 3. i 5. vojvođanske brigade u drugoj polovini aprila vidi izvještaje njihovih štabova od 1. i 26. maja 1944 (dok. biće objavljena u tomu IV, knj. 25).

5. — *V brigada:* odmah po prijemu ove zapovesti uputiće jedan svoj bataljon, divizisku bolnicu XVI divizije i grupu izbeglica za s. Osmaci. U Osmacima divizisku bolnicu XVI divizije i grupu izbeglica predaće IV brigadi, kada kroz s. Osmake bude naišla. Sa celom brigadom također odmah krenuti pravcem preko Memića i Osmaka na prostoriju: Panduri — Makalići, gde se smestiti. Jedan bataljon uputiti u s. Vukovina (kod Visa k. 452), koji će bataljon imati zadatak da prihvata stoku i hranu, koju će preko Prnjavora doturati I i III brigada i odavde tu stoku i hranu ovaj bataljon sprovodiće na Rakino Brdo.[8]

6. — *VI brigada:* I bataljon VI brigade krenuće odmah u s. Memiće. Tamo će primiti divizisku bolnicu XXXVI divizije, ambulantu i brigadnu intendanturu III brigade i sprovesti ih i to: divizisku bolnicu u s. Sajtoviće, a ambulantu i intendanturu III brigade u s. Vrelo. Bataljon će se smestiti u Rakinom Brdu.

7. — *Diviziska bolnica XXXVI divizije:* odmah po prijemu ove zapovesti krenuće pravcem: Zolje — Brda — s. Memići. U s. Memići obezbeđenje bolnice primiće I bataljon VI brigade s kojim zajedno bolnica ima krenuti do s. Sajtovića, gde će se smestiti.

8. — Štabovi I i III brigade narediće da se svi tovarni konji iz njihovih intendantura odmah prazni vrate na njihove prostorije sa kojih će evakuisati hranu do Vukovina. Štab V brigade sa svojim tovarnim i prevoznim sredstvima. doturenu hranu i stoku primiće kod Vukovina i evakuisati za Rakino Brdo.

9. — I, III i II brigada, kao što je već naglašeno, neće primati s neprijateljem upornu borbu nego će se prebaciti preko Spreče na određene prostorije. Bez obzira na aktivnost neprijatelja, ovo prebacivanje izvršiti u svakom slučaju u toku noći 18 na 19 ov. m. tako, da do svanuća budu južno od r. Spreče.

10. — Štab XVI divizije u toku sutrašnjeg dana nalaziće se u s. V. Niiva.

11. — Štab XXXVI divizije u toku sutrašnjeg dana nalaziće se u s. Raševo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant-major,
Kamenjar[9]

(M.P.)

Komandant
general-major,
D.[10] **Lekić**

---

[9] Marko Peričin
[10] Danilo

BR. 82

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 17. APRILA 1944. ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA PROSTORU ČELIĆ — KORAJ — MALEŠEVCI OD 14. DO 31. MARTA[1]

ŠTAB
I VOJVOĐANSKE BRIGADE
O. broj 11/1944 god.
17 aprila 1944 god.

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

Dostavljamo operativni izveštaj za period od 15 III do 1 aprila o. godine.

14. III. 1944. Brigada je bila raspoređena: I bataljon Maleševci, II Mirosavci, III Puškovac, IV Žutavka i V bataljon u Tutnjevcu, zaseok Krstići. Tokom dana i noći nije bilo nikakvih promena.

15. III. 1944. Delovi Bosansko-Hercegovačke divizije br. 13[2] stigli su preko Brčkog, cestom za Čelić. Mi smo naš I bataljon prebacili iz Maleševaca u Koraj, sa zadatkom da zatvara i osigurava pravac Čelić — Jovanovići — Gaj — Koraj. U 14 časova istog dana neprijatelj je u jačini do 400 vojnika sa nekoliko kamiona krenuo iz Čelića prema Koraju. I Bataljon je dočekao neprijatelja između Gaja i Jovanovića i uz pomoć jedne čete III bataljona uspeo da neprijatelja zaustavi i potisne prema Jovanovićima.[3]

Istoga dana i II bataljon je vodio borbu na mirosavačkoj kosi — (k. 371) i uspeo da neprijatelja vrati za Čelić.

Tokom prvoga dana borbe sa Bosansko-Hercegovačkom divizijom broj 13 neprijatelj je već imao oko 30 mrtvih i ranjenih. Mi smo imali 2 mrtva i 5 ranjenih.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 8—4, k. 964.

[2] Riječ je o dijelovima 13. SS legionarske divizije („Handžar"). Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 29, objašnjenje br. 4 i 5.

[3] i [5] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 63, 166, 178 i 179.

15/16 III. 44. Prema planu i zapovesti štaba divizije mi smo dobili zadatak da noću izvršimo napad na Čelić uz sadejstvo jedinica 36 divizije, koje su trebale dejstvovati prema Čeliću, Ratkovićima i Pukišu, sa zapadne strane.[4] Prema podacima u Čeliću i na liniji Ratkovići — Pukiš — Miladija bilo je do 2000 neprijateljskih vojnika. Napad je trebao da počne u 2 časa posle pola noći.

Naša dva bataljona imala su zadatak da učestvuju u direktnom napadu na Čelić i to sa polaznih položaja Oglavak — Beli Kam. Uputili smo II bataljon na Oglavak a IV na Beli Kam. I Bataljon trebao je da napadne iz Mirosavaca Čelić sa istočne strane. U ovom napadu trebala su takođe da učestvuju i dva bataljona II brigade i da napadnu Čelić opštim pravcem Koraj — Jovanovići — Čelić.

Tok priprema napada i sam napad nije se izveo u duhu postavljenog plana. Neprijatelj je zanoćio u Jovanovićima i Gaju. Takođe je istog dana pred mrak stigao u Babetino Brdo i Goletiće. II Brigada je vodila tešku [borbu] na sektoru D. Bukovica — Popovo Polje — G. Bukovica, i nije mogla uputiti svoja dva bataljona u napad na Čelić.[5]

Iste noći u 24 časa 15 ov. m. baš u momentu kada je naš I bataljon odlazio iz Koraja za Mirosavce na svoj polazni položaj za napad na Čelić, neprijatelj je u jačini do 250 vojnika ušao od Babetina Brda u Koraj. Taj novi momenat a ujedno odsustvo bataljona II brigade rukovodio nas je da izmenimo odluku u odnosu na zadatak I bataljona. Dali smo bataljonu novi zadatak da napadne neprijatelja u Koraju. Odluka o dodeljivanju novog zadatka I bataljonu doneta je i radi toga što bi njegovim odsustvom sa sektora Koraja u tom momentu bio skoro potpuno otvoren pravac Koraj — Tutnjevac — Zabrđe, gde su se nalazile naše bolnice i druge jedinice.

16. III. 1944. Tačno u 2 časa ujutru I bataljon je izvršio napad na Koraj, i posle jednočasovne borbe proterao neprijatelja iz sela nanevši mu preko 15 mrtvih i ranjenih. U ovoj akciji bataljon je zaplenio 1 mitraljez „Šarac“, 1000 metaka, 7 ko-

[4] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 63 i 159 i dok. br. 60 u ovoj knjizi.

nja, 9 sedala i izvesnu manju količinu lične vojničke opreme. Mi smo imali 1 ranjenog.

U zoru bataljon je zauzeo položaje u samom Koraju i ispred Koraja prema Gajevima. V bataljon je zatvarao pravac od Babetina Brda i Goletića i nalazio se oko ceste Koraj — Tutnjevac. Toga dana odpočela je jaka borba na našem sektoru. Neprijatelj je preduzeo napad na naše položaje i Koraj i to od pravca Čelića i Goletića. Jaka artiljerijska i bacačka vatra tukla je naše položaje i sam Koraj. Naši su odbili prvi žestoki neprijateljski juriš, zahvaljujući bunkerima i rovovima koji su se nalazili u Koraju. Neprijatelj je pretrpeo velike gubitke. Tako, u ovom pokušaju imao je preko 50 izbačenih iz stroja. I drugi njegov nalet naši su odbili, ali ovoga puta neprijatelj se sa izvesnim delovima uspeo zadržati u prvim kućama na periferiji Koraja. Artiljerija je ponova tukla brzom paljbom celo selo. Naši su morali napustiti selo, i postavili su se na položajima Brdo — Babajača — groblje — Dolovi, tj. južno i istočno od Koraja. Neprijatelj je ušao u Koraj, ali nije pokušao da izvrši napad na naše položaje koji su svega bili udaljeni 300—400 metara od sela.

Takva situacija je ostala toga dana. Naš IV bataljon se pred mrak vratio sa Belog Kama u Rikanoviće pošto se Čelić prošle noći nije napadao. Sa drugim bataljonom još nismo imali veze.

Noću 16/17 izvršili smo demonstrativni prepad na Koraj i Mirosavce. Neprijatelj je cele noći tukao artiljerijom, minobacačima i automatskim oruđima.

17. III. 1944. Rano ujutru I, III i V bataljon nastavili su tešku borbu na položajima oko Koraja. Neprijatelj je tri puta pokušavao da se probije iz Koraja za Tutnjevac i da se poveže sa kolonom koja je od Bijeljine stigla u Zabrđe. Dva njegova pokušaja su se potpuno izjalovila. Treći put je uspeo da dođe do Tutnjevca, međutim snažnim pritiskom našeg V i III bataljona i delova II brigade koji su se nalazili na Obrenovoj kosi, neprijatelj je bio odbačen nazad i u 19 časova odstupio je za Koraj.[6] Toga dana neprijatelj je

[6], [7], [8] i [9] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 179—187.

imao preko 60 mrtvih i ranjenih. Naši su ponova izbili na položaje oko Koraja.

Na drugoj strani prema Zabrđu, vodile su jedinice II brigade žilavu borbu sa neprijateljem i uspele su da i ovu kolonu ukoče i na taj način onemoguće njeno probijanje prema Tutnjevcu i Koraju.

Noć je prošla relativno mirno. Naši bataljoni su se sređivali i pripremali za nove bojeve. Te noći stigao je naš II bataljon sa Oglavka u Maleševce. III Bataljon bio je upućen u Zabrđe i stavljen na raspoloženje štabu II brigade koja je te noći vršila pritisak na neprijatelja.

18. III. 1944. Dobili smo zapovest štaba divizije u kojoj su postavljeni zadaci: I brigada izvršiće opšti juriš na Koraj progoneći neprijatelja prema Čeliću i sadejstvujući sa jedinicama 36 divizije, a II brigada na Zabrđe, štiteći brigade jedna drugoj leđa samim svojim ofanzivnim dejstvom od neprijatelja i njegove položaje. U duhu ove zapovesti naši bataljoni dobili su zadatak i krenuli u 3 časa ujutru u napad: V bataljon je prodirao od Šešlića severoistočnom ivicom Koraja prema Goletićima, III bataljon je napao od groblja i Dolova na Koraj, I sa Brda prema džamiji i cesti Koraj — Čelić, II bataljon je prodirao ispod Međednika prema Gajevima, dok je IV bataljon napadao Mirosavce. Već u zoru otpočela je ljuta i krvava borba na celom sektoru. Neprijatelj se žilavo držao u Koraju. Naš V bataljon uspeo je da uđe u Koraj sa severoistočne strane i otpočne ulične borbe u selu. Manji delovi I bataljona ušli su takođe u prve rovove u Koraju, dok je glavnina još uvek vodila borbu na spoljnoj obranbenoj liniji. Puna tri časa vodila se teška borba u Koraju i na samoj ivici sela. Neprijatelju stiže pojačanje od Goletića i sela Brda. V Bataljon je u teškoj situaciji, trpi jaku vatru sa svih strana. Bataljon se izvlači iz Koraja uz pomoć snažnog vatrenog pritiska I bataljona na Koraj sa južne i istočne strane. Nismo uspeli da neprijatelja isteramo iz Koraja i ponovo se nalazimo na položajima oko sela. Neprijatelj pokušava da nas dalje potisne, međutim, svi pokušaji ostali su uzaludni.[7] Artiljerija i bacači

neprekidno tuku naše položaje. Naši su ostali na položajima i neprijatelj se nije usudio da nas više napada. Nastalo je manje zatišje.

Za to vreme IV bataljon potisnuo je neprijatelja iz Mirosavaca, ali nije uspeo da ovlada k. 371. Bataljon se pomerio na položaje Žutavka.

U bojevima koje smo vodili toga dana neprijatelj je imao oko 100 mrtvtih i ranjenih. Naši gubici su takođe osetni, imali smo 36 mrtvih i 60 ranjenih.

Noću je neprijatelj povremeno tukao artiljerijskom, minobacačkom i mitraljeskom vatrom naše položaje, dok su naši vršili manje demonstrativne prepade.

19. III. 1944. Rano ujutru neprijatelj preduzima napad na naše položaje, posle silne artiljerijsko-minobacačke vatre. Odbili smo prvi nalet uz osetne gubitke po neprijatelja. Dva časa kasnije neprijatelj ponova napada uz pomoć svih raspoloživih sredstava ali i ovoga puta bio je odbačen.

U 11 časova uspeo je neprijatelj da potisne naše levo krilo, odnosno II bataljon sa položaja Brdo, i da se tako postavi bočno u odnosu na naše položaje. Naši su morali napustiti deo položaja od Babajače do Brda ali su i dalje III i V bataljon ostali na liniji Rikići — groblje — Dolovi. Neprijatelj je produžio dalje sa pritiskom. Naši položaji su u pitanju. Ljudstvo se počelo kolebati usled oskudice municije. Odmah smo prebacili II i pola I bataljona na položaje iznad Puškovca radi prihvata ostalih delova u slučaju povlačenja.

IV Bataljon dobio je zadatak da čvrsto drži Žutavku i da jednim delom svojih snaga posedne Udrigovo. Neprijatelj je produžio iz Koraja prema Tutnjevcu kolonom jačine do 300 vojnika, 2 tenka, 3 oklopna automobila i 3 kamiona. V bataljon davao je na uzastopnim položajima prema Tutnjevcu manje otpora i zadržavao neprijatelja. Najzad se i V bataljon pomerio na položaje između ceste Koraj — Tutnjevac i sela Puškovac.

Neprijateljska kolona od Zabrđa još nije stigla do Tutnjevca ali već oko 14 časova neprija-

telj izbija na Obrenovu kosu i kolone se vezuju kod Tutnjevačke crkve.

Za to vreme jedna neprijateljska kolona jačine do 300 vojnika preduzima napad pravcem Koraj — Babajača — Rikići — severne padine Udrigova u cilju odbacivanja naših snaga sa kose iznad Puškovca i sa Udrigova. Ponova se vodi jaka borba na sektoru I i II bataljona desno od Udrigova. Neprijatelj je uspeo da potisne naše prema Godušu i da zauzme položaje II bataljona. Sada se neprijatelj uklinio u naše položaje. Naši su na Udrigovu, Godušu i iznad Puškovca sve do Mramorja gde održavamo vezu sa II brigadom.

Ponova smo preduzeli povratni napad. Iako bez dovoljno municije, I, II i delovi V bataljona su u jednom snažnom i upornom napadu uspeli da razbiju neprijatelja i da ga nateraju u divlje bekstvo prema Koraju, nanevši mu tom prilikom preko 30 mrtvih i ranjenih.[8] Svoje mrtve i ranjene neprijatelj nije imao vremena nositi već ih je vukao za sobom i ostavljao kroz Rikiće. Naši su zaplenili 10 bombi za teški bacač, 2 puške, 800 metaka, 1 pištolj i nešto vojničke opreme. Mi smo imali 2 mrtva i 4 ranjena druga

Toga dana neprijatelj nije više pokušavao da napadne naše položaje, mi smo ostali na liniji Mramorje — kosa iznad Puškovca — Udrigovo.

U 15 časova dobili smo naređenje od štaba divizije da se postavimo na liniju Maleševci — Goduš — Udrigovo gde da sačekamo dalje naređenje. Na veče smo dobili novo naređenje prema kome smo se postavili na prostoriju Tobut — Vukosavci — Priboj.[9] Razlog za odlazak na ovu prostoriju bio je zamorenost ljudstva i oskudica u municiji. Sa ove prostorije naš je zadatak i dalje ostao kontrola neprijatelja u pravcu Puškovca i Koraja.

20. III. 1944. Bataljoni su se nalazili: I bataljon Peljave, II G. Priboj, III Trnjaci, IV Brijest i V bataljon u G. Tobutu. Ostali delovi brigade, štab brigade,

---

[9] Vidi tom IV, knj. 23. dok. br. 105.

intendantura i sanitet nalazili su se u Delićima i Grujičićima. Jedinice su se toga dana odmarale.

21. III. 1944. do 24. III. 1944. Svi bataljoni i jedinice ove brigade ostali su na istim mestima. Neprijatelj za to vreme nije vršio nikakvih pokreta u pravcu naših jedinica. Tih dana dobili smo izvesnu količinu spreme koju su Saveznici bacili za našu diviziju.

25. III. 1944. Prema zapovesti štaba divizije izvršeno je pomeranje nasih bataljona na novu prostoriju bliže neprijatelju. Štab brigade, brigadni sanitet i intendantura toga dana premestili su se u G. Tobut u zaseok Delići i Triješnicu.

I Bataljon izvršio je pokret za Trnjake (Hajdukov Br.), II bataljon za Saviće, III Preliće i Panjeviće, IV Trnačka — Osjenjak i V Ravni Zavid.

Bataljoni na prostoru Ravnog Zavida imali su zadatak kontrole Jelice, ceste Zvornik — Tuzla i pravca Rastošnica — Goduš — Sapna — Zvornik. Ostala tri bataljona zatvarali su pravce od Čelića, Koraja i Tutnjevca.

26. III. 1944. Brigada se nalazila na prostoriji gde i prethodnog dana. Jedna neprijateljska kolona u jačini 150 vojnika krenula je od pravca Mukata prema položajima I bataljona, tj. ka Hajdukovom Br. (trig. 439). Bataljon ih je pustio na blisko odstojanje, otvorio jaku vatru i uspeo da neprijatelja natera u bekstvo pre nego je ovaj izvršio napad.[10] Tom prilikom neprijatelj je imao oko 20 mrtvih i ranjenih vojnika. Naši su imali 4 ranjena.

27. III. 1944. Jedinice su se nalazile na istim položajima. Dan je prošao bez važnijih promena. Noću su III i IV bataljon izvršili demonstrativne napade na neprijatelja u Koraju i Puškovcu. Jedna četa I bataljona bila je u zasedi na reci Janji ispod Mukata, dok je II brigada sa dva bataljona vršila napad na Mukat. Neprijatelj nije naišao na našu zasedu. Demonstrativni napad na Koraj — Puškovac izvršen je uspešno i bez vlastitih gubitaka.

28. III. 1944. i 29. III. 1944. Sve jedinice ostale su na svojim starim mestima, izviđajući u pravcu neprijatelja. Za ova dva dana nije bilo nikakvih promena.

Delićima i Grajićićima.Jedinice su tokom dana [illegible].

21.III.1944. do 24.III.1944. Svi bataljoni i jedinice ove brigade ostali su na istim mestima.Neprijatelj za to vreme nije vršio nikakvih pokreta u pravcu naših jedinica.Vih dana dobili smo izveštaj Kolektiva sprema koju su Ustaše bacili na našu diviziju.

25.III.1944 Prema zapovesti Štaba divizije izvršeno je pomeranje naših bataljona na novu prostoriju bliže neprijatelju.Štab brigade, brigadni sanitet i intendantura toga dana premestili su se u G.Zobut u zaseok Đelići i Trijebnicu.

I Bataljon izvršio je pokret za Trnjake /Hajdukov Br./, II bataljon za Haviće,III Prelića i Punjevića,IV Trnačka - Osjenjak i V Donji Zavid.

Bataljoni na prostoru Donjeg Zavida imali su zadatak kontrole Jelice,ceste Zvornik - Tuzla i pravca Kmetićnica - Đedža-Đapna - Zvornik.Ostala tri bataljona zatvorali su pravce od Čelića,Koraja i Tutnjevca.

26.III.1944. Brigada se nalazila na prostoriji gde i prethodnog dana. Jedna neprijateljska kolona u jačini 150 vojnika kreenula je od pravca Kakata prema položajima I bataljona tj.ka Hajdukovom Br. /trig.439/. Bataljon ih je pustio na oštro odstojanje,otvorio jaku vatru i uspeo da neprijatelja natera u begstvo pre nego je ovaj izvršio napad.Tom prilikom neprijatelj je imao oko 20 mrtvih i ranjenih vojnika. Naši su imali 4 ranjena.

27.III.1944. Jedinice su se nalazile na istim položajima.Dan je prošao bez značajnih promena.Noću su III i IV bataljon izvršili demonstrativne napade na neprijatelja u Koraju i Puškovcu.Jedna četa I bataljona bila je u zaseoku na reci Janji ispod Kakata, dok je II brigada sa dva bataljona vršila napad na Kakat.Neprijatelj nije nailazio na naše zasjede.Demonstrativni napad na Koraj Puškovac izvršen je uspešno i bez vlastitih gubitaka.

28.III.1944 - 29.III.1944. Sve jedinice ostale su na svojim starim mestima,izvidjajući u pravcu neprijatelja. Za ova dva dana nije bilo nikakvih promena.

30.III.1944. Svi bataljoni su se nalazili na starim položajima.Toga dana neprijatelj je u jačini do 100 vojnika izvršio napad na položaje III bataljona na Tutavku.Posle kraće borbe naši su uspeli da neprijatelja odbace uz gubitke od 10 mrtvih i ranjenih.Odmah posle toga neprijatelj je otpočeo da tuče jakom artiljerijskom i minobacačkom vatrom položaje III bataljona kojom prilikom su naši imali 4 mrtva i 4 ranjena druga.

31.III.1944 Jedinice su se nalazile na istim položajima i toga dana nije bilo značajnih promena.

U svim borbama,koje je vodila naša brigada sa Bos.Herceg. divizijom broj 13.na sektoru Čelić - Koraj - Puškovac neprijatelj je imao oko 400 mrtvih i ranjenih vojnika.

Naši gubici u ovim borbama iznose 46 mrtvih,i 75 ranjenih i 18 nestalih. U ovim borbama naročito su se istakli V,I i IV bataljon a takodje i ostale jedinice pokazale su veliku upornost i izdržljivost u borbi sa neprijateljem.Bilo je momenata momentalne krize i slabljenja morala a u glavnom sve zbog odsudbe u municiji.Neprijatelj je tehnički u pogledu naoružanja bio mnogo nadoćniji ali njegov moral nije ipak nadmašivao moral naših jedinica. I ovoga puta nisu se pokazala niža vojna rukovodstva na potrebnoj visini u pogledu komandovanja i raspoređaja jedinica na položaju. Borci su slabo koristili u kione a niži rukovodioci često puta gušili su jedinice iz ruku i kontrolu nad ljudstvom . Držanje štabova bataljona bilo je na visini a naročito su se pokazali Štabovi V i I bataljona svojom odlučnošću i veštinom u komandovanju.

Smrt fašizmu - sloboda narodu

Načelnik na pukovnik

Komandant - major,

30. III. 1944. Svi bataljoni su se nalazili na starim položajima. Toga dana neprijatelj je u jačini do 100 vojnika izvršio napad na položaje III bataljona na Žutavku. Posle kraće borbe naši su uspeli da neprijatelja odbace uz gubitke od 10 mrtvih i ranjenih. Odmah posle toga neprijatelj je otpočeo da tuče jakom artiljerijskom i minobacačkom vatrom položaje III bataljona kojom prilikom su naši imali 4 mrtva i 4 ranjena druga.

31. III. 1944. Jedinice su se nalazile na istim položajima i toga dana nije bilo znatnih promena.

U svim borbama, koje je vodila naša brigada sa Bos. Herceg. divizijom broj 13, na sektoru Čelić — Koraj — Puškovac neprijatelj je imao oko 400 mrtvih i ranjenih vojnika.

Naši gubici u ovim borbama iznose 46 mrtvih, 75 ranjenih i 18 nestalih. U ovim borbama naročito su se istakli V, I i IV bataljon a takođe i ostale jedinice pokazale su veliku upornost i izdržljivost u borbi sa neprijateljem. Bilo je momenata momentalne krize i slabljenja morala a u glavnom sve zbog oskudice u municiji. Neprijatelj je tehnički u pogledu naoružanja bio mnogo nadmoćniji ali njegov moral nije ipak nadmašivao moral naših jedinica. I ovoga puta nisu se pokazala niža vojna rukovodstva na potrebnoj visini u pogledu komandovanja i rasporeda ljudstva na položaju. Borci su slabo koristili zaklone a niži rukovodioci često puta gubili su jedinice iz ruku i kontrolu nad ljudstvom. Držanje štabova bataljona bilo je na visini a naročito su se pokazali štabovi V i I bataljona svojom odlučnošću i veštinom u komandovanju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik p.pukovnik
Per.[11] Grujić

(M.P.)

Komandant-major,
Ilija Bogdanović

[11] Periša

BR. 83

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 17. APRILA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O UPUĆIVANJU SAVEZNIČKIH AVIJATIČARA ZA ANDRIJEVICU I O PREBACIVANJU 1. BATALJONA NA SEKTOR MOSKA[1]

ŠTAB
X. HERCEG. UD. BRIGADE N.O.V.
— JUGOSLAVIJE —
Pov. Br. 223
17-IV 1944 g.
Selišta

ŠTABU XXIX. U. DIVIZIJE
N. O. V. JUGOSLAVIJE

Divin.

Vašu zapovijest Pov. Broj: 360 od 17. aprila tg. primili smo. Isto tako stigla su do ovog štaba 33 borca iz Južnog Odreda, od kojih će 30 sjutra zorom biti upućeni za XII. [hercegovačku] brigadu. Zadržali smo ih do ujutro radi toga što ostale jedinice imaju manje uslova da im spreme potrebni obrok, a i što je zgodnije da u jednoj maršruti i za vrijeme dana dođu do štaba XII. brigade.

15. o. mj., kao što ste već izviješteni pala su dva savezničkа bombardera. Naš „4" [bataljon] uspio je da spase devet savezničkih avijatičara od bandi koje su bile pokušale da ih pohvataju. Znači, posada jedne „tvrđave" spasena je sva sem jednog pilota koji je pao u neposrednu blizinu četničkih bandi, gdje i pored svih pokušaja i napora našem „4" nije bilo moguće da ga spase. Kompletna posada drugog aparata koji se srušio, pala je negdje oko Branog Dola i još do sada ne znamo ništa šta je bilo sa njima. Prema izvještaju „3" — XI,[2] koji se zasniva na pričama seljaka, četničke bande pohvatale su ovu posadu.[3] Isto tako tvrdi se da su bili opljačkani, a šta je bilo sa njima zatim, ne znamo. Najvjerovatnije je da su bili predani četničkim gospodarima — Švabama. Ovu ekipu koju smo mi spasili, posle lijepog prijema i gozbe, 16. o. mj. mi smo ih, dajući im obezbjeđenje, uputili do XII. brigade (Velimlje)

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 49—3, k. 1148 I.

[2] Jedanaesta hercegovačka brigada

[3] Vidi dok. br. 194.

da bi ih oni dalje vezom otpratili do Kolašina odnosno Andrijevice.[4]

U toku današnjeg dana, a najkasnije do noći, mi ćemo uputiti obezbjeđenje za Bolnicu[5] u selo Kuti, dajući im potrebna uputstva.

Prema neprovjerenim podatcima, na sektoru: Dola — Žrvanj — Krtinje nalaze se bande Alekse Kisića, Mata Milićevića i Špira Babića. Navodno oni su izašli iz Bileće iz bojazni od bombardovanja. Ove podatke već provjeravamo na taj način što je naš „1" uputio odjeljenja prema Doli. U istom smislu uputićemo nekog za samu Bileću, pa ćemo vas o rezultatima i tačnosti ovih navoda naknadno izvijestiti.

Naš „1" nalazi se na Krstači i sjutra zorom prebaciće se na sektor Moska sa zadatkom češćeg demonstriranja prema Trebinju kako bi na taj način olakšali XII-oj brigadi.

Smatramo da nije nemoguće da je Kisić sa bandama izašao iz Bileće, te bi radi svake eventualnosti dobro bilo sa ovim upoznati XI. brigadu da bi izbjegla iznenađenje.

Danas završavamo i sa drugim kursom podoficira pri ovome štabu. Na ovome kursu rezultati su bili zadovoljavajući.

. . .

Na sektoru našeg „2" nema značajnijih promjena. Oni su vršili prepad na Avtovac, iz kojega su zaključili da je tamo neprijatelj prilično slab, a i neaktivan.[6] Naš „2" i pored svih pokušaja nije još uspio da uhvati vezu sa bataljonom „Vule Skoko".

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,
Čedo Kapor

Komandant,
(službeno otsutan)

---

[4] Piloti su upućeni Štabu 2. korpusa NOVJ.

[5] Prema relaciji Štaba 10. hercegovačke brigade od 6. maja 1944, za april, za obezbjeđenje bolnice upućeno je pet boraca iz 5. bataljona (Arhiv V. I. I., reg. br. 6/6, k. 1143 A).

[6] U operacijskom dnevniku komande Nevesinjskog četničkog korpusa od 15. aprila 1944. o tome se kaže:

„Gatačka brigada: napadnuta od strane X hercegovačke brigade na prostoriji Dobrelji—Gareva—Lipnik; jednim kontranapadom crveni vraćeni u Duliće—Daniće. Partizana 3 mrtva. Naših (2) dva ranjena." (Arhiv V. I. I., reg. br. BH—V—9336.)

BR. 84

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKOG KORPUSA OD 18. APRILA 1944. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ O BORBAMA KOD BEŠPELJA, BAREVA I LJUBUNČIĆA[1]

ŠTAB I PROLETERSKOG
KORPUSA NOVJ
18. IV. 1944

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ

1. — *Štab I Proletdivizije izvestio:*

a. — 16 ovog meseca neprijatelj jednovremeno sa ispadom ka Bešpelju, nadirao ka Barevu.[2] I proletbrigada ga vratila.[3]

b. — Neprijateljski gubici kod Bareva
20 mrtvih i ranjenih.

c. — 15 ovog mjeseca kuriri I Proletdivizije kod Pecke napadnuti od četnika. Niko nije stradao.

Štabu I Proletdivizije naređeno izviditi i preduzeti oštre materijalne represalije.

2. — *Situacija kod VI Proletdivizije:*
Bez događaja.[4]

3. — *Kod III Proletbrigade:*

a. — Na sektoru Livno bez događaja.

b. — Kod Vagnja na vrhu Dinare 17. IV. pre podne borba između jedne manje neprijateljske kolone i delova VIII korpusa.[5]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u IRPJ, reg. br. 6064 VIII, 1—30 (44).

[2] U izvještaju Komande Zapada od 17. aprila 1944. o borbama oko Jajca se kaže:

„... Balkan ...

... V. SS brd. korpus: 7. SS — brd. div.: Neprijatelju, koji je izvršio napad sev. ist. Jajca, jedno jako naše odjeljenje nanijelo je gubitke..." (Arhiv V. I. I., mikrofilm reg. br. Minhen N—9 741—877.)

[3] Prema izvještaju 1. proleterske brigade od 4. maja 1944. neprijatelj u jačini jednog bataljona napravio je ispad na sektoru 2. bataljona. Poslije duge i oštre borbe 2. bataljon je uspio da ga odbaci u pravcu Jajca. Gubici neprijatelja: oko 20 mrtvih i ranjenih vojnika, dok naši nisu imali gubitaka (Arhiv V. I. I., reg. br. 14/2, k. 713).

[4] i [7] Bliže o dejstvu te divizije vidi dok. br. 100 i 166.

[5] O rasporedu i dejstvu jedinica 8. korpusa NOVJ vidi tom V, knj. 26, dok. br. 75 i 98.

Detalji nepoznati.

c. — U borbi kod s. Ljubunčić 14. IV. 44 iznose se gubici IV bataljona III Proletbrigade.[6]

12 mrtvih
11 ranjenih — 2 teže
13 nestalih — od kojih 8 domobrana, a od tih 6 došli iz Sinja, 2 četnika iz Centralne Bosne. 1 četnik sa Petrovačkog sektora i 2 Slovenca.

V bataljona

2 mrtva i
1 lakše ranjen drug.

Neprijateljski gubici:

oko 12 mrtvih
25 ranjenih
1 tenk od 32 tone, verovatno „Tiger" uništen od mine. Posada od *10 članova* izgorela.

d. — Od komande mesta Livno, koja se nalazila u s. Vrbici, zarobljeni od neprijatelja:

komandant
zamenik i
3 terenska radnika.

4. — *Štab X divizije izvestio:*

a. — Govori se o smeni garnizona u dolini Vrbasa. Ovo se proverava.

b. — Saobraćaj Bugojno — D. Vakuf — Jajce — Travnik živ.

5. — Štab I Proletdivizije predlaže da se baca sprema i ostalo iz aviona kod Baraća između Bogojevića i Špirića, a zbog daljine i kvara materijala kod prevoza.

Ukoliko je to moguće, trebalo bi predlog prihvatiti.

6. — Prema telefonskom naređenju od 17. IV. 1944 godine treba naša VI divizija da izvrši napad 19./20. ovog meseca na komunikaciju Bihać — Otrić.[7]

U cilju pravilnog određivanja stepena angažovanja, molimo za obavest u kome sklopu će biti sama akcija naše VI Proletdivizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba
pukovnik
Karlo Lalić

---

[6] Opširnije o toj borbi vidi dok. br. 78.

BR. 85

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKOG KORPUSA OD 19. APRILA 1944. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ O SITUACIJI U JUŽNOM DIJELU ZAPADNE BOSNE[1]

ŠTAB I PROLETERSKOG
KORPUSA NOVJ
19. IV. 1944

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ

1. — *I Proletdivizija javlja:*

a. — 18. IV. 44 u 7 sati neprijateljske jače snage ušle sa više kolona u Barevo, a sa prednjim delovima u Vlasinje.

b. — 18. IV. 44 u 17 sati javlja, da je neprijatelj izbio na liniji Liskovica — Polje — Crna Reka.[2]

Jačina oko 800 vojnika sa velikom komorom.

2. — *Štab VI Proletdivizije javlja:*

a. — Od Bihaća za Knin zadnjih dana prolazi vojska i materijal.

b. — Spremali napad na Nebljuse u noći 17./18. IV, ali neprijatelj dobio pojačanje.[3]

3. — *Štab III Proletbrigade javlja:*

a. — na sektoru Livno bez promene.

b. — Vlastiti delovi bili noću 17./18. IV. 44 u Smričanima ne naišavši na neprijatelja.

c. — Neprijatelj poziva ljude u Livnu radi mobilizacije, ali se oni ne odazivaju već se kriju.

Mi im ometamo kretanje po selima istočno i južno od Livna.

4. — *VIII Korpus izvestio:*

a. — 18. IV. 44 pre podne poslan izveštaj o koncentraciji nemačkih snaga na prostoru Imotski — Duvno — Livno ponovo proveren i treba da glasi:

Deo depeše koji govori o koncentraciji jedne nemačke divizije na prostoru Imotski — Duvno — Livno, netačan je, to u stvari nije bila koncentracija već je reč o dolasku oko 2000 vojnika sa ostrva i preko Muća i Knina na reci Cetini gde su opra-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u IRPJ, reg. br. 7061/VIII. 1—31 (44).

[2] Vidi dok. br. 179 i 192.

[3] Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 166.

vili mostove kod Trilja i Blata, a zatim se vratili istim pravcem — izveštaj IX brigade VIII korpusa od 18. IV. 1944.[4]

b. — U severnoj Dalmaciji jedinice 891. puka 264. divizije pojačavaju garnizone Zadar i Biograd.[5]

c. — U Ravnim kotarima jedinice 392. nemačke divizije, koje se prebacuju iz hrvatskog Primorja.[6]

d. — U Livnu ustaše vrše mobilizaciju, odziv slab.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Načelnik štaba
pukovnik.
Karlo Lalić

BR. 86

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. DIVIZIJE OD 19. APRILA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVU DIVIZIJE OD 1. DO 15. APRILA[1]

ŠTAB
X. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N. O. V. J.
Str. Pov. Br. 55
Dne 19/IV 1944 g.

15-dnevni operacijski
izvještaj dostavlja.

ŠTABU V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Jedinice ove divizije u vremenu od 1 do 16. aprila 1944 godine imale su sledeći dodir sa neprijateljem:

1. IV. 44. VII. brigada, na sektoru Golo Brdo — s. Hapstići kod Bugojna, oko 9 časova,

[4] Neprijatelj je tada vršio pripreme za prodor ka Vrdovu (na Dinari). Vidi tom V, knj. 26. dok. br. 98 i 112.

[5] Redakcija nije mogla da ustanovi pristizanje pojačanja neprijateljskim garnizonima u Zadru i Biogradu. O rasporedu i dejstvu njemačke 264. divizije vidi dok. reg. br. 2/4, k. 74A, 5/4, k. 74 i 13—3, k. 521 u Arhivu V. I. I.

[6] O razmještaju i dejstvu njemačke 392. divizije vidi dok. br. 39/14, k. 18. u Arhivu V. I. I.

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 14/3, k. 854.

napadnuta je od neprijatelja iz „Princ Eugen“ divizije.[2] Neprijatelj je imao 2 ranjena vojnika. Naši bez gubitaka.

2. IV. 1944. VII brigada, na istom sektoru, napadnuta je od jedinica „Princ Eugen“ divizije. U borbi koja je trajala 3 časa neprijatelj je imao 5 ranjenih vojnika. Naši gubitci 1 mrtav. Nije bilo plijena.

3. IV. 1944. VII brigada napala je neprijateljsko uporište u s. Vesela kod Bugojna. Borba je trajala preko čitavog dana. Centrala u s. Vesela i dalje u blokadi.[3]
IX. brigada sa dva bataljona krenula je u s. Slatina kod Ribnika prema naređenju štaba korpusa.[4]

4. IV. 1944. VII brigada vrši pritisak na blokiranu centralu u s. Vesela. Ramski NOP odred kod Ostrošca digao je u vazduh jedan neprijateljski voz. Uništena je lokomotiva i tri vagona sa hranom.[5] Zarobljen je jedan domobran i jedan željezničar. Naši bez gubitaka. Zaplijenjena je manja količina hrane.
Visočko-fojnički NOP odred, u s. Prokos, napadnut je od strane neprijatelja iz Fojnice i Kiseljaka. Neprijatelj je imao 5 mrtvih i 12 ranjenih vojnika. Naši bez gubitaka. Plijena nije bilo.[6]

---

[2] i [3] Vidi dok. br. 55, napomene br. 6 i 7.

[4] i [14] Riječ je o 2. i 3. bataljonu koji su prema naređenju Štaba 5. korpusa NOVJ posjeli položaje na liniji Pecka—Medna—Srijeda radi zatvaranja pravca Medna—Slatina—Ribnik i bočnog dejstva ka drumu Mrkonjić-Grad — Mliništa. Prema zapovijesti Štaba 5. korpusa pomenuti bataljoni su, 19. aprila 1944. prilikom napada na Prijedor, učestvovali u zatvaranju pravca Bos. Novi—Prijedor. Vidi dok. br. 33 i 75.

[5] Vidi dok. br. 175.

[6] U izvještaju Štaba Visočko-fojničkog NOP odreda od 4. aprila 1944. Štabu 10. NOU divizije stoji, pored podataka o toj borbi, da se odred nalazio na prostoriji s. Prokosa (sa jednom četom u Mujakovićima, a drugom u Turkoviću) i da mu je ona služila kao oslonac za izvođenje dejstava na komunikacijama Kiseljak—Busovača i Kiseljak—Fojnica. A o stanju odreda se kaže:

„Brojno stanje odreda po spisku 127, na licu 119 drugova...

Naoružanje odreda je: 6 puško-mitraljeza, 1 mali bacač sa 8 mina, 81 puška, 73 bombe, 27 pištolja raznih kalibara i 3 pikavca...

Stigli su nam kuriri sa Visočkog terena. Tamo je u formiranju naša treća četa. Uslovi za mobilizaciju su povoljni.“ (Arhiv V. I. I, reg. br. 4/1, k. 854.)

5. i 6. IV. 44. Jedinice ove divizije na odmaranju.

7. IV. 1944. VII brigada na blokadi oko centrale u s. Vesela, otpočela sa bitkom. Bitka je trajala čitav dan i noć.

8. IV. 1944. VII brigada nastavlja borbu sa neprijateljem oko centrale u s. Vesela. Za čitavo vrijeme napada na centralu neprijatelj je imao 72 mrtva i 85 ranjenih vojnika i oficira. Naši gubici 10 mrtvih i 24 ranjena vojnika i oficira. Zaplijenjeno 4 šarca, 1 laki bacač, 8 pušaka, 2 tromblona sa 20 mina, 1350 metaka, 7 šinjela, 7 šatorskih krila, 16 ćebadi, 10 pari cipela, 16 ranaca i 13 odijela. Uništena je električna centrala.[7]

9. IV. 1944. VII brigada, po naređenju štaba divizije, izvršila je napad na komunikaciju Travnik — D. Vakuf. Porušen je jedan most raspona 20 m., 2 propusta od 4 m., prekopana je cesta na četiri mjesta po dubini po jedan metar a širine 2 metra, oboreno na cestu 25 komada stabala drveća i porušeno 35 telefonskih stubova.
IX brigada, na cesti D. Vakuf — Bugojno, napala je iz zasjede neprijatelja. Neprijatelj je imao 6 ranjenih vojnika. Naši bez gubitaka. Oštećena su dva kamiona.
Travnički NOP odred, upao je u ž. stanicu Vitez kod Travnika. Neprijatelj je imao 7 mrtvih, jednog zarobljenog vojnika iz „Princ Eugen“ divizije. Naši bez gubitaka. Zaplijenjeno je 4 puške, 2 pištolja, 25 bombi, 25 ćebadi. Uništena dva kamiona. Porušeno 1000 metara pruge.[8]
Ramski NOP odred na pruzi Žuglići — Ostrožac porušio je 60 metara ž. pruge.[9]

---

[7] O napadu na s. Veselu opširnije je rečeno u izvještaju Štaba 7. NOU brigade od 17. aprila 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. 15/3, k. 854). O tome vidi i dok. br. 176 u ovoj knjizi.

[8] Vidi dok. br. 55.

[9] U izvještaju Štaba Ramskog NOP odreda od 11. aprila 1944. Štabu 10. NOU divizije o tome se kaže:

„Akcija po zadatku koji je dobio ovaj odred između 8 i 9 od te divizije je slijedeći.

Štab II bataljona ovoga odreda dana 8 ovoga mjeseca po dobivenom zadatku krenuo je u akciju na prugu između Lisičića i Ostrožca, gdje je stigao na prugu gdje je ranije nekoliko puta napadao tu prugu. Zadatak dobiveni nije mogao izvršiti, pošto je neprijatelj na tom mjestu imao svoju snagu ukopanu u bunkere, te je neprijatelj na naše jedinice osuo vatru, radi koje morao se je povući bez da je izvršio dobiveni zadatak, radi čega je ova akcija i propala.

Štab I bataljona ovoga odreda također dana 8 ovoga mjeseca po dobivenom zadatku spustio se je na prugu između Žuglića i Ostrožca, postavio na određena mjesta eksploziv i čekao voza do 2 sata poslije pola noći, za koje vrijeme nije naišao niti jedan voz. Iza toga vremena isti bataljon digao je pruge oko 50—60 m. i vršeći taj posao neprimjetno se je približio oklopni voz i naišavši na razvaljenu prugu izvrnuo se je, te je uslijed toga saobraćaj bio obustavljen kraće vrijeme, te je neprijatelj ispravio prugu i dalje produžio bez ikakovih gubitaka. Ove akcije nijesu mogle efikasnije uslijediti što ovaj odred ne raspolaže sa dovoljnim eksplozivnim materijalom, gotovo sada ga nema nikako. Nakon toga i ovaj bataljon povukao se je sa određenog mjesta prema svome starom logorovanju

Dana 9 ovoga mjeseca rano izjutra uslijedila je neprijateljska akcija od Ostrožca i Rame u dvije kolone prema našem položaju Solakova Kula, te je uspio bio zauzeti položaje Podhum—Studenčica i počeo tući naše položaje, te su naše snage prihvatile borbu i neprijatelja odbile. Naše snage imale su jednog teže ranjenog druga vodnika minerskog voda Ramu Kadića, koji je uslijed zadobivenih rana podlegao u ovdašnjoj bolnici na dan 10 ovoga mjeseca. Neprijateljski gubici bili su 8 mrtvih i nekoliko ranjenih.

Dana 10 ovoga mjeseca ponovno je neprijatelj napao naše položaje sa dvije jače kolone iz pravca Ostrožca i Rame i ponovno je uspio zauzeti položaje Podhum i Studenčicu, te je sa našim snagama vodio borbu gotovo preko cijelog dana, kada je našim uspjelo ponovno odbiti ga i zadržati svoje stare položaje. Također neprijatelj je tukao i artiljerijom sa ceste Rama prema našim položajima, te je tukao selo Here, Studenčicu, Klek, više sela Čeline. Žrtava nije bilo nikakovih a niti je nanesena kakova šteta navedenim selima. U ovim borbama sa naše strane nije bilo nikakovih gubitaka, dok gubitci neprijatelja su nepoznati.

11. IV. Također tokom današnjeg dana ponovno je pokušao neprijatelj od pravca Ostrožca napasti naše položaje prema Solakovoj Kuli, te je našim snagama oko pola dana uspjelo neprijatelju odbiti, bez da smo imali gubitaka. Gubitci neprijatelja također su nepoznati. I ovoga dana neprijatelj je ispalio jedan topovski metak sa ceste Rama koji je pogodio u selo Uzdo pored neke kuće, te i ovom prilikom nije bilo žrtava niti je nanesena šteta selu.

Naše snage drže čvrsto u svojim rukama stare položaje iako neprijatelj pod svaku cijenu htio bi naše snage pokrenuti.

Po naknadnim dobivenim podatcima u toku dana 10 ovoga mjeseca neprijatelj je uspio ući u selo Buščak gdje su banditi zaklali jednog našeg čovjeka opštinskog odbornika Dura Mujagu kojega su izazvali iz kuće i odmah pred kućom ubili. Neprijatelj je tom prilikom imao u gubicima 5 mrtvih a ranjenih nepoznat je broj.

Nadalje po vašem traženju koliko je do sada ovaj odred mobilisao ljudi od početka mobilizacije izvještava se da je mobilisano 182 druga." (Arhiv V. I. I., reg. br. 5/2, k. 854.)

Neprijatelj je napao položaje Ramskog odreda u s. Solakova Kula.[10] U ovoj akciji neprijatelj je imao 8 mrtvih i 10 ranjenih. Kod nas jedan mrtav.

10—15. IV. 1944. god. Jedinice ove divizije na odmaranju.

30. marta 1944 god. Jajački NOP odred na liniji Jajce — Donji Vakuf kod Torlakovca, napao je na neprijateljsku kolonu od 11 kamiona sa vojskom. Neprijatelj je imao 6 mrtvih i 10 ranjenih vojnika. Kod nas jedan mrtav. Zarobljeno je 3 komada ćebadi i jedan šinjel. Uništen je jedan kamion.[11]

Jedinica je u toku 15 dana imala sljedeće:

1) **Gubici:**
a) *vlastiti:* 3 oficira. 3 podoficira, 1 vod. delegat i 6 boraca.
b) *neprijat.:* 98 vojnika poginulo, i 3 vojnika zarobljena.

2) **Plijen:**
a) *oružje:* 4 šarca, 1 laki bacač, 12 pušaka, 2 tromblonke, 2 pištolja.
b) *Municija:* 1350 metaka, 20 mina za tromblonku, 25 bombi.

3) **Raspored jedinica:**
a) VII brigada sa svojim jedinicama nalazi se: na zatvaranju pravca prema Gornjem Vakufu i Prozoru sa dva bataljona, dok se druga dva nalaze na liniji s. Stolac — s. Zjamet — s. Skakavci.[12]
b) IX brigada sa svojim jedinicama nalazi se sa dva bataljona na zatvaranju pravca prema Janju na prostoriji s. Slatina — s. Jablan — s. Košćani.[13] Druga dva bataljona na zadatcima po naređenju štaba korpusa.[14]

---

[10] Napad su izvele jedinice 2. gorskog domobranskog zdruga. Desetog i 11. aprila napad na jedinice Ramskog NOP odreda je ponovljen. Opširnije o tome vidi bojnu relaciju tog zdruga od 6. juna i izvještaj 6. oružničke pukovnije od 25. aprila 1944. u Arhivu V. I. I., reg. br. 4/2—6, k. 57 i 4/2—1, k. 149e.

[11] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 186.

[12] O rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 160.

[13] Vidi dok. br. 144.

c) Janjski, Kupreški, Ramski, Visočko-Fojnički, Travnički i Jajački NOP odred nalaze se na svojim sektorima.

4) **Naročito:** Uništena električna centrala u Veseloj, jedna lokomotiva i tri vagona, četiri kamiona, 1060 metara porušeno pruge.

Zaplijenjeno 8 šinjela, 7 šatorskih krila, 44 komada ćebadi, 10 pari cipela, 16 ranaca, 13 odijela.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar. Načelnik štaba-major, Komandant-ppukovnik,

BR. 87

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 19. APRILA 1944. ŠTABU 36. NOU DIVIZIJE O RASPOREDU SVOJIH JEDINICA NA PROSTORU OSMACI — PODBOROGOVO, KUSONJE — ZIDONJE I JUŽNO OD CESTE TUZLA — ZVORNIK[1]

ŠTAB
XVI. UDARNE DIVIZIJE NOVJ
19 aprila 1944 god.

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

Dragi drugovi,

1. — Naš Štab, IV. brigada, divizijska bolnica, intendantura i komore svih naših brigada, prebacile su se južno od ceste Tuzla — Zvornik. I. i II. brigada, koje su ostale sjeverno od ceste Tuzla — Zvornik, prebaciće se u toku današnjeg dana i postaviti na slijedećoj prostoriji:

I. brigada Osmaci — Podborogovo, i

II. brigada Kusonje — Matkovac — Zidonje.[2]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br 10—1, k. 1240.

[2] Vidi dok. br. 167.

Na ovoj prostoriji zadržaćemo se izvjesno vrijeme radi sređivanja jedinica i odmora istih. Dalji zadatak očekujemo od Korpusa.

2. — Obzirom da nismo imali mogućnosti, za potrebe naše divizije, pribaviti izvjesne količine namirnica, to smo se sa drugom Stefanom na sinoćnjem sastanku sporazumjeli u slijedećem:

a) Da se izvrši tačan popis stoke i svih namirnica u obje divizije, kao i u svim brigadama, i na osnovu toga da intendanti divizija izvrše raspodjelu svih namirnica.

b) Da sa jedinicama vaše divizije odmah pristupite ispitivanju mogućnosti pribavljanja hrane iz Gračanice, Lukavice i okolnog terena. Ovom poslu trebalo bi hitno pristupiti, jer za sada ne postoji drugog izvora odakle bi se mogle naše jedinice snabdjeti i sa najmanjom količinom životnih namirnica. Prikupljene živežne namirnice treba dijeliti na obje divizije.

c) Zavesti najstrožiju ekonomiju svih živežnih namirnica i od danas svim jedinicama, uključujući i štabove divizija, izdavati dva puta dnevni obrok i to: ručak u 10 časova i večeru u 19 časova. Sa druge strane, a obzirom na pretstojeće zadatke naših divizija, i njihove fizičke napore, upotrebiti sva sredstva za prikupljanje što veće količine rezervne hrane, kako bi se jedinicama izdavala tri obroka dnevno. Ovo zavisi od toga koliko ćete vi prikupiti stoke i ostalog sa toga sektora.

d) Stoka i žito, koje ste prebacili za Šeković, ostaće za prehranu teških ranjenika obje divizije, koji će biti odmah prebačeni u Šekoviće.

e) Intendanti obje divizije treba da budu u stalnoj vezi i sva pitanja oko ishrane svih naših jedinica da rješavaju zajednički. Intendanti divizija treba da imaju tačan pregled stoke i namirnica po svim jedinicama i da kontrolišu potrošnju istih. Za čuvanje stoke po brigadama odrediti potreban broj čobana od nenaoružanih drugova.

f) Pristupiti — organizaciji, sređivanju i odmoru svih jedinica.

3. — Mi smo poduzeli ispitivanje Zvornika i Majevice radi saznanja pravog stanja neprijatelja. Vi sa vaše strane posvetite punu pažnju Tuzli, kao i cesti Tuzla — Živinice — Kladanj.

Podatke, koje smo u toku noćašnje noći iz Zvornika dobili, tamo nema nikakovih promjena. Na desnoj obali Drine takođe nema nikakovih neprijateljskih snaga, naprotiv posada i garnizoni su smanjeni i sve je upućeno u pravcu II. i V. divizije Ivanjice i Ibra.[3] Čim dobijemo podatke o Majevici obavijesti-

[3] O rasporedu i dejstvu pomenutih divizija vidi tom I, knj. 7.

ćemo vas, a takođe i vi obavještavajte nas o situaciji na tom sektoru, kao i naročito o Tuzli.

4. — Drug Stefan je rekao da kurs pri vašem štabu produži sa svojim radom, za ovo se obratio naročito drugu Lakiću.

5. — Komandanti i politkomesari otišli su jutros u 5 časova za Vlasenice u Štab korpusa.[4]

Da ste nam malo bliže sigurno da bi došli kod vas da se malo porazgovaramo, tj. da mladi operativni štabovi izmijenjaju svoja mišljenja.

Da vam govorim o onome što nam fali, bojimo se da nas nećete razumjeti, ali ipak navešćemo par stvarčica za koje vjerujemo da ćete nam poslati, a to je koju cigaretu duvana i koju kiselinu za bateriju, ovo drugo naročito nam je potrebno, a vi dragi moji družići iznesite svoje želje, pa naravno, ukoliko budu opravdane, tj. ukoliko budemo imali, ispunićemo te vaše želje.

Naš štab nalazi se u s. Papraća (zaseok V. Njiva).

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik,		Zam. komandanta,
potpukovnik		major
Mil. Đukić	(M.P.)	**R. Jović**

BR. 88

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 29. NOU DIVIZIJE OD 19. APRILA 1944. ŠTABU DIVIZIJE O ZAUZEĆU VILUSA I RASPOREDU 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE NA PROSTORU KLOBUK, GRAHOVAC, ZAGORA I VILUSE[1]

Dragi drugovi,

19 o.m. u 2 časa izvršili smo napad na Viluse i nakon kraće borbe iste zauzeli.[2] Četničke bande ponovno su dale otpor na Klobuku — s. Dolovi — Babljak — Škuljevac odakle smo ih protjerali u pravcu Lastva — Grahovo.

---

[4] Štab 3. Korpusa NOVJ je 24. aprila održao sastanak sa štabovima 16. i 17. NOU divizije u Vlasenici na kome su postavljeni zadaci divizijama za prebacivanje preko rijeke Drine u Srbiju i formirana jedinstvena komanda obeju divizija. Vidi dok. br. 165.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 2/9, k. 1143 A.

[2] Vidi dok. br. 194.

Raspored smo izvršili tako da „4“ [bataljon] se smjesti u Klobuk i da zatvara pravac od Lastve. 3. bataljon je u selu Grahovac da je obezbijedi od pravca Grahova i Bojanjeg Brda s tim što će držati svoje isturene dijelove na Omutiću (t. 1074) i k. Orao (1056). 1. bataljon smjestiće se u s. Zagora i zatvaraće pravac od Grahova da nas [ne] bi ponovo otuda bande obišle. 2. bataljon ove Brigade smješten je u Vilusama kao brigadna rezerva s tim što će jednu svoju četu držati u s. Dolovi.

Nijemci su napustili i Viluse i Osječenicu na dan 17 o.m. i otišli u pravcu Boke [Kotorske]. U Grahovu ostalo je nešto malo Švaba što ćemo sada provjeriti a ukoliko budu manje snage mi ćemo da ih napadnemo sa namjerom da isto zauzmemo.[3] Imamo vezu sa Primorskom Grupom i dostavljamo vam njihov izvještaj da vidite njihov raspored.[4] Mislim da bi bilo od velike važnosti radi olakšanja XII. Brigadi da se hitno uputi 1. bataljon X. Brigade na komunikaciju Bileća — Trebinje s tim da ispoljava svoje dejstvo u pravcu Vrbna i Necvijeća.[5] Bataljon „Rade Pravica“ da sadejstvuje s njime i on bi mogao najbolje ispoljiti svoje dejstvo od Zagore pa prema Podgljivi. 1. bataljon XI. Brigade da upadne u Šumu trebinjsku i da isti vrši pritisak otuda ka Trebinju, ukoliko to dozvoljava situacija oko Stoca.[6]

Predložio sam Primorskoj grupi da bi oni bar jedan bataljon bacili prema Grahovu[7] jer bi mi u tome slučaju mogli rokirati 4. bataljon X. Brigade na komunikaciju Trebinje — Bileća.

Treba ozbiljno skrenuti pažnju Štabu X. Brigade zbog ovakvog aljkavog sprovođenja boraca iz Odreda za XII. Brigadu. Iz ove posljednje grupe pobjeglo je 8.

Što se tiče bolničke čete ja se u potpunosti slažem i odmah ću izdati naređenje upravi bolnice da sve borce iz brigade upute u svoje jedinice.

Druga Slavka Stijačića zadržite kod nas 10—15 dana a onda da se uputi Štabu XII. Brigade. To je mišljenje Štaba Brigade.

Dobro ste uradili što ste hranu uputili za bolnicu. Naredite našem intendantu da bi poslao duhana za XII. Brigadu jer to je ovdje bolno pitanje. Borci ne puše ima već 15 dana.

---

[3] Prema relaciji Štaba 12. hercegovačke brigade od 2. maja 1944. o rasporedu i dejstvu brigade u aprilu, napad na Grahovo tada nije izvođen. (Arhiv V. I. I., reg. br. 5—6, k. 1151 I.)

[4] O rasporedu i dejstvu Primorske operativne grupe vidi tom III, knj. 7, dok. br. 178, 189, 200 i 202.

[5] Vidi dok. br. 97.

[6] i [7] Vidi dok. br. 115 i 120.

Što se tiče četničko-švapskog ispada iz Gacka mislim da nije nešto značajno. U svakom slučaju treba da ovaj bataljon bude oprezan.

Ako XI. Brigada dođe do municije trebalo bi najhitnije jednu moguću količinu uputiti za XII. Brigadu.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Viluse, 19-IV-1944 g.
u 13 časova

Vlado Šegrt

[8] Ako ima negdje jedno postolje od Brede potrebno je XII. Brigadi.

Isti

BR. 89

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 19. APRILA 1944. ŠTABOVIMA 2, 4. i 6. BATALJONA ZA OBEZBJEĐENJE 13. PROLETERSKE BRIGADE PRI PRELAZU RIJEKE VRBAS NA ODSJEKU BAREVO — CRNA RIJEKA[1]

ŠTAB
PRVE PROLETERSKE BRIGADE
Br. sl.
19 aprila 1944.
u 7 časova.

ŠTABOVIMA: II BATALJONA
IV BATALJONA
VI BATALJONA

Prema naređenju Štaba divizije XIII Prolet. brigada dobila je zadatak da se prebaci preko Vrbasa na sektor Mrkonjić I-Gradal. Brigada je otpočela sa prebacivanjem 18. o.m. na Vrbasu kod sela Baljvine.

Neprijateljska kolona koja je juče prodrla iz Jajca preko Gole Planine — Vlasinja — G. Liskovice do sela Dreuša (k. 566), napala je delove XIII Prolet. brigade, koji su se prebacivali na

[8] Sljedeći tekst dopisan mastilom, ćirilicom.

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 8—1/I, k. 713.

mostu i naneli im osetne gubitke.[2] XIII brigada ima zadatak da se na gore pomenutom sektoru dano-noćno prebacuje i pod najtežim okolnostima.[3] U tom cilju

NAREĐUJEMO:

IV bataljon sa sadanje prostorije uputiće jednu četu pravcem Gornje Polje (k. 370) — Rastik (trig. 649). Zadatak te čete je da ispita selo G. Liskovicu, zaseok Dreuša (k. 566) i da obezbedi prelaz XIII Prolet. brigadi kod ušća Crne Reke u Vrbas. Ova četa zadržaće se na tome sektoru do daljeg, tj. dok je ne smene delovi XIII Prolet. brigade.

VI bataljon sa sadanje prostorije uputiće jednu četu pravcem Magaljdol — Brda — Razori (trig. 868). Ta četa ima zadatak da sa te prostorije ispita Vlasinje i Barevo, da li se neprijatelj nalazi na toj prostoriji i istovremeno će služiti kao obezbeđenje četi IV bataljona od pravca Jajce.

II bataljon zadržaće se na prostoriji G. Mile — Borci, sa ranije dobijenim zadatkom. Jača odeljenja uputiće od G. Mila pravcem k. 871 — Jelik (trig. 1001) i sa te prostorije izvideti teren prema Šeniku i Skeli (trig. 883). Ova odeljenja služiće kao obezbjeđenje četi VI bataljona.

Četa IV i VI bataljona, u koliko bude neprijatelja na određenim im pravcima, imaju ga napasti i proterati sa te prostorije, da bi potpuno obezbedili prelaz XIII Prolet. brigadi.[4]

Prema izvještajima II i IV bataljona delovi neprijateljske kolone zadržali su se oko G. Liskovice, a prema izvještajima II bataljona neprijatelj se povratio za Jajce. Napominjemo da bataljoni kada podnose izveštaje moraju tačno proveriti podatke o neprijatelju svojim sopstvenim patrolama, dolazeći u dodir sa neprijateljem i uveravajući se da li ili ne postoji neprijatelj. Iz ovako dobivenih izveštaja ne može se ništa zaključiti, jer se ni jedan izveštaj ni približno ne slaže.

Sa četom IV i VI bataljona poći će zamenici komandanata bataljona odnosno dobar komandir i sa svog sektora što hitnije dostaviti podatke o neprijatelju, bilo da se povukao ili ne.

Ove dobivene zadatke Štabovi bataljona da shvate najozbiljnije, tj. da skrenu pažnju upućenim četama na važnost ovog zadatka. Rad naše brigade 18. o.m. na tom sektoru podbacio je, naročito u pogledu obezbeđivanja prelaza XIII Prolet. brigadi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar, Komandant-kapetan.

---

[2] i [3] O prebacivanju te brigade u zapadnu Bosnu i o njenim borbama u to vrijeme vidi dok. br. 94, 102 i 183 u ovoj knjizi i dok. reg. br. 23/2, k. 727, u Arhivu V. I. I.).

[4] Vidi dok. br. 90.

BR. 90

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 19. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBAMA NA SEKTORIMA DREUŠA — VLASINJE — BAREVO I GORNJE I DONJE MILE[1]

ŠTABU DIVIZIJE

1.) U 15 časova 1. četa VI bat. napala je neprijatelja na sektoru Vlasinje — Barevo.[2]

U istom času jedna četa IV bataljona napala je neprijatelja na ušću C.[rne] Reke u Vrbas, kod s. Dreuša.[3] Borba se i dalje vodi. Neprijatelj kod ušća C. Reke u Vrbas ima 1 bacač sa kojim dejstvuje.[4]

2.) Naredili smo IV bat. i VI sa dvije čete da napadnu u toku dana i noći neprijatelja na sektoru s. Dreuša — Vlasinje — Barevo. Bat. su već u pokretu.[5]

3.) Na sektoru II bat. s. Mile. u 16.30 časova počela je borba i dalje se vodi.[6] Vjerovatno je ovaj ispad od Jajca u vezi sa našim napadom [na] liniji s. Barevo — Dreuša.

4.) Prema jednom izvještaju od čete III bat. koja je kod prelaza: — javljaju da je neprijatelj prešao preko Crne Reke kod s. (mjesta) Budalj. Vjerovatno ste Vi dobili taj izvještaj.

II

5.) Ja i Mirko[7] se nalazimo kod II bataljona.

6.) U koliko odbijemo napad na sektoru II bat. vjerujemo da ćemo likvidirati nepr. grupu duž Vrbasa.

7.) Neprijatelj je prema Vrbasu dosta jak (do 1000 vojnika).

---

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 16—4, k. 712 A.

[2] i [5] Prema izvještaju Štaba 1. proleterske brigade od 19. aprila 1944. u 16 20 časova Štabu 1. proleterske divizije, neprijateljska kolona koja je bila prodrla do s. Liskovice i s. D. Polje oko 15.45 časova počela je da se povlači kosama istočno od s. Liskovice prema Jajcu, pa je Štab brigade naredio 2. i 6. bataljonu da je sa po dvije čete napadnu bočno na sektoru s. Brda — Razori i Gola planina. (Arhiv V. I. I., reg. br. 31—2/I, k. 713.)

[3] i [6] Opširnije o borbama vođenim toga dana vidi izvještaj komandanta 1. proleterske brigade od 4. maja 1944. u Arhivu V. I. I., reg. br. 14/2, k. 713.

[4] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 183.

[7] Jovanović

8.) Prema nekim današnjim izvještajima, neprijatelj treba sjutra 20. o.m. da izvrši snažniji napad na našem sektoru, iz vještaj kaže da grupa duž Vrbasa služi kao njihova pobočnica, a to bi i ja mogao pretpostaviti.[8]

9.) O daljim promjenama izvijestićemo.

S. F. — S. N!

19/IV 944 god.
17[45] časa

Jagoš

BR. 91

NAREĐENJE ŠTABA 5. KOZARSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 19. APRILA 1944. ŠTABOVIMA 2, 3. i 4. BATALJONA ZA RASPOREDI SMEŠTAJ NA PROSTORU ČEČAVA, POJEZNA — CERANI I GLOGOVAC — PODGAJCI[1]

ŠTAB
V KK NOU BRIGADE
19 april 44 g.
Str. Pov. br. 53/44

ŠTABU II, III i IV BATALJONA
BRIG. INTENDANTURI I BR. AMBULANTI

Položaj

U vezi ofanzive na Istočnu Bosnu na teren Centralne Bosne stigle su snage XVIII Vojvođanske brigade[2] i Posavskog PO,[3] sviju skupa ima 9 bataljona. U vezi dolaska njihovih snaga naši će bataljoni uzeti sledeći raspored i to:

II bataljon: — Sa cijelim bataljonom u Čečavi sa zadatkom osiguranja prihvatne diviziske bolnice i sa jakim isturenim patrolama ka Uk-

[8] Vidi dok. br. 192.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 13/1, k. 870.

[2] Pogrešno. Treba: 18. hrvatske brigade 38. NOU divizije.

[3] Brigada i odred došli su u srednju Bosnu 12. aprila 1944 (vidi dok. br. 73).

rinjici i Osovici. Vezu držati desno sa Teslićko-tešanjskim odredom koji će se nalaziti na liniji Klupe — Buletić — Pribinić a lijevo sa snagama XVIII Hrv. Vojvođanske brigade u Stanarima.

III bataljon: — Sa cijelim bataljonom zauzeće položaj Pojezna — Cerani sa jačim isturenim patrolama prema Detlaku, Osinjoj, vezu držati desno sa snagama XVIII Vojvođanske brigade u Jelanskoj ili Crnči, ukoliko neke snage ove brigade budu u Crnči bataljon će zauzeti položaje sa dvije čete u Osinjoj a sa jednom u Pojezni. Iz Osinje isturati patrole prema Velikoj i Maloj Sočanici u pravcu Lupljanice. Vezu lijevo održavati sa snagama IV bataljona koji će se nalaziti na Glogovcu i to u Ukrinjskom Lugu dnevno dva puta i to u 11 sati i 16 sati, s time što će obadva bataljona u to vrijeme slati jake patrole.

IV bataljon: — Zauzeće položaj Glogovac — Savićev Gaj — Podgaici, kontrolisati pravac prema Derventi — Detlaku i Drijenu. Vezu držati desno sa III bataljonom na određenom mjestu i u određeno vrijeme a lijevo sa XII Slavonskom u Palačkovcima. Isti bataljon po ispitanom terenu spuštaće se prema Ukrinjskom Lugu.

Svi bataljoni dužni su da hitno prikupe podatke o četničkim bandama, specijalno IV i III koji se sada nalaze u Drijenu i Detlaku. Podatke što hitnije dostaviti kako bi mogli u zajednici sa ta dva bataljona izvršiti jednu uspješnu akciju. — III bataljon hitno neka se poveže sa našim ljudima iz Lupljanice i traži podatke o neprijatelju i prolaz vojnih transporata. Sve ove podatke najhitnije dostaviti. Bataljoni koji su bili u akciji neka odmah dostave izvještaj o akciji, tačno brojno stanje zaplijenjene spreme.[4]

Štab brigade Glogovac
brigadna intendantura Glogovac
brigadna ambulanta Vučijak
Sve jedinice izvršiće pokret sutra u 14 sati.

[4] Vidi dok. br. 98.

III i IV bataljon neka pošalju po jednog ozbiljnijeg borca a malo starijeg odmah u štab brigade. — Po dolasku na položaj odmah javiti se štabu brigade i o svim promjenama javljati i hitno obavještavati.

Stigao nam je novi komesar brigade, Ibrahimpašić Mašo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar,
Mašo

(M.P.)

Z. komandanta-major,

BR. 92

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 5. VOJVOĐANSKE BRIGADE ZA PRVU POLOVINU APRILA DOSTAVLJEN 19. APRILA 1944. ŠTABU 36. NOU DIVIZIJE[1]

ŠTAB
V. VOJVOĐANSKE BRIGADE N. O. V. J.
O. Br. 18
19 aprila 1944
Položaj

Dostavlja izvod iz operacijskog dnevnika za period od 1 do 15 aprila 1944 godine.

ŠTABU XXXVI NOU DIVIZIJE

Položaj

U vezi naredbe toga štaba Br. 1 od 8 marta 1944 godine, tač. II pod 3); dostavlja se izvod iz operacijskog dnevnika za proteklih 15 dana meseca aprila, tj. od 1 do 15 aprila t.g.

1 april 1944 godine, [vreme] promenljivo, selo Štrepci, sastav brigade štab brigade, I, II, III i IV bataljon, na licu 690 drugova i 62 drugarice, naoružanje: 573 puške, 4 teška mitraljeza (od kojih jedan neispravan), 14 puško-mitraljeza, 11 pikavaca, 34 pištolja, jedan teški bacač mina i tri protivkolske puške.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 14—3, k. 1244.

Raspored brigade ovog dana:

Štab brigade u selu Štrepci, intendantura i brigadni sanitet u Karavlaškoj Maoči.

I bataljon u selu Katoličkom Islamovcu.

II bataljon u selu Zovik Kalajdžije,

III bataljon u G. Zoviku, zaseok Zečevići i

IV bataljon G. Zoviku, zaseok Peškiri i Velino Selo.

Ovaj raspored je samo za vreme noći, dok se danju sve jedinice nalaze na položajima iznad napred navedenih mesta i drže ove položaje frontalno prema neprijatelju.

Neprijatelj preko celoga dana tuče položaje naših bataljona artiljeriskom vatrom iz mino-bacača.

U toku ovoga dana neprijatelj nije pokazao agresivne namere prema nama, već drži položaje na liniji Brka — Palanka — Boće — Boderište — Šatorovići.[2]

2 april 1944 godine, vedro, selo Štrepci, sastav brigade bez promene, 688 drugova i 62 drugarice, naoružanje bez promene.

Raspored brigade toga dana ostao je isti.

U toku ovog dana nije bilo borbi, jedino što je dolazilo do kontakta između naših i neprijateljskih patrola. Žrtava nije bilo.

Komandant II bataljona poručnik drug Petrović Rade, koji je ranjen u borbama 31 marta 1944 godine kod Donjeg Zovika, umro je u diviziskoj bolnici od zadobivenih rana.

3 april 1944 godine, vedro, selo Štrepci, sastav brigade bez promene, 678 drugova i 60 drugarica, naoružanje bez promene.

Raspored brigade toga dana ostao je isti.

U toku ovog dana nije bilo borbi, jedino što je dolazilo do kontakta naših i neprijateljskih patrola. Neprijatelj je držao položaje kose sela Vražići — kose iznad sela Šatorovića — kota 240[3] kod Donjeg Zovika i s. Rahić.

4 april 1944 godine, promenljivo, selo Štrepci, sastav brigade bez promene, 668 drugova i 60 drugarica, naoružanje bez promene.

Neprijatelj oko 6 časova napao je na položaje I, II i IV bataljona. Neprijateljske snage procenjene su u ovom napadu sa 700—800 boraca, koji su bili dobro naoružani sa automatskim oružjem. Pri ovom napadu njegova artiljerija i minobacači sadejstvovali su u punoj meri.

Naše jedinice prilikom ove borbe držale se dobro i u vezi operaciske zapovesti ovoga štaba O. Br. 9 od 2 aprila t.g. manevrisale su ka sledećim položajima:

I bataljon od k. 477 (Debelo Brdo) do k. 649.

II bataljon od k. 649 do kote 591 (Paljevina).

---

[2], [3], [4], [5] i [11] Borba je vođena sa jedinicama 13. SS divizije („Handžar"). Vidi dok. br. 171, 172 i 174.

III bataljon služio je kao rezerva i njegovo mesto bilo je na Razbijenoj Lipi (k. 676).

IV bataljon od k. 591 do Papratnice.

Borba je trajala do 12 časova, kada je neprijatelj odstupio.

Naše jedinice vratile su se na polazne položaje.

Naši gubitci u ovoj borbi su 3 poginula i 4 ranjena druga.

Neprijateljski gubitci bili su mnogo veći i oni iznose 15 mrtvih i 7 ranjenih.

5 april 1944 godine, vedro, selo Štrepci, sastav brigade bez promene, 664 druga i 60 drugarica, naoružanje bez promene.

Raspored brigade ovoga dana ostao je isti.

Neprijatelj neutvrđene jačine u 10,30 časova otpočeo je napad na položaje II i IV bataljona, u glavnom njegov pravac napada je od Vražića — Šatorovića — Donjeg Zovika.

Borba je prestala oko 13 časova, pošto je neprijatelj odbijen na polazne položaje.[4]

Naši gubitci u toku ove akcije su jedan ranjen drug.

Neprijateljski gubitci iznose oko 10 mrtvih i ranjenih.

Od spreme nije ništa zarobljeno niti izgubljeno.

6 aprila 1944 godine, promenljivo, selo Štrepci, sastav brigade bez promene, 666 drugova i 60 drugarica, naoružanje bez promene.

Raspored brigade ovoga dana ostao je isti.

Neprijatelj je u jačini oko 200 vojnika pokušao napad na položaje II i I bataljona ali je odbijen i vraćen na polazne položaje. Pravac njegovog napada je od Donjeg Zovika i Gornjeg Rahića. Pre svog polaska u napad, neprijatelj je tukao artiljeriskom i bacačkom vatrom naše položaje. Prilikom ove borbe borci su se dobro držali, jer su već uvideli da neprijateljska artiljerija ne može da nanosi teške gubitke.

Naši gubitci u ovoj borbi iznose: jedna drugarica ranjena od parčeta artiljeriskog zrna.

7 april 1944 godine, vedro, selo Štrepci, sastav brigade bez promene, 654 druga i 59 drugarice, naoružanje bez promene.

Raspored brigade ostao je isti.

Kako je neprijatelj u jačini od 200—250 vojnika zanoćio na k. 240 i dalje kosom iznad reke Brke prema Palanki, izvršili smo u 23 časa sa I i II bataljonom napad na istog.

I bataljon napadao je od Starog groblja prema k. 240 s tim što je jednu četu ostavio u zasedi na putu između Rahića i Štrebaca.

II bataljon vršio je napad sa južne strane sela Donjeg Zovika sa ciljem da neprijatelju zađe za leđa.

Neprijatelj je na k. 240 imao iskopane rovove i bunkere, odakle su ga naši borci proterali, ali im je pomoć došla od Pa-

lanke te ih naše jedinice nisu mogle potpuno likvidirati i usled svitanja povukle su se na svoje stare položaje.[5]

Naši gubitci su 3 poginula, 3 teže i 7 lakše ranjenih. Dve drugarice su ogluvile od vatre iz minobacača. Jedan drug nestao u borbi.

Neprijatelj je u toj borbi imao dosta gubitaka, prema nepotvrđenim podacima oko 100 mrtvih i ranjenih. Od spreme i oružja nije ništa zaplenjeno.

8 aprila 1944 godine, vedro, selo Štrepci, sastav brigade bez promene, 656 drugova i 60 drugarica, naoružanje bez promene.

Raspored brigade toga dana ostao je isti, s tim što je na ovim položajima iz I i II i IV bataljona ostala po jedna četa na predstraži a glavnina bataljona se povukla na položaje i to:

I bataljon na kosu Razbijena Lipa (k. 676),

II bataljon položaj Vjeternik k. 705,

III bataljon na kosu Straža blizu Begove Vode, kao rezerva,

IV bataljon na Papratnicu i Debelo Brdo.

U toku toga dana bilo je samo čarki između neprijateljskih patrola i naših predstraža.

U tim čarkama jedan drug je ranjen dok je neprijatelj imao 3 mrtva i ranjena.

9 april 1944 godine, oblačno, Begova Voda kod sela Humci, sastav brigade bez promene, 663 druga i 58 drugarice, naoružanje bez promene.

Prema operacijskoj zapovesti štaba XXXVI NOU Divizije O. Br. 23 od 9 aprila 1944 godine ova brigada izvršila je pokret na prostoriju Labucka — Vukosavci — Tobut, sa zadatkom zatvaranja pravca Udrigovo — Tobut — Trnjaci, tj. smenjivanje jedinice I Vojvođanske brigade, kao i zatvaranje pravca Tuzla — Lopare i Jablanica — Lopare.

10 aprila 1944 godine, oblačno sa kišom, selo Tobut, zaseok Popovići, sastav brigade bez promene, 653 druga i 58 drugarica, naoružanje bez promene.

Po dolasku na određenu prostoriju raspored naših jedinica je sledeći:

I bataljon na prostoriju sela Vukosavci sa zadatkom kontrole zatvaranja ceste Tuzla — Lopare.

II bataljon na prostoriju sela Tobut zaseok Prelić i Panjevići sa zadatkom kontrole pravca prema neprijatelju na Udrigovu i držanje položaja na Osjenjaku.

III bataljon na prostoriju Donji Tobut sa zadatkom kontrole leve obale potoka Janje i držanje objavnice na koti 360.

IV bataljon na prostoriju sela Labucka sa zadatkom kontrole i zatvaranja pravca Jablanica — Lopare i Tuzla — Lopare.

Štab brigade, brigadni sanitet i intendantura na prostoriju sela Tobut, zaseok Popovići i Pejići.[6]

Naročitih događaja toga dana nije bilo.

11 april 1944 godine, oblačno sa kišom, selo Tobut, sastav brigade bez promene, 663 druga i 59 drugarica. naoružanje bez promene sem što je od saveznika dobiveno 2 puško-mitraljeza.

Raspored brigade ostao je isti. Brigada na odmoru i sređivanju jedinica.

Nikakvih naročitih događaja niti uznemiravanja od strane neprijatelja nije bilo.

12 april 1944 godine, vedro, selo Tobut, sastav brigade bez promene, 688 drugova i 64 drugarice, naoružanje bez promene.

Raspored jedinica ostao je isti.

Neprijatelj u jačini 500—600 vojnika u 3,30 časova napao je na položaje našeg II i III bataljona. tè je usled svoje nadmoćnosti u toku borbe koja je trajala do 14 časova uspeo da ovlada položajima na Osjenjaku (k. 418) i k. 360. Neprijatelj je u glavnom uspeo da ovlada položajima III bataljona, pošto se II brigada koja se nalazila na desnom krilu našeg rasporeda morala usled jakog neprijateljskog pritiska povući u pravcu Arapovića, te je naše desno krilo ostalo otvoreno i neprijatelj je sa te strane pokušao da nas zaobiđe, u čemu nije uspeo, jer je na ovo krilo bačena tehnička četa ove brigade, koja je u zajednici sa jednom četom izvršila protivnapad na k. 360. Ovaj napad nije uspeo ali je zadržao dalje nadiranje neprijatelja potokom reke Janje.

Neprijatelj je dovukao dva protivkolska topa na brdo Osjenjak sa kojima je tukao bočnom vatrom položaje II i III bataljona, koji su [se] nalazili na kosi ispred zaseoka Panjevića i Tobutske reke. Isti je vršio tri juriša na položaje II bataljona ali je uvek bio odbijen.

Držanje boraca kao i rukovodioca bilo je dobro.

U samom toku te borbe dobijena je operacijska zapovest štaba XXXVI NOU Divizije, da ova brigada izvrši organizovano povlačenje na prostoriju Rožanj — Završje — Ravni Zavid -- Savići — Brijest.

Neprijatelj nije dalje nadirao i brigada je izvršila organizovano povlačenje na određenu prostoriju.

Naši gubitci u toku te borbe iznosili su 5 poginulih i 18 ranjenih drugova. Sa petoricom poginulih drugova ostalo je pet pušaka koje nisu mogle biti izvučene.

Neprijateljski gubitci u toku ove borbe iznose 50—60 mrtvih i ranjenih.

13 april 1944 godine, vedro. selo Savići, sastav brigade bez promene, 690 drugova i 64 drugarice, naoružanje bez promene

[6] Na karti 1 : 100.000 zaseoci Popovići i Pejići nisu nađeni.

sem što je od saveznika dobiveno 3 puško-mitraljeza koji su dodeljeni I. II i III bataljonu, jedna protivkolska puška koja je dodeljena IV bataljonu i jedan laki bacač koji je dodeljen I bataljonu.

Prema operacijskoj zapovesti štaba XXXVI NOU Divizije O. Br. 25 od 12 aprila 1944 godine, brigada je 13 ujutru izvršila pokret sa prostorije Obršine — Ravni Zavid — pravcem Ravni Zavid — Tomanića Kosa — Jelica gde se zadržala a tek kasnije produžila za sledeću prostoriju:

I bataljon za Kalesiju sa zadatkom likvidacije Kalesije, zaseok Jusufovići a II bataljon sa zadatkom likvidacije zelenokadrovskih bandi u selu Prnjavoru.[7]

Ovi zadaci izdati su usmeno od strane komandanta XXXVI NOU Divizije majora druga Peričin Marka.

I bataljon nije uspeo da u toku noći likvidira zelenokadrovsko uporište u Kalesiji, pošto je tu bilo njihovo gnezdo i bili su mnogo jači po broju od I bataljona.

II bataljon oko ponoći ušao je u selo Prnjavor ali se neprijatelj izvukao iz sela pre nego što su stigle jedinice našeg II bataljona i jedinice bataljona III brigade, koje su učestvovale u ovom napadu...

III bataljon smestio se u selo Muslimanski Jajići s tim što je jednu četu ostavio na kosi Jelice kod k. 708.

IV bataljon izvršio je pokret i smestio se u zaseoku Brda sela Kalesije.

Štab brigade, brigadni sanitet i intendantura smestili se u Muslimanske Jajiće.

14 april 1944 godine, vedro, selo Musl. Jajići, sastav brigade bez promene, 687 drugova i 69 drugarica, naoružanje bez promene.

Pošto selo Kalesija nije likvidirano I bataljon je preduzeo napad na isto, ali u tome nije uspeo i morao se povući na polazne položaje, tom prilikom naši gubitci iznosili su 2 poginula i 1 ranjen drug, dok se neprijateljski gubitci nisu mogli utvrditi.

Ponova je preduzet napad u kome je učestvovao i II bataljon kao i jedna četa bataljona VI Vojvođ. brigade.

Raspored jedinica za napad bio je sledeći:

I bataljon napadao je pravcem zaseok Rijeka — obuhvatajući zaseok Jusufovići sa istočne strane i izbijanja na cestu Tuzla — Zvornik, sa zadatkom da otseče otstupnicu neprijatelju za Caparde.

II bataljon vršio je napad od zaseoka Rijeka obuhvatajući zapadnu stranu zaseoka Jusufovići i izbijanja na cestu i zatva-

[7] O borbama kod Prnjavora vidi dok. br. 79, napomenu br. 7.

ranje ceste u cilju sprečavanja otstupnice neprijatelju prema reci Spreči.

Četa bataljona VI V. B.[8] vršila je frontalni napad na selo Jusufoviće od severa ka jugu.

Neprijatelj je uočio naš manevar i pre nego što je II bataljon uspeo da zatvori cestu, u paničnom bekstvu pobegao prema reci Spreči.

Neprijateljski gubitci iznose oko 5 mrtvih, neutvrđeni broj ranjenih i 7 zarobljenih...

15 april 1944 godine, vedro, selo Muslim. Jajići, sastav brigade bez promene, 687 drugova, 69 drugarica, naoružanje bez promene.

I bataljon primio je osiguranje diviziske bolnice od bataljona VI V. B. koja se nalazi u zaseoku Zolje. Bataljon je smešten u zaseoku Vlahovići s. Kalesije.

II bataljon otišao je za Šekoviće radi sprovoda zaplenjenih životnih namirnica i stoke koja je zaplenjena u Prnjavoru i Jusufovićima. Ovaj bataljon ima takođe zadatak da sprovede spremu upućenu od saveznika iz Šekovića za našu i XVI Diviziju.

Raspored ostalih jedinica ostao je isti, sem što je jedna četa iz III bataljona sprovela drugove iz Oblasnog komiteta[9] za Šekoviće.

Naročitih događaja i promena na ovom sektoru nije bilo.

a) Vlastiti gubitci u ljudstvu za period od 1 do 15 aprila sledeći su: poginulih 17 drugova, — drugarica, ranjena 33 druga, 1 drugarica, nestao 1 drug, — drugarica.[10]

Od oružja izgubljeno je 9 pušaka.

Gubitaka u stoci nije bilo.

b) Neprijateljski gubitci u ljudstvu: 194 poginula i ranjena nemačka vojnika iz hrvatske SS divizije[11] i 5 poginulih i 7 uhvaćenih zelenokadrovaca, pored ovoga neprijatelj je imao još ranjenih što se nije moglo proveriti.

U toku ovog perioda zaplenjena je sledeća sprema: jedna puška vendlovka, dva ćebeta, jedan šinjel, dva para cipela, jedno šatorsko krilo, pištolja gasera, jedno sedlo, 7 konja, preko 100 komada rogate marve; i dosta hrane koja je sprovedena za Birač.

c) Neprijatelj u toku ovog perioda nije ništa uništio.

d) Prilikom ovih borbi pokazalo se da rukovodioci nemaju svoje određeno mesto za komandovanje niti daju svojim jedinicama pravce za povlačenje i posedanje novih položaja, dok se kod boraca primetilo da imaju više odlučnosti u defanzivnoj

---

[8] Odnosi se na četu 1. bataljona 6. vojvođanske brigade.

[9] Riječ je o Oblasnom komitetu istočne Bosne.

[10] Brojevi o našim gubicima napisani su mastilom.

borbi, samo što ne znaju da koriste zemljište i zaklone i da vatru na neprijatelja otvaraju na suviše velikim odstojanjima.

e) U toku ovog perioda nismo imali dobrovoljno pridošlih kao ni mobilisanih drugova.

f) Broj odbeglih drugova nismo mogli ustanoviti već je verovatno da su zarobljeni, pošto su u borbi nestali.

g) Stanje discipline, borbenog duha, borbena gotovost je zadovoljavajuća, pojačan je vojno-politički organizacioni rad na podizanju vojničke i političke svesti da bi se ovo stanje još više popravilo.

h) Zdravstveno stanje nije potpuno zadovoljavajuće, kroz sanitet je prošlo 33 ranjenika i 62 bolesnika. Od bolesnih drugova dva su obolela od tifusa a jedan je drug sumnjiv na tifus, ostali slučajevi oboljenja su od reume, upale pluća, slabog srca, influence i proliva.

Preduzete su sve mere da se spreči širenje tifusa i u tome se uspelo, jer se oboljenje od tifusa u poslednje vreme nije pojavilo.

i) Stanje odeće i obuće za protekli period od 15 dana popravilo se, dobijanjem pošiljaka od saveznika. Pocepanog odela i obuće još uvek ima dosta. Pocepanost se sprečava stalnim krpljenjem kako u obućarskim i krojačkim radionicama tako i krpljenjem od strane drugarica.

Izradom vrca po bataljonskim i brigadnoj intendantskoj radionici sprečava se bosotinja.

Još vrlo mali broj imamo drugova koji imaju šubare, mislimo da ćemo ovih dana i ovaj problem rešiti.

j) Stanje ishrane za protekli period je osrednje ali ne i zadovoljavajuće. Sektor na kome je operisala ova brigada, bio je dosta pasivan. Do hrane se dolazilo dosta teško, pogotovo za brašno. Nabavljanje iz udaljenih krajeva od našeg sektora nije se moglo izvršiti pošto smo bili u stalnim borbama sa neprijateljem.

Naročito za vreme borbi radni vodovi po bataljonima nisu pravilno funkcionisali niti redovno dostavljali hranu svojim jedinicama na položaju, dakle pokazala se slaba organizacija u ekonomskoj grani. U poslednje vreme održano je više sastanaka sa odgovornim rukovodiocima po ekonomskoj grani, te se i ovo stanje u poslednje vreme popravilo.

Borci su se u ovom periodu hranili mesom, kojega je bilo u dovoljnoj količini, pasuljom i krompirom, proje nije bilo dovoljno jer se i kod naroda oseća nestašica kukuruza. Preduzete su mere da se ishrana boraca popravi.

Ishrana se vrši preko Narodno-oslobodilačkih odbora i konfiskacijom od narodnih neprijatelja.

k) Odnos prema narodu u toku perioda bio je pravilan i nije bilo nijednog slučaja prestupa.

l) Međusobni odnosi između drugova i drugarica pravilni su i nisu primećene nigde nepravilnosti u ovim odnosima.

m) Zdravstveno stanje stoke je relativno dobro sem nekoliko slučajeva oguljenih konja usled nepravilnog zasamarivanja, preduzete su mere da se ovakvi konji izleče. Ishrana konja vrši se senom ali je to vrlo otežano, jer je u ovo godišnje doba kod naroda nestalo sena, te se ove potrebe teškom mukom podmiruju a o zobi i kukuruzima nema ni govora, pošto narod nema dovoljno ni za svoju ishranu.

Potkivanje konja vrši se u intendanturi, tj. u njenoj radionici i svi su konji potkovani, tovarni pribor kao i jahaći su relativno u dobrom stanju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
(M.P.) Načelnik,
Svet. Stojanović

BR. 93

OBAVJEŠTENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 20. APRILA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO VOJVODINE O RASPOREDU I ZADACIMA 16. i 36. DIVIZIJE[1]

ŠTAB
III. KORPUSA NOVJ
Str. pov. Broj 29/44.
20. aprila 1944 god.

GLAVNOM ŠTABU ZA VOJVODINU

Položaj

U duhu predstojećih zadataka i naređenja Vrhovnog Štaba vaša XVI NOU divizija dobila je novo područje u vezi novih zadataka postavljenih pred ovaj Štab.[2]

Situacijom na Majevici izvršena je dekoncentracija naših snaga koja ima privremeni karakter. Vaša XXXVI divizija do-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 8—4, k. 212.

[2] O rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 95, 111 i 167.

bila je sektor Kladanj — Živinice sa zadatkom da likvidira Kladanj i Živinice čije su posade neznatne i demoralisane. Posada ovih uporišta jeste legija. Pored ovog zadatka ova divizija treba još i da pročisti sektor Živinice — Repnik — Višća i Đurđevik od pojedinih četničkih i zelenokadrovskih i legionarskih grupa, zatvarajući tako istovremeno i pravac Tuzla — Kladanj.[3] S obzirom da je boravak XXXVI divizije na ovom terenu privremen, to je pred njom postavljen kao glavni zadatak u sklopu ostalih da razvije obavještajnu službu u cilju prikupljanja podataka o neprijateljskim snagama na Majevici i u Posavini, gdje će se ova divizija čim to situacija dozvoli odmah i prebaciti radi održavanja veze sa Vojvodinom, dijelom prebacivanja u Srem, vršenja mobilizacije i drugih zadataka koje vaš Štab bude pred nju postavio.

Pošto vaš Štab raspolaže sa radio-stanicom kao i da održavate stalnu vezu sa Sremom, to bi bilo potrebno da budete u stalnoj vezi sa XXXVI divizijom, kako bi je u datom momentu mogli brzo dirigovati prema Majevici — Posavini.[4]

Mi mislimo, i dobro bi bilo, da naredite vašim odredima u Sremu, da se oni dijelovima prebacuju preko Save u Semberiju radi ispitivanja situacije na tom dijelu i stanja neprijateljskih snaga na području Semberije — Majevice.[5] Istovremeno preporučujemo vam da skrenete ozbiljnu pažnju odgovornim drugovima u Sremu na važnost, brzinu i tačnost izvještavanja u ovom smislu, kako bi se blagovremeno i brzo XXXVI divizija prebacila na teren Majevica — Posavina.

Sa drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:	Načelnik Štaba, general-major:	Komandant, general-lajtnant:
V. Popović	**Vukotić**	**Kosta**

(M.P.)

---

[3] Pošto je uskoro uslijedilo naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ za prelaz 16. i 17. NOU divizije u Srbiju, 38. NOU divizija dobila je drugi zadatak. Vidi dok. br. 108.

[4] Prema izvještaju Štaba 38. divizije od 2. juna 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ, divizija je 12. maja izbila na sektor Majevice (Arhiv V. I. I., reg. br. 7—2, k. 1240).

[5] Štab Drugog sremskog NOP odreda je 8. maja 1944. naredio 2. bataljonu da sa jednom četom sa prostorije oko Bačinovaca prikuplja podatke o stanju u Semberiji. Vidi tom I, knj. 8, dok. br. 79.

BR. 94

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 20 APRILA 1944. ŠTABU 13. PROLETERSKE BRIGADE „RADE KONČAR“ ZA PRELAZ PREKO RIJEKE VRBAS KOD SELA BOČAC I ZA PREBACIVANJE NA POSTOR PODRAŠNICA — MEDNA — BARAĆI[1]

ŠTAB
I PROL. DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
20. IV. 1944 g.
u 20h

ŠTABU XIII PROL. BRIGADE

Dostavljamo Vam preko III Bataljona I Prol. Brigade sledeće telefonsko naređenje:

1. Komandant I. Prol. Brigade izveštava u 16h da se jače neprijateljske snage nalaze na prostoru Gola Planina — kose zapadno od Bareva i Vlasinja — Liskovica.

Sa te prostorije neprijatelj je preduzeo pokret od Gole Planine i Bareva u pravcu Mile — Borci — Magaljdol.[2] Neprijateljska artiljerija aktivna je na prostoru ispred Jajca. Delovi I. Brigade nalaze se na prostoru kose zapadno od sela Borci — Magaljdol — Polje. U 16h borba se vodila ispred Magaljdola.[3]

2. Obavešteni smo da u Jajcu ima oko 3.500 iz Divizije „Princ Eugen“. Pojačanja im stižu i nadaju im se. Govori se da nameravaju ovih dana preduzeti širu akciju na sadanjem sektoru brigade.[4] Ovo obaveštenje može biti tačno.

3. I. Prol. Brigada svojim delovima, koji su severno od komunikacije Jajce — Mrkonjić [-Grad], ima zadatak da olakša prebacivanje vaših delova dejstvujući prema Goloj Planini — Barevu i Vlasinju, ili pak uporno zadržavajući neprijatelja sa

---

[1] Original (pisan mastilom. latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 13/1, k. 712.

[2] i [4] Na sektoru Jajce — Mrkonjić-Grad tokom aprila dejstovale su jedinice 7. SS divizije. Izvjestan dio tih snaga povremeno se prebacivao i na druge sektore, ali se ubrzo ponovno vraćao. Vidi o tome dok. br. 192.

[3] i [5] O rasporedu i dejstvu 1. proleterske brigade vidi dok. br. 90 i 106.

tog pravca. No u slučaju širih poduhvata od Jajca I. Prol. Brigada orijentisaće se južno od komunikacije Jajce — Mrkonjić Grad — Rogolje na zatvaranju pravca ka Mliništu.[5]

4. Radio veza sa vama je slaba. Vaše telegrame delomično primamo. Vaš II Bataljon nalazi se na prostoru Dobrac — Šehovci, a možda delovima i u Dreuši.[6] Sa njima se nalazi četa iz I Brigade Naredili smo Vašem II Bataljonu da uputi jednu četu na prostor Đeveri — Grad da obezbedi Vaš prelazak kod Bočca. Vaš obaveštajac javlja nam da se već i IV Bataljon prebacio na ovu stranu. Obavešteni smo od „Zmijanjskog odreda", koji se nalazi u G. Ratkovu, da se dve četničke brigade nalaze u Manjači oko sela Lokvari.

5. Vaš zadatak je da sa sopstvenim snagama obezbedite mesta prelaza. Naročito se obezbedite od pravca Liskovica — Polje — Mrkonjić Grad, predviđajući da u tom pravcu u toku sutrašnjeg dana mogu biti promene. Također obezbedite pravac od Manjače prema četničkim bandama.

Preduzmite sve da se poboljšaju prelazi i da se prebacivanje završi što pre.

Po završenom prebacivanju sa svim delovima odmah krenite na prostor Podrašnica — Medna — Baraći.[7]

U slučaju da se u to vreme razviju borbe oko Mrkonjić Grada nastojte da najpovoljnijim zaobilaznim pravcem izbijete na određenu prostoriju, ne upuštajući se u nepotrebne borbe.

6. Odmah nas izvestite o situaciji kod vas o toku prebacivanja, kada će se prebacivanje završiti, te prema tome do kog vremena možete preći komunikaciju Mrkonjić Grad — Čađavica.

7. Mi se nalazimo na pravcu koji je dat za vaš pokret.

---

[6] U izvještaju komande 3. čete 2. bataljona 13. proleterske brigade „Rade Končar" od 18. aprila 1944. Štabu 1. proleterske divizije o prelasku preko rijeke Vrbas u srednju Bosnu se kaže:

„Danas u 9h prije podne prebacili su se preko Vrbasa III četa i 1 vod I čete II bat. XIII brigade. Četa koja se prebacila preko rijeke imala je smijeniti četu I prol. brigade. Kada je četa krenula cestom pala je u neprijateljsku zasedu kod sela Donji Šehovci koju su postavili Nijemci zajedno sa četnicima koji su stigli iz Jajca na rijeku Vrbas. Sada smo stigli do sela Kotor i odavde šaljemo 4 ranjena druga. Molimo da nam javite šta da radimo s ostalim drugovima koji su sada smešteni u selu Kotor." (Arhiv V. I. I., reg. br. 18/13, k. 727.) O četi 1. proleterske brigade vidi dok. br. 89 i 90.

[7] Brigada se sa bolnicom 1. proleterske divizije prebacila preko rijeke Vrbasa u zapadnu Bosnu 22. aprila. Vidi dok. br. 102 u ovoj knjizi i dok. reg. br. 15/1, k. 712 i 23/2, k. 727, u Arhivu V. I. I.

8. Ako vam nije potrebna četa III. Bat. I. Prol. Brigade (ona je sada kod Vašeg II bataljona), pošaljite je u sastav njenog III Bataljona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant I Prol. Divizije,
pukovnik **Vaso Jovanović** v.r.[8]

BR. 95

ZAPOVIJEST ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 20. APRILA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA PREBACIVANJE I RASPORED NA SEKTORIMA SAJTOVIĆI — ZIDONJE, POBUDE — HRANČA I SUPČANE — CIKOTE[1]

ŠTAB
XVI N. O. U. DIVIZIJE
Op. br. 16
20 april 1944 god.
u 13 časova

Strogo poverljivo!

ZAPOVEST
Sekcija Zvornik 1 : 100.000

Situacija: Dalji razvoj neprijateljske ofanzive na sektoru Majevice nije još u potpunosti jasan. U dosadašnjem razvoju neprijateljske ofanzive na Majevici, neprijatelj se nije ograničio na brzo i isključivo gonjenje — proterivanje naših jedinica sa izvesne prostorije, već je naprotiv težište svoje akcije u ovoj ofanzivi preneo upravno na sam sektor Majevice — zadržavajući se duže vreme na pojedinim sektorima u cilju sistematskog pretresanja i čišćenja terena, ekonomskog is-

[8] Naređenje je napisao i potpisao komandant 1. proleterske divizije Vaso Jovanović. Ono je vjerovatno preneseno telefonom Štabu 13. proleterske brigade „Rade Končar" i zbog toga je iza imena potpisnika stavljena oznaka „v. r."

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 12—7, k. 950.

korišćavanja, mobilizacije, zverskog kažnjavanja i dr.[2]

Nije isključena mogućnost nastavka i produžetka neprijateljske ofanzive i na ovaj sektor, što rukovodstva treba da imaju stalno u vidu, i na bazi čega treba da pooštre budnost i oprezu po jedinicama s jedne, kao i usmere rad svoje izviđačko-obaveštajne službe s druge strane.

Radi pravilnijeg shvaćanja i razumevanja daljih perspektiva naše divizije, kao i radi svestranijeg i šireg vojno-političkog rada unutar jedinica, koji se živo mora sprovoditi na novoj prostoriji, potrebno je naglasiti i podvući da naša divizija (bar za sada) nema zadatak u operativnom pogledu direktnog povezivanja sa Vojvodinom, već je postala sastavnim delom jedne nove grupe sa posebnim zadacima.[3]

Naši zadaci:

— Osnovni zadatak svih naših jedinica na novim prostorijama jeste sređivanje i odmor. Naravno da to sređivanje jedinica mora biti propraćeno preduzimanjem odgovarajućih vojničkih mera: razvijanjem izviđačko-obaveštajne službe u cilju praćenja situacije na okolnim sektorima, sprečavanja iznenađenja od strane neprijatelja i dr.

— Maksimalno razviti budnost i oprezu po svim jedinicama uopšte, kako u odnosu na mogućnosti iznenađenja od strane neprijatelja (ofanzive), tako i u pogledu presretanja i iznenađenja manjih odeljenja od strane četničko-zelenokadrovačkih bandi.

— Izbegavati izvođenje bilo kakvih provokacija (držanje pod vatrenom kontrolom drumova, približavanja jedinica Zvorniku, grupisanju jačih snaga duž same Drine i dr.), što bi u svakom slučaju uslovilo aktivizaciju neprijatelja, koja obzirom na perspektive i u sadašnjoj situaciji ni malo nije poželjna — na-

[2] Vidi dok. br. 67 i 179.
[3] Vidi dok. br. 108.

protiv preko nam je potrebno da dobijemo u vremenu u cilju sređivanja i osposobljavanja naših jedinica za pretstojeće pokrete i zadatke.

U vezi prednjeg, —

NAREĐUJEMO:

I. Brigada: postaviće se 21. IV. o.g. na sektor Sajtovići — Podborogovo — Zidonje, sa isturenim delovima u Osmacima — Matkovcu i Kusonjama (za kontrolu druma Zvornik — Tuzla, Majevica i garnizona u Zvorniku).

Zadatak brigade na toj prostoriji je kontrola sektora Zvornik — Tuzla — Majevica.

II brigada: prebacice se 21. IV. o. g. u 6 časova ujutru sa dosadanje prostorije na sektor Pobuđe — Kravica — Hranča, sa delovima u N. Kasabi (jedna četa — zadatak održavanja veze sa IV brigadom), na Kušlatu (jedan bataljon, koji će držati manje delove u Drinjači — jedan vod, ili najviše jednu četu, sa zadatkom kontrole pravca od Zvornika, s tim što će biti oprezan da ne bude tučen od artiljerije sa desne obale Drine), i u Bratuncu (jedna četa — zadatak: kontrola Drine, povezivanje sa jedinicama XVII divizije koja će se nalaziti na sektoru od Bratunca do Višegrada.[4]

Glavninu brigade postaviti na sektoru Urkovići — Opravdić — Kravica — Glogova, odakle delovima kontrolisati i ispitivati Drinu od Drinjače do Bratunca. Na pravcima od Drinjače i Bratunca orijentisati po jedan bataljon, sa zadatkom kontrole tih pravaca.

Štab II brigade nikako ne sme dozvoliti nikakvu grupaciju svojih jedinica duž leve obale Drine, što bi moglo usloviti uzbunu kod neprijatelja.

Kontrolu i ispitivanje Drine sprovoditi manjim delovima dok će glavnina brigade biti neprimetna — ali ipak spremna da udari po neprijatelju, ako isti bude slučajno pravio bilo kakve ispade.

IV brigada: postaviće se 21. IV. o.g. na sektor Supčane — Cikote, sa zadatkom sređivanja i maksimalnog vojno-političkog rada unutar svojih jedinica. Pokret na novu prostoriju izvršiti 21. IV. u 6 časova ujutru.

Štab IV brigade odrediće odmah jednu svoju jedinicu (jaču četu) od bataljona koji će biti na Crkvini za obezbeđenje diviziske bolnice. Pomenuto obezbeđenje treba da je sutra rano

---

[4] O rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 168.

kod diviziske bolnice, koja će takođe izvršiti pokret 21. IV. o.g. u 6 časova u selo Vrelo.
Mačvanski NOP odred kretaće se zajedno sa II brigadom.
Štab divizije od sutra 21. IV. o.g. nalaziće se u selu Šadići.
Jedinice XXXVI divizije zadržaće se nekoliko dana na svojim dosadašnjim položajima, a potom se pomeriti na sektor Živinice — Kladanj sa svojim daljim zadacima (ispitivanje mogućnosti prebacivanja na Majevicu, uspostavljanja veze sa Sremom i dr.[5]).

Opšte napomene:

1. — Obzirom da je naš sektor siromašan, to snabdevanje neće se moći vršiti sa terena. već će jedinice za prvo vreme trošiti rezerve koje se nalaze pri njihovim intendanturama, dok se jedinice II brigade ne prebace na određenu prostoriju sa koje će štab II brigade odmah stupiti u vezu sa XVII NOU divizijom, u cilju organizacije dopremanja hrane za čitavu diviziju sa sektora Faković — Skelani. U tom pogledu štab II brigade će dobiti usmene direktive.
2. — Naglašavamo štabovima brigada da preduzmu sve mere i ne dozvole svojim borcima da u odnosu prema narodu ovoga kraja čine greške (samosnabdevanje, nasilno uzimanje životnih namirnica i dr.) jer će se prestupi i greške boraca i jedinica u odnosu sa narodom na ovom sektoru mnogo strožije uzimati u obzir, nego na Majevici.
3. — Štabovi I i II brigade hitno će uputiti u ovaj štab, s. Velika Njiva, jednu četu. sa po jednim odgovarajućim drugom — članom štaba brigade. radi prijema radio stanice i upoznavanja sa radom i upotrebom šifre.
4. — 21. IV. u 10 časova pre podne održaće se sastanak štaba divizije sa štabovima brigada, u kom cilju štabovi brigada neodložno moraju biti u označeno vreme u selu **Šadićima.**

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik,
potpukovnik
Mil. Đukić

Zam. komandanta.
major
Radoslav Jović

(M.P.)

[5] O njenom kretanju i dejstvu vidi dok br. 141.

BR. 96

NAREĐENJE ŠTABA 27. NOU DIVIZIJE OD 20. APRILA 1944. ŠTABOVIMA 2. KRAJIŠKE I 19. BIRČANSKE BRIGADE I JAHORINSKOM NOP ODREDU ZA PREBACIVANJE NA PROSTOR JELAŠCA — BORIJA[1]

ŠTAB
XXVII. NOU DIVIZIJE
20. IV. 1944.

ŠTABU II. KRAJIŠKE NOU BRIGADE
ŠTABU XIX. BIRČANSKE NOU BRIGADE
ŠTABU JAHORINSKOG NOP ODREDA

U toku jučerašnjeg dana neprijatelj je u jačini oko 200 stigao do Glavatičeva u cilju zauzimanja mosta. Istoga dana iskoristivši otsustvo Mostarskog odreda, koji je išao na prugu, neprijatelj je došao u selo Čuhoviće u jačini 200. Prema obavještenjima dobivenim od civila stigle su neke neprijateljske snage (navodno Nijemci) u Raketnicu a sa nekim dijelovima idu prema Gornjoj Ljutoj.[2]

Da bi izbjegli koncentričan napad neprijatelja jedinice ove divizije izvršiće pokret u pravcu Miljevine — Zakmur u cilju prihvata naše XVI. Musl. brigade i dijelova oko nje.[3] Pokret će se izvršiti slijedećim rasporedom:

XIX. Birčanska brigada: sa prostorije Argut — Mokro — Stražište — Dindo danas u 18 časova izvršiće pokret pravcem Argut — Dindo, preći drum Kalinovik — Obalj na otsjeku Grajsalići — Kalinovik — izbiti na prostoriju Jelašca — Borija. Brigada ima zadatak prethodnice u divizijskoj koloni i prema tome treba da očisti neprijatelja na pravcu pokreta divizije.[4]

II. Krajiška brigada: sa svim svojim dijelovima stići će na prostoriju Argut — Dindo do 18 časova kada će se uključiti u kolonu divizije i služiti kao glavnina divizije i njena zaštitnica.[5] Pravac pokreta ove brigade je po pravcu XIX. Birčanske brigade.

Jahorinski p. odred, štab divizije sa svojim dijelovima kretaće se pozadi XIX. Birčanske brigade.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 27—1, k. 987.

[2] O neprijateljskim snagama i njihovom dejstvu vidi dok. br. 186 i 190.

[3] O rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 107.

[4] i [5] Dejstva pomenutih brigada u aprilu prikazana su u izvještaju Štaba 27. NOU divizije od 14. maja 1944. (Dok. biće objavljen u tomu IV, knj. 25.)

Napomene:

a) XIX. Birčanska brigada do nailaska II. Krajiške brigade štitiće pravac od Ljute.

b) Po dolasku na prostoriju Jelašca — Borija izdaće se potrebna usmena zapovijed za eventualni daljnji pokret, razmještaj jedinica i ostalo.

c) Sve jedinice nek se snabdiju sa vodičima.

d) II. Krajiška brigada zabaziraće sve nepokretne Italijane u Bjelemićima i o ovome obavijestiti terenske radnike. Ljudima kod kojih će biti zabazirani bolesnici isplatiti 15—20.000 Kuna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: **Z. Škerović** (M.P.) Komandant-p.pukovnik **Kosorić Pero**

BR. 97

NAREĐENJE ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 20. APRILA 1944. ŠTABU 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE ZA ZATVARANJE PRAVACA GACKO — KOBILJA GLAVA I KA BILEĆI[1]

ŠTAB
XXIX. UDARNE DIVIZIJE
N. O V. JUGOSLAVIJE
Broj sl.
Dana 20. IV. 44 u 10 č.
Divin

ŠTABU X HERCEGOVAČKE N. O. U. BRIGADE

Primljen je vaš izvještaj od 19. o.mj. od 12 i 20.20 čas.

Pošto je XI brigada daleko, to ćete vi postupiti u potpunosti po našem naređenju u vezi sa upućivanjem [mino]bacača, 81 mm iz Dulića i jednoga konja municije sve do nas, tada ćemo vam konje vratiti, a bacač i municiju mi ćemo dalje sprovesti.

Ne javljate nam ništa da li imate viška punjenja osnovnih za laki italijanski bacač.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 49—1, k. 1148 I.

Komandant divizije vjerovatno će vam uputiti vaš 4. bataljon skoro.[2]

Izgleda nam da je ovih dana težište neprijateljske aktivnosti na vašem sektoru od Gacka, možda će se uskoro ispoljiti i od Trebinje — Bileća, a očekuje se i od Nevesinja.[3] Stoga, mišljenja smo da čim vam stigne vaš 4. bataljon da sa dva vaša bataljona zatvorite pravac Gacko — Kobilja Glava od kojih dijelova dobro izviđati i [ka] Ključu, a od toga Štaba razviti daljnju ob. službu ka Rioci ili i manjim patrolama za daljnja izviđanja ka Malinovom Visu. Sa drugom polovinom vaše brigade i „Sitničkim" bataljonom zatvarati pravac od Bileće uz eventualno dejstvo ka Trebinju.[4] Ako se sa ovim složite na sektor Gacka trebalo bi da pođe koji član te brigade radi neposrednog rukovođenja operacijama na tome pravcu pod vašim rukovodstvom, ili bar do dolaska vaših komandanata sa kursa, kada bi mogli i jednog boljeg komandanta bataljona odrediti za rukovodioca uz koga političkog rukovodioca toga štaba. Poželjno bi bilo da to bude ako dođe drug Nikola Radošević radi i njegovog uzdizanja.

Vaša dva bataljona ka Gacku nužna su bar ovih nekoliko dana dok se ne okane daljih napada ka Stepenu, kada bi ka Gacku mogao opet ostati samo 1 vaš bat.[5]

Vašu četu zadržali smo kod Sjevernog odreda još nekoliko dana kada će vam se vratiti.

„Sitnički" bataljon gledajte po mogućstvu pošteđivati od većih fizičkih napora.

Druga kapetana Rusa uputite u ovaj štab jer treba da ide za XI brigadu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar **Dragiša Ivanović**	(M.P.)	Za štab načelnik, pukovnik **Rade Hamović**

---

[2] i [4] Vidi dok. br. 120.

[3] O dejstvu neprijateljskih snaga vidi dok. br 194.

[5] Posljednja rečenica napisana mastilom, ćirilicom.

BR. 98

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KOZARSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 20. APRILA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O UNIŠTENJU NEPRIJATELJSKOG VOZA NA PRUZI IZMEĐU RUDANKE I KOTORSKOG[1]

ŠTAB
V KK NOU BRIGADE
Br. pov.
20 april 44 g.

ŠTABU XI NOU DIVIZIJE

Položaj

Dostavljamo Vam izvještaj o akciji na pruzi koja se izvela u noći 18/19 o.m. Uništen je neprijateljski voz od 14 vagona kao i lokomotiva.[2] U borbi zarobljeno je 4 domobrana, 3 željezničara a ubijeno 5 neprijateljskih vojnika od kojih su dva njemačka oficira. Zarobljene su stvari i to (zarobljeni materijal):

1 puš. mitraljez
7 pušaka
2 strojnice
4 pištolja
136 šinjela
670 koporana
770 hlača
320 cipela (pari)
250 košulja
150 čarapa (pari)
40 opasača

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 17/3, k. 866.

[2] Prema naređenju Štaba 5. kozarske (krajiške) brigade od 18. aprila 1944. za tu akciju su određeni po jedna četa 2. i 4. bataljona i Minerski vod brigade Međutim u izvještaju Štaba 4. bataljona od 29. aprila Štabu 5. kozarske brigade o tome se kaže:

„18—IV—1944. Jutros se komandant vraća sa 1 četom. Popodne čitav bataljon, bez radnog voda, koji ostaje u Stanarima, sa 2 čete II bataljona, kreće u akciju na prugu između Rudanke i Kotorskog, gde stiže oko ponoći.

19—IV—1944. Pred zoru diže se vlak u zrak. Među ostalim uglavnom je natovaren vojničkim odjelom. Dolazi do brze reakcije neprijatelja, ali ipak izvlačimo velike količine odijela, tako da se već tu oblači gotovo čitav naš bataljon i 2 čete II bataljona, sem čega smo još izvukli 3 kola. Posle izvlačenja robe, bataljon se povlači u pravcu Stanara gde se smešta.“ (Arhiv V. I. I., reg. br. 12/1 i 10/12, k. 870.)

Pošto je voz srušen između neprijateljskog uporišta Rudanke i Kotorskog, koja su uporišta blizu jedni drugih a voz je izbačen iz tračnica u 6 sati i 20 minuta ujutru i na intervenciju neprijatelja nije se mogao sav materijal evakuisati. Ostatak materijala u vozu zapaljen je i poništen.[3]

Upućujemo Vam zarobljene domobrane kao i željezničare.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar
otsutan

Z. komandanta-major,
Rade[4]

BR. 99

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA GRUPE BATALJONA OD 20. APRILA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O RASPOREDU NA PROSTORU JELANSKA – STANARI[1]

OPERATIVNI ŠTAB GRUPE BATALJONA[2]
Položaj 20. aprila 1944 god.
Broj službeno.

ŠTABU XI. DIVIZIJE

Položaj

Shodno vašoj zapovijesti od 19 ov. mj. postavili smo se na prostoriju Jelanska — Stanari. Obezbjeđenja su postavljena prema zapovijesti. Patrole koje su otišle za vezu jedinicama V. Kozarske brigade nisu se još povratile.

---

[3] Vidi dok. br. 183.

[4] Narodni heroj Rade Kondić. Kao komandant 5. kozarske (krajiške) brigade poginuo u borbi s Nijemcima 30. jula 1944. kod Manjače pri pokušaju prelaza rijeke Bosne. (Vidi knjigu depeša Štaba 3. korpusa NOVJ, str. 34, reg. br. 2 8/I, k. 408 A, u Arhivu V. I. I.) U ranijim knjigama naveden je pogrešan datum pogibije.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 18/3, k. 866.

[2] Tu grupu sačinjavali su bataljoni 18. hrvatske brigade i Posavsko-trebavskog NOP odreda. Po prebacivanju u srednju Bosnu 12. aprila 1944. brigada je, sa odredom, stavljena pod komandu Štaba 11. NOU divizije. Tu je ostala do kraja avgusta 1944, kada je, dolaskom na sektor Šekovića, ušla u sastav 38. NOU divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 73 i 91 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 23, dok. br. 34, objašnjenje br. 5 i 6, i dok. reg. br. 34/3, k. 866 u Arhivu V. I. I.

Do ovoga časa na našem sektoru nisu primijećeni nikakvi pokreti neprijatelja, niti je došlo do ma kakvih sukoba, sem sukoba naših patrola sa manjim četničkim grupicama.

Napominjemo da je snabdijevanje vojske na ovome sektoru ne samo slabo nego nikakvo. Iako su borci u zadnja četiri dana imali samo dva obroka, ovdje do ovoga časa nisu dobili ništa. To proizlazi iz po malo birokratskog držanja ovdašnjih vlasti kojima treba bezbroj nekih odobrenja dok izdaju hranu. Zbog toga smo prisiljeni da ishranu organiziramo sami naravno nastojeći da se održi pravilan odnos između vojske i naroda.

Od Ob. c. Posavsko-trebavskog odreda dobili smo izvještaj da se neprijateljske snage, koje se sastoje od isključivo S. S. trupa, nalaze u Kotorskom i Čifčijama.[3] Jačina i naoružanje nije ustanovljeno, kao ni njihove namjere, ali je ustanovljeno da vode sa sobom komoru na konjima. U Kotorsko došli su iz Dervente, a u Čifčije iz Doboja.

Nastojaćemo da vas o svemu obavještavamo pravovremeno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab:

Politkom:
Buđoni[4]

Komandant:
major
Franjo[5]

---

[3] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 193.
[4] Teufik Selimović, komesar 18. hrvatske brigade
[5] Herljević, komandant 18. hrvatske brigade

BR. 100

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (LIČKE) BRIGADE OD 21. APRILA 1944. ŠTABU 6. PROLETERSKE DIVIZIJE „NIKOLA TESLA“ O BORBI KOD OSREDAKA I CVJETNIĆA[1]

ŠTAB III PROLETERSKE BRIGADE
VI PROLETDIVIZIJE „NIKOLA TESLA“
Op. Broj 86/1944 g.
21 aprila 1944 g.—

Operativni izvještaj za
dan 20/IV. 1944.

ŠTABU VI PROLETERSKE DIVIZIJE „NIKOLA TESLA“

Naša Brigada nalazila se je na sektoru Drvar — Trubar — L. Osredci.[2] sa sljedećim rasporedom: I bataljon u Drvaru, II bataljon u Peći, III bataljon u Trubaru, IV bataljon L. Osredci. Štab Brigade i četa za vezu u Trubaru, ambulanta i Intendantura u Drvaru.[3]

Bataljon, koji se nalazio u L. Osredcima imao je zadatak da izviđa neprijatelja na komunikaciji Suvaja — Klanac, da na istoga aktivno djeluje i da spriječi neprijateljske pokušaje prodora prema Lič. i Bos. Osredcima.[4] U tom cilju bataljon je organizovao i utvrdio položaje za odbranu na sjevernim padinama Poštaka, kod crkve L. Osredci i sjeverno zaključno kota Gradina. Vezu sa Štabom Brigade bataljon je održavao telefonom.

PODACI O NEPRIJATELJU:

U neprijateljskim garnizonima Srbu i Suvaji nalazilo se oko 350 Nijemaca i 200 četnika. 19 uveče neprijatelj u Srbu dobio je pojačanje od oko 100 četnika i izvjestan broj Nijemaca. 20 ujutro stiglo je u Srb iz Lapca oko 1000 Nijemaca sa izvjesnim brojem motorizacije i 3 topa.[5]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 19—7, k. 802.

[2] i [4] Na karti: 1 : 100.000 označeno je kao selo Osredci.

[3] Na tom sektoru brigada se nalazila od 8. aprila. Vidi dok. br. 166 u ovoj knjizi i zapovijest Štaba brigade od 7. aprila 1944. u Arhivu V. I. I., reg. br. 15—6, k. 802.

[5] i [6] Riječi: „i 3 topa“ kao i „ukupno 1.500 Nijemaca“ dopisane su mastilom, latinicom.

U 9 sati neprijatelj je krenuo iz Srba preko Begluka i Krčkog Brda u pravcu Bos. Osredaka. Jedna kolona krenula je prema Cvjetniću, a motorizacija i jedna kolona prema L. Osredcima, ukupno 1500 Nijemaca.[6] Čim se doznalo za namjeru neprijatelja. IV bataljon zauzeo je položaje, a III bataljon krenuo je iz Dolova u pravcu Bos. Osredaka koti 707. Štab Brigade išao je na osmatračnicu na kotu 670. Sa III bataljonom uspostavljena je signalna veza.

TOK BORBE:

U 11 sati neprijatelj je podišao položaje IV bataljona i otpočela je oštra borba. Neprijatelj je pušten na blisko odstojanje i jakom vatrom pokoleban i povraćen. Zatim je neprijatelj tukao bacačima i artiljerijom, te je ponovo pokušavao nekoliko puta zauzeti položaje kod crkve, ali je bio odbijen od snaga IV bataljona. Na desnom krilu, pošto su bile slabije snage, neprijatelj je uspio zauzeti Gradinu i kotu južno od iste. III bataljon, pošto je stigao na kotu 707, zauzeo je položaje i uhvatio kontakt s neprijateljem. Pošto je neprijatelj prodro u Cvjetnić i palio, to je odmah po dolasku III. bataljona na položaj odvojena jedna četa, koja je poslana da udari neprijatelja bočno od Bos. Osredaka. Zatim je III. bataljon poduzeo napad na Gradinu. Napad je izvršen sa dvije čete i neprijatelj je zbačen sa Gradine. Na desnom krilu IV bataljon, pošto je odbio sve napade neprijatelja i uspio da održi svoje položaje, u 15 čas. prešao je u protivnapad. U samom protivnapadu neprijatelj je bio potisnut sa nekih tačaka i stvoreni su uslovi da se zajedničkim dejstvom II i IV bataljona otsijeku neki neprijateljski dijelovi, sjevero-zapadno od crkve. U 19 čas. kad je protivnapad trebao da se završi uspjehom, neprijatelj je uspio opraviti put i probiti se sa tenkovima do crkve. Tukući jako crkvu i okolna uporišta iz topova, IV bataljon povukao se sa domaka tenkova i dalje ustavljao i sprečavao prodiranje pješadije. Neprijatelj je pokušavao iz tenkova paliti kuće, ali je uspio zapaliti svega dvije. pošto je IV bataljon branio i sprečavao izlazak iz tenkova. Tada je nastupio mrak i neprijatelj se oko 21 čas povukao prema Srbu, štiteći sa tenkovima odstupnicu. Četa, koja je upućena prema Cvjetniću sustigla je neprijatelja i sukobila se sa istim, neprijatelj je tada počeo naglo nastupati kroz Gornji Cvjetnić,[7] paleći pojedine kuće i zatim se povukao prema Suvaji.[8] S pomenutom četom bio je i komesar IV bataljona, kojom je prilikom i ranjen.

---

[7] Na karti: 1 : 100.000 to mjesto je označeno kao Veliki i Mali Cvjetnić.

[8] Vidi dok. br. 184 i 187.

ISHOD BORBE:

Borba je trajala 10 časova. Neprijatelj nije uspio zauzeti naše položaje, sem što je ispred položaja popalio izvjestan broj kuća. Tenkovi su u sam mrak uspjeli probiti se, ali im je spriječen izlazak napolje i paljenje kuća. Neprijatelj je povraćen na svim sektorima i stjeran u garnizone, uz gubitke od 40 mrtvih i preko 60 ranjenih. Oko 12 neprijateljskih leševa ostalo je na položaju. Zaplijenjeno je 3 puške i 1500 metaka, nekoliko pari odijela i cipela.

Naši gubitci iznose: 8 mrtvih, 1 zarobljen i 11 ranjenih. Oštećena su dva p. mitraljeza, pokvarena jedna „breda" i utrošeno mauzer municije 6.788, talijanske 900, za „brede" 650, mina za lake bacače 84, za teške bacače 16, za engleski mali bacač 21, bombi 12 kom.--

KRITIČKI OSVRT:

U toku ove borbe jedinice, tj. oba bataljona držale su se dobro, moral je bio na dosta velikoj visini i nije bilo naročitih propusta, niti nepotrebnih gubitaka. Jedino II četa IV bataljona napustila je jedan položaj bez naređenja, komandir ove čete poručnik Geno Đukić. Štab III bataljona nije se najbolje snašao po uspjelom protunapadu u gonjenju neprijatelja, moguće bi se postigli i bolji rezultati. Novi borci jako su se dobro držali.

U ovoj borbi istakle su se sljedeće jedinice i pojedinci: I, III i IV četa IV bataljona, III četa III bataljona, na čelu sa komandirom čete Ćuruvijom Milošem. Kao pojedinci istakli su se: desetar Opalić Mićo, hrabar, požrtvovan i pravilno je rukovodio svojom desetinom. Njegova desetina tukla je neprijatelja na najbližim odstojanjima, a nije pretrpila nikakove gubitke. Puškomitraljezac Milošević Danja. Desetar Korać Mile takođe se hrabro držao i pravilno rukovodio sa svojom desetinom. Borac Basta Tomo.

U prilogu se dostavlja lista gubitaka, iz koje se vidi čin i zvanje poginulih.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Goj.[9] S. Milekić

Komandant-major,
M.[10] Šijan

(M.P.)

[11] P. S. Snage koje su učestvovale u borbi pripadaju „Tigar" diviziji.[12]

[9] Goiko
[10] Milan
[11] Dopisano mastilom, latinicom.
[12] Odnosi se na snage 373. legionarske divizije „Tigar".

BR. 101

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA 5. KOZARSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 21. APRILA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O ISPADU NEPRIJATELJSKIH SNAGA IZ TESLIĆA NA POLOŽAJE UKRINICA — ČEČAVA[1]

21-IV-1944 god.
Tačno u 8[h] u večer
Čečava[2]

ŠTABU XI. NOU DIVIZIJE.—

Položaj.—

Jutros tačno u 10 sati neprijatelj iz Teslića u jačini od 200 do 300 vojnika, sa više automatskih oruđa razvijajući se u četiri kolone napao je naš II bataljon koji je držao položaj na Ukrinici i Čečavi.

Sastav neprijateljskih trupa sačinjen je od dijelova Ferizbegovića bojne potpomognuti sa „Teslićkom" četničkom brigadom.[3] Neprijatelj je u početku uspio da potisne iz Ukrinice našu 3 četu koja se povukla sa ovu stranu rijeke Ukrine. Radi dobivanja vremena za evakuaciju bolnice, magacina sa žitom itd. izdali smo naređenje četama 3. i 1. da izvrše kontranapad i protjeraju neprijatelja. Kontranapad je potpuno uspio, neprijatelj je protjeran u pravcu Teslića. U borbi nismo imali gubitaka, dok je neprijatelj imao jednog ranjenog (četnika) koji je tako ranjen bacio bombu poda se i raznijela ga...

Ne znamo još tačno da li je akcija neprijatelja iz Teslića povezana sa neprijateljskim upadom u Kotor Varoš.[4] Obzirom na obavještenja koja dosad imamo, tj. da su napadale domaće snage, rekao bih da ovaj ispad prema nama ima lokalni karakter, tim prije ako su četničke bande same upale u Kotor Varoš. Mi od Odreda[5] do ovog časa nismo dobili nikakva dalja obavještenja. Ja sam njihove kurire vratio natrag sa dopisom da se oslanjaju na naše snage i u slučaju jačeg neprijateljskog pritiska orijentišu k nama. Štab Odreda nama nije ništa rekao ko je zauzeo Kotor Varoš, četnici ili okupator.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 21/2, k. 870.

[2] Datum, vrijeme i mjesto napisani su mastilom, ćirilicom.

[3] O neprijateljskim snagama u Teslicu vidi dok. br. 186 i 193. u ovoj knjizi i tom IV, knj. 23. dok. br. 188.

[4] Vidi dok. br. 103.

[5] Tešanjsko-teslićki NOP odred

Zbog nejasne situacije u početku kako na našem sektoru tako na pravcu Maslovara — Kotor Varoša, evakuisali smo bolnicu iz Čečave i sa njome je naša 2 četa. Pošto smo neprijatelja protjerali, izdali smo naređenje da se vrati na svoje staro mjesto. Dr. Gutman netačno me je obavijestila juče da ima 30 nepokretnih bolesnika. Prihvatna bolnica ima svega jednog na nosilima, svi ostali mogu da se kreću te poteškoće sa te strane nije bilo, da smo to znali u početku ne bi ih evakuisali do zadnjeg časa.

Uslijed obavještenja koja smo dobili od štaba Odreda sa Klupa a naime da neprijatelj nadire prema Maslovarama, obustavili smo ovdje u Čečavi karavan sa žitom. Čim bude put slobodan, uputićemo ga na mjesto opredjeljenja.

Treća četa nas je obavijestila (njeni dijelovi su prodrli do Radnje) da je u Tesliću staro stanje i da nema nikakvih promjena.

Primio sam vaše zadnje naređenje, nastojaćemo da podrobnije ispitamo stanje neprijateljskih garnizona Teslić — Tešanj — Zenica itd. i o svakoj promjeni u koliko saznamo blagovremeno ćemo Vas obavijestiti.

Zbog nejasne situacije na terenu Kotor Varoša a i zbog odlaska XIII proleterske brigade[6] u sklopu onog vašeg ranijeg rasporeda snaga (tj. uslovnog prebacivanja našeg jednog bataljona na sektor Prnjavorski), ja mislim da bi trebali prebaciti naš jedan bataljon za Maslovare dok bi drugi mogao ostati kao Vaša rezerva.[7] Za sad nije potrebno ovdje da dolazi nijedan, u koliko se izmijeni situacija mi ćemo Vam javiti. Takođe ako štab Odreda bude najavio što novo poslaćemo vam. Na našem pravcu neprijatelj je vršio pljačku.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik politkomesara
V. KK NOU brigade:
Miloš[8]

[9] P.S. Pri prolazu, neka naš bat. koji bude išao na sektor K-V-[10] javi se nama, radi obavještenja u koliko ih bude bilo. Šta ima novo kod Vas? Pošaljite nam radio vijesti. —

Poz.
M.

---

[6] Vidi dok. br. 94 i 102.
[7] O rasporedu brigade vidi dok. br. 110 i 130.
[8] Pajković
[9] Sljedeći tekst dopisan je mastilom, ćirilicom.
[10] Kotor-Varoš

BR. 102

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 22. APRILA 1944. ŠTABOVIMA 1. i 13. PROLETERSKE BRIGADE ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORIJAMA JEZERO — ŠIPOVO — MAJDAN — ŠIBOVI I ROGOLJE — PODRAŠNICA — BARAĆI[1]

ŠTAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Br. sl.
22. aprila 1944 g.
u 22 časa

ŠTABOVIMA: I PROLETERSKE BRIGADE
XIII PROLETERSKE BRIGADE

Situacija: Prema dobijenim podacima divizija „Princ Eugen" bila je prikupljena na prostoriji Travnik — Turbe — D. Vakuf — Jajce.[2]

Neprijateljski garnizon u Jajcu koji je imao oko 2.000 vojnika te divizije, od 15 om. stalno je pojačavan 18. om. jajački garnizon imao je I, IV i delove VII regimente divizije „Princ Eugen" — ukupno od 3—4.000 vojnika.[3] Govorilo se o novim pojačanjima i nameri da neprijatelj preduzme akcije iz Jajca u pravcu Mrkonjić Grada i iz D. Vakufa ka Janju.

Sa pravca D. Vakuf — Janj nemamo podataka — nismo obavešteni da je neprijatelj na tom pravcu bio aktivan.

Na pravcu Mrkonjić Grada neprijatelj je danas sa jačim snagama (broj nepoznat). sa oko 15 tenkova i toliko kamiona i sa 5 topova dej-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 14/1, k. 712.

[2] i [3] Sedma SS divizija „Princ Eugen" u svom sastavu je imala 13. i 14. brdski lovački puk, 7. artiljerijski puk, Protivavionski artiljerijski divizion, 7. izviđački bataljon, Pionirski bataljon i prištapske jedinice. Iz operacijskog dnevnika 2. bataljona 13. puka vidi se da je na sektoru Jajce — Mrkonjić-Grad tokom aprila dejstvovao 13. puk. 7. izviđački bataljon, 3. eskadron i jedan deo artiljerije (vidi dok. br. 192), dok je 14. puk glavninom dejstvovao u istočnoj Bosni. a jedan njegov bataljon nalazio se na prostoru Livno — Bos. Grahovo. Bliže o tome vidi dok. br. 190 i 192 u ovoj knjizi, tom IV, knj. 23, dok. br. 16, objašnjenje br. 6, i dok. reg. br. 21/1—a, k. 10 i 3/2—a, k. 72—A, u Arhivu V. I. I.

stvovao iz Jajca. Glavne neprijateljske kolone kretale su se duž ceste i severno od ceste Jajce — Jezero — Mrkonjić Grad.

U 12,30 č. neprijatelj je ušao u Mrkonjić Grad.[4]

Delovi I Brigade izveštavaju da do 9 časova nije bilo promena na pravcu s. Šipovo.

Jedinice I Proleterske brigade nalaze se južno od komunikacije Jezero — Mrkonjić Grad — Rogolje na prostoriji: Šipovo — Stupna — Sinjakovo — Šibovi — do s. Potšiljak.[5]

Jedinice XIII Proleterske Brigade danas do 15 časova nisu bile u potpunosti prešle komunikaciju Mrkonjić Grad — Sitnica. Smatramo da se i poslednji bataljon te brigade danas do podne prebacio na ovu stranu Vrbasa,[6] te da su postojale mogućnosti da su se do sada ili da će se u toku noći te jedinice postaviti južno od komunikacije.

Ne postoje dovoljni elementi da bi se već sada procenile neprijateljske namere, no mogu se uzeti kao verovatne sledeće dve moguće pretpostavke: da neprijatelj odlazi ka Banja Luci, eventualno za neko vreme obezbeđujući za sebe komunikaciju na tom pravcu i — drugo za nas najvažnije, da namerava sa postignute linije Jajce — Jezero — Mrkonjić Grad prodirati ka jugu, bilo sa ciljem odbacivanja naših snaga ili daljeg prodora pravcem Mliništa.

Naš zadatak: Na slučaj da neprijatelj produži pokrete ka Banja Luci: dejstvovati na neprijateljski bok i pozadinu, uništavati pojedine neprijateljske grupe, ispresecati mu vezu sa pozadinom i likvidirati posade ostavljene na pojedinim usputnim tačkama i raskrsnicama.

Na slučaj da neprijatelj preduzme dalje prodore ka jugu naš zadatak je najupornije zatva-

---

[4] U dnevnom izvještaju Komande Zapada od 23. aprila 1944. o tome se kaže:

„...Balkan...

...7. SS — brd. div.: Dijelovi 13. SS puka i Izviđačkog odjeljenja 7. produžujući svoje nadiranje ka sev. zap., uprkos žilavog neprijateljskog otpora, zauzeli su Mrkonjić-Grad...“ (Arhiv V. I. I., reg. br. mikrofilm Minhen N—9/741—877.)

[5] Bliže o tome vidi dok. br. 106.

[6] i [7] O rasporedu i dejstvu te brigade na toj prostoriji vidi izvještaj njenog Štaba od 1. maja 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. 23/2, k. 727) i dok. br. 94 u ovoj knjizi.

ranje pravaca koji vode ka Mliništima, a odatle ka izvanredno važnim centrima ovog centralnog dela oslobođene teritorije.

Za izvršenje ovog zadatka

naređujemo:

1. — **XIII proleterska brigada** najhitnije će postaviti sve svoje jedinice na pravcu Rogolje — Podrašnica — Baraći — Pecka sa zadatkom zatvaranja toga pravca raspoređujući ih po dubini. Grupu od tri bataljona postaviti na prostoru Rogolje — Potšiljak — Podrašnica — Mračaj — Štrbina, a dva bataljona na prostoru Pecka — Baraći.[7]

Na sektoru ove brigade (za sada na prostoru Podrašnica — Štrbina) nalazi se Diviziska artiljerija, koja se za sada daje na upotrebu Štabu XIII Proleterske brigade.

2. — **I proleterska brigada** ostaje uglavnom na sadanjoj prostoriji sa sledećim zadatkom:

a) sa dva bataljona na prostoriji Jezero — Šipovo — izvor r. Plive zatvarati taj i pravce koji od prostorije Jajce — Janj vode ka levoj obali r. Plive.[8] Situacija na tim pravcima mora se najhitnije proveriti, jer je to jedan od najvažnijih momenata za procenu da li neprijatelj namerava ili ne prodor ka Mliništima.

b) za sada — dok se ne prikupe i organizuju jedinice XIII Brigade na njenom zadatku — sa dva bataljona učestvovati u zatvaranju pravca Mrkonjić Grad — Rogolje — Mračaj — Baraći dejstvujući bočno na taj pravac.[9] Za sada se postaviti između s. Šibovi i s Potšiljak. U toku razvoja sitaucije stalno sadejstvovati XIII Proleterskoj brigadi i direktno držati vezu sa njenim desnim krilom.

c) Dva bataljona postaviti kao centralnu udarnu grupu na prostoru Šibovi — Majdan — Trnovo.[10] Njen zadatak je ofanzivno dejstvo, bilo na komunikaciji Jezero — Mrkonjić Grad — Rogolje, bilo, ako se neprijatelj orijentiše ka jugu, za bočni udar ka Plivi, ili na pravcu Mračaj — Baraći (u ovom poslednjem slučaju sektor r. Plive morao bi biti neaktivan).

---

[8], [9] i [10] Prema naređenju Štaba 1. proleterske brigade od 23. aprila raspored njenih bataljona bio je sljedeći: 1, 6. i bataljon „Garibaldi" na prostoru s. Jezero — s. Šipovo — izvorni dio rijeke Plive, 3. je određen za zatvaranje pravca Mrkonjić-Grad — s. Rogolje — s. Mračaj — s. Baraći, 2. i 4. na prostoru s. Šibovi — s. Majdan — s. Trnovo. (Arhiv V. I. I., reg. br. 22/1, k. 713.) O tome vidi i dok. br. 114 i 119 u ovoj knjizi.

Čim se jedinice XIII Proleterske brigade prikupe i postave na svom zadatku, onda centralnu udarnu grupu pojačati na najmanje tri bataljona.

3. — Sve kolske puteve minirati, temeljito porušiti i zaprečiti. Treba imati u vidu da neprijatelj raspolaže dovoljnim brojem tenkova te se njihovo dejstvo mora onemogućiti, bar u smislu brzih prodora koji bi nam makar i za kraće vreme kidali veze i donekle kompromitovali raspored. Miniranje i rušenje cesta izvršiti na većoj dubini.

4. — Štabovi Brigada najstrožije će obavezati svoje jedinice na međusobno održavanje veze i brzo izveštavanje pretpostavljenih i susednih štabova o svim novim momentima.

Od izvanredne važnosti za izvršenje zadatka i efikasno dejstvo je da budemo blagovremeno i puno obavešteni o situaciji.

U istom cilju što pre prikupiti podatke o neprijatelju i, po mogućnosti, o njegovim namerama. Iskoristiti i izviđačka odeljenja.

5. — Štab I Proleterske brigade, naročito putem letećih odeljenja, organizovaće sistematske diverzantske akcije na pravcu Jajce — Jezero — Mrkonjić Grad — Rogolje. Između Jezera i Mrkonjić Grada minirati cestu.

6. — Delovi V Korpusa (jedinice XIII Krajiške brigade) sutra do podne izbiće na prostoriju Čađevica — Orahovljani. Njihov zadatak je zatvaranje pravca Mrkonjić Grad — Čađevica — Ključ, odnosno bočno dejstvo, ako neprijatelj skrene ka jugu.[11]

I Proleterska brigada stalno će stajati u vezi sa odredskim delovima koji treba da su na sektoru prema Janju.[12]

7. — Narediti najveću budnost svim jedinicama bez obzira da li se nalaze na prednjim položajima ili u dubljem rasporedu. Jedna od važnih mera u tom pogledu je stalni kontakt sa neprijateljem.

8. — Štabovi obe brigade odmah će nas izvestiti o sadanjoj situaciji, a štab XIII Proletbrigade i o vremenu pristizanja njenih bataljona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR	NAČELNIK,	KOMANDANT
Vlado Šćekić	ppukovnik **Moma Đurić**	ppukovnik **Vaso Jovanović**

(M.P.)

---

[11] O rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 105 i 157.

[12] Vjerovatno se odnosi na Mrkonjić-Grad i Janjski NOP odred.

BR. 103

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 11. NOU DIVIZIJE OD 22. APRILA 1944. ŠTABU DIVIZIJE O ULASKU NEPRIJATELJSKIH SNAGA U KOTOR-VAROŠ I VRBANJU[1]

22-IV-44

ŠTABU XI N. O. U. DIVIZIJE

Položaj

20 ov. mj. neprijatelj je oko 12[h] u podne ušao u Kotor Varoš.[2] Jačina neprijatelja bila je oko 300, dok ukupna jačina zajedno sa četnicima[3] je nepoznata. Sa kolonom koja je upala u grad bilo je 2 tenka i 5 kamiona. Bataljoni XIV brigade bili su prema Vrbasu. samo je jedan bataljon branio K. Varoš. Bataljon XII Brigade bio je u borbi, ali je kasno bio postavljen.[4]

XIV Brigada se povukla na liniju Viševice — Podstijenje i tamo se sada nalazi. Bataljoni koji su bili prema Vrbasu, stigli su.[5] Ja sam jučer 21. ov. mj. sa bataljonom XII Brigade stigao sa Viševica na Obodnik, jer sam se morao postaviti za zaštitu pravca prema bolnici.

Neprijatelj je juče sa manjim dijelovima došao u Vrbanju. Po sastavu neprijatelja, jačini, nema podataka da će se dalje kretati. Cilj mu je bio K. Varoš, jer su većina četnici, milicija, nešto ustaša i Nijemaca.

XIV Brigada će u toku dana prikupiti podatke i sa dijelovima preći Vrbanju sa lijeve strane, kako bi razbili četničko

---

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 15/3, k. 866.

[2] U izvještaju Zapovjedništva 3. oružničke pukovnije od 27. aprila 1944. o tome se kaže:

„20. IV. nakon slabijeg otpora partizana naše oružane snage zaposjele su Kotor-Varoš". (Arhiv V. I. I., reg. br. 7/2—1, k. 149 e). O tome vidi i dok. br. 186 u ovoj knjizi.

[3] U izvještaju četničke komande zapadne Bosne od 25. maja 1944. o tome se kaže:

„Brigade 310 [srednjobosanskog četničkog — prim. red.] Korpusa su u stalnim borbama sa komunistima.

311 (Vrbaska) i 315 (Jošavačka) brigada meseca aprila oduzele su od komunista Kotor-Varoš, koji drže i danas u zajednici sa naoružanom hrvatskom milicijom. Partizani su u dva maha napadali na Kotor-Varoš u cilju da bi ga oduzeli od četnika, ali im to nije uspelo..." (Arhiv V. I. I., reg. br. BH—X—654.)

[4] Vidi dok. br. 162.

[5] Vidi dok. br. 76.

lijevo krilo, koje zaštićuje K. Varoš, a po mogućnosti napasti i sam K. Varoš.[6]

U svakom slučaju, ja ću bolnicu pripremiti jer nije isključena mogućnost da neprijatelju stiže pojačanje, i dalje produži, za što nema izgleda.

Neprijateljski garnizoni u Jajcu, Travniku bez naročitih promjena. Na tom sektoru nema ništa novo. XIII Proleterska još se nalazi oko Baljvina.[7] S.[8] Orović je predat XIII Proleterskoj, i vjerovatno da se prebacio preko Vrbasa.

Ako ne bude ništa novije, ja ću sjutra sa ovim bataljonom krenuti za Čečavu.[9]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

22. IV. 1944 Pol. kom.
6^{25h} **Blažo**

---

[6] O napadu na Kotor-Varoš vidi napomenu br. 9 ovog dokumenta i dok. br. 186 i 188.

[7] Ta brigada se 22. aprila prebacila u zapadnu Bosnu. Vidi dok. br. 94 i 102.

[8] Savo

[9] U izvještaju političkog komesara te divizije od 23. aprila 1944. komandantu divizije o tome se kaže:

"Mi ćemo sa XIV brigadom, bez jednog bataljona koji će za dva dana poći u zaštitu bolnice, i sa 2 bataljona V brigade izvršiti napad na K. Varoš noću između 23 i 24 ov. mj. Ne smijemo dozvoliti da se ustale u K. Varoši.

Poslije akcije, sa jednim bataljonom V vratićemo se dolje, a biće najbolje da poslije K. Varoši produžimo preko Jošavke i Liplja, jer tamo ima četnika. Još se ovdje nalaze i dvije čete ovog bataljona 12. brigade, jer sam ih morao zadržati radi promijenjene situacije. Jedna četa ide danas i ona će dopratiti neku spremu i materijal za i. Bosnu.

Promjene oko Travnika i Jajca nema nikakvih za sada, tako da će moći jedan bataljon V ostati i dalje u zaštiti bolnice." (Arhiv V. I. I., reg. br. 16/3, k. 866.)

BR. 104

NAREĐENJE ŠTABA 39. NOU DIVIZIJE OD 22. APRILA 1944. ŠTABU 15. KRAJIŠKE BRIGADE DA SA DVA BATALJONA KRENE NA SEKTOR GORNJEG PERVANA A JEDAN BATALJON DA OSTAVI U PISKAVICI[1]

ŠTAB
XXXIX DIVIZIJE V KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 26
Dne, 22 aprila 1944 godine

ŠTABU XV KRAJIŠKE NOU BRIGADE

Prema naređenju Vrhovnog štaba snage naše divizije imadu najhitnije krenuti na prostoriju Pervan, Sitnica, Klokotovac i Orahovljani, pošto je neprijatelj sa jakim snagama u toku današnjeg dana prodro u Mrkonjić Grad.[2]

Snage XIII brigade i Udarnog odreda krenule su na prostoriju Sitnica, Klokotovac i Orahovljani sa zadatkom zatvaranja pravca prema Ključu i Banjoj Luci.[3]

Snage Vaše brigade, i to dva bataljona, izvršiće pokret na sektor Gornjeg Pervana, a jedan bataljon ostaće u s. Piskavici radi osiguranja i transporta hrane i mesa, koja se rekvirira u tom selu, prema današnjem naređenju koje Vam je donio poručnik Vašalić.

Pokret izvršiti najhitnije. Prilikom istog morate biti oprezni radi četnika (Mutića i Trivunčića brigada) koji se sada kreću u sektoru G. Ratkova.[4]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polikomesar, Zamj. komandanta, major, Komandant, pukovnik,
sl. otsutan **Milan N. Zorić**

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 3—1/I, k. 1265.

[2] Opširnije o tome vidi dok. br. 192.

[3] Vidi dok. br. 105.

[4] Riječi „G. Ratkova" dopisane mastilom, latinicom.

BR. 105

NAREĐENJE ŠTABA 39. NOU DIVIZIJE OD 22. APRILA 1944. ŠTABU 13. KRAJIŠKE BRIGADE ZA PREBACIVANJE NA SEKTOR SITNICA — KLOKOTOVAC[1]

ŠTAB
XXXIX DIVIZIJE V KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
Op. Pov. br. 26
Dne, 22 aprila 1944 godine
U — časova

ŠTABU XIII KRAJIŠKE NOU BRIGADE

Po naređenju Štaba korpusa najhitnije prebacite Vaše snage na sektor Sitnica — Klokotovac.[2] Pokret izvršite usiljenim maršem. neprekidno, bez predaha i većih odmora. Neprijatelj je ponovno sa jakim snagama prodro od Jajca i borba se u podne vodila kod Mrkonjić Grada.[3] Neprijatelj je skoncentrisao u Jajcu 3 pukovnije, koje je upotrebio prilikom svog prodora.[4]

Raspored Vaših snaga biće slijedeći:

Jedan bataljon prebacite u Orahovljane, jedan na Kuk, jedan na Blatinu i Čungar, a jedan bataljon šaljite odmah prema Ponoru, da zadržava neprijatelja.

Štab divizije odmah se prebacuje u Babiće.

Udarni odred također se kreće usiljenim maršem u istom pravcu.[5]

Po dolasku na određenu prostoriju hvatajte odmah vezu sa Zmijanjskim odredom koji se nalazi u Donjem Ratkovu.

Štab korpusa preduzeo je miniranje ceste prema Ključu i Banjoj Luci kod Sitnice i Klokotovca[6] i kad stignete na ta

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 3—1/I, k. 1265.

[2] i [5] O rasporedu i dejstvu brigade i odreda poslije prebacivanja na pomenuti sektor vidi dok. br. 157.

[3] O toj borbi vidi dok. br. 192.

[4] O neprijateljskim snagama u Jajcu vidi dok. br. 102, objašnjenje br. 2 i 3.

[6] U naređenju štaba 5. korpusa NOVJ od 22. aprila 1944. Štabu Mrkonjićkog NOP odreda o tome se kaže:

„Šaljemo vam izvestan broj mina sa minerom, koje ćete postaviti na cesti Rogolje — Čađavica — Klokotovac.

Štab Mrkonjićkog odreda odrediće patrole, koje će čuvati ona mjesta gdje budu postavljene mine, kako bi se sprečio nesrećan slučaj civila ili kola civilnih.“ (Arhiv V. I. I., reg. br. 28 1, k. 458 A.)

mjesta pazite da kolonom ne nagazite na minu. Kod mina nalaziće se stražari postavljeni od korpusa. Vaš dosadašnji sektor ostaje upražnjen.

Po prijemu ovoga naređenja Vaša dva bataljona koja se nalaze južno od ceste Banja Luka — Prijedor neka odmah krenu ne čekajući na ostala dva bataljona.

Vaša intendantura dobiće od nas pokret za brigadom i ne morate joj Vi slati naređenje.

Po ovom naređenju postupite najhitnije.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, Zamj. komandanta, major, Komandant, pukovnik
Zorić **Vojo Todorović**

BR. 106

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 22. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O ULASKU NEPRIJATELJSKIH SNAGA U MRKONJIĆ-GRAD I O RASPOREDU BATALJONA[1]

Šibovi — Poljane

ŠTABU I DIVIZIJE

1.) Neprijatelj je do 12 časova prodro do Mrkonjića [-Grada]. Neprijatelj je vrlo jak. Izbrojio sam 30 motornih vozila, od kojih su više od pola tenkovi. Ta motorizacija ušla je u Mrkonjić u 12^{30} časova.[2]

2.) II i dijelovi VI bat. prebacili su se preko Hoćuna, i sada vode borbu izviše Hoćuna.

3.) IV i dijelovi VI treba da su se prebacili preko Mrkonjića pa na kose ka Šibovima.

4.) Neprijat. je sa vrlo jakom kolonom išao pravcem Magaljdol — Liskovica — Mrkonjić. Glavnina neprijatelja bila je [na] brdima sjever. od druma i drumom.[3]

---

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 18—4, k. 712 A.

[2] i [3] U Mrkonjić-Grad je ušao 2. bataljon 13. SS puka. Opširnije o borbama oko Mrkonjić-Grada vidi dok. br. 192.

5.) Neprijat. je imao 5 topova sa kojima je tukao naše položaje. Art. je išla cestom.

6.) Jedan tenk ili kamion je potpuno uništen, na minu, kao i 7—8 konja, a vjerovatno da je bilo i ljudi. Ostale mine je pješadija čistila pred motorizac.

7.) Na sektoru I bat. prema njihovom izvještaju kojeg smo dobili u 14 časova, a koji je pisan u 9^{30} časova nije bilo neprijateljskog pokušaja.

8.) Na sektoru bat. „Garibaldi" borba je bila vrlo oštra, i bat. se borio dobro.

9.) Naredite našem III bat. i XIII prolet. brigadi da što bolje zatvore pravac Rogolje — Potšiljak — Mračaj.[4]

10.) Sve komore i nepokretne jedinice u koliko do sada nijesu pošle iz Podrašnice i Mračaja, neka odmah idu prema Peckoj.

11.) Mi ćemo preduzeti sve što se može da se zatvore oba pravca što bolje.

12.) Ljubiši kod I i V poslali smo u 12^{15} časova vezu i upoznali ga sa situacijom. On će nas ponovo izvijestiti o tamošnjoj situaciji.

22/IV 944 god. 14^{35} časova **Jagoš**

(M.P.)

---

[4] Vidi dok. br. 102.

BR. 107

ZAPOVIJEST ŠTABA 16. MUSLIMANSKE BRIGADE OD 22. APRILA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA LIKVIDACIJU ČETNIKA NA PROSTORU PEJKOVIĆI — MAZOČE[1]

ŠTAB
XVI M. N. O. U. BRIGADE
22 april 1944 godine

ZAPOVIJEST
ŠTABA BRIGADE ZA 22 APRIL 1944 GODINE

Sekcija Žabljak i Gacko 1 : 100.000

U cilju likvidacije četničkih bandi na prostoriji Pejkovići — Mazoče[2] koji ometaju saobraćaj na mostu na Tari kod Šćepan Polja i nabavke hrane za bolnicu i naše jedinice

naređujemo:

IV bataljon II Krajiške brigade izvršiće pokret večeras u 20 časova pravcem most na Tari — Hum — Pejkovići — Krčmići — Mazoče. Napašće i likvidirati četnike u Pejkovićima i Mazoču. Zadržavaće se na toj prostoriji dok se ne omogući povratak komore.

IV bataljon sa jednom četom preći će nakon IV bataljona II Krajiške brigade na desnu obalu rijeke Tare i zaposješće položaje iznad sela Hum. Ova četa ima zadatak da stvara mostobran IV bataljona II K. brigade i da zatvara pravac od Zlatnog Bora. Četa će ostati na položaju sve dotle dok se ne povuče bataljon Krajiške brigade.

II bataljon sa jednom četom davaće mostobran na Šćepan Polju. i davaće obezbjeđenja komorama koje će prenositi hranu.

Bacačko odjeljenje postaviće se na položaj kod Šćepan Polja pa će u slučaju potrebe sadejstvovati sa jedinicama na desnoj obali Tare.

Komore koje će dati II, IV bat. XVI brigade. IV bataljon II Krajiške brigade; intendantura XVI brigade i divizijska bol-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 10—2, k. 1112.

[2] Na prostoru oko Čelebića dejstvovali su četnici krstareće grupe Spasoja Dakića. Ta grupa bila je pod komandom Drinskog četničkog korpusa, pa su vjerovatno ti četnici bili u pomenutim mjestima. Vidi izvještaj krstareće grupe od 9. aprila 1944. u Arhivu V. I. I., reg. br. BH—V—921.

nica krenuće zajedno sa svim intendantima pozadi IV bataljona II Krajiške brigade. Obezbjeđenje za komore daje četa II bataljona.

Sva rekvirirana hrana centralizovaće se i podijeliti svim jedinicama prema brojnom stanju. Intendant brigade organizovaće transporte kao i primanje hrane.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Politkomesar V.d. Načelnika-major Zamj. komandanta-major
Begić **Stanko** **M.[3] Batričević**

Zamj. komandanta-kapetan,
(M.P.) **M.[4] Zgonjanin**

BR. 108

NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 24. APRILA 1944. ŠTABOVIMA 16. i 17. DIVIZIJE ZA PREBACIVANJE PREKO RIJEKE DRINE NA ODSJEKU DRINJAČA — BAJINA BAŠTA I ZA IZVOĐENJE OPERACIJA U SADEJSTVU SA 2. PROLETERSKOM I 5. DIVIZIJOM U ZAPADNOJ SRBIJI I 36. DIVIZIJI ZA NAPAD NA ZVORNIK[1]

ŠTAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Str. pov. br. 31/44.
24 aprila 1944.
23 časa

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

Položaj

U duhu pretstojećih zadataka postavljenih pred ovaj Štab od Vrhovnog Štaba NOVJ, a u cilju olakšanja prebacivanja II i V divizije na prostoru Medvednika i Ravne Gore sjeverno od komunikacija Užice — Požega[2]

---

[3] Mirko Batričević, zamjenik komandanta 16. muslimanske brigade.

[4] Milan Zgonjanin, zamjenik komandanta 2. krajiške brigade. Sa 4. bataljonom bio je privremeno u sastavu 16. muslimanske brigade. Vidi dok. br. 28, objašnjenje br. 2.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 22—1, k. 408.

[2] U depešama Vrhovnog štaba NOV i POJ od 21, 22. i 25. aprila 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ o tome se kaže:

NAREĐUJEMO:

Da sve pripreme u duhu poslatog vam naređenja pod str. pov. br. 29 od 13 aprila ov. g. budu *neodložno* završene do 28 ov. mj.,[3] u kom cilju forsirajte rad dano-noćno, da bi se pristupilo izvršenju zadataka noću 28/29 ov. mj.[4]

„Spremite hitno prebacivanje dveju divizija preko u Srbiju. V i II će isto krenuti prema severu i sadejstvovati. Pokret neka bude smeli i brz. Sektor Srebrenica osigurajte mostobran". „Saopštite hitno vaš predlog za komandovanje divizijama koje idu preko. Lekić svakako treba da ide sa XVI div. jer dobro poznaje teren. U istočnoj Bosni mora da ostane Štab korpusa jer je taj sektor vrlo važan."

...

„Lekiću. Važno je brzo upasti i pravcem Ljubovija—Pecka i Ljubovija—Bajina Bašta ugroziti nepr. da bi se Morača (Milutin, komandant udarne grupe, koju su sačinjavale 2. i 5. divizija — prim. red.) uspešnije prebacio na Maljen—Suvobor. Za prvo vreme vaše dve grupe moraju biti bliže jedna drugoj da biste pretstavljali jaču udarnu snagu. Kasnije ćemo upravljati prema stvarnim prilikama. Još pre upada morate uspostaviti vezu s nama." (Vidi knjigu primljenih depeša Štaba 3. korpusa NOVJ u Arhivu V. I. I., reg. br. 2 8 I. k. 408A.) O rasporedu i dejstvu 2. i 5. divizije vidi tom I, knj. 7.

[3] Prema tom naređenju Štab 16. NOU divizije imao je zadatak da do tog datuma izvrši izviđanje Drine na sektoru Zvornik—Bratunac i da odredi najpogodnija mjesta za prelaz: da prikupi plovna i druga materijalna sredstva neophodna za prelaz preko rijeke i da prikupi podatke o neprijateljskim snagama (Arhiv V. I. I., reg. br. 19—1, k. 408).

[4] Te noći 16. i 17. NOU divizija trebalo je da se prebace preko rijeke Drine u zapadnu Srbiju. Međutim, na osnovu prikupljenih podataka, izgleda da je neprijatelj otkrio namjeru Štaba 3. korpusa, pa je brzo reagovao. Tako su već 25. aprila izviđački dijelovi 13. SS divizije („Handžar") na pravcu Prnjavor—Rakino Brdo napali 5. brigadu 36. divizije, dok je artiljerija iz Caparda tukla koncentraciju 3. brigade u rejonu Podborogovo—Matkovac—Osmaci. Sutradan je jedan ojačani puk 13. SS divizije prešao Spreču i energičnim nadiranjem na pravcu Capardi—Zidonje—Papraća i Prnjavor—Rakino Brdo—Brainci prinudio 36. diviziju da odustane od napada na Zvornik, da se povuče na desnu obalu Drinjače i posjedne položaje za odbranu. Istovremeno sa 13. SS divizijom krenuo je pravcem Tuzla—Stupari—Kladanj 3. domobranski zdrug (brigada), ojačan jednim bataljonom 13 SS divizije, i već 27. aprila ušao u Šekoviće. Slomivši otpor jedinica 36. divizije, neprijatelj je 28. aprila dijelom snaga prodro u Vlasenicu. Da bi se spojili sa dijelovima 13. SS divizije i spriječili prelaz jedinica 3. korpusa u Srbiju, dva bataljona 7. SS divizije nastupali su 27. aprila iz Rogatice i Sokolca ka Srebrenici i Vlasenici. Prodiranje neprijatelja od Sokolca na Han-Pijesak nije izvedeno na vrijeme zahvaljujući 27. NOU diviziji koja se bila prebacila preko puta Sokolac—Rogatica na sektor Sokolovića i spriječila spajanje dijelova 7. SS divizije sa dijelovima 13. SS divizije u Vlasenici. U ovakvoj situaciji, ne poznavajući stanje na desnoj obali rijeke Drine, Štab Operativne grupe sporazumio se sa Štabom 3. korpusa da se 16. i 17. divizija izvuku iz džepa u dolini rijeke Drine, s obzirom da je neprijatelj naše snage ugrožavao ne samo od Vlasenice i Žepe, već i sa pravca Zvornika, odakle su tenkovi došli do Drinjače i time ugrožavali lijevo krilo 16. divizije. Odluka je donijeta da se još iste noći 28/29. aprila dekoncentrišu naše snage sa sektora Srebrenice. Vidi dok. br. 186, 189, 190, 191 i 193 u ovoj knjizi, izvještaj Štaba 3. korpusa NOVJ od 11. jula 1944. Vrhovnom

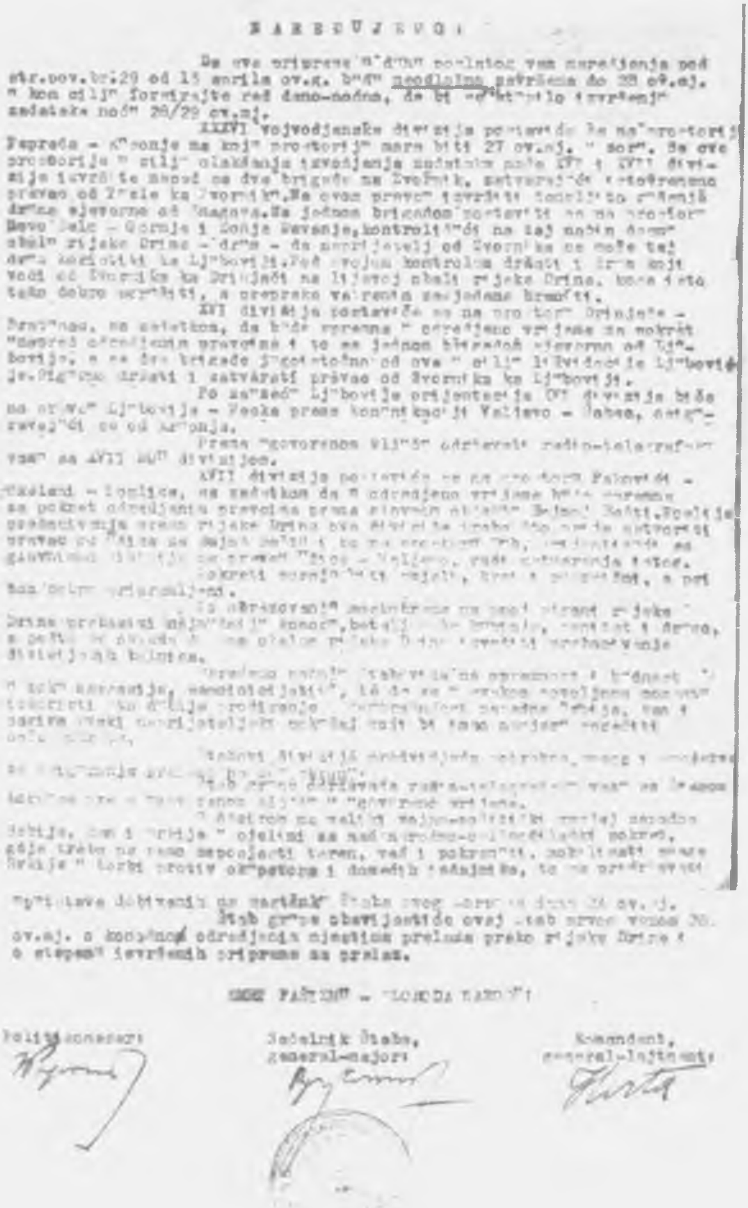

NAREDJUJEMO:

Da ova pripremna [illegible] vam naredjenja pod str.pov.br.29 od 13 aprila ov.g. budu neodložno završena do 28 ov.mj. U tom cilju formirajte rad dano-noćno, da bi se [illegible] izvršenju zadataka noću 28/29 ov.mj.

XXXVI vojvodjanska divizija postaviće se na prostoriji Papraća – Kusonje na kojoj prostoriji mora biti 27 ov.mj. u zoru. Sa ove prostorije u cilju olakšanja izvodjenja zadataka pola XVI i XVII divizije izvršite napad sa dve brigade na Zvornik, zatvarajući istovremeno pravac od Tuzle ka Zvorniku. Na ovom pravcu izvršiti [illegible] rušenja druma sjeverno od [illegible]. Sa jednom brigadom postaviti se na prostor Novo Selo – Gornja i Donja [illegible], kontrolišući na taj način desnu obalu rijeke Drine – drum – da neprijatelj od Zvornika ne može tim drumom koristiti ka Ljuboviji. Pod svojom kontrolom držati i drum koji vodi od Zvornika ka Drinjači na lijevoj obali rijeke Drine, koga isto tako dobro porušiti, a prepreke vatrenim sredstvima braniti.

XVI divizija postaviće se na prostoru Drinjača – Bratunac, sa zadatkom, da bude spremna u odredjeno vrijeme za pokret unapred odredjenim pravcima i to sa jednom brigadom sjeverno od Ljubovije, a sa dve brigade južno od ove u cilju likvidacije Ljubovije. [illegible] držati i zatvarati pravac od Zvornika ka Ljuboviji.

Po zauzeću Ljubovije orijentacija XVI divizije biće na pravcu Ljubovija – Pecka prema komunikaciji Valjevo – Šabac, osiguravajući se od Krupnja.

Prema ugovorenom ključu održavati radio-telegrafsku vezu sa XVII NOU divizijom.

XVII divizija postaviće se na prostoru Rakovići[?] – Skelani – [illegible], sa zadatkom da u odredjeno vrijeme bude spremna za pokret odredjenim pravcima prema [illegible] Bajinoj Bašti. Poslije prebacivanja preko rijeke Drine ova divizija treba [illegible] zatvoriti pravac od Užica za Bajinu Baštu [illegible], orijentirajući se glavnim delovima divizije prema [illegible] – Valjevo, radi [illegible].

Pokreti [illegible], a pri tom dobro organizovani.

[illegible] rijeke Drine prebaciti [illegible] divizijskih bolnica.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] protiv okupatora i domaćih izdajnika, [illegible]

[illegible] do partiskih [illegible] dana 26 ov.mj.

Štab grupe obavijestiće ovaj Štab [illegible] 26. ov.mj. o konačnom odredjenju mjestima prelaza preko rijeke Drine i o stepenu izvršenih priprema za prelaz.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

Politkomesar:

Načelnik Štaba,
general-major:

Komandant,
general-lajtnant:

Fotokopija dela dokumenta br. 108

XXXVI vojvođanska divizija postaviće se na prostoriju Papraća — Kusonje na kojoj prostoriji mora biti 27 ov. mj. u zoru. Sa ove prostorije u cilju olakšanja izvođenja zadataka naše XVI i XVII divizije izvršite napad sa dvije brigade na Zvornik, zatvarajući istovremeno pravac od Tuzle ka Zvorniku.[5] Na ovom pravcu izvršiti temeljito rušenje druma sjeverno od Snagova. Sa jednom brigadom postaviti se na prostoru Novo Selo — Gornje i Donje Đevanje, kontrolišući na taj način desnu obalu rijeke Drine — drum — da neprijatelj od Zvornika ne može taj drum koristiti ka Ljuboviji. Pod svojom kontrolom držati i drum koji vodi od Zvornika ka Drinjači na lijevoj obali rijeke Drine, koga isto tako dobro porušiti, a prepreke vatrenim zasjedama braniti.

XVI divizija postaviće se na prostoru Drinjača — Bratunac,[6] sa zadatkom da bude spremna u određeno vrijeme za pokret unaprijed određenim pravcima i to sa jednom brigadom sjeverno od Ljubovije, a sa dvije brigade jugoistočno od ove u cilju likvidacije Ljubovije. Sigurno držati i zatvarati pravac od Zvornika ka Ljuboviji.

Po zauzeću Ljubovije orijentacija XVI divizije biće na pravcu Ljubovija — Pecka prema komunikaciji Valjevo — Šabac, osiguravajući se od Krupnja.

Prema ugovorenom ključu održavati radio-telegrafsku vezu sa XVII NOU divizijom.

XVII divizija postaviće se na prostoru Faković — Skelani — Toplica, sa zadatkom da u određeno vrijeme bude spremna za pokret određenim pravcima prema glavnom objektu Bajinoj Bašti.[7] Poslije prebacivanja preko rijeke Drine ova divizija treba što prije zatvoriti pravac od Užica za Bajinu Baštu i to na prostoru Dub, orijentišući se glavninom divizije na pravcu Užice — Valjevo, radi zatvaranja istog.

Pokreti moraju biti smjeli, brzi i energični, a pri tom dobro pripremljeni.

Po obrazovanju mostobrana na onoj strani rijeke Drine prebaciti najnužniju komoru, bataljonske kuhinje, sanitet i drugo, a pošto se ovlada desnom obalom rijeke Drine izvršiti prebacivanje divizijskih bolnica.

štabu NOV i POJ (Arhiv V. I. I., reg. br. 4—3, k. 408) i „Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945", knj. 2.

[5] Napad na Zvornik nije izveden. O rasporedu i dejstvu 36. divizije vidi dok. br. 141 i 165 u ovoj knjizi i izvještaj njenog štaba od 2. juna 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ o dejstvima u martu, aprilu i maju (Arhiv V. I. I., reg. br. 7—2, k. 1240).

[6] Opširnije o borbama te divizije na toj prostoriji vidi dok. br. 150, 155 i 167.

[7] Od tog zadatka se odustalo. O rasporedu i dejstvu 17. divizije vidi dok. br. 168.

Skrećemo pažnju štabovima na opreznost i budnost u toku operacija, samoinicijativu, te da se u svakom povoljnom momentu iskoristi što dublje prodiranje u unutrašnjost zapadne Srbije, kao i parira svaki neprijateljski pokušaj koji bi imao namjeru spriječiti naše pokrete.

Štabovi divizija predvidjeće potrebne snage i sredstva za osiguranje prelaza na onu stranu.

Štab grupe održavaće radio-telegrafsku vezu sa Štabom Korpusa prema ugovorenom ključu u ugovoreno vrijeme.

S obzirom na veliki vojno-politički značaj zapadne Srbije, kao i Srbije u cjelini za naš narodno-oslobodilački pokret, gdje treba ne samo zaposjesti teren, već i pokrenuti, mobilisati snage Srbije u borbi protiv okupatora i domaćih izdajnika, te se pridržavati uputstava dobivenih na sastanku Štaba ovog Korpusa dana 24 ov. mj.

Štab grupe obavijestiće ovaj Štab prvom vezom 28. ov. mj. o konačno određenim mjestima prelaza preko rijeke Drine i o stepenu izvršenih priprema za prelaz.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:	Načelnik štaba,	Komandant,
V. Popović	general-major:	general-lajtnant:
	Vukotić	**Kosta**

(M.P.)

BR. 109

DOPIS ŠTABA 10. DIVIZIJE OD 24. APRILA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ U KOME SE TRAŽI EVAKUACIJA TEŠKIH RANJENIKA U SAVEZNIČKE ZEMLJE RADI LIJEČENJA[1]

ŠTAB
X DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Str. Pov. Br. 57
Dne 24 aprila 1944 g.

ŠTABU V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

1. — 21. o. mj. radiogramom pitali smo vas da li postoje mogućnosti za prebacivanje 40 ranjenika iz naše bolnice, kojima je potrebno duže liječenje, u Savezničke zemlje.[2] Ukoliko bi takvi uslovi postojali naša bolnica koja ima preko 100 ranjenih i bolesnih drugova mogla bi da bude pokretna i prema tome mi bi sa takvom bolnicom mogli da manevrišemo na sektoru naše divizije.

2. — IX brigada, koja je dosada bila vezana za zaštitu bolnice, nije mogla doći do izražaja jer se nalazila na jednom vrlo uskom i teškom sektoru. Ova brigada za puna četiri mjeseca bila je prisiljena da vodi isključivo defanzivne borbe u kojima se je iscrpljivala, a nije ni postizavala naročite uspjehe s kojima bi došla do plijena u oružju i municiji. Osim toga ova brigada ni ekonomski ne može opstajati na ovom sektoru jer je vrlo otežano prebacivanje hrane, rušenjem mostova na Vrbasu i budnosti neprijatelja.[3]

3. — VII brigada u vezi sa zadacima IX brigade također je prikovana za stalne položaje prema Bugojnu i Travniku.[4]

4. — U vezi sa nepokretnošću naših brigada nijesu se mogli razvijati ni odredi. Ovo naročito važi za Travnički, Visočko-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 25/1—5, k. 458 A.

[2] U izvještaju referenta saniteta 10. divizije od 6. maja 1944. Sanitetskom odsjeku Vrhovnog štaba NOV i POJ o tome se kaže:

„Prema primljenom nalogu odredio sam hitno izvršenje priprema za evakuaciju ranjenika i bolesnika diviziske bolnice 10 divizije i okolnih operativnih jedinica za savezničke bolnice". Pored toga u izvještaju je prikazan broj ranjenika prema težini rana i bolesti. U izvještaju evakuacione bolnice 5. korpusa od 18. maja 1944. stoji da su neki ranjenici evakuisani 17. maja. Opširnije o tome vidi Zbornik dokumenata sanitetske službe u NOR jugoslovenskih naroda, knj. 1, dok. br. 239, 240, 242 i 243.

[3] i [4] O rasporedu i dejstvu pomenutih brigada vidi dok. br. 144 i 160.

-Fojnički i Ramski NOP odred sa čijim sektorima još nikada nismo potpuno ovladali.

5. — Oslobađanjem teških ranjenika mi bismo za kratko vrijeme ovladali sa sektorom ove divizije i postigli sljedeće:

a) Dva bataljona IX brigade ostavili bi na zatvaranju pravca Gornji Vakuf — Prozor. Sa ostalim snagama IX brigade i cijelom VII brigadom krenuli bi na čišćenje sektora kojega graniče komunikacije Travnik — Zenica — Visoko — Sarajevo — Konjic.

b) Na ovaj način aktivirali bi Visočko-Fojnički, Travnički[5] i Ramski NOP odred, koji su sada u glavnom u defanzivnom položaju prema miliciji i ostalim manjim neprijateljskim snagama.

c) Izvršili bi mobilizaciju i popunili sve naše brigade i odrede.

d) Kroz aktivnost na ovom sektoru došli bi do oružja a naročito municije sa kojom sada najlošije stojimo.

e) Spustili bi se na komunikacije Sarajevo — [Bos.] Brod, Sarajevo — Mostar i sa diverzantskim grupama uništili bi brojne vozove i ukočili neprijateljski saobraćaj.

f) Sa ovakvom našom aktivnošću Ramski NOP odred mnogo brže bi se razvio u brigadu,[6] jer bi ga uvlačenjem u akcije naoružali i popunili sa ljudstvom, a osim toga ljudstvo bi se kroz borbe očeličilo.

g) Janjski NOP odred zatvarao bi pravce prema Janju i izvodio diverzantske akcije na komunikacije.

Sa ovakvom upotrebom naših snaga mi smo uvjereni da bi došlo do prekretnice u odnosu na dosadašnji položaj i razvoj ove divizije.[7]

Molimo vas da nam po ovome najhitnije odgovorite. —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,	Načelnik štaba-major,	Komandant-ppukovnik,
Došen	**Hotić**	**Milorad**

(M.P.)

---

[5] Prema izvještaju Štaba odreda od 29. aprila 1944. Štabu 10. NOU divizije odred je u drugoj polovini aprila dejstvovao na prostoriji s. Senkovići, s. Trnovac, s. Pričani i s. Rastovo i imao zadatak da zatvara pravce od Travnika, Busovače i Fojnice ka G. Vakufu. (Arhiv V. I. I., reg. br. 17/3, k. 854.) O dejstvu odreda vidi i dok. br. 186 i 195 u ovoj knjizi.

[6] O prerastanju odreda u brigadu vidi dok. br. 139 u ovoj knjizi i dok. reg. br. 33/1—5, k. 458 A i 23/3, k. 854 u Arhivu V. I. I.

[7] O rasporedu i dejstvu 10. NOU divizije u maju vidi izvještaj njenog Štaba od 16. juna 1944. u Arhivu V. I. I., reg. br. 23/3, k. 854.

BR. 110

NAREĐENJE ŠTABA 11. NOU DIVIZIJE OD 24. APRILA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RASPORED I DEJSTVO U SJEVERNOM DIJELU SREDNJE BOSNE[1]

ŠTAB
XI DIVIZIJE 5 KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Op-Str. Povj. Broj: 71/44
24 aprila 1944 godine.—
13h

ŠTABOVIMA:

V, XII KRAJIŠKE, XII SLAVONSKE i XIV SB BRIGADE, BANJALUČKOG, PRNJAVORSKOG, MOTAJIČKOG I TEŠANJSKO-TESLIĆSKOG ODREDA

Položaj

Zadnjih desetak dana, neprijatelj je bio aktivniji na našem sektoru djelovanja. Napravio je dva ispada u pravcu Čečave, kao i upad u Kotor Varoš, gdje se i sada zadržava.[2] Ob. služba dobila je obavještenje, da su konačari SS divizije stigli u Doboj i ispražnjuju stanove za smještaj svoje divizije.[3] Preko radija se više ne javlja o borbama u istočnoj Bosni.[4] te nam to daje povoda da zaključimo, da neprijatelj ima namjeru napasti i naš teritorij. Sa kakvim snagama i sa kakvom namjerom, kao i kada to nam nije poznato, ali iz iskustva, koja smo imali iz prošle šeste ofanzive, tjeraju nas da izvršimo sve pretpripreme, kako nam neprijatelj ne bi mogao prirediti nikakvo iznenađenje

U vezi s tim,

NAREĐUJEM:

1. V Kozarska brigada, obezbijediće Centralnu bolnicu u Šipragama i prihvatnu u Čečavi,[5] sa dovoljnim snagama, kao i zatvarati pravac [od] Teslića, Zenice i kontrolisati pravac

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 24/1, k. 876.

[2] Vidi dok. br. 182, 186, 192 i 193.

[3] U drugoj polovini aprila 1944. u Doboj nije dolazila nijedna neprijateljska divizija, sem izvjesnih ustaško-domobranskih jedinica koje su tada često mijenjale garnizone. Vidi dok. br. 193.

[4] O borbama u istočnoj Bosni vidi dok. br. 150, 167 i 168.

[5] i [6] O rasporedu i dejstvu pomenutih brigada vidi dok. br. 130 i 162.

prema Travniku. Na njenom lijevom krilu nalaziće se Tešanjsko-teslićski odred, koji će se smjestiti uz jedan bataljon V KNOU brigade, na Rastuši. V brigada dužna je voditi računa o topovskom odjeljenju, koje se nalazi u s. Osredcima.

2. XIV — SB NOU brigada, i Banjalučki odred, zatvaraće pravac od Banje Luke ka K.[otor] Varošu i vezivati se sa snagama V brigade u Šipragama.

3. XII Krajiška brigada, sa svoja dva bataljona i Prnjavor. odredom zatvarače pravac Banja Luka — Klašnice — Prnjavor, a sa druga dva bataljona i Motajičkim odredom zatvaraće pravac Derventa — Prnjavor.[6] Jedan bataljon treba za svaki slučaj držati na Glogovcu. Motajički odred će se smjestit u s. Lepenici i kontrolisaće prema Novoj Vesi i Tromeđi, a Prnjavorski odred će se smjestiti na pravcu Kokori — Devetina, kontrolišući pravac Jošavka — Šnjegotina.

4. XII Slavonska brigada, za slučaj da ne dobije poseban zadatak od svoga štaba divizije, zadržavaće se oko Motajice i kontrolisati svoj stari sektor.[7]

Za slučaj da uslijedi neprijateljska ofanziva odredi će se, kao odredi priključiti svaki gore imenovanoj brigadi i u borbama će primati naređenja od štabova kojima su pripali.

U prošloj neprijateljskoj ofanzivi, skoro svi štabovi su pogubili mnoga važna dokumenta, pa čak i čitave arhive, s toga bi bilo potrebno, da se već sada svaki štab brigade kao i štabovi odreda pobrinu za skloništa, na mjestima gdje ćemo mi lako doprijeti, i da po najsigurnijim drugovima ta skloništa već sada izrade. Štabovi brigada kao i štabovi odreda po obratnim kuririma će nas odmah izvijestiti gdje su se smjestili sa svojim štabovima, kao i kako su rasporedili snage na određenim vam sektorima.

Sve jedinice dužne su da priberu sav svoj rashod vojnika kao i intendanture, da osiguraju rezervne hrane za 3 dana.

Sa ovim naređenjem imaju samo da se upoznaju štabovi brigada i odreda.

XII Krajiška brigada vodiće računa o Komandi područja, Okružnom Komitetu KPJ za Prnjavor, a V KNOU brigada o

---

[7] Brigada je ostala na tom sektoru do 15. maja 1944. kada se prebacila preko Save u Slavoniju i ponovo ušla u sastav 12. NOU divizije (vidi izvještaj Štaba 11. NOU divizije od 19. maja i izvještaj zapovjedništva 4. oružničke pukovnije od 25. maja u Arhivu V. I. I., reg. br. 30/4, k. 866 i reg. br. 16/2—1, k. 149 e).

Komandi područja i Okružnom Komitetu KPJ za Banju Luku, da ih na vrijeme izvijeste u slučaju neprijateljskog pokreta, kao i da ih vode uz svoju jedinicu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, Sl. otsutan (M.P.) Komandant-pukovnik, **M. Šiljegović**

[8] P. S. Nove izvještaje zauzeti u toku 26 ili 27 ov. mj.[9]

BR. 111

ZAPOVIJEST ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 24. APRILA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA POKRET NA PROSTORIJE NOVA KASABA – KRAVICA, POZNANOVIĆ – FAKOVIĆ I ŠUŠNJARI – MUSLIMANSKI I PRAVOSLAVNI POTOČARI[1]

ŠTAB
XVI N.O.U. DIVIZIJE
Op. br. 17/1944
24 april 1944 u 22 čas.

ZAPOVIJEST

Sekcija Zvornik 1 : 100.000

I brigada: odmah po prijemu ove zapovesti izvršiće pokret svih svojih jedinica ubrzanim maršem sa svoje sadašnje prostorije na prostoriju Nova Kasaba — Urkovići — Kravica.[2]

Zadatak brigade na novoj prostoriji dobiće članovi štaba brigade usmeno od štaba divizije, u kom cilju komandant brigade, politkom i načelnik štaba brigade će krenuti na sastanak svih štabova brigada sa štabom divizije koji će se održati 25 aprila o. g. u 17 časova po podne u Novoj Kasabi. Pomenuti članovi štaba brigade strogo će voditi računa da u označeno vreme bezuslovno stignu na sastanak.

---

[8] Sljedeći tekst dopisan je mastilom, latinicom.

[9] Vjerovatno se mislilo na izvještaje o rasporedu koji su jedinice imale zauzeti 26. ili 27. aprila.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 14—7, k. 950.

[2], [3] i [4] Vidi dok. br. 167.

II brigada: po dolasku jedinica I brigade na sektor Nova Kasaba — Urkovići — Kravica, jedinice II brigade prebaciće se na prostoriju Poznanović — Mlječva — Faković,[3] sa zadatkom koga će članovi štaba II brigade dobiti na sastanku sa štabom divizije.

IV brigada: 25 aprila og. najkasnije u 4 časa ujutru izvršiće pokret sa svoja dva bataljona i diviziskom bolnicom (s. Vrelo) sa svoje sadašnje prostorije na prostoriju Šušnjari — Musl. i Prav. Potočari, gde će se smestiti,[4] sa zadatkom dobivenim na sastanku sa štabom divizije, u kom cilju komandant, politkom i načelnik štaba moraju sutra 25 ov. meseca u 17 časova po podne prisustvovati sastanku svih štabova brigade sa štabom divizije u Novoj Kasabi u označeno vreme.

Štab IV brigade vodiće računa da blagovremeno izvesti upravu diviziske bolnice o pokretu, kao i da joj odredi mesto i vreme gde ista mora stići da bi zajedno sa bataljonima brigade izvršila prebacivanje na označenu prostoriju.

Zamenik politkomesara brigade drug Bogdan[5] sa preostala dva bataljona zadržaće se na sadašnjoj prostoriji s tim što će se sutra ujutru javiti ovome štabu radi dobijanja konkretnog zadatka (prihvat pošiljke saveznika), u kom cilju bataljone postaviti u blizini mesta Milovanovići.

Štab divizije krenuće iz sela Milovanovića 25 ov. meseca u 9 časova, članovi štaba divizije prisustvovaće sastanku svih štabova brigada u Novoj Kasabi 25 ov. meseca u 17 časova po podne, s tim što će posle sastanka štab divizije se premestiti u **Srebrenicu.**

OPŠTE NAPOMENE:

Štab I brigade (onaj deo štaba koji bude išao sa jedinicama) na putu za novu prostoriju dići će u Komandi Područja u Šekovićima *što je moguće više eksploziva* obzirom na pretstojeće nam akcije.

Štabovi brigada podesiće pokrete svojih jedinica po ešalonima (bataljon po bataljon, vodeći računa o tome da su bataljoni jedan od drugog udaljeni najmanje 2 km. U zapovestima naglasiti i podvući štabovima bataljona da se drže svih onih mera predviđenih u uputu o zaštiti od ugleda i dejstva iz vazduha, jer se na prostoriji, gde jedinice imaju izvršiti smeštaj, oseća pojačana aktivnost neprijateljskog vazduhoplovstva.

---

[5] Vujošević

Organizovati gađanje aviona naročito u niskom letu puškomitraljeskim odeljenjima, plotunskim paljbama desetina, vodova pa i četa, ukoliko pokret bude otkriven.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Z. Romac

(M.P.)

Zam. komandanta,
major
R. Jović

[6] Upravu divizijske bolnice obavestite u svemu da bi znala čas pokreta, prostoriju i dr. Iz intendanture ostaviti sa ova dva bataljona, koja ostaju u Milovanovićima, nekoliko konja 5—6, radi dizanja što većih količina eksploziva iz komande područja Šekovići.

Konje za eksploziv odmah poslati u Šekoviće sa naznakom prema uređenju štaba naše divizije molimo...

BR. 112

NAREĐENJE ŠTABA 39. NOU DIVIZIJE OD 24. APRILA 1944. ŠTABU 15. KRAJIŠKE BRIGADE DA DVA BATALJONA PREBACI U KADINU VODU ZA ZATVARANJE PRAVCA OD BANJE LUKE KA SITNICI[1]

ŠTAB
XXXIX DIVIZIJE V KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
Op. Pov. br. 29
Dne, 24 aprila 1944 godine
u 19 časova

ŠTABU XV KNOU BRIGADE

Prema naređenju Štaba Korpusa hranu koju treba da prikupi Vaš bataljon od dobrovoljnih priloga i rekvizicije treba što prije da uputite za Korpus. Jedan Vaš bataljon ostavite i dalje na tom zadatku u Pervanu, da pomaže u radu komisiju naše intendanture i pretstavnika Ekonomskog otsjeka a dva bataljona prebacite u Kadinu Vodu za zatvaranje pravca od

[6] Sljedeći tekst dopisan mastilom, latinicom.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br 13/1, k. 1270.

Banje Luke.[2] Minirajte cestu, pripremite položaj za odbranu, odrzavajte vezu sa Vašim bataljonom u Pervanu, sa Zmijanjskim odredom koji će se nalaziti u Pavićima, a nama šaljite redovno kurire. Bataljoni neka budu bliže štabu brigade, da bi mogli dati organizovani otpor za slučaj četničkog pokušaja napada na Vaše snage, naročito po noći. Pošto je neprijatelj u jačini od 2500 ljudi zauzeo Mrkonjić Grad i došao do Rogolja,[3] snage XIII brigade i Udarnog odreda smjestile su se na prostoriju Sitnica, Klokotovac, Čađavica, Orahovljani sa zadatkom zatvaranja pravca prema Ključu.[4] U slučaju neprijateljskog prodora iz Banje Luke prema Ključu, orijentišite se na prostoriju zapadno od ceste u pravcu G. Ratkova i dalje kao i ranije.

Šaljite redovito vezu do štaba divizije koji se nalazi u Babićima, a za slučaj borbe u Previji.

Vaš bataljon iz Pervana neka osmatra pravac Banja Luka — Bronzani Majdan i za slučaj neprijateljskog pokušaja prodora iz Banje Luke za Sanski Most neka se rokira do Bronzanog Majdana i dočeka neprijatelja na cesti.

Hranu koju smo od Vas tražili za naše jedinice pošaljite što prije, jer u ovim krajevima ne možemo dobiti hrane za XIII brigadu i Udarni odred.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar **Niko**[5] Načelnik štaba, kapetan **Nik. Prodanović** Komandant, pukovnik **Vojo**

---

[2] Vidi dok. br. 157.
[3] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 192.
[4] Vidi dok. br. 113.
[5] Jurinčić

BR. 113

NAREĐENJE ŠTABA 39. NOU DIVIZIJE OD 24. APRILA 1944. ŠTABOVIMA 13. KRAJIŠKE BRIGADE I UDARNOG NOP ODREDA ZA SMJENU I POSJEDANJE POLOŽAJA ORAHOVLJANI — KRAGLJEVIĆI I PRISOJE — MARČETE[1]

ŠTAB
XXXIX DIVIZIJE V KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
Op. po. br. 30
Dne, 24 aprila 1944 godine
u 19 časova

ŠTABU XIII KNOU BRIGADE I UDARNOG NOP ODREDA

Prema najnovijim podacima u Mrkonjić Gradu se nalaze jače neprijateljske snage. Stanje naoružanja i motornih vozila nije poznato.[2]

Prema današnjim podacima neprijatelj ima namjeru nadiranja komunikacijom Mrkonjić Grad — Ključ.[3]

Naša divizija dobila je zadatak da zatvara pravac Mrkonjić — Ključ na sektoru Čađavica.[4]

I. i XIII. Proleterska brigada nalaze se na liniji s. Potšiljak — s. Mračaj sa prednjim dijelovima, a njihova glavnina u s. Podrašnica. Ove snage zatvaraće pravac prema Mliništima.[5]

Za izvršenje našeg zadatka

NAREĐUJEMO:

1) Večeras do 2400 sata snage XIII brigade i Udarnog odreda izvršiće smjenu položaja (sektora) i zauzeti slijedeće kote.[6]

XIII brigada smjestiće se na prostoriji Orahovljani — Kragljevići sa slijedećim rasporedom bataljona.[7]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 3/1, k. 1265.

[2] i [3] Vidi dok. br. 192.

[4] Vidi dok. br. 104 i 105.

[5] O rasporedu i dejstvu pomenutih brigada vidi dok. br. 102, 114, 119, 126, 128 i 129.

[6] Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 157.

[7] U duhu naređenja Štaba 39. NOU divizije Štab 13. krajiške brigade je 25. aprila 1944. izdao zapovijest štabovima bataljona za raspored i dejstvo na prostoru Čungar—Blatina glava—Kuk—Lisina (iznad s. Orahovljana) — k. 812 — Šibovi. (Arhiv V. I. I., reg. br. 7—3, k. 1281.)

Jedan bataljon sa još jednom četom prebaciti u Orahovljane sa zadatkom držanja Glavice i Lisine za slučaj neprijateljskog prodora prema Ključu. Jednu četu držati na k. 812 i kod s. Krivokuća za slučaj neprijateljskog pokušaja zaobilaznog manevra prema Treskovačkim Poljanama. Ova će četa održavati vezu sa snagama I. Proleterske divizije koje se nalaze u Podrašnici.

Jedan bataljon postaviti na Kuk, a isturiti prednja odjeljenja i dati borbu pred Kukom na koti iznad Dolova.

Jedan bataljon postaviti na Kuk, a isturiti prednja odje-

Jedan bataljon bez jedne čete postaviti na k. Čungar i paziti se bočnog manevra od Stražičkog potoka.

Sve jedinice XIII brigade isturaće patrole prema neprijatelju, a bataljon sa Kuka slaće patrole do Ponora.

Položaj treba pripremiti za odbranu. iskopati rovove, zaklone i maskirati se. Za slučaj neprijateljskog prodora jedan dio snaga sa Blatine Glave zabacivati bočno, a na neprijateljske juriše u povoljnom momentu odgovarati kontranapadima. Za slučaj potrebe pripremiti Kraguljevac i Debeli Breg za odbranu.

Udarni odred sa dva bataljona zauzeće položaj Prisoje — k. 868 i k. 827, a jedan će bataljon isturiti u Marčete sa zadatkom da sprečava popravljanje mosta na Ponoru, čuvajući se bočno i kontrolišući put koji vodi preko Kulanovića paleži, prema Marčetama i Sitnici. Bataljon koji će kontrolisati pravac od Dubice isturiće jednu četu iznad Kurida (s. Dubica) za kontrolu toga pravca. Za slučaj potrebe snage Udarnog odreda prebaciće se na Mačkića Glavu i Mačkića Stijenu i tući neprijatelja ukoliko bi pokušao da se Stražičkim P. prebaci na Kraguljevac i Kuk udarajući bočno naše snage. Za svaki slučaj ove snage miniraće odmah cestu kod Bunareva i staviti manje snage iznad ceste u jačini jednog voda. koji bi zadržao neprijatelja ukoliko bi krenuo iz Banja Luke, dok se snage odreda ne prebace zapadno od ceste Banja Luka — Sitnica.

Snage Udarnog odreda hvataće odmah borbeni kontakt sa neprijateljem (tj. bataljon koji se nalazi u Marčetama). Sve položaje pripremiti za odbranu. U slučaju neprijateljskog pokušaja prodora prema Ključu snage I. Proleterske divizije dejstvovaće bočno i zaleđno tući neprijatelja, a ukoliko neprijatelj krene prema Podrašnici snage Udarnog odreda dejstvovaće zaleđno napadajući neprijatelja u visini Rajakova Brda i Gradine.

U slučaju borbe štab divizije prebaciće se u Previju.

Dva bataljona XV brigade nalaziće se u Kadinoj Vodi, a jedan u s. Pervanu.

XIII brigada i Udarni odred obratiće naročitu pažnju na budnost, isturajući dublja izviđačka odjeljenja na pravce predviđenog neprijateljskog nadiranja. Snage u Mrkonjić Gradu su „Princ Eugen SS divizije" koje se u zadnje vrijeme služe noćnim napadima, tako da su neke naše jedinice više puta bile napadnute.

Održavati što češću vezu sa štabom divizije za vrijeme borbe.

Divizijsko previjalište nalaziće se kod štaba divizije.

Ishrana jedinica vršiće se sa terena, na kojem se nalaze.

Napomena: snage Pljevskog odreda nalaziće se na lijevom krilu XIII brigade sa zadatkom koji ima bataljon u Orahovljanima.[8]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, Načelnik štaba, kapetan, Komandant, pukovnik
Niko[9] **Nikola Prodanović** **Voja**

BR. 114

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 24. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O RASPOREDU I DEJSTVU NA PROSTORU JUŽNO OD KOMUNIKACIJE ROGOLJE — MRKONJIĆ-GRAD—JEZERO

ŠTABU I DIVIZIJE

1.) Bataljoni su nam postavljeni na liniji i to: III bat. Potšiljak — Široka Kosa, II Šibovi, VI Tonkovac — Sinjakovo, V Stupna, I Šipovo — Sokolac.

---

[8] U naređenju Štaba 39. NOU divizije od 24. aprila 1944. Štabu Mrkonjićkog (pljevskog) NOP odreda o tome se kaže:

„Odmah po prijemu ovog dopisa, izvršite pokret i smjestite se na prostoriju s. Krivokuće.

Zadatak: na ovoj prostoriji je zatvaranje pravaca od s. Graca i Treskovačkih Polja. Naročito obratite pažnju da neprijatelj u slučaju svog nadiranja od Mrkonjić-Grada ne bi izvršio zaobilazni manevar preko Dimitora". (Arhiv V. I. I., reg. br. 2/1, k. 1265.)

[9] Jurinčić

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 19—4, k. 712 A.

2.) Od II bat. sada smo dobili izvještaj. — Prema njihovom izvještaju neprijatelj ne pokušava ni sa kakvim ispadima, ponekad gađaju sa art. sektor II i III bat.[2]

II bat. još u toku prošle noći je otpočeo sa zasjedama na sektoru Hoćune — Mrkonjić [-Grad]. Vezu sa III bat. uvijek imaju, a III sa XIII brigadom.

3.) Prema izvještaju III bat. neprijat. pokušaji 23 o.m. da ovlada Širokom K. i Gradinom odbijeni su. Uništena su 1 (jedna) borna kola ili tenk na liniji Rogolje koji je nagazio na minu.[3]

4.) Oko Jezera se nalaze neprijat. snage prema izvještajima; no te snage su vjerovatno male koje služe za obezbjeđenje komunikacije. VI i V bat. imaju zadatak da te posade likvidiraju.[4]

5.) Kod II i VI bat. nalaze se i miner. odjeljenja koja će minirati put u toku iduće noći — kod tih miniranih mjesta biće postavljene zasjede, kao i na drugim pogodnim mjestima.

6.) Na sektoru I bat. nema nikakvih promjena. Kod njih se takođe nalazi minersko odjeljenje koje će rušiti put na serpentinama od Sokolca ka Plivi i drugim pogodnim mjestima.

I bat. stalno održava vezu sa Jajačkim odredom, preko njih su saznali da neprijatelj pravi ćupriju na Vrbasu, na sektoru Vijenca.

6.) Kursiste potkivače mar. ljekare u toku dana ćemo uputiti u Mračaj kod Pajevića.[5]

7.) O svim promjenama i novostima izvijestiti ćemo vas.

S F — S N!

24/IV 944 god.
13.20 časova po n.v.

Komandant
Jagoš Žarić

(M.P.)

---

[2] i [3] O dejstvu neprijateljskih snaga na sektoru Mrkonjić-Grada vidi dok. br. 192.

[4] Vidi dok. br. 128.

[5] Vidi dok. br. 80.

BR. 115

IZVJEŠTAJ ŠTABA 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 24. APRILA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O RASPOREDU BRIGADE NA PROSTORU UBOSKO—POLJICE—ŽEGULJA, O RUŠENJU KOMUNIKACIJA NA SUVOVIĆU I TRUSINI I O NAPADU NA SVITAVU[1]

ŠTAB
XI. HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Pov. Broj 172
Dana 24-IV 1944 g. u 9 čas.
s. Ubosko

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE.—

Podnosimo vam slijedeći izvještaj o našem radu za vrijeme 22. i 23. o. mj. i to:

1. — Naša brigada nalazi se na prostoru Ubosko — Poljice — Žegulja.[2] Na ovom prostoru obezbjeđujemo pravac od Stoca i Ljubinja ka Dabru i Divinu. Talijanski bataljon X brigade nalazi se i dalje u s. Predolje i ruši cestu na Suvoviću.[3] Talijanski bataljon XII brigade nalazi se u s. Berkovići i ruši cestu na Trusini i na serpentinama ka Berkovićima. Bataljon „Savo Belović" nalazi se na Hrgudu, a jedna četa ovoga bataljona obezbjeđuje rušenje puta na Trusini. Vezu sa bataljonom „Savo Belović" imamo redovno i on nas izvještava o rušenju puta na Trusini i na Suvoviću, pored toga što nas o ovome izvještavaju i talijanski bataljoni.

2. — Put na Suvović i na Trusinu ruši se i pregrađuje stalno. Neposredno kontrolu nad rušenjem vrše dijelovi bataljona „Savo Belović", a pored toga i mi ćemo uputiti jednu patrolu da se tačno uvjerimo o količini pregrada i kakvoći rušenja.

3. — Situacija u Stocu ostala je nepromijenjena. Brojno stanje i naoružanje neprijateljevo je ostalo isto, kao što smo

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 36/10, k. 1143.

[2] Na tom prostoru brigada se nalazila od početka aprila. Vidi dok. br. 54.

[3] Odnosi se na 6. bataljon te brigade, koji je počeo da ruši komunikaciju još 15. aprila 1944. Vidi dok. br. 57, napomenu br. 6. Po naređenju Štaba 11. hercegovačke brigade od 25. aprila bataljon je upućen u s. Orahovicu da uhvati vezu sa Štabom 10. hercegovačke brigade i da se stavi pod njegovu komandu. Štab 10. brigade je tada bio u s. Selištima (Arhiv V. I. I., reg. br. 7—8—6, k. 1143 A).

vas i prošli put izvijestili.[4] Ne osjeća se dolazak pojačanja iako neprijatelj stalno saobraća na komunikaciji Stolac — Mostar i obratno. Dobili smo podatke da će se vrsiti smjena jedinica stolačkog garnizona, ali ove vijesti nisu potvrđene. Na prostoru Vođeni — Krajpolje — Zabica — Ivica — Gradac nalazi se izvjestan broj škripara — oko 50. Ovi škripari obrađuju zemlju kod svojih kuća, a čim se naše jedinice krenu ka Ljubinju i dalje ka Vođenima odmah napuštaju svoje kuće i organizovano odlaze na okolna brda. Organizovali su i ugovorene znake pucanjem iz pušaka. Na stanicama pored željezničke pruge Mostar — Dubrovnik i Hum — Trebinje nalaze se negdje manje, a negdje veće grupe neprijateljskih vojnika, koje imaju zadatak da održavaju liniju u ispravnosti i da kontrolišu saobraćaj. Jačina neprijateljskih grupa na pojedinim stanicama pored željezničke pruge Mostar — Dubrovnik i Hum — Trebinje ostala je nepromijenjena,[5] — kao prema prošlim izvještajima — i dolazak pojačanja se ne osjeća.

4. — Naš 4. bataljon vratio se iz akcije koju je vršio noću 21/22 o. mj. na s. Svitava. Naš bataljon ovu akciju vršio je sa dijelovima Južnog Hercegovačkog Odreda i to: sa bataljonom „Marko Mihić", Pribilovačkom partizanskom četom, dijelovima Ljubinjske čete i Pratećom četom štaba Južnog Hercegovačkog Odreda. U ovoj akciji glavni zadatak bio je likvidacija s. Svitave sa zadatkom da se pohvataju tamošnje ustaše, da se prikupi što više oružja i municije i da se za potrebe naše vojske uzme dovoljna količina hrane i odjeće. Na željezničku stanicu Hrasno vrćen je pritisak u cilju olakšanja akcije ia s. Svitava i da bi se srušila željeznička pruga na prostoru između željezničke stanice D. Hrasno i Hutovo. Akcija na s. Svitava je izvršena po planu. Sa napadom se zakasnilo vremenski, jer su vodiči bili slabi i lutalo se, pored toga noć je bila vrlo mračna. Sa s. Svitavom je ovladano, ali se akcija nije mogla iskoristiti kako je predviđeno jer se pred zoru trebalo izvlačiti. Izgleda da su ustaše osjetile blagovremeno ovaj napad i izvršile su blagovremeno evakuaciju. Jedan dio ustaša nalazio [se] na kosi Mlinsko Brdo jugo-zapadno[6] od s. Svitava i davao je otpor.[7] U

---

[4] Vidi dok. br. 54.

[5] Vidi dok. br. 194.

[6] Riječi „nalazio na kosi Mlinsko Brdo jugo-zapadno" dopisane su mastilom, latinicom.

[7] U izvještaju zapovjedništva 6. oružničke pukovnije od 25. aprila 1944. o tome se kaže:

„21. travnja u 0200 sata, grupa partizana neutvrđene jačine napala je naše postrojbe u Donjem Hrasnu i Svitavi (14 km j. i. Čapljina). Borba trajala do 0600 sati, napadači odbijeni. Na našoj strani nije bilo gubitaka. Na strani partizana 2 mrtva. Partizanima je ipak uspjelo otje-

ovoj akciji zaplijenjeno je: 3 puške, 300 metaka, nekoliko bombi, nešto platna i oko 100 komada stoke, a sem gore navedenog dato je oko 40 komada stoke u Hrasno. Željeznička pruga je razrušena između stanice D. Hrasno i Hutovo. Sjutradan saobraćaj na pruzi nije vršen. Ujutro 22. o.mj. ustaše iz Hrasnog učinile su ispad u pravcu naših položaja, ali su odbijeni i natjerani na povlačenje uz gubitke.

5. — Upućujemo vam 10 amerikanskih avijatičara, koji su spaseni od naših jedinica na prostoru Ćukovci — Vitonje — Vođeni — Hrasno, jednog od njih bili su uhvatili škripari i nisu ga htjeli predati. Izvršen je pritisak na stanovništvo sela Obzir i poslije kraćeg vremena su ga predali.

6. — Upućujemo vam druga Starovića[8] koji je određen za zamjenika političkog komesara „Nevesinjska puška".

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Načelnik štaba	V.D. Komandanta
Špiro Srzentić	**Drago Đukanović**	**Srećko Reić**

(M.P.)

---

rati iz Svitave oko 200 glava sitne stoke i 3 konja. Po partizanima odveden Nikola Maslać, 55 godina star." (Arhiv V. I. I., reg. br. 4/2—2, k. 149 e.)

[8] Ratko

BR. 116

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 25. APRILA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O BORBAMA U ISTOČNOJ BOSNI U FEBRUARU[1]

ŠTAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Broj: Sl./44.
25. IV. 1944.

Dostavlja izvještaj za
mjesec februar 1944 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Poslije prekida borbi oko Tuzle i u dolini rijeke Spreče,[2] Štab ovog Korpusa dao je slijedeću direktivu jedinicama:

XVII divizija bez VI bosanske brigade dobila je zadatak, da se prebaci na sektor Majevica — Posavina u cilju vršenja mobilizacije za popunu Majevičke[3] i XVI muslimanske brigade, čišćenja četnika na Majevici i u Posavini, u sadejstvu sa XVI vojvođanskom divizijom. Pored ovih zadataka divizija je dobila zadatak da izvrši pregled u vojničkom i organizacionom smislu nad svim odredima koji se nalaze na području Majevice.[4] VI bosanska brigada dobila je zadatak, da se postavi na sektor Srebrenice, kontroliše rijeku Drinu, vrši čišćenje ustaških i četničkih grupa i izvrši razoružavanje svih sumnjivih elemenata na području Srebrenice od Bratunca do Skelana.[5]

XXVII divizija sa Romanijskim Partizanskim Odredom postavljena je na sektoru Sokolovići, sa zadatkom zatvaranja pravca Sokolac — Vlasenica, napada na željezničku prugu Sarajevo — Višegrad, ispitivanje mogućnosti likvidacije Rogatice i Sokolca i čišćenje romanijskih četnika, koji su poslije šeste njemačke ofanzive zajedno sa ustašama vršili svakodnevno ispade prema našoj teritoriji.[6] Romanijski Partizanski Odred pored čišćenja četnika dobio je zadatak da izvrši mobilizaciju

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u IRPJ, reg. br. 4112/IV, 3—2 (44).

[2] Misli se na borbe koje su vođene od 16. do 20. januara 1944. za oslobođenje Tuzle. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 56, 64, 79, 117, 176, 211 i 220, i knj. 23, dok. br. 35.

[3] Petnaeste

[4], [5] i [10] Opširnije o rasporedu i dejstvu jedinica 17. NOU divizije vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 44 i 147, i knj. 23, dok. br. 45.

[6] i [12] O napadu na Rogaticu i o dejstvu te divizije u to vrijeme vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 11, 51, 56, i knj. 23, dok. br. 25.

za popunu Odreda i prikupi sve one borce koji su za vrijeme šeste ofanzive napustili Odred.[7]

XIX birčanska brigada upućena je sa prostora Birča u sastav XXVII divizije prema Sokolovićima.

XVI vojvođanska divizija poslije šeste neprijateljske ofanzive čiji ste izvještaj dobili neposredno od štaba XVI divizije,[8] dobila je direktivu da osmatra i zatvara pravce Tuzla — Brčko i Tuzla — Zvornik, izvrši čišćenje četnika i zelenog kadra na Majevici i Posavini u sadejstvu sa XVII NOU divizijom, da pristupi sređivanju svojih jedinica poslije šeste ofanzive i da ispita mogućnost i sa dijelovima vrši akcije u Sremu.[9]

Svima štabovima divizija stavljeno je u zadatak da partizanske odrede sa svoga područja vojnički i politički učvrste, ojačaju i uvode u borbe u cilju uzdizanja njihove borbene gotovosti.

U duhu izdate direktive ovoga Štaba XVII diviziji, Muslimanska brigada sa Posavskim Partizanskim Odredom napala je noću 8/9 februara ov. g. četnike u Posavini, gdje je neprijatelj pretrpio osjetne gubitke u mrtvim i ranjenim, dok je 25 četnika zarobljeno sa oružjem.[10] VI bosanska brigada izvršila je napad na četnike u Papraći, napad nije uspeo, jer su četnici na vrijeme otkrili namjere VI brigade i izvukli se bez borbe. U toku pokreta sa prostora Šekovići — Papraća VI bosanska brigada prebacila se na sektor Bratunca i na ovom pravcu razbila četničke i zelenokadrovske grupe. Prilikom podilaženja Bratuncu gdje su se nalazile izvjesne ustaške snage napad na ove nije uspio zbog malih snaga, svega jedan bataljon angažovanih u borbu protiv ustaša. Ubacivanjem još jednog bataljona VI brigade ustaše su iz Bratunca protjerane, ostavljajući 3 mrtva i 5 ranjenih, dok je na strani VI brigade bilo 7 mrtvih i 5 ranjenih. Neopreznošću posade u Bratuncu neprijatelj je ovu napao sa pravca Srebrenice i Fakovića, te u kratkoj borbi neprijatelj je imao 3 mrtva i 7 ranjenih, jednog zarobljenog, zaplijenjen je jedan teški mitraljez, 4 puške, 2 sanduka municije, kao i više druge ratne spreme i bio odbačen prema svojim polaznim položajima. U daljem pokretu od Bratunca ka Fakovićima VI brigada nije nailazila na jači otpor neprijatelja. Zarobljena su 4 ustaše sa oružjem.

Ovoga mjeseca na sektorima XVII divizije neprijatelj nije istupao ofanzivno i sa jačim snagama, te su borbe vođene sa

---

[7] i [13] O tome vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 113 i 114, knj. 22, dok. br. 25, i knj. 23, dok. br. 25.

[8] Izvještaji te divizije Vrhovnom štabu NOV i POJ objavljeni su u tomu IV, knj. 21, dok. br. 176, i knj. 22, dok. br. 3 i 154.

[9] Dvadeset osmog januara 1944. u Srem je upućena 4. vojvođanska brigada. Vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 118, i tom I, knj. 8, dok. br. 41.

manjim četničkim i ustaškim snagama, i u toku ovih borbi sa jedinicama XVII divizije neprijatelj je imao 23 mrtva, 30 ranjenih, 31 zarobljenog, a zaplijenjeno 42 puške, 1 teški mitraljez, 7.000 metaka, 1 sanduk bombi za bacač, 1 telefonska centrala, kao i druge ratne spreme.

Gubitci XVII divizije: 9 mrtvih i 12 ranjenih.

Na sektoru Sokolovići — Romanija neprijatelj je bio aktivan takoreći svakodnevno prema našoj teritoriji. Garnizoni Sokolac i Rogatica ojačali su, a putevi Sokolac — Rogatica — Višegrad stalno kontrolisani jačim njemačkim i ustaškim snagama kao mjera predostrožnosti za osiguranje željezničke pruge Sarajevo — Višegrad od napada naših jedinica.[11] Uslijed velikog snijega na sektoru Romanije neprijatelj je upotrijebio oko 2.000 italijanskih zarobljenika, kao i mobilisao narod za čišćenje snijega kako bi saobraćaj motornim vozilima bio osiguran za kontrolu tih pravaca i snabdijevanje samih posada na pravcu Sarajevo — Višegrad.

Poslije ispitivanja Rogatice naređeno je Štabu XXVII divizije da izvrši napad na ovo uporište. Nakon izvršenih priprema pristupilo se je napadu na Rogaticu. Uslijed brojnosti neprijatelja i velikog broja vatrenih sredstava, velikih snježnih nameta, slabe prolaznosti i brzih intervencija neprijatelja iz Sokolca i Prače. Rogatica nije zauzeta.[12] U borbama oko Rogatice neprijatelj je imao 20 mrtvih, mnogo ranjenih i 19 zarobljenih neprijateljskih vojnika, dok je zaplijenjeno 2 mitraljeza, 45 pušaka sa municijom i ratnom spremom. Naši su gubitci neznatni. U borbama oko Rogatice naročito se borbenošću istakao Romanijski Partizanski Odred koji je izbacio iz stroja veliki broj ustaša i Nijemaca.[13]

Poslije neuspjelog napada na Rogaticu Nijemci, ustaše i četnici svakodnevno vrše ispade sa pravca Rogatica — Sokolac prema Sokolovićima, tako u borbama 17 februara koje su vođene sa neprijateljem prema drumu Rogatica — Sokolac neprijatelj je pretrpio osjetne gubitke od 60 mrtvih i više ranjenih, dok su jedinice XXVII divizije imale 3 mrtva i 18 ranjenih. U daljnjim borbama XIX Birčanska brigada i Romanijski Odred iz sastava XXVII divizije koje su zatvarale pravac Rogatica — Sokolovići uspješno su se suprotstavljale neprijatelju od Sokolca i Rogatice i vraćale ga uz osjetne gubitke kako u mrtvim tako i ranjenim. U svim borbama u toku mjeseca februara sa XXVII divizijom neprijatelj je imao 127 mrtvih, 70 ranjenih, 10 zarobljenih, zaplijenjeno 2 mitraljeza, 60 pušaka, sa izvjesnom količinom municije i druge ratne spreme.

---

[11] Riječ je o dijelovima njemačke 369. legionarske divizije i o jedinicama 1. stajaćeg ustaškog zdruga. Vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 153, i knj. 23, dok. br. 176.

Gubitci XXVII divizije: 20 mrtvih, 14 ranjenih, 1 nestao.

Uslijed velike važnosti pravca Sarajevo — Višegrad — Užice neprijatelj je na ovoj liniji postavio jača osiguranja i to sa probranim SS jedinicama i ustašama pod komandom pukovnika Sudara.[14] Užurbano se radi na osposobljavanju željezničke pruge Sarajevo — Višegrad i prema posljednjim podacima pruga je popravljena do Renovice. Na opravci pruge rade italijanski zarobljenici.

Porastom vojvođanskih jedinica XVI divizije postavilo se pitanje komandovanja istim, te je u smislu boljeg komandovanja, izvođenja akcija mobilizacije, jače kontrole i akcija u Sremu, uspješnijeg vojno-političkog uzdizanja formirana je XXXVI vojvođanska divizija.[15] Pred ovu novu diviziju postavljeno je prvo sređivanje brigada u vojničkom, organizacionom i političkom pogledu, osposobljavanje za izvođenje operativnih zadataka u sadejstvu sa XVI divizijom i prebacivanje ove divizije, odnosno njenih dijelova, na lijevu obalu Save u Srem u cilju izvođenja napada na prugu Beograd — Zagreb i vršenja mobilizacije u Vojvodini za popunu jedinica.

XVI i XXXVI divizija operisale su na sektoru Majevica — Posavina — Trebava, kao i na željezničkoj pruzi Doboj — Tuzla.[16] Akcije izvođene na četnička i ustaška uporišta, kao i željezničku prugu Doboj — Tuzla, imale su vidnih rezultata u razbijanju preostalih četničkih grupa od kojih su zaplijenjene veće količine (broj) pušaka i ostale ratne spreme i municije. Kraći boravak na ovom području uslijed epidemije pjegavog tifusa (Trebava) imao je nedostataka u političkom pogledu, jer su se još uvijek na Trebavi zadržale izviesne četničke grupe koje su terorističkim putem ometale rad naših pozadinskih vlasti i organizacija.

7 februara neprijatelj je pokušao da reagira iz Doboja i Brčkog prema Posavini, ali su ga jedinice XVI divizije vratile nazad uz gubitke od 123 izbačenih iz stroja. Na sektoru Trebave i Posavine četnici nigdje kao vojnička formacija nisu dali organizovan otpor, već su uvijek potpuno demoralisani napuštali borbu, ostavljajući više mrtvih i ranjenih, oružje i drugi materijal. Tako u ovim borbama jedinice XVI i XXXVI divizije zaplijenile su 4 puškomitraljeza i 400 pušaka i porušile željezničku prugu Doboj — Tuzla u dužini od 6 km.

---

[14] Tada komandant 1. stajaćeg ustaškog zdruga.

[15] i [16] Trideset šesta NOU divizija je formirana 3. marta 1944. u Bjeloj na Majevici (vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 166). Međutim, 16. NOU divizija se, pri izvođenju borbenih dejstava, često dijelila na dvije grupe, uz to je izvještaj pisan poslije njenog formiranja, pa je i zbog toga upotrebljavan naziv 36. NOU divizija iako ona tada još nije bila formirana. (Vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 176 i knj. 22, dok. br. 154.)

U toku 18 februara jedinice XVI divizije izvršile su ponovo napad na željezničku prugu Doboj — Tuzla na prostoru Puračić — Miričina i tom prilikom porušile željezničke stanice i postrojenja u ovima: Dobošnicu, Puračić, Miričinu i Karanovac.[17] U toku ovih borbi gubitci XVI divizije bili su 12 mrtvih i 40 ranjenih.

Dana 27 februara 1944 g. XVI divizija izvršila je napad na ustaške položaje Čelić — Ratkoviči, koje su branile ustaše potpomognuti četnicima, a naoružani i snabdjevani od strane Nijemaca. U toku ovog napada neprijatelj je intervenisao od Brčkog, ali je na vrijeme zaustavljen i vraćen nazad.[18] U ovim borbama neprijatelj je pretrpio osjetne gubitke od 205 vojnika.

Brzom popunom vojvođanskih jedinica komandovanje je otežano, jer su rukovodstva još neiskusna, da bi svoja znanja mogli brzo prenijeti na borce, a naročito novomobilisane. Inicijativa kod rukovodstava nije razvijena u dovoljnoj mjeri, a naročito kod mlađeg rukovodstva, na što se ukazuju primjedbe i daju potrebne pouke kako bi se ova vojnička vrlina razvila kod svih naših rukovodilaca kako mlađih, tako i starijih. Veći procenat izbačenih iz stroja kod jedinica XVI i XXXVI divizije je posljedica mladog rukovodstva, neizvedene obuke sa novomobilisanim borcima i upadnog junaštva vojvođanskih boraca u borbi protiv fašizma i domaćih izdajnika.

Da bi se rukovodstva osposobila za vođenje jedinica u borbu, u manevrovanju manjim snagama na najosjetljivija mjesta neprijateljskog rasporeda, za razvijanje samoinicijative, održavaju se pri štabovima svih divizija stručni vojnički kursevi za niže rukovodioce. Na kursevima prelazi se gradivo iz svih taktičkih radnji u vođenju jedinica i to praktično i teoretski, unoseći u predavanjima istovremeno i iskustva stečena u toku naše borbe. Za vođenje ovih kurseva nedostaju pojedini stručni udžbenici, te bi bilo potrebno ukoliko Oficirska škola pri Vrhovnom štabu raspolaže ovim, da nam dostavi, kako bi mogli iste umnožiti i dostaviti našim jedinicama za vođenje kurseva. Pored ovih kurseva za niže rukovodioce po štabovima divizija izvode se i ostali kursevi za usavršavanje pojedinih specijalista, kao na bacačima i radio-stanicama koji se poslije svršenog ispita raspoređuju po potrebi po jedinicama. U svako doba kad god to situacija dozvoljava izvodi se obuka sa jedinicama po planu, a naročito sa novomobilisanim, gdje im se na praktičnim i teoretskim časovima daju potrebna stručna znanja iz raznih grana vojničke službe. Rezultati kod svih jedinica pokazali su se dobri, a interesovanje boraca isto tako je na visini, što u stvari i olakšava rad na brzom vaspitavanju naših boraca.

---

[17] i [18] Vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 71, 133, 142 i 154.

Naročito je postavljeno pred štabove da se svi borci i starješine upoznaju sa tehničkim i taktičkim osobinama lakog i teškog naoružanja, rukovanju ovim, upotrebom i upravom vatre i disciplini u vatri za vrijeme borbe. Posebno je skrenuta pažnja svim rukovodiocima na značaj i ulogu zemljišta za vrijeme borbe u cilju iskorišćenja vatrenog oružja i smanjivanja sopstvenih gubitaka od neprijateljske vatre, jer pojam iskorišćenja zemljišta još ni do danas nisu shvatili jednim dobrim dijelom kako rukovodioci tako ni borci. U ovom pravcu otišlo se je unaprijed i ima izgleda da će pojam zemljišta za iskorišćenje vatrenog oružja i zemljišta kao zaklona od neprijateljske vatre biti pravilno iskorišćeno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:	Načelnik štaba general-major:	Komandant, general-lajtnant:
V. Popović	**Vukotić**	**Kosta**

(M.P.)

BR. 117

IZVJEŠTAJ ŠTABA 4. DIVIZIJE OD 25. APRILA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVU DIVIZIJE U BOSANSKOJ KRAJINI OD 11. DO 25. APRILA[1]

ŠTAB
IV. DIVIZIJE V. KORPUSA N.O.
VOJSKE JUGOSLAVIJE
St. Pov. broj 169
Dne 25. IV. 1944 god.

15-dnevni izvještaj
operacijski dostavlja

ŠTABU V. KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE

Položaj

Jedinice ove divizije u vremenu od 10. IV. do 25. IV. 1944 godine imale su sljedeći dodir sa neprijateljem.

11. IV. 44 Snage 11 brigade trgale su prugu između Ivanjske i Omarske. Potrgano je 1.300

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 19—2, k. 768 A.

metara pruge, razbijeno oko 600 čaša za telefon i potrgano 1500 metara kabla.[2] Za vrijeme trganja pruge došlo je do sukoba između neprijatelja i naših snaga. Ubijena su 4 neprijateljska vojnika i 2 ranjena. Naše snage imale su jednog lakše ranjena. Snage Podgrmečkog odreda trgale su prugu između Otoke i Blatne i potrgali u dužini 1 kilometar, srušen 1 most.

12. IV. 44

Jedan dio snaga 1. bataljona XI brigade trgao je prugu između Omarske i Piskavice i potrgao je u dužini 3000 metara. Drugi dio snaga pravio je zasjedu neprijateljskom vozu koji je išao za Kozarac. Zasjeda nije uspjela jer mina nije eksplodirala uslijed kvara na gabl mašini. II. bataljon XI. brigade pravio je zasjedu na pruzi Bos. Novi — Kostajnica neprijateljskom vozu koji je trebao da naiđe. Zasjeda nije uspjela jer je neprijatelj pronašao minu. IV. bataljon iste brigade u zajednici Gradiško-lijevčanskog odreda vršio je akciju na neprijateljsko uporište Berek. Akcija nije uspjela jer je neprijatelj otkrio naše snage (namjere) i bio pripreman za napad. Diverzantska četa Podgrmečkog odreda potrgala je prugu između Blatne i Otoke u dužini 259 metara. također je digla u zrak 1 betonski most na cesti dug 12 metara i jedan na pruzi dug 5 metara.[3] Diverzantska četa Kozarskog odreda potrgala je prugu noću između 12-og i 13-og o.mj. na pruzi između Dobrljina i Volinje u dužini 282 metra.[4]

13. IV. 44

Snage VIII brigade napravile su zasjedu na pruzi između Kozarca i Prijedora. Naišao je voz iz Prijedora koji je uz put ku-

---

[2] i [3] Vidi dok. br. 178.

[4] i [7] Opširnije o rasporedu i dejstvu diverzantskih četa „Grmeč", „Kozara" i „Prosara" u aprilu vidi izvještaj kapetana Dragana Marina od 28. aprila 1944. Štabu 4. NOU divizije (Arhiv V. I. I., reg br. 24—2, k. 768 A). Dvadeset devetog aprila 1944. izvršena je reorganizacija komandovanja pomenutim četama. Vidi dok. br. 149 u ovoj knjizi.

pio vojsku iz bunkera. Voz je dignut u zrak a 2 vagona u kojima se nalazila vojska potpuno su skašena.[5] Snage XI brigade popalile su bunkere i utvrde na želj. st. Kozarac poslije povlačenja neprijatelja. Podgrmečki odred vršio je jednim snagama zaštitu izvoza sijena iz s. Gudavca.

14. IV 44

Snage III bataljona VI brigade trgale su prugu između Blagaja i Svodne i potrgale u dužini od 150 metara. Neprijatelj nije reagirao. Snage IV. bataljona dočekale su iz zasjede jednu neprijateljsku kolonu koja je kretala od Prijedora za B. Novi i ubila 6 neprijateljskih vojnika. Naših gubitaka nije bilo. Snage VIII brigade uz pomoć omladine rušile su prugu između Prijedora i Kozarca i Omarske. Srušeno je 9 klm. pruge i 15 većih i manjih mostova i propusta. Snage I bataljona VIII brigade opkolile su jednu milicionersku kuću u Tukovima i ubili jednog, a zarobili jednog milicionera, naših gubitaka nije bilo. Snage XI brigade trgale su željezničku prugu između Kozarca i Prijedora. Potrgano je 5 klm. Snage Kozarskog odreda vršile su pretres četničkog logora u Trokutu.[6] Uhvaćena su dva četnička organizatora i zaplijenjen jedan karabin. Nakon saslušanja i istrage vojni sud pri odredu donio je odluku da se zarobljeni streljaju, što je i učinjeno. Diverzantska četa Gr.[adiško]-lijevčanskog odreda minirala je most dužine 20 metara, na 15-om kilometru prema Bos. Gradišci i potpuno ga onesposobila za upotrebu.[7] Diverzantska četa Kozarskog odreda potrgala je 250 metara željezničke pruge između Dobrljina i Volinja. Diverzantska četa Podgrmečkog odreda izbacila je iz šina jedan ne-

---

[5] Prema izvještaju Štaba 8. krajiške brigade od 27. aprila 1944. tada je poginulo 96 neprijateljskih vojnika (Arhiv V. I. I., reg. br. 21—2, k. 768 A).

[6] To mjesto na karti 1 : 100.000 nije nađeno.

prijateljski patrolni voz na pruzi [Bos.] Novi — Blagaj. Uništena je lokomotiva i 5 vagona.[8] Poginula su 32 neprijateljska vojnika, a 27 ranjeno.

15. IV 1944. Snage VI brigade dočekale su iz zasjede 1 neprijateljski kamion na komunikaciji Prijedor — Bos. Novi.[9] Ubijeno je 11 neprijateljskih vojnika, a tri su zarobljena. Sopstvenih gubitaka nije bilo. Zaplijenjeno je: 1 teški mitraljez, 2 puške, 1 strojnica, 30 ručnih bombi, 30 šinjela, 25 komada ćebadi i druge ratne spreme. Neprijateljski vojnici pripadaju 2. satniji III bojne XII pukovnije. VIII KNOU brigada nastavila je sa rušenjem pruge i porušila je 8 klm. pruge i 13 većih i manjih mostova i propusta. Snage XI brigade dale su zaštitu minerima, koji su postavljali mine na cesti Kozarac — Ivanjska. IV bataljon XI brigade vršio je pretres s. Šimića, Mičija i Užara i tom prilikom ubio 4 ustaše. Snage Kozarskog odreda porušile su 255 metara želj. pruge između B. Novog i Kostajnice i srušile jedan most dug 9 metara.

16. IV 1944 g. Patrola VIII brigade uhvatila je jednog milicionera u Tukovima. Zaplijenjen je 1 karabin i 50 metaka. Snage XI brigade vršile su akciju na neprijateljsko uporište Dobrljin. Akcija nije uspjela jer je neprijatelj jako utvrđen. Crkva u kojoj se nalazio jedan dio neprijateljskih snaga potpuno je razrušena protivkolskim topom. Ubijeno je 20 neprijateljskih vojnika. Naši bez gubitaka. Podgrmečki odred (snage) vršile su zaštitu sjetve. Snage Grad. lijevčanskog odreda

---

[8] U dnevnom izvještaju operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 16. aprila 1944. O tome se kaže:

„Na pruzi Bos. Novi—Banja Luka 14. IV u 13.30 sati između ž. p. Bos. Novi i Blagaj naišao je teretni vlak na minu. Stroj i 4 vagona iskliznula. Poginula su 4, a ranjeno 12 osoba". (Arhiv V. I. I., mikrofilm, reg. br. MNO-Zgb 4/368—370.)

[9] Vidi dok. br. 180.

protjerale su neprijatelja, koji se prebacivao preko Save na oslobođenu teritoriju i zapalio nekoliko kuća i ubio nekoliko žena i djece. Gubitci neprijatelja nisu poznati. Diverzanti Podgrmečkog odreda izbacili su iz šina 1 voz sa vojskom i materijalom na pruzi između Brezičana i Dragotinje. Uništena su 4 vagona i oštećena lokomotiva. Broj neprijateljskih žrtava nepoznat.

17. IV 1944 g. — Snage III bataljona VI brigade trgale su prugu na komunikaciji Prijedor — Bos. Novi i potrgale 130 m pruge. Nađena su tri karabina na mjestu gdje je ranije dočekan i uništen kamion. Snage Podgrmečkog odreda vršile su zaštitu sjetve.

18. IV 1944 g. — Snage III bataljona VI brigade imale su zadatak da se prebace na teren Kozare. Prilikom prebacivanja neprijatelj je primijetio naše snage i povedena je borba u kojoj je neprijatelj imao 10 mrtvih i 11 ranjenih. Naši bez gubitaka. Neprijatelj je zarobio 2 druga iz VIII brigade, koji su bili u patroli u Tukovima i zaplijenio jedan p. mitraljez i 1 karabin. Snage Kozarskog odreda vršile su zaštitu sjetve prema [Bos.] Dubici, [Bos.] Kostajnici i Dobrljinu. Odbijen je neprijatelj, koji je iz Kostajnice izišao na oslobođenu teritoriju. Neprijateljski gubici nepoznati. Naša tri druga poginula. Diverzantska četa digla je u zrak 100 metara pruge između B. Novog i Ravnica.

19. IV 1944 god. — Noću između 19. i 20. IV izvršena je akcija na neprijateljsko uporište Prijedor.[10] U akciji su učestvovale pored naših snaga i dijelovi XXXIX divizije, kao i X divizije. Zadatak koji je dobila grupa

---

[10] Opširnije o napadu na Prijedor vidi dok. br. 75, 156, 182 i 183 u ovoj knjizi i izvještaje 6, 8. i 11. krajiške brigade od 27. i 28. aprila 1944. u Arhivu V. I. I., reg. br. 21—2 i 23—2, k. 768 A i 19—2, k. 774 A.

III,[11] kojom je komandovao ovaj Štab, bio je „upasti i likvidirati neprijateljsko uporište Prijedor i postaviti zasjedu prema Dubici, osiguravajući se sa tog pravca". Pored toga data su dva bataljona u III grupu, koja je imala zadatak neprijateljsko uporište Martin Brdo likvidirati. U napadu na Prijedor učestvovale su VI, VIII i XI brigada, s tim što su VI i XI brigada dale po jedan bataljon III grupi. Kozarski odred vršio je osiguranje od Bos. Novog, a Gradiško-lijevčanski od Dubice. Izvršen je raspored snaga, izdata su naređenja i snage su zauzele određene im položaje. Početak akcije bio je određen u 23 sata. Nije se uspjelo likvidirati spoljnu odbranu, koja je bila veoma jaka. Pojedini klinovi bili su se probili u sami grad i do želj. stanice, ali se uslijed žestoke odbrane neprijatelja, jakih utvrđenja, pojačanja, koje je stiglo u grad uoči akcije,[12] te nedovoljnog broja naših snaga, kao nedovoljne saradnje jedinica, koje su u gradu vodile krvave borbe i jedinica koje su ostale van spoljne odbrane, nije uspjelo uporište likvidirati. Naročitu teškoću [su] nam činile nagazne mine i reflektor sa „Silosa". U zoru su se naše snage povukle van grada na položaje. U tim borbama ubijeno je ili ranjeno oko 250 neprijateljskih vojnika, zarobljeno oko 20, zaplijenjeno 18 pušaka, oko 8600 metaka, uništen jedan tenk, pokidano oko 6 klm. želj. pruge i srušeno nekoliko mostića na pruzi. Naši gubici 112 ranjenih drugova i 26 poginulih.

20. IV 1944 god. Jedinice se nalaze na položajima oko Prijedora. Istoga dana neprijateljska avijacija bombarduje sela Hambarine, Miljakovce i Ćelu. Kod naših jedinica nije bilo žrtava. Dat je snagama novi raspored i zadaci. Jedan dio snaga vodio

[11] Omaška. Treba: I grupa. Vidi o tome dok. br. 75.
[12] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 75, objašnjenje br. 3.

je borbu sa neprijateljem kod Dragotinje i Martin Brda. Na veče je vršio akciju na Martin Brdo.[13] Neprijatelj je imao oko 30 mrtvih, naši bez gubitaka.

21. IV 1944 g. Podgrmečki odred bio je obaviješten, da će naići četnička banda u s. Rašće da pljačka. Postavili su zasjedu, ali je banda došla drugim putem i nije naišla na zasjedu. Banda je uhvatila na spavanju zastavnika Trninić Ljubana i borca Keču Lazara. Preko obavještajne službe javljeno je da nije pristao da ide sa četnicima i da će odvesti u logor zastavnika Trninića, dok je Keča izgleda pristao da ide sa četnicima. Snage Kozarskog odreda kidaju prugu između Novog i Dobrljina. Pokidano je 100 metara pruge i 280 m. telefonske linije. Naši gubici jedan mrtav i jedan ranjen.

Gradiško-lijevčanski odred vodio je borbu sa neprijateljem koji je izašao iz Dubice. 20. IV. nakon borbe, koja je trajala cijelo prije podne, neprijatelj je povraćen u Dubicu.[14] Tom prilikom imao je 1 mrtvog i 5 ranjenih.

22. IV 1944 g. Dio snaga XI brigade trgao prugu između s. Blagaja i Martin Brda. Potrgano je 4500 metara pruge. Snage Kozarskog odreda zauzimaju svoje položaje više Kostajnice.

23. IV 1944 g. Dijelovi snaga XI brigade trgali su prugu: Prijedor — Bos. Novi, između Brezičana i Dragotinje. Potrgano je 3000 metara pruge. Miniran je neprijateljski transportni voz i uništena su 3 vagona sa vojskom. Ubijeno je oko 50 neprijateljskih vojnika.[15] Zasjeda na taj voz je

---

[13] Ta dejstva izvodio je 2. bataljon 11. krajiške brigade. Vidi izvještaj Štaba brigade od 27. aprila 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. 23—2, k. 768 A).

[14] Vidi dok. br. 184.

[15] Prema izvještaju Štaba 11. krajiške brigade od 27. aprila 1944. tu akciju je izveo njen 4. bataljon na željezničkoj pruzi Dobrljin—Volinja (Arhiv V. I. I., reg. br. 23—2, k. 768 A). O tome vidi i dok. br. 183 u ovoj knjizi.

otkrivena, jer je pobjegao jedan domobran, tako da do borbe nije ni došlo. Izgubljen je jedan p. mitraljez. Neprijateljski avioni bombardovali su selo D. Kijevci, u srezu Gradiškom. Ljudskih žrtava nije bilo. Neprijatelj je, za vrijeme dok je Gradiško-lijevčanski odred bio na terenu Kozare, upao u selo Karađorđevo, gdje je palio i pljačkao.

24. IV 1944 g. — Nije bilo dodira sa neprijateljem.

25. IV 1944 g. — Jedan bataljon XI brigade vodio je borbu sa neprijateljem na visovima, više pruge kod Brezičana. Neprijatelj je protjeran. Ubijeno je 9 neprijateljskih vojnika, a više ranjeno. Zaplijenjen je jedan karabin. Sa protukolskim topom tučeno je neprijateljsko uporište Martin Brdo. Od neprijateljske artiljerije poginuo je jedan naš borac, a dva su ranjena.

JEDINICA JE U TOKU 15 DANA IMALA SLJEDEĆE:

1.) **Gubici:**

A) *Vlastiti:* poginulih 31, ranjenih 116, zarobljeno 4 i nestao 1 drug.

B) *Neprijateljski:* poginulih 336, ranjenih 215, zarobljenih 25 neprijateljskih vojnika, oficira i podoficira.

2.) **Plijen:** Zaplijenjeno je: 1 teški mitraljez, 16 karabina, 9100 metaka, 1 strojnica, 30 bombi, 30 šinjela i 25 ćebadi i ostale spreme.

3.) **Raspored jedinica** II bataljon VI brigade nalazio se u Velikoj Rujiškoj, sa zadatkom zatvaranja pravca: Rudice — Rujiška i Otoka — Bušević — Rašće. I bataljon nalazio se u s. Pučeniku sa zadatkom kontrolisanja položaja: Gornji Petrovići — Pučenik — Gudavac i zatvaranja tih pravaca od Bos. Krupe. IV bataljon nalazio se u Suvaji sa zadatkom zatvaranja pravca Bos.

Krupa — [Bos.] Petrovac i postavljanja zasjeda na komunikaciji Krupa — Petrovac. III bataljon u zajednici sa snagama Drvarsko-petrovačkog odreda, zatvaranje pravca: Bihać — Petrovac. VIII KNOU brigada, sa dva bataljona držala je u blokadi Prijedor, na položajima Miljakovci — Bastasi — Orlovci. Druga dva bataljona na položajima: Jugovci — Bišćani — Hambarine.

XI brigada imala je sljedeći raspored snaga: Jedan bataljon na prostoriji između ceste Prijedor — Bos. Dubica i Prijedor — Kozarac. Dva bataljona na komunikaciji: Prijedor — Bos. Novi, a jedan bataljon na komunikaciji: Bos. Novi — Kostajnica. Snage Podgrmečkog odreda nalazile su se u Maslovarama i Vitasovcima sa zadatkom kontrolisanja komunikacije: Bos. Novi — Prijedor i Bos. Novi — Bos. Krupa.

Snage Kozarskog odreda nalazile su se na prostoriji: Bos. Novi — Kostajnica — Dubica sa zadatkom kontrolisanja komunikacija na pomenutim pravcima.
Snage Gradiško-lijevčanskog odreda nalazile su se na prostoriji: prema Bos. Gradiški.

Naročito: Uništen je jedan tenk, potrgano je 28 klm. i 776 metara željezničke pruge, razbijeno 600 komada telefonskih čašica, potrgano 1500 metara telefonskog kabla, uništene 2 lokomotive, a jedna oštećena, uništeno 11 vagona, srušeno 33 manja i veća mosta.
Izgubljena su 2 puškomitraljeza i 1 karabin.

Ishrana: Ishrana jedinica se prilično popravila. *Oskudijevamo u soli.* Stočna hrana je vrlo slaba — skoro nikakva.

Zdravstveno stanje: Zdravstveno stanje jedinica je dobro. Nekih zaraznih oboljenja nema. Svraba ima u manjim količinama.

Odjeća i obuća: Odjeća je vrlo slaba, naročito nedostaje veša i hlača, kao i ostalog odijela. Ima 75% boraca čije je odijelo vrlo slabo i jedva se drži.

Neophodno nam je potrebno municije jer raspolažemo sa vrlo malim količinama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITIČKI KOMESAR.
Dmitar Bajalica s.r.

(M.P.)

KOMANDANT PUKOVNIK,
Službeno otsutan

Da je prepis vjeran originalu tvrdi i ovjerava:

Za šefa operativnog otsjeka
kapetan,
Miloš Kosobašić

BR. 118

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 29. NOU DIVIZIJE OD 25. APRJLA 1944. ŠTABU DIVIZIJE O BORBAMA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE NA HADŽIBEGOVOM BRDU, MODROPCU I U RADMILOVIĆ DUBRAVI[1]

Selišta, 25. aprila 1944. god.
u 16 sati i 40 min.

Dragi drugovi,

Kod štaba X. brigade stigao sam u 15 i 30 časova. Četničke bande jutros rano izvršile su napad na 1. bataljon X. brigade i bataljon 4. iste brigade. Četnici su iskoristili noć i obišli ove bataljone tako da su sa svog desnog krila bacili jednu jaču grupu čiji broj nije mogao biti ustanovljen i ista uspjela bez metka da dođe u zaseok Radmilović Dubrava kod štaba 1. bataljona gdje je isti napala u momentu kad su njihove snage izvršile napad na naše dijelove na Hadžibegovom Brdu i Modropcu.[2] Ovdje je borba bila jaka i uporna i bili su se borci

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 30 10, k. 1143.
[2] Vidi dok. br 120.

ovoga bataljona izmiješali. Četnici uspjeli su da ovladaju Modropcem, Hadžibegovim Brdom. Naši su se povukli na liniju: Golo Brdo — Drenova Glava. Četnici sa svojim lijevim krilom isto iskoristivši noć izišli su na liniju Podgorje i napali 4. bataljon sa desnog boka koji se u tom momentu povukao na liniju: Mokri Do — Ravni prednjim dijelovima kod kuća Salatića.[3]

Štab brigade izdao je zapovijest da njihove jedinice noćas u 20 časova pređu u kontra-napad i ovladaju prvobitnim položajima. Ovog momenta stigao je izvještaj od Sitničkog bataljona u kome izvještava da se nalazi na položajima sa jednom četom na Osmić Gomile, dalje čukama do Podgorja. Prema njegovu izvještaju izgleda da su četnici prema Sitničkom bataljonu bacili manje svoje snage kako bi omogućili ovim svojim glavnim snagama da odbace bataljone X. Brigade. Kurir govori da su neki manji četnički dijelovi prošli za Zvijerinu.

Po svemu sudeći četnici imali su zadatak da odbace naše dijelove sa dosadašnjih položaja, i možda su vezani sa njihovim pokušajem od Gacka da bi ovdje rastegli naše snage kako bi mogli lakše da ovladaju ovom komunikacijom.

U jutrošnjim borbama među poginulim nalazi se komandir 2. čete 1. bataljona Žarko Papić a u 4. bataljonu vodni delegat Radovan Papić. Među ranjenicima teže je ranjen zamjenik komesara 1. bataljona Miloš Bajović,[4] komesar čete u 1. bataljonu Simo Vojnović, komandir čete u 1. bataljonu Simo Savović, Obren Bjelogrlić, komesar čete u 4. bataljonu, i još drugih rukovodilaca koji su lakše ranjeni. Izgleda da su i četnici u ovoj borbi imali više gubitaka — tačan broj nije se mogao ustanoviti.

Drug Vojo Kovačević pošao je preko Davidovića za Divin, mislim da je trebalo da uputi četu za svoju brigadu[5] a pošto nije vi je uputite i ako drug Vojo ima nešto u vezi mog odlaska za Korpus[6] neka mi napiše jedno pismo.

Četa 5. bataljona X. brigade pošto izvrši svoj zadatak neka postupi po naređenju koje joj je izdao štab brigade preko Sitničkog bataljona. Ista četa pri prolasku za svoj bataljon neka se javi Štabu brigade u Selišta.

---

[3] Borba je vođena sa Bilećkom četničkom brigadom. (Arhiv V. I. I., reg. br. BH-V-8512.)

[4] Narodni heroj. Ubrzo je umro.

[5] Odnosi se na četu 1. bataljona 12. hercegovačke brigade koja se vratila iz Bosne, gdje je pratila grupu rukovodilaca sa Vojom Kovačevićem u Vrhovni štab NOV i POJ. (Arhiv V. I. I., reg. br. 51—1, k. 1148 I i 4—6, k. 1151 I.)

[6] Riječ je o 2. korpusu NOVJ.

1. bataljon XII. brigade izgleda prema svim izvještajima da nije ni puške opalio. Ovu stvar ja ću sjutra provjeriti i javiću vam kad dođem kod štaba XII. brigade. Ja ću večeras ostati kod X. brigade, a ujutro produžujem za XII. brigadu.

Sa drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vlado Šegrt

BR. 119

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 25. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBAMA NA SEKTORU JAJCE — MRKONJIĆ-GRAD[1]

ŠTAB
PRVE PROLETERSKE BRIGADE
25 aprila 1944.
u 14 časova.

ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE

U vremenu od 15 do 25 aprila o.g. u borbama na sektoru Jajce — Mrkonjić [-Grad] sa jedinicama nemačke divizije „Princ Eugen", naša brigada nanela je neprijatelju sledeće gubitke:

oko 100 mrtvih vojnika
147 ranjenih
1 zarobljen
zaplenjena je 1 puška
zaplenjeno je 250 metaka
uništen je 1 tenk i 1 kamion
Ubijeno je 8 konja
srušen vodovod za električnu centralu Jajce.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 35—2/I, k. 713.

Za isto vreme mi smo imali sledeće gubitke:

5 mrtvih drugova

10 ranjenih drugova

4 nestala (za koje nije poznato da su poginuli ili zarobljeni.

U toku prošle noći, 24/25 o. m., naš II bataljon izvršio je prepad na neprijatelja, na sektoru Previla — Mrkonjić Grad. Prepad je trajao od 0.30 do 1.10 časova. Neprijatelj je na prepad jako reagovao, tukao sa 10 automatskih oruđa, sa jednim teškim i više lakih bacača.[2] U ovom prepadu neprijateljski gubici nisu nam poznati. Mi nismo imali gubitaka.

Prilikom prepada delovi II bataljona sa minerskim odeljenjem minirali su put na sektoru sela Hoćune, i 25 o.m. u 8 časova naišao je neprijateljski kamion od Mrkonjića ka Jajcu, koji je naleteo na minu, a isti je bio pun vojske, odleteo je u vazduh sa vojskom. Ostale dve mine koje su se nalazile u blizini, neprijatelj je otkrio i iste upalio. Oko 8.30 časova neprijatelj je došao od Mrkonjića sa 3 kamiona, u koje je utovario svoje pobijene vojnike.

Ovi gubici uračunati su u gornjoj cifri.

Naš VI bataljon, koji se nalazi na prostoriji Tonkovac — Sinjakovo (kosa), također je imao zadatak da istovremeno sa II bataljonom preduzme miniranje druma na sektoru Majdan — Jezero i istovremeno postavi potrebne zasede. Izveštaji od VI bataljona o rezultatu miniranja i zasede još nismo dobili, o čemu ćemo vas naknadno izvestiti.

Bataljon „Garibaldi" nalazi se na sektoru s. Stupna — Perućica, zaposeo je sve kose između drumova kod Jezera i kontroliše taj pravac.

I bataljon sa minerskim odeljenjem preduzeo je rušenje puta na liniji Sokolac — Šipovo, kao i miniranje na pogodnim mestima od Šipova prema Jezeru.

Ove akcije zaseda i miniranja naši bataljoni koji se nalaze duž komunikacije Mrkonjić — Jezero izvodiće svakodnevno i svakočasovno.

U toku jučerašnjeg dana, 24 o.m., prošlo je od Mrkonjića za Jajce 42 kamiona sa vojskom. Danas je saobraćaj onemogućen i neprijatelj se mora probijati sa jačim snagama i u pratnji motorizacije. No, ovi naši bataljoni uspeće da ga i u tome ometu.

Kamioni koji su išli od Mrkonjića prema Crnoj Reci sinoć su se vratili za Mrkonjić. Mi takođe pretpostavljamo da neprijatelj namerava opraviti drum niz Vrbas ka Banja Luci, te

[2] Vidi dok. br. 192.

ćemo nastojati da sa našeg sektora proverimo stvarne namere neprijatelja.

Detaljan izveštaj o vojničkim akcijama dobićete koncem ovog meseca.[3]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar,
Mirko Jovanović

(M.P.)

Komandant-kapetan,
Jagoš Žarić

BR. 120

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 25. APRILA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O BORBAMA NA PROSTORU HADŽIBEGOVO BRDO — DUBOVAC I GAT — PRŽINE — STEPEN[1]

Sl.
25. aprila
Selišta

ŠTABU XXIX. U. DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

Divin

1. — Jutros smo vas ukratko obavijestili o situaciji kod Bileće, a od tog vremena pa do sada saznali smo sljedeće:

„1" [bataljon] nas izvještava da su bande iz Bileće (sami četnici) u 3 časa jutros uspjele da zauzmu Modropac i Hadžibegovo Brdo.[2] „1" je pokušao u 4 sata da povratnim napadom opet ovlada izgubljenim položajima, ali u tome nije uspio, nego se povukao pod borbom na liniju: Vranja Dubrava iznad kuća Radmilovića i Mali Vardar. U ovim borbama, kako nas sami izvještavaju iz „1", saznali smo (do devet časova jutros, kada je njihov izvještaj pisan) da je naš „1" imao deset mrtvih i ranjenih, od kojih četiri mrtva. „1" je poslao vezu 1.-om ba-

[3] Izvještaj komandanta 1. proleterske brigade o borbama brigade u aprilu dostavljen je Štabu 1. proleterske divizije 4. maja 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. 14/2, k. 713).

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 31 10, k. 1143.

[2] i [3] Borba je vođena sa četnicima Bilećke brigade. (Arhiv V. I. I., reg. br. BH—V—8511.) O tome vidi i dok. br. 188 u ovoj knjizi.

taljonu XII. brigade da i on napadne bande preko Vlajinje, ukoliko bi iste pokušale i dalje da nadiru ka položajima „1“.

Poslije toga od „1“ nismo dobili nikakav izvještaj, a izgleda da se još i sada pripucavaju oko Radmilovića Dubrave.

2. — Istovremeno sa drugom grupom bande su izvršile napad na naš „4“ i ovladale sa Dubovcem, odakle su sa jednim dijelom snaga potisli naš „4“ sa Čurjena k. 709 iznad Bijele Rudine. — Trećom kolonom bande su izvršile obuhvat usmjerivši svoje pokrete u podijeljenim grupicama preko Granice i Podgorija, te su na taj način onemogućile „4“-om zatvaranje ovoga pravca od Bileće ka Granici i Krstači.[3] Zbog toga bataljon se povukao na položaje: Mokri Do (k. 589) jugozapadno od Trnovica na jedan kilometar — Ravni (između Mokrog Dola i Podgorja).

U ovim borbama „4“ je imao 2 mrtva i 8 ranjenih, ukoliko nam je do sada poznato, što znači da smo od jutros u „1“ i „4“ imali ukupno: 6 mrtvih i 14 ranjenih teže i lakše. Među ovim mrtvim i ranjenim ima priličan broj rukovodilaca.

Komandant brigade otišao je do „1“, te imamo namjeru da večeras izvršimo jak povratni napad i da bande sjurimo.

3. — Mišljenja smo da bi vi trebali na svaki način da naredite XI. brigadi da oni jedan njihov bataljon izbace na prostor: Simijovo — Krstača, kako bi se taj pravac sigurno zatvorio, jer zbog velike širine fronta nismo u stanju ni putem manevrisanja zatvoriti taj pravac našim snagama. — Sa Sitničkim bataljonom nemamo uopšte veze, a i inače taj bataljon nije u stanju izvršiti taj zadatak.

Ukoliko bataljon XI. brigade bude izišao na spomenuti sektor, četa našeg „5“ koja je poslata na Kukun trebala bi se što prije vratiti u sastav njenog bataljona radi držanja položaja ka Gacku.

Da ne bi preopterećivali bolnicu u Kuti, mi smo sve ranjene iz „1“ i „4“ uputili direktno za Dubočke.

4. — Juče u 5 i 30 sati izjutra udružene bande četnika, Švaba i ustaša iz Gacka i Avtovca u jačini oko 500, sa jednom haubicom, jednim brdskim topom, nekoliko bacača i više automatskog oruđa izvršile su snažan napad na položaje našeg „2“: Gat — Pržine — Stepen, a istovremeno jednom kolonom vršili su pritisak od Ključa ka Stepenu i Pržinama. Borba je bila žestoka i pošto su bande još u toku noći upale u Vratkoviće, pružila im se mogućnost da bočno i obuhvatom napadnu na desno krilo našeg „2“. U prvom momentu bilo im je uspjelo da ovladaju sa Gatom poslije borbe prsa u prsa. Tako isto na lijevom krilu „2“-og bande su bile ovladale sa Stepenom. Na cijelom ovom sektoru „2“, potpomognut sa dijelovima „5“, vodio je borbu sve do 15 časova, kada je uspio da bande odbaci

i da ponovo ovlada svim navedenim položajima koje i sada drži.[4] U ovim borbama „2" je imao 3 mrtva i 4 ranjena, među kojima je poginuo i komandir čete drug Obrad Pašajlić, a ranjen je zamjenik politkoma bataljona Pero Jelčić. „5" je imao jednog ranjenog. Neprijatelj je imao do 15 mrtvih i ranjenih.

Na sektoru Gacka od jutros ne znamo da ima ikakvih promjena, jer još nijesmo primili nikakav izvještaj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,

Za komandanta-načelnik
Mus. R. Dizdarević

Napomena: U današnjim borbama oko Bileće bande su imale veći broj mrtvih i ranjenih, a tačan broj još nismo ustanovili.

---

[4] U izvještaju Zapovjedništva 6. oružničke pukovnije od 25. maja 1944. o tome se kaže:

„23. travnja njemačka vojska oko 80 vojnika i 50 četnika iz Gacka vršili su pretres zemljišta (16 km j. i. Gacko), sukobili se sa partizanima. Borba trajala od 0800—1100 sata, ali uslied nadmoćnosti partizana vojska se povukla u Gacko. Lakše ranjen 1 četnik. Gubitci partizana nepoznati.

24. travnja njemačka vojska iz Gacka sa četnicima i našom milicijom preduzela akciju čišćenja u oblasti kotara Gacko. U selu Stepenu (10 km. j. Gacko), sukobili se sa partizanima. Borba trajala od 0800—1600 sati, u ovoj borbi teže ranjen 1 njemački vojnik i 3 četnika lakše. Uhvaćen 1 partizanski teklić, drugi gubitci partizana nepoznati."

A u operacijskom dnevniku komande Nevesinjskog četničkog korpusa od 23. aprila 1944. stoji:

„Boljševici izvršili napad na gatačke jedinice na liniji Gat—Dulići—Danići. Gatačka brigada posle kraće borbe prelazi u protunapad, razbija boljševike i prebacuje preko Zaselja — Somine, ka Crkvicama. Boljševičke žrtve nepoznate. Naša 2 ranjena." O tome vidi i naređenje Gatačke četničke brigade od 23. aprila 1944. za napad na naše snage u s. Danići i Dulići. (Arhiv V. I I., reg. br. 18/2—3, k. 149 e, i BH—V—9336 i 9265.)

BR. 121

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 25. APRILA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O NAPADU NA ČETNIKE NA POLOZAJU CRVENO BRDO — VISOČNIK — MAHALA — DONJA LASTVA I O SITUACIJI NA SEKTORU GRAHOVA[1]

ŠTAB
XII. HERCEG. UD. BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 221
25 aprila 1944 g.
Viluse u 18 čas.

ŠTABU XXIX. HERCEGOVAČKE U. DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

Nepromijenjeno stanje je kod neprijatelja na prostoriji Grahovo u pogledu njegovih snaga. Na prostoru Lastva — Korjeniči — Orahovac, kako smo ranije izvijestili, nalaze [se] trebinjsko-zubačke i banjske četničke bande.[2] Po podacima koje smo imali u ova dva posljednja dana ovdje su se koncentrisale veće snage bandi sa naprijed navedene prostorije. Naš zaključak je da ih sada ovdje ima preko 600. Oko Nikšića nema promjena poslije ispada prije nekoliko dana, kada su bili iz Gornjeg Polja sjureni natrag u Nikšić uz veće gubitke.[3] O stanju kod Bileće nemamo podataka o važnijim promjenama.[4]

O stanju u Boki nemamo još konkretnijih podataka. Nadamo se da ćemo i ovih dana moći redovno pratiti tamošnje promjene. Ne baš sigurni podaci govore kako okupator vrši pokrete prema Dubrovniku.[5]

Noću 23/24 om. grahovske bande napadale su na Bokeljske partizanske bataljone. Od tada s njima nemamo veze te ne znamo ishod ove borbe a obaviješteni smo da su odbačeni dublje prema Trešnjevu.

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 38/10, k. 1143.

[2] i [7] Na prostoru Lastve i Grahova tada su dejstvovale Trebinjska i Vučedolska četnička brigada. Prema naređenju komande Trebinjskog četničkog korpusa od 27. aprila 1944. one su 29. aprila preduzele napad na jedinice 12. hercegovačke brigade. (Opširnije o tome vidi dok. reg. br. 5—6, k. 1151 I i BH—V—8511 u Arhivu V. I. I.)

[3] i [6] Vidi tom III. knj. 7, dok br. 146, 177, 178, 200, 202 i 324.

[4] Vidi dok br. 120.

[5] Prvi bataljon 370. puka 369. legionarske divizije je 25. aprila 1944. prebačen iz Imotskog preko Metkovića u Ston. Vidi dok. br. 25. objašnjenje br. 4.

Noću 24/25 om. naš 4 bataljon sa dijelovima 2. bataljona iz rezerve brigade napao je četničke bande na liniji njihovih položaja: Crveno Brdo — Visočnik — Mahala — D. Lastva. Poslije neobično žilavog otpora koji nam je pružen neprijatelj je odbačen sa navedene linije. Neprijatelj se je zadržao odmah na sljedećim položajima: Budinje — Kučma. Mi smo i namjeravali neprijatelja samo odbaciti sa ovih prvih njegovih pozicija. Naši gubici 1 mrtav i 1 ranjen. Kod neprijatelja za gubitke ne znamo a vjerujemo da su osjetni jer su naši borci sa bombama uskakali u njihove rovove. Nabavka hrane koja je bila jedan od važnijih ciljeva ove akcije, nije uspjela jer je neprijateljski raspoloženo stanovništvo sve pobjeglo i sa sobom evakuisalo hranu.

Polit. komesar ove brigade je danas otišao do Štaba Primorske grupe da posvršava tekuće poslove i da u vezi njihove bolnice iznese Vaše prijedloge kao i da im predoči potrebu da nas pomognu svojim dijelovima pri zatvaranju pravca od Grahova.[6]

Sa ovakvim rasporedom naše Brigade i stanja u Grahovu nemamo mogućnosti da isto likvidiramo. Neprijatelj — Švabe radi odbrane Grahova izvršio je najsolidniju odbranu pomoću utvrđivanja a redovno noću postavljaju oko žice nagazne mine da bi ih opet svakog jutra pokupili.

Radio nam je stigao i sada se vrlo dobro čuje. Voltmetar koga smo imali pokvario je radiomonter pri opravci radija, te ukoliko neki ima dobro bi nam došao kad bi nam ga poslali da bi mogli mjeriti napon baterija i akumulatora.

Jučer smo pronašli priličnu količinu municije za Bredu, dopunskih punjena za t. bacač i hrane. Jednu količinu hrane (pirinča i makarona) poslali smo našoj i Divizijskoj bolnici.

U vezi koncentrisanja bandi u Korjenićima može se pretpostaviti da ih nema ili vrlo malo na ostalim prostorijama Trebinja, što bi bio vrlo pogodan momenat za dejstvo naših snaga u treb. Šumi i okolici Trebinja. Ovo bi i nas naročito rasteretilo na pravcu Trebinja. Za čišćenje bandi na prostoriji Korjenici i Zubci potrebno je da nam Brigada bude oslobođena sa prostorije Bileća i Grahovo te bi tada dejstvom preko Bijele gore lakše razbili neprijatelja na ovoj inače za frontalni napad vrlo nepogodnoj banditskoj odbrani.[7]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. politkoma,
Novak Franc

Komandant,
Danilo Komnenović

BR. 122

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. SLAVONSKE BRIGADE 12. NOU DIVIZIJE OD 25. APRILA 1944. ŠTABU 6. KORPUSA NOVJ O DRUGARICAMA KOJE SU SE ISTAKLE U BORBAMA[1]

ŠTAB XII. UDARNE BRIGADE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
A. Broj 50/1944
Dana 25-IV-1944 godine

ŠTABU VI KORPUSA NOV. i PO. JUGOSLAVIJE

Položaj

U vezi naređenja br. A. 199 od 10-III-1944 g. dostavljamo Vam spisak drugarica koje su se istakle u borbi i to:

1. — Raduković Jovanka, politički delegat, član Komunističke partije. U partizanima od 28-II-1943 g. Poginula u VI. ofanzivi prilikom juriša na Čerkeze u Miškovcima, kod Dervente. Ista drugarica je rodom iz sela Malih Bastaja, srez Daruvar, Srpkinja. Za sve vrijeme u Narodnoj Vojsci služila je kao uzor drugarica i borac. Svojom odanošću i disciplinom sve do momenta kada je prezirući smrt dala svoj mladi život na oltar domovine. Ista drugarica bila je u 3. četi I. bataljona, rođena 1923 god.

2. — Mara Borčić, borac 2. čete II. bataljona, rođena 1927 g. u selu Pivnice, srez Virovitica, Srpkinja, SKOJ-evka.. Istakla se u borbi prilikom prelaza naše brigade preko Save gde je bila ranjena. Po ozdravljenju vraća se u jedinicu i to pre vremena. U VI. ofanzivi, kada su naše jedinice vodile borbu kod Dervente, ista drugarica istakla se svojom borbenošću i hrabrošću, gde je hrabro poginula.

3. — Milaković Petra, borac 3. čete III bataljona, rođena 1925 god. u selu Dvorska, srez Virovitica, stupila u partizane 3-III-1943 god. Član K.P. istakla se u svim dosadašnjim borbama svojom srčanošću, hrabrošću...

4. — Bižić Milica, borac 3. čete III. bataljona, rođena 15-X-1926 god. u selu Špilja, srez Dubica, Srpkinja, član K.P. Stupila u NOV meseca avgusta 1941 god. Ranjavana tri puta Zadobila 6 rana, istakla se u borbi u Đulovcu, na Dilju i na Kalniku kada je naša brigada tamo bila. Odlikovala se svojom

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 3/11, k. 893 A.

odvažnošću, hrabrošću, radi čega joj je bila poverena dužnost desetara. Ista drugarica se sada nalazi na Kozari na pozadinskom radu, gde je upućena radi svoje iznemoglosti od zadobivenih rana i oboljenja na plućima.

5. — Lončar Darinka, borac 2. čete III. bataljona, rodom iz Bos. Dubice, Srpkinja, SKOJ-evka. Stupila u NOV mjeseca aprila 1943 g. Istakla se svojom hrabrošću i neustrašivošću u borbi u Lepoglavi, Našicama, na Kalniku, a naročito u zasedi kod Pakraca, gde je pod neprijateljskom vatrom prilazila mrtvim banditima i sa njih skidala oružje i municiju. Do sada je ranjena tri puta, a poslednju ranu dobila je u grudi u borbi protiv Švaba u Sibokovcu, od te rane je podlegla.

6. — Marić Borka, borac 2. čete III. bataljona, rođena 15. IX. 24. u Braćevcima, srez Đakovo. Stupila u NOV 14-VIII-1942 g. Srpkinja, SKOJ-evka. Isticala se u svim borbama koje je vodio njen bataljon, svojom odvažnošću i hrabrošću. Po prelazu u Bosnu u jednoj neravnoj borbi sa Čerkezima, jurišajući među prvim herojski je pala.

7. — Seražin Štefica, borac, bolničarka 3. čete IV. bataljona, rođena 5. IV. 1927 g. u selu Berek, srez Garešnica, stupila u NOV 5-XI-1942, Hrvatica. Dok je bila u jedinici isticala se u svim borbama u kojima je učestvovala. Neobično hrabra i odvažna pala je u VI. ofanzivi na planini Uzlomcu, kada je kao bolničarka priskočila ranjenom drugu u pomoć, gde je neprijateljsko zrno pogodilo u srce. Svoju dužnost je izvršavala najsvesnije i u svojoj jedinici služila je kao primeran borac i bolničarka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.) Politički komesar:
(I.[2] Miličević s.r.)

Da je prepis veran svome originalu tvrdi i overava:
vodnik:
Anđelković Petronije
Anđelković

---

[2] Ivica

BR. 123

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKOG KORPUSA OD 26. APRILA 1944. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ O SITUACIJI U JUŽNOM DIJELU ZAPADNE BOSNE[1]

ŠTAB I PROLETERSKOG
KORPUSA NOVJ
26. IV. 1944

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ

1. — *Štab I Proletdivizije izvestio:*

a. — XIII proletbrigada javila, da je neprijatelj izbio u Vukičevce, te most kod Bešpelja ne može podignuti.

b. — Naređeno XIII Proletbrigadi da pređe Vrbas kod Baljvine.[2]

c. — XIII Proletbrigada vodila danas 16. IV. 44 borbu sa neprijateljem kod Bešpelja i Baljvine.[3]

Neprijatelj pretrpeo gubitke i vraćen u Jajce.

2. — *Štab VI Proletdivizije izvestio:*

a. — 15. ovog meseca nije bilo pokreta cestom D. Lapac — Knin.

b. — Nije potvrđeno da je 383. puk prošao za Knin.

Od Knina za Bihać prevoženi civili.

c. — Nekoliko dana nema veze sa Dalmatincima.

3. — *Situacija kod III Proletbrigade:*

a. — U Livnu ima oko 4000, ovo nije još tačno provereno.[4]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u IRPJ, reg. br. 7062/VIII, 1—32 (44).

[2] Podaci pod „a" i „b" su od 16. aprila 1944 (vidi knjigu radiograma Štaba 1. proleterskog korpusa u Arhivu V. I. I., reg. br. 27—1, k. 372). Brigada se prebacila u zapadnu Bosnu 22. aprila. Opširnije o tome vidi dok. br. 14 i 94.

[3] Prema izvještaju Štaba 13. proleterske brigade od 1. maja 1944. Štabu 1. proleterske divizije, ona toga dana nije vodila borbu već je vršila pripreme za prelaz preko rijeke Vrbasa u zapadnu Bosnu (Arhiv V. I. I., reg. br. 23/2, k. 727).

[4] i [6] U Livnu se tada nalazila 1. bojna 6. ustaškog stajaćeg zdruga, a 22. aprila iz Livna je krenula kolona od 300 vozila ka Han Prologu gdje su je zaustavile jedinice 8. korpusa NOVJ. U međuvremenu je od Vrlike krenula grupa od 600 četnika, tako da se podaci vjerovatno odnose na sve ove snage. Vidi dok. reg. br. 36/3, k. 114—a, u Arhivu V. I. I., i „Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945", knj. 2.

b. — Namera navodno tih delova: sprovođenje mobilizacije na Livanjskom Polju. a pre toga proterivanje naših delova sa Livanjskog Polja.

Proverice se ti podaci.

4. — *Štab VIII korpusa javlja:*

a. — Prema dobivenim podacima 1 nemačka divizija neznanog broja i imena stigla na prostor Imotski — Zadvarje — Aržano.[5]

b. — Prema najnovijim podacima neki njeni delovi pošli ka Duvnu.

c. — Ima navodno 40 motorizovanih topova.

d. — U Vrlici koncentracija četnika.[6]

Govori se da bi imali poći u Bosnu.

5. — Molimo vas da preduzmete mere za osposobljenje telefonske veze sa vama. Mi praktično sa vama ne možemo da obavimo nijedan telefonski razgovor. Mi vas uvek čujemo, ali vi nas ne čujete. Šta je posredi, vaš aparat, drvarska centrala ili veliki broj telefona ukopčanih na liniju, ne znamo; ali smetnja je u svakom slučaju kod vas, jer sa svim ostalim brojevima možemo ipak, koliko-toliko da obavljamo razgovore.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba
(M.P.) pukovnik
Karlo Lalić

---

[5] Podatak je od 17. aprila (vidi knjigu radiograma 1. proleterskog korpusa u Arhivu V. I. I., reg. br. 27—1, k. 372), ali nije tačan jer je u pitanju jedna grupa neprijateljskih jedinica koje su se pripremale za izvođenje napada na području Dinare. Vidi dok. br. 85.

BR. 124

NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 26. APRILA 1944. ŠTABU 27. DIVIZIJE ZA UPUĆIVANJE 2. KRAJIŠKE BRIGADE U SASTAV 17. DIVIZIJE[1]

ŠTAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Broj: Sl./44.
26. IV. 1944.

ŠTABU XXVII NOU DIVIZIJE

Položaj

Čim stignete na prostoriju Sokolovići uputite II Krajišku brigadu preko Žepe na prostoriju Fakovići — Skelane, gdje će uhvatiti vezu sa štabom XVII divizije i staviti se pod njenu komandu.[2] Vaš štab neka se smjesti u Srebrenici. Birčansku brigadu rasporedite na prostoriju Drinjača — Bratunac — Kasaba sa glavnim zadatkom zaštite pravca od Zvornika.[3]

Daljnja objašnjenja i uputstva za vaš dalji rad primićete naknadno. Preko Vrhovnog Štaba obaviješteni smo da Muslimanska brigada sa jednim bataljonom Krajiške brigade i ranjenicima nalazi se u Pivi i ima vezu sa II Korpusom.[4] Preko Romanijskog Odreda pošaljite nam odmah izvještaj po dolasku u Sokoloviće.[5]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:

Komandant
general-lajtnant:

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 23—1, k. 408.

[2] U sastav te divizije brigada je ušla 6. maja 1944 (vidi o tome dok. reg. br. 8/3, k. 982 i 10/5, k. 987 u Arhivu V. I. I.).

[3] Sve do kraja aprila 19. birčanska brigada vodila je teške borbe na prostoru Sokolovića, Devetaka, Žeravica i Četojevića (vidi dok. reg. br. 12—7, k. 1111 u Arhivu V. I. I.).

[4] O rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 107.

[5] Izvještaj Štaba 27. divizije od 13. maja (dva) i od 14. maja 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ o dejstvima divizije u martu i aprilu biće objavljeni u tomu IV, knj. 25.

BR. 125

NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 26. APRILA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA DA PARTIZANSKIM STRAŽAMA DADU ORUŽJE I STARIJE BORCE[1]

ŠTAB
5 KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 422
Dne 26-IV 1944 g.

Reorganizacija i pojačanje partizanskih straža.—

ŠTABU IV, X, XI i XXXIX DIVIZIJE
ŠTABU DRVARSKO-PETROVAČKOG I
LIVANJSKO-DUVANJSKOG NOP ODREDA

Komandama područja izdali smo naređenje da se reorganizuju postojeće i formiraju najnužnije partizanske straže, predviđene propisom V.Š. od 23 februara 1944 godine.[2]

No, obzirom da istima nedostaje oružja za naoružanje tih straža, koga sad Štab korpusa u rezervi nema, — pomenutim komandama napomenuli smo da jedan dio ljudstva traže od Štabova divizija i odreda (neposredno potčinjenih Korpusu) na ovom sektoru. U ovome izađite im u susret.

Takođe je komandama područja naređeno da za uzeto boračko ljudstvo iz jedinica imaju uputiti novomobilisano.

Ljudstvo koje se bude davalo za partizanske straže treba da bude od starijeg, ranjavanog i iznemoglog boračkog ljudstva.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Komandant:
General-major,
S. Rodić

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 8—1/I, k. 1265.

[2] Dok. u Arhivu V. I. I., reg. br. 4—1, k. 15.

BR. 126

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 26. APRILA 1944. ŠTABOVIMA 1. i 13. PROLETERSKE BRIGADE ZA RASPORED I OFANZIVNO DEJSTVO NA KOMUNIKACIJAMA JAJCE — MRKONJIĆ-GRAD, JAJCE — CRNA RIJEKA I ROGOLJE — CRNA RIJEKA[1]

ŠTAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Broj sl.
26 aprila 1944
u 14 č.

ŠTABOVIMA: I PROLETERSKE BRIGADE
XIII PROLETERSKE BRIGADE

1. — Štab V Korpusa obavestio nas je da su snage Divizije „Princ Eugen" u D. Vakufu i Bugojnu zamenjene jedinicama IX ili XIII SS Divizije.[2] Nova Divizija sastavljena je od muslimana, u nemačkim uniformama i sa fesovima. 21 o.m. od te nove Divizije stiglo je iz Travnika u D. Vakuf i Bugojno 109 kamiona sa vojskom i 18 tenkova. Tada je otišlo za Jajce 35 kamiona uz pratnju tenkova (ne navode tačan datum).

Jedinice iz „Princ Eugena", navodno, treba da se vrate ka Travniku.[3]

Važno je što hitnije proveriti da li su jedinice iz Divizije „Princ Eugen" smenjene i na sektoru Jajce — Mrkonjić Grad, kao i to, kuda su posle smene krenule. Štabovi brigada ovo će najhitnije proveriti i o rezultatu nas izvestiti. Naročita hitnost i važnost ovoga je u tome da bi tačno saznali da li se ovim pokretima nove Divizije radi o smeni ili o pojačavanju snaga Divizije „Princ Eugen".

2. — Činjenica da je naš opšti zadatak zatvaranje određenog pravca ka centralnom delu slobodne teritorije i suviše je uticala na defanzivni karakter rada brigada. Neprijateljske

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 18/1, k. 712.

[2] i [3] Manevrom motorizovanih jedinica 7. SS divizije, Nijemci su uspjeli da prikriju tačan raspored svojih snaga na toj prostoriji. Tako je obavještenje o 9. SS diviziji pogrešno, jer ona od 1942—1945. nije bila u Jugoslaviji. Trinaesta SS divizija „Handžar" je u aprilu dejstvovala u istočnoj Bosni protiv jedinica 3. korpusa NOVJ i njene jedinice tada nisu prelazile u srednju Bosnu. Opširnije o rasporedu i dejstvu 7. SS i 13. SS divizije vidi dok. br. 167, 186, 190 i 192 u ovoj knjizi i dok. reg. br. 25/4, k. 9 i 3/2—a, k. 72 A u Arhivu V. I. I.

jedinice, inače osposobljene za brze pokrete i kretanje po svakom terenu, uspele su da do sada zadrže inicijativu za sebe.

Iako naš osnovni zadatak ostaje isti, mi smo u mogućnosti, naročito sada pri stabilizaciji neprijateljske grupe prema nama, da u taktičkom smislu preduzmemo ofanzivne akcije koristeći to da su neprijateljske komunikacije izložene našem dejstvu na većoj dubini i na široj prostoriji po kojoj neprijatelj je ostavio i male posade i usputne stanice. Ovakvim dejstvom, pored toga što ćemo najlakše i najefikasnije vršiti opšti zadatak, mi ćemo najbrže i najsigurnije dobijati podatke o neprijateljskim snagama, rasporedu i namerama.

U ovom smislu sa dejstvom otpočeti odmah, i to sistematski i dobro pripremajući akcije. „Pripucavanje" i „Napucavanje" sa neprijateljom ne daje nikakve rezultate, sem štetne. (II bataljon I brigade na datom pravcu dejstva imao je vrlo povoljan cilj: neprijateljsku artiljeriju kod Previla. Uspeh u likvidaciji artiljerije imao bi višestruke koristi. Međutim, slabom organizacijom i neuviđanjem važnosti, II bataljon je upropastio samu akciju i prilično je kompromitovao za ponovno izvođenje).[4]

I Proleterska brigada svoje ofanzivne akcije vršiće na sektoru: komunikacija Jajce — Mrkonjić Grad, komunikacija niz Vrbas, Jajce — Crna Rijeka i na ciljeve između te dve komunikacije. Za ovo dejstvo upotrebiti do tri bataljona.[5]

XIII Proleterska brigada dejstvovaće na komunikaciji Rogolje — Mrkonjić Grad — Crna Rijeka i teren severno od ove komunikacije. Upotrebiti 1 do 2 bataljona.[6]

Tražili smo da V Korpus naredi da jedna jača jedinica dejstvuje na terenu Manjače između Podrašnice i Vrbasa. Štab XIII Proleterske brigade sa tom jedinicom će se povezati i sa njom uskladiti svoje ofanzivne akcije.

3. — Šaljemo vam radio stanicu, planove veza sa radiotelegrafistima. Početak radio veze sa nama i sa — I — brigadom sutra 27 o.m.

4. — U dosadanjim akcijama miniranje cesta dalo je svoje rezultate, kako u uništavanju vozila, tako i u svođenju njihove brzine kretanja na brzinu pešaka koji ispred njih traži mine. I ovaj metod defanzivnog postavljanja treba dopuniti ofanzivnim sredstvima za borbu protiv neprijateljske motorizacije. U tom cilju iskoristiti sva protivkolska oruđa: topove, bacače i puške. Ta oruđa postavite tako da uvek mogu dejstvovati na pravcima verovatne pojave motorizacije.

---

[4] Vidi dok. br. 119.
[5] Bliže o njenom rasporedu i dejstvu vidi dok. br. 133 i 142.
[6] O rasporedu te brigade vidi dok. br. 137.

No, u izvesnim slučajevima, i miniranje prima karakter ofanzivnog delovanja i tada daje u toliko veće rezultate. To je slučaj kada se miniranje vrši duboko u neprijateljskoj pozadini, gde on pretpostavlja sigurnost i zbog toga će najsigurnije i „naleteti na minu". Objasnite potčinjenim štabovima efikasnost raznih metoda miniranja u pojedinim slučajevima i naredite im da snabdevaju sa minama leteća odeljenja kada ona idu na zadatak na komunikacije u neprijateljskoj pozadini.

Izgleda da neprijatelj spravom (na magnetskoj osnovi) pronalazi i uklanja mine. Zbog toga naši mineri treba da postave mine i montiraju ih tako da, iako budu otkrivene, njihovo demontiranje i sklanjanje pretstavlja opasnost za onoga koji nije upoznat.

Upućujemo zamjenika komandira naše Inžinjerske čete koji će preneti svoje iskustvo i privremeno potpomoći rad minerskog voda XIII brigade na miniranju ispred svoga sektora.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR,	NAČELNIK ppukovnik **Moma Đurić**	KOMANDANT pukovnik **Vaso Jovanović**

(M.P.)

BR. 127

PREDLOG ŠTABA 29. NOU DIVIZIJE OD 26. APRILA 1944. ŠTABU 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE ZA RASPOREDI DEJSTVO NA PROSTORU OKOLIŠTE – VRANJA DUBRAVA, ZAUŠJE – BIJELA RUDINA, GRANICA I SELIŠTA – PLANA – TRNOVICA[1]

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Pov. Broj 399
Dana 26. IV. 44 u 20 č.
Divin

ŠTABU X HERCEGOVAČKE N. O. U. BRIGADE

Primljen je vaš izveštaj od 26 o. mj.[2]

Iz bataljona „Rade Pravica", niti iz kojih drugih partizanskih bataljona za sada nema izgleda da bi dobili boraca.

Pošto je i ako možda momentalno neaktivan sektor Nevesinja, to ćemo 3. bataljon XI brigade uputiti sjutra poslije ručka u s. Selišta i stavićemo ga pod vašu komandu.[3]

Obzirom na blizinu bolnice u Kuti Bileći, sektor Bileća — Trebinje za jednu nijansu izgleda nam važniji od pravca Gacko — Avtovac.

Stoga bi dobro bilo rezervu držati bliže prvom pravcu, odnosno negdje oko Trnovica — Podgorje.

Stalno držanje naših bataljona na istim mjestima bilo bi u osnovi pogrešno. Ne smijemo nikako dati prednost zaštiti svih naših sela pred daleko važnijim činjenicama bojne gotovosti i tajnosti o mjestima naših snaga. Naime bolje je momentalno i po koje selo upustiti privremeno pod neprijateljsku kontrolu, ako ćemo time postići da neprijatelj ne može da utvr-

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 52—1, k. 1148 I.

[2] i [5] U pomenutom izvještaju ukratko je prikazana borba od 25. aprila kod Bileće, u kojoj su bataljoni te brigade protivnapadom povratili izgubljene položaje i četnicima nanijeli gubitke od oko 50 poginulih i ranjenih, dok su gubici brigade iznosili 8 mrtvih, 18 ranjenih i 5 nestalih boraca. (Arhiv V. I. I., reg. br. 53—3, k. 1148 I.) O toj borbi vidi i dok. br. 120 u ovoj knjizi.

[3] Pomenuti bataljon je do 23. aprila bio pod komandom Štaba 10. hercegovačke brigade (vidi naređenje Štaba 29. divizije od 23. aprila). Naređenjem tog Štaba od 26. aprila 1944. ponovo je stavljen pod komandu Štaba te brigade (Arhiv V. I. I., reg. br. 50—1, k. 1148 I i 28—7, k. 1143).

di mjesto naših snaga i namjere. Konkretno — uporno čuvanje Baljaka omogućilo je bandama da saznaju tačno mjesto naših snaga, stoga nas lako napadnu, a kad napadaju imaju inicijativu i sa time mogućnost da ispolje svoj manevar, da udare bočno i iznenadno i tako unaprijed nepotrebno imaju početne uslove za uspjeh. Držanje glavnine suviše blizu neprijatelja, a kada ona bude napadnuta od neprijatelja oduzimamo sebi mogućnost i procjene situacije i ostvarenje ikakvog plana napada, već se borba prima na brzinu, samim tim prinuđeni smo makar i trenutno na odbranu, pa tek docnije ako se može preći u napad — i to redovno frontalno, jer se nema prostora za ispoljavanje manevra obuhvata i opkoljavanja. Ovo naročito onda kada neprijatelj drsko napadne sa čime se već mora sada računati i baci svoje jače snage u obuhvat, gdje je još teže obuhvatiti napadače sa kim se je već u tijesnom dodiru.

Za obuhvatni i opkoljavajući udar koji je nužan za pune uspjehe neophodan je prostor od bar u ovom konkretnom slučaju nekoliko kilometara odnosno da se napad otkrije bar jedan čas prije dolaska napadača do naše glavnine, te da se za to vrijeme i kroz taj prostor u pokretu naprijed naše jedinice pravilno razviju za protivnapad. U protivnom, ako nemamo dovoljno vremena i prostora naš napad neće se moći u potpunosti ispoljiti jer će snage naše nedovoljno razvijene — mislimo u manevarskom smislu ući u odlučnu borbu prije vremena i ideja manevra neće doći do izražaja već će ispasti samo običan frontalni sukob na užem frontu gdje se izlažemo opasnosti i počesnog tučenja, jer se može desiti da neprijatelj obračuna sa dijelom naših snaga koje ga čekaju frontalno prije nego što se ispolji dejstvo snaga otišlih za manevar.

Stoga smo mišljenja da bi najzgodnije bilo jedan bataljon držati u Okolište — Vranja Dubrava, nekad i kod Vučkovića, a nekad i Radmilovića Dubrava (u ovom posljednjem slučaju tajne zasjedice morale bi biti ne samo na Hadžibegovom Brdu i Modropcu sa isturenim bojnim patrolama više same Bileće već i kod Deleuša i na padinama južno od Prijedora radi blagovremenog otkrivanja napada a naročito onih dijelova koje bi težile obuhvatu). Drugi jedan vaš bataljon trebalo bi držati oko Zaušje — Bijela Rudina, a povremeno i na Bodeniku ili Podubovcu (ovaj da drži vezu sa „Sitničkim"). „Sitnički" bataljon treba držati na krilu vašeg desnokrilnog bataljona (kada je vaš bataljon na Bijela Rudina — Zaušje „Sitnički" bataljon treba da je na Granici ili Krstači sa izviđanjem Zvijerina — Čapin, a kada je vaš bataljon u Bodeniku ili Podubovcu, „Sitnički" treba čuvajući ga od većih štrapaca, demonstrativno upućivati ka Crnim Vrhovima, što će ga i osamostaljivati).

Ako ovako držite bataljone, svaka dva do tri dana mijenjate im logore i češće ih opominjete konkretno na budnost važnih pravaca, sigurno je da će tajnost vašeg mjesta i namjera biti zastupljena. Ako bataljoni dalje od sebe bar nekoliko kilometara imaju jače zasjede, a ove opet ispred sebe bojne patrole — danju na čukama, a noću u jarugama, onda će neprijatelj biti uvijek na vrijeme otkriven i bataljoni će imati vremena i prostora da se razviju i pređu u uspješan protiv napad.

Ideju manevra pored ostalog — rasporeda bataljona, regulisanja međusobnog pomaganja, veze i drugog, — ispoljiti i na taj način na pr.: ako neprijatelj napadne bataljon istočno od druma, onda bataljon koji je zapadno od druma kreće u napad i dobrim dijelom svojih snaga odmah udara u lijevi bok i leđa napadaču, a „Sitnički" kreće u demonstrativni napad dublje mimo desno krilo vašeg desnokrilnog bataljona. Ako budu napadnuta oba vaša bataljona onda „Sitnički" kreće naprijed da bi se makar sa kolikim snagama pojavio bočno ili i sa leđa napadaču.

Pri svemu ovome čim se borba otvori i ocijene joj se srazmjere, bar dio operativnog Štaba brigade sa rezervom kreće naprijed i čim dobije podatke o situaciji izdaje kratke zapovijesti pismene ili usmene i teži rezervom napasti neprijatelja na najosetljiviji bok ili leđa.

Imati na umu da će za mnogo kraće neprijatelj biti razbijen i uspjeh veći ako se prvim borbenim redom frontalno zadržava ili i obuhvata sa jednog krila a rezervom udari u leđa pa makar se i čekalo malo vremena dok rezerva stigne da ispolji svoj manevar, nego da se zbog brzine i volje da bi se neprijatelj što prije razbio rezervom interveniše frontalno ili samo bočno.

Malo je nepravilno, ali zbog tješnje veze sa pravcem od Gacka i izviđanja ka Vučijoj Bari najzgodnije je ipak da taj štab i rezerva budu na prostoru Selišta — Plana — Trnovica, no s tim da operativni dio toga štaba i rezerva na vrijeme kreću na ugroženi pravac.

U Bileći proturati vijesti o stizanju pojačanja ka Bileći, da smo dobili municije od Saveznika i V. Š. i Korpusa, a ovo isto proturati da stiže i na pravac Gacko kod neprijatelja u Gacko.

Dijelovi XII. brigade i vaše snage samoinicijativno treba da se pomažu na slučaj napada na vas i njih. Ovo sada regulisati pa kada bude za to potreba da se postupa bez naređenja.

Vaše snage koje zatvaraju pravac od Gacka (oko dva bataljona brigade) ne smiju biti također na istim mjestima. Ma

gdje bili, bar jedna četa treba da je oko Brestica radi izviđanja ka pravcu Šarića Grede — Ključ — Zagradci.

Povremeno vaše snage ka Gacku treba da se pojavljuju i u Dobrelji, a prenosite naređenje bataljonu „Vule Skoko“ da se stavi pod vašu komandu no s tim da ga po mogućstvu držite na prostoru Lipnik — Gareva radi veze sa komandom mjesta Gacko, da vas ne obiđu preko Kapić [pl.] i dejstva u leđa neprijatelju ako krene Stepenu.

Malo je vjerovatno bez jačih snaga da bi neprijatelj krenuo preko Vučje Bare, te je izgleda dovoljno pravac Selišta — Meka Gruda — Malinov Vis i dalje osmatranje ka pravcu od Ublića i Zagradci, dovoljno bilo izviđati slabijim patrolama brigadne rezerve i Selišta i uz to organizovati ob. službu sa Rioce i našim familijama u Tucakov Do i Ljeskovac. Ako bi baš tuda neprijatelj krenuo brigadna rezerva ga može dočekati bar na Rogovima, nama javite da sa pratećom ispoljimo dejstvo preko Suhog Visa, a u leđa im udariti dijelom snaga od Gacka.[4]

Hrvatski oficir nije nam još stigao.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar (M.P.) Načelnik, pukovnik
Dragiša Ivanović **Rade Hamović**

P.S.

Nastojaćete da u buduće uložite više truda u objektivnoj procjeni situacije. Ovo napominjemo iz razloga što ste prije neki dan bili mišljenja da možete sa dva bataljona likvidirati Bileću, a dogodilo se je obratno[5] i to u mnogo povoljnijem položaju za nas nego što bi bio napad.

---

[4] O rasporedu i dejstvu 10. hercegovačke brigade u aprilu vidi relaciju njenog Štaba od 6. maja 1944. u Arhivu V. I. I., reg. br. 6/6, k. 1143 A.

BR. 128

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 26. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBAMA NA PROSTORU JEZERO – MRKONJIĆ-GRAD[1]

ŠTAB
I PROLETBRIGADE
26 aprila 1944.
u 15 časova

ŠTABU I PROLETDIVIZIJE

U toku jučerašnjeg dana 25 o.m. VI bataljon i bataljon „Garibaldi" vodili su borbu na liniji Jezero — Majdan — Hoćune. Neprijatelj drži Zekilovu kosu i oko sela Alinovca kao i selo Prisoje (Jezurine — k. 548), sa tog sektora obezbjeđuje komunikaciju Jezero — Mrkonjić [-Grad]. Ova dva bataljona uspjeli su da odbace neprijatelja sa južne strane komunikacije Jezero — Mrkonjić.[2]

Na komunikaciji postignuti su dosta dobri rezultati, oštećena su dva kamiona. i razbijeno 5 kamiona sa vojskom koji su imali gubitke 35 izbačenih iz stroja. Na tom sektoru neprijatelj je poduzeo protunapad 25 o. m. u 14 časova i ponovo ovladao položajima koje je ranije držao.[3] Mine koje su bile postavljene na sektoru Majdana (VI bataljona) nijesu mnogo koristile pošto je neprijatelj iste otkrio. Minersko odjeljenje koje se nalazi kod VI bataljona sa eksplozivom je srušio most na r. Jošavki kod k. 630.

U ovoj akciji imali smo 1 druga teže ranjenog (komandira iz VI bat.).

Danas u 3 časa izjutra neprijatelju je stiglo pojačanje do 100 ljudi i preduzeo je napad na sektoru VI bataljona i bataljona „Garibaldi". Borba je trajala do 9 časova, ali neprijatelj nije uspio da potisne naše bataljone. Izvještaj o rezultatu jutrošnje akcije još nijesmo dobili, čim dobijemo priložit ćemo ga.[4]

Prema izvještaju Štaba VI bataljona neprijatelj na pravcu juga nema ofanzivnih namjera, ali nastoji da pod cijenu svega obezbijedi komunikaciju Jajce — Mrkonjić za saobraćaj. Na sektoru našeg III bataljona do sada nema nikakvih promjena.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 36—2/I, k. 713.

[2] i [3] Bliže o neprijateljskim snagama vidi dok. br. 188 i 192.

[4] O borbama pomenutih bataljona vidi dok. br. 129.

Na sektoru južno od Jezera pa do Vrbasa prema Vijencu nema nikakovih promjena, izviđačka desetina I bataljona uvijek se nalazi na tom terenu, a češće puta na Ćusini. Na sektoru Vijenca neprijatelj ima obezbjeđenje do 50 vojnika, ali ne pokušava da pravi nikakvu ćupriju.

Na sektoru Jezero — Mrkonjić aktivirat ćemo koliko se može najviše tri naša bataljona i nastojati da neprijatelju na tom sektoru oduzmemo inicijativu. Uslovi za ova tri bataljona na tom sektoru dosta su nepogodni radi samog smještaja, a i sam teren za dejstvo na komunikaciju nije pogodan. No i pored ovoga moći ćemo postići na komunikaciji dobre rezultate.

Na sektoru Jezero neprijateljske snage su jake do 300 vojnika.[5]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant-kapetan,
(M. P.) **Jagoš Žarić**

BR. 129

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 26. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBAMA KOD JEZERA[1]

ŠTAB
PRVE PROLETERSKE BRIGADE
26 aprila 1944.
18 časova[2]

ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE

Izveštaj koji smo dobili od našeg VI bataljona, a koji je pisan u 14.30 časova glasi:

Neprijateljski napad 26 o.m. na sektoru VI bataljona i bataljona „Garibaldi" nije uspeo. Neprijatelj je ponovo vraćen ka Jezeru, ali još uvek drži kose između drumova kod Jezera. Jače snage su mu prema istočnoj strani, na sektoru s. Prisoje.

---

[5] Posljednja rečenica dopisana je mastilom, latinicom.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 37—2/I, k. 713.

[2] Riječi: „18 časova" dopisane su mastilom, ćirilicom.

Neprijatelj raspolaže sa nekoliko bacača, jednim topom i nekoliko bornih kola.[3]

VI bataljon takođe nas izveštava da je neprijatelj juče, 25 o.m. prebacio od Mrkonjića [-Grada] za Jajce 80 kamiona sa vojskom uz pratnju tenkova i bornih kola.[4] Neprovereni izveštaj u kome se kaže da je neprijatelj popravio komunikaciju Jajce — Banja Luka (niz Vrbas), u ovom slučaju moglo bi se donekle i poverovati.

Danas očekujemo izveštaj iz Jajca o neprijateljskim snagama i njihovim daljim namerama (pokretu).

Potrebno bi bilo da XIII Prolet. brigada sa svog sektora preduzme izviđanje garnizona u samom Mrkonjiću, kao i izviđanje komunikacije Mrkonjić — Crna Rijeka — Banja Luka. Mi ćemo takođe sa svoje strane preduzeti da isto proverimo.

Neprijatelj nastoji da po ceni svega obezbedi komunikaciju Mrkonjić — Jajce. Karakteristično je da neprijatelj uvek odvozi vojsku od Mrkonjića ka Jajcu, a od Jajca ka Mrkonjiću uvek se vraćaju prazni kamioni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant-kapetan
(M.P.) **Jagoš Žarić**

---

[3] Vidi dok. br. 128, 188 i 192.

[4] Drugi bataljon 13. SS puka prebacio se 24. aprila u Jajce gdje je smijenio 7. SS izviđački bataljon koji je 25. aprila prebačen u Mrkonjić-Grad. Vidi dok. br. 192.

BR. 130

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KOZARSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE OD 26. APRILA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O POSJEDANJU ODREĐENIH POLOŽAJA I O NAPADU NA KOTOR-VAROŠ[1]

ŠTAB
V KK NOU BRIGADE
26 april 44 g.

ŠTABU XI NOU DIVIZIJE

Položaj

Izveštavamo Vas da su naši III i IV bataljon zauzeli određene položaje.[2] Juče jedna četa III bataljona je vodila borbu u Pribiniću sa četnicima. Rezultat borbe nepoznat. Kako se priča ovde i komesari neke dve čete I bataljona koji su stigli na kurs govore da je Kotor-Varoš napadat ali nije zauzet.[3] Naši imali su, tj. i četa I bataljona priličan broj ranjenika i jednog nestalog. Ostale snage koje su učestvovale u napadu kako se priča da su samo pripucavale. Ukoliko će topovski vod pripasti pod našu komandu onda Vi bi mogli uputiti njega do Čečave u sastav IV bataljona koji se nalazi na Čečavi.

Štab brigade nalaziće se u Klupama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar,
otsutan

Z. komandanta-major,
Rade

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 19/2, k. 870.

[2] U naređenju Štaba 5. kozarske (krajiške) brigade od 25. aprila 1944. stoji da 3. batalion sa dvije čete zauzme položaje u Pribiniću i Buletiću i zatvori pravac prema Tesliću, a sa jednom četom da ostane u Klupama gdje treba da pripremi karavan i da ga sprovede preko Borja pl. Četvrtom batalionu naređuje se da se sa dvije čete smjesti u Ukrinici i Rastuši, a sa jednom četom u Čečavi kao zaštita prihvatne bolnice i brigadne ambulante (Arhiv V. I. I., reg. br. 46—1, k. 870).

[3] Prema izvještaju Štaba 11. divizije od 2. maja 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ napad na Kotor-Varoš nije uspio zbog zakašnjenja nekih jedinica i slabog sadejstva (Arhiv V. I. I., reg. br. 29/4, k. 866). O tome vidi i dok. br. 103 i 188 u ovoj knjizi.

BR. 131

IZVJEŠTAJ ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 27. APRILA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O MJESTIMA POGODNIM ZA AERODROME[1]

ŠTAB
5 KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Str. Pov. Br. 425
Dne 27-IV-1944 god.

Strogo poverljivo!
Kopija[2]

predlaže mjesta za spuštanje aviona za vezu.—

VRHOVNOM ŠTABU NOVJ

U vezi Vašeg akta od 21 aprila ov. god. u pogledu pronalaska aerodroma za smještaj aviona,[3] izvještavamo Vas slijedeće:

1) Masiv Grmeča nije pogodan za spuštanje i smještaj aviona predviđenih vašim dopisom. U području Grmeča mogla bi se naći takva mjesta, ali ne bi odgovarala uslovima konspiracije i bila bi udaljena od mjesta gdje se Vi nalazite.

2) Odabrali smo kao najpogodnija mjesta:

a) *Uvalu*, poljanu 2 km istočno od željezničke stanice Potoci. Poslije izvršenih potrebnih manjih radova, ovaj će aerodrom biti sposoban da primi 2—4 aviona za vezu. Avioni će se po spuštanju moći uvući dublje u visoku šumu i dobro kamuflirati.

b) *Kozila*, pašnjak 6 km istočno od s. Drinić. Ovo mjesto je pogodno za spuštanje manjih aviona. ali su potrebni veći radovi oko pripremanja mjesta za sklanjanje aviona.

c) *Mrđe*, livada kod utoka potoka Ljeskovice u Unac. Ovo mjesto sposobno je da odmah primi avione, koji bi se mogli, ne najbolje, kamuflirati u vrbama blizu mjesta spuštanja. Mokronoge ne dolaze u obzir, jer je teren podvodan i nepogodan za kamuflažu.

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 24—5, k. 458 A.

[2] Dopisano mastilom, latinicom.

[3] Prema tom aktu saveznici su Vrhovnom štabu NOV i POJ dali dva aviona sa pilotima i mehaničarima. Avioni su bili namijenjeni za vezu između naših jedinica i za izviđanje. Uskoro je trebalo da stignu još dva takva aviona, pa su predviđena i mjesta za njihovo spuštanje (Arhiv V. I. I., reg. br. 27—1, k. 458 A).

3) Mjesto ad/a biće sposobno od 1 maja ov. god. da primi avione i po našem mišljenju ovo je do sada najbolje mjesto,[4] pregledano od engleskog avijatičkog majora.

Potrebno je da odobrite izbor mjesta pod a, b i c da bi se utanačilo tačno vrijeme i znakovi za prihvat aviona bilo na kojem od ovih mjesta.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
general-major,
S. Rodić

BR. 132

IZVJEŠTAJ ŠTABA 39. NOU DIVIZIJE OD 27. APRILA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVU DIVIZIJE OD 28. MARTA DO 13. APRILA[1]

ŠTAB
XXXIX DIVIZIJE V KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
Op. pov. br. 41
Dne 27 aprila 1944 godine

15-dnevni operacijski
izveštaj dostavlja.

ŠTABU V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Jedinice ove divizije u vremenu od 28. III. 1944 do 13. IV. 1944 godine imale su slijedeći dodir sa neprijateljem:

28. III. 1944 — XIII KNOU brigada na prostoriji Surjan — Kadina Voda — Dobrnja — Pejakovići na odmaranju.[2] XV KNOU brigada (1 bataljon) napao četnike u s. Goleši.

---

[4] Vjerovatno se odnosi na aerodrome I i II vazduhoplovne baze. Štab 5. korpusa NOVJ je 1. maja 1944. odredio jedinice za obezbjeđenje i ljudstvo za održavanje tih aerodroma (Arhiv V. I. I., reg. br. 28/5, k. 458 A i 27/1—14, k. 459 A).

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 2/2, k. 1265.

[2] i [6] Opširnije o rasporedu i dejstvu 13. krajiške brigade od 28. marta do 11. aprila vidi izvještaj njenog Štaba od 25. aprila 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. 10—4, k. 1281).

	Neprijatelj je imao 2 mrtva i 16 zarobljenih. Vlastitih gubitaka nije bilo. Plijen: 13 pušaka i nešto municije. Udarni NOP odred bio je na maršu od Krnjeuše ka Čaplju. Zmijanjski NOP odred bio je na odmaranju u s. Dubici.
29-III. 1944	XIII KNOU brigade I. bataljon krenuo iz Surjana u Krupu na Vrbasu. XV KNOU brigada na odmoru u Melini i Rakitovači. Udarni odred na maršu od Čaplja ka Sokolovu. Zmijanjski NOP odred u s. Dubici na odmoru.
30. III. 1944	XIII. XV i Zmijanjski odred na istim položajima. Udarni odred na maršu od Sokolova ka Tramošnji.
31. III. 1944	IV. bataljon XIII. brigade napao četnike u s. Melini i Pervanu. Nakon kraće borbe četnici su natjerani u bjekstvo. Neprijatelj je imao 2 mrtva, 7 ranjenih i 2 zarobljena. Vlastitih gubitaka nije bilo. Zaplijenjeno 5 pušaka, 350 metaka i 1 konj sa sedlom. I. bataljon XV brigade je napadnut u 3 sata od četnika. Borba je trajala sat i po. Neprijatelj je imao 8 mrtvih i 12 ranjenih. Vlastiti gubitci 2 mrtva i 2 ranjena. Plijen: 1 puškomitraljez i 6 pušaka. Izgubljen 1 mitraljez tipa „Fiat". Udarni odred na maršu prema s. Krivaji i Gradini. Zmijanjski odred na odmoru u s. Dubici.
1. IV. 1944	Divizija na određenim položajima na odmoru.
2. IV. 1944	XIII brigada u pokretu na prostoriju: Han Kola — G. Pervan — Konatari. Kod XV brigade, Udarnog, Zmijanjskog odreda bez promjene.
3. IV. 1944	XIII brigada u pokretu ka Sitnici i Kadinoj Vodi sa zadatkom zatvaranja pravca

	Mrkonjić — Ključ i Mrkonjić Grad — Banja Luka., pošto je neprijatelj prodro u Mrkonjić Grad.[3] XV brigada, Udarni i Zmijanjski odred bez promjena.
4-IV. 1944	XIII brigada zaposjeda određene položaje na Sitnici — Kuku i Đukićima. XV brigada izvršila pokret u s. G. Ratkovo, gdje je zaposjela položaj i uhvatila vezu sa XIII brigadom. Udarni odred izvršio pokret u Ramiće i Peći. Zmijanjski odred izvršio pokret u Krupu na Vrbasu.
5. IV. 1944.	XIII brigada pripremala je napad na neprijatelja na Rogoljima. Do sukoba nije došlo jer je neprijatelj se prije povukao. Jedan bataljon XV brigade držao je položaj na Sitnici. Udarni odred na maršu u pravcu Orahovljana, Ćađavice i Zablaća. Zmijanjski odred na odmoru u s. G. Sokolovu.
6. IV. 1944	XIII brigada ulazi u Mrkonjić Grad, te zaposjeda položaje prema Manjači i Jajcu, a jedan bataljon na Ponoru. XV brigada bez promjena. Udarni odred zaposjeda položaje u Orahovljanima. Klokotovcu, Kuku, a jedan bataljon u Zablaću, kao rezerva. Zmijanjski odred na odmaranju u s. G. Sokolovu.
7. IV. 1944	Dva bataljona XIII brigade krenula su na položaje prema Jajcu, ali su se putem sukobila sa Nijemcima. Pod jačim pritiskom neprijatelja naše snage su se povukle, te je neprijatelj ušao u Mrkonjić Grad i povukao se u Jajce.[4] Neprijateljski gubitci nepoznati. Vlastiti gubitci 2 ranjena. Izgubljeno je jedno postolje teškog bacača, 8 granata i 2 konja. XV brigada se je odmarala na svojim položajima.

[3] i [4] O ulasku neprijateljskih snaga u Mrkonjić-Grad vidi dok. br. 192.

	Udarni odred bez promjena. Zmijanjski odred bez promjena.
8. IV. 1944	XIII brigada zauzima položaj na Previli, Magaljdolu, Rogoljima i Gustovari. XV brigada, Udarni i Zmijanjski odred odmaraju se na svojim položajima.
9. IV. 1944	II. bataljon XIII brigade vodio je borbu sa neprijateljem, koji je pokušao prodrijeti iz Jajca za Mrkonjić-Grad [preko] Magaljdola.[5] Neprijatelj je odbačen natrag u Jajce uz slijedeće gubitke: 13 mrtvih i ranjenih. Vlastiti gubici 1 ranjen. XV brigada, Udarni i Zmijanjski odred nalazili su se na svojim položajima na odmaranju.
10. IV. 1944	Jedna četa XIII brigade čistila je s. Trijebovo od četnika.[6] Zarobljena je jedna puška, 6 bombi, nešto municije i ostale spreme. XV brigada vrši pokret od G. Ratkova ka Golešima, Pervanu i Melinoj na novo određene položaje. Udarni i Zmijanjski odred bez promjena.
11. IV. 1944	XIII i XV brigada na odmaranju. Udarni odred je izvršio pokret na nove položaje Stričići. Dujakovci i Vulin. Zmijanjski odred zasjeda položaje u s. Pavići.
12. IV. 1944	Sve jedinice nalazile su se na određenim položajima, na odmaranju.

DIVIZIJA JE U TOKU 15 DANA IMALA SLIJEDEĆE:

1.) **Gubici:**

	a) *Vlastiti:*	2 oficira i 1 borac poginuli. 1 politkomesar i 5 boraca ranjeni.
	oružje:	1 mitraljez „Fiat", jedno postolje t. bacača, 8 granata i 2 konja.

[5] Vidi dok. br. 177.

b) *Neprijateljski:* 25 mrtvih
19 ranjenih
18 zarobljenih

2.) **Plijen:** a) *oružje:* 1 mitraljez i 25 pušaka.
b) *municija:* 6 ručnih bombi, 350 puščanih metaka.

3.) **Raspored jedinica** na dan 12. IV. 1944 godine.
XIII KNOU brigada sa jednim bataljonom na položaju Vođevići — Katunište — Hoćune, sa zadatkom zatvaranja pravca Jajce — Mrkonjić Grad, jedan bataljon na Magaljdolu zatvara pravac Jajce — Magaljdol — Mrkonjić Grad. Jedan bataljon na Rogoljima, a jedan u Šehovcima kontrolišući Šehovce i Trijebovo. *XV KNOU brigada* na položajima Melina — Pervan — Goleši, sa zadatkom kontrolisanja puta Banja Luka — Sitnica i Banja Luka — Sanski Most. *Udarni NOP odred* na položajima Stričići — Dujakovci — Vulin, sa zadatkom zatvaranja pravca cestom Banja Luka — Sitnica.
Zmijanjski NOP odred u s. Pejakovićima sa zadatkom razbijanja manjih četničkih grupa i petorki.

4.) **Naročito:** Nije bilo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, Načelnik štaba, kapetan, Komandant, pukovnik,
N. Prodanović s.r.

(M. P.)

Da je prepis vjeran originalu tvrdi i ovjerava:

(M.P.) Načelnik štaba
ppukovnik
Jovo Jović

BR. 133

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 27. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBAMA KOD SELA BRDA, ŠIBOVA I TONKOVCA[1]

ŠTAB I PROLETERSKE
BRIGADE
27. IV. 1944
u 18 č.

ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE

Položaj

1. — U toku celoga dana na celom našem sektoru vode se borbe sa posebnim neprijateljskim grupama.

Na sektoru III bataljona neprijatelj je još sinoć u 17 čas. napravio ispad ka k. 1349 u jačini od 50—80 vojnika i odbijen je. Jutros je na tome sektoru oko 9 čas. počela borba o kojoj do sada nemamo izveštaja.[2] Izveštaj III bataljona važan zbog obaveštenja, prilažemo.

Na sektoru Šibovi nije bila borba na položajima, ali se oko 10 sati danas probio — provukao jedan neprijateljski „Trupp"[3] do samog sela Šibovo i iznenadio u selu delove II i IV bataljona. (IV bataljon je u to vreme izlazio na položaje da smeni II bataljon). Grupa je došla iznad kuće gde je bio Štab bataljona i otvorila jaku vatru iz mašinki i „šaraca", tromblona i jednog teškog bacača. U bliskoj borbi IV bat. imao je 1 mrtvog i 2 ranjena, a II bataljon 2 ranjena druga. Neprijatelj je imao 1 mrtvog podoficira koga je uspeo da odvuče. Neprijatelj je zarobio engleski puškomitraljez IV bat. pošto mu je mitraljezac poginuo. Neprijatelj je zarobio komoru Štaba IV bataljona i jahaće konje. Nakon 15 min. borbe „Trupp" se povukao. Delovi II su ga gonili no bez ikakvih rezultata.

Na sektoru VI bataljona i bat. „Garibaldi", tj. Veliko Brdo — Sinjakovo — Tonkovac — Orlovača, u toku celoga dana čuje se jaka borba. Artiljerija (3 topa) vrlo često tuče te položaje. Tamo su Jagoš i Mirko. Do sada nemam nikakvih izveštaja. Sudeći po vatri neprijatelj je mislim bio uspeo najpre da potisne

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 38/1—2/I, k. 713.

[2] Vidi dok. br. 142.

[3] O trupovima i o načinu njihovog dejstva vidi tom IV. knj. 20, dok. br. 27.

ŠTAB I PROLETERSKE
BRIGADE
27.IV.1944

Y 18

STABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE
Poljski

1.-U toku celoga dana na celom našem sektoru vode se borbe sa posebnim neprijateljskim grupama.
Na sektoru III bataljona neprijatelj je još sinoć u 17 čas napravio ispad ka k.1349 u jačini od 50-80 vojnika i odbijen je.Jutros je na tome sektoru oko 9 čas.počela borba o kojoj do sada nemamo izveštaja.Izveštaj III bataljona važan zbog obaveštenja,prilažemo.
Na sektoru Šibovo nije bila borba na položajima,ali se oko 10 sati danas probio-provukao jedan neprijateljski "Trupp" do samog sela Šibovo i izmasacirao u selu delove II i IV bataljona.(IV bataljon je u to vreme izlazio na položaje da smeni II bataljon).Grupa je došla iznad kuće gde je bio Štab bataljona i otvorila jaku vatru-iz mašinki i "Šarca",tromblona i jednog teškog bacača.U bliskoj borbi IV bat.imao je 1 mrtvog i 2 ranjena,a II bataljon 2 ranjena druga.Neprijatelj je imao 1 mrtvog podoficira koga je uspeo da odvuče. Neprijatelj je zarobio engleski puškomitraljez IV bat.pošto mu je mitraljezac poginuo.Neprijatelj je zarobio komoru Štaba IV bataljona i jahaće konje.Nakon 15 min.borbe "Trupp" se povukao.Delovi II su ga gonili no bez ikakvih rezultata
Na sektoru VI bataljona i bat."Garibaldi"tj.Veliko Brdo-Šnjakovo-Tonkovac-Orlovača,u toku celoga dana čuje se jaka borba.Artiljerija(5 topa)vrlo često tuku te položaje.Tamo su Jagoš i Mirko.Do sada nemam nikakvih izveštaja Sudeći po vatri neprijatelj je mislim bio uspeo najpre da potiesne malo naše no sada se borba čuje niže i mislim da su ga naši odbili.Ovo zaključujem samo po vatri,a izveštaj očekujem svakog časa.Prema izveštaju VI bat.od 8 sati pre podne,borba je već onda bila otpočela pošto su ih naši napali u s.Koma.
2.-U toku jučerašnjeg dana,prema izveštaju VI bataljona prošlo je cestom pravcem Jajce-Mrkonjić 30 pokrivenih kamiona,a pravcem Mrkonjić-Jajce 9 kamiona takođe pokrivenih.Sadržina kamiona nepoznata.
3.-Drugim podacima za sada ne raspolažemo,izuzev podataka po izveštaju III bataljona koji vam u celini prilažemo.
Smrt fašizmu-Sloboda narodu!

Zam.pol.koma

Načelnik kapetan

PS Ne znam gde se je Jaroc nahodio.
Na Ostrovcu - mnogo Jaroca - nemam je u mislima i ne znam nešto. Ovde, nedostaje poruke, izvoje naše kanale se ovde ustanovim ili u Bosanski Petrovac a dajem na Pregu. Izvoje je ili na Ostrovcu a zaboravio, kako nabavim nek, prosvetom V Štab.
Ne mogu da nađem nadležnome kuriru ne je na predstavu mora ostati po štaba pa Vas da zovu u nedelju naše

Fotokopija dokumenta br. 133

malo naše no sada se borba čuje niže i mislim da su ga naši odbili.[4] Ovo zaključujem samo po vatri, a izveštaj očekujem svakog časa. Prema izveštaju VI bat. od 8 sati pre podne borba je već onda bila otpočela pošto su ih naši napali u s. Kosa.

2. — U toku jučerašnjeg dana, prema izveštaju VI bataljona prošlo je cestom pravcem Jajce — Mrkonjić [-Grad] 30 pokrivenih kamiona, a pravcem Mrkonjić — Jajce 9 kamiona takođe pokrivenih. Sadržina kamiona nepoznata.

3. — Drugim podatcima za sada ne raspolažemo, izuzev podataka po izveštaju III bataljona koji vam u celini prilažemo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam. pol. koma
Komnen Žugić[5]

(M.P.)

Načelnik kapetan
Ljub. Veselinović

[6] P. S. Ne znam da li je Jagoš izvestio:

Na Otomalju — iznad Jezera — izašla je i nalazi se jedna nepr. grupa, nepoznate jačine, izgleda manji delovi te grupe silazili su u Ljoljiće. Imaju i kujnu na brdu. Izgleda da su to četnici[7] i ustaše, kako izveštava izv. desetina V. bat.

Po svim ovim izveštajima vidi se da je neprijatelju mnogo stalo do toga da čuva cestu i saobraćaj njome.

---

[4] Vidi dok. br. 192.

[5] Narodni heroj. Umro maja 1946. kao potpukovnik JNA.

[6] Tekst pod „P. S." dopisan je mastilom, ćirilicom.

[7] Prema izvještaju četničke komande 300 (zapadne Bosne) od 25. maja 1944, na sektoru Mrkonjić-Grada, u aprilu, u sadejstvu sa Nijemcima i ustaško-domobranskim jedinicama dejstvovale su četničke brigade Bosansko-krajiškog četničkog korpusa (Arhiv V. I. I., reg. br. BH—X—654).

BR. 134

IZVJEŠTAJ ŠTABA 2. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 27. APRILA 1944. ŠTABU 16. NOU DIVIZIJE O PREBACIVANJU I RASPOREDU BRIGADE NA SEKTORU DRINJAČA – BAČIĆI – BRATUNAC[1]

ŠTAB
II BRIGADE XVI DIVIZIJE
27 aprila 1944 godine.

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

1) Prema naređenju štaba divizije sa brigadom prebacili smo se na novo određeni sektor. Raspored naših bataljona [je] sljedeći:[2]

I bataljon Kušlat — Čaradin — Drinjača (s desne strane r. Drinjače).

IV bataljon u s. Konjevići sa isturenim odjeljenjem u Hanu Konjeviću.

V bataljon smješten je sa glavninom u s. Jelah a sa isturenim odjeljenjem u s. Bačići.

III bataljon smješten je sa glavninom u s. Rahunići sa isturenom jednom četom u N. Kasabi.

II bataljon prema naređenju štaba divizije na prostoriji s. Bratunac, a Mačvanski odred u Velikom Polomu

Štab brigade i dijelovi oko štaba smješteni su u s. Hrnčić, zaseok Duraković.

2) Neprijatelj koji je u toku jučerašnjeg dana izvršio prodor iz Zvornika do s. Drinjače nalazi se u s. Kostijerovo i s. Liješanj držeći položaje na Oštrom Brijegu (k. 375) i na k. 527 više Miljanovića. U toku današnjeg dana neprijatelj je tukao artiljerijskom, minobacačkom vatrom iz šaraca položaje našeg I bataljona. U toku današnjeg dana neprijatelju stigla su od pravca Zvornika izvjesna pojačanja čiji broj još nismo mogli tačno ustanoviti, ali prema do sada prikupljenim podacima neprijatelj na tome sektoru broji oko 350 do 400 vojnika sa dva minobacača i dva topa (brdska).[3]

---

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 60—6, k. 966.

[2] Prema zapovijesti Štaba 2. vojvođanske brigade od 27. aprila 1944. bataljoni su imali zadatak da sa svojih prostorija izviđaju i prikupljaju podatke o neprijateljskim snagama, da kontrolišu rijeku Drinu i zatvaraju pravce od Drinjače prema Novoj Kasabi i Bratuncu (Arhiv V. I. I., reg. br. 53 3. k. 966).

[3] Vidi dok. br. 188, 189 i 190.

3) Stanje u Srbiji nepromijenjeno, sem što je granična straža u toku jučerašnjeg dana dobila izvjesno pojačanje. Cestom Mali Zvornik — Velika Rijeka saobraćao je jedan mali luksuzni automobil.

4) U toku današnjeg dana u našu brigadu stiglo je iz Šekovića oko 134 invalida i ranjenika koji su do sada bili u sastavu XXXVI Divizije.

5) Prema telefonskom izvještaju našeg II bataljona isti je u avionima pronašao još dva šarca kao i radio stanicu i da su uhvatili dva pilota (vazduhoplovca).[4]

6) Upućujemo 8 drugova za bolničku četu koji ranije nisu mogli biti upućeni, dok smo vam ranije uputili 12 drugova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab brigade načelnik:
(M.P.) kapetan

BR. 135

IZVJEŠTAJ ŠTABA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 27. APRILA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O DOLASKU CRNOGORSKIH ČETNIKA U BILEĆU I O RASPOREDU BATALJONA NA SEKTORIMA BILEĆE I GACKA[1]

ŠTAB
X. HERCEG. UD. BRIGADE N. O. V.
JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 234
27-IV-1944 g.
Selišta
12h

ŠTABU XXIX. U. DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

Divin.

1. — Vašu jučerašnju poštu i pismo[2] sa primjedbama na naš rad u zadnjoj borbi u Bileći primili smo. Paket sa materijalom koji nam šalje polit-odjel divizije nismo primili.

---

[4] Opširnije o tome vidi dok. br. 168.

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 39/10, k. 1143.

[2] Vidi dok. br. 127.

Do ovog časa nije bilo nikakvih promjena, odnosno neprijateljskih ispada ni na jednom od sektora naših bataljona.

„4“ [bataljon] nas izvještava, da su saznali da je u Bileću stigao bandit Simo Eraković sa 150 crnogorskih četnika. Ustanovili smo da zaista ima izvjestan broj Crnogoraca koji su tek stigli u Bileću, ali tačan broj još nam nije poznat i to provjeravamo. Bandit Kureš vratio se prije dva do tri dana iz Trebinja u Bileću i u svom govoru četnicima između ostalog zaprijetio da se svi moraju boriti protiv nas jer će u protivnom Švabe otkazati bandama svaku pomoć.

Prema do sada prikupljenim podacima o neprijateljskim namjerama u vezi sa njihovim posljednjim napadom na nas mogli smo doznati samo toliko da su namjeravali odbaciti nas od Bileće. Da li je ova njihova akcija bila direktno vezana za akciju na našu XII ili pak sa kakvim namjerama bandi od Gacka, nismo mogli ništa saznati.

Bataljonima kod Bileće skrenuli smo pažnju na opreznost i dali potrebna uputstva o načinu osiguranja njihovih sektora, kao i o prikupljanju podataka o neprijateljskim namjerama u Bileći.

Po provjerenim podacima preko „4“ saznali smo do sada da su bande u borbi 25. o.mj. samo na sektoru 4. bataljona (Bijela Rudina) imali 25 mrtvih i ranjenih, kao i da su sa Baljaka snijeli u Bileću 13 nosila.[3] Cijeli dan juče u Bileći je bilo kukanje i zvona su neprekidno zvonila.

2. — Od našeg „2“ dobili smo jutros izvještaj sljedeće sadržine: juče je u Gacku stiglo 15 kamiona od kojih 5 u Avtovac. a ostali su ostali u Gacku. Nije poznato šta su dovezli u ovim kamionima.[4]

Juče ujutro bande iz Gacka izvršile su napad sa jednom grupom preko Dobrelja na naš „2“. Pošto su ove bande bile jake svega oko 60 boraca to ih je naš „2“ u vrlo kratkom vremenu razbio i vratio nazad.

Od Pivskog NOP bataljona naš „2“ je obaviješten da su bande „navalile da prodru u Pivu“ te da bi bilo potrebno izvršiti pritisak od Samobora i Gareve u pravcu Lipnika,[5] dok bi

---

[3] Vidi dok. br. 118 i 120.

[4] Prema izvještaju Štaba 10. hercegovačke brigade od 28. aprila 1944. Štabu 29. NOU divizije kamionima su dovezeni hrana i neki materijal (Arhiv V. I. I., reg. br. 42/10, k. 1143).

[5] Komanda Gatačke četničke brigade izdala je naređenje 26. aprila 1944. svojim bataljonima da se povuku na liniju s. Jasenik — s. Lipnik — s. Samobor — s. Gareva radi kontrolisanja položaja prema Ravnom i zatvaranja pravaca kojima bi partizani mogli nadirati iz s. Dulića i s. Panića prema Gatačkoj površi (Arhiv V. I. I., reg. br. BH—V—9142, 9143 i 9145).

Pivski bataljon u zajednici sa bataljonom „Vule Skoko“ izvršio zajednički napad u toku današnjeg dana (27. aprila).

Navodi se da su ove bande kombinovane od ustaša i četnika i da su jake do 500.

Već nekoliko puta „2“ nas izvještava da nema skoro nikako jugoslovenske municije, te da zbog toga ne može ni vršiti ma kakve smjelije akcije prema neprijatelju.

Prema gornjim podacima od Pivskog bataljona navedene bande drže položaje: Ledenik — Treštenik i Kovilac, kao i sela: Berušicu, Šlivovicu, Poljanu i Žanjevicu. Tako isto ove bande bile su i u Izgorima prije dva do tri dana gdje su pljačkale i zapalile jednu kuću.

3. — Jutros nas izveštava naš „5“ da je preko nekih svojih boraca uspio povezati se sa jednom grupom naših simpatizera iz Kule. Petorica ovih Kuljana došli su na ugovoreni sastanak prema njihovoj vlastitoj želji i tom prilikom izjasnili su se da su oni nosioci mišljenja svih ostalih poštenih muslimana iz Kule koji žele da sa nama sarađuju na najbolji mogući način u borbi protiv okupatora i njegovih slugu. Zatražili su da bi došlo ponovo do jednog sastanka između njih i nekoga od naših predstavnika iz kojeg višeg štaba, te da bi se na tome sastanku donijeli konkretniji zaključci o zajedničkoj saradnji.

Da bi iskrenost njihovih želja za uspostavljanje ovih veza sa nama očigledno dokazali, zatražili su da se pred njih postave konkretniji zadaci, odnosno da tražimo od njih konkretno ono čime bi nas oni momentalno mogli da pomognu. Ovaj štab postavio im je preko „5“, odnosno preko dotičnih boraca koji su sa njima i uhvatili vezu, nekoliko zahtjeva, te između ostalog određenije podatke o neprijateljskim namjerama, izvjesnu količinu (veću) municije, vraćanje dezertera itd. Izvršenje ovih zahtjeva postavili smo kao preduslov za dalje vezivanje sa njima. Sve ovo poprimilo bi zvaničnu formu tek ukoliko bi oni u potpunosti udovoljili našim zahtjevima, a dotle ovu stvar primamo sa strogom rezervom.

4. — U toku sjutrašnjeg dana izvršićemo smjenu bataljona s tim što ćemo „1“ baciti na sektor Gacka, a „5“ na bilećki sektor.

U toku današnjeg dana naš „6“ (Italijanski bataljon) prebaciće se iz Orahovice u Korita, radi temeljitog rušenja ceste od Korita do Stepena. Nastojaćemo da potpuno srušimo i most na Stepenu (gvozdenu konstrukciju).

5. — Čim stigne 3. bataljon XI [brigade] u sastav ove brigade biće upućen da smijeni naš „5“ u Hodžiće, a „5“ će ići da smijeni naš „1“ kod Bileće. Naš „1“ će biti u rezervi, kako bi se mogao što bolje srediti.

6. — Za komandanta našeg „5" predlažemo druga Nikolu Bjelicu, sadašnjeg zamjenika komandanta našeg „1". Za zamjenika komandanta u našem „1" za sada ne možemo dati nikakav predlog dok ne budemo izviješteni kakve je prirode rana druga Sima Savovića, koji je ranjen u borbama 25 o.mj. i sada se nalazi u bolnici, a kojega imamo u vidu za ovu dužnost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab-komandant,
(M.P.) **N.Ljubibratić**

BR. 136

IZVJEŠTAJ ŠTABA 11. KRAJIŠKE BRIGADE OD 27. APRILA 1944. ŠTABU 4. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU NA PROSTORU PETKOVAC — MARTIN-BRDO — BREZIČANI[1]

ŠTAB
XI. KRAJIŠ N. O. UDARNE
BRIGADE
Br. Sl.
27. IV. 1944. g.

ŠTABU IV. NOU. DIVIZIJE

I bataljon vodio je borbu sa neprijateljskim jačim patrolama, koje su imale zadatak osiguranja pruge i ceste između Brezičana i Dragotinje.[2] Neprijatelj je imao 9 ubijenih i više ranjenih vojnika. Zarobljen je 1 karabin i 1 vojnička sprema. Bataljon je imao 3 poginula i 3 lakše ranjena borca od artiljerijske vatre.

25. o.mj. na veče naš IV bataljon vodio je borbu sa neprijateljem okolo Martin [Brda] i na samom Martinu. Neprijatelj koji je bio na pruzi i oko Martina pobjegao je unutra u rovove. Rovovi nisu likvidirani, tj. uporište Martin, jer nas

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 26—2, k 768 A.

[2], [3] i [4] U tim mjestima tada su se nalazile jedinice 3. gorskog zdruga a vjerovatno i neki dijelovi njemačke 373. legionarske divizije, jer je 22. aprila 1944. jedno njeno izviđačko odjelenje dejstvovalo istočno od Bos. Novog. (Arhiv V. I. I., reg. br. 3/17 i 4/17, k 112 i mikrofilm reg. br. Minhen 5 1157.)

nije pomagala artiljerija iz preka koju smo tražili. Mi smo imali 1 mrtvog i 2 ranjena borca.

26. o.mj. neprijatelj je kretao po Vraniću i pošao u sela. I bataljon ga je protjerao i neprijatelj se povukao prema Martinu i Prijedoru.[3] Zarobljenih nije bilo ništa, jer je neprijateljski bacač sa Martina i Dragotinje tukao neprestano za njenim leđima kad su odstupali, te ih se nije moglo na vrijeme odsjeći od pruge. Neprijateljske žrtve nisu poznate. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

27. o.mj. IV bataljon vodio je borbu sa neprijateljem između Martina i Petkovca.[4] Zarobljen je 1 karabin, 60 metaka, koje je skinuto sa mrtvog neprijateljskog vojnika, koji je ostao na položaju. Daljnji neprijateljski gubitci nisu nam poznati. Sa naše strane nije bilo gubitaka.

S. F. — S. N!

Zamj. politkomesara, sl. odsutan.	Načelnik, kapetan, sl. odsutan.	Komandant, **Žarko Zgonjanin**

(M.P.)

BR. 137

NAREĐENJE ŠTABA 13. PROLETERSKE BRIGADE „RADE KONČAR“ OD 27. APRILA 1944. ŠTABOVIMA BATALJONA ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORU ROGOLJE — MRKONJIĆ-GRAD — CRNA RIJEKA[1]

ŠTAB
XIII. PROLETERSKE BRIGADE
„RADE KONČAR“
Broj sl.
27. april 1944
u 7 sati

ŠTABU I. II. III. IV. i V. BATALJONA

...[2]

Naša brigada dobila je zadatak dejstvujući na komunikaciji Rogolje — Mrkonjić Grad i Crna Rijeka, i na ciljeve između te dvije komunkacije. Isto tako naša brigada dobila je

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 20/1, k. 727.

[2] Redakcija je izostavila dio teksta jer je identičan sa tekstom u dok. br. 126.

zadatak da djeluje i sjeverno od Mrkonjića i u koliko se nalazi četnička banda da se nastavi sa uništavanjem.[3]

Za gore navedene zadatke naše brigade određena su dva bataljona.

Da bi se prihvatili gore navedenog zadatka koji treba da se otpočne smjesta dok se dobije ovo naređenje

NAREĐUJEMO:

1. — I. Bataljon ostaje i dalje na svojim starim položajima[4] i dejstvuje na komunikaciji Mrkonjić Grad — Rogolje, s tim što će dvije čete prebaciti na sektor Rogolje — položaj Gradina — kota 909 i položaj Čeliči — kota 899 — položaj Tomići — trig. tačka 848. Na položaju kod Rogolja dosta je jedan vod, a na položajima gore dajte jače snage koje bi imale zadatak u slučaju neprijateljskog nadiranja na položaj Rogolje dejstvo s boka i odsijecanje neprijatelju odstupnice pravcem kojim bude nadirao prema Rogoljima. Istog bataljona bio bi zadatak kontrolisanje pravaca iz Mrkonjića u pravcu Tomića — Stupari i sačekivanje neprijatelja, koji ne nadire više od 150—200 vojnika, koji se mogu dobro potući. U slučaju mnogo nadmoćnijeg neprijatelja iste snage sjeverno od Rogolja povukle bi se na položaj Debela Međa — Rajakovo Brdo.

2. — IV. bataljon izvršiti će pokret u toku sutrašnjeg dana od 6 sati izjutra i prebaciti se sjeverno od Mrkonjića, koji će dejstvovati na komunikaciji Mrkonjić Grad — Crna Rijeka i sjeverno od Mrkonjića gdje se nalaze neke četničke grupe Trijebovo — Šehovci i Dobrac. Sa istim bataljonom krenuti će jedna minerska grupa koja će imati zadatak postavljanje nagaznih mina na komunikaciji Mrkonjić — Crna Rijeka. Isti bataljon ima zadatak ofanzivnih akcija koje trebaju da usleđuju jedna za drugom na sektoru koji vam je određen.

3. — II. bataljon do daljeg naređenja neka razvuče svoje snage s. Podrašnica — Mračaj, koje moraju biti uvijek spremne u slučaju neprijateljskog nadiranja ma na kojem pravcu bilo, ili pravcu III. bataljona I. Brigade,[5] ili pravcima našeg I. i IV. bataljona. Imajući u vidu da je I. bataljon dobio zadatak da prebaci dvije čete sjeverno [od] Potšiljka, i prema tome

---

[3] i [6] Bliže o dejstvu te brigade u to vrijeme vidi izvještaj njenog Štaba od 1. maja 1944. u Arhivu V. I. I., reg. br. 23/2, k. 727.

[4] Prema izvještaju Štaba toga bataljona od 27. aprila 1944. raspored njegovih četa u to vrijeme bio je sljedeći: 1. četa u s. Potšiljak, 2. i 3. četa na položajima sjeverno od s. Rogolja, a 4. četa sa Radnim vodom u s. Mračaj. (Arhiv V. I. I., reg. br. 8—10, k. 727.)

[5] O rasporedu i dejstvu 1. proleterske brigade vidi dok. br. 142, 151 i 152.

pojačati budnost i osiguranje položaja Rustina kota 992 — Gradina.

4. — III. bataljon kao i V. ostaju na svojim položajima i sa zadatkom kako je ranije izdat.[6]

5. — Napominjemo gore navedenim jedinicama, naročito onim koje imaju zadatak dejstva Rogolje — Mrkonjić — Crna Rijeka i sjeverno od Mrkonjića, da u dosadanjim akcijama miniranje cesta dalo je svoje rezultate, kako u uništavanju vozila, tako i svođenju njihove brzine kretanja na brzinu pješaka koji ispred njih traži mine. I ovaj metod defanzivnog postavljanja treba dopuniti ofanzivnim sredstvima za borbu protiv neprijateljske motorizacije. U tom cilju iskoristiti sva protiv-kolska oruđa, protiv-tenkovske puške, bacače itd., ta oruđa postaviti tako da uvijek mogu dejstvovati u pravcima vjerovatne pojave motorizacije.

No u izvjesnim slučajevima, i miniranje prima karakter ofanzivnog djelovanja i tada daje u toliko veće rezultate. To je slučaj kada se miniranje vrši duboko u neprijateljskoj pozadini, gdje ono pretpostavlja sigurnost i zbog toga će najsigurnije „naletjeti" na minu. Objasnite potčinjenim komandama četa efikasnost raznih metoda, lukavost u privlačenju, miniranju, u pojedinim slučajevima i naredite im da snabdijevaju raznim automatom leteća — izviđačka odjeljenja, a što treba da preduzmu kontrolu i svi štabovi, kad ta odjeljenja odlaze na zadatak na komunikacije i neprijateljsku pozadinu.

Izgleda da neprijatelj s pravom (na magnetskoj osnovi) pronalazi i uklanja mine koje mi postavljamo. Zbog toga naši su mineri dobili zadatak da postave mine i materijal tako da, i ako budu otkrivene njihovo demontiranje i sklanjanje predstavlja opasnost za onoga koji nije upoznat.

Snage V. Korpusa nalaze se na položajima Orahovljani — Čađavica — Marčete, koje su također dobile zadatak ofanzivnog dejstva i čišćenje četnika koji se nalaze u pravcu Trijebova — Surjan i sjeverno između Mrkonjića i Crne Rijeke.[7] I. bataljon kao i IV. trebaju da se povežu sa snagama V. Korpusa i u najužoj suradnji dejstvovati.

Na izvršenje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. politkomesara:	Načelnik štaba	Komandant, major:
Horvatić Mato	kapetan	**M. Žeželj**

---

[7] Vidi dok. br. 157.

BR. 138

BROJNO STANJE LJUDSTVA, ORUŽJA, MUNICIJE, KOMORE, MATERIJALA ZA VEZU I MINERSKE OPREME UDARNOG NOP ODREDA 39. NOU DIVIZIJE NA DAN 27. APRILA 1944. GODINE[1]

S. Pov.: 80/27. IV 1944

BROJNO

Ljudstva, oružja, municije, komore materijala za vezu i miner-

Redni broj	Jedinica	Ljudstva		Oružja									
		Po spisku	Na licu	topova		Baca-ča		Pušaka	P. mitraljeza	T. mitraljeza	Strojnica	Pištolja	Ručnih bombi
				Brdski	p. kolski	teški	ručni						
1	Štab i prateća četa	60	53					46	1		3	6	10
2	I Bat. [aljon]	208	191			1		145	7	1	3	5	37
3	II Bat.	168	146				3	111	6	2	6	5	98
4	III Bat.	200	170					126	5	2	4	6	30
5	Četa veza	64	60					43					6
Svega		700	620			1	3	471	19	5	16	22	181

Politkomesar:
V.[3]

---

[1] Original (pisan olovkom, latinicom, formular umnožen na šapirografu) u Arhivu V. I. I., reg. br. 29—12, k. 1627.

[2] Odred je 28. aprila preimenovan u 16. krajišku brigadu. Vidi dok. br. 139.

Dana 27. IV. 1944

STANJE

skog materijala Udarnog odreda[2] XXXIX — Banj. divizije

	Municija												
	Topov.		Bacač.									Min. mat.	
Pr. tenk. puške	za brdske	za p. tenk.	za teški	za ručni	Puščane	Za pr. t. pušku	Kabla	Telefona	Jahaćih konja	Tovarnih konja	Tel. centrala	Eksplozi	Nag. mina
					900				5	3		kg 10	
1			24		7310	26	1 km	1	3	16			4
1				157	9368	80			2	15			6
2					6210	180			2	13			5
					750		800 m	2		1			
4			24	157	24538	286	m 1800	3	12	48		kg 10	15

(M.P.)

Komandant-kapetan,
B.[4]

[3] Dušan Vujatović

[4] Savo Batinica je u to vrijeme vršio dužnost komandanta odreda.

BR. 139

NAREDBA ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 28. APRILA 1944. O POSTAVLJANJU VOJNIH RUKOVODILACA I O PROGLAŠENJU UDARNOG I RAMSKOG NOP ODREDA ZA 16. i 17. KRAJIŠKU NOU BRIGADU[1]

NAREDBA BROJ 31

ŠTABA 5 KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE OD 28 APRILA 1944 GOD.

I

Odlukom Štaba 5 Korpusa NOVJ, a po ukazanoj potrebi, postavlja se:

A) Za zamjenika komandanta IV Divizije major drug **Bogunović Uroš—Roca**, dosadašnji komandant 6 Krajiške NOU brigade iste divizije.

B) Za zamjenika komandanta X Divizije major drug **Mećava Petar,**[2] dosadašnji komandant 12 Krajiške NOU brigade.

C) Za zamjenika komandanta 9 Krajiške NOU brigade major drug **Stojaković Veljko,** dosadašnji komandant III bataljona iste brigade.

D) Za komandanta 6 Krajiške NOU brigade major drug **Kolundžija Mićo,** dosadašnji zamjenik komandanta iste brigade.

E) Za zamjenika komandanta 6 Krajiške NOU brigade kapetan drug **Brkić Rade,** dosadašnji komandant Podgrmečkog NOP odreda.

F) Za komandanta 12 Krajiške NOU brigade major drug **Mile Vučenović,** dosadašnji zamjenik komandanta iste brigade.

G) Zamjenika komandanta 12 Krajiške NOU brigade postaviće Štab XI Divizije.

H) Komandanta Podgrmečkog NOP odreda postaviće Štab IV Divizije.

II

Odlukom Štaba 5 Korpusa NOVJ, proglašuje se Udarni NOP odred u *16 Krajišku NOU brigadu*, koja ulazi u sastav XXXIX. Banjalučke divizije.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 2/3, k. 1265.

[2] Narodni heroj. Poginuo krajem oktobra 1944. u Travniku kao potpukovnik JA.

III

Odlukom Štaba 5 Korpusa NOVJ, proglašuje se Ramski NOP odred u 17 Krajišku NOU brigadu, koja ulazi u sastav X Divizije NOVJ.—

IV

U Štab 17 Krajiške NOU brigade postavlja se:

A) Komandant — kapetan drug **Talić Šefik**
Politički komesar — drug **Duranović Remzija**
Zamjenik politkoma — drug **Tabaković Šemsudin.**

B) Zamjenika komandanta 17 Krajiške NOU brigade postaviće Štab X Divizije NOV Jugoslavije.—

V

Ova naredba stupa odmah na snagu.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba, ppukovnik,
Vel.[3] **M. Knežević**

(M.P.)

Komandant,
general-major,
S. Rodić

Dostavljeno: Štabu IV, X, XI i XXXIX Divizije.—

[3] Velimir

BR. 140

NAREĐENJE ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 28. APRILA 1944. ŠTABOVIMA 1. i 13. PROLETERSKE BRIGADE ZA NAPAD NA MRKONJIĆ-GRAD I NA KOMUNIKACIJU JEZERO – MRKONJIĆ-GRAD[1]

ŠTAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV. JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 436
28. aprila 1944 godine
u 14 časova

ŠTABOVIMA: I PROLETERSKE BRIGADE
XIII PROLETERSKE BRIGADE

I. — Danas u 21 čas pet bataljona I Proleterske Brigade napašće neprijateljske posade na komunikaciji Jezero — Mrkonjić Grad.[2]

III Bataljon iste brigade vršiće demonstrativni napad na Mrkonjić Grad. Štab XIII Proleterske brigade naredićе da njihov bataljon koji se nalazi severno od Mrkonjić Grada također izvrši pritisak na grad.[3] Brdskoj bateriji narediti da od 21,30 do 22 č. ispali 5 zrna na grad.

Moguće je da će jak pritisak jedinica I Brigade na komunikaciju Jezero — Mrkonjić [-Grad] izazvati upotrebu snaga iz grada na tom ugroženom pravcu. Štab XIII Prolet. brigade pratiće u toku noći i sutra izjutra razvoj situacije, pa ako uslovi budu povoljni, iskoristiće to i za direktni upad u grad sa svojim najbližim bataljonima i sa III Bataljonom I Brigade.[4]

2. — Šaljemo ulje za automatska oruđa i to:

I Brigadi — 7 litara

XIII Brigadi — 12 litara. Ulje odmah razdeliti jedinicama.

3. — Štabovi Brigada uputiće nam sutra izjutra delegate za Omladinski kongres.[5] Sa njima na kongres uputiti i po jed-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 19/1, k. 712.

[2] i [4] Vidi dok. br. 151, 152 i 192.

[3] Prema izvještaju Štaba 13. proleterske brigade "Rade Končar" od 30. aprila 1944. demonstrativni napad na Mrkonjić-Grad izveo je 4. bataljon koji je prije toga dejstvovao na prostoru Mrkonjić-Grad — Crna Rijeka (Arhiv V. I. I., reg. br. 24—4, k. 712 A).

[5] Riječ je o Drugom kongresu antifašističke omladine Jugoslavije. Vidi dok. br. 73.

nog delegata rodom iz Makedonije (ako takvih ima po jedinicama). Delegati da budu kod nas sutra do podne.

4. — Štab XIII Proleterske Brigade prihvatiće predlog o kazni kradljivca iz Sovjetske čete. Vojni sud brigade neka sprovede brz postupak, donese i izvrši presudu.

5. — Štab I Proleterske brigade sa omladincima — delegatima uputiće nam tri najbolja aktivista iz bataljona „Garibaldi"; oni će se brzo vratiti u svoju jedinicu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant, pukovnik
Vaso Jovanović

(M.P.)

BR. 141

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA 36. i 38. DIVIZIJE OD 28. APRILA 1944. ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA DA OBUSTAVE POKRET I DA SE ZADRŽE NA POLOŽAJIMA SOVARI — JEZERO, STOLICA — GRADINA, SIMIĆI — RIPA I JAKŠIĆI — TOMIĆI[1]

ŠTAB
XXXVI i XXXVIII NOU DIVIZIJE[2]
O. br. 35
28 aprila 1944. godine
u 22 č.

ŠTABU III i V BRIGADE
ŠTABU XVII MAJEVIČKE BRIGADE
ŠTABU PODRINSKOG NOP ODREDA

Situacija: Neprijatelj je sa izvjesnim dijelom svojih snaga izvršio prodor od Šekovića ka Vlasenici i vjerovatno je već dopro do samog grada.[3] Prodor je izvršio drsko krećući se uglavnom cestom, ne čekajući svoje pobočnice koje su se sporije kretale kosama lijevo i desno od ceste. Lijeva njegova pobočnica razbijena je od

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 12—1, k. 1240.

[2] Za izvršenje nekih borbenih zadataka, u kojima su učestvovale brigade obeju divizija, bio je formiran privremeni operativni štab.

[3] Vidi dok. br. 190.

jedinica naše III brigade kod Stolice.[4] Danas predveče kada smo bili pokrenuli naše jedinice ka Grabovici[5] dobili smo izvještaj od štaba XVI divizije da se pomenuta divizija nalazi na sektoru: Grabovica — Solakovići — Tikvarići — Dubnica i da će sa našim divizijama preduzeti hitno kontraofanzivu na neprijatelja sa ciljem protjerivanja ka Majevici.[6] U isto vrijeme javljeno nam je da je XVII divizija dobila u zadatak da napadne i protjera neprijateljsku kolonu koja nastupa od Sokolca prema Vlasenici.[7]

Naš zadatak: U vezi sa gore izmijenjenom situacijom izdali smo naređenje jedinicama naše divizije da obustave pokret prema Grabovici i da se zadrže na današnjim položajima, i to:

XVII Majevička brigada na liniji: Sovari — Milovanovići — Jezero (iznad Korijena).

III brigada na liniji: Stolica — Gačići — Gradina.

V brigada na liniji: Simići — Ripa zaključno do Vrela. Podrinski NOP odred[8] na liniji s. Jakšići — Tomići. U koliko neka od jedinica nije postavljena na pomenutim položajima neka to odmah učini. Ako je negdje neprijatelj ovladao našim današnjim položajima zbaciti ga u dolinu r. Drinjače, i to u toku ove noći. Sve je ovo potrebno iz razloga da organizujemo liniju polaznog položaja za opšti na-

---

[4] O borbama te brigade u drugoj polovini aprila vidi izvještaj njenog štaba od 1. maja 1944 (dok. biće objavljen u tomu IV, knj. 25).

[5] i [11] Operativni štab 36. i 38. divizije 28. aprila 1944. izdao je zapovijest štabovima 3. i 5. vojvođanske i 17. majevičke brigade u kojoj se kaže:

„U cilju uspješnog manevra naših divizija a da bi se blagovremeno izvukli iz eventualnog neprijateljskog obruča, naše brigade prebaciće se u toku nastupajuće noći na prostoriju Grabovica — Klieštani — Ponjerka, sa zadatkom da se ovlada Milan planinom, odakle ćemo vršiti dalje manevrovanje." (Arhiv V. I. I., reg. br. 11—1, k. 1240.)

[6] i [10] Vidi dok. br. 150.

[7] Opširnije o rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 168.

[8] Riječ je o jednom dijelu Mačvanskog NOP odreda koji se tada nalazio u istočnoj Bosni i privremeno bio u sastavu jedinica 3. korpusa NOVJ. O rasporedu i zadacima odreda u prvoj polovini 1944. vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 185, objašnjenje br. 6, knj. 22, dok. br. 31, izvještaj Milke Minić Ane od 2. februara 1944. u IRPJ, reg. br. 481, i izvještaj Štaba 3. korpusa NOVJ od 14. jula 1944. u Arhivu V. I. I., reg br. 6—3, k. 408.

pad na neprijatelja u sadejstvu sa jedinicama XVI divizije koje se hitno kreću ka nama.[9]

NAPOMENE:

1. — Zapovijest za opšti napad na neprijatelja izdaće se kad pristignu jedinice XVI divizije.[10]

2. — XVII Majevička brigada osmatraće i držati pod kontrolom most kod Kalabača, a III brigada također treba da u toku noći ovlada i drži pod kontrolom most pod Gradinom.

3. — Obraćati naročitu pažnju na bokove.

4. — Veza da bude međusobno čvrsta, V brigada najhitnije će uputiti sigurno odjeljenje od pouzdanih drugova prema Solakovićima (Mišari) sa zadatkom da se uspostavi veza sa jedinicama XVI divizije koje treba da budu na toj prostoriji ili prema Grabovici. Odjeljenju naglasiti da se oprezno kreće jer nije isključeno da su i neprijateljske pobočnice prodrle na jedan dio pomenute prostorije. Odjeljenja će predati prvoj vojvođanskoj jedinici XVI divizije raspored naših snaga kao i raspoložive podatke o neprijatelju, a vratiće se sa podacima o rasporedu snaga XVI divizije.

5. — Izvještaje ovome štabu slati redovno i što češće. Kuririma davati uvijek dovoljno obezbjeđenje.

6. — Ljudstvo na položajima držati rastresito i u zaklonima od neprijateljske artiljerije.

7. — Prema dobivenim podacima neprijatelj još nije opravio most kod Kalabača, prema tome nije prelazio na tome mjestu preko r. Drinjače ovamo. XVII Majevička brigada kao i što smo naglasili držaće taj most pod svojom kontrolom ne dozvoljavajući neprijatelju da ga opravlja i da se prebacuje na desnu obalu r. Drinjače. Ali u isto vrijeme ne treba ni svoje jedinice prebacivati na lijevu obalu r. Drinjače kao što je bilo usmeno naređeno, jer se to za sada i ne može učiniti pošto je most porušen.

---

[9] Vidi dok. br. 167.

8. — XVII Majevička brigada će isturiti potreban dio snaga ka Pobedarju.

9. — U slučaju nezadrživog neprijateljskog nadiranja naša orijentacija ostaje i dalje Grabovica — Milan planina kao što smo to i našim današnjim zapovijestima javili.[11]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar XXXVI div.
S. Mitrović

(M.P.)

Komandant XXXVIII div.
p.pukovnik
Mil. Zekić

A.A.

BR. 142

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 28. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O DEJSTVU NA SEKTORU MAJDAN — JEZERO[1]

ŠTAB
I PROLETBRIGADE
28 aprila 1944.
u 9.45 časova

ŠTABU I DIVIZIJE

1. — Juče 27 o. m. naš VI bataljon preduzeo je čišćenje manjih neprijateljskih grupica, koje obezbjeđuju komunikaciju na liniji Jezero — Majdan — Hoćune. Sa ovim čišćenjem počeo je u 5 časova izjutra, i uspio da očisti pojedina neprijateljska uporišta na sektoru Majdan — Jezero. U 9 časova izjutra neprijatelju je stiglo pojačanje iz Mrkonjića [-Grada] u jačini jednog bataljona do 500 vojnika, koji je preduzeo napad na naš VI bataljon pravcem Hoćune — Majdan. VI bataljon sa ovom kolonom prihvatio je borbu na sektoru Majdan, ali uslijed dejstva neprijateljske artiljerije koja se nalazi na Previli južno od Mrkonjića (tri topa), koji su za čitavo vrijeme tukli položaj VI bataljona bio je primoran da se povuče.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 39—2/I, k. 713.

Neprijatelju je uspjelo da pod pritiskom artiljerije ovlada kosom Sinjakovo. Sa ove kose neprijatelj je u 16 časova ponovo odbačen sve do kote 1098.[2] Neprijateljski pokušaji od Jezera prema Šipovu do sada se nisu ispoljili.

2. — Neprijateljske snage koje osiguravaju komunikaciju Jezero — Mrkonjić iznose do 600 vojnika, kao i pomenute baterije topova. Na Previli se takođe nalazi nekoliko tenkova ili bornih kola. Neprijatelj nastoji ovu komunikaciju da po svaku cijenu od svega potpuno obezbijedi. Obezbjeđenja u glavnom vrši po dubini.

3. — Naši gubitci (VI bataljona) u jučerašnjoj akciji bili su jedan lakše ranjen. Neprijateljski gubitci 15 mrtvih i ranjenih vojnika.

4. — O smjeni neprijateljskog garnizona u Mrkonjiću i Jajcu ne možemo tačno utvrditi, ali pretpostavljamo po upornosti neprijateljskih snaga i čvrstom obezbjeđenju komunikacije, da se u tim garnizonima nalaze jedinice divizije „Princ Eugen".[3] Po neprijateljskom nastojanju, da pod svaku cijenu obezbijedi komunikaciju moglo bi se zaključiti da neprijatelj očekuje smjenu, radi čega je i primoran da na ovoj komunikaciji vezuje svoje snage.

5. — Prema vašem pismenom naređenju od 27 o. m.[4] preduzet ćemo napad 28. o. m. tačno u 21 čas na liniji Jezero — Majdan — Hoćune — Previla. Na sektoru Jezero — Majdan učestvuju naša dva bataljona, i jedan bataljon kao rezerva. Na sektoru Previle učestvuju dva bataljona sa protivkolskim bacačem.

Naš III bataljon ostaje na ranijem zadatku na sektoru Potšiljak — Rogolje. Za vrijeme napada naših bataljona na gore pomenutoj liniji III bataljon vršit će prepad sa potrebnim dijelovima na obližnje položaje neprijatelja zapadno od Mrkonjića, a po mogućstvu i na sam grad,[5] da bi neprijatelju skrenuo pažnju radi intervencije na ovom drugom sektoru.

Pripreme za napad bit će izvršene u toku dana, tako da će se napad otpočeti tačno u predviđeno vrijeme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant-kapetan
Jagoš Žarić

---

[2] i [3] O toj borbi i o njemačkim jedinicama u Mrkonjić-Gradu i Jajcu vidi dok. br. 126 i 192.

[4] To naređenje Štab 1. proleterske divizije izdao je 26. aprila (vidi dok. br. 126).

[5] Treći bataljon je tada sa dijelovima 13. proleterske brigade vršio demonstrativni napad na Mrkonjić-Grad (vidi dok. br. 152).

BR. 143

IZVJEŠTAJ ŠTABA 6. KRAJIŠKE BRIGADE OD 28. APRILA 1944. ŠTABU 4. NOU DIVIZIJE O BORBI KOD ČARDAKA I GUDAVCA[1]

ŠTAB
VI. KRAJIŠKE N. O. PARTIZANSKE
UDARNE BRIGADE
Pov. Br. 76
Dne 28. IV 1944 God.

ŠTABU IV DIVIZIJE V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

Neprijatelj je 27 o.m. sa snagama od oko 400 vojnika uz pripomoć jake artiljerijske vatre izvršio napad na naš IV bataljon. Neprijatelj sa namjerom da postigne iznenađenje još u toku noći je preko Malog Radića izašao sa snagama od oko jedne satnije i našao se pozadi jedne čete. Četa je blagovremeno primijetila namjere neprijatelja i na vrijeme primila borbu. Druga neprijateljska kolona kretala je preko Vranjske Mosure u pravcu čete kojoj je prva kolona bila iza leđa, a treća kolona prešla je preko Pučenika i Gudavca u pravcu Čardaka. Borba je otpočela u 7 časova i trajala do 11,33 č.[2] Prema izvještaju štaba bataljona neprijatelj je imao 5 mrtvih i 23 ranjena koje je uspio izvući. Naši gubitci 3 mrtva i 5 ranjenih među kojima jedna drugarica bolničarka, i to 4 lakše a 1 teže. Plijena nije bilo.

Neprijatelj je protjeran na polazne položaje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: **Ratko Novaković** (M.P.) Komandant-major: **Mića Kolundžija**

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 25—2, k. 768 A.

[2] Vidi dok. br. 188.

BR. 144

IZVJEŠTAJ ŠTABA 9. KRAJIŠKE BRIGADE OD 28. APRILA 1944. ŠTABU 10. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU 1. i 4. BATALJONA OD 13. DO 28. APRILA[1]

ŠTAB
IX. KR. NOU. BRIGADE
Str. Pov. Br. 42/44
28/IV 1944 g.

dostavlja petnaestodnevni operacijski izvještaj za dva bataljona u vremenu od 13 do 28 aprila 1944 g

ŠTABU X DIVIZIJE 5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

U toku prošlih 15 dana naš I i IV bataljon imali su slijedeće dodire sa neprijateljem:

13. aprila 44 — I bataljon se je nalazio na prostoriji s. Slatina — s. Jablan odakle je patrolama kontrolisao Kutanju, s. Urije i s. Prusac. U 20 časova bataljon je izvršio pokret u pravcu D. Vakufa radi izvođenja demonstrativnog napada na garnizon D. Vakuf. Bataljon je izvršio napad na sektoru desno od pješačke staze, koja ide od Kutanskog Brda — Gradina — D. Vakuf i desno od rijeke Vrbasa. Napad je počeo u 23 časa i trajao je sa prekidima čitavu noć, tj. do 4 sata idućega dana.[2]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 16/3, k. 854.

[2] i [3] U izvještaju 5. oružničke pukovnije od 26. aprila 1944. o tome se kaže:

„13. travnja 1944. u 2000 sati skupina partizana napala je na mjesto Dolnji Vakuf. Borba je trajala do 23.00 sati kada su njemačke postrojbe partizane odbile i raspršile. Partizani su iz bacača mina bacili 6 granata na mjesto Dol. Vakuf. Gubitaka na našoj strani nije bilo, a kod partizana nepoznato.

14. travnja 1944. u 15 sati skupina partizana napala je na putu Dol. Vakuf — Jajce (2 km zapadno od Dol. Vakufa) jednu njemačku preselicu. Nakon kraće borbe partizani su raspršeni. Gubici nepoznati.„ (Arhiv V. I. I., reg. br. 58/1—5, k. 149 e.) O tome vidi i dok. br. 179 i 192 u ovoj knjizi.

IV bataljon se je nalazio na prostoriji s. Rasavci — s. Vukovo sa zadatkom zatvaranja pravaca od D. Vakufa preko Semina za Slatinu i s. Rasavce, kao i kontrolisanje komunikacije D. Vakuf — Jajce. U 23 časa bataljon je sa 2 čete izvršio demonstrativan napad na D. Vakuf preko Gradine i željezničke pruge Jajce — D. Vakuf. Jedna četa toga bataljona postavljena je ispred s. Semina sa zadatkom da tuče neprijateljske kolone, kao i vozila, koja bi se kretala cestom D. Vakuf — Jajce. Bataljon je likvidirao neprijateljska uporišta na Gradini (k. 591). Mi smo imali jednoga mrtvoga borca.

14. aprila 44

Po izvršenoj demonstraciji na D. Vakuf bataljon Prvi se je povukao na prostoriju Kutansko Brdo — Vučinac — s. Kutanja, odakle su spuštani manji dijelovi u pravcu D. Vakufa radi demonstriranja. Neprijatelj je reagirao bacačkom i mitraljeskom vatrom. I bataljon je na pomenutim položajima ostao do 24 časa, kada se je povukao na prostoriju s. Jablan — s. Košćani.

U 4 časa IV. bataljon se je povukao na Kutansko Brdo, odakle je spuštao patrole prema Gradini radi demonstriranja. U 8 časova neprijatelj je iz Jajca naišao sa 2 tenka i nekoliko kamiona. Četa ispod s. Semina otvorila je na njih vatru. Tom prilikom poginula su 2 neprijateljska vojnika. U 14 časova nekoliko kamiona krenulo je iz [D.] Vakufa za Jajce, ali su povraćeni natrag vatrom čete ispod s. Semina. U 15 časova veća neprijateljska motorizovana kolona krenula je iz Vakufa za Jajce. Četa ispod s. Semina je sa istom povela borbu, u kojoj je neprijatelj imao 50 mrtvih i ranjenih vojnika. IV bataljon je imao 2 mrtva i 1 ranjenog borca. Neprijatelj je pripadao „Princ Eugen“ diviziji.[3]

15. aprila 44

Jedinice I bataljona nalazile su se na prostoriji s. Jablan — Košćani, odakle su is-

turali dublje patrole u pravcu D. Vakuf i Bugojna.

IV bataljon se je nalazio na prostoriji s. Slatina — s. Rasavci — s. Vukovo. Neprijateljska artiljerija je bombardovala položaje ovoga bataljona, ali bez gubitaka. Također, jače neprijateljske patrole pokušale su da vrše nasilno izviđanje, ali su povraćene natrag.

16. i 17. IV. 44 — Bataljoni su se nalazili na istim položajima i sa istim zadacima.

18. aprila 44 — Bataljoni su izvršili smjenu položaja, tj. I se je bataljon smjestio u s. Slatinu — s. Rasavce i s. Vukovo sa zadatkom zatvaranja pravca od D. Vakufa i kontrolisanja komunikacije D. Vakuf — Jajce, dok se je IV bataljon smjestio u s. Slatinu — s. Jablan, odakle je isturao patrole na Kutansko brdo — Vučinac i samu Kutanju.

19. aprila 44 — Bataljoni su se nalazili na istim položajima i sa istim zadacima.

20. aprila 44 — I bataljon je sa pojačanom 1 četom napravio zasjedu neprijatelju na pruzi D. Vakuf — Jajce ispod rječice Semešnice, pošto je postojala vjerovatnoća da neprijatelj u toku noći izvrši napad na naše položaje. Jedinice su bile u zasjedi od 22 časa do 2 časa 21 o. mj. Neprijatelj nije vršio pokreta u pravcu naših položaja.

Neprijatelj je u 7 časova jačom art. vatrom tukao položaje IV bataljona kod s Jablana. Tom prilikom ranjen je komandir čete por. Simo Lukać, koji je 22. o.mj. podlegao ranama. Istodobno je ranjen i 1 borac. U 19 časova 2 čete toga bataljona napravile su zasjedu na Kutanskom Brdu — Vučincu — Privraći. Neprijateljskog pokreta nije bilo.

21. i 22. IV. 44 — Bataljoni su se nalazili na starim položajima i sa istim zadacima.

23. aprila 44	Neprijatelj je vršio nasilna izviđanja u pravcu Semina, ali je pod pritiskom 1 čete I bataljona odstupio u pravcu [D.] Vakufa ne primivši uopće borbe. Istoga dana neprijatelj je manjom snagom izvršio prepad na položaje IV bataljona, ali je odbijen uz gubitke 5 mrtvih i ranjenih vojnika.[4] IV bataljon nije imao gubitaka. Neprijateljski vojnici su pripadali „Princ Eugen" diviziji i četnicima Čede Vukovića.
24, 25. i 26. o. mj.	Bataljoni su se nalazili na istim položajima. 25. o.mj. neprijateljska artiljerija i bacači tukli su patrole I bataljona na kotama iznad s. Semina. Tom prilikom su ranjena 2 borca. 26. istog mjeseca bataljoni su se nalazili na istim položajima.
27. aprila 44	Bataljoni su se nalazili na istim položajima. U 6 časova neprijatelj jačine jedne bojne napao je položaje I bataljona pravcem Semin — Rasavci i pravcem s. Semin — Brdo Semin kao i položaj IV bataljona, pravcem Kutanja — Vučinac — s. Jablan. Neprijatelj je uspio da izbije na Semin, odakle je pod pritiskom jedinica I bataljona odbačen u pravcu D. Vakufa.[5] Tom prilikom neprijatelj je imao oko 20 mrtvih i ranjenih vojnika. Mi smo imali 1 lakše ranjenog borca. Neprijateljski vojnici su pripadali „Princ Eugen" diviziji i četnicima Čede Vukovića.

U toku proteklih 15 dana vojnički rad nije bio intenzivan iz razloga toga, što su veći dijelovi bili upotrebljavani na noćna i dnevna osiguranja s obzirom da se jedinice nalaze u neposrednoj blizini garnizona i pokraj sela, koja imaju dodir i simpatije sa četnicima. Svaka akcija pretresana je sa starješinama i borcima.

Raspored jedinica ova 2 bataljona je slijedeći:[6] I bataljon se nalazi na prostoriji s. Slatina — s. Rasavci — s. Vukovo sa zadacima da zatvara pravce od D. Vakufa, kontrolište komunikaciju Jajce — D. Vakuf, kao i komunikaciju s. Ljuša — Ipota, a IV Slatina — Jablan.

---

[4] Vidi dok. br. 187 i 192.

[5] Vidi dok. br. 188.

[6] O rasporedu i dejstvu druga dva bataljona vidi dok. br. 75 i 86.

Gubitci: a) vlastiti: 4 mrtva, od kojih jedan oficir, i 5 ranjenih boraca i
b) neprijateljski: 77 mrtvih i ranjenih vojnika i oficira.

Plijen: Zaplijenjeno je oko 150 metaka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam. politkomesara.
R. Mitrić

Komandant-major.
Dakić M.

BR. 145

BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA, KOMORE, MATERIJALA ZA VEZU I MINERSKE OPREME PODGRMEČKOG NOP ODREDA NA DAN 28. APRILA 1944. GODINE[1]

ŠTAB
PODGRMEČKOG NOP ODREDA
Str. pov. Broj: 93
28-IV-1944 g.

BROJNO

ljudstva, oružja, municije, komore, materijala za

Redni broj	Jedinica	Ljudstva		Oružja							
				topova		bacača					
		po spisku	na licu	brdskih	protiv. tenkov.	teških	ručnih	pušaka	puškomitraljeza	teških mitralj.	strojnica
1	Štab sa zaštitnicom	50	38					36	1		
2	Intendantura	28	26					18		1	
3	Vod za vezu	21	17					18			
4	Diverzantska četa	18	11					9			
5	I. Bataljon	153	139					82	7	3	
6	II. Bataljon	181	154			1	1	91	7	2	
7	Svega	451	385			1	1	254	15	6	

Primedba: 2 teška mitraljeza nisu u upotrebi uslijed ne-

Pol. komesar
R.[2] Mandić

[1] Original (pisan mastilom. ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 16/3—5, k. 1630.
[2] Rade

STANJE

vezu i minerske spreme na dan 28-IV-1944 g.

			Municija							Veze		komora		miner. odeljenje	
			za topove		za bacače										
pištolja	ručnih bombi	protiv-kolskih pušaka	brdske	protiv tenkovs.	teške	ručne	puščane	za protiv. kol. pušku		kabla	telefona	jahaćih konja	tovarnih konja	eksploziva	naaznih mina
3	7						520					3	1		
2	2						280					1	3		
3	12						364					1		270 kg	
1	2						60			3km	5				
7	35	1				8	2.270	45					9		
2	34				6	4	3.200					2	10		
18	92	1			6	12	6.694	45		3km	5	7	23	270 kg	

dovoljne tovarne stoke

Vrš. duž. Komandant-kapetan,
Lazar[3]

[3] Čučković

BR. 146

BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA GLAMOČKOG NOP ODREDA NA DAN 28. APRILA 1944. GODINE[1]

SPISAK VOJ

SPISAK LJUDSTVA I ORUŽJA GLAM.

R. br.	Jedinica	Brojno stanje ljudstva			Pušaka			Municije			P. mitr.	
		Po spis.	na licu	u rash.	jugos.	Tali.	Fran.	Jugosl.	Tal.	Fran.	jug.	Tal.
1	Štab sa osoblj.	21	21		8	4		127	110			
2	I četa	37	35	2	24	4	1	587	90	50	1	
3	II četa	38	33	5	11	19	1	238	347	30		1
4	III četa	43	38	5	18	8	3	200	192	15		1
5	Bacačko odelj.	9	9		3	2	1	100	120	30		
6	Odjeljenje soko	34	34		20	12		300	280			
7	Ukupno	182	170	12	84	49	6	1.452	1.149	125	1	2

Pol-komesar:
R.[3] Polić

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 26—5, k. 458 A.
[2] Redakcija je izostavila spisak vojne spreme (intendantske) iz tehničkih razloga.
[3] Rade

NE SPREME[2]

N. O. P. ODREDA NA DAN 28-IV 44

Teš. mitr.	Munic. za bredu	Stroj.[nica] engl.	Muni. za stroj.	Bacača	Granata	Pištolja		Muni. za pištolj	M. za ostale	Bombe		Primjedba	
Breda	1	engl.	— „ —	Tal. 81 m	— „ —	jug.	ostal.	— „ —		of.	def.	Ambulanta	odsustvo 1 osnlo
							3		19	5	3		
		1	60			1	1	7			7		
1	1000									7	4		
							3		5	7	2		
				1	12		1		6	3	2		
1	1000						1		6		5		
2	2000	1	60	1	12	1	9	7	36	22	23	7	5

Komandant.
Stevandić[4]

[4] Rade

BR. 147

NAREĐENJE ŠTABA 5. KORPUSA NOVJ OD 29. APRILA 1944. ŠTABU 4. DIVIZIJE O STUPANJU NA SNAGU NOVE FORMACIJE BRDSKO-HAUBIČKE I PROTIVKOLSKE BATERIJE I ZA OBUKU POSLUGE[1]

ŠTAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Pov. Br. 442
Dne 29. IV-1944 g.

Nova formacija
artiljerije.—

ŠTABU IV DIVIZIJE V. KORPUSA NOVJ

U prilogu pod/2, dostavlja se nova formacija brdsko-haubičke i protivkolske baterije. Ova nova formacija u glavnom je ista kao i dosadanja samo je povećano brojno stanje ljudstva.

Dopuni jedinica po novoj formaciji pristupiti odmah i koliko ima raspoloživog ljudstva, te svakome odrediti njegovu ulogu po formaciji, kako bi se za istu što pre osposobio.

Formacija je sastavljena imajući u vidu prilike i okolnosti pod kojima živi i dejstvuje naša artiljerija, te treba težiti, da se u svakoj artiljerijskoj jedinici provede. No, ako postoje izvesne zapreke, kao na pr. nedostatak u ljudstvu, stoci ili drugom materijalu (topovima, instrumentima) rukovoditi se načelom, da se jedinica što više približi formaciskom sastavu. Tako na pr. ako baterija ima samo jedan top, treba baterija da ima poslugu i za drugi top i ako ga nema, jer će možda za najkraće vreme top dobiti, te će već imati za njega izvežbanu poslugu; ili ako nema po formaciji predviđen broj telefona i kabla, treba da ima po formaciji predviđen broj telefonista, jer će telefonski materijal dobiti; ili i ako nema instrumenata (busolu i bateriski durbin), treba da ima osposobljene kutomernike, koji će moći odmah raditi sa instrumentima, čim se dobiju itd.

Dakle treba težiti, da se svaka jedinica prema mogućnostima, ako ne može potpuno, a ono što više približi formaciskom sastavu, kako ju popuna materijalom i oruđima ne bi zatekla nespremnu. Naročito je važno, da se postavi i osposobi ono

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 50/1, k. 768.

ljudstvo, koje ima specijalne uloge, kao kutomernici, podoficiri osmatrači, telefonisti itd.

Razvojem naše artiljerije baterija će se povećati na 4 oruđa, pa prema tome voditi kurs. da se osposobi što više komandnog kadra.

Dosadanje stare formacije spaliti, a prijem novih potvrditi, koje čuvati strogo poverljivo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant artiljerije
potpukovnik,
H.[2] Omanović

(M.P.)

Komandant
general-major,
S. Rodić

Dostavljeno:
— štabovima IV., X., i XI Divizije
— štabu I. i II. artiljer. diviziona.

[2] Hamdija

FORMACISKI SASTAV BRDSKO-HAUBIČKE BATERIJE

Redni broj	SASTAV BATERIJE	Koliko brojno	NAOKRUŽANJE						KONJA			Kola		PRIMIDBA
			Pištolja	Šmajsera	Pušaka	Puškomitralj.	Topova	Prednjaka	Jahaćih	Tovarnih	Teglećih	Dvoosovnih	Kuhinja	
	I. ŠTAB BATERIJE													
1	Komandir baterije	1	1						1					
2	Polit. komesar	1	1						1					
3	Zamj. komandira	1		1										
4	Zamj. politkoma	1		1										
5	Podoficir ili oficir osmatrač	1		1										
6-7	Kutomernik br. 1 i 2	2			2									
8	Konjovodac	1			1					1				
9-10	Kurira	2			2									
	TELEFONSKI DEO:													
11	Vođa telefonista	1		1										
12-16	Telefonista	5			5									
17	Konjovodac	1			1					1				
	MITRALJESKI DEO:													
18-21	Mitraljesci	4			2	2								
	II. BORNI DEO:													
22	Vodni oficir	1	1											
23	Vodni delegat	1		1										
24-25	Vođe odeljenja	2			2									
26-37	Posluga	12	4		8		2							
38-41	Vozara	4(6)			4(6)			2			6 (12)			
42	Vođa prednjaka	1			1									
	III. KOMORA:													
43	Ekonom	1			1									
44	Zamj. intendanta	1			1									
45-49	Vozara	5			5						10	4	1	Ako nema kuh. onda kola
50-53	Rezervne posluge	4			4									
54-55	Bolničara ljudskih	2	2											
56	Bolničara marveniih	1			1									
57	Potkivač	1			1									
58	Obučar	1			1									I kao sedlar
59	Mesar	1			1									
60-61	Kuhara	2			2									
	UKUPNO:	61 (63)	9	5	45 (47)	2	2	2	2	2	18 (22)	4	1	

PRIMIDBA: samar za instrumente; 2 tel. 1 centrala 6-10 km. 1 able rig. zastave sama sa kokarama

Napomena: Brojevi u zagradi važe za haubičku bateriju.

Komandant artiljerije
potpukovnik,
H. Omanović

Komandant
general-major,
S. Rodić

FORMACISKI SASTAV PROTIVKOLSKE BATERIJE

Redni broj	SASTAV BATERIJE	Koliko brojno	NAUHUŽANJE						Konja		Kola		PRIMEDBA
			Pištolja	Smajsera	Pušaka	Puškomitralj.	Topova	Prednjaka	Jahaćih	Tegleći h	Dvoosovnih	Kuhinja	
	I. ŠTAB BATERIJE												
1	Komandir baterije	1	1						1				
2	Polit. komesar	1	1						1				
3	Zamj. komandira	1		1									
4	Zamj. politkoma	1		1									
5-6	Kurira	2		1	1								
	TELEFONSKI DEO:												
7	Vođa telefonista	1			1								7 telefona 2 4 1 m. kabla
8-11	Telefonista	4				4							
	MITRALJESKI DEO:												
12-15	Mitraljesci	4			2	2							
	II. BORNI DEO:												
16	Vodni oficir	1	1										
17	Vodni delegat	1		1									
18-19	Vođe odeljenja	2			2								
20-31	Posluge	12	4		8		2						
32-35	Vozara	4			4			2		8			
	III. KOMORA:												
36	Ekonom	1			1								
37	Zamj. ekonoma	1			1								
38-42	Vozara	5			5					10	4	1	Ako nema kuh. onda kola
43-46	Rezervne posluge	4			4								
47-48	Bolničara ljudskih	2	2										
49	Bolničar marveni	1			1								
50	Potkivač	1			1								
51	Obučar	1			1								
52	Mesar	1			1								
53-54	Kuhara	2			2								
	UKUPNO	54	9	5	38	2	2	2	2	18	4	1	

Komandant artiljerije
potpukovnik
H. Omanović

Komandant
general-major,
S. Rodić

BR. 148

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 29. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA O DEJSTVIMA U DRUGOJ POLOVINI MARTA NA SEKTORIMA JAJCE, ŽUPA I IZMEĐU RIJEKA USORE I BOSNE[1]

ŠTAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Broj 438
29 aprila 1944

Operativni izveštaj
za vreme od 15—31
marta 1944 g.

ŠTABU I PROLETERSKOG KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

U početku ovoga perioda raspored naših jedinica bio je:

I Proletbrigada — tri bataljona na sektoru centralne Bosne — Župe, između Uzlomca i komunikacije Prnjavor — Banja Luka; zadatak ove grupe bio je razbijanje četnika na tom prostoru i prikupljanje i transportovanje hrane za rezervu i ishranu neboračkih i ostalih delova koji su bili na pasivnom terenu.[2]

Dva bataljona istočno od Jajca sa zadatkom diverzantskih akcija na komunikaciji Jajce — Donji Vakuf.[3]

Jedan bataljon na sektoru Gostilj — Karaula za zaštitu Divizijske bolnice i za manje izviđačke zadatke na komunikaciji Travnik — Turbe i D. Vakuf.[4]

III Proleterska brigada bila je na sektoru Mrkonjić Grad. 17. o.m. III brigada počela je sa prebacivanjem na sektor Glamoča kao rezerva III Ličkoj brigadi na pravcu Livno.[5]

XIII Proleterska brigada bila je u dolini r. Velika Usora sa zadatkom dejstva na prostoru između r. Usora i r. Bosna i na komunikacije duž tih reka. Jedan od glavnih zadataka bio je poboljšanje ekonomskih prilika.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 22—4, k. 712 A.

[2], [3] i [4] Prema izvještaju Štaba 1. proleterske brigade od 31. marta 1944. raspored njenih bataljona bio je sljedeći: 1, 2. i 4. na sektoru Župe, 3. i bataljon „Garibaldi" na sektoru istočno od Jajca i 6. na komunikaciji Travnik — Turbe — D. Vakuf (vidi tom IV, knj. 23. dok. br. 157).

[5] Opširnije o njenom rasporedu i dejstvu vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 116 i 145.

sektor Jajce

Neprijateljski garnizon u Jajcu bio je u jačini od oko 1000 do 1500 vojnika. Stalno je saobraćao sa D. Vakufom i Travnikom. Saobraćaj je vršio sa većim brojem kamiona u pratnji tenkova.[6]

13 marta o.g. jedna neprijateljska grupa od 150 vojnika izvršila je ispad iz Jajca prema III bataljonu I Proletbrigade pravcem Jajce — Podhum — Bulići. Bataljon se povukao iznad sela i odatle davao otpor, dok je sa manjim delovima zašao neprijatelju za leđa i napao ga. Posle kraće borbe neprijatelj je vraćen u grad. Ubijen je jedan i ranjeno pet neprijateljskih vojnika. Naši nisu imali gubitaka.

2 marta[7] o.g. neprijatelj je u jačini od 300 vojnika napao položaj III bataljona I Proletbrigade na sektoru Podhum — G. i D. Bulići. Neprijatelj je nastupao u četiri kolone i brzim manevrom uspeo da iscepka bataljon i potisne sa svojih položaja; pojedine delove bataljona neprijatelj je primorao da prime borbu na nepogodnom terenu i vrlo bliskom odstojanju. Posle kraćeg vremena bataljon se prikupio i prešao u protivnapad. Borba je trajala vrlo kratko i neprijatelj je vraćen u grad. Istog dana neprijatelj je sa jednom grupom od 50 vojnika ponovo preduzeo napad prema III bataljonu, ali je i ta grupa posle kraće borbe vraćena u grad. U oba ova napada neprijatelj je imao 17 mrtvih i 59 ranjenih vojnika. Naši gubitci 3 mrtva i 4 ranjena.

U ovim akcijama sa III bataljonom I Proletbrigade sadejstvovao je i bataljon „Garibaldi". On je sadejstvovao sa jednim teškim bacačem. Od dejstva neprijateljske artiljerije bataljon „Garibaldi" je imao 1 mrtvog i 1 ranjenog vojnika.

25 marta I Proleterska brigada počela je sa prebacivanjem na sektor Mrkonjić [-Grad]. Prebacivanje je bilo završeno do 31. marta. I Proletbrigada dobila je zadatak zatvaranje pravca i dejstva ka Jajcu i kao rezerva prema Manjači i komunikaciji Mrkonjić Grad — Banja Luka.[8] Raspored brigade je:

G. Mile — Borci — Majdan — Hoćune — Magaljdol — Barevo — Liskovica — Staro Selo — Kopljevići — G. Polje — Kotor.

---

[6] U prvoj polovini marta 1944. na sektoru Bugojno — D. Vakuf dejstvovali su dijelovi njemačke 369. legionarske divizije, dok je 13. puk 7. SS divizije na sektoru Jajce — Travnik dejstvovao do kraja marta. (Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 190.)

[7] Pogrešno. Treba: 21. marta.

[8] Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 89.

16 marta o.g. četnička grupa od 30 do 40 sa dva puškomitraljeza sačekala je u zasedi kod s. Blatnice 15 prezdravljelih ranjenika iz ambulante XIII brigade sa Dr. Vojkom Kraljićem, koji su išli iz G. Bjelobučja u svoju brigadu. Tom prilikom 5 drugova je poginulo, 5 zarobljeno a spasilo se samo 5 drugova od kojih su dva lakše ranjena. Među poginulim drugovima nalazi se i Dr. Vojko Kraljić. Preduzete su sve mere protiv ovih četnika ali bez ikakvih rezultata.

17 marta o.g. neprijatelj u jačini od 1000 do 1200 vojnika potpomognut sa četnicima izvršio ispad iz Teslića u pravcu II i IV bataljona XIII Proletbrigade. Neprijatelj je išao u šest kolona. Jedna kolona pravcem Radakovića[9] — Gusti Teslić — Đulići — Dolići — Zečevo Brdo — Gomjenica. Prva kolona je izbila do s. Čančari. Ostale kolone naišle su na jak otpor delova XIII Proletbrigade na prostoru Dolići — Đulići — Gusti Teslić. Posle oštre borbe koja je trajala četiri sata neprijatelj je vraćen u Teslić.[10] Neprijateljski gubitci su 36 mrtvih i 50 ranjenih vojnika. Naš jedan drug je ranjen.

18 marta o.g. V bataljon XIII Proletbrigade bio je napadnut od četnika kod Borovica — Jabučica. Poginula su naša dva druga od kojih jedan zamenik komandira čete i jedan vodnik. Istog dana jedna četa I bataljona XIII Proletbrigade naišla je na neprijatelja kod s. Vidovići. Došlo je do prepuckavanja ali žrtava nije bilo. Jedan Slovenac prekomorac[11] je zarobljen od muslimanske milicije. Držanje Slovenca pred neprijateljem bilo je odlično.

19 marta o.g. dve čete IV bataljona XIII Proletbrigade išle su u poteru za četnicima prema s. Mladikovini. Četnički stražar primetio je naše jedinice i četnici su pobegli. Tom prilikom oslobođeno je 5 drugova koje su četnici 16 marta o.g. zarobili. Zaplenjena su dva revolvera i dve puške. Jedan četnik je ubijen a jedan gluho-nemi četnik koji je bio koljač u četničkom bataljonu Mirka Delića je zarobljen, koga su docnije streljali...

21 marta o.g. XIII Proletbrigada izvršila je mobilizaciju omladine u s. Blatnica — Mladikovina...

---

[9] Na karti 1 : 100.000 to mjesto nije nađeno.

[10] U tom ispadu učestvovale su sljedeće neprijateljske snage: 2. bojna 6. lovačke pukovnije, 5. sat 2. bojne 4. lovačke pukovnije, jedna grupa iz 2. jurišne bojne, jedna kombinovana grupa iz sastava Teslićke dobrovoljačke bojne i Teslićka četnička brigada. Svaka jedinica (grupa) imala je svoj pravac dejstva. Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 188.

[11] O Slovencima prekomorcima vidi tom IV, knj. 22, dok. br. 15, objašnjenje br. 28.

22 marta o.g. XIII Proletbrigada počela je sa prebacivanjem na sektor oko [r.] Ugra i izvornog dela Vrbanje sa zadatkom dejstva na komunikaciji Travnik — Jajce, Travnik — D. Vakuf i Jajce — D. Vakuf.[12] Zadatak ove brigade je i zaštita Divizijske bolnice na Petrovom Polju.

Raspored brigade je:

Doribaba — Kruščica — Bulići — Divičani — Vitovlje — Gostilj — Mudrike — Kruševo Brdo — Jove — Petrovo Polje.

sektor Jajce

27 marta o.g.[13] neprijatelj u jačini od 180 do 200 vojnika izvršio je ispad iz Jajca sa tri kolone od po 60 do 70 vojnika u pravcu V bataljona XIII Proletbrigade, koji se nalazio u s. Bulići — Podhum. Neprijatelj je iskoristio gustu maglu i vejavicu i uspeo da iznenadi i ispreseca V bataljon. Došlo je do žestoke borbe. koja je trajala vrlo kratko i neprijatelj je vraćen.[14] Neprijatelj je imao 20 mrtvih i 10 ranjenih. Naši gubitci 8 mrtvih, 8 zarobljenih i 2 ranjena druga. Izgubljeno je 10 pušaka i 2 puškomitraljeza.

29 marta o.g. neprijatelj je vršio ispad[15] u jačini od 100 vojnika sa pravca Travnik — Turbe u pravcu Gostilja. Ispad neprijatelja bio je čisto izviđačkog karaktera. U ovom ispadu neprijatelj je upotrijebio manja skijaška odeljenja. Neprijatelj je popalio kuće i kolibe u s. Gostilju.[16] Gubitaka nije bilo[17]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab
Načelnik, ppukovnik
(M.P.) **Moma Đurić**

---

[12] Bliže o prebacivanju te brigade vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 141.

[13] Prema izvještaju Štaba 13. proleterske brigade od 28. marta 1944. borba je vođena 26. marta. (Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 141.)

[14] Prema izvještaju Komande Zapada od 28. marta 1944. može se zaključiti da su ispad iz Jajca izveli dijelovi 7. SS divizije. U njemu se kaže:

„...Balkan.

V. SS — brd. korpus: 7. SS — brd. div.: Prema izvještaju povjerenika neprijatelj je u prostor Jajce privukao pojačanja i prema sigurnim izvorima namjerava da izvrši napad na Jajce.“ (Arhiv V. I. I., mikrofilm reg. br. Minhen N-9, k. 741—877.) O tome vidi i tom IV, knj. 23. dok. br. 141, napomenu br. 7.

[15] Riječi: „je vršio ispad“ dopisane su mastilom, latinicom.

[16] Na toj prostoriji tada je dejstvovao 2. bataljon 13. SS puka. (Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 190.)

[17] Prilog ovom izvještaju je lista gubitaka jedinica 1. proleterske divizije u drugoj polovini marta. Prema njoj ukupni gubici bili su: 26 mrtvih, 22 ranjena i 20 nestalih boraca.

BR. 149

NAREĐENJE ŠTABA 4. NOU DIVIZIJE OD 29. APRILA 1944. ŠTABOVIMA PODGRMEČKOG, KOZARSKOG I GRADIŠKO-LIJEVČANSKOG NOP ODREDA ZA ULAZAK DIVERZANTSKIH ČETA U SASTAV ODREDA I ZA RAD SA NJIMA[1]

ŠTAB
IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N. O. V. J.
Pov. Br. 146
Dne 29. IV. 1944 g.

ŠTABU PODGRMEČKOG, KOZARSKOG, GRADIŠKO-LIJEVČANSKOG N. O. P. ODREDA

Položaj

Organizacija naših diverzantskih četa kod odreda u buduće biće ovakova.[2]

Diverzantske čete biće u sastavu svojih odreda i potpadaće pod komandu štaba odreda. Za disciplinu, rad vojno-politički, kao i izvršenje zadataka odgovorni su Štabovi odreda.

Da bi se rad diverzantskih četa pojačao i međusobno povezao određuje se drug Dragan Marin, kapetan, kao delegat ovoga štaba za diverzantske čete pri odredima sa zadatkom da diverzantskim četama pomogne u radu, da kontroliše njihov rad i njihove izvještaje, da nastoji da se rad diverzantskih četa u odredima odvija u skladu sa opštim zadacima koji stoje pred jedinicama ove divizije, vodi računa o stručnom izdizanju kadra, te na osnovu svojih zapažanja podnosi ovome štabu potrebne predloge.

Snabdijevanje diverzantskih četa potrebnim materijalom vršiće se preko odreda direktno za svaku četu.

Po odlasku ove divizije sa ovoga sektora isti će automatski pripasti štabu V. korpusa i biće delegat Štaba V. korpusa za diverzantske grupe na području Podgrmeča i Kozare.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 30/1, k. 768.

[2] Odnosi se na diverzantske čete „Grmeč", „Kozaru" i „Prosaru". Njihovo dejstvo u aprilu prikazano je u izvještaju Štaba 4. NOU divizije (vidi dok. br. 117 u ovoj knjizi), a opširnije o tome vidi izvještaj kapetana Dragana Marina od 28. aprila 1944 (Arhiv V. I. I., reg. br. 24—2, k. 768 A).

Sa diverzantskim grupama u brigadama rukovode štabovi brigada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dmitar K. Bajalica

(M.P.)

Komandant-pukovnik
Petar

BR. 150

ZAPOVIJEST ŠTABA GRUPE DIVIZIJA 16, 36. i 38. OD 29. APRILA 1944. ŠTABOVIMA BRIGADA ZA KONTRAOFANZIVU I RAZBIJANJE NEPRIJATELJSKIH SNAGA NA LINIJI BETANJ — KALABAČE I ZA PROBOJ KA MAJEVICI[1]

ŠTAB
GRUPE DIVIZIJA 16, 36 i 38
O. br. 36
29 aprila 1944. g.
u 03.40 č.

ZAPOVEST

Sekcija: Zvornik — Kladanj raz. 1 : 100.000

Situacija: Jedinice XVI divizije pristigle su na liniju: Milovanovići — Crkvina. Udružena grupa divizija treba hitno da krene u kontraofanzivu na neprijatelja koji jednim dijelom svojih snaga prodire od Šekovića ka Vlasenici, da bi se izbegao eventualni obruč koji nam priprema neprijatelj od pravca Han Pijeska i ka Vlasenici i Zvornika ka Vlasenici.[2]

Naš zadatak: Odlučnom kontraofanzivom razbiti neprijatelja na liniji: Betanj—Kalabače i izvršiti proboj naših snaga ka Majevici.[3]

Radi izvršenja prednjeg zadatka, —

NAREĐUJEMO:

1. — *V brigada:* Hitno će krenuti sa dosadašnjih položaja[4] i napasti neprijatelja na liniji: Betanj — Gradina — Begovići. Zadatak: ovladati mostom ispod Gradine, stvarajući

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 17—7, k. 950.

[2] i [3] Vidi dok. br. 155, 167, 186, 188, 189 i 191.

[4] Vidi dok. br. 141.

na taj način mostobran za prelaz ostalih naših snaga koje će prodirati pravcem: Gradina — Jakovice — Plazače — Šekovići (Akmačići).

2. — *III brigada*: Održaće po svaku cenu Stolicu postavljajući glavninu svojih snaga oko Stolice šireći vezu levo kosom iznad Gačića i povezujući se kod Begovića sa V brigadom, a u desno Nikolića Brdo održavajući vezu sa jedinicama II brigade ka Rudištima (Bobari). Zadatak: kontranapadima zbaciti neprijatelja preko Supčana u dolinu reke Drinjače i ovladati mostom u Šekovićima, pa prema situaciji prebacivati se na levu obalu r. Drinjače i prodirati ka Braincima.

3. — *XVII Majevička brigada:* Odmah će krenuti u napad na neprijatelja kod mosta pod Kalabačama. Zadatak: ovladati mostom i prebaciti se na levu obalu r. Drinjače pa prodirati ka Kalabačama zauzimajući dominirajuće položaje Lemića Brdo — Jevik — Bijelu Zemlju — Kominjaču i na taj način stvoriti mostobran kod Kalabača, tj. omogućiti prebacivanje ostalih naših snaga na levu obalu r. Drinjače koje će dalje prodirati preko Papraće — Kosovače u pravcu Majevice.

4. — *I brigada*: Postaviće se na liniji: ispred Crkvine (Rašića Gaj) — Simići sa zadatkom čvrstog zatvaranja pravca od Vlasenice.

Kad jedinice V brigade stvore mostobran kod Gradine — Betnja, onda će I brigada energično vršiti prodor pravcem: Gradina — Jakovice — Plazače — Strmica — Akmačići. Za daljnje će dobiti blagovremeno naređenje.

5. — *II brigada:* Postaviće se na liniju Rudište (Bobari) — Milovanovići — Krstac — k. 725. Zadatak: obezbjeđenje leđa i bokova XVII brigadi koja pravi mostobran kod Kalabača, a po stvaranju mostobrana energično vrši prodor pravcem: Korijen — Kalabače — Jevik — Petrovića Gaj — Kosovača, itd. (o daljnjim će dobiti blagovremeno naređenje).

6. — *IV brigada*: Ako stigne na prostoriju Solakovina — Grabovica povezaće se sa I brigadom s kojom će zajedno vršiti prodor pravcem: Gradina — Jakovice itd. Ako stigne na prostoriju Šadića povezaće se sa II brigadom s kojom će vršiti prodor pravcem: Korjen — Kalabače itd.

7. — *Podrinski NOP odred:* Po stvaranju mostobrana kod Kalabača vršiće prebacivanje na levu obalu r. Drinjače posle II Vojv. brigade istim pravcem.

8. — Štabovi divizija nalaziće se do stvaranja mostobrana: štab XXXVIII divizije u s. Milovanovići i komandovaće XVII i

II brigadom kao i Podrinskim NOP odredom a zatim će se kretati pravcem za II brigadom.
Štab XXXVI divizije nalaziće se na Crkvini kod I brigade i komandovaće I, III i V brigadom. Posle stvaranja mostobrana kod Gradine kretaće se pravcem I brigade.
Ovim operacijama do dolaska štaba Korpusa komandovaće general-major drug Danilo Lekić, koji će se nalaziti u s. Milovanovići kod štaba XXXVIII divizije gde slati sve izveštaje.

OPŠTE NAPOMENE:

1. — Jedinice će energično krenuti u kontraofanzivu i pod svaku cenu stvoriti pomenute mostobrane kako bi omogućile naše probijanje ka Majevici. Kod boraca razviti ofanzivni duh sa parolom „Napred za Majevicu".
2. — XVII brigada neka na Bobarima ostavi II bataljon do dolaska smene, tj. do dolaska jedinica II brigade.
3. — O svemu ostalom jedinice će dobivati blagovremeno naređenje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za grupe divizija

Komandant-major:	Komandant-p.pukovnik	Komandant
Kamenjar[5]	**Miloš**[6]	general-major
		D.[7] **Lekić**

(M.P.)

[5] Marko Peričin
[6] Zekić
[7] Danilo

BR. 151

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 29. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O NAPADU NA KOMUNIKACIJU MRKONJIĆ-GRAD — JEZERO[1]

ŠTAB I PROLET. BRIGADE
I PROLET. DIVIZIJE
29 aprila 944 god.
u 9 časova

ŠTABU I DIVIZIJE

1.) Sa napadom na komunikaciju Mrkonjić [-Grad] — Jezero, sa predviđenim bataljonima otpočeli smo u 21.15 časova 28 o.m.[2]

2.) Borba kod II i IV na sektoru Previla — Hoćune, bila je kratka ali oštra. Ova dva bat. su brzo ovladala tim sektorom.[3] Artiljerije na Previli nije bilo.

3.) Prepad na Mrkonjiću bio je oštar ali povremen.[4] Naša artiljerija tukla je grad. Neprijateljska artiljerija sasvim je slabo dejstvovala i to u pravcu s. Hoćune. (Svega jedan top — iz Mrkonjića.)

4.) Od II i IV bat. još nijesmo dobili izvještaj. Sa njima se nalazi i Ljubiša.

Cestu mogu minirati i postaviti zasjede uspješno.

---

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 41—2/I, k. 713.

[2] Štab 1. proleterske brigade je 28. aprila izdao naređenje štabovima bataljona za napad na pomenutu komunikaciju. Prema tom naređenju bataljoni su, poslije izvršenog napada, imali zauzeti sljedeći raspored:

„Bataljon „Garibaldi" ostaje na dosadanjoj prostoriji sa istim zadatkom kao i do sada.

I bataljon ostaje na prostoriji Đumezlije — Perućica, sa zadatkom zatvaranje pravca od Jajca prema Jezeru.

VI bataljon posle izvršenog zadatka izvršiće pokret na prostoriju Šipovo — Sokolac — preuzeti dosadanji zadatak I bataljona.

II bataljon posle izvršenog zadatka izvršiće pokret za Trnovo i smestiti se na toj prostoriji, te služiti kao brigadna rezerva.

IV bataljon posle izvršenog zadatka smestiće se u s. Šibovi sa dosadanjim zadatkom.

III bataljon ostaje na starom sektoru sa ranijim zadatkom." (Arhiv V. I. I., reg. br. 23 1, k. 713.) O ranijim zadacima i rasporedu bataljona vidi dok. br. 133 i 142 u ovoj knjizi.

[3] i [4] Opširnije o borbi ta dva bataljona i prepadu na Mrkonjić-Grad vidi dok br. 152.

5.) I i VI bat. napadali su i to: I bat. preko k. 1098 — Lađina - - Alinovac i prema Jezeru. I bat. u prvom momentu uspio je da likvidira k. 1098 i Lađinu.[5]

Napad I bat. bio je brz i snažan. Neprijatelj je na tom sektoru bio sasvim uporan i utvrđen na pojedinim tačkama. Od teš. naoružanja imao je dva bacača.

6.) VI bat. koji je čistio Majdan; nije naišao na neprijatelja nigdje na sektoru Majdana, kao ni na samom drumu.

Na sektoru Majdana cesta je minirana i postavljene su zasjede prema tim mjestima koje će ostati i u toku dana.

— VI bat. imao je glavni zadatak da napadne sektor I bataljona pravcem s. Đumezlije — Jezero, i bočno tuče neprijatelja koji se bio utvrdio na sektoru I bataljona. No, VI bat. (odnosno njihov štab) nije prišao ni na daleko glavnom zadatku. Za čitavo vrijeme je ostao pasivan, i sa tim svojim radom onemogućuje I bat. da u potpunosti izvrši svoj zadatak.

7.) U toku noći neprijatelju je stiglo od Jajca pojačanje oko 15 kamiona sa vojskom, kao i u jutro pješačka kolona, jačinu ne možemo tačno utvrditi.[6]

8) Ovo neprijateljsko pojačanje od jutra rano preduzelo je sa već postojećim snagama protivnapad na naše položaje prema koti 1098, i u 7.40 časova ovladali sa (k. 1098) sa koje su odbačeni bacačkom i mitraljeskom vatrom. — Oko ove kote se i dalje vodi borba.[7]

9.) Od Mrkonjića se do sada ne primjećuje nikakva intervencija.

10.) Vjerovatno je da će od Jajca neprijatelj i dalje nastaviti sa svojim pojačanjima.

11.) Neprijateljski gubitci na sektoru I bat. do 30 mrtvih i veći broj ranjenih vojnika.

Gubitci I bataljona 3 mrtva i 7 ranjenih vojnika. Nestao jedan p. mitr. kojem je poginuo mitraljezac na 5 m. pred neprijat.

Prvi bat. zaplijenio je 5 sanduka municije za „Šarca", 6 sanduka municije od topa (protivkolac) 34 mm., jedna puška tromblonka sa 10 bombi, 10-oro ćebadi.

12.) Bat. „Garibaldi" nalazi se na položaju Orlovača — Poljice — (k. 633) do ušća u. Perućice u Plivu.

I. bat. sa jednom četom drži Sinjakovo. VI. bat. sa jednom četom zatvara i kontroliše pravac Majdan — Hoćune, istovremeno drži zasjede na cesti (Majdan kod crkve).

Glavninu oba bat. povukli smo Duge njive — Bešnjevo (sjeverni dio) radi odmora i hrane.

---

[5], [6] i [7] O neprijateljskim snagama koje su učestvovale u borbama oko k. 1098 vidi dok. br. 192.

O novim promjenama izvijestit ćemo Vas na vrijeme.
Ja se sada nalazim na Sinjakovu.
Na sektoru Mrkonjić — Hoćune ne čuje se ništa.

13.) Neprijat. snage koje drže posade duž komunikacije, kao i garnizon Jajce — Mrkonjić, je divizija „Princ Eugen". Vjerovatno je da u Jajcu ima i jedinica IX ili XIII S.S. divizije,[8] pošto je juče i prekjuče stiglo od D. Vakufa za Jajce veći broj kamiona.

S F — S N!

29/IV 944 god. Komandant
(M.P.) **Jagoš Žarić**

BR. 152

DOPUNSKI IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 29. APRILA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O NAPADU NA PREVILU I O DEMONSTRATIVNOM NAPADU NA MRKONJIĆ-GRAD[1]

ŠTAB
PRVE PROLETERSKE BRIGADE
29. IV. 1944.

ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE

Kao dopunu izveštaja o akciji koju je izvela naša brigada 26/29 o.m. sa sektora II i IV bataljona na Previli[2] dostavljamo sledeći izveštaj.

Na sektoru Previla — Hoćune — s. Vrane nalazilo se 120 Nemaca (na samoj Previli), a na sektoru s. Vrane — Hoćune 250 četnika. Ova dva bataljona na ovom sektoru izvršili su napad u 21.30 časova. Napad je bio vrlo kratak, ali odlučan. Naši bataljoni uspeli su da potpuno likvidiraju neprijatelja na ovom sektoru i da ga proteraju za Mrkonjić — Crna Rijeka.[3]

---

[8] Obavještenje o pomenutim divizijama je pogrešno. Bliže o tome vidi dok. br. 126, objašnjenje br. 2 i 3.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 40—2 I, k. 713.

[2] Vidi dok. br. 151.

[3] i [4] U Mrkonjić-Gradu je tada bio 7. SS izviđački bataljon (vidi dok. br. 192).

U ovoj akciji postignut je sledeći rezultat:

zaplenjeno: 1 teški bacač sa 60 mina
1 „šarac“
1 puškomitraljez „Šoša“
2 nemačke mašinke
2 puške
1 tromblon
3 sanduka mina za laki bacač
3 tovarna konja
2 kazana
500 metaka
2 tašne (torbe)
1 ispravan motocikl

uništeno: 1 borna kola koja su naletela na minu
1 motocikl sa prikolicom

ubijeno: 17 neprijateljskih vojnika

ranjeno: veći broj neprijateljskih vojnika

zarobljeno: 2 četnika u nemačkim uniformama, od kojih je jedan bio izvesno vreme u Sandžačkoj brigadi. Ove zarobljenike ćemo vam uputiti radi saslušanja i prikupljanja podataka. Predlažemo da iste treba nakon saslušanja streljati.

Naši gubici: 1 poginuli drug.

Za vreme akcije koju je vodio II i IV bataljon, III bataljon naše brigade, kao i delovi XIII Prolet. brigade vršili su demonstrativni napad na Mrkonjić Grad.[4] U isto vreme na grad je dejstvovala i diviziska artiljerija. Ovaj prepad od strane naših jedinica u mnogome je omogućio IV i II bataljonu da uspešno likvidiraju neprijateljsko uporište Previlu.

Za vreme trajanja ove akcije neprijatelj je dejstvovao sa dva topa iz Mrkonjić Grada. Neprijateljski garnizon u Mrkonjiću nije reagovao na dejstvo i napad naših jedinica, sa intervencijom je pokušao tek posle 2 sata, tj. pošto je likvidirana Previla. Sa ovim napadom neprijatelj je bio zbunjen i razbijen na spoljnim odbranama, moglo bi se donekle zaključiti da u Mrkonjiću oni nemaju jake snage, i da je napad organizovan u toku prošle noći, verujemo da bi potpuno uspeo.

Držanje i rad ova dva bataljona za vreme akcije, a naročito IV bataljona, zaslužuje pohvalu.

U toku današnjeg dana postavljene su zasjede na sektoru Previla — Hoćune, koje kontrolišu taj sektor i ako ga je neprijatelj posle završene akcije ponovo poseo. Na sektoru Previla — Hoćune postavljene su mine na drumu.

U sinoćnoj akciji na sektoru Jezero — Majdan saznali smo od seljaka da je uništen jedan neprijateljski kamion sa vojskom (30 vojnika). Ovaj kamion naleteo je na minu koju neprijatelj nije mogao pronaći, kada je iste čistio na drumu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant-kapetan,
(M.P.) **Jagoš Žarić**

BR. 153

IZVJEŠTAJ ŠTABA 3. PROLETERSKE (LIČKE) BRIGADE OD 29. APRILA 1944. ŠTABU 6. PROLETERSKE DIVIZIJE „NIKOLA TESLA" O BORBAMA KOD OSREDAKA, DOBROG POLJA I TRUBARA[1]

ŠTAB III PROLETERSKE BRIGADE
VI PROLET. DIVIZIJE „NIKOLA TESLA"
Op. Broj:89/44.
29 aprila 1944.

Operativni izvještaj za
dan 26—28/IV. 1944.

ŠTABU VI PROLETERSKE DIVIZIJE „N. T."

25. ov. mj. snage ove Brigade nalazile su se sa slijedećim rasporedom: I bataljon na L. Osredcima, održavao je položaje na Bogutovcu i kod crkve. III bataljon na Bos. Osredcima, držao položaje na Gradini i koti 646. IV bataljon u Trubarskim Dolovima u rezervi, II bataljon u Peći i Resanovcima, Štab Brigade i ostale sekcije u Trubaru. Sa L. Osredcima uspostavljena je telefonska veza. Položaji za odbranu bili su organizovani i utvrđeni, a put prema Srbu isprekopavan i miniran. —

Noću 25/26 doznali smo da je u Srb došlo pojačanje i u vezi s tim pojačana je budnost na položaju i položaji su ranije zaposjednuti 26 ujutro.—

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 13—2, k. 797.

TOK BORBE:

26 ujutro neprijatelj je u samu zoru još prije 4 sata sa jačim snagama izišao na Bogutovac, a sa jednim dijelom snaga frontalno prema crkvi na Osredcima ličkim i bosanskim. Na Bogutovcu se nalazio jedan vod sa teškim mitraljezom i uslijed pošumljenosti i prostranstva pomenute kote neprijatelj ga je ubrzo odbacio. Zatim je produžio nadiranje u L. Osredke i tako bočno ugrozio položaje kod crkve, te su snage kod crkve morale da se povuku preko Razdola na nove položaje, obrazovavši tako nove položaje na kotama 670 i lijevo i desno od iste kote. Po odbacivanju I bataljona sa položaja neprijatelj je putem izišao sa motorizacijom na Osredke, te je glavne snage uputio prema Dugom Polju, a sa jednim dijelom snaga prema Gradini i koti 646. Tada je bataljon iz rezerve bačen na pravac Dugo Polje — Osredci, koji je primio borbu na Gradini i jugo-zapadno od Gradine. Tako se na lijevom krilu razvila dosta jaka borba i Gradina je prelazila nekoliko puta iz naših ruku u neprijateljske i obratno. Neprijatelj je toga dana došao sa tenkovima i uspio zapaliti nekoliko kuća. Na desnom krilu III bataljon odbio je sve napade neprijatelja na koti 646. dok je Gradinu neprijatelj uspio zauzeti. Povratnim napadom našeg III bataljona u zajednici sa dijelovima bataljona „Pekiše",[2] neprijatelj je bio zbačen sa Gradine, ali ju je ponovo bio zauzeo i predveče snage I Brigade ponovo su zauzele Gradinu. Oko 15 čas. neprijatelj sa jednim dijelom snaga bio je podišao i položajima I bataljona kod kote 670. Tada je izvršen povratni napad na čitavom sektoru i neprijatelj je bio odbijen za L. Osredke. Na centru položaja kod I. bataljona uspjelo se bilo dovesti neprijateljske snage u dosta težak položaj, ali je ipak neprijatelj uspio sa glavnim dijelom da izmakne zbog nedovoljnog planskog nastupanja. Tu je zarobljen jedan Nijemac, nekoliko pušaka i nekoliko neprijateljskih leševa ostalo je na položaju. Toga dana neprijateljski napad potpomognut je bio s artiljerijom i sa 4 tenka. Neprijatelj se uveče zadržao kod crkve na L. Osredcima i na koti Bogutovac i nije bilo mogućnosti da se odbaci sa tih položaja.[3] Toga dana neprijateljski gubitci procijenjeni su do 35 vojnika, od kojih je 7—8 ostalo na položaju. Na našoj strani bilo je 7 mrtvih i oko 20 ranjenih.

27 ujutro oko 10 sati neprijatelj je ponovo iz Osredaka krenuo u tri pravca i to sa jačim snagama prema desnom odsjeku. Do jačeg sukoba došlo je na lijevom krilu, dok na ostala dva pravca neprijatelj se povratio čim je osjetio za naše snage. Na

---

[2] Odnosi se na 2. bataljon „Pekiša Vuksan" 1. proleterske (ličke) brigade.

[3], [4] i [5] Vidi dok. br. 184 i 187.

lijevom krilu neprijatelj je pomoću artiljerije odbacio snage III bataljona i ponovnim napadom izgubljeni položaji bili su povraceni.[4] Tom prilikom neprijatelj je pretrpio izvjesne gubitke (8—10 mrtvih). Na našoj strani bilo je 6 ranjenih. Uveče izvršen je napad na Bogutovac sa dvije čete IV. bataljona i jednom četom III. bataljona, koji nije uspio, pošto je neprijatelj držao jako zgodne položaje. Prilikom toga napada jedan drug je poginuo, dva ranjena i jedan Talijan umro (od zime i straha).

28 ujutro prije 7 sati neprijatelj je iz L. Osredaka krenuo u napad na naše položaje u tri pravca i to: prema Dugom Polju, preko Razdola i Bos. Osredaka. Snage naše Brigade na vrijeme su zaposjele položaj, koji je bio utvrđen. Protivkolni top postavljen je kod želj. stanice Trubar za tučenje tenkova. Toga dana jače neprijateljske snage upućene su na naše desno krilo. Poslije kraće borbe III. bataljon odbačen je sa položaja, i povukao se sjeverno od Vučjaka. I. bataljon držao se čvrsto na položajima i pustio neprijatelja na odstojanje 200—300 m. i tako se razvila borba. Tada je neprijatelj koncentričnom artiljerijskom vatrom obasipao položaje I. bataljona, a tenkovi su nastupali prema istim položajima, dok je pješadija pod zaštitom vatre prilazila na jurišno odstojanje. Uslijed jake artiljerijske vatre i tenkova, koji su došli na sam položaj, bataljon se morao povući. Tom prilikom od artiljerije poginuo je komesar i ob. oficir bataljona. Bataljon se povukao prema Trubaru. Neprijatelj je produžio nadiranje sa tenkovima preko — kote 670 na unsku prugu i odatle za Trubar. Za tenkovima je išla pješadija, a jedan krak išao je od Bos. Osredaka i uspio se popeti na Vučjak prije nego snage III bataljona i jednim dijelom stigao je u zaseok Podvučjak. Prema Dugom Polju bile su slabije neprijateljske snage. Pokušalo se organizovati položaje istočno od Dolova, ali su snage bile odbačene lijevo i desno, tako da sa snagama, koje su se nalazile na centru, neprijatelj se nije mogao zadržati na tim položajima, pošto su ih tenkovi stigli i zasipali vatrom. Neprijatelj je vukao i artiljeriju za tenkovima i tako brzo manevrisao sa istom, tukući redom položaje i snage koje su odstupale. Tako je neprijatelj stigao u Trubar do 11.30 čas., gdje se zadržao i pripremao za nastupanje kroz selo. Izvjestan broj snaga izbačen je na položaje istočno od Trubara. Snage su prikupljene na pravac prema Resanovcima. Na desnom krilu III. bataljon uz pomoć nekih dijelova I. Brigade satjerao je neprijatelja sa Vučjaka i produžio nastupanje prema Bos. Osredcima. Oko 14.30 čas. neprijatelj se počeo povlačiti sa pješadijom iz Trubara, pješadija je odstupila u pravcu Lipova Vrha, a tenkovi su ostali u zaštitnici. Poslije su i tenkovi odstupili pravcem preko Dugog Polja. Top je tada bio već odstupio sa prvih položaja i nije dospio da tuče tenkove. Neprijatelj je odstu-

pio prema Osredcima, a zatim se povukao za Srb, štiteći odstupnicu sa tenkovima.[5] U toku ovoga dana neprijatelj je imao gubitke od 8 mrtvih i izvjestan broj ranjenih. Na našoj strani poginula su 3 druga i 15 ranjenih većinom lakše.

Pored ovih operacija 25 ov. mj. jedna naša četa koja se nalazila u Kunovcu dočekala je jednu neprijateljsku patrolu i ubila 2 vojnika i 3 ranila. Oružje nije zaplijenila, pošto je naišla motorizovana kolona. Prije dana od toga postavljena je nagazna mina i uništen jedan kamion. Jedna Udarna grupa II. bataljona ubila je 2 Nijemca u Popini, i jednog četnika u Strmici. Plijena nije bilo.

REZULTAT AKCIJE:

Za vrijeme svih ovih akcija ubijeno je 58 neprijateljskih vojnika i toliko ranjeno. Jedan Nijemac je zarobljen. Zarobljeno je jedan „snajper", dvije puške, jedan pištolj, rezervni dijelovi za „šarac", 2 konja, oko 1000 metaka i nekoliko pari cipela i odijela.

Sopstveni gubitci: 12 mrtvih, od kojih 4 oficira, 1 podoficir i 7 boraca. Ranjenih 37, od kojih 6 teže. Među ranjenim nalaze se 3 oficira i 9 podoficira. Izgubljen je jedan p. mitraljez „Z. B.", 3 puške, 2 pištolja, šmajser i dvogled, koji su bili kod komesara i obavještajnog of.

Utrošak municije: 7,9 mm 8.712; cal. 6,5 mm 3.152; cal. 8 mm 994, cal. 7 mm (engleske p. mitraljeze) 1325, mina za lake minobacače 191, mina za teške minobacače 81 mm 13, topovskih granata, 8, bombi raznih 63 komada.

KRITIČKI OSVRT:

U svim ovim borbama općenito, borci i jedinice dobro su se držali. Prilikom prodora neprijatelja jedinice, tj. Štabovi bataljona (I i III), nisu se dovoljno snašli da blagovremeno organizuju prihvatne položaje. Propust je bio i kod Štaba Brigade, što im još unapred nije odredio položaj i pravac koji treba da zatvore u slučaju odbacivanja.—

Jedna četa III bataljona i četa I bataljona, koje su se prvi dan našle u pozadini neprijatelja nisu imale dovoljno samoinicijative da neprijatelja tuku s leđa, ili boka, već su ostale pasivne. To je 1. četa I. bataljona i 1. četa III. bataljona. Komandiri Zoraja Marko poručnik i stariji vodnik Papić.

...

U toku ovih borbi kao cjelina istakla se II četa III. bataljona na čelu sa komandirom starijim vodnikom Dakom Pejnović, koji je u protunapadima dosta vješto manevrisao svojom četom i nekoliko je puta odbacio neprijatelja, ne pretrpivši velike gu-

bitke. Prvi vod II čete I. bataljona na juriš je odbacio Nijemce sa jedne kote i nastavio gonjenje, kojom prilikom je nanio im gubitke.

Kao pojedinci istakli su se: mlađi vodnik Lazić Iso. Isti je uhvatio živog Nijemca sa „snajperom", nakon što je ubio 2 borca. Isti drug je kroz čitavo vrijeme borbe pokazao se tako hrabar i sposoban u rukovođenju sa svojom desetinom. Vodnik Zoraja Milan u rukovođenju sa svojim vodom istakao se pravilnim rukovođenjem i manevrom, isti drug ranjen je, ali je do kraja borbe rukovodio sa svojim vodom. Drugo mitraljesko odjeljenje IV čete na čelu sa desetarom Manom Bogdanom. Isto odjeljenje dobro se držalo, i pored artiljerijske vatre njihov mitraljez gađao je i štitio četu u njenom pokretu. Svi iz I. bataljona.

Vodnik Vlatković Mićo iz IV bataljona, pokazao se jako uporan prilikom povratnih napada, pravilno je rukovodio sa svojim vodom i nije imao gubitaka. Kurir iz IV bataljona Šime brzo je prenosio izvještaje u borbi, ne plašeći se nikakve opasnosti.

U prilogu se dostavljaju liste gubitaka. —

Za daljnje vođenje borbe potrebna nam je popuna municije, pošto smo utrošili veliki broj, naročito kal. 6,5 mm, talijanski p. mitraljezi su većinom van stroja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, **Goj. S. Milekić** (M.P.) Komandant-major, **M. Šijan**

BR. 154

NAREĐENJE ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ OD 30. APRILA 1944. ŠTABOVIMA 16, 36. i 38. DIVIZIJE ZA RASPOREDI DEJSTVO NA PROSTORIJI BIJELO POLJE — AKMAČIĆI, DOPASCI I DOLE[1]

ŠTAB
III. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Str. pov. br. 34/44.
30 aprila 1944.

ŠTABU XXXVIII NOU DIVIZIJE

Položaj

Da bi se nastavilo dalje razbijanje 28 regimente 13 SS divizije[2] raspored naših jedinica biće slijedeći:

XVI vojvođanska divizija sa pripadajućim dijelovima postaviće se na prostoru Bijelo Polje — Kaštiljelj — Javor — Akmačići, sa zadatkom da što prije uhvati dodir sa neprijateljem na prostoru Šekovića u cilju njegovog razbijanja, obezbeđujući se sa pravca Tuzle preko Bašigovaca i Gračanice.[3] Važno je što prije saznati situaciju o stanju neprijatelja na sektoru Šekovića, tj. da li se je neprijatelj sa Stolice i Korijena povratio u Šekoviće ili produžio prema Vlasenici.

XXXVI divizija postaviće se na prostor Gornji i Donji Dopasci, sa zadatkom da zatvara pravac od Kladnja i nastoji isti likvidirati.[4] Zatvarati pravac od Majdana preko Javornika za Dopaske. Održavati vezu sa Štabom XXXVIII divizije koji se nalazi na prostoru Dola.

Štab ove divizije nastojaće da što prije dođe do podataka da li se u Kladnju nalaze sem legije i jedinice 13 SS divizije.

XXXVIII divizija postaviće se na prostor sela Dole,[5] sa zadatkom zatvaranja pravaca od Vlasenice, održavajući tijesnu vezu sa jedinicama XXXVI vojvođanske divizije. Nastojati da

---

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 6—1, k. 1258.

[2] O neprijateljskim snagama vidi dok. br. 189, 190, 191 i 193.

[3] i [5] Vidi dok. br. 150, 155 i 167.

[4] Noću 3/4. maja 1944. godine 2. vojvođanska brigada i dva bataljona 4. vojvođanske brigade 16. NOU divizije napali su posadu Kladnja. Obezbjeđenje napada od Tuzle, Šekovića i Vlasenice vršile su ostale jedinice 16. divizije, a dijelovi 36. NOU divizije obezbjeđivali su sa linije Matijevići — Lupoglavo. Jedinice 16. divizije uspjele su tada da zauzmu Kladanj. Opširnije o tome vidi dok. reg. br. 10—3 i 59—3, k. 951, 10—3, k. 969 i 7—2, k. 1240 u Arhivu V. I. I.

što prije prikupe se podaci o stanju neprijatelja u Vlasenici, kako bi se u jednoj situaciji donijela odluka za likvidaciju iste.

Sve jedinice nastojaće da iz bolnica izvuku sve sposobne borce za pokret i pripoje brigadama, da bi se olakšalo stanje u bolnicama koje je dosta teško. Preduzeti potrebne mjere da se jedinice nahrane, koristeći prostoriju oko puta Kladanj — Živinice i dolinu rijeke Spreče.

Skrećemo pažnju svima štabovima na budnost i opreznost sa svih pravaca kako od Tuzle, tako i od Kladnja i Vlasenice, nastojeći da se bezuvjetno uhvati dodir sa neprijateljem.

Dalja orijentacija svima jedinicama izdaće se blagovremeno, a štab XVI divizije orijentisaće se prema usmenom obavještenju od ovoga Štaba. Svi štabovi dostaviće izvještaj o proteklim borbama sa jedinicama 28 regimente.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:	Načelnik štaba general-major:	Komandant, general-lajtnant:
V. Popović	**Vukotić**	**Kosta**

(M.P.)

BR. 155

ZAPOVIJEST ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 30. APRILA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA IZBIJANJE NA MASIV JAVORNIKA I DEJSTVO KA ŠEKOVIĆIMA[1]

ŠTAB
XVI NOU DIVIZIJE
Br. Op. 29
30. aprila 1944 g.

ZAPOVEST
Sekcija Kladanj — Zvornik 1 : 100.00

SITUACIJA:

U toku jučerašnjih borbi III brigada XXXVI divizije u ogorčenim borbama odbila je u nekoliko navrata teške neprijateljske napade

[1] Orginal (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 18—7, k. 950.

nanoseći mu pri tome osetne gubitke, zarobivši pri tome nešto oružja i municije.[2]

Takođe u borbama sa našom I brigadom i delovima II brigade neprijatelj je pretrpeo osetne gubitke, a tom prilikom zarobljena je neprijateljska komora od oko 20 konja. radio stanica, jedan nemački oficir (oberlajtnant) i oko 10 vojnika i podoficira.[3]

U borbama za most na Drinjači kod Stijene V brigada takođe postigla izvesne uspehe.[4]

Jedinice XVII divizije razbijaju na sektoru Han Pijeska i dalje ka Kramu neprijateljsku kolonu od Sarajeva.[5]

Naš zadatak : Izbiti na masiv Javornika, zapravo izvršiti sa toga pravca bočni napad na neprijatelja u Šekoviću, razbiti ga, a potom prodirati ka Spreči i dalje za Majevicu.[6]

U tom cilju XXXVI divizija postavljena je na sektor Dopasci,[7] a XXXVIII Betanj — Podbetanj.[8]

U vezi prednjeg.—

NAREĐUJEMO:

1. — **I. brigada:** 30 ovog meseca u 12 časova premestiće se sa svoje dosadašnje prostorije na prostoriju Mitrovići — Kaštijelj — Žepinići — Jodići, orijentišući se u pravcu Šekovića u kom cilju posesti sve zgodne položaje koji se od te prostorije nalaze prema Šekoviću

---

[2] Opširnije o borbama 3. vojvođanske brigade vidi izvještaj njenog Štaba od 1. maja 1944. u Arhivu V. I. I., reg. br. 14—1, k. 1243.

[3] Vidi dok. br. 167, 189, 190 i 191.

[4] Prema izvještaju Štaba te brigade od 26. maja 1944. ona je 29. aprila uspjela da spriječi pokušaj neprijateljskih snaga od Šekovića i Vlasenice da pređu preko tog mosta (Arhiv V. I. I., reg. br. 15—3, k. 1244).

[5] Vidi dok. br. 168 i 190.

[6] O borbama oko Šekovića vidi dok. reg. br. 12—4, k. 964 i 59—3, k. 951 u Arhivu V. I. I.

[7] Prema izvještaju Štaba te divizije od 2. juna 1944. raspored njenih brigada 1. maja bio je sljedeći: 3. vojvođanska na prostoru s. Dopasci — s. Trnovo i 5. vojvođanska brigada na prostoru s. Gladojevići — s. Džebar — s. Omačević — s. Draginovac — s. Noćajevići (Arhiv V. I. I., reg. br. 7—2, k. 1240).

[8] U izvještaju Štaba 3. korpusa NOVJ od 11. jula 1944. stoji da je ta divizija 1. maja bila na prostoru s. Dole — s. Javor, sa zadatkom zatvaranja pravca Vlasenica — Kladanj (Arhiv V. I. I., reg. br. 4—3, k. 408).

(Kamenova Kljet — Omerova Kosa — Glavotin i dr.), odakle razviti izviđačko obaveštajnu službu u pravcu Šekovića, čekajući dalje naređenje.

Obratiti pažnju od pravca Gračanica — Tupković kao i Bijelo polje, u kom cilju se sa tih pravaca obezbediti.

II. brigada: 30 ovog meseca u 12 časova prebaciće se sa dosadašnje prostorije na prostoriju Jelečići — Kukorine — Drndovine — Jošje — Bijelo polje, sa zadatkom obezbeđenja akcija I i IV brigadi od pravca Prijanovići — Stupari — Matijevići, u kom cilju zatvarati pravce Stupari — Prijanovići — Suha, kao i dr. koji izvode sa pomenute linije na prostoriju I i IV brigade.

II brigada će takođe obratiti pažnju na pravac Stolica — Velika Njiva (od linije Lukavica — Gračanica) koga takođe zatvarati. Na tim položajima II brigada će služiti i kao opšta rezerva.

IV brigada: 30 ovog meseca u 12 časova prebaciće se sa sadašnje joj prostorije na prostoriju Akmačići — Podgajevići — Marjanovići — Javor, orijentisana u pravcu Šekovića, u kom pravcu razviti izviđačko obaveštajnu službu, ispitujući neprijatelja, čekajući dalja naređenja.

Održavati tesnu vezu sa jedinicama I brigade na liniji Javor — Jodići.

2. — **Štab divizije** će se nalaziti u selu Majdan, danas od 14 časova, gde slati sve izveštaje.

Divizijska bolnica će se nalaziti u selu G. Dopasci gde će krenuti sa svoje sadašnje prostorije danas u 12 sati.

OPŠTE NAPOMENE:

Napominjemo da I i IV brigada svojim sadašnjim rasporedom i zadacima izviđačko-obaveštajne službe u pravcu Šekovića, kao i obezbeđenja Gračanica — Tupković (I brigada) pretstavljaju jednu operativnu grupu sa kojom će rukovoditi dva člana štaba divizije u cilju razbijanja neprijatelja na prostoriji Šekovića. U tom cilju ove brigade treba da su tesno povezane.

Sadejstvo i koordinacija akcija naših jedinica ovom prilikom treba da je maksimalno zastupljena, jer samo organizovanim napadom ili odbranom rezultati su izvesni.

Skrećemo pažnju štabovima brigada da u svojim zapovestima naglase da se sve ljudstvo drži u rukama da u slučaju hitnosti našeg pomeranja na neku novu prostoriju izvršimo pokret za što kraće vreme i što organizovanije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, Zam. komandanta-major,
Romac (M.P.) **R. Jović**

P.S. Hirurška ekipa i Trijažna stanica nalaziće se danas od 14 časova zajedno sa štabom divizije u selu Majdan.

Ranjenici kojima je potrebna hirurška intervencija hitno da se šalju hirurškoj ekipi.

Obratiti pažnju na zaštitu od ugleda iz vazduha.

BR. 156

NAREĐENJE ŠTABA 39. NOU DIVIZIJE OD 30. APRILA 1944. ŠTABU 15. KRAJIŠKE BRIGADE DA SA JEDNIM BATALJONOM NAPADNE ČETNIKE NA SEKTORU TRAMOŠNJA — SOKOLOVO[1]

ŠTAB
XXXIX DIVIZIJE V KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
Op. pov. br. 48
Dne, 30 aprila 1944 godine

ŠTABU XV KRAJIŠKE NOU BRIGADE

Obaviješteni smo depešom od štaba V korpusa da je IV divizija uputila jedan bataljon prema Bronzanom Majdanu za čišćenje četničkih grupa.

Prema tome potrebno je da Vaš bataljon i četa XIII brigade sadejstvuju u ovoj akciji na sektoru Tramošnja — Sokolovo.[2] Prethodno je potrebno da se ispita da li se u selu

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 7—1/I, k. 1265.

[2] i [3] O borbama brigade protiv četnika vidi izvještaj Štaba 39. NOU divizije od 31. maja 1944. u Arhivu V. I. I., reg. br. 3/2, k. 1265.

Tramošnji nalaze četnički dijelovi, kao i u Sokolovu. Ukoliko u ovim selima ne bi bilo četničkih grupa, onda bi pravac čišćenja vašeg bataljona i čete XIII brigade bio Vilusi — Tramošnja prema Bronzanom Majdanu, gdje bi se sastali sa dijelovima bataljona IV divizije.

Ovom bataljonu naročito naglasiti da razvije što bolju obavještajnu službu, jer će na taj način postići uspjeh akcije.

Naređenje za navedeni bataljon uputite odmah, kako bi mogao u akciju krenuti na vrijeme. U naređenju naglasite da na tom sektoru bude aktivan i da manje četničke dijelove uništava.

Zadatak ostala vaša dva bataljona bio bi čišćenje četničkih grupa na sektoru Dujakovci — Lokvari — Sladojevići.[3] Za izvršenje ovog zadatka odmah prikupite potrebne podatke i izvršite akciju. Po završetku ove akcije pređite na čišćenje četničkih grupa na sektoru D. Slivno — Dobrnja. Podatke za ovaj sektor prikupljajte za vrijeme akcije na sektoru Dujakovci — Lokvari.

Naglašavamo da na tom sektoru budete što aktivniji i samoinicijativniji. Nemojte dozvoliti da Vam ovaj štab naređuje tako sitne akcije.

O mogućnosti ovih akcija izvijestite nas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, Načelnik štaba, kapetan, Komandant, pukovnik
Nik. Prodanović

BR. 157

IZVJEŠTAJ ŠTABA 39. NOU DIVIZIJE OD 30. APRILA 1944. ŠTABU 5. KORPUSA NOVJ O DEJSTVU DIVIZIJE OD 12. DO 30. APRILA[1]

ŠTAB
XXXIX. DIVIZIJE V. KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE
op. br. pov. 51
Dne, 30 aprila 1944. godine

15-dnevni operacijski
izvještaj dostavlja.—

ŠTABU V. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Jedinice ove divizije u vremenu od 12. IV. 1944. do 30. IV. 1944. godine imale su slijedeći dodir sa neprijateljem:

12. IV. 1944.

XIII. KNOU brigada: II. bat. sa jednom četom III. bat. napao je neprijatelja koji je pošao od Jajca sa namjerom da prodre u Mrkonjić Grad. Ove snage sukobile su se sa neprijateljem kod Mila. Borba je trajala 5 sati.[2]

Za vrijeme borbe položaji su tri puta prelazili iz ruke u ruku. Nakon toga neprijatelj je odbijen i on se povukao, progonjen od naših snaga sve do Jajca. U ovoj borbi neprijatelj je imao 20 mrtvih i 25 ranjenih. Naši gubitci — 2 mrtva i 2 ranjena. Poslije ove borbe cijela brigada izvršila je koncentraciju na prostoriji Brđani — Barevo — Vlasinje radi napada na Jajce u zajednici sa I. proleterskom divizijom.[3]

XV KNOU brigada na prostoriji Pervan — Goleši vrši patroliranje i izviđanje terena u cilju otkrivanja četničkih grupa. Zmijanjski odred odmara se u Vilusima.

---

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 2a—2, k. 1265.

[2] Vidi dok. br. 177.

[3] Predviđeni napad na Jajce nije izveden. Opširnije o tome vidi dok. br. 61.

13. IV. 1944.	XIII. brigada stigla i smestila se na prostoriji Brđani — Barevo — Vlasinje. XV. brigada uputila je dvije čete u Radosavsku i Jeliće. XVI. brigada[4] odmara se na istim položajima. Zmijanjski odred vrši izviđanje terena.
14. IV. 1944.	XIII. brigada vrši, pošto se je odustalo od napada na Jajce uslijed toga što je posadi u Jajcu stiglo pojačanje. pokret na prostoriju Mrkonjić Grad — Podbrdo — Rogolje. Putem je napadnuta od neprijateljske avijacije. Naši su imali 4 lakše ranjena. XV. brigada vrši izviđanje u pravcu Piskavice. radi dobivanja podataka u s. Ivanjskoj. XVI. brigada sa jednom četom vodi borbu sa četnicima na Lunjevcu (k. 1034). Neprijateljski gubitci nepoznati. Naši gubitci 2 ranjena. Zmijanjski odred vrši izviđanja na prostoriji Vilusa.
15. IV. 1944.	XIII. brigada u svom pokretu na prostoriju Bistrica — Borkovići. XV. brigada vodila je borbu sa četnicima u s. Borkovići. Nakon kraće borbe četnici su razbijeni. Njihovi gubitci nepoznati. Vlastiti gubitci 1 mrtav. II. bataljon izvršio je pokret u selo Piskavicu. XVI. brigada vrši akciju na četnike u Han Kolima. U ovoj borbi jedan je teže ranjen a jedan zarobljen. Zmijanjski odred vrši izviđanje u s. Vilusima.
16. IV. 1944.	XIII. brigada vodi borbu sa četnicima kod Han Kola. Četnici su pripadali Mutićevoj brigadi. Neprijatelj je imao slijedeće gubitke: 9 mrtvih. 9 ranjenih i 1 zarobljen. Vlastiti gubitci 1 lakše ranjen.

[4] Tada još nije bila formirana pomenuta brigada. Tek 28. aprila 1944. naredbom Štaba 5. korpusa NOVJ. proglašen je Udarni NOP odred za 16. krajišku brigadu. Vidi dok. br. 139.

Nakon borbe brigada je produžila pokret i smjestila se na prostoriji Melina — G. Piskavica.

XV. brigada krenula je na prostoriju Han Kola — Sitnica sa zadatkom zatvaranja pravca Sitnica — Banja Luka. I. bataljon vodio je borbu sa četnicima u Han Kolima. Neprijatelj je imao 2 mrtva. Vlastitih gubitaka nije bilo. III. bataljon sukobio se u selu Radmanići sa dijelovima Mutićeve brigade. Neprijatelj je imao 2 mrtva i 6 ranjenih.

XVI. brigada vrši pokret za selo Marićku.

Zmijanjski odred vodio je borbu sa četnicima u s. Vilusi. Neprijatelj je imao 1 mrtvog i 2 zarobljena. Plijen 2 puške. 100 metaka i nešto spreme.

17. IV. 1944.

XIII. brigada na istim položajima na odmaranju i pripremama za akciju.

XV. brigada vodi borbu u Han Kolima sa brigadom Mutića.

Neprijateljski gubitci 4 mrtva i 2 ranjena. Vlastiti gubitci 2 ranjena. Prilikom pretresa s. Rekavica snage brigade imale su 2 ranjena.

XVI. brigada smjestila se na prostoriji Marićka — Krivaja — Busnovi.

Zmijanjski odred izvršio je pokret u s. G. Ratkovo radi zaštite sela, pošto se sve ostale snage divizije nalaze na prostoriji Han Kola — Marićka — Piskavica.

18. IV. 1944.

XIII. brigada izvršila je koncentraciju svojih snaga u s. Piskavici. U svom pokretu II. bataljon vodio je borbu sa četnicima i tom prilikom ubio 1 četnika.

XV. brigada vodi borbu sa neprijateljem na Han Kolima i na Vodičkom vrhu. Neprijateljski gubitci nisu poznati. Vlastiti 1 ranjen.

Sastav neprijatelja, četnici Mutića Brigade i domobrani nepoznate pripadnosti.

Nakon borbe izvršen je pokret na prostoriju s. Melina — Man. Gomjenica.

XVI. brigada na istoj prostoriji na odmaranju.

Zmijanjski odred na istom položaju.

19. IV. 1944.

XIII. brigada vrši napad na uporišta Ivanjska i Mišin Han. Do jače borbe nije došlo. Došlo je samo do manjih sukoba sa milicijom te tako do samog napada uopšte nije došlo.[5] Razlog potpuno nepoznavanje prilika i posade u uporištima.

XV. brigada. Jedan bataljon odlazi na trganje pruge Ivanjska — B. Luka, ali bez uspjeha.[6] Ostala dva bataljona posjedaju položaje na Brankovcu i Radića Brdu.

XVI. brigada sa jednim bataljonom vodi borbu sa neprijateljem kod Brezičana. U borbi kod Brezičana neprijatelj je imao 20 ranjenih među kojima i mrtvih. Vlastiti gubitci 1 mrtav.

20. IV. 1944.

XIII. brigada poslije neuspjele akcije na Ivanjsku posjeda položaje: jedan bataljon na Kik — Markov Breg — Krnjin, jedan bataljon na Šušnjarici, jedan bataljon u Savićima — Malenićima i Popovićima.

Neprijatelj je izvršio ispad iz uporišta Ivanjske u jačini 80 vojnika. Neprijatelj je napadnut i odbijen uz gubitke od 2 mrtva i 3 ranjena, a bez vlastitih gubitaka. Neprijatelj je pripadao II. boini 13. lovačke pukovnije. Zadatak brigade zatvaranje pravca Ivanjska — Prijedor po svaku cijenu.

XV. Brigada na položaju Klupe — Brankovići — Motike vodi borbu sa četnicima i milicijom. Neprijatelj je imao 2 mrtva.

XVI. brigada na položajima u Božići — Palančište. Zmijanjski odred na istim položajima vrši izviđanje terena.

---

[5] i [6] Vidi dok. br. 75.

21. IV. 1944.	XIII. brigada na istim položajima. Vodi borbu sa ustašama i milicijom iz Šimića na Krnjinu. Neprijatelj uz gubitke od 1 mrtvog. XV. brigada na istim položajima vrši patroliranja bez dodira sa neprijateljem. XVI. brigada vrši pokret iz Božića — Palančišta ka Krivaji.
22. IV. 1944.	XIII. brigada u toku noći vrši pokret na prostoriji Sitnica — Čađavica, te posjeda liniju Ilići — Đukići — Babići — Božići — Gvozdenovići — Bjelići — Okruglica. XV. brigada vodi borbu sa četnicima i milicijom. Neprijatelj je imao 1 mrtvog i 1 ranjenog. Zaplijenjeno je nešto spreme. XVI. brigada u 1800 sati vrši pokret u pravcu Čađavice.
23. IV. 1944.	XIII. brigada na istim položajima. XV. brigada posjeda položaje u G. Pervanu — Slavićkoj. XVI. brigada posjeda položaje na liniji Orahovljani — Kuk — Blatina Glava sa zadatkom zatvaranja pravca Mrkonjić Grad — Ključ. Zmijanjski odred vrši pokret ka Mrkonjić Gradu sa zadatkom uspostavljanja veze sa I. proleterskom divizijom.[7]
24. IV. 1944.	XIII. brigada na odmaranju i uređivanju položaja. XV. brigada vrši izviđanje na prostoriji Pervan — Goleši. XVI. brigada na istim položajima utvrđuje se. Zmijanjski odred nalazi se u Stražicama na odmaranju.
25. IV. 1944.	XIII. brigada vrši posjedanje položaja na liniji Miletići — Trubić — Maleševići — Kragulievac — Dolovi — Vulin. — Zadatak zatvaranje pravca Mrkonjić Grad — Ključ, Mrkonjić Grad — Banja Luka.[8]

[7] O rasporedu i dejstvu pomenute divizije vidi dok. reg. br. 102, 114, 119. 126. 128 i 129.
[8] Vidi dok. br. 113.

	XV. brigada vodi borbu sa četnicima, kojima nanosi gubitak 3 mrtva i 5 ranjenih. Vlastitih gubitaka nije bilo. XVI. brigada na istim položajima. Zmijanjski odred vrši pokret iz Stražica u G. Sokolovo.
26. IV. 1944.	Sve snage na istim položajima vrše utvrđivanja.
27. IV. 1944.	Bez promjene.
28. IV. 1944.	Zmijanjski odred vrši pokret na prostoriju s. Pavići. Ostale snage bez promjene.
29. IV. 1944.	Bez promjena.
30. IV. 1944.	XV. brigada i Zmijanjski odred vrše pripreme za akciju protiv[9] na prostoriji Bronzani Majdan — Tramošnja — Sokolovo, u zajednici sa bataljonom IV. divizije.[10]

DIVIZIJA JE U TOKU OD 12–30 IV. 1944. IMALA SLIJEDEĆE:

1. **Gubici:**	a.) vlastiti: 5 mrtvih, 16 ranjenih, 1 zarobljen. b.) neprijateljski: 57 mrtvih, 61 ranjen, 4 zarobljena.
2. **Plijen:**	a.) oružje: 8 pušaka, 1 t. mitraljez, 1 t. bacač (bez postolja) i 2 pištolja. b.) municija: 5 granata za t. bacač i 400 puščanih metaka.
3. **Raspored jedinica:**	Raspored jedinica na dan 30 aprila bio je slijedeći: XIII. brigada na položajima Orahovljani — Kraguljevac — Kuk — Blatina Glava — Dolovi, te na Prisoju — k. 868 — k. 827 sa zadatkom zatvaranja pravca Mrkonjić Grad — Banja Luka i Mrkonjić Grad — Ključ.

[9] Prema naređenju Štaba 39. divizije ta akcija je pripremana protiv četnika. Vidi dok. br. 156.

[10] O rasporedu i dejstvu pomenute divizije vidi dok. reg. br. 8/3, k. 768 A u Arhivu V. I. I.

XV. brigada u Kadinoj Vodi sa dva bataljona zatvaranje i kontrolisanje pravca Banja Luka — Mrkonjić Grad, a jedan bataljon u G. Pervanu sa zadatkom razbijanja četničkih bandi.
Zmijanjski odred u selu Pavići sa zadatkom da u zajednici sa XV. brigadom kontroliše put Banja Luka — Sitnica.
XVI. brigada vrši pokret na prostoriju Kulen Vakuf.[11]

4. **Naročito:** Nije bilo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: Načelnik štaba, kapetan. Komandant, pukovnik, N. Prodanović s.r.

(M.P.)

Da je prepis vjeran originalu tvrdi i ovjerava:

(M.P.)

Načelnik štaba
ppukovnik,
Jovo Jović

---

[11] U naređenju Štaba 39. NOU divizije od 29. aprila 1944. Štabu Udarnog NOP odreda o tome se kaže:

„Prema naređenju Štaba V. korpusa NOVJ Vaš odred ima se prebaciti na sektor Kulen-Vakuf.

Prema tome izvršite pokret sa dosadašnje prostorije 30 aprila 1944 godine u 0400 sata ujutro, najkraćim putem.

Pri prolasku kroz Ribnik štab odreda da svrati u štab korpusa, gdje će primiti potrebne direktive." (Arhiv V. I. I., reg. br. 6—1/1, k. 1265.)

Prema izvještaju Štaba 39. divizije od 31. maja 1944. odred (16. krajiška brigada) je imao zadatak da sa sektora Kulen-Vakufa zatvara pravac prema Bos. Petrovcu (Arhiv V. I. I., reg. br. 3/2, k. 1265).

BR. 158

IZVJEŠTAJ ŠTABA 1. VOJVOĐANSKE BRIGADE OD 30. APRILA 1944. ŠTABU 16. NOU DIVIZIJE O BORBI NA POLOŽAJU SIMIĆI — ODŽAK — RIPA — STUPARI[1]

ŠTAB
I VOJVOĐANSKE BRIGADE
Broj: sl/44
30 aprila 1944 god.

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

1) Juče je neprijatelj u jačini oko 600 vojnika, 3 brdska topa, 1 protivkolskim topom i 2 teška bacača, krenuo iz Vlasenice cestom u pravcu Šekovića.[2] Kolona je u svome sastavu imala preko 200 konja.

Neprijatelj pošto je ovladao cestom Vlasenica — Šekovići i mostom kod Gradine, odbacivši komoru V brigade prema Vrelima,[3] preduzeo je napad u četiri kolone prema našim položajima Simići — Odžak — Ripa (trig. 749) — Stupari — k. 620. Posle teške i uporne borbe, iako je neprijatelj svim silama nastojao da zauzme naše položaje i da ovlada Rudištem, naši bataljoni I, III i IV uspeli su da neprijatelja zadrže i da ga potisnu na položaje iznad ceste. Odmah posle toga preduzeli smo kontranapad sa naša tri bataljona i jednim bataljonom II brigade. Napad je bio silovit i naše su jedinice razbile neprijatelja, sjurile ga na cestu i jedan deo komore otsekli ispod Gradine. Ovaj deo komore uglavnom je zarobljen od bataljona IV brigade koji je tog momenta sa drugom Miškom[4] izbijao na cestu.[5]

Neprijatelj je u najvećoj panici počeo da odstupa prema Vlasenici dok su ih naši energično gonili i tukli po cesti.[6]

U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 80 mrtvih i preko 100 ranjenih vojnika i 2 oficira.

Naši borci su zaplenili 3 brdska topa, nekoliko pušaka, oko 6000 metaka, 20 tovarnih i jahaćih konja i izvesnu količinu sitnije vojničke opreme. Brdski topovi bili su bez zatvarača i naši su ih bacili u Drinjaču. Bilo je i druge spreme i oružja po šumi ali usled pada mraka nismo mogli da sve pronađemo. Teške bacače su takođe negde bacili pošto smo uhvatili bacačke konje.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 11—4, k. 964.

[2] i [6] Vidi dok. br. 190 i 191.

[3] Vidi dok. br. 155, objašnjenje br. 4.

[4] Radoslav Jović

[5] i [7] Vidi dok. br. 155 i 167.

Oslobodili smo iz zarobljeništva jednu drugaricu iz V brigade koju su uhvatili juče na cesti.

Mi smo imali juče oko 12 mrtvih i 20 ranjenih (od kojih veći deo lakše a ostali su isto pokretljivi).

2. — Naš V bataljon upućen je od strane štaba 36 divizije kao pojačanje III brigadi na Stolicu. O tom bataljonu ništa ne znamo gde je. Jutros smo čuli usput da je bataljon po izvršenom zadatku sinoć ponova upućen na Rudište. O vraćanju bataljona nije nas niko obavestio i mi smo smatrali da je on u III brigadi, međutim izgleda da nije došao. Ovaj bataljon je imao oko 20 mrtvih i ranjenih u jučerašnjoj borbi.

3. — Mi smo jutros u 2 časa krenuli sa naših položaja ispod Rudišta. Sa brigadom smo stigli u 12 časova na liniju: Akmačići — Podgajevići — Marjanovići — Javor. U svakom od pomenutih sela imamo po jedan bataljon.

Štab brigade i ostali delovi nalaze se u Akmačićima.

Sa IV brigadom imamo vezu. Ona se nalazi na prostoriji sela Strmice. Sa ostalim brigadama nemamo veze.

4. — Neprijatelj se nalazi u Šekovićima, Tepenu, Bišini, Braincima i u drugim zaseocima. Mi se malo čarkamo sa njim u Tepenu.

5. — Sada smo dobili vašu novu zapovest.[7] Nećemo moći krenuti u 12 časova jer treba nešto pojesti, ali ćemo izvršiti pokret što pre.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik-p.pukovnik, Komandant-major,
Per. Grujić (M.P.) Otsutan

P.S. Baš ovog momenta stigao nam je V bataljon u Popoviće. Oni su juče imali 16 drugova izbačenih iz stroja a zarobili su nešto odela i pušaka.
Štab brigade biće u Kaštelju.[8]

---

[8] Ta rečenica je dopisana mastilom, latinicom.

BR. 159

BROJNO STANJE LJUDSTVA I STOKE 3. PROLETERSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE NA DAN 30. APRILA 1944. GODINE[1]

LJUDSTVO

Brojno stanje III Proleterske Kraj. brigade na dan 30—IV—1944 god.

JEDINICA	NA LICU		U RASHODU		PO SPISKU	
	muških	ženskih	muških	ženskih	muških	ženskih
ŠTAB BRIGADE	22	1			22	1
I BATALJON	207	32	16	1	223	33
II BATALJON	226	25	18	5	244	30
III BATALJON	224	28	19	1	243	29
IV BATALJON	238	24	21	4	259	28
V BATALJON	199	24	26	3	225	27
VI BATALJON	208		17		225	
TOPOVSKI VOD	16	2	1		17	2
TEHNIČKA ČETA	51	6			51	6
ČETA ZA VEZU	41	5	2		43	5
INTENDANTURA	43	4	2		45	4
SANITET	33	15			33	15
SVEGA	1508	166	122	14	1630	180

Politkomesar, Komandant-major,
Bajić

STOKA

Brojno stanje III Proleterske Kraj. brigade na dan 30—IV—1944 god.

JEDINICA	Jahaćih konja	Tovarnih konja	
		Bojna komora	komora
ŠTAB BRIGADE	8		
I BATALJON	3	10	12
II BATALJON	2	9	14
III BATALJON	4	10	14
IV BATALJON	1	12	13
V BATALJON	3	8	14
VI BATALJON	2	5	11
TOPOVSKI VOD		10	
TEHNIČKA ČETA			22
ČETA ZA VEZU			3
INTENDANTURA			20
SANITET			11
SVEGA	23	64	134

Politkomesar, Komandant-major,
Bajić

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 8/1—5, k. 714.

BR. 160

IZVJEŠTAJ ŠTABA 7. BRIGADE OD 30. APRILA 1944. ŠTABU 10. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE OD 15. DO 30. APRILA[1]

ŠTAB
VII. N.O.U. BRIGADE
X. DIVIZIJE NOVJ
Pov. Br. 84-
30-IV. 1944 G.

15-dnevni operacijski izvještaj — dostavlja.

ŠTABU X. DIVIZIJE 5. KORPUSA NOVJ

Položaj

Jedinice ove brigade, u vremenu od 15. do 30. aprila 1944 imale su slijedeći dodir sa neprijateljem:

16. IV. 1944. Brigada se nalazila na slijedećoj prostoriji: I. bataljon nalazio se je na prostoriji Skakavci, sa zadatkom da sa te prostorije dejstvuje na komunikaciju Travnik — D. Vakuf.

II. bataljon nalazi se na prostoriji s. Ričica — s. Bistrica sa zadatkom zatvaranja pravca od Bugojna i Travnika ka G. Vakufu.

III. bataljon nalazio se je na prostoriji Dražev Dolac, s. Humac, s. Okolišće. sa zadatkom zatvaranja pravca od Bugojna ka G. Vakufu. kao i izvođenje akcija oko Bugojna.

IV. bataljon nalazio se je na prostoriji Ziamet. sa zadatkom da dejstvuje na komunikaciju Bugojno — D. Vakuf. i D. Vakuf — Komar. U toku ovog dana nije bilo nikakvih akcija.

17. IV. 1944. I. bataljon izvršio je pokret sa prostorije s. Skakavci i prebacio se na prostoriju s. Stolac — s. Kutlići. Bataljon se kretao nastupnim maršom. i u kretanju naišao je na neprijateljsku zasjedu. koja je bila postavljena iznad s Glavice. Ova zasjeda bila je jačine 120 voj-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 18/3, k. 854.

nika („Princ Eugen") divizije koja je napala bočno osiguranje našeg I. bataljona. Poslije jednočasovne borbe, dijelovi ovog bataljona odbacili su neprijatelja u Bugojno nanijevši mu gubitke od 3 mrtva i 5 ranjenih.[2]
Mi nismo imali gubitaka.
II. bataljon nalazio se je na istim prostorijama, sa istim zadatkom.
III. bataljon nalazio se na istim prostorijama sa istim zadatkom, s tim što su istoga dana manji dijelovi ovoga bataljona vodili kraću borbu sa neprijateljem oko Vesele. U ovoj borbi nije bilo naših gubitaka, dok su gubitci neprijatelja takođe nepoznati.
IV. bataljon izvršio je pokret sa prostorije Zjamet i prebacio se na prostoriju s. Ćurići sa zadatkom zatvaranja pravca od Bugojna, Donjeg Vakufa i Travnika kao i da sadejstvuje sa snagama I. bataljona, u slučaju neprijateljskog nadiranja od Bugojna prema G. Vakufu, za što je postojala vjerovatnoća.

18. IV. 1944. — I. bataljon nalazio se je na istoj prostoriji sa istim zadatkom, tj. zatvaranje pravca od Bugojna, kao i izvođenja akcija oko istog.
II. bataljon nalazio se na istim prostorijama sa istim zadatkom. III. i IV. bataljon nalazili su se također na istim prostorijama sa istim zadacima. Ovoga dana nije bilo nikakvih akcija.

od 19. IV. 1944. do 22. IV. 1944. — Bataljoni su se nalazili na istim prostorijama, sa istim zadacima; nije bilo nikakvih promjena.

23. IV. 1944. — Bataljoni su se nalazili na istim prostorijama sa istim zadacima. Istoga dana neprijatelj je napravio ispad iz Bugojna, u jačini 90 vojnika (dijelovi „Princ Eugen" divizije i ustaši) i napao na položaje našeg II. bataljona. Dijelovi II. bataljona dočekali su neprijatelja

---

[2] U izvještaju komandanta Jugoistoka od 25. aprila 1944. o tome se kaže:
„... 7. SS — brd. div.
U prostoru zap. Mrkonjić-Grada sada se nalaze još samo slabi neprijateljski dijelovi. U prostoru Bugojna i D. Vakufa očišćena naselja od slabih nepr. snaga..." (Arhiv V. I. I., mikrofilm reg. br. Minhen — N 5/747).

i u toku kraće borbe protjerali ga nazad u Bugojno.[3] Neprijatelj je imao 1 mrtvog i 3 ranjena vojnika. Naši gubitci 1 mrtav. Kod ostalih bataljona nije bilo promjena.

24. IV. 1944. III. bataljon izvršio je pokret sa dosadanje prostorije, i prebacio se na prostoriju s. Voljevac.
II. bataljon izvršio je pokret sa dosadanje prostorije i prebacio se na prostoriju koju je napustio III. bataljon.
I. bataljon izvršio je pokret sa dosadanje prostorije, i postavio se na prostoriju s. Ričica — s. Bistrica, koju je do tada držao II. bataljon.
Zadatak I. i II. bataljona, zatvaranje pravca od Bugojna i Travnika ka G. Vakufu, kao i izvođenje akcija oko Bugojna.
IV. bataljon zadržao se na istoj prostoriji s tim što je dobio zadatak zajedno sa III. bataljonom da se povuče sa pomenute prostorije i usmjeri pokret u pravcu Kreševa.

25. IV. 1944. IV. bataljon izvršio je pokret sa prostorije s. Ćurići i prebacio se na prostoriju s. Voljevac, s. Boljkovac.
III. bataljon izvršio je pokret sa prostorije s. Voljevac, i prebacio se na prostoriju s. Šćipe.
Kod I. i II. bataljona nije bilo promjena.

26. IV. 1944. III. i IV. bataljon pod komandom zamj. komandanta brigade izvršili su pokret. u pravcu Kreševa, radi izvođenja akcija na sektoru Kreševo.[4] Drugih promjena nije bilo.

27. IV. 1944. II. bataljon izvršio je pokret sa prostorije Dražev Dolac, s. Humac, prebacio se na prostoriju Tihomišlje. Zadatak bataljona ostao je isti.
U vezi neprijateljskog ispada iz Duvna, naš I. bataljon prebacili smo na lijevu obalu r. Vrbasa koji se je postavio na prostoriju s. Podgrađe i sa iste sa jednom četom intervenisao u pravcu Ravnoga, u cilju otkrivanja neprijateljskih daljnjih namjera. kao i sprečavanja eventualnog neprijateljskog nadiranja, od Ravnog prema Vukovskom. Ovoga dana nije

---

[3] Vidi dok. br. 186 i 188.
[4] Vidi dok. br. 189.

	došlo do sukoba između naših i neprijateljskih snaga.
28. IV. 1944.	I. i II. bataljon nalazili su se na istim prostorijama, dok je jedna četa I. bataljona nalazila se na prostoriji s. Gor. Vukovsko. Drugih promjena nije bilo.
29. IV. 1944. kao i 30. IV. 1944.	Nije bilo bitnih promjena, sem što je četa I. bataljona povučena sa prostorije Vukovskog u sastav svog bataljona.
1.) **Gubitci:**	a) vlastiti: 1 mrtav. b) neprijateljski: 4 mrtva i 8 ranjenih.
2.) **Plijena**	nije bilo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Čedo M. Jovanović

(M.P.)

Komandant-major,
Bosnić[5]

BR. 161

IZVJEŠTAJ ŠTABA 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 30. APRILA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE NA PROSTORU STOLAC — LJUBINJE[1]

ŠTAB
XI HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
N O V. JUGOSLAVIJE
Pov. Broj 191
Dana 30-IV 1944 g. u 9,45 čas.
s. Ubosko

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE N. O V. JUGOSLAVIJE.—

Primili smo vaša naređenja i materijal koji ste nam poslali.

Na našem sektoru nema naročitih promjena. Stanje neprijatelja u Stocu ostalo je nepromijenjeno, kao i prema na-

[5] Milan

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 43/10, k. 1143.

šem prošlom izvještaju.[2] Na dan 28. o.mj. neprijatelj je izvršio ispad iz Stoca u pravcu Bitunje sa 60 vojnika, ali je odmah bio povraćen. Na dan 29. o. mj. neprijatelj je bio potpuno neaktivan. Na dan 28. o. mj. i 29. o. mj. gađao je sa nekoliko artiljerijskih granata naše položaje, ali nije imao nikakvog uspjeha.

Preduzeli smo mjere da saznamo nešto o dolasku B. H. 55 divizije na teritoriju Hercegovine i u Stolac,[3] ali još nismo dobili nikakve podatke. Čim dobijemo podatke o ovome izvijestićemo vas.

Naš 4. bataljon prokrstario je prostoriju Žrvanj — Krtinje — Ivica — Žabica — Krajpolje — Vođeni[4] i na dan 29. o. mj. u veće stigao je u Ljubinje. Na ovoj prostoriji rastjerao je četničke bande, ali ih nije uništio već su uspjele da se povuku u razne pravce. Jedan dio ovih bandi odstupio je prema Domaševu, jedan u Iliju, a jedan prema s. Obzir. Ove bande bile su dobro organizovane i davale su otpor koji nije bio tako jak.[5] Ove bande organizovao je bandit Nikola Drapić, koji je prije deset dana stigao u srez Ljubinje iz Stoca. U ovoj akciji prikupljena je prilična količina hrane i stoke za ishranu naše brigade. Neprijatelj je imao nekoliko ranjenih i nailazilo se na krv, ali, da li je imao mrtvih nije nam poznato. U ovim akcijama mi smo imali jednog mrtvog i tri lakše ranjena. Ranjen je i intendant naše brigade, koji je uračunat u gornji broj ranjenih. Ranjen je u obraz i zrno mu je zahvatilo mali dio obraza i prošlo kroz nos. Ova povreda nije težeg karaktera. ali je imenovani ipak u previjalištu naše brigade za nekoliko dana.

Pošto ove bande nisu uništene, već samo rastjerane, to smo mišljenja da bi prema njima trebalo preduzeti energičnije mjere, kako ne bi u buduće pucali na naše patrole i naše

---

[2] Odnosi se na izvještaj od 26. aprila 1944. u kome se o neprijateljskim snagama u Stocu kaže: „... Prema najnovijim podacima u Stocu se nalazi oko 480 vojnika hrvatske „Vražje divizije", oko 230 četnika, oko 180 poljskih žandarma i 4 baterije topova. Četnici su smješteni na Poplat a jedan dio se nalazio u gradu. Računa se da u Stocu i njegovoj bližoj okolini ima ukupno oko 20—25 topova raznih kalibara i modela." (Arhiv V. I. I., reg. br. 37/10, k. 1143.) O tome vidi i dok. br. 25, napomenu br. 4.

[3] i [5] Odnosi se na 13. SS diviziju („Handžar"). Međutim ona tada nije došla u Hercegovinu. O neprijateljskim snagama i njihovim dejstvima na prostoru Čapljina—Stolac—Trebinje vidi dok. br. 62 i 194 u ovoj knjizi i izvještaje 6. oružničke pukovnije od 25. aprila, 10. i 25. maja 1944. u Arhivu V. I. I., reg. br. 4/2—1, 11/2—1 i 18/2, k. 149 e.

[4] U zapovijesti Štaba 11. hercegovačke brigade od 25. aprila 1944. preciziran je zadatak 4. bataljona na toj prostoriji, a o zadatku brigade se kaže:

„Zadatak naše brigade biće da i dalje zatvara pravac od Stoca i Ljubinja ka Dabru i Divinu i da ne dozvoli da se neprijatelj probije iz Stoca za Ljubinje..." (Arhiv V. I. I., reg. br. 7—9—6. k. 1143 A.)

manje snage. U koliko su naši postupci prema njima i njihovim familijama blaži u toliko oni dobivaju jači zamah i postaju drskiji i bezobrazniji, pa bi trebali prema njima primijeniti strožije mjere.

Preduzete su mjere da se danas u 20.30 časova zapali što više vatri na okolnim čukama. Naš jedan bataljon nalazi se u Ljubinju gdje će biti danas svečana akademija.

Pošto mi nemamo i ne možemo naći postolje za talijanski teški bacač, to smo mišljenja da dvonožac i cijev talijanskog bacača, koji se nalazi kod vas, negdje skrijete.

Drugarica Mira — bolničarka, koju ste nam uputili, stigla je u našu brigadu. Tako isto došao je u našu brigadu i upućeni domobranski oficir, koji će biti raspoređen u jedan od naših bataljona.

Materijal koji je dolazio iz raznih krajeva Hercegovine preko naše brigade upućivao je u vaš štab drug Petar Hamović. Cigarete „Rama" kao i ostale pakovane cigarete stigle su iz Dubrovnika i donio ih je drug Petar Hamović, a nije nam poznato gdje su cigarete koje su uputili domobrani iz garnizona Trebinje. O svemu ovome bićete detaljnije obaviješteni kroz koji dan, kada dođe drug Petar Hamović.

Za načelnika štaba brigade prema našem mišljenju došao bi u obzir, prema zaslugama, komandant 4. bataljona drug Milan Tabaković, ali bi i ovome trebalo duže vrijeme za izgradnju i osposobljavanje, jer za sada ne bi mogao u potpunosti odgovoriti prednjoj dužnosti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba
Drago Đukanović

(M.P.)

V.D. Komandanta
Jovan Andrić

BR. 162

IZVJEŠTAJ ŠTABA 12. KRAJIŠKE BRIGADE OD 30. APRILA 1944. ŠTABU 11. NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE OD 15. DO 30. APRILA[1]

ŠTAB
XII. KRAJIŠKE NOU. BRIGADE
Str. Pov. op. br. 39/44
30. aprila 1944. godine
Položaj

15-dnevni izvještaj o radu i vojnim akcijama za vrijeme od 15—30. aprila 1944. godine — dostavlja.—

ŠTABU XI. DIVIZIJE 5. KORPUSA NOV. JUGOSLAVIJE

Položaj

Na osnovu postojećeg naređenja Štaba divizije, dostavljamo Vam 15-dnevni izvještaj o radu i vojnim akcijama jedinica ove brigade za vrijeme od 15—30. aprila 1944. godine i to:

I. BATALJON:

Dana 15. ovog mjeseca nalazio se u selu Vijačanima, odakle je imao zadatak da krene na položaje: Devetine, Boškovići. Na te položaje stigao je 16. ovog mjeseca. U pokretu od Vijačana do Devetina, protjerana je jedna manja grupa četnika, gdje je ubijen 1 četnik. Istog dana četničke bande bile su zaposjele položaje u selima: Kadinjani, Aleksići, Boškovići i Devetine. Jedinice ovog bataljona protjerale su četnike sa tih položaja u Klašnice. U toj borbi četnici su imali 3 ranjena, koje su uspjeli odvući. Naši gubitci su 1 mrtav. Jedinice ovoga bataljona zadržale su se na tim položajima do 19. aprila t.g. —

Na dan 19. ovog mjeseca, bataljon je vršio akciju na neprijateljsko uporište Trapisti.[2] Po izvršenoj akciji koja nije uspjela bataljon se vratio na položaj Krčmarice — Slatina,

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 9—4, k. 876.

[2] i [3] Opširnije o organizovanju napada na Trapiste i Klašnice vidi naređenje Štaba ove brigade od 18. aprila 1944. u Arhivu V. I. I., reg. br. 22/1, k. 876.

odakle je krenuo 20. ovog mjeseca na položaje Boškovići i Milosavci, gdje se i danas nalazi. Zadatak ovog bataljona jeste zatvaranje komunikacije Banja Luka — Prnjavor i održavanje zborova na istim sektorima u cilju mobilizacije ljudstva za popunu jedinica.—

II. BATALJON:

Na dan 15. ovog mjeseca, bataljon se nalazio u selu Mravicama, odakle je izvršio pokret na položaje Milosavci — Papazani, na kojim položajima je ostao do 19. ovog mjeseca. —

Dana 19. ovog mjeseca, jedinice ovog bataljona dobile su sledeći zadatak: Sa 2 čete izvršiti demonstrativan napad na Klašnice,[3] u cilju zaštite naših snaga koje su istovremeno napadale Trapiste. U isto vrijeme pretresti selo Šušnjare gdje se pretpostavljalo da se nalaze četnički magacini i razne četničke stvari koje su u tom selu sakrivene, gdje su se po nekada nalazili i viši četnički štabovi. Jedna četa ostala je u zaštiti brigadne ambulante, intendanture i bataljonskih komora u selu Kadinjanima.—

Posada neprijateljskog uporišta u Klašnicama bila je dosta jaka, sa jakim utvrđenjima, odakle je neprijatelj davao vrlo jak otpor automatskim oružjem, minobacačima i 1 poljskim topom. Ispred uporišta u kojem su se nalazili Nijemci, ustaše i domobrani, četnici su imali svoje rovove iz kojih su štitili ovo uporište. Ove snage pokušale su da odsijeku četnike od Klašnica što nije uspjelo. Četnici su munjevitom brzinom najurišali i probili se u Klašnice. U ovoj borbi neprijateljski gubitci su nepoznati. Naš je 1 lakše ranjen. Za to vrijeme pretreseno je i selo Šušnjari, gdje je utvrđeno da se ništa ne nalazi od četničke imovine. U prvoj kući pred samim Klašnicama nalazio se viši četnički štab, do kojeg nije bilo moguće doći. 20. ovog mjeseca u jutro bataljon se povukao na prve položaje, koji su se nalazili pred četnicima. U 12 časova četnici su napali na te položaje. Tom prilikom došlo je do sukoba, gdje su četnici imali 4 mrtva i 3 ranjena. Oružje se nije moglo zaplijeniti jer su ustaše išle pozadi četnika, sa teškim mitraljezima štitili njihovo povlačenje, tako da su četnici uspjeli odnijeti oružje izginulih, i ranjene izvući. Zaplijenjen je 1 karabin. U ovoj borbi na našoj strani nije bilo gubitaka.—

Istoga dana, tj. 20. ovog mjeseca u 18 časova, jedinice ovog bataljona povukle su se u selo Dragoviće, gdje su ostale sve do 23. ovog mjeseca.

Dana 23. ovog mjeseca, bataljon je krenuo na položaj Palačkovci u cilju zatvaranja komunikacije Derventa — Prnjavor,

gdje se i danas nalazi. Na putu od Dragovića do Palačkovaca — Bataljon se i dalje nalazi na tim položajima, vezu održava sa štabom divizije i redovno izvještaje dostavlja štabu brigade.—

III. BATALJON:

Na dan 15. ovog mjeseca bataljon se nalazio u Vučijaku, odakle je izvršio pokret na položaje: Papazani, Kriškovci, Šeškovci, sa zadatkom održavanja zborova u tim selima, konferencije sa odbornicima, u cilju popune naših jedinica. Prebacivanje jačih patrola u Lijevče Polje, mobilisati sposobne za vojsku. Na dan 19. ovog mjeseca bataljon je krenuo na akciju u Trapiste.

Po naređenju Štaba divizije,[4] štab brigade sa 2 bataljona napao je neprijateljsko uporište Trapiste i to: sa I. i III. bataljonom gdje smo dobili zadatak. I. bataljon napadao je sa istočne strane preko Madžira. Sa 1 četom osiguravao je naše snage od Banje Luke, a sa 2 čete napadao uporište kapiju (ulaz) sa istočne strane. Snage III. bataljona sa 2 čete napadale su uporište (ulaz) sa sjeverne strane. Jedna četa ovog bataljona ostala je u rezervi sa štabom brigade. Posada ovoga uporišta brojala je oko 500 samih ustaša. Imali su i 1 tenk. Na samim kapijama naprijed su se nalazila po 2 jaka bunkera, a pred njima na 50 metara 3. bunker, koji su sazidani od tvrdog materijala, koji se ne mogu likvidirati bez teškog oružja. Uporište je napadnuto sa obje strane vrlo precizno u isto vrijeme, ostavivši prednje bunkere pozadi naše jedinice bacile su bombe jurišajući na kapiju. Neprijatelj je bio slobodan i uporan, tukao je sa brzom paljbom iz svih bunkera, bacajući bombe. Koristili su male bacače i tromblone. Nakon 15 minuta borbe naše snage videći da je dalja borba bezuspješna povukle su se iz unakrsne vatre, odakle su izvijestile štab brigade, koji im je odobrio povlačenje. U ovoj borbi jedinice I. bataljona uspjele su jedino da ubiju stražara. Naši gubitci: 1 vodnik poginuo. — Jedinice III. bataljona nisu imale gubitaka, niti su uspjele šta ubiti. Po naređenju štaba brigade jedinice I. bataljona povukle su se na položaje u selo Slatina, a jedinice III. bataljona na Krčmaricu. Ovo povlačenje uslijedilo je u 4 sata. —

Istog dana, tj. 20 ovog mjeseca neprijatelj je u 10 sati izvršio ispad od Trapista na položaje III. bataljona sa 2 satnije potpomognute artiljerijom, 1 tenkom i 3 aviona.[5] Sa ustašama su učestvovali i četnici. U ovoj borbi ubijena su 2 četnika, zarobljen 1 karabin, sa 50 metaka i 1 pištolj. Istog dana u 20 časova jedinice I. i III. bataljona povukle su se na polazne po-

---

[4] Vidi dok. br. 76.
[5] Vidi dok. br. 182, 183 i 184.

ložaje, tj. I. bataljon u Milosavce, a III. Papazani i Kriškovci, sa ranijim zadatkom, gdje se i danas nalaze.—

Za proteklih 15 dana na vojnom uzdizanju komandnog kadra radilo se sljedeće: Čitanje karata i planova — orijentacija na terenu, pomoću busole i na razne druge načine. Iz vojnog potsjetnika rađeno je o pravilnom maršovanju, nastupanju i odstupanju u borbi. Sa novomobilisanim borcima takođe je rađeno, rukovanje sa oružjem, i poznavanje oružja, borbena obuka itd.

Vojni časovi održavaju se po četama, a kada se ukaže prilika i po bataljonima.—

Za ovo 15 dana štab brigade sa sva tri člana održao je partijski sastanak sa štabom II. bataljona, na kojem su pretresani nedostatci i manje nesuglasice između članova štaba, gdje su svi nedostatci pretreseni i pravilno postavljeni. Članovi štaba bataljona greške su priznali, koje se moraju otkloniti. Ovo savjetovanje je u potpunosti uspjelo.—

Sa štabom I. i III. bataljona održano je takođe po jedno savjetovanje na kojima je pretresano o najpravilnijem načinu mobilizacije na ovim terenima.—

Pored toga savjetovanja, rad na mobilizaciji stalno se kontroliše od strane ovoga štaba. Sa komandama četa u proteklom vremenu nijesmo nijednu konferenciju održali, što nam nisu prilike dozvolile.—

Za ovo vrijeme od kada smo na ovome sektoru mobilisali smo oko 100 boraca, među kojima i 15 dobrovoljaca.[6] Od ovoga broja dosada je dezertiralo 8 novomobilisanih boraca.—

Ishrana na ovome terenu je dobra.—

Vojnički život takođe je dobar.—

Komande četa izvršavaju naređenja štabova bataljona, kao i štabovi bataljona naređenja štaba brigade.—

Moral kod naših boraca kao i komandi četa je na srednjoj visini.

Disciplina kod komandi četa, štabova bataljona pa ni u samom štabu brigade još nije zadovoljavajuća.

Odnos između vojske i pozadine je dosta dobar, ali i pored naše kontrole ispadne po neka greška, koja se na vrijeme uočava i otklanja.

Komandnog kadra imade dovoljan broj.

Situacija na ovome sektoru je sljedeća:

Četnici su u glavnom rastjerani i ne postoje na ovome terenu kao neka vojna formacija. Dijelovi Ljube Bundala i Forkape nalaze se pred Klašnicama, koji takođe nisu pod ne-

---

[6] Mobilizacija ljudstva u to vrijeme najčešće je vršena preko narodnooslobodilačkih odbora (vidi dok. reg. br. 1/6, k. 876 u Arhivu V.I.I.).

kom jakom komandom. Ovdje ih ima po neprovjerenim podatcima oko 200.—

Neprijateljsko uporište Klašnice sa posadom od 1 bojne 7 lovačke pukovnije, sa 600 vojnika.[7] Raspolažu sa automatskim oružjem, 2 minobacača i 1 poljskim topom. Ova posada do danas nije se pokazala aktivna. Manja neprijateljska uporišta preko Vrbasa takođe su prilično neaktivna.—

Narod na ovome terenu prilično je kolebljiv, ali ipak pomoću političkog rada odbornici se prilično odazivaju svojim dužnostima.—

Problem u našoj brigadi do danas ponajteži je bio popuna jedinica. a dalje je najvažnije naoružanje, obuća i odjeća.—

Što se tiče udarne moći naših jedinica, još nismo imali da primimo borbu sa mnogo jačim i bolje naoružanim neprijateljem (Nijemcima), da bi mogli poznavati u tančine odlučnost komandi četa kao i štabova bataljona. U glavnom, naš I. bataljon imao je teže borbe sa Nijemcima gdje su se komande četa pokazale vrlo dobre i odlučne u borbi. —

II. bataljon smatramo da je prilično dobar, dok III. bataljon još izostaje. Razlog slabosti III. bataljona jest to što je taj bataljon formiran od najslabijih boraca, i nije mu posvećena dovoljna pažnja od strane štaba ove brigade. —

Popunom naših jedinica sa novim borcima u posljednje vrijeme kao i dolaskom IV. bataljona u ovu brigadu, nadamo se da će ova brigada dobiti formu jedne brigade koja će moći primati i izvršavati naređenja viših štabova.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar.
Milutin

Komandant-major,
Mile

---

[7] U Klašnicama se u aprilu nalazila 2. bojna 7. lovačke pukovnije, a zapovjedništvo pukovnije u Bos. Gradiški (opširnije o tome vidi dokumenta te pukovnije u Arhivu V. I. I., reg. br. 1/1, 24/6, 32/6 i 35/6, k. 120).

BR. 163

BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA I KOMORE 12. KRAJIŠKE BRIGADE NA DAN 30. APRILA 1944. GODINE[1]

PREGLED

BROJNO STANJE LJUDSTVA, ORUŽJA, MUNICIJE, KOMORE I OSTA

Redni broj	JEDINICA	LJUDSTVA		O R U Ž J A								
				TOPOVA		BACAČA						
		Po spisku	Na licu	Brdskih	Protivtenk.	Teških	Ručnih	Puška	P. mitraljeza	T. mitraljeza	Protiv t. pušaka	Strojnica
1	I. bataljon	171	150					105	10			3
2	II. bataljon	224	210					150	14		1	1
3	III. bataljon	173	158			1		107	6	1		2
4	Intendantura	23	22					19				
5	Ambulanta	33	33					9				
6	Vod za vezu	10	9					10				
7	Minerski vod	10	6					8	1			1
8	Štab sa zaštitnic.	41	37					27	1			
	SVEGA:	685	625					435	32	1	1	7

K. Str. Pov. broj: 39/44

Politkomesar,
Milutin

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 9—3/4, k. 876.

LE VOJNE SPREME ZA VRIJEME OD 15. DO 30. APRILA 1944 GODINE

		MUNICIJA						VEZA		KOMORA		Minerska odjeljenje		
		Za topove		Za bacače										
Pištolja	Ručnih bombi	Brdske	Protivtenk.	Teške	Ručne	Puščane	Za protiv. tenk. pušku	Kabla	Telefona	Jahaćih konja	Tovar. konja	Eksploziva	Nagaz. mina	Primjedba
18	41					4.700				2	8			
10	63					8.266				4	12			
6	57			13		7.550				4	19			
1						450				2	5			
1						50					7			
	4					200		3 km.	4		1			
2	4					300								
9	11					750				4	3			
47	180			13		22.266		3 km.	4	16	55			

Komandant-major,
Mile

BR. 164

BROJNO STANJE LJUDSTVA, NAORUŽANJA I KONJA 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE NA DAN 30. APRILA 1944. GODINE[1]

BROJNO STANJE I IZVOD IZ KNJIGE ORUŽJA I MUNICIJE XII.

JEDINICA	Ljudstva na licu		Ljudstva u rashodu		Konja		Obrazloženje rashoda	IZVOD IZ KNJIGE													
								Teških bacača 81 m/m			Lakih bacača			Puškomitralj.			pušaka			Maši.	
	Muških	Ženskih	Muških	Ženskih	Jahaćih	Tovarnih		Škoda	Talij.	Njemač.	Talij.	Teška Breda	Brno 7,9	Talijan.	Šarac 7,9		Jugosl. 7,9	Talijan.	Njemač. 7,9	Smajser	Stajer
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
1. Bat.	91	3	37	1	2	13	3. četa u rashodu	1			1	1	3	2	2		82	13	5		
2. Batalj.	126	4	13		2	13	12 u bolnici i 1 na kursu	1			1	1	6	1	2		68	10	15	1	
3. Bat.	120	4	13		1	15	10 u bolnici 5 na kursu	1			1	2	6	3	3		97	1	5	2	
4. Batalj.	92	6	19		2	12	13 u bolnici 6 na kursu		1		1	1	4	2			72	3	2	1	
Omlad. vod.	10	1															1	8			
Štab brigade	36	1	1		7	10	1. Kurir u bolnici										14	4			
Svega:	475	19	83	1	14	63		3	1		4	5	19	8	7		334	39	27	4	

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 1 12, k. 1143 A.

HERCEGOVAČKE N.O.U. BRIGADE NA DAN 30 APRILA 1944. G.

ORUŽJA I MUNICIJE																					
nki		Ravalvera				Mina za baćać 81 m m kompl.		Mina za mali baćać kompl.		Puščane municije			Municije za mašinke				Ravol. munic.		Ručnih bombi		
Talijan.		Jugosl. F. N.	Tal. Bereta	Parabelum	Astra	Teških	Lakih	Talij.	Njemač.	7,9 m/m	za Bredu 8 m/m	Talijan.	Smajser	Štajer	Talijan.		9 m/m	Za astru	Ofanziv.	Defanziv.	Obrazloženje nastalih promjena
23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44
		8	3		5	50		130		1500	1350	260					80	60	130	14	
		10	5	4		18	22	80	20	1000	4000	1200	50				100		90	10	
1		5	3	3		2	30	65		3850	4500	810	80		40		68	15	157	22	
		2	2	1		10	6	80		1065	1200	600	40				48		49	3	
										25		160							10	3	
		2			3					150		80					16	100	20	3	
1		27	13	8	8	80	58	355	20	7.590	11.050	3.110	170		40		312	175	456	55	

Da su prednji navodi istiniti tvrdi:

Politkom,
Đoko Novosel

Komandant
Danilo Komnenović

(M. P.)

BR. 165

IZVOD IZ KNJIGE POSLATIH DEPEŠA ŠTABA 3. KORPUSA NOVJ ZA APRIL 1944. GODINE[1]

1/IV KP.[2] Molimo vas javite šta je s omladinskim kongresom,[3] naši delegati čekaju već 20 dana. Potrebno je da ih XI Div. prihvati u Modriči.[4]

K.[5]V.[6]

3/IV SO.[7] Ukupan broj ranjenika i bolesnika tri hiljade dvesta šezdeset i jedan, od toga pokretnih ranjenika i bolesnika hiljadu trideset i dva, nepokretnih osamstodevedesetipet. Tifusara pokretnih i nepokretnih hiljadu trista trideset i četiri, od toga Talijana trista četrdeset i osam.[8] Ovde su uračunati ranjenici i bolesnici XVI i XXXVI Vojv. divizije. Dr Levi.[9]

3/IV Jedno bombaško odeljenje Romanijskog odreda napalo štab ustaške bojne u Sokolcu.[10] Ubijen satnik i 17 ustaša.

K.V.

---

[1] Original (pisan mastilom, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 1/8/I, k 408 A.

[2] Telegram je upućen Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije.

[3], [4] i [21] Vidi dok. br. 73. objašnjenje br. 10.

[5] Kosta Nađ, komandant 3. korpusa NOVJ

[6] Vladimir Popović, politički komesar 3. korpusa NOVJ

[7] Sanitetsko odjeljenje Vrhovnog štaba NOV i POJ

[8] U depeši od 20. aprila (u ovom dokumentu) data je ispravka o broju tifusara.

[9] Moni

[10] Prepad je vjerovatno izvršen krajem marta, jer se u izvještaju Štaba Romanijskog NOP odreda od 23. aprila 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ o tome ništa ne kaže, dok o dejstvima odreda u prvoj polovini aprila stoji sljedeće:

„Za proteklih petnaest dana usled stalnih napada na odred udruženih neprijateljskih snaga nije se moglo raditi mnogo u pogledu vojne i političke naobrazbe.

U toku proteklih petnaest dana odred je imao šest napada na neprijatelja odnosno bio napadnut.

2. IV. izvršen je napad na četnike u Sokolovićima, bez ikakvih rezultata, odnosno bez gubitaka ili dobitaka.

3. IV. dijelovi odreda izvršili su akciju na četnike u Malo-polje.

5. IV. izvršili su četnici na I bat. napad noću u Džimrijama, borba je trajala 3 sata, nije bilo gubitaka u ljudstvu sem nešto u stoci i hrani.

Фотокопија дневника о уносу оружја и муниције II бригаде НОЈ почетак на дан 30 септембар 1944 г.

Залиха				Колк.		Шифра јединице из којих је оружје	Улазак оружја и муниције у књигу																																									
Пушака		Митраљеза					Пушкомитраљези					Пушке				Пиштоли				Аутоматске пушке				Пушкомитраљези				Пушке				Пушкомитраљези				Пушке				Пушкомитраљези				Пушке			
Почетна	Повећ.	Почетна	Повећ.	Почетна	Повећ.		Пушке М1 и М4		Лаких пушака		Тешка пушка	Лако 7,92	Тешко 7,92	Велико 7,92		Лако 7,92	Тешко 7,92	Велико 7,92		Лако 7,92	Тешко 7,92	Велико 7,92		Лако 7,92	Тешко 7,92	Велико 7,92		Лако 7,92	Тешко 7,92	Велико 7,92		Лако 7,92	Тешко 7,92	Велико 7,92		Лако 7,92	Тешко 7,92	Велико 7,92		Лако 7,92	Тешко 7,92	Велико 7,92		Лако 7,92	Тешко 7,92	Велико 7,92	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
1 Бат.	91	3	37	1	2	13	3 чете у батаљону	1	/	/	1	1	3	2	2	/	12	13	5	/	/	/	/	8	3	/	5	50	/	130	/	1500	1150	260	1	/	/	/	30	60	130	14							
2 Батељ	116	4	13	/	2	13	12 у 1 чету 1 на курсу	1	/	/	1	1	6	1	2	/	63	10	15	1	/	/	/	10	5	4	/	18	22	80	20	1000	4000	1200	50	/	/	/	100	/	90	10							
3 Бат.	120	4	13	/	1	15	10 у 1 чету 5 на курсу	1	/	/	1	2	6	3	3	/	97	1	5	2	/	9	/	5	3	3	/	2	30	65	/	1165	3950 4570	600	30	/	40	/	60	15	157	22							
4 Батељ	99	6	19	/	2	12	12 у 1 чету 0 на курсу	/	1	/	1	1	4	2	/	/	79	5	2	1	/	/	/	2	2	1	1	10	6	80	/	1300	1300	600	40	/	/	/	48	/	49	3							
Одељ. 1	11	1	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	1	3	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	75		100	/	/	/	/	/	/	11	3							
Штаб 2 одељ.	36	1	1	/	2	10	1 Курсу 2 чете	/	/	/	/	/	/	/	/	/	14	4	/	/	/	/	/	2	/	/	3	/	/	/	/	150	1	30	/	1	/	/	16	100	20	3							
Укуп.	475	19	92	1	14	63	/	3	1	/	4	5	19	8	7	/	334	38	27	4	/	1	/	27	13	8	8	80	58	355	20	7500	11100	3110	100	/	40	/	312	175	456	55							

За су предати наводи наређени извод.

Потпис,
Јосиф Ковачић

Командант
Ђ. Ивановић

Фотокопија документа бр. 164

4/IV Mjesto za primanje ruskih pošiljki osigurano u Vlasenici. Javite dan kad dolaze.[11]

K.V.

4/IV Na sektoru Trnovo — Sarajevo vode se već dva dana jake borbe.[12] Neprijatelj ima kod s. Ilovice 90 mrtvih. Ukupni nepr. gubitci preko 120 mrtvih i ranjenih.

K.V.

4/12 Ukupan broj omlad. delegata 90.

K.V.

5/IV S.O. Dvije talijanske brigade došle sa epidemijom pjegavog tifusa, preko 500 zaraženih.[13] Primjenjujemo stroge mjere raskužavanja. Upozorite o tome II korpus.

Dr Levi

5/IV OP.[14] XXVII Div. vodi svakodnevne teške borbe sa Nemcima koji vrše pritisak od Sarajeva.[15] Velika os-

---

6. IV. odred je izvršio napad u Sokoloviće na četnike sa gubicima 6 mrtvih i 7 ranjenih, također je i neprijatelj pretrpio osjetne gubitke.

12. IV. jaku ofanzivu izvršile su četničke snage na odred u Crnoj Rijeci, gubitaka vlastitih nije bilo sem 2 druga ranjena i izgubljeno nešto stoke i drugih stvari, četnici potpuno razbijeni i vraćeni na njihove polazne položaje uz gubitke: 2 mrtva, 1 zarobljen i više ranjenih.

15. IV. u zajednici sa XV maj. brigadom izvršen je napad na neprijateljske snage u Sokolovićima, pošto je neprijatelj na vreme saznao za napad te je se izvukao te nije došlo do borbe.

...

Zdravstveno stanje u odredu je dosta dobro i bolnica se je skoro rasformirala, oboljenja od tifusa sve je manje i skoro je iščezao.

Obuća i odjeća srednje, nije dobra niti tako slaba.

Još dobar broj drugova je nenaoružan, sa municijom stoje srednje, nema dovoljno ali se ne može reći da je odviše slabo". (Arhiv V. I. I., reg. br. 4—6, k. 1627.)

[11] Pomoć iz SSSR počela je da pristiže u ljeto 1944. godine.

[12] i [25] Te borbe vodile su jedinice 27. NOU divizije. Vidi izvještaj njenog Štaba od 14. maja 1944 (dok. biće objavljen u tomu IV. knj. 25).

[13] Riječ je o borcima 2. i 3. italijanske brigade.

[14] Operativno odjeljenje Vrhovnog Štaba NOV i POJ

[15], [22] i [34] U izvještaju Komande Zapada od 11. aprila 1944. o borbama u južnom dijelu istočne Bosne se kaže:

„... Balkan ...

V. SS — brd. korpus: 7. SS-brd. div.: Protivu neprijatelja koji je odbačen ka Foči i njegovih snaga koje se povlače u pravcu Rogatice, angažovani su motorizovani dijelovi 14. SS puka.

kudica u hrani i municiji. Potrebna hitna pomoć. Mesto primanja Miljevina.

K.V.

5/IV VK.[16] 3 ov. m. pala 2 američka aviona na sektor Jahorine. Sedam avijatičara kod nas, tri poginula, osam predali četnici Nemcima.

K.V.

6/IV VK. Molimo odgovorite da li se slažete s našim predlogom o postavljanju Voja Ljujića za zamj. kdta korpusa. Ovo je nužno potrebno radi formiranja korp. vojne oblasti.[17]

7/IV OP. XVIII Hrvatska Bda razbila četnike u Posavini. Ubijeno i ranjeno 40 čet. Trebav. posavski odred razbio nepr. kolonu od 2000 kod Bukovice.[18] Nepr. gubitci 20 mrtvih i ranj. Majevički Odred odbio nepr. kolonu od 2000 koja se htela probiti od Čelića k Tuzli.[19]

K.V.

8/IV U Brčkom koncentracija jačih nepr. snaga. Do sada prispjelo 30.000 sa mnogo artiljerije.[20] Na pravcu Sarajevo — Višegrad osjeća se koncentracija nepr. snaga. Potrebno je bombardovati Brčko i Tuzlu.

K.V.

8/IV XI Div. treba da prihvati omladinske delegate 9 ov. mj. na Vučijaku.[21]

K.V.

Gubici neprijatelja u prostoru Foče: poginulo 127, zarobljeno 183 (od kojih 140 Italijana). Plijen: 3 puškomitraljeza, 53 puške i 1 radio-stanica...„ (Arhiv V. I. I., mikrofilm, reg. br. Minhen N-9/741—877.) Na prostoru kod Goražda borba je vođenja sa 16. muslimanskom brigadom. Vidi dok. br. 28 i 177.

[16] Vrhovni komandant NOV i POJ

[17] O formiranju korpusne vojne oblasti vidi uputstvo Vrhovnog štaba NOV i POJ od 23. februara u Arhivu V. I. I., reg. br. 4—1, k. 15.

[18] O dejstvu pomenute brigade i Posavsko-trebavskog NOP odreda vidi dok. br. 8 i 13.

[19] Vidi dok. br. 176.

[20] Vidi dok. br. 42.

9/IV VP. Jače nepr. snage od Sarajeva, Goražda i Nevesinja vrše ofanzivu na sektor Kalinovik — Foča u cilju uklanjanja naših snaga i ovladavanja komunikac.[22]

K.V.

9/IV S. O. Uspeli, smo sprečiti epidemiju tifusa u našim jedinicama. Talijani su doneli tifus. Preduzete sve zaštitne mere. U broj bolesnih i ranjenih uračunati su Vojvođani i svi preostali teški ranjenici i invalidi od pete ofanzive. Sanitetski kadar mlad.

K.V.

9/IV Nepr. na čitavom našem sektoru aktivan. Javite nam kad treba da bude spremna operativna grupa i pravac pokreta radi pripreme.[23]

K.V.

9/IV VK. Usled jačih pokreta na Majevici bolje bi bilo da se major Forster spusti kod Vlasenice.[24]

K.V.

9/IV S.O. Nedostaje 6 lekara za Bde. 3 lekara za div. bol., 3 hirurga. Ako ima mogućnosti najnužnija su nam dva dobra referenta za div. i dva hirurga.

Levi

9/IV Poručnik Nikola Obradović sa svojom četom II Kraj. Bde, borbom spasio 8 američkih pilota. Predlažemo ga sa četom za pohvalu.

K.V.

10/IV Naše jedinice produžuju žestoke borbe na liniji Goražde — Foča — Sarajevo — Kalinovik,[25] Brčko — Bijeljina i Tuzla — Brčko.[26]

K.V.

10/IV Za OP. S obzirom na veliki broj nenaoružanih kod XVI div. potrebno je dodeliti joj 1500 pušaka sa 75.000 me-

---

[23], [27] i [28] Vidi dok. br. 108.

[24] Riječ je o oficiru savezničke vojske koji je bio upućen u savezničku misiju pri 3. korpusu NOVJ.

[26] Vidi dok. br. 79 i 92.

taka, 100 p. mitr. sa 65.000 met., 5 t. mit. sa 15.000 met., 8 t. bacača sa 1.000 teš. i lak. mina.

K.V.

10/IV 10 lak. bacača sa 1500 mina, 3 protivkolska topa sa 300 pancirnih i udarnih granata, 100 maš. puš. sa 10.000 met., 1500 ručnih bombi.

K.V.

10/IV Pitanje odjeće i obuće kod XVI Div. vrlo slabo. Nužno joj je 3000 pari odijela i obuće. Dodjeljivanjem navedene spreme i oružja div. će biti sposobna za predstojeće zadatke.[27]

K.V.

. . .

11/IV OP. Najuspešnije prebacivanje dviju divizija u Srbiju može se po našem mišljenju sada izvesti na sektoru Janja — Ljubovija.[28] Potrebni su nam gumeni čamci.

K.V.

. . .

12/IV OP. Vode se žestoke borbe sa nepr. koji je jačim snagama iz Bijeljine prodro u Trnavu.[29]

K.V.

. . .

13/IV Na sektoru Trnovo — Kijevo na strani Nemaca učestvovali romanijski četnici. XIX Birčan. bda zauzela Ustikolinu.[30] U borbama kod Jabuke zaplenila jedan teški bacač i jedan šarac sa municijom.

13/IV Nepr. jakim snagama, sa velikim brojem artiljerije, jakom motorizacijom sa fronta Šamac — Janja produžio napad prema komunikaciji Tuzla — Zvornik.[31] XVI Div. vodi žestoke borbe sa neprijateljem.

K.V.

. . .

13/IV U dvodnevnim bojevima na sektoru Janja — Lopare jedinice XVI i XXXVI div. nanele nepr. 350 gubitaka.[32] Us-

---

[29] i [31] Vidi dok. br. 179.
[30] Vidi dok. br. 177.
[32] Vidi dok. br. 79, 92 i 167.

led neprekidnih borbi nužno je što pre pomoći XVI Div. u oružju, municiji i opremi.

K.V.

14/IV OP. Na Majevici, u Semberiji i Posavini vode se borbe sa 13 SS BH div., 3 lovačkim zdrugom[33] i garnizonskim snagama (ukupna jačina oko 35.000). Na sektoru Trnovo — Kalinovik vode se borbe sa delovima „Princ Eugen" div.,[34] s II ustaškim zdrugom[35] i sarajevskim garnizonom.

K.V.

14/IV Što se tiče morala i borbenosti uvek smo spremni za prelaz. XVI Div. naročito oskudeva u automatskom oružju, municiji, odeći i obući.

K.V.

14/IV Drina je jako nadošla. Sa čamcima bi nam bio olakšan prelaz.

K.V.

14/IV Odgovorite da li Lekić[36] može upotrebiti šifru Gl. št. za Vojvod. za direktnu vezu s vama. Mi sa njim imamo redovnu vezu.

K.V.

14/IV Kapetan Račić i major Ostojić, prešli kod Višegrada sa 400 četnika. XVII Div. vodi borbe u Sokolovićima s njima i meštanskim četnicima.[37]

K.V.

14/IV Mi nismo primili do danas šifru za Vojvodinu.

K.V.

15/IV V. K. Narodni heroj kapetan Petar Borojević nalazi se kod nas na dužnosti zam. kdt. XVII Majevičke Bde.

K.V.

---

[33] i [64] Vidi dok. br. 193.

[35] On je tada obezbjeđivao komunikacije Sarajevo—Konjic—Jablanica, a dijelom snaga dejstvovao je i van njih. (Vidi njegovu bojnu relaciju za april 1944. u Arhivu V. I. I., reg. br. 4/2—6, k. 57 i dok. br. 186 u ovoj knjizi.)

[36] Danilo Lekić, komandant 16. NOU divizije

[37], [46] i [66] Vidi dok. br. 168.

. . .

16/IV OP. Glavnina nepr. snaga sa Majevice orijentiše se prema Posavini.[38] Vojvođ. div. orijentisane prema Semberiji.[39]

K.V.

16/IV Pošiljke možemo primiti u Vlasenici. Za Vojvođane ćemo naknadno javiti.

K.V.

16/IV XXVII Div. vodi borbe sa SS, ustašama i četnicima kod Umoljana i Rakitnice, orijentiše se prema Bjelimićima.

K.V.

16/IV Ofanziva na Majevici produžuje se na Posavini i Trebavi. Naša 38 Div. vodi borbe na sektoru Humci — Srebrnik — Gradačac.[40] Vojvođanske jedinice razbile nepr. na liniji Tuzla — Zvornik. Predale se posade sela: Muslim. Jajići, Međeđa, Zavid, Čaire i Teočak.[41]

K.V.

17/IV OP. Duž desne obale Drine nepr. garnizoni znatno oslabili pošto je glavnina pošla prema Ibru.[42] Zbog prisustva jačih nepr. snaga na liniji Janja — Bijeljina XVI i XVII Div. prebacile bi se na sektoru Zvornik — Bajina Bašta.[43] U tom slučaju pošiljke bi primali u Vlasenici i Šekovićima.

K.V.

17/IV Radi kontrole terena i zaštite jedinica koje se prebacuju XXVII Div. trebala bi se postaviti na sektor Romanija — Spreča.[44] Molimo javite, kad treba izvršiti prebacivanje da bi izvršili sve potrebne pripreme.

K.V.

---

[38] Vidi dok. br. 181.

[39] O rasporedu i dejstvu 16. i 36. NOU divizije vidi dok. br. 81 i 167.

[40], [48] i [50] Vidi dok. br. 64.

[41] Vidi dok. br. 79 i 167.

[42] i [69] O neprijateljskim snagama u Srbiji vidi tom I, knj. 7.

[43] i [49] O rasporedu i dejstvu pomenutih divizija vidi dok. br. 167 i 168.

[44] i [58] Dvadeset petog aprila divizija se prebacila preko pruge Sarajevo—Višegrad, kod Sjetline, i otišla na sektor Sokolac—Devetak pl., gdje je vodila žestoke borbe. Vidi izvještaj njenog Štaba od 14. maja 1944 (dok. biće objavljen u tomu IV, knj. 25).

17/IV Nepr. produžuje ofanzivu na I.[stočnu] Bosnu. Vojvođ. jedinice povlače se na liniju Tuzla — Zvornik. 27. Div. pod pritiskom nepr. prebacila se preko Neretve. Nalazi se na prostoru Kruševljani — Glavatičevo.[45] Nepr. vrši veliki teror.

K.V.

17/IV Četnici na prostoru Sokolovići — M. Polje razbijeni.[46]

K.V.

18/IV 16 i 36 Div. prebacile se južno od puta Tuzla — Zvornik.[47] 36 Div. dobila sektor Kladanj — Živinice a 16-tu sređujemo. 38 Div. ostala na Majevici i Posavini.

K.V.

20/IV OP. XVI i XXXVI Vojv. Div. povukle su se u Birač. XVI i XVII spremne za pokret u Srbiju, kojeg treba ubrzati jer je nepr. aktivan od Majevice i sa sektora Jahorine. Najavljenu pomoć za obe div. možemo momentalno primati u Vlasenici.

K.V.

20/IV OP. Objekti za bombardovanje Brčko i Tuzla.

K.V.

. . .

20/IV S.O. U našem ranijem radiogramu o brojnom stanju ranjenika i bolesnika treba ispraviti stavku o tifusarima: mjesto 1.334 treba staviti 534. U taj broj uračunato je i 338 tifusara Talijana. Radio telegrafista XVI Vojvođ. div. javio je br. 944 tifusara mjesto br. 144. Otuda je nastala zabuna.

K.V.

21/IV OP. Naša 38 Div. vodi teške borbe na Majevici sa 13 S.S. Div.[48] 17 Div. razbila nepr. pokušaj da prodre na oslobođ. terit. iz Rogatice i Sokolca.[49]

K.V.

21/IV KP. Politodel XVII Div. Savo Božović, Stanojka Kruščić, Tomaš Perović. Odlaskom Vlada Rolovića za politkoma XXXVIII Div. nije određen rukovodilac politodela.

V.

---

[45] Vidi dok. br. 186.
[47] Vidi dok. br. 81 i 87.

21/IV Politodel XXVII Div. Đuro Medenica, Čeda Minderović, Radenko Bročić... XXXVIII Div. nema politodela.

V.

21/IV KP. Obzirom na glomaznost naše par. ćelije, kvalitet partijaca koji je sačinjavaju, prirodu posla, kao i zbog što boljeg i pravilnijeg razvitka drugova u part. pogledu predlažemo da se kod nas formiraju dve par. ćelije. U jednu bi ušli drugovi iz operativnog dela Štaba, a u drugu drugovi koji rade u otsecima. Ova reorganizacija daće, po našem mišljenju, i mnogo bolje rezultate u radu svakog pojedinca. Molimo hitan odgovor.

V.

22/IV VK. Zbog svakodnevnih teških borbi koje vodi naša 38 Div. na Majevici i u Posavini sa 13 SS div. predlažemo za pohvalu Štab div. i XVII Majevičku Bdu koja se uprkos svih teškoća istakla u spašavanju naših ranjenika.[50]

K.V.

22/IV OP. Engleske znakove za avione razumemo.

K.V.

VK.

22/IV Molimo javite Mihailu[51] da nas sluša na talasu 4600 kcs.

O.P.

23/IV Neprijatelj vrlo aktivan na liniji Goražde — Foča — Kalinovik — Sarajevo. 27 Div. vodi teške borbe.

K.V.

23/IV V.K. Ako nije u kombinaciji da netko od korpusa komanduje sa divizijama koje prelaze, mišljenja smo da Lekić preuzme komandu.[52]

V.K.

---

[51] Blagoje Nešković

[52] U depeši Vrhovnog štaba NOV i POJ od 24. aprila 1944. Štabu Trećeg korpusa o tome se kaže:

„Potvrđujemo da Lekić komanduje sa obe divizije koje idu preko. Sa naše strane neka ide načelnik štaba Vukotić sa Lekićem i neka obrazuju zajednički štab grupe...“ (Vidi knjigu primljenih depeša Štaba 3. korpusa NOVJ u Arhivu V. I. I., reg. br. 2/8/I, k. 408 A.)

23/IV Odlaskom XVI i XVII Div. udarnost našeg korpusa mnogo slabi, momentalno nećemo biti sposobni za ofanzivne operacije. Jedinice koje ostaju su mlade i vezane za teren.

K.V.

23/IV O.P. Javite nam preciznije taktički zadatak kao i mesto gde se nalazi Morača.[53] Odakle nedićevci i četnici kreću prema Užicama. Vršimo pripreme za prelaz.

K.V.

24/IV XVI Muslimanska Bda otsečena na desnoj obali Drine Čajniče — Čelebić.[54] Molimo javite Peku[55] da je prihvati do prve naše veze. Nepr. drži jače snage na pravcu Nevesinje — Kalinovik — Sarajevo — Goražde.[56]

K.V.

25/IV V.K. Kod boraca i rukovodioca oduševljenje za prelaz u Srbiju. Stanje kod nas sledeće: 27 Div. iz koje je izašla II Kr. Bda i ušla u sastav 17 Div.[57] vodi borbe na sektoru Pale — Prača,[58] 38 Div. vodi teške borbe sa 13 SS div. na Majevici i u Posavini i vezana je za teren.[59] Da bi se u potpunosti osigurao uspeh u Srbiji, da nas ne bi odbacili od Drine, naše je mišljenje, da bi što hitnije trebali dirigirati neke jedinice u I. Bosni.

K.V.

---

[53] Milutin Morača, komandant 5. NOU divizije. Vidi dok. br. 108 u ovoj knjizi i tom I, knj. 7.

[54] Vidi dok. br. 107.

[55] Peko Dapčević, komandant 2. korpusa NOVJ

[56] Vidi dok. br. 184.

[57] Druga krajiška brigada nije tada ušla u sastav 17. NOU divizije, već kasnije. Vidi dok. br. 124.

[59] U izvještaju Komande Zapada od 23. aprila 1944. o borbama na toj prostoriji se kaže:

„13. SS-brd. dobrov. div. (bosan.) je svojim potjernim odjeljenjima prisilila na borbu više manjih neprijateljskih grupa i uništila ih. Pri napadu juž. Bijeljine, djelimično žestokim borbama prsa u prsa, zauzeto 27 bunkera, pri čemu je neprijatelj imao 248 poginulih boraca (prebrojano), zarobljeno 108 (među kojima su se nalazili Italijani i Jevreji). Plijen: 43 puške, 2 puškomitraljeza, ponovo velike količine artiljer. municije i ostalog pribora i materijala..." (Arhiv V. I. I., mikrofilm reg. br. Minhen N—9/741—877.) O tome vidi i dok. br. 64 i 181 u ovoj knjizi.

25/IV KP. Slušamo u najavljeno vrijeme tekst proglasa CK. međutim niko se ne javlja.[60]

K.V.

27/IV OP. Nepr. jakim snagama prodire od Zvornika dolinom Drine prema Bratuncu, od ceste Tuzla — Zvornik prema Birču i upao u Šekoviće, od Tuzle prema Kladnju. Takođe je aktivan na liniji Rogatica — Sokolac.[61] Na svim sektorima se vode ogorčene borbe. Pri ovakvoj situaciji Lekićev prelaz doveden je u pitanje.

K.V.

28/IV OP. Uslijed pokreta nepr. iz raznih pravaca. momentalno ometeno prebacivanje preko Drine. Poduzete su sve mjere za razbijanje nepr. i za izvršenje glavnog zadatka. Nepr. snage koje učestvuju protiv nas: delovi „Princ Eugen" div. izbili na Devetak,[62] sa garnizonskim ustaško-četn. snagama. Od ceste Tuzla — Zvornik i Tuzla — Kladanj nastupaju snage 13 SS Div.[63] i 8 ust. pukovnija[64] sa z. kadrom i četnic.[65]

K.V.

28/IV OP. Prinudno spuštena kod Bratunca dva aviona tipa HS 126 i dve jedrilice potpuno uništene. Zarobljena dva

---

[60] Misli se vjerovatno na proglas CK KPJ povodom proslave Prvog maja.

[61] Vidi dok. br. 186, 188 i 189.

[62], [63] i [67] Vidi dok. br. 190.

[65] U naređenju Istaknutog dijela četničke Vrhovne komande od 23. aprila 1944. za napad na jedinice NOVJ se kaže:

„Gospodin Ministar voj. morn. i vazd. sa Str. Pov. Ob. Br. 358 od 20 ov. mes. izvoleo je narediti da se 25 ov. mes. preduzme zajednički napad na komuniste u vlaseničkom i srebrničkom srezu. Napad će se izvesti sa snagama iz Bosne, i Srbije i to: sa Majevice, od Drinjače, od Bajine Bašte i od Sokolovića i Malog Polja.

Zbog dockan primljenog naređenja i pripreme, jedinice romaniskog i ozrenskog korpusa, koje će učestvovati u napadu, preduzeće isti sa linije: Kusače, Han Pijesak — Malo Polje 30 ov. meseca, u kome cilju imaju biti prikupljene na označenoj liniji najdalje 29 do podne.

U napadu će učestvovati sledeće jedinice: leteća brigada majora Todorovića, Romaniski četnički odred, leteća brigada Romanija, I Sarajevska brigada, I i II bataljon Vlaseničke brigade, Olovski bataljon Kladanjske brigade. Ozrenska leteća brigada i jedan bataljon od 100 ljudi Visočke brigade

Akcijom će rukovoditi lično potpisati." (Arhiv V. I. I., reg. br. BH—X—15.)

njemačka pilota[66]... Na sektoru Birča pao jedan avion istog tipa, koji je izgoreo zajedno sa pilotima.

K.V.

29/IV OP. Na cesti Sokolac — Vlasenica 17. div. razbila jednu nepr. kolonu, nastavljaju se žestoke borbe.[67] Na pravcu Capardi — Šekovići 36 div. odbila jednu neprijateljsku kolonu.[68]

K.V.

29/IV Dobrovoljačka div. se nalazi u Zapad. Srbiji sa sjedištem u Šapcu,[69] a ne kod nas.

K.V.

30/IV Nepr. nam je nametnuo tešku borbu na sektoru Šekovići — Vlasenica — Han Pijesak. U ovim borbama učestvuje 13 muslim. SS Div., dijelovi Princ Eugen i razne bande.[70]

K.V.

---

[68] Vidi dok. br. 150.

[70] U izvještaju Istaknutog dijela četničke Vrhovne komande od 5. maja 1944. o tome se kaže:

„Romaniski odred izvještava

...

28. april:

Nemci napadaju III korpus crvenih sa pravca: Gračanica—Tuzle—Zvornika—Srebrenice, s juga od Rogatice i Višegrada i Rogatice—Sokolca—Preljubovića, sa zapada: Kladanj—Olovo—Han Pijesak.

Naše snage već tri dana gone 27 diviziju, naneli joj velike gubitke.

...

Komanda 224 izveštava

29 april:

...

Nemci sa ustašama vrše napad na komuniste pravcem: drum Sokolac—Vlasenica, kao i iz prostora: Kladanj—Olovo.

...

30 april:

Nemaca ima oko 40 hiljada u istočnoj Bosni. Oni stežu obruč oko komunista, koji daju otpor u Crnoj Reci i Baturi.

Komanda nemačke divizije S.S. trupa u nekoliko mahova upadno se raspitivala za Č. B., Račića, a za Borotu naročito.

Komanda 220 izveštava

30 april:

Naše snage napale su jednu komunističku kolonu, koja se kretala u pravcu Vladojevića, ali su se brzo morale povući, jer ih je s leđa napala druga kolona crvenih, koja se kretala po visu iznad s. Ćetojevića. Pri povlačenju, uz tok reke Blatnice prema Karavdić pilani dočekala ih je slabija vatra crvenih. Gubitaka nije bilo." (Arhiv V. I. I., reg. br. BH—V—321.)

I brigada se nalazila na liniji Resanovci — Trubar — Osredci — Cvjetnić. Bataljon koji je bio u Osredcima vodio je na Krčkom brdu borbu sa četnicima ali je neprijatelj odbijen uz gubitke 1 mrtvog i više ranjenih. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

II brigada je krenula iz okoline Drvara i otišla je na sektor Bubanj — Kruge — Rajnovci. Promjena nije bilo.

III brigada se nalazila na liniji oko Drvara u selima Šipovljani — Trninić Breg — Zorići — Zaglavica — Podovi. Brigada se odmarala i sređivala.

Ishrana brigade i divizije je bila dosta slaba a također i stoke. Smještaj ljudstva i stoke je bio priličan.

Neprijatelj nije kretao iz garnizona na oslobođenu teritoriju sem u pravcu Krčkog brda.

Veza sa V. Š. i I Korpusom je bila.

Avijacija nije bila aktivna.

Ovoga dana održan je sastanak sa štabovima brigada u vezi sa situacijom i iskustvima.

Upisao operat. oficir
major **L. Radaković**

4. IV. 1944 god. vrijeme vedro — lijepo mjesto Drvar — Trubar

Na dan 4. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom i divizijskom bolnicom se nalazio u Trninić Breg — Mokronoge. Intendantura, inžinjerija i baterija u zaseocima Šobati — Zorići — Zaglavica. Promjena nije bilo.

I brigada se nalazila na liniji Resanovci — Trubar — Osredci — Cvjetnić. Promjena nije bilo.

II brigada se nalazila na liniji Trubar — Kruge — Rajnovci. Brigadą se odmarala.

III brigada se nalazila na liniji Šipovljani — Trninić Breg — Vrtoče — Zorići — Podovi.. Brigada se odmarala.

Ishrana jedinica je bila prilična, dok ishrana stoke je bila takođe dobra jer je stoka otišla u [Bosan.] Petrovac na ishranu.

Neprijatelj nije nikuda kretao van garnizona na liniji Bihać — Knin.

Veza sa V. Š. i I korpusom je bila.

Avijacija nije bila aktivna.

Upisao op. oficir
major **L. Radaković**

5. IV 1944 god. vrijeme lijepo — vedro mjesto Drvar — Trubar

...

Na dan 5. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u zaseoku Trninić Breg, Divizijska bolnica se nalazila u selu Mokronoge. Intendantura — Baterija — Inžinjerija su se nalazile u zaseocima — Šobati — Zaglavica — Zorići. Promjena nije bilo.

I brigada se nalazila na liniji Resanovci — Trubar — Osredci — Cvjetnić. Brigada se odmarala i sređivala. Promjena nije bilo.

II brigada se nalazila na liniji Bubanj — Rajnovci — Kruge. Brigada je postavila zasjedu na putu Lapac — Bihać i zapalila 5 kamiona.

III brigada se nalazila kod Drvara u selima Šipovljani — Trninić Breg — Vrtoče — Zorići — Podovi.

Ishrana je bila jedinica prilična, također i stoke. Smještaj ljudstva je dobar.

Neprijatelj nije kretao van saobraćaja za Knin — Bihać i obratno.

Veza sa V. Š. i I korpusom je bila.

Avijacija nije bila aktivna.

Upisao op. oficir
major **L. Radaković**

6. IV 1944 god. vrijeme lijepo — vedro mjesto Drvar — Trubar

...

Na dan 6. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u Trninić Breg. Bolnica u Mokronogama, intendantura u Šobatima, inžinjerija po brigadama, Baterija u Zaglavici. Promjena nije bilo.

I brigada se nalazila na liniji — Resanovci — Trubar — Osredci — Cvjetnić. Brigada se odmarala i sređivala. Promjena u brigadi nije bilo.

II brigada se nalazila na liniji Štrbci — Bubanj — Mišljenovac — Bušević. I bataljon je postavio mine na prostoru Nebljusi — Kruge. 5. o. m. i mine su eksplodirale i uništile dva kamiona. Isti bataljon je otvorio vatru na 4 kamiona i dva je oštetio. Neprijatelj je imao dosta gubitaka. 6. ov. m. I bataljon je postavio zasjedu na Gradini i kada su krenuli legionari i Nijemci u jačini od 160, bataljon je izvršio obilazak i napad i tom prilikom je neprijatelj imao 20 mrtvih, više ranjenih, 16 zarob-

ljenih.[4] Tom prilikom je zarobljeno 2 šarca, 20 pušaka, 2 pištolja, 2000 metaka, 2 dvogleda, 1 signalni pištolj, 1 tromblonska puška i 31.000 kuna. Na našoj strani jedan mrtav.

III brigada se nalazila u okolici Drvara. Promjena nije bilo.

Ishrana jedinica je bila prilična a također i stoke. Smještaj je bio priličan.

Neprijatelj je bio dosta aktivan na liniji Bihać — Knin.

Veza sa I korpusom i V. Š. je bila.

Avijacija nije bila aktivna.

Upisao op. oficir
major **L. Radaković**

7. IV 1944 godine vrijeme lijepo vedro mjesto Drvar — Martin Brod	...	Na dan 7. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom je krenuo od Drvara u pravcu Martin Broda gdje je i stigao i prenoćio. Bolnica je ostala u Mokronogama. intendantura je ostala u Boboljuscima, inžinjerija po brigadama. Baterija je iz Zaglavica krenula za Martin Brod. Promjena nije bilo. I brigada je krenula sa Trubara — Osredaka — Cvjetnića noću 7. i stigla osmog ujutru na liniju Dabašnica — Ajderovac. II brigada se nalazila na liniji Štrbci — Bubanj — Mišljenovac — Bušević. I bataljon je postavio zasjedu kod Popovića Vrha. Neprijatelj je sačekan i ubijeno je 15 vojnika a ranjeno 28. Zarobljeno nije ništa. Zarobljen je-

[4], [7] i [8] Te borbe su vjerovatno vođene protiv jedinica 373. legionarske divizije koje su tada obezbjeđivale komunikaciju Bihać—Lapac—Srb. Vidi dok. br. 30.

dan puškomitraljez. Na našoj strani tri ranjena.

III brigada se nalazila na liniji oko Drvara. Brigada se odmarala i sređivala. Promjena nije bilo.

Ishrana ljudstva i stoke je bila prilična.

Neprijatelj nije bio aktivan van komunikacije Bihać — Knin.

Veza sa I [korpusom] i V. Š. je bila.

Avijacija nije bila aktivna.

Upisao op. oficir
major **L. Radaković**

8. IV 1944 godine vrijeme lijepo — vedro mjesto Drvar — Martin Brod — Srb

...

Na dan 8. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u Martin Brodu preko dana a noću u 20h je krenuo za D. Zaklopac. Bolnica je ostala u Mokronogama. Intendantura se je preselila u Boboljuske. Baterija u Palučcima. Inžinjerija se nalazila po brigadama i pravila most preko Une.

I brigada se nalazila u Ajderovcu — Zaklopcu — G. Suvaji. Noću 8 ovoga mjeseca Brigada je napala sa dva bataljona Međeđak, sa dva bataljona Suvaju, jedan bataljon napadao most na Uni i osiguranje prema Srbu.[5] Akcija nije uspjela. Na našoj strani je bilo 6 mrtvih, 30 ranjenih, 6 nestalih. Neprijatelj je imao 2 mrtva, 14 ranjenih. Izgubljeno 8 pušaka a zaplijenjeno 2 puške i nešto municije.

II brigada sa Bubnja, Štrbaca — Buševića je krenula i noću izvršila napad sa jednim bataljonom na Dobro Selo, jednim

[5] O organizaciji napada vidi dok. br. 30.

Doljane, jedan u zasjedi na Priseci a jedan u rezervi. Napad nije uspio. Na našoj strani je bilo 1 mrtav i šest ranjenih.

III brigada se nalazila: jedan bataljon Drvar, jedan Resanovci, jedan Trubar a jedan je noću fingirao napad na Srb.[6] Promjena nije bilo.

Ishrana nije bila najbolja. Smještaj je dobar. Neprijatelj nije bio aktivan.

Veze sa I [korpusom] i V. Š. je bilo. Avijacija nije bila aktivna.

Upisao
major **L. Radaković**

9. IV 1944 godine vrijeme vedro -- lijepo mjesto Drvar — Srb

Na dan 9. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u Zaklopcu. Bolnica u Mokronogama. Intendantura u Boboljuscima. Baterija u Zaklopcu, inžinjerija po brigadama. Promjena nije bilo.

I brigada u toku ovoga dana se nalazila na liniji Brezovac — Lisac — Zaklopac — Suvaja. Ovoga dana neprijatelj nije pokušavao nikuda sem iz Suvaje gdje je odbijen od III bataljona. Ovoga dana je neprijatelj iz Suvaje uspio da odbaci naše sa Stražbenice i da je zauzme.

Noću ova je brigada ponovila napad na Međeđak sa dva bataljona, jedan pravio pritisak na Suvaiu a jedan išao da ruši most na Uni prema Srbu.[7] Akcija nije uspjela. brigada je imala 4 ranjena. Neprijatelj je imao 10 ranjenih.

---

[6] Prema zapovijesti Štaba 3. proleterske (ličke) brigade od 7. aprila demonstrativni napad na Srb izveo je 4. bataljon. (Vidi dok. br. 30, napomenu br. 6.)

II brigada se je povukla od Dobrog Sela i Doljana na sektor Babin Kraj — Orelji. IV bataljon je ostao u zasjedi i docnije povučen. Noću je fingiran napad na Dobro Selo i Doljane.

III brigada se nalazila na liniji Drvar — Resanovci — Trubar — Osredci. Fingiran napad na Srb.

Ishrana je bila dosta prilična i smještaj.

Veza sa V. Š. je bila i sa I korpusom.

Neprijatelj je saobraćao sa cestom Bihać — Knin.

Avijacija nije bila aktivna.

Upisao operat. oficir
major **L. Radaković**

10. IV 1944 godine vrijeme lijepo — vedro mjesto Drvar — Srb

Na dan 10. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u selu Zaklopac. Divizijska bolnica se nalazila u Mokronogama. Intendantura u Boboljuscima. Inžinjerija po brigadama, baterija u Zaklopcu.

I brigada se nalazila u selima Zaklopac — Brezovac — Suvaja — Lisac. Ovoga dana snage 3 i 4 bataljona su tukle po neprijateljskoj motorizaciji i nanijele su neprijatelju gubitke.

II brigada se nalazila u Babinom Kraju. Oreljima i Donjem Zaklopcu. II bataljon koji je bio između Doljana i Dobrog Sela napao je jednu kolonu gdje su ubili izvjestan broj vojske i zarobili dvokolicu sa konjem i bicikl. Na našoj strani 2 mrtva i jedan ranjen od artiljerije.

III brigada se nalazila na liniji Trubar — Osredci — Dr-

var — Resanovci. Brigada se odmarala.

Ishrana jedinica je bila prilična a također i stoke.

Neprijatelj je saobraćao sa cestom Bihać — Knin.

Veza sa radio stanicom je bila sa I korpusom i sa brigadama. Avijacija nije bila aktivna.

Upisao operat. oficir
major **L. Radaković**

11. IV 1944 godine vrijeme lijepo — vedro — sunce mjesto Drvar — Srb

* * *

Na dan 11 IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u selu Zaklopcu. Bolnica u Mokronogama. Intendantura Boboljusci, baterija u Zaklopcu, inžinjerija po brigadama. Promjena nije bilo.

I brigada se nalazila u Zaklopcu — Brezovcu — Lisac. Ovo za dana pojedini dijelovi su vodili borbu sa neprijateljem koji je pokušavao [da prodre] prema Stražbenici radi osiguranja prelaza kolonama za Srb i Lapac.[8] Prilikom povlačenja sa Stražbenice bio je jedan mrtav.

II brigada se nalazila na liniji Babin Kraj — Orelji — Zaklopac. I bataljon je postavio zasjedu na Dabinoj Strani i nanijeti su gubitci neprijatelju oko 15 mrtvih i 20 ranjenih. Na našoj strani jedan mrtav.

III brigada se nalazila na liniji Drvar — Trubar — Osredci — Resanovci. Brigada se odmarala i sređivala.

Ishrana jedinica je bila prilična, a također i stoke. Smještaj nije bio dobar jer su jedinice bile suviše pretrpane.

Neprijatelj je saobraćao sa cestom Bihać — Knin, ali nije po-

kušavao ispad na oslobođenu teritoriju.

Veza sa I korpusom i sa brigadama je bila radio stanicom.

Avijacija nije bila aktivna.

Upisao operat. oficir
major **L. Radaković**

12. IV 1944 godine vrijeme vjetar — oblačno — lijepo mjesto Drvar — Srb

...

Na dan 12. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u Zaklopcu. Bolnica u Mokronogama. Intendantura u Boboljuscima, baterija u Zaklopcu, inžinjerija po brigadama.

I brigada se nalazila na liniji Zaklopac — Brezovac — Lisac. Brigada je vodila manje borbe sa neprijateljskom kolonom koja je prolazila za Srb i Lapac.[9] Veći dijelovi brigade su se odmarali.

II brigada se nalazila u Babin Kraju. Oreljima i Zaklopcu. Brigada se uglavnom odmarala i noću je vršila fingirani napad na Dobro Selo i Doljane.

III brigada se nalazila na liniji Resanovci — Drvar — Trubar — Osredci. Brigada se odmarala i sređivala.

Ishrana jedinica je u toku ovoga dana kako kod kojih jedinica, prosječno slaba.

Neprijatelj je prolazio linijom Bihać — Knin i sa pojedinim tenkovima osiguravao je noću garnizone od Doljana do Srba.

Veza sa I korpusom i brigadama je bila radio stanicom.

Avijacija nije bila aktivna.

Upisao op. oficir
major **L. Radaković**

[9] Vidi dok. br. 179.

13. IV. 1944 god. vrijeme oblačno vjetar mjesto Drvar — Srb	...	Na dan 13. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u selu Zaklopcu. Bolnica u Mokronogama. Intendantura u Boboljuscima, baterija u Zaklopcu, inžinjerija po brigadama. I brigada se nalazila sa jednim dijelom na položaju Stražbenica, iznad Suvaje i Lisca a sa jednim dijelom na odmoru Zaklopac — Brezovac — Lisac. Vođene su borbe manje sa bandom koja je prolazila za Brotnju i Srb. II brigada se preko dana nalazila u Babinom Kraju — Oreljima i Zaklopcu a preko noći se je prebacila u Bubanj — Kalati — Bušević — Kestenovac. III brigada se nalazila na liniji Drvar — Resanovci — Trubar — Osredci. Brigada se odmarala. Ishrana jedinica je bila prilična a i smještaj. Neprijatelj je saobraćao sa cestom Bihać — Knin. Veza sa I korpusom i brigadama je bila dobra. Avijacija nije bila aktivna. Upisao op. oficir major **L. Radaković**
14. IV 1944 god. vrijeme vedro — lijepo mjesto Drvar — Lapac — Srb	...	Na dan 4. IV. 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u selu Zaklopac. Bolnica u Mokronogama, intendantura u Boboljuscima, baterija u Zaklopcu a inžinjerija po brigadama. I brigada se nalazila sa dva bataljona u zasjedi na Dabinoj Strani koji su otvorili vatru ali

nijesu uspjeli da zapale.[10] Ubijeno je više vojnika. Ostali bataljoni su se nalazili na Stražbenici — Liscu i Zaklopcu.

Ovoga dana su bila dva mrtva od avijacije.

II brigada se nalazila u zasjedi sa 3 bataljona i tom prilikom su ubili veći broj vojnika i zaplijenili jedan puškomitraljez, tromblonsku pušku i jednu pušku. Na našoj strani je bilo 4 ranjena. Jedan bataljon se je nalazio u Babinom Kraju.

III brigada se nalazila na liniji Drvar — Resanovci — Trubar — Osredci. Brigada se odmarala i sređivala.

Ishrana jedinica je bila prilična a i smještaj.

Neprijatelj je saobraćao sa cestom Bihać — Knin i napadnut je na Dabinoj Strani i između Priseke i Lapca te Kruga i Nebljusa.

Veza sa I korpusom i brigadama je bila radio stanicom.

Avijacija je bila aktivna i iz štuka je bombardovala položaje i sela okolo Suvaje. —

Upisao op. oficir
major **L. Radaković**

15. IV 1944 god. vrijeme lijepo — vedro mjesto Drvar — Srb — Lapac

* * *

Na dan 15. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u selu Zaklopcu. Intendantura u Boboljuscima, baterija u Zaklopcu, bolnica Mokronogama, inžinjerija po brigadama. Štab se prebacio noću u Martin Brod.

I brigada se nalazila na liniji Zaklopac — Brezovac — Lisac.

[10] Odnosi se na neprijateljske kamione u kojima se nalazila vojska.

Ovoga dana brigada se odmarala i sređivala. Navečer je bataljon I izvršio napad na Bubnju gdje je ubio 2 četnika i uzeo 3 puške. Noću se prebacila brigada na Bubanj — Kalati — Bušević.

II brigada se nalazila na liniji Bubanj — Kalati — Bušević i u toku noći se prebacila na sektor Kestenovac — Štrbci. — Promjena nije bilo.

III brigada se nalazila na liniji Drvar — Resanovci — Trubar.

Ishrana jedinica je bila prilična i smještaj dobar.

Neprijatelj je saobraćao.

Veza sa I korpusom i brigadama je bila.

Avijacija nije bila aktivna.

Upisao op. oficir
major **L. Radaković**

16. IV 1944 godine vrijeme vjetar lijepo mjesto Drvar — Srb — Lapac

Na dan 16. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u Martin Brodu a iz Martin Broda je krenuo ka Buševiću Bolnica se nalazila u Mokronogama, intendantura u Boboljuscima, baterija se preselila u Bušević a inžinjerija isto u Bušević.

I brigada je u toku noći došla u Bubanj — Kalati — Bušević. Brigada se odmarala.

II brigada je stigla na liniju Kestenovac — Štrbci — Mišljenovac. Brigada se odmarala.

III brigada se nalazila na liniji Drvar — Trubar — Osredci. Brigada se odmarala i sređivala.

Ishrana jedinica je bila dobra a i smještaj.

Neprijatelj je saobraćao sa cestom Bihać — Knin ali nije kretao van te komunikacije.

Veza sa I korpusom i brigadama je bila.

Avijacija u toku ovoga dana nije bila aktivna.

Upisao op. oficir
major **L. Radaković**

17. III 1944 god. vrijeme lijepo vedro — sunce mjesto Drvar — Lapac — Nebljusi

...

Na dan 17. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u selu Bušević a potom u Štrbcima. Intendantura u Boboljuscima. Inžinjerija po brigadama, baterija u sastavu II brigade. Bolnica u Mokronogama. Promjena nije bilo.

I brigada se nalazila na liniji Bubanj — Kalati — Kestenovac. Na veče je brigada sa tri bataljona na Vršak i Mamac i postavila zasjedu prema [D.] Lapcu. Brigada u akciji nije uspjela i imala je 15 ranjenih, jedan mrtav i 3 nestala. Gubitci kod neprijatelja nijesu poznati. Potom se brigada u zoru povukla na liniju Štrbci — Bušević — Kestenovac.

II brigada se nalazila u Kestenovcu — Štrbci i u noći sa dva bataljona trebalo je da osigura prema Drenovači i da likvidira Lapanovaču. Dok ostala dva bataljona i jedan bataljon I brigade trebalo je da napadne Nebljuse ali uslijed dolaska pojačanja i motorizacije iz Bihaća i Srba napadata nije.[11] Ujutro se

[11] U izvještaju operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH kaže se da je noću 17/18. aprila odbijen napad na Nebljuhe (vidi dok. br. 182).

brigada povukla u Štrbce i Bušević.

Ishrana jedinica je bila dobra i smještaj.

Neprijatelj je saobraćao sa cestom Bihać — Knin i napadao je prema L. Štrbcima.[12]

Veza sa radio stanicom je bila sa korpusom.

Avijacija je prolazila iznad položaja i to 12 štuka ali nije bombardovala.—

III brigada se nalazila oko Drvara.

Upisao
major L. Radaković

18. IV 1944 god. oblačno vrijeme kiša vjetar mjesto Drvar — M. Brod — Bušević

Na dan 18. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se preselio iz Buševića u M.[artin] Brod i stigao je u 19h. Intendantura je u M. Brodu, inžinjerija u Palučcima i pravi most preko Unca. Baterija je krenula iz Štrbaca i smjestila se u Rajnovcima. Bolnica je u Mokronogama.

I brigada se povukla na položaje Bušević — Kestenovac — Bubanj. Brigada imade zadatak da štiti ovo selo i da postavlja zasjede na cesti Drenovača — Lapac — Srb.

II Brigada sa dva bataljona je krenula u pravcu Drvara koji su bili odmoreniji, dok dva su ostala u toku ovoga dana u Buševiću da se odmaraju.

III brigada se nalazila oko Drvara.

Ishrana jedinica prilična a također i smještaj.

[12] Na karti 1 : 100.000 to mjesto je označeno kao D. i G. Štrbci.

Neprijatelj je saobraćao sa cestom Bihać — Knin i sa jakim snagama je ušao u Mazin.[13]

Veza je bila.

Avijacija nije bila aktivna.

Upisao
major **L. Radaković**

19. IV 1944 god. vrijeme lijepo vedro sunce mjesto Drvar — Boboljusci — Trubar

Na dan 19. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u Martin Brodu. Divizijska bolnica u Mokronogama, intendantura Tukanja — Martin Brod, baterija u Rajnovcima, inžinjeriska četa u Palučcima. Promjena nije bilo.

I brigada se nalazila jedan bataljon Lipa, jedan Bušević, jedan Bubanj, jedan Vršak, jedan Poljice. Brigada se odmarala i sređivala. Promjena nije bilo.

II brigada je krenula dan ranije sa dva bataljona a sa ostalim snagama je krenula u pravcu Drvara gdje se je i smjestila.

III brigada se nalazila na liniji Resanovci — Trubar — Osredci — Drvar. Brigada se odmarala i sređivala. Promjena nije bilo.

Ishrana jedinica je bila prilična i smještaj ljudstva i stoke je bio dobar.

Neprijatelj je saobraćao sa linijom Bihać — Knin ali nije skretao nikuda.

Veza sa V. Š. i I korpusom je bila radio-telegrafska.

Avijacija nije bila aktivna.

Upisao
major **L. Radaković**

[13] Vidi dok. br. 187.

20. IV 1944
vrijeme
vedro —
lijepo —
sunce —
mjesto
Drvar —
M. Brod —
Trubar

Na dan 20. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u Martin Brodu a navečer je krenuo za Boboljuske.[14] Intendantura se nalazila u Martin Brodu i Tukanji a u toku noći je preselila u Boboljuske. Baterija se preselila iz Rajnovaca u Očijevo. Inžinjerija je i dalje ostala u Palučcima.

I brigada se nalazila na liniji Lipa — Bušević — Boboljusci — M. Cvjetnić — V. Cvjetnić. Brigada je zatvarala pravac prema Drvaru i [Bosan.] Petrovcu Promjena nije bilo.

II brigada se nalazila u okolnim selima oko Drvara. Brigada se odmarala i sređivala.

III brigada se nalazila na liniji Resanovci — Trubar — Osredci — Drvar. U toku ovoga dana neprijatelj je nadirao prema Osredcima i Cvjetniću.[15] Neprijatelj je imao 40 mrtvih i 60 ranjenih, od kojih je ostalo na položaju 12. Na našoj strani osam mrtvih, jedanaest ranjenih. Zarobljeno nešto pušaka i materijala.

Ishrana jedinica je bila dosta slaba i također i ishrana stoke. Smještaj ljudstva i stoke je bio priličan.

Neprijatelj u toku ovoga dana je bio aktivan i palio je sela Suvaju, Zaklopac, Brezovac, Os-

---

[14] Štab 1. proleterskog korpusa je 20. aprila dostavio Štabu 6. proleterske divizije radiogram sljedeće sadržine:

„Vrhovni [štab NOV i POJ — prim. red.] naredio:

Da se Štab Šeste div. odmah premesti na pravac Boboljusci i taj pravac obezbedi sa dve brigade sem snaga u Drvaru. Jedan bataljon držati u oblasti Kulen-Vakufa, a jedan kod Lipe." (Vidi knjigu radiograma Štaba 1. proleterskog korpusa u Arhivu V. I. I., reg. br. 27/1, k. 372.)

[15] U izvještaju operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH stoji da je taj napad izveden 21. aprila. Vidi dok. br. 184.

redke, Cvjetnić. Po zapaljenim selima je pljačkao i navečer se povukao.[16]

Veza sa I korpusom i V. Š. je bila sa radiotelegramom.

Avijacija nije bila aktivna.

Upisao op. oficir
major **L. Radaković**

21. IV 1944 godine vrijeme oblačno vjetar mjesto Drvar — Trubar — Boboljusci

Na dan 21. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u selu Boboljuscima. Bolnica u Mokronogama, intendantura u Boboljuscima, inžinjeriia u Palučcima, baterija u V. Očijevu. Promjena nije bilo.

I brigada se nalazila na liniji Lipa — Bušević — Boboljusci — M. Cvjetnić — V. Cvjetnić. Brigada se odmarala, sređivala i izviđala neprijatelja. Promjena nije bilo.

II brigada se nalazila u okolini Drvara. Brigada se odmarala i sređivala. Promjena nije bilo.

III brigada se nalazila na liniji — Resanovci — Trubar — Osredci. Brigada je izviđala nepriprijatelja i zatvarala [pravac] prema Drvaru.

Ishrana jedinica i stoke je bila slaba, dok smještaj je bio malo bolji.

Neprijatelj je saobraćao sa cestom Bihać — Knin, ali nije kretao van komunikacija.

Veza sa V. Š. i I korpusom je bila radiogramom.

Avijacija je prolazila ali nije bila aktivna.

Upisao op. oficir
major **L. Radaković**

[16] Opširnije o toj borbi i o paljenju kuća vidi dok. reg. br. 100.

22. IV 1944 god. vrijeme vedro mjesto Drvar — Trubar — M. Brod	...	Na dan 22. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u Boboljuscima. Bolnica u Mokronogama, baterija u V. Očijevu, intendantura u Boboljuscima, inžinjerija u M. Brodu. Promjena kod jedinica nije bilo. I brigada se nalazila: jedan bataljon M. Cvjetnić, jedan V. Cvjetnić, jedan Boboljusci, jedan na Bubnju, a jedan u Lipi U brigadi nije bilo promjena. II brigada sa svim svojim snagama se nalazila u okolici Drvara i obezbjeđivala ga. Promjena nije bilo. III brigada se nalazila na liniji — Resanovci, Osredci, Trubar, Trubarski Dolovi. Brigada se utvrđivala i sređivala. Promjena nije bilo. Ishrana jedinica je bila vrlo slaba dok smještaj je bio bolji. Neprijatelj u toku ovoga dana nije pokušavao nikuda van komunikacija Knin — Bihać. Sa ovom komunikacijom je saobraćao. Veza sa I [korpusom] i V. Š. je bila a također i sa brigadama. Avijacija nije bila aktivna.— Upisao major **Lazo S. Radaković**
23. IV 1944 god. vrijeme lijepo — vedro — sunce mjesto Drvar — Trubar — M. Brod	...	Na dan 23. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u Boboljuscima, bolnica u Mokronogama, intendantura u Boboljuscima, inžinjerija u M. Brodu, baterija u V. Očijevu. Promjena u toku ovoga dana nije bilo. I brigada se nalazila na liniji V. i M. Cvjetnić — M. Brod —

Bubanj — Lipa — Boboljusci. Brigada se odmarala i sređivala. Promjena nije bilo. V bataljon vodio borbu sa Švabama koji su pošli prema M. Brodu.[17]

II brigada se nalazila u okolici Drvara i imala je zadatak osiguranje Drvara i bila je opšta rezerva...

III brigada na liniji Resanovci — Trubar — Trubarski Dolovi — Osredci. Brigada se sređivala i utvrđivala. Promjena nije bilo.

Ishrana jedinica je bila dosta slaba, dok smještaj je bio nešto bolji.

Neprijatelj nije pokušavao nikuda van linije Bihać — Knin.

Veza sa I Korpusom i V. Š. je bila.

Avijacija nije bila aktivna.

Upisao
major **Lazo Radaković**

---

[17] i [19] U izvještajima (radiogramima) Štaba 6. proleterske divizije od 22, 23. i 24. aprila 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa o neprijateljskim snagama se kaže:

„Danas neprijatelj sa 37 kamiona i 5 tenkova stigao u Kulen Vakuf. Pešadija od Nebljuha palila sela Štrbci, Kestenovac i Bušević. Naši manji delovi vodili borbu kod Beričevca. Mislimo da neprijatelj ima nameru popaliti gornja sela.

* * *

„Neprijatelj zanoćio u K. Vakufu. Danas napada Martin Brod. Artiljerijom iz Vakufa tuče selo V. Stjenjani, iz Doljana Martin Brod i Očijevo. Vodi se žešća borba na sektoru od Kulen Vakufa do Martin Broda. Povlačimo jedan bataljon Prve iz Cvjetnića u Boboljuske. Đoko" [Jovanić — prim. red.].

„Oko devet sati u Martin Brod stigla dva tenka i jedan kamion. Pješadija je zaposjela Vojvodino brdo i kote na zapadnoj obali Une kod Martin Broda do Vakufa. Od Srpskog klanca cestom na sjever kreće se motorizovana kolona. Đoko. Boboljusci."

* * *

„Neprijatelj se povukao iz Kulen Vakufa u Lapac. U Martin Brodu se nalaze dva tenka, jedan kamion i nešto pješadije. Uspjeli su da zapale dvije kuće. U selima Štrbci, Kestenovac i Bušević spaljene su samo pojedine kuće, Đoko. Boboljusci." (Arhiv V. I. I., reg. br. 27/1, k. 372.) Vidi o tome i dok. br. 187 u ovoj knjizi.

24. IV 1944 godine vrijeme vedro — sunce mjesto Drvar — Trubar — Boboljusci	...	Na dan 24. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u selu Boboljuscima, divizijska bolnica u selu Mokronogama, intendantura u Boboljuscima, baterija u V. Očijevu, inžinjerija u M. Brodu. Promjena kod jedinica ove divizije u toku ovoga dana nije bilo. I brigada se nalazila na liniji V. M. Cvjetnić, Boboljusci, M. Brod, Bubanj — Lipe. Brigada se odmarala i sređivala. I bataljon je pratio neke drugove za G. Š. H.[18] II brigada se nalazila na liniji oko Drvara, brigada se sređivala i odmarala pošto je bila opšta rezerva. Promjena nije bilo. III brigada se nalazila na liniji Resanovci — Trubar — Osredci. Brigada se odmarala i utvrđivala položaje. Promjena nije bilo. Ishrana jedinica je bila slaba, dok smještaj je bio dosta slab. Neprijatelj nije pokušavao nikuda van komunikacija Bihać — Knin, ali je sa istom saobraćao. Veza sa I Korpusom i V. Š. je bila. Avijacija nije bila aktivna. Upisao major **Lazo S. Radaković**

[18] Glavni štab NOV i PO Hrvatske. Prema naređenju (radiogram) Štaba 1. proleterskog korpusa od 18. aprila 1944. na taj zadatak je trebalo da bude upućena jedna četa od 140 boraca koja je 19. aprila u podne imala biti u Martin Brodu. (Arhiv V. I. I., reg. br. 27/1, k. 372.)

25. IV 1944 godine vrijeme — vedro — lijepo — sunce mjesto Drvar — Trubar — Boboljusci	...	Na dan 25 IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u Boboljuscima, divizijska bolnica u Mokronogama, intendantura u Boboljuscima, inžinjerija u M. Brodu, baterija u V. Očijevu. Promjena nije bilo. I brigada se nalazila na liniji V. i M. Cvjetnić — Boboljusci — Bubanj — Lipa. Jedna četa I bataljona na cesti Brotnja — Doljane sačekala je neprijateljsku kolonu i ubila 17 vojnika neprijateljskih, 3 zarobila, 6 konja ubila, 12 zarobila.[19] Zaroblieno 13 pušaka, 1 šarac, 1 tromblon, te 1200 metaka. Žrtava kod nas nije bilo. II brigada se nalazila na liniji oko Drvara. Brigada se odmarala i sređivala. Promjena nije bilo. III brigada se nalazila na liniji Resanovci — Trubar — L. Osredci — B. Osredci.[20] Promjena nije bilo. Brigada se odmarala i izviđala. Ishrana jedinica nije bila dobra, dok smještaj jedinica je bio nešto bolji. Neprijatelj je saobraćao sa cestom Bihać — Knin ali nije kretao van komunikacije. Veza sa I Korpusom i V. Š. je bila. Avijacija nije bila aktivna. Upisao major **Lazo S. Radaković**

[20] Vidi dok. br. 100, objašnjenje br. 2 i 4.

26. IV 1944 god. vrijeme vedro — lijepo — sunce mjesto Drvar — Trubar — Boboljusci

Na dan 26. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u selu Boboljuscima, divizijska bolnica u selu Mokronogama, intendantura u selu Boboljuscima, baterija u V. Očijevu, inžinjerija u M. Brodu. Promjena u ovim jedinicama nije bilo.

I brigada se nalazila na liniji V. I M. Cvjetnić — Boboljusci — Bubanj — Lipa. Ovoga dana neprijatelj je krenuo iz Suvaje i Srba za Osredke.[21] Bataljon koji je bio u Cvjetniću je dejstvovao bočno i nanio je gubitke neprijatelju 40 mrtvih od kojih je ostalo 11 na bojištu, na našoj strani je bilo 2 mrtva i jedan ranjen. Ostalih promjena nije bilo.

II brigada se nalazila na liniji Drvar sa zadatkom da osigurava Drvar. Brigada je bila kao opšta rezerva.

III brigada se nalazila na liniji Resanovci — Trubar — Osredci Lički i Osredci Bosanski. Ovoga dana je neprijatelj ispadao iz Suvaje i Srba. Borba se vodila čitav dan i neprijatelj je zauzeo Osredke Ličke.[22] Neprijatelj je imao 35 mrtvih i više ranjenih. Na našoj strani ranjenih 20 i mrtvih 7.

Neprijatelj se zadržao na Osredcima.

Ishrana jedinica je bila slaba a smještaj je bio nešto bolji.

---

[21] i [22] U radiogramu Štaba 6. proleterske divizije od 26. aprila 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa o tome se kaže:

„Sinoć u Srb stigla jača motorizovana kolona. Jutros u zoru napadnuti Osredci. Neprijatelj zauzeo Osredke. Nadire prema Dugo Polje—Trubaru. Naše snage zapadno od Dobro Polje—Dolovi—Trubar. Jedan bataljon Prve napada pravcem Gradina.“ (Arhiv V. I. I., reg. br. 27/1, k. 372.)

Neprijatelj je prodro na Osredke a također je saobraćao sa cestom Bihać — Knin.

Veza sa I korpusom i sa V. Š. je bila.

Avijacija nije bila aktivna.

Upisao
major **Lazo S. Radaković**

27. IV 1944 god. vrijeme vedro — lijepo — sunce mjesto — Drvar — Trubar — Boboljusci

Na dan 27. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se preselio iz Boboljusaka u Kamenicu, divizijska bolnica u Mokronogama, baterija u Očijevu, intendantura iz Boboljusaka se je preselila u Bastahe. Inžinjerijska četa u M. Brodu.

I brigada se nalazila na liniji Cvjetnić — Boboljusci — Bubanj — Lipa. Ovoga dana dva bataljona koji su se nalazili u Cvjetniću udarali su neprijatelja bočno u pravcu Osredaka. Ovoga dana neprijatelj je imao 6 mrtvih i više ranjenih, na našoj strani jedan ranjen.

II brigada se nalazila na liniji Drvara kao osiguranje Drvara i opšte rezerve.

III brigada se nalazila na liniji Osredci — Trubar — Resanovci: Borba je u toku cjelog dana bila sa snagama koje su se kretale u pravcu Trubara. Borbe su bile žestoke.[23]

Neprijatelj je imao 15 mrtvih i više ranjenih. Na našoj strani 2 ranjena.

Ishrana jedinica je bila dosta slaba, dok smještaj jedinica je bio nešto bolji.

---

[23], [24] i [25] Vidi dok. br. 153 i 191.

Neprijatelj je zadržao i dalje Osredke a također je i saobraćao sa cestom Bihać — Knin.

Veza sa V. Š. i I korpusom je bila.

Avijacija nije bila aktivna.

Upisao

major **Lazo S. Radaković**

28. IV 1944 godine vrijeme lijepo — vedro — sunce mjesto Drvar — Trubar — Boboljusci — Kamenica

...

Na dan 28. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u selu Kamenici. baterija u V. Očijevu, intendantura u Bastasima, bolnica u Mokronogama, Inžinjerijska četa u Boboljuscima. Promjena nije bilo u ovim jedinicama.

I brigada se nalazila na liniji M. Cvjetnić — V. Cvjetnić — Boboljusci — Lipa. Bataljoni koji su se nalazili na Cvjetniću su bočno napadali na neprijatelja Gradina — Vučjak i pratili neprijatelja kada se povlačio.[24] Neprijatelj je imao 12 mrtvih i više ranjenih. Na našoj strani 2 ranjena.

II brigada se nalazila na liniji Drvara sa zadatkom da obezbjeđuje Drvar i bila je kao opšta rezerva.

III brigada se nalazila toga dana na liniji Resanovci — Dolovi — Trubar — Podvučjak. Ovoga dana neprijatelj je uspio probiti se do Trubara i zapaliti Dolove i jedan dio Trubara. Neprijatelj je pred noć povraćen nazad za Suvaju i Srb.[25] Neprijatelj je imao 10 mrtvih i više ranjenih, na našoj strani 3 mrtva i 15 ranjenih.

Ishrana jedinica je bila u toku ovoga dana vrlo dobra, smještaj priličan.

Neprijatelj se povratio u Srb i Suvaju. Također je saobraćao sa cestom Bihać — Knin.

Veza sa V. Š. i I korpusom je bila.

Avijacija nije bila aktivna.

Upisao
major **Lazo S. Radaković**

29. IV 1944 g. vrijeme lijepo vedro sunce mjesto Kamenica — Osredci — Boboljusci

Na dan 29. IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u Kamenici. Bolnica u Mokronogama. Baterija u Boboljuscima, intendantura u Bastasima, inžinjerija u Boboljuscima Promjena nije bilo.

I brigada se nalazila na liniji M. Cvjetnić — V. Cvjetnić — Boboljusci a jedan bataljon na putu od Lipa. Promjena nije bilo.

II brigada se nalazila na liniji Osredci — Dolovi — Trubar Brigada je primila u jutro položaje od III brigade i pristupila je utvrđivanju.

III brigada sa položaja se povukla u rezervu na liniju Resanovci — Podvučjak — Vagan.

Brigada se odmarala i sređivala.

Ishrana jedinica je bila dosta slaba.

Neprijatelj je saobraćao cestom Bihać — Knin i obratno.

Veza sa I korpusom i V. Š. je bila.

Avijacija nije bila aktivna.

Upisao
major **L. Radaković**

30. IV 1944 godine vrijeme — vjetar — kiša — snijeg mjesto Boboljusci — Kamenica — Osredci

...

Na dan 30 IV 1944 godine štab divizije sa štabnom četom se nalazio u Kamenici. Bolnica u Mokronogama. Intendantura u Bastasima, Baterija u Boboljuscima i dobila naređenje da ide u sastav II brigade. Inžinjerija na Boboljuscima.

I brigada se nalazila na liniji Cvjetnić Mali i Veliki. Boboljusci — Hrnjadi. Brigada se odmarala i utvrđivala.

II brigada se nalazila na liniji Osredci — Dolovi Osredski i Trubarski — i Trubar. Brigada se utvrđivala.

III brigada se nalazila na liniji Resanovci — Podvučjak — Vagan. Brigada se sređivala i utvrđivala prihvatne položaje.

Ishrana jedinica je bila dosta slaba a smještaj priličan.

Neprijatelj je saobraćao sa cestom Bihać — Knin i obratno.

Veza sa I korpusom i V. Š. je bila. telefonska.

Avijacija nije bila aktivna.

Upisao
major **L. Radaković**

Razlika u brojnom stanju je 76 što su neki drugovi došli i drugarice i povratili se sa kursa i iz korpusne bolnice i bolnice V korpusa...

BR. 167

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 16. NOU DIVIZIJE OD 11. DO 30. APRILA 1944. GODINE[1]

Datum i mjesto	Sastav i brojno stanje	Sadržaj
...	...	...[2]
11. IV. 44 Krstac	I brig. I—V b. [ataljon]	Brigada se nalazi na dosadašnjim položajima.[3] U toku dana nije se dogodilo ništa novo.
	II brig. I—V bat.	Brigada se nalazi na dosadašnjim položajima.[4] U toku dana jedna neprijateljska patrola od 100 vojnika pošla je u pravcu položaja brigade, ali je ista natjerana u bjekstvo. Sa jedinicama izvođena je obuka prije i poslije podne.
	IV brig. I—IV b. 811[6]	Brigada se nalazi na istim položajima.[5] Neprijatelj je u 7h ujutru izvršio napad od pravca Suho polje na III bataljon ove brigade. koji je držao položaje ispred Trnove. Bataljon je odbio nekoliko snažnih napada neprijatelja. Jedna druga neprijateljska kolona pošla je preko Čengića i izbila na Lazarevicu čime je ugrozila bata-

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 59—3, k. 951.

[2] Redakcija je izostavila tekst za prvih deset dana aprila, jer se za to vrijeme na položajima jedinica 16. NOU divizije nije ništa značajnije dogodilo.

[3], [4] i [5] Vidi dok. br. 42.

[6] Taj broj i ostali brojevi u ovoj koloni pokazuju brojno stanje pomenutih brigada. Prema izvodu iz operacijskog dnevnika Štaba 4. vojvođanske brigade od 1. do 15. aprila brigada je imala: 551 pušku, 20 puškomitraljeza, 3 mitraljeza, 3 protivtenkovske puške, 6 automata, 1 teški minobacač i 37 pištolja. Pored toga u izvodu stoji da je 9. aprila pod komandu Štaba te brigade stavljen Mačvanski NOP odred, sa 36 pušaka i 2 puškomitraljeza, a 10. aprila i Podrinski NOP odred, jačine 30 pušaka. Po naređenju Štaba 16. NOU divizije ti odredi su 17. aprila izašli iz njenog sastava. (Vidi dok. br. 169 u ovoj knjizi i dok. reg. br. 8—3, k. 969 u Arhivu V. I. I.)

		ljon koji se nalazio u Trnovi.[7] Izdato je naređenje brigadi za povlačenje i posjedanje položaja: Brđani — Urvine — Tur. Trnova — Glinje. Na ovim položajima brigada je ostala u toku noći. Neprijatelj je imao preko 50 mrtvih i ranjenih. Naši gubitci 5 mrtvih i 9 ranjenih.
12. IV. 44 Krstac u 8h pokret za Čajire	1 brig. I—V bat.	Uslijed novostvorene situacije kod IV brigade, tri bataljona ove brigade hitno su se prebacili još u toku noći na prostoriju Bare — Pilica, radi sadejstva u proganjanju neprijatelja iz Trnove. Jedan bataljon otpratio je komoru za Šekoviće,[8] a jedan bataljon je ostao na Ravnom Zavidu. Uslijed jačeg prodora neprijatelja na sektoru XXXVI div.[9] bataljoni ove brigade nisu stupali u kontakt sa neprijateljem, već su se vratili na prostoriju Ravni Zavid — Međeđa.
	II brig. I—V b.	Nalazila se na starim položajima. Neprijatelj je poduzeo opšti napad jačim snagama na položaje ove brigade i to: u pravcu Dragojevića, od Gavrića brda u pravcu Arapovića i dolinom rijeke Janje. Bataljoni ove brigade herojski su odbijali sve neprijateljske napade koji su potpomagani vrlo jakom artiljeriskom i minobacačkom vatrom. Kako je neprijatelj zauzeo položaje XXXVI divizije — Udrigovo — Osjenjak, jednom kolonom prešao rijeku Janju i pojavio se brigadi za leđa u Jasikovcu. Međutim, brzim i odlučnim manevrom bataljon ove brigade kontra jurišom odbacio je neprijatelja natrag preko Janje, ali obzirom na opštu situaciju i snažni prodor neprijatelja u pravcu Tobuta, brigada je dobila naređenje za povla-

[7] i [10] Vidi dok br. 56.

[8] Prema izvještaju Štaba 1. vojvođanske brigade od 17. aprila 1944. komoru je otpratio 5. bataljon (Arhiv V. I. I., reg. br. 9—4, k. 964).

[9] O rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 79 i 92.

		čenje na prostoriju Krstac — Teočak — Sniježnica.[10] Neprijatelj je u ovoj teškoj borbi imao preko 250 izbačenih iz stroja. Naši gubici 7 mrtvih i 20 ranjenih. II brigada u ovoj akciji držala se sjajno. Svi bataljoni u potpunosti su ispunjavali svoje zadatke.
	IV brig. I—IV b. 806	IV bataljon ove brigade izvršio je snažan protivnapad na utvrđene položaje Djedova i neprijatelja protjerao. Neprijatelj je jednom jačom kolonom od oko 1.500 vojnika pošao u pravcu T. Trnove i Urvina, ali su ga jedinice ove brigade zaustavile, tako da je neprijatelj sa cijelom ovom kolonom krenuo u pravcu Atmačića i Ugljevika. Obzirom na povlačenje svih ostalih jedinica IV brigada je dobila naređenje da se postavi na prostoriji G. Krčina — Laze — Bare. U borbi u toku ovoga dana neprijatelj je imao osjetne gubitke. Naši gubitci 3 mrtva i 5 ranjenih.
13. IV. 44 u 1h izvršili pokret za Musl. Nezuk	I brig. I—V b. M. 1248	Brigada se u toku noći pomjerila na prostoriju Međeđa — Jajići — Kraljevići. I bat. ove brigade vodio je borbu sa jednom zelenokadrovskom bandom od oko 300 ljudi na prostoriji brda Milićevića, i poslije kraće borbe razbio ih i natjerao u bjekstvo nanoseći mu teške gubitke.[11] Naši gubitci 2 ranjena. Ostali bataljoni nisu dolazili u kontakt sa neprijateljem.
	II brig. I—V b.	Izvršila je pokret na prostoriju Kitovnica — Međeđa. Prilikom pokreta na novu prostoriju brigada je nailazila na manje otpore četničkih i zelenokadrovskih bandi koje su brzo natjerane u bjekstvo.
	IV brig. I—IV b. 805	Brigada je u toku noći izvršila pokret i smjestila se na prostoriji Srpski Nezuk — Potočani. Prilikom pokreta na

[11] Vidi dok. br. 79, objašnjenje br. 7.

		novu prostoriju brigada je nailazila na manje grupe četničkih i zelenokadrovskih bandi, koje su brzo rastjerane u bjekstvo.
14. IV. 44 Musl. Nezuk	I brig. I—V bat.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. U toku dana nije imala kontakta sa neprijateljem. U toku dana sa jedinicama je izvođena vojnička obuka. Brigada je dobila naređenje da se stavi pod komandu štaba 36. div.,[12] pošto II i IV brig. idu na novu prostoriju, a I brigada ostaje na dosadašnjim položajima.
	II brig. I—V bat.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. U toku dana jedinice ove brigade nisu imale kontakta sa neprijateljem. Izvođena je voj. obuka. Brigada je dobila naređenje da se u toku dana 15. IV. 44 postavi na prostoriji Čajira — Čaklovica — Teočak — Krstac u cilju ispitivanja i provjeravanja stvarnog stanja na prostoriji Majevice i Semberije.
	IV brig. I—IV b. 808	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. U toku dana jedinice ove brigade nisu imale kontakta sa neprijateljem. Izvođena je obuka sa jedinicama. Brigada je dobila naređenje da se 15. IV. 944 postavi na prostoriji Završje — R. Zavid — Savići — Obršine sa zadatkom ispitivanja situacije na sektoru Lopare.
15. IV. 44 u 6 čas. pokret za s. Romani	I brig. I—V bat.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. U toku dana nije imala kontakta sa neprijateljom. Sa jedinicama je izvođena obuka.
	II brig I—V b.	Brigada se smjestila na novoodređenoj prostoriji i to: I bat. u Čajirama; II bat. u s. Sniježnicu, III bat. u s. Teočaku, IV bat. u s. Krstac i V bat. u s. Laze. Jača izviđačka odjeljenja

[12] Vidi dok. br. 67.

		upućivana su u pravcu Tobuta, Begutovog Sela, Jablangrada i Trnove, radi ispitivanja neprijateljskih položaja na tom sektoru. Neprijatelj se i dalje nalazi na svojim starim položajima, s tim što je zaposjeo Prokoš, Vučjak i Sarije. Jačina neprijatelja na ovom sektoru još nije ustanovljena.[13] U toku ovoga dana jedinice ove brigade nisu imale kontakta sa neprijateljem.
	IV brig. I—IV b. 813	Brigada se nalazi na novoj prostoriji, tj. Završje — R. Zavid — Savići — Obršine. Izviđačka odjeljenja slata su u pravcu Tobuta i Priboja radi ispitivanja situacije na sektoru Lopara. U toku dana jedinice ove brigade nisu imale kontakta sa neprijateljom.
16. IV. 44 Romani I brig.	I—V bat. 1293	Brigada se nalazi na sektoru Kalesija. Na liniji Brda — Lipovice — Miljanovci i položajima prema Prnjavoru nalazilo se oko 500 zelenokadrovaca, sa 1 brdskim topom i dva bacača. Sa tri bataljona izvršen je napad na neprijatelja. Napad je otpočeo u 5 čas. ujutro i trajao je sve do 1 sat poslije podne. Borba je bila jaka i žestoka. Naše jedinice uspjele su da protjeraju neprijatelja i potpuno razbiju i natjeraju u bjekstvo. U početku ove borbe od pravca Tuzle bila su stigla 4 kamiona sa vojskom, koji su razbijanjem neprijatelja na sektoru Miljanovci — Lipovice i upadom naših u Međaše pobjegli sa kamionima, topom i bacačima u pravcu Tuzle.[14] Neprijateljski gubici u ovoj borbi su preko 45 mrtvih vojnika. Naši gubitci 4 mrtva i 4 ranjena. Zaplijenjeno je 7 pušaka, 2000 metaka, 16 ručnih bombi i 4 bureta petroleja i nafte, 3 konja, 40 goveda i izvjesnu količinu životnih namirnica.

[13] Vidi dok. br. 77.
[14] Vidi dok. br. 181 i 182.

		Jedinice ove brigade potpuno su spalile zelenokadrovska uporišta Prnjavor, Miljanovci i Međaš, a djelimično i Lipovicu i Rajince.
	II brig. I—V bat.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. U toku dana nije imala kontakta sa neprijateljom. U toku dana slata su izviđačka odjeljenja u pravcu neprijatelja radi ispitivanja situacije.
	IV brig. I—IV b. 827	Brigada se nalazi na istim položajima. u toku dana nije imala kontakta sa neprijateljem. Izviđačka odjeljenja i patrole slate su u pravcu Tobuta i Priboja radi ispitivanja situacije na sektoru Lopara.
17. IV. 44 do 12h u Romanima a od 12h u pokretu za Velike Njive	I brig. I—V b.	Brigada se nalazi na liniji Hrasno — Lipovice — Miljanovci — Dubnica. U toku dana nije imala kontakta sa neprijateljem. Sa jedinicama je izvođena obuka i vršena konfiskacija stoke i namirnica od zelenokadrovaca.
	II brig. I—V bat.	Do 12 časova brigada se nalazila na dosadašnjim položajima, a u 12 časova izvršila pokret do s. Goduša, a odatle na prostor sela Križevića sa zadatkom da u toku dana prikupi što više stoke i hrane od zelenokadrovaca. Jedan bataljon ove brigade u toku noći prebacio se u Matkovac sa intendanturom i bolnicom.
	IV brig.	Do 16 časova nalazila se na dosadašnjim položajima, a odatle izvršila pokret preko Stolica i Jelice do Srp. Jajića a odatle dalje pokret na prostoriju Papraća. Prilikom pokreta jedinice ove brigade nisu imale kontakta sa neprijateljem.
18. IV 944 Vel. Njiva	I brig. I—V b.	Brigada se nalazi na novoj prostoriji Osmaci — Podborogovo. U toku dana nije imala kontakta sa neprijateljem. Izvođena je voj. obuka i odmor jedinica.

	II brig. I—V b.	U noći 17/18. [aprila] II brigada se smjestila na prostoriji Kusonje — Matkovac — Zidonje. Sa neprijateljem nije imala kontakta. Izvođena je voj. obuka i odmor jedinica.
	IV brig. I—IV b.	Brigada se nalazi na prostoriji Papraća. U toku dana nije bilo ništa novo Jedinice se nalaze na odmoru.
19. IV. 944 Velika Njiva	I brig. I—V bat. 1298	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. U toku dana jedinice ove brigade nisu imale kontakta sa neprijateljem. Izvođena je obuka sa jedinicama i sređivanje jedinica. —
	II brig. I—V b.	Prilikom prelaza ceste Tuzla — Zvornik jedinice ove brigade u Prav. Capardima naišle su na jednu grupu četnika koji su brzo razjureni, a prilikom ulaska jedinica u s. Križeviće u istom selu naišle su na jednu grupu zelenokadrovaca. U kraćoj borbi ubijeno je 7 a zarobljeno 9 zelenokadrovaca. U selu Kitovnica uhvaćena su na spavanju dva četnika. Zarobljeno je 6 pušaka, 6 bombi, 1 pištolj i nešto municije... Konfiskovano je 120 goveda i 60 kom. ovaca. Jedinice ove brigade nalaze se na istoj prostoriji. Sa jedinicama je izvođena obuka i sređivanje.
	IV brig. I—IV b. 838	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. U toku dana jedinice ove brigade nisu imale kontakta sa neprijateljem. Izvođena je obuka i sređivanje jedinica.
20. IV. 44 Velika Njiva	I brig. I—V bat.	Brigada se nalazi na istim položajima. U toku dana jedinice ove brigade nisu imale kontakta sa neprijateljem Brigada se nalazi na odmoru, rađena je obuka i sređivanje jedinica.
	II brig. I—V bat.	Brigada se nalazi na istim položajima. Nije se u toku dana dogodilo ništa novo. Brigada je na odmoru i sa jedinicama je izvođena obuka i sređivanje.

	IV brig. I—IV b.	Brigada je na istom položaju. Brigada nije u toku dana imala kontakta sa neprijateljem.
21. IV. 44 pokret za selo Milovanoviće[15]	I brig. I—V b.	U 6h 21. IV. o.g. jedinice ove brigade smjestile su se na novoj prostoriji i to: Sajtovići — Podborogovo — Zidonje, sa isturenim dijelovima u Osmacima, Matkovcu i Kusonjama, sa zadatkom kontrole sektora Zvornik — Tuzla i Majevice. U toku ovoga dana nije se dogodilo ništa novo. Zadatak brigade na ovoj prostoriji jeste sređivanje i odmor jedinica.
	II brig. I—V bat.	U 6h 21. IV og. brigada se smjestila na sektor Pobuđe — Kravica — Hranča, sa manjim dijelovima u N. Kasabi i na Kušlatu. Zadatak brigade na novoj prostoriji jeste sređivanje i odmor jedinica. U toku dana nije se dogodilo ništa novo.
	IV brig. I—IV bat.	U 6h 21. IV. og. postavila se na sektor Supčane — Cikote, sa zadatkom sređivanja, odmora i vojno-polit. rada sa jedinicama. U toku dana nije se dogodilo ništa novo.
22. IV. 44 Milovanovići	I brig. I—V bat.	Nalazi se na istoj prostoriji. U toku dana jedinice ove brigade nisu imale kontakta sa neprijateljem. Izvođena je obuka i sređivanje jedinica.
	II brig. I—V bat.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. Brigada nije imala kontakta sa neprijateljem. Izvodi se obuka i sređivanje jedinica.
	IV brig. I—V bat.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. Brigada nije imala kontakta sa neprijateljem. Izvodi se obuka i sređivanje jedinica.
23. IV. 44 Milovanovići	I brig. I—V b. 1312	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. Brigada nije imala kontakta sa neprijateljem. U toku dana izvođena je

[15] Vidi dok. br. 95.

		obuka, sređivanje, zakletva i smotra jedinica.
	II brig. I—V b.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. Nije imala kontakta sa neprijateljem. Izvođena je obuka i sređivanje, smotra i zakletva jedinica.
	IV brig. I—V b.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. Nije imala kontakta sa neprijateljem. Izvođena je obuka, smotra i sređivanje jedinica.
24. IV 44 u 8h pokret za s. Kravica	I brig. I—V bat.	Brigada izvršila pokret i smjestila se na prostoriju Nova Kasaba — Urkovići — Kravica, sa zadatkom sređivanja jedinica i pripremanja istih za specijalne zadatke.[16] U toku dana nije bilo ništa novo.
	II brig. I—V bat.	Brigada se u toku dana pomjerila na sektor Poznanović — Mlječva — Faković, sa istim zadatkom. U toku dana nije bilo ništa novo.
	IV brig. I—IV bat.	Brigada se u toku dana pomjerila na sektor Šušnjari — Musl. i Prav. Potočari, sa istim zadatkom. U toku dana nije bilo ništa novo.
25. IV. 44 u 8h pokret za s. Srp. Burnice (Suha)	I br. I—V bat.	Brigada izvršila pokret i postavila se na prostoriji N. Kasaba — Pobuđe, sa specijalnim zadatkom. U toku dana jedinice se nalazile stalno u pokretu za novu prostoriju. Nije bilo nikakvih novosti.
	IV brig. I—IV bat.	Brigada izvršila pokret sa sadašnje prostorije na prostoriju Potočari — Bratunac — Prav. Potočari. U toku dana nije bilo naročitih događaja.
26. IV. 44 Srp. Burnice (Suha)	I brig. I—V bat.	Brigada je danas rano ujutro stigla na novu prostoriju. Pokret je bio težak i naporan uslijed kiše i blata. U 15 č. istoga dana jedinice ove briga-

[16] Brigade su se tada pripremale za prelaz preko rijeke Drine u Srbiju Vidi dok. br. 108 i 111.

		de izvršile su dalji pokret do nove prostorije.
	IV brig. I—IV b.	Brigada se nalazi na istoj prostoriji. U toku dana nije bilo ništa novo.
27. IV. 44 Srp. Burnice (Suha)	I brig. I—V bat.	Brigada stigla na novu prostoriju Glogova — Opravdić — Magašići, gdje se zadržala u toku noći. U toku dana nije bilo ništa novo.
	IV brig. I—IV b.	Brigada izvršila pokret sa dosadašnje prostorije, na prostoriju Zalukovik. U toku dana nije bilo ništa novo.
28. IV. 44 u 4h pokret za s. Derventu	I brig. I—V bat.	U vezi novonastale situacije brigada izvršila pokret i smjestila se na prostoriji Milići — Zaklopača — Gradina.
	IV brig. I—IV b.	Brigada na istoj prostoriji. U toku dana I bataljon vodio je borbu sa SS-ovcima. Pošto je neprijatelj bio mnogo nadmoćniji i pored toga dobijao je stalno nova pojačanja, bat. se povukao na druge položaje pogodnije za odbranu. Neprijatelj je bio protjeran na polazne položaje.[17] III bat. je takođe u toku dana vodio borbu sa neprijateljom od Han Pijeska, koji je takođe odbijen. Naši gub. 2 m. i 3 ranj. Gubitci neprijatelja 20 mrtvih i oko 25—30 ranj.
29. IV. 44 Starčević	I brig. I—V b.	Jedna neprijateljska kolona u jačini od 600 vojnika, sa 3 brdska topa, 1 protivkolski i 2 t. bacača krenula je iz Vlasenice cestom, u pravcu Šekovića. Kolona je u svom sastavu imala preko 200 konja. Neprijatelj, pošto je ovladao cestom Vlasenice — Šekovići i mostom kod Gradine preduzeo je napad u četiri kolone prema položajima I brigade i to: Simići — Odžak — Ripa — trig. 749 — Stupare — trig. 620. Poslije teške i uporne borbe bataljoni I brigade uspjeli su da zadrže

[17] i [18] Vidi dok. br. 186, 189, 190 i 191.

		i protjeraju neprijatelja. Odmah poslije toga preduzet je jak protivnapad na neprijatelja. Napad je bio jak i silovit i neprijatelj je bio natjeran u bjekstvo prema Vlasenici.[18] U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 80 mrtvih i preko 100 ranjenih vojnika i oficira. Zaplijenjeno je 3 brdska topa, nekoliko pušaka, oko 6000 metaka, 20 jahaćih i tovar. konja i druge spreme. Naši gubitci 12 mrtvih i 20 ranjenih. Brigada se nalazi raspoređena na liniji Akmačići — Podgajević — Marjanovići — Javor.
	IV brig. I—IV b.	Brigada izvršila pokret na prostoriju Rudišta, i odatle odmah produžila pokret uslijed neprijateljskog pritiska, na prostoriju Podstijena. Ovaj pokret bio je vrlo težak i naporan, uslijed rđavog vremena, iscrpljenosti jedinica, slabe ishrane i nošenja teških ranjenika na nosilima.
30. IV. 44 u 8 h pokret za sela Majdan[19]	I brig. I—V bat.	Brigada se smjestila na prostoriji Mitrovići — Kaštijelj — Žepnići — Jodići, orijentišući se u pravcu Šekovića u cilju ispitivanja neprijateljskih položaja u Šekovićima. Sa tri bataljona ove brigade izvršili su napad na neprijatelja u Šekovićima u 23h pravcima Petrovići — Mihajlovići — Gola Stjena — Čanići.[20]
	II brig. I—V bat.	Brigada se smjestila na prostoriju Jelečići — Kukorine — Drndovina — Jošje — Bijelo Polje, sa zadatkom obezbjeđenja akcija I i IV br. od pravca Lukavica — Gračanica.

[19] Vidi dok. br. 150.

[20] i [21] U izvještaju operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 2. maja 1944. o tome se kaže:

„Usredotočenim napadajem naših i njemačkih postrojbi na Drini osujećene su namjere neprijatelja za prebacivanje u Srbiju. Jače neprijateljske skupine prešle su nakon težkih borbi rieku Drinjaču južno Šekovića kod Gradine — prema zapadu. ... Protunapadaji neprijatelja i težke odbrambene borbe s nadmoćnijim neprijateljem su u toku. Pojačanja su na putu". (Arhiv V. I. I., reg. br. 2/1, k. 38.)

IV brig. I—V bat.	Brigada se smjestila na prostoriji Akmačići — Podgajević — Marianovići — Javor, orijentišući se u pravcu Šekovića, u cilju ispitivanja neprijatelja u Šekovićima. Sa tri bataljona ove brigade izvršen je napad na neprijatelja u 23h pravcem Marjanovići — Markovići — Pale Bukve i dalje ka Šekovićima.[21]

BR. 168

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 17. NOU DIVIZIJE ZA APRIL 1944. GODINE[1]

1-IV-1944 Subota:

U vremenu od 1 do 27 o.m. naša divizija nalazila se u glavnom na prostoriji Srebrenica — Skelani — Bratunac — Drinjača — Nova Kasaba sa zadatkom kontrolisanja r. Drine, mobilizacije mladića iz ovih krajeva za poponu naših jedinica, politički rad na terenu, kao i uspostavu — organizovanje naše narodne i pozadinske vlasti.

Raspored jedinica bio je sledeći:

Štab divizije sa dijelovima oko štaba u Srebrenici kao i divizijs. bolnica (u bivšoj banovinskoj bolnici).

VI Bosanska brigada raspoređena je na prostoriji: Srebrenica (jedan bataljon) — Zalužje — Fakovići — Poznanović. U toku dana oko 6 časova brigada se pomjerila udesno na prostoriju: s. Toplica (Oparci) — Fakovići — Vošnjak — Vel. Delegošta — Malta — Blažijevo — Srebrenica.

XV. Majevička brigada raspoređena je na prostoriju Cikote — N. Kasaba — Drinjača — Paljević — Glogova — Hranča — Bratunac.

Srebrenički N. O. P. Odred raspoređen je na prostoriji s. Skelani — Zanjevo, sa zadatkom pretresanja terena i rekvizicije hrane za transport u Vlasenicu (za Korpusnu bolnicu).

---

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 1—5, k. 982.

Italijanski bataljon koji je dodeljen VI Bos. brigadi kao V. Bataljon smešten je u s. Potočari.[2]

U vremenu od 1—5 o.m. vojničkih operacija nije bilo. Za to vreme po jedinicama vršena je po već unapred utvrđenom planu vojnička i politička obuka — kao i razne konferencije i predavanja. Takođe održavani su i razni kursevi kao i niz konferencija sa narodom.

U 8 časova počeo je svoj rad vojni kurs za srednje vojne rukovodioce pri Štabu ove divizije u Srebrenici koji je trajao prema planu — programu nastave 20 dana. Kurs je pohađalo 30 drugova — rukovodioca — pojedini komandanti batalj. kao i njihovi zamjenici, komandiri četa i njihovi zamjenici.

Kurs je održan u dva razdjela: teorijsko-praktični i primijenjeni. *Teorijsko-praktični* trajao je 15 dana — 135 rad. časova, od toga iskorišćeno za: borbenu obuku 27 r. č; egzercir 14 r. č.; čitanje karata 27 r. č; opis naoružanja 10 r. č.; rat. administrac. 7 r.č.; ratna služba 6 r.č.; borba protiv neprij. motoriz. 6 r. č.; nastava gađanja 4 r.č.; stražarska služba 4 r. č.; služba veze 3 r. č.; fortifikacija; utvrđivanje 3 r.č.; politički časovi 24 r. č.

Primijenjeni dio trajao je 5 dana — 45 radnih časova, od toga iskorišćeno za rješavanje pismenih zadataka 25 rad. čas., a za kritiku zadataka 20 rad. časova.

Za rukovodioca kursa određen je načelnik štaba XVII. divizije drug p. pukovnik Vukašin Subotić, a za nastavnike drug kapetan Đukić Arsen i drug poručnik Njegovan Milan.

Istog dana počeo je rad u 8 časova kurs za intendante — ekonomski kurs, koji je trajao 14 dana. Kurs je pohađao 21 drug — intendant. Za rukovodioca kursa određen je načelnik intendanture divizije drug kapetan Nenad Radošević.

Pred veče pokušali su četnici iz Srbije da pređu r. Drinu niže Fakovića ali ih je u toj namjeri spriječio bataljon VI brigade koji se nalazio u Fakoviću.

Inače u toku dana nije bilo naročitih promjena.

2-IV-1944 Nedelja:

IV. bataljon VI. Bosan. brigade položio je zakletvu. Poslije položene zakletve kulturno-umjetnička ekipa XVII divizije sa borcima IV. bataljona dala je priredbu na kojoj su uzeli vidnog učešća i mještani iz okolnih sela. U Fakoviću održan je veliki mobilizacijski zbor.

---

[2] Italijanski bataljon formiran je krajem marta 1944. od 3. italijanske brigade koja je tada uslijed velikog broja boraca obolelih od tifusa, kao i zbog gubitaka bila rasformirana. Vidi dok. br. 165 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 23, dok. br. 121, objašnjenje br. 2.

Oko 20 časova bataljon Srebreničkog NOP odreda krenuo je pravcem Fakovići — Orlica — Bjelovac — Bratunac. gdje je stigao oko 24 časa.

3-IV-1944 Ponedeljak:

U toku dana nije bilo naročitih promjena. Oko 15 časova stigao je u Bratunac i drugi bataljon Srebreničkog N. O. P. odreda iz Zanjeva.

4-IV-1944 Utorak:

Borci II. bataljona VI. Bosan. brigade položili su zakletvu. VI. Bosanska brigada uputila je karavan sa hranom od 37 konja u Srebrenicu za ishranu jedinica naše divizije.

Oko 20 časova batalj. VI. Bosan. brigade koji se nalazio u Fakoviću izvršio je pokret najkraćim putem pravcem za Bratunac, da smijeni batalj. XV Majevičke brigade u cilju smjenjivanja brigada na položajima.

5-IV-1944 Sreda:

U toku dana i noći 5/6 VI. Bosan. i XV. Majev. brigada izvršile su smjenu brigada na položajima, i to:

VI. Bosanska brigada sa svim svojim dijelovima oko 6 časova izvršila je pokret najkraćim pravcem preko Srebrenice za Bratunac, i razmjestila se na prostoriju: Bratunac — Drinjača — Hranča.

XV Majevička brigada pomjerila se na prostoriju VI. Bosan. brigade. Po izbijanju na novu prostoriju, raspored brigade bio je sljedeći: Seona — Faković — Toplice — Delegošta — Blažijevo — Srebrenica.

Srebrenički N. O. P. odred održao je u s. Podčaušu konferenciju sa narodom i ujedno mobilisao nekoliko mladića — muslimana za svoj odred. Po bataljonima izvođena je vojnička obuka.

6-IV-1944 Četvrtak:

Raspored divizije od 6—11 o.m. ostao je isti.

U ovom periodu vremena po jedinicama naše divizije izvođen je intenzivan rad na vojno-političkom uzdizanju naših boraca kao i rukovodilaca. Rađeno je i na kulturno-prosvjetnom uzdizanju. Sem toga održan je niz političkih konferencija sa narodom, kao i sa našim pozadinskim vlastima.

U štabu diviz. održan je sastanak sa Štab. brigada.

U s. Voljavici održana je konferencija sa narodom, gdje je ujedno mobilisano nekoliko mladića — muslimana za Srebren. N. O. P. Odred.

Oko 4 časa ujutro II. batalj. VI. Bosan. brigade iz Bratunca krenuo je najkraćim pravcem do na prostoriju s. Cikote gdje se razmjestio i to: Simići — Rudište (kod crkve) — Nova Kasaba.

Uveče po jedinicama održani su politički sastanci na kojima je govoreno o značaju 6 aprila 1941 god.

7-IV-1944 Petak:

Oko 10 časova I. bat. VI. Bosan. brigade oštetio je 1 neprij. kamion preko r. Drine. Po podne oštećena su dva kamiona i uhvaćen je jedan splav sa daskom — 25m³, koja je istovarena kod s. Polom.

Istog dana bataljon XV. Majevičke brigade na putu iz Bratunca pokraj Drine, napadnut je od nedićevaca i Nijemaca s desne strane Drine. Naši su odgovorili vatrom i tom prilikom 1 ubili.

Po podne Srebrenički N. O. P. odred održao je konferenciju sa cijelim odredom, na kojem sastanku između ostalog diskutovalo se o ishrani odreda. Zaključak — ishrana zadovoljavajuća.

8-IV-1944 Subota:

Dvije čete VI. Bosan. brigade krenule su od Vlasenice prema Spreči u pratnji komore, koja je otišla za Majevicu. Istog dana četa VI. brigade prebacila se preko r. Drinjače u cilju prikupljanja hrane. Pri povratku bila je napadnuta od legije i ustaša koji su bili brzo razbijeni. Neprijatelj. gubici oko 10 ranjenih, naši 2 lakše ranjena.

Nekoliko novih drugova muslimana stupilo je u Srebren. odred.

9-IV-1944 Nedelja:

Borci III. batalj. VI. Bosan. brigade položili su zakletvu.

Četa Srebrenič. odreda smijenila je četu VI. brig. u Kasabi.

Bataljon XV Majevič. brigade sa svojih položaja u akoviću oštetio je 1 neprijatelj. kamion s desne strane r. Drine u Srbiji, na cesti Ljubovija — Bajina Bašta.

10-IV-1944 Ponedeljak:

Dvije čete VI. brigade pošto su prebacile komoru za Majevicu preko Spreče i ceste Tuzla — Zvornik, vratile su se u sastav svoga bataljona.

Četa Srebreničkog odreda vratila se u sastav odreda sa spremom (od saveznič. pošiljke), prethodno dobivši smjenu od VI brigade.

11-IV-1944 Utorak:

U vezi sa novo nastalom situacijom, tj. u cilju razbijanja četničkih bandi koje su se prebacile iz Srbije na prostoriju Sokolovića i četnika rogatičkih i romanijskih koji su se sastali sa četnicima iz Srbije (sa kojima je prešao i Dražin zamjenik Čika Brana — major Ostojić[3] i kapetan Račić),[4] naša divizija dobila je zadatak da sa jednim dijelom svojih snaga (jednom brigadom) što prije i najkraćim putem izbije na prostoriju Podžeplje — Crna Rijeka, i da se tu poveže sa Romanijskim N. O. P. Odredom.[5] U tome cilju izdata je i zapovijest Štaba divizije, za pomjeranje jedinica divizije. Za razbijanje četničkih bandi određena je XV. Majevička brigada.

VI. Bosanska brigada u toku dana izvršila je izvjesno pomjeranje i rasporedila svoje jedinice na prostoriju, i to: jedan bataljon (IV — bez 1 čete) oko 4 časa ujutro upućen je prema Fakoviću sa zadatkom da se postavi na liniju Faković — Vošnjak, kontrolišući r. Drinu od s. Tegara do s. Boljevića. II bataljon koji je bio na prostoriji s. Cikote — Kasaba skoncentrisao se u Novoj Kasabi. Ostali dijelovi ostali su na istoj prostoriji.

Srebrenički N. O. P. Odred u 6 časova krenuo je za Srebrenicu, odakle je odmah upućen jedan bataljon na prostoriju s. Oparci — Bukovik sa zadatkom da kontroliše r. Drinu od s. Peći — s. Skelani. Drugi bataljon krenuo je do s. Ilvdgot i zanoćio. U Osmačama odred je uhvatio ustašu Husu Mehanovića i strijeljao.

XV Majevička brigada sa svim svojim dijelovima u toku dana krenula je usiljenim maršem i izbila u Srebrenicu u toku noći 11/12 gdje se skoncentrisala cijela brigada.

12-IV-1944 Sreda:

U 24.30 XV Majevička brigada — bez jedne čete koja je ostala u Srebrenici radi obezbjeđenja divizij. bolnice i brigadne ambulante — krenula je pravcem: Srebrenica — Viogor — Palež — Džile, gdje je izbila oko 22 časa, ali uslijed velikog

---

[3] Zaharije Ostojić je tada bio komandant istaknutog dijela Vrhovne četničke komande u istočnoj Bosni. Vidi četnička dokumenta u Arhivu V. I. I., reg. br. BH—X—15, BH—V—321 i BH—P—6.

[4] Dragoslav Račić je u to vrijeme bio komandant Cersko-majevičke grupe četničkih korpusa. Poginuo u jesen 1945. u borbi s organima narodne vlasti. (Arhiv V. I. I., reg. br. BH—V—11091.)

[5] O rasporedu i dejstvu toga odreda vidi dok. br. 165.

snijega predviđenim putem preko Bature bilo je nemoguće nastaviti put — pokret. U Džilama brigada se zadržala do 4 časa 13 o.m. radi odmora i prikupljanja vodiča. Sa ovim dijelom divizije krenuo je i Komandant divizije sa radio stanicom, kao i hirurška ekipa divizije.

U toku dana VI Bosan. i XV Majevič. brigada uputile su po 30 drugova na sanitetski kurs za bolničare koji će se održati pri upravi bolnice XVII divizije, a koji je počeo svoj rad 13 o.m. u 8 časova.

Raspored jedinica VI. Bosanske brigade ostao je isti s tim, što je II. bataljon raspoređen na prostoriju: Nova Kasaba — Kravica — Hranča — Polom.

Oko 10 časova bataljon Srebrenič. odreda koji je zanoćio u s. Božić krenuo je do s. Delegošta i razmestio se na prostoriju s. Velika i Mala Delegošta sa zadatkom patroliranja pored r. Drine.

13-IV-1944 Četvrtak:

Od 13 do 22 o.m. raspored jedinica glavnine divizije ostao je isti. U svim jedinicama intenzivno se radilo u vezi sa prvomajskm takmičenjem. Vojnička obuka izvodila se prema uputu — planu za izvođenje voj. obuke izdate od strane Štaba XVII divizije. Takođe se radilo na političkom, prosvjetnom i kulturnom uzdizanju — izgradnji naših boraca i rukovodilaca. Održan je niz sastanaka i konferencija sa narodom i pozadinskim vlastima.

U toku dana 13 o.m. uz pomoć mobilisanih civila prebačeno je oko 70 kom. dasaka od Poloma do Bratunca.

U s. Kravica formirana je talijanska bolnica koja je bila pod strogim karantinom radi epidemije pjegavog tifusa koji se pojavio u Italijanskom bataljonu. Istog dana smješten je i Talijanski bataljon u s. Kravica iz s. Potočari.

U vremenu od 13 do 22 o.m. na sektoru glavnine divizije *borbe nije bilo.*

13 o.m. tačno u 4 časa XV. Majevička brigada produžila je pokret pravcem: Džile — Palež — Stublić, gdje se brigada podijelila u dvije kolone radi lakšeg i bržeg kretanja Tri bataljona od Stublića krenula su najkraćim pravcem u Podžeplje gdje su izbili oko 17 časova. Jedan bataljon sa svim komorama krenuo je iz s. Stublića preko Krušev Dola u s. Čavčiće gdje je stigao oko 21 čas i smjestio se.

Prilikom pretresa s. Podžeplja pronađeno je: 6 pušaka, 8 ruč. bombi, 3 minobacačke mine, 1.500 puščanih metaka i 2 vojn. ćebeta.

14-IV-1944 Petak:

Oko 10 časova bataljon XV. Maj. brigade sa svim komorama stigao je u s. Brložnik. Raspored brigade u toku dana bio je sljedeći: s. Plane — s. Podžeplje — s. Brložnik. U toku dana uhvaćena je veza sa Romanijskim N. O. P. Odredom. i dva člana odreda stigla su oko 14 časova u Štab brigade, gdje je na zajedničkom sastanku odlučeno da se napad na četnike izvrši 15. o.m. tačno u 4 časa pred zoru, u kom cilju je i izdata zapovijest. Ovom operacijom je rukovodio Komandant XVII. U. Divizije.

Naoružanje četničkih bandi koje su prešle iz Srbije zajedno sa domaćim, sastoji se iz: oko 12 p. mitraljeza, 1 t. bacač sa malo mina i oko 500 pušaka.

U cilju napada na četnike, jedinice XV Maj. brigade krenule su u 21 čas pravcem: II. batalj. Podžeplje — Mislovo — Radevići — Kalimanići;

— III batalj. Brložnik — Mislovo — Grbići;

— V batalj. Podžeplje — Džimrije — Vraneši — Klečkovac.

Romanijski N. O. P. Odred izvršio je napad u dvije kolone na liniji Mandra — Mičivode.

I. batalj. sa svim komorama pomjerio se iz s. Plane u s. Džimrije.

Kod VI. brigade u toku dana radilo se na sređivanju komora i rad. vodova.

U s. V. Delegošta održan je veliki narodni zbor na kojem su učestvovali svi seljaci okolnih sela.

15-IV-1944 Subota:

Sve jedinice XV Maj. brigade i Roman. odreda izbile su između 4 i 5 časova na prostoriju Sokolovića, ali na otpor četnika i to vrlo mali naišao je samo V. bat. XV Maj. brigade. Četničke bande osjetivši približavanje naših jedinica još u toku noći razbjegle su se dijelom prema Rogatici a dijelom prema Malom Polju i Romaniji.[6]

Poslije pretresa sela Majev. brigada razmjestila se na prostoriju s. Kalimanići — Grbići — Točionik — Barnik — Džimrije, a Romanijski odred na prostoriju s. Mandra — Mičivode u cilju odmora i prikupljanja podataka o neprijatelju i daljeg gonjenja.

Za proteklih 15 dana stanje kod VI. Bosanske brigade je sljedeće: zaplijenjeno 13 pušaka, oko 200 puš. metaka i 4 bombe. Neprijatelju nisu naneseni nikakovi gubici. Mobilisana su

[6] O četničkim jedinicama vidi dok reg. br. BH—V—302 u Arhivu V. I. I.

23 mladića sposobna za borbu. Naši gubici: 2 druga lakše ranjena i 4 dezertirala (2 novomobil. i 2 Posavca). Izgubljena 1 puška i 15 metaka.

Stanje Srebreničkog N. O. P. Odreda: Svakodnevno odred sve više raste i jača i njegov razvoj se sve više primjećuje. Vojnički napreduje prilično dobro jer su mnogi ranije služili vojsku a mnogi su bili i u borbama a i iz razloga što odred ipak bolje stoji sa vojnim nego sa političkim rukovodiocima. Štabovi bataljona kao i k-de četa još uvijek nisu popunjeni sa dovoljnim brojem rukovodilaca, uslijed nedostatka sposobnih drugova. Politički četa su svi SKOJ-evci.[7]

Brojno stanje: 337 drugova i 8 drugarica.

Naoružanje: 3 pikavca, 164 puške, 3 p. mitraljeza, 4465 kom. puščane municije, 10 revolvera sa 114 metaka i 24 ručne bombe.

U odredu se intenzivno radi na političkom i vojničkom uzdizanju boraca i rukovodioca u čemu dosta pomažu drugovi i drugarice sa terena, koji se u tome cilju za izvesno vreme zadržavaju u odredu.

U Srebrenici završen je kurs za intendante, koji se održavao pri Štabu divizije.

Nekoliko mladića — muslimana javilo se u Srebrenič. odred.

16-IV-1944 Nedelja:

U produženju akcije — napada na četničke bande i gonjenja istih. bataljon XV. Majev. brigade oko 7 časova krenuo je iz s. Džimrije pravcem: Kusače — Han Pijesak — Malo Polje sa zadatkom da napadne četnike u Malom Polju i razbije ih. Po izbijanju na prostoriju Malo Polje, bataljon je naišao samo na manju grupu četnika, koji su se brzo razbjegli, od kojih su dva zarobljena. U toku noći 16/17 bataljon se je povratio u Crnu Rijeku.

Bataljon koji je bio na prostoriji s. Kalimanići, ujutro rano pomjerio se na prostoriju s. Džimrije.

Neprijateljski avion „Roda" koji je u toku dana bombardovao i mitraljirao naše položaje u Sokolovićima, teže je ranio 1 druga.

Istog dana u prvi sumrak (oko 20) časova, čula se je bacačka i mitraljeska paljba s desne strane r. Drine kod Ljubo-

---

[7] Riječ je o političkim rukovodiocima četa, jer su oni tada bili svi članovi SKOJ-a. Vidi o tome izvještaj Štaba pomenutog odreda od 15. aprila 1944. u Arhivu V. I. I., reg. br. 6—4, k. 1627 i dok. br. 69, napomenu br. 27 u ovoj knjizi.

vije i uzvodno prema Bajinoj Bašti. Prema pričanju seljaka — švercera borbu su vodili t. zv. šumljaci sa nedićevcima, ljotićevcima i Nijemcima.

Intenzivno je rađeno na prebacivanju dasaka iz s. Polom u Srebrenicu za izradu čamaca, radi prebacivanja preko Drine Bosanaca izbjeglica koji su izbjegli još ranije u Srbiju.

Jedinice VI. Brigade koje se nalaze u Polomu ubile su preko Drine 2 četnika i 1 teže ranili, koji su išli u pratnji komore od Zvornika za Ljuboviju. Takođe u N. Kasabi uhvaćen je 1 četnički jatak, koji je pri pokušaju bjekstva ubijen. Kod njega je nađena 1 puška i 20 metaka.

U s. Voljevica pronađena je takođe 1 puška, 20 metaka, 1 pištolj, 1 par novih njemač. cipela i jedno novo njemač. odjelo.

U 8 časova počeo je ispit ekonomskog kursa koji je održavan u Srebrenici pri Št. divizije. Po završenom ispitu izdane su svjedodžbe za pokazani uspjeh. Ispit je položilo: 5 drugova sa odličnim uspjehom; 5 drugova sa vrlo dobrim uspjehom; 9 sa dobrim uspjehom a 2 nisu zadovoljila — položila.

U toku dana mobilisano je 10 drugova za popunu jedinica VI. brigade.

U vremenu od 16—20 o.m. radilo se dosta na prebacivanju hrane iz opštine Skelanske za potrebe naše divizije.

17-IV-1944 Ponedeljak:

Raspored jedinica XV Majevičke brigade u toku dana bio je sledeći: I b.[ataljon] Crna Rijeka — II. b. Džimrije — III b. Grbići — V b. Vraneši.

Neprijatelj (Nijemci i četnici) u jačini 5—600 vojnika,[8] krenuo je u dvije kolone (oko 5 časova) i to: desna kolona iz Zakoma preko Kalimanića i Radevića napala je na sektor III. b., tj. na prostoriju Grbići — Barnik; lijeva kolona preko Selišta, gdje se je odvojio jedan dio u pravcu Klečkovca a drugim dijelom preko Mičivoda napala je na sektor V. bat. koji se nalazio na prostoriji s. Vraneši — Klečkovac. Neprijatelj je, na vrijeme primijećen.

Nakon kraće borbe, pod pritiskom jake artiljerijske vatre oba bataljona povukla su se na kose planine Devetaka, tj. na povoljnije položaje, od kuda je III. bat. odmah izvršio snažan kontranapad na desnu kolonu i uspio da je uz veće gubitke po neprijatelja potisne nazad na njihove polazne položaje, i tom prilikom zarobljena su dva konja natovarena sa kuhanom hranom.

V. bat. takođe je razbio neprijatelja koji je pokušao iz Mičivoda da zaobiđe naše snage na Devetaku.

---

[8] Vidi dok br. 184.

Oba bataljona progonila su neprijatelja do pred njegove polazne položaje, ali uslijed prevelikog umora, dalje nisu mogli i povratili se na liniju gdje su bili prije napada.

Neprijateljski gubitci: oko 30 izbačeno iz stroja; naši gubici 2 lakše ranjena.

Vjerski referent III. U. Korpusa N. O. V. J. pop Blažo Marković održao je 16. o.m. u crkvi s. Kravice bogosluženje, gdje je prisustvovao veliki broj naroda.

18-IV-1944 Utorak:

U toku dana XV Majevička brigada ostala je na istim položajima. Neprijatelj nije pokušavao napad.

U toku dana izdato je naređenje XV. Majev. brigadi da sa tri bataljona preko Žepe izbije na liniju s. Delegošta — Blažijevići — Toplica, a jedan bataljon sa svim komorama da krene odmah u Srebrenicu, u sastav glavnina divizije.

Ujutro stigla je komora iz III. Korpusa u Srebrenicu sa ratnim materijalom i spremom od savezničke pošiljke, koja je odmah podijeljena po brigadama. U toku dana stigao je i top protivkolski 47 m/m talijanski, kojeg su poslali Englezi padobranima, a koji je dodijeljen VI. Bosan. brigadi. Top se je pri padu malo oštetio ali je u toku 4 dana popravke doveden u ispravnost i isproban.

19-IV-1944 Sreda:

U toku dana XV Majev. brigada sa prostorije Džimrije — Sokolovići — Crna Rijeka izbila je na prostoriju s. Čavčići — Žepa — Vrelo, a bataljon koji je sprovodio komoru stigao je u Srebrenicu.

Odmah po dolasku na prostoriju s. Čavčići — Žepa — Vrelo pristupljeno je detaljnom pretresu sela, a jedan bataljon otišao je u s. Luke u cilju pretresa sela.

Zasjeda I. bat. VI brigade ranila je 3 četnika Draže Mihailovića preko r. Drine koji su sa jednim kamionom sprovodili hranu od Zvornika za Ljuboviju. Kamion je takođe oštećen.

20-IV-1944 Četvrtak:

Jedinice XV Majev. brigade nastavile su i dalje sa pretresom sela i pronalaženjem skrivenog oružja, municije i hrane.

Ova sela su poznata da je u njima ustaški uticaj vrlo jak i da se tu ustaše zadržavaju. Stoga pri dolasku naših snaga, stanovnici, naročito muškarci, bježe u šumu goneći sa sobom stoku i hranu.

Prilikom pretresa ovih sela pronađeno je: 20 pušaka i 6000 metaka. U jednoj špilji—jami dubokoj 4—5 met. nađeno je 20 kgr. šećera. 20 kgr. makarona, nešto zejtina i 4 sanduka municije. Ovu hranu ustaše su dobijali iz Rogatice kao sledovanje. Po šumama i dolinama oko Drine i potoka prikupljen je veliki broj sitne i krupne stoke.

Prikupljena stoka vraćena je odmah nazad vlasnicima, sa kojima je tom prilikom održana politička konferencija i između ostalog ukazano im je i na to da je lažna ustaška propaganda da naše snage samo pljačkaju i odnose sve što nađu, kao i da diraju žene i djecu.

U toku dana završen je vojni kurs za srednje rukovodioce koji se održavao pri Št. divizije u Srebrenici a koji je trajao 20 dana.

U toku 19 i 20 o.m. od neprijateljskih izviđačkih aviona poginuo je 1 drug, 4 ranjena i 23 konja ubijena a nekoliko ranjeno. Ovo se desilo kod Skelana i na putu od Vlasenice za Kasabu. U oba slučaja sprovođena je komora naših jedinica, a desilo se uslijed nedovoljne opreznosti drugova koji su sprovodili komoru, jer nisu posvetili dovoljno pažnje osmatranju dejstva iz vazduha.

21-IV-1944 Petak:

Oko 20 časova dva bat. XV Majev. brigade krenula su u Krušev Do a jedan bataljon ostao je i dalje u s. Luka.

U toku dana pri Štabu divizije održan je ispit kursista srednjeg vojnog kursa, kome su bili prisutni članovi ovoga štaba kao i komandant VI Bosan. brigade i zam. komandan. XV Majev. brigade.

Postignuti uspjeh na kursu:

Zahvaljujući povoljnim okolnostima za rad, velikom interesovanju, trudu i marljivosti kursista, kao i uloženom trudu nastavnika, kurs je dao kod većine drugova potpuno zadovoljavajuće rezultate. Od ukupnog broja prisutnih drugova na kursu, završili su kurs:

— sa odličnim uspjehom	9 slušalaca
— sa vrlo dobrim uspjehom	11 — " —
— sa dobrim uspjehom	7 — „ —
Svega	27 slušalaca.

3 druga i to: jedan zam. k-ta bataljona i dva zam. k-dira čete (iz XV. Majevič. brigade) nisu završili kurs sa uspjehom.

Prvome u rangu drugu Radi Čorku (zam. k-ta bat. VI. brigade koji je završio kurs sa najboljim uspjehom) Štab divizije predao je kao poklon jednu strojnicu (pikavac).

22-IV-1944 Subota:

Sa prostorije Krušev Do — Luke jedinice XV Majev. brigade krenule su u sastav glavnine divizije i u toku noći 22/23 preko Stublića izbile na prostoriju s. Ljeskovica.

23-IV-1944 Nedelja:

Bataljon VI. Bosan. brigade koji je bio u Drinjači izvršio je pokret i smjestio se na prostoriju s. Hranče.

U toku dana raspored divizije bio je sljedeći:

VI. Bosanska brigada raspoređena je na prostoriju: Bratunac — Mihaljevići — Voljevica — Hranča — Polom — Faković — Vošnjak — Srebrenica.

XV Majevička brigada raspoređena je na prostoriji: Blažijevo — V. Delegošta — Toplica — Srebrenica.

Štab divizije i divizijska bolnica i dalje u Srebrenici.

U Bratuncu održan je veliki narodni zbor na kojem su prisustvovali politkomesar III. Korpusa i XVII. divizije, komandant divizije, borci naših jedinica. pored velikog broja meštana — civila iz Bratunačke i Srebreničke opštine i sreza. Poslije održanog zbora umjetnička ekipa XVII. divizije dala je priredbu koja je dobro uspjela.

U toku dana uhvaćena je veza sa jedinicama XVI Vojvođanske divizije.[9]

24-IV-1944 Ponedeljak:

Dolaskom XVI Vojvođanske divizije na sektor naše divizije, koja se razmjestila na prostoriju koju je držala VI. Bosanska brigada, tj. Bratunac — Drinjača — Nova Kasaba, jedinice VI. Bosan. brigade prebacile su se u toku dana i noći na novu prostoriju sa zadatkom kontrolisanja r. Drine od Boljevića do Voljevice, političkog rada na tom sektoru sa narodom, kao i održavanja čvrste veze sa jedin. XVI Vojvođ. divizije.

Brigada se razmjestila na prostoriju: s. Pirići — Srebrenica — Poznanović — Faković — Seona.

Raspored ostalih dijelova divizije ostao je nepromijenjen.

---

[9] i [21] O rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 167.

Štabovima brigada izdata su usmena uputstva i naređenja u vezi priprema za prebacivanje naše i XVI. Vojvođ. divizije preko r. Drine u Srbiju, a u vezi sa naređenjem Št. III. Korpusa i V.Š.-a.[10]

U Srebrenici se organizovalo i pristupilo brzoj izradi čamaca za predstojeće prebacivanje preko r. Drine.

Po podne oko 14 časova na poljani kod Bratunca s lijeve strane r. Drine (preko puta Ljubovije) spustila su se dva aviona „Brege" sa dvije jedrilice iz nepoznatih razloga.[11] (Vjerovatno im je nestalo benzina.) Avionima se nije moglo prići sve do pada mraka, jer su nedićevci iz Srbije tukli mitraljezima i bacačima. Padom mraka prišlo se avionima i oba aviona i jedrilice spaljeni su. U avionima je nađeno 4 avionska mitraljeza sa dosta municije i ratna sprema avijatičara. Jedna jedrilica bila je minirana, i kad joj je prišao jedan drug iz VI. brigade i otvorio vrata (ne znajući da je minirana) eksplodirala je i tom prilikom 1 druga ubila a 1 lakše ranila. Avijatičari su se preko dana sakrili negdje u džbunje pored Drine i pod zaštitom mraka (uz pomoć civila) uspjeli pobjeći u pravcu Zvornika. Dvojica je XVI. vojvođanska [divizija] uspjela da uhvati[12]...

25-IV-1944 Utorak:

Raspored divizije nepromijenjen.

Rad oko izrade čamaca se ubrzao i pristupilo se danonoćnoj izradi.

Po jedinicama je izvođena vojnička obuka i održavani sastanci, kao i sastanci štabova brigada sa štabovima bataljona.

U svim jedinicama proslavio se dan II Kongresa.[13] U Srebrenici je održan sastanak svih rukovodilaca i delegata S. K. O. J.-a brigada — bataljona — četa i vodova naše divizije. Poslije održane konferencije glumačka ekipa davala je priredbu.

26-IV-1944 Sreda:

U cilju prebacivanja preko r. Drine u Srbiju koje treba da se izvrši u toku noći 28/29 o.m. na sektoru od Bajine Bašte prema Ljuboviji, pristupljeno je ispitivanju najpovoljnijih mjesta za prebacivanje, kao i pripremanju svega ostalog (veslača, čamaca, konopaca, balvana — greda za splavove itd.).

---

[10] Vidi dok. br. 108.

[11] i [15] Vidi dok. br. 186.

[12] Uhvatili su ih borci 2. bataljona 2. vojvođanske brigade (vidi dok. br. 134).

[13] Riječ je o Drugom kongresu antifašističke omladine Jugoslavije koji je održan u Drvaru od 2. do 4. maja 1944. godine.

U tome cilju jedinice naše divizije izvršile su izvjesno pomjeranje u desno i to: VI. Bosan. brigada rasporedila se na prostoriju s. Radijević — V. Delegošta — Božić — Srebrenica (II bat. će krenuti sa Štabom divizije i divizij. bolnicom).

XV Majev. brigada pomjerila se na prostoriju s. Peći i Dobraka gdje će i vršiti prebacivanje. U toku dana treba da stigne i II Krajiška brigada na sektor gdje se nalazi XV Maj. brigada, a koja prema naređenju V.Š.-a ulazi u sastav naše divizije.[14]

Istog dana Štab divizije je obaviješten o iznenadnom izbijanju neprijatelja u Šekoviće sa pravca Zvornik — Tuzla.[15] U isto vrijeme dobijena su obavještenja da neprijatelj sa jačim snagama nadire od Rogatice i Sokolca ka sjevernom pravcu Vlasenice, potiskujući ispred sebe XXVII diviziju.[16] U ovakvoj situaciji pravilno je procijenjeno: da neprijatelj ima namjeru ovladati komunikacijama Zvornik — Drinjača — Vlasenica (držeći čvrsto Birač) i pošto posjedne sve izlaze na Javor Planini od Vlasenice preko Karaule i Bature do Drine na Slapu, da preduzme koncentričan napad uobručavanja prema istaknutoj okuci Drine, na jedinice III Korpusa, koje su se u to vrijeme nalazile u Srebreničkom i Bratunačkom kraju, potiskujući i nabacujući ih na Drinu.

Ova neprijateljska namjera — plan pravilno je i na vrijeme uočena od Štaba III Korpusa, zbog čega je i izdato naređenje: da se obustavi namjeravano prebacivanje preko r. Drine i da naša divizija usiljenim maršem krene sa dosadašnje prostorije (Skelani — Faković — Srebrenica) u pravcu Dervente (kod Milića), a odatle najkraćim pravcem preko Karaule izbije na Kraljevu Goru (Javor Planina) prije nego što neprijatelj dopre dotle.[17] Na taj način brzim pokretima imali su se stvoriti povoljniji uslovi za izvođenje bitke snaga III Korpusa u koje ulazi i naša divizija sa neprijateljem, koji je sa jačim snagama prodirao uglavnom u dva pravca, pod povoljnim uslovima za naše snage, izbjegavajući namjeravani neprijateljski obruč. Prema tome naša divizija dobila je zadatak da primi bitku sa neprijateljem južno od Vlasenice i na taj način omogući ostalim snagama III Korpusa izvršenje dobivenih zadataka, a s time u vezi i izvlačenje — spasavanje dijelova korpusne bolnice, koji su se u to vrijeme nalazili na prostoru Srebrenica — Milići.

---

[14] Vidi dok. br. 124.

[16] O rasporedu i dejstvu te divizije vidi izvještaj njenog Štaba od 14. maja 1944. u Arhivu V. I. I., reg. br. 12—7, k. 1111.

[17] Vidi dok. br. 108, objašnjenje br. 4.

Gubici

U periodu vremena od 1 do 27-IV-1944 god. gubici:

Neprijateljski		*Naši:*	
Mrtvih:	4	Mrtvi	2
Ranjenih:	14	Ranjeni	11
Zarobljenih:	2	Nestali i dezerti.	4
Izbač. iz stroja:	30		
Svega:	50	Svega:	17

Zaplijenjeno: pušaka 41, pušč. municije 12.540, ruč. bombi 12, bacačkih mina 3, pištolja 1, ćebadi 2, cipela 1, odijela njemač. 1, tov. konja 2, brdskih kazana 4, šećera 20 kgr., makarona 20 kgr., zejtina 15 l., avionskih mitraljeza 4, dasaka 25 m³.

Oštećeno, uništeno—zapaljeno: 2 aviona, 2 jedrilice, 11 kamiona, 5 mostova. 16 km. ceste.

Naši gubici: 13 konja pogin. od bombardovanja, 1 puška i 15 metaka.

Brojno stanje divizije na dan 26-IV-1944 god.

Štab i dijelovi oko štaba diviz. VI Bosanska, XV Majevička brigada, divizij. bolnica i Srebrenički N.O.P. Odred.

Drugova	2281
Drugarica	178
Svega:	2459

[Naoružanje divizije:]

1 prot. tenk. top. 47m/m.	8 1. mitraljeza	1426 pušaka
6 t. bacača	86 p. mitraljeza	179 revolvera
4 1. bacača	59 strojnica	6 raketnih revolvera
4 t. mitraljeza	12 pr. tenk. pušaka	41 prot. tenk. zap. bombi
41 ručna bomba	53.137 munic. za pušku	1 poliska centrala
48 granata za p. t. top	1225 munic. za pištolj	11 poljskih telefona
12 mina za t. bacač	32 munic. za raket. pištolj	2 km. poljs. kabla

54 mina za 1. bacač	200 kgr. eksploziva	76 jahać. konja
6636 munic. za stroj.	450 m. štapina	41 konj za boj. komoru
1242 munic. za p. t. pušku	1.500 kom. kapis. štapin.	171 konj za grup. komoru
	64 nagazne mine.	

Brojno stanje divizije po jedinicama:

Štab i dijelovi oko štaba:	drugova	123	drugarica	12
Divizijska bolnica:	„	143	„	13
VI Bosanska brigada:	„	905	„	71
XV Majevička brigada:	„	758	„	74
Srebr. N.O.P. odred:	„	352	„	8

U toku *27-IV- o.g.* divizija je sa svim svojim dijelovima (VI Bosan., XV Majev. brigada i diviz. bolnica) usiljenim maršem izvršila pokret sa dotadanje prostorije, koji je trajao oko 30 časova, do linije Višnjica — Han Sikira. Na ovu liniju izbilo se u toku popodneva 28 o.m.

I.) Borbe na Karauli i Ravnoj Gori: od 28—30 o.m.

Prije i poslije podne *28 o.m.* II bataljon VI Bosanske brigade potpomognut sa jednim bataljonom XVI Vojvođanske divizije,[18] vodio je čitav dan borbu sa neprijateljem na Karauli i oko 18 časova pred jačim neprijateljem bio je prinuđen povući se na prostor između Karaule i Sikire.

Baš u to vrijeme oko 18 časova izbija na taj prostor VI-ta a odmah iza nje i XV majev. brigada, koje se sa glavninama svojih snaga razvijaju i vrše zajednički napad na neprijatelja, koji je već bio zaposjeo oštru ivicu Kralieve Gore i time zatvorio sve izlaze na pravcu od Karaule do Ploče. Napad je izvršen uglavnom u dve kolone i to, desna: jedan bataljon XV Maj. brigade i tri bat. VI. Bos. Brigade, u snažnom naletu uspjeli su da ovladaju kosom Žeženica (k. 1222) i k. 1148 i da potisnu neprijatelja sa te linije. Lijeva kolona: dva bataljona XV Majev. brigade potisla su neprijatelja lijevo, u produženju te linije do same Karaule.[19]

Takva situacija bila je oko 22 časa 28 o.m. i bitno se nije izmijenila u toku cijele noći 28/29 o.m., jer je neprijatelj usnio, i pored svih upornih juriša, koje su u toku noći nekoliko puta vršile naše jedinice, da održi centralni položaj: Karaulu.

---

[18] Riječ je o 1. bataljonu 4. vojvođanske brigade. Vidi dok. br. 169.
[19], [20], [22] i [23] Vidi dok. br. 189, 190, 191 i 193.

U toku ovih borbi naše jedinice imale su osjetne gubitke, nanoseći neprijatelju još veće gubitke.

29. o.m. u zoru sa položaja, koje su naše jedinice osvojile u toku noći, u zoru preduzet je opšti odlučujući juriš na neprijateljske položaje Karaule sa ciljem da se zauzmu ovi neprijateljski položaji i omogući probijanje divizije tim pravcem prema Malom Polju. U međuvremenu neprijatelj je dobio pojačanje od Han Pijeska i pružajući žestoki otpor pješadijom potpomognutom vrlo jakom artiljerijskom i bacačkom vatrom, uspio je ne samo da se na svojim položajima održi, već i da kontranapadom odbaci naše jedinice i prinudi ih na povlačenje na polazne položaje.[20]

Oko 11 časova neprijatelj je ponovio svoj kontranapad i prisilio naše bataljone da napuste zauzete položaje na našem desnom krilu. U takvoj situaciji I i III batalj. VI brigade bili su odsječeni i prinuđeni sa k. 1148 da se povuku odvojeno prema Gor. Zalukoviku i kasnije se priključe jedinicama XVI Vojvođanske divizije.[21] Na lijevom krilu prema Prijerovima — k. 1182 ostao je samo jedan batalj. XV Majevičke brigade, ostali su se povukli prema Ulakovom Grobu.

Zbog ovakvog razvoja situacije odustalo se od ponovno namjeravanih napada na neprijatelja u toku nastupajuće noći, na Karaulu, tim prije što je neprijatelj prodro od Han Pijeska do Ploče a jedinice XVI Vojvođanske divizije sa prostora Ploča — Vlasenica već su bile krenule na svoj novi zadatak.

U takvoj situaciji istog dana oko 16 časova Štab divizije izdao je naređenje za povlačenje prema Nurićima. Oko 18 časova Štab divizije sa VI Bosanskom brigadom i divizijskom bolnicom krenuo je sa Han Sikire pravcem: preko Gerova — G. Vasilja — Višnjice za Nuriće, gdje je stigao oko 1 čas 30 o.mj. Pokret je naročito otežala divizijska bolnica koja je pored većeg broja ranjenika (preko 50 konjanika) imala i 10 nosila iz borbi 28 i 29 o.mj.

XV Majevička brigada istog ovog dana — (29 o.mj.) — po padu mraka kao zaštitnica povukla se istim pravcem do G. Vasilja.

Preostatak noći 29/30 iskorišćen je za kraći odmor pod vedrim nebom, pošto u tim selima nema kuće uopšte — sve popaljeno, i kuhanje hrane za jedinice, jer u toku borbi koje su trajale dva dana jedinice nisu kuvale hranu.

30-IV- o.g. u 6 časova iz Nurića primjećena je jedna neprijateljska kolona kako se spušta niz kosu od Džila preko Rupova Brda sa ciljem da zauzme i ovlada važnim položajima k. 642 ispod s. Štedre, a nedaleko od samog s. Nurići. Zbog toga je Štab divizije naredio hitan pokret iz Nurića preko Ravne

Gore i dalje prema Podžeplju i Brložniku. Tako se na brzinu krenulo sa glavninom snaga: VI Bosanska brigada sa Štabom divizije i divizijskom bolnicom. Kolona je formirana u samom pokretu, jer se išlo za tim da se kolona što prije izvuče iz neposredne blizine neprijatelja, koji je izbijao na pomenuti položaj.

II. bataljon VI. Bosanske brigade bio je u prethodnici i već poslije pola sata kretanja, na Ravnoj Gori, oko 7 časova naišao je na neprijateljsku (nemačku) zasedu. Bataljon je donekle bio iznenađen, ali se brzo snašao, razvio za borbu i prihvatio borbu.[22]

U isto vrijeme čula se borba i sa začelja kolone, dok se je nešto ranije čula borba sa pravca XV Majevičke brigade: to je jedan bataljon XV Majevičke brigade u pokretu razbio jednu neprijateljsku manju kolonu, nanijevši neprijatelju gubitke od 20 izbačenih iz stroja.

Uskoro zatim XV Majevička brigada priključuje se — kako je to bilo naređeno — glavnini divizije. Komandant divizije naređuje da XV Majevička brigada hitno izbije na čelo kolone, s obzirom da je ona u ovoj situaciji bila jedinica na koju se zaista moglo osloniti i za koju se moglo računati da će razbiti i protjerati neprijatelja. Situacija je bila teška: trebalo se probiti, inače neprijatelju bi uspjelo ostvariti plan i izvršiti zaobručavanje divizije. U takvoj situaciji XV Majevička brigada potpuno je izvršila postavljeni joj zadatak i opravdala povjerenje Štaba divizije.

Bataljoni XV Majevičke brigade kako su stizali iz kolone brzo su se razvijali i bez oklijevanja jurišali na neprijatelja, koji se žestoko branio. Kasnije iz originalne zaplijenjene neprijateljske arhive (njegove depeše od toga dana), ustanovljeno da je ta neprijateljska grupa dobila zadatak da položaje Ravne Gore drži po svaku cijenu. Time se može objasniti njihova upornost i žestina u odbrani. Ali sve to nije moglo spriječiti borce i rukovodioce XV Majevičke brigade koji su neodoljivo jurišali i poslije dvočasovne borbe razbili i protjerali neprijatelja, koji se je sa ostatkom svojih snaga povukao prema Lisini.[23]

U toku ove borbe neprijatelj je ostavio na bojištu 30 mrtvih (što je prebrojano) a sa sobom izvukao neutvrđeni broj mrtvih i ranjenih. Naši gubici bili su 9 mrtvih i 16 ranjenih drugova.

Od neprijatelja je zaplijenjeno 2 „Šarca“, 1 puškomitraljez, 1 tromblon sa oko 50 mina, oko 2.000 municije, 3 pikavca „Šmajsera,“ 10 pušaka i drugog ratnog materijala.

U vremenu dok je na Ravnoj Gori vođena uspješna borba sa Nijemcima, dotle je na začelju kolone kod divizijske bolnice

i IV bataljona VI. Bosanske brigade, koji ju je obezbjeđivao, došlo do zabune i panike. Ne znajući tačno situaciju, predstavljajući je gorom nego što je bila, ovaj bataljon i divizijska bolnica već u početku borbe bez potrebe sručili su se u lijevo u provaliju potoka Štedrić, zbog toga što je neprijatelj izvršio vatreni pritisak na začelje kolone. Štab IV. bataljona umjesto da naredi da se bataljon razvije i likvidira neprijatelja na začelju, koji ni sam dalje nije nastupao, zbog neodlučnosti omogućio je spontanu i zajedničku grešku, koja je učinjena sama od sebe, tj. bez naređenja rukovodioca: da se bataljon i bolnica sruče u provaliju, gdje su ostali jahaći konji i tri druga na nosilima, a takođe 10 drugova ranjenika jer se nisu mogli poslije uspeti i izaći iz potoka, koji je sam po sebi bio vrlo usječen.

Sve ovo nije bilo nužno da je bilo potrebnog snalaženja kod štaba IV. bataljona a i same uprave divizijske bolnice. Zbog ovoga je i došlo do odvajanja oko 90 drugova iz VI Bosanske brigade i 30 Talijana, koji su se kasnije naknadno priključili jedinicama XVI. Vojvođanske divizije. Pored ovih drugova veći broj ranjenika i bolesnika iz divizijske bolnice tj. njih 70, smješten je u Đakoviće, poslije borbi na Ravnoj Gori.

Ovoga dana oko 9 časova divizija je poslije uspješnog razbijanja neprijatelja na Ravnoj Gori produžila pravcem: Prdibegovina — Sokolica — Barice na Ravnoj planini[24] — Potpriseka — Podžeplje — i smjestila se na prostoriju:

XV Majevička brigada sa Štabom divizije i diviz. bolnicom u Podžeplju — Krivačama — Plane, sa potrebnim obezbjeđenjem u pravcima prema Crnoj Rijeci, Džimrijama i Brložniku.

VI. Bosanska brigada ostala je na prostoru Ravne planine isturajući potrebna obezbjeđenja prema Ravnoj Gori, Baturskom putu i Karauli.

Na ovu prostoriju divizija je stigla u toku popodneva 30 o.mj.

Rezultat borbi na Ravnoj Gori i Karauli je sljedeći:

a.) *Neprijateljski gubici:*

ubijenih:	126	izbačenih iz stroja: 70
ranjenih:	196	
zarobljenih:	10	

b.) *Naši gubici:*

mrtvih . . . . :	84
ranjenih . . . . :	98
nestalih . . . :	180
nestalih Talijana:	60

[24] Na karti 1 : 100.000 ta planina ima naziv Ravno.

Broj nestalih boraca smanjuje se za 160 i 30 Talijana, jer se isti nalaze na prostoriji III Korpusa, kako je gore iznijeto.

Ovako veliki broj žrtava i nestalih iz divizije, što se u prvom redu odnosi na VI Bosansku brigadu, može se objasniti činjenicom da je VI Bosan. brigada do početka ovih borbi imala u svom sastavu 2/3 novomobilisanog ljudstva (oko 500 boraca, 300 Sremaca i 200 iz Srebreničkog i Bratunačkog kraja), zbog čega je njihovo ubacivanje u ovako žestoke i teške borbe dovelo do osjetnog njihovog gubljenja, jer najveći broj od njih do tada nisu bili ni u jednoj borbi. Može se sa sigurnošću tvrditi da su nestali iz Srebreničkog kraja prebacili se u svoj kraj i vjerovatno se priključili Srebreničkom N.O.P. Odredu. Mora se napomenuti da se dobar dio novomobilisanih ipak pokazao vrlo borben i neustrašiv. Važno je još naglasiti da kod XV Majevičke brigade osipanja uopšte nije bilo.

BR. 169

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA ŠTABA 4. VOJVOĐANSKE BRIGADE O BORBAMA OD 28. DO 30. APRILA 1944. GODINE[1]

Petnaesto-dnevni izvadak iz operaciskog dnevnika IV VNOU brigade od 16-IV-1944 do 30-IV-1944 g.

...[2]

Datum stanje vremena i mjesto	sastav i brojno stanje	SADRŽAJ
28 april hladno kišovito Zalukovik	Štab brigade intendantura sanitet I, II, III i IV b. 877 ljudi naoružanje isto.	Jedinice naše brigade krenule [su] odmah na svoje određene položaje i to II bat. na Orlovaču povrh Vlasenice, III bat. na Ploču, IV kod Odžaka i I bat. prema Karauli. I. bat. sukobio se pred samim ulazom u Karaulu sa jedinicama SS div. br. 13 u 4,30 č. Razvila se borba u kojoj je I bat. uspio

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 9—3, k. 969.

[2] Redakcija je izostavila tekst od 16. do 27. aprila, jer je istovetan sa tekstom objavljenim u dok. br. 167.

Datum stanje vremena i mjesto	sastav i brojno stanje	SADRŽAJ
		sabiti neprijatelja u samu Karaulu odakle se ovaj uporno branio iz rovova te bacačima i 1. mitraljezima. Nije se uspjelo neprijatelja protjerati, borba je trajala do 6,30 č. Poslije toga nastalo je osmatranje u kojem se zaključilo da je neprijatelj sa jednom kolonom krenuo prema Ploči, a drugom kolonom zaobilazeći Žeženicu (trig. 1222) pokušavao presjeći naš I bat. U tom cilju I bat. povukao se bez borbe na pogodnije položaje prema Sikiri. Neprijatelj je pošao odmah za našim borcima. I. bat. postavio se na nov položaj i jednom četom krenuo sa lijeve strane kose prema Žeženici (1222). U momentu sukoba sa neprijateljem u 9 s. stigao je II bat. VI brigade,[3] i u zajednici uspjeli su protjerati neprijatelja na stare položaje u Karauli.[4] Neprijatelj je sada upotrebio jače snage (vjerovatno je pridobio nove snage) i bacače. Bataljoni su povučeni na stare položaje. Borba je trajala do 11 s. Jedna četa IV bat. došla je na Sikiru i na kosu prema Žeženici

[3] Odnosi se na 2. bataljon 6. istočnobosanske brigade. Vidi dok. br. 168.

[4] i [7] U izvještaju operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 2. maja 1944. o tome se kaže:

„...Spriečeni su pokušaji neprijateljskih prodora. Visovi 1222 i 1248 (na Kraljevoj Gori) zauzeti su nakon jakog odpora neprijatelja, koji se povukao u smjeru Zagrađa (9 km j. i. Vlasenice). Jedna borbena skupina koja je prodrla iz Jasena (10 km s. z. Vlasenice) uspjela je dostići Han Pijesak, slomivši neprijateljski otpor." (Arhiv V. I. I., reg. br. 2/1, k. 38.) O tome vidi i dok. br. 190 u ovoj knjizi

Datum stanje vremena i mjesto	sastav i brojno stanje	SADRŽAJ
		da ne bi došlo do eventualnog iznenađenja od strane Zagrađa. Tog dana pristizale su jedinice XVII divizije, kojoj je bio pridat naš I bat. i poduzele napad na neprijatelja u 16.30 č. Borba je trajala do 19.30 č. kada je naš I bat. bio povučen jer se situacija povoljno razvijala po jedinice XVII divizije.[5] Bataljon se odlično borio. Za to vrijeme naš III bat. nalazeći se na Ploči sukobio se oko 12 č. sa neprijateljskom kolonom iz pravca Han Pijeska i odbio ih nakon žestoke borbe. Uveče stiže naređenje da se sve naše jedinice sakupe u s. Vrli Kraj, gdje su stigle do 24 č. *Naši gubitci:* 2 mrtva, 13 ranjenih izgubljen jedan p. mitraljez. *Neprijateljski gubitci:* 20 mrtvih i oko 25—30 ranjenih.
29 april kišovito i hladno Šadići — Rudište — Strmica	Štab brigade intendantura i sanitet I, II, III i IV b. 861 ljudi. 548 pušaka 19 p. mitralje 3. mitraljeza 6. pikavaca 37. pištolja. 3. prot. t. puš. 1. t. bacač.	Po sakupljanju i formiranju kolone u s. Vrli Kraj, jedinice naše brigade krenule su teškim putem, noseći ranjenike na cesti Vlasenica—Srebrenica i preko Drinjače prema selima Šadići i gdje su se naše jedinice smjestile. Ali uslijed novo nastale situacije (radi pokušaja opkoljavanja naših snaga) od strane neprijatelja, naša brigada je izvršila pokret prema crkvi na Ru-

[5] O rasporedu i dejstvu te divizije vidi dok. br. 168.

Datum stanje vremena i mjesto	sastav i brojno stanje	SADRŽAJ
		dištu gdje su bile sakupljene jedinice naše i XXXVI divizije.[6] Naša brigada odmah je nastavila kretanjem (usprkos marševa prošlih dana i vrlo slabe ishrane) i to od crkve Rudište prema Podstijenama.
30 april hladno Marjanovići.	Štab brigade intendantura sanitet I, II, III i IV b. 861 ljudi.	U kretanju od Rudišta preko mosta na Drinjači jedinice su stigle do s. Strmica, gdje su se sakupile i ujutru odmah krenule dalje i smjestile su se I. bat. u selo Javor. II. bat. u selo Akmačići. III. bat. u selo Menići. IV. bat. u selo Marjanovići. Intendantura i sanitet kod s. Marjanovići. Štab brigade u s. Marjanovići. Po dolasku na novu prostoriju jedinice su odmah pošle da zauzmu položaje na kosama pred sobom, a iznad ceste za Šekoviće. II i III bat. su to izvršili dočim je IV bat. naišao na neprijatelja (SS. div. br. 13) i odmah poduzeo napad i zauzeo kosu protjeravši neprijatelja prema cesti za Šekoviće.[7] Svega jedan lakši ranjenik. *Dodatak:* Još kod zadržavanja u s. Strmici po jedna desetina iz I i IV bat. i prateće čete štaba brigade poduzele su napad na neprijateljsku jaču patrolu i 16 fašista

[6] Vidi dok. br. 155.

Datum stanje vremena i mjesto	sastav i brojno stanje	SADRŽAJ
		pobili, zarobivši jednog. Tom prilikom zarobljeno je: Jedan šarac, 3 pištolja, nekoliko pari cipela i odijela. ZAKLJUČAK: Vlastiti gubitci: 2 mrtva, 13 ranjenih, jedan nestao. U materijalu jedan puškomitraljez nestao. Neprijateljski gubitci: 36 mrtvih, i 30 ranjenih. U materijalu: jedan šarac, 3 pištolja, 10 bombi. 2000 metaka i ostale ratne spreme. *Moral:* Kod naših jedinica usprkos silnih dano-noćnih marševa i vrlo slabe ishrane bio je na vrlo velikoj visini. Svi borci izvršavali su svoje zadatke bez prigovaranja i sa voljom. U ovim borbama istakao se kao cjelina I bat. u borbama na Kraljevoj Gori (Karaula), koji je nakon tolikog marša od 80 km po kiši i blatu, i vrlo rđavom terenu, te slabe ishrane uspio zadržati neprijatelja do dolaska novih i jačih snaga.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.) Za štab V.D. Načelnika,
Senker[8]

[8] Rade Senker. Poginuo 19. juna 1944. prilikom napada na s. Ribnicu.

II
NEMAČKA I USTAŠKO-DOMOBRANSKA DOKUMENTA

BR. 170

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELJENJA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 2. APRILA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ NA PODRUČJU BANJE LUKE I BRČKO–BIJELJINA[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 93/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
2. IV. 1944 god. 0900 sati.

I OBĆI PREGLED:

[2]

II PODRUČJA:

Banja Luka:

U podhvatu iz Banje Luke i Klašnice (14 km s.i. Banje Luke) u smjeru s. Devetina (10 km i. Klašnice) 29. III protjerani su partizani uz 7 poginulih i veći broj ranjenih.[3] Vlastiti gubici: 1 ranjen.

Brčko—Bijeljina:

U podhvatu u s.i. Bosni sudjeluju i naše postrojbe iz Tuzle.[4] Snage upućene u

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu Muzeja narodnog oslobođenja u Zagrebu (dalje: MNO—Zgb) a mikrofilm u Arhivu V. I. I., reg. br. MNO — Zgb. 4/325—327.

[2] U dnevnim izvještajima operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH tačkicama je označen izostavljeni tekst koji se pretežno odnosi na područja van Bosne i Hercegovine. Pored toga izostavljeni su i prilozi dnevnih izvještaja u kojima se govori o jačini i rasporedu naših jedinica.

[3] Napad je izveden protiv jedinica 11. NOU divizije. Bliže o deistvu i gubicima jedinica te divizije vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 156 i 160.

[4] Vidi dok. br. 193.

smjeru Tuzla — Dokanj — V. Njiva (760) — greben Majevice pl. — s. Drijenča naišle su jače partizanske snage.[5] U borbi je poginulo 12 partizana i više ih je ranjeno. Vlastiti gubitci: 3 poginula.

. . .

Djelat. vlast. zrakopl.: Vršilo je bojne zadaće, obskrbu četa i bacanje promičbenih letaka.

Djelat. nepr. zrakopl.: Neprijateljski zrakoplovi bombardirali su 30. III oko 1200 sati okolicu Imotskog. 2 domobrana i nekoliko građana ranjeno je.

. . .

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)

(M.P.) **Helbich**

BR. 171

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELJENJA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 3. APRILA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ NA PODRUČJU KOSTAJNICE, JAJCA, LIVNA I BRČKO — BIJELJINA[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 94/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
3. IV. 1944. g. 0900 sati

I OBĆI PREGLED:

Napadaj neprijateljskih bombaša na Jasenicu kod Mostara i kolodvor Bos. Brod, Bihać i područje obale.

---

[5] Odnosi se na 3. vojvođansku brigadu. Vidi dok. br. 10 i 79.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu MNO—Zgb, a mikrofilm u Arhivu V. I. I., reg. br. MNO—Zgb 4/328—330.

Podhvat naših snaga u području Bijeljina — Čelić razvija se uspješno.

II PODRUČJA:

Kostajnica: U podhvatu 6 km s.z. Kostajnice neprijatelj u jačini 500 ljudi potisnut je u smjeru s.z. uz 20 poginulih partizana.[2]

Jajce: U toku je podhvat naših snaga u području Jajca.[3]

Livno: Završeno izvješće o podhvatu Livno — Duvno (između Sinjskog i južnog dijela Livanjskog Polja), neprijateljski gubitci: 312 poginulih i 70 zarobljenih. Plijen: 6 strojnica, 59 pušaka, 12.000 svijetlećih naboja i veće količine ručnog vatrenog oružja, streljiva i opreme.[4] (Dnevno izvješće br. 92.)

Brčko—Bijeljina: 31. III odbijeni su neprijateljski napadaji zapadno od ceste Brčko — Čelić,[5] te južno od Koraja i jugozapadno od Bijeljine.[6]
Neprijatelj je protjeran iz Palanke (12 km j.z. Brčkog) i tom prilikom izgubio: 13 poginulih (20 ocienjeno) i 1 zarobljenog partizana. Plien: 1 strojopuška i nekoliko pušaka.

Djelat. vlast. zrakopl.: Vršilo je izviđačke zadaće, te obskrbu četa i bacanje promičbenih letaka.

---

[2] Krajem marta i početkom aprila 1944. jedinice 7. NOU divizije rušile su željezničku prugu Kostajnica — Sunja. Tom prilikom došlo je do sukoba sa neprijateljem, ali naše jedinice nisu imale gubitaka. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 26, dok. br. 11 i 23.

[3] Napad je bio usmeren protiv jedinica 1. proleterske divizije. Vidi dok. br. 14 i 35.

[4] Na tom prostoru dejstvovala je 1. brigada 9. NOU divizije. U borbama od 27. do 31. marta 1944. ona je imala 2 poginula, 1 ranjenog i 2 nestala borca. Vidi tom V, knj. 26, dok. br. 75.

[5] Odnosi se na jedinice 36. NOU divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 10, 60, 79 i 92.

[6] Na tom prostoru dejstvovale su tada brigade 16. NOU divizije. Vidi dok. br. 42.

đu njima „glavar stožera“ part. „brigade“)[7] i 2 zarobljena.
Neprijatelj je odpočeo napadaje na Janju[8] (jugoiztočno Bijeljine). Protumjere su u toku.

. . .

Djelat. nepr. zrakopl.: Prigodom zračnog napadaja na Bihać 2. IV (Dnevno izvješće br. 94)[9] bačen je veći broj manjih bombi (5 i 15 kgr.). Šteta je neznatna, ali su gubitci u ljudstvu osjetljivi. 2 domobrana poginula, 7 težko ranjenih, 27 njemačkih vojnika poginulo, a oko 50 ranjeno. Od građanskog stanovništva poginulo je 100 i ranjeno 80 seljaka koji su se vraćali s mise. 2 kuće su izgorile, nekoliko vagona je oštećeno, a više konja ubijeno.

Ovom prigodom sudarila su se 2 neprijateljska zrakoplova u zraku. Jedan je eksplodirao, a drugi izgorio. Posada drugog zrakoplova iskočila je padobranima od kojih je 9 živih uhvaćeno (među njima 1 Židov Goldstein, a jedan navodno bivši jugoslovenski častnik).

Protuzrakoplovna obrana Sarajeva srušila je 3. IV jedan neprijateljski četvoromotorni zrakoplov 2 km j. Sarajeva. Za sudbinu posade ne zna se.

Prigodom bombardiranja Jasenice kod Mostara (Dnevno izvješće br. 94) nije bilo žrtava. Oštećene su želj. postaje Rodoč i Bačevići.

Kod. s. Rastošnice (23 km i. Tuzle) bacili su nepr. zrakoplovi odielo i obuću partizanima.[10]

---

[7] U tim borbama nije poginuo nijedan naš komandant brigade, već je samo lakše ranjen komandant 5. vojvođanske brigade. Vidi dok. br. 60.

[8] Taj napad je 31. marta 1944. izvela 17. majevička brigada. Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 163.

[9] Vidi dok. br. 171.

[10] Riječ je o anglo-američkim avionima koji su tada bacali ratni materijal jedinicama NOV i POJ.

. . .

Osobitosti: Noću 30/31. III odbijen je napadaj na posadu s. Mrkotić (5 km s.i.s. Teslića). Napadaj su izgleda izveli četnici.
U području Bihaća part. su opljačkali selo.
U Srebreničkom i Vlaseničkom kotaru partizani žurno novače mladiće.[11]
U okolici Zvornika zabranili su četnici seljacima dolaženje i donošenje namirnica u grad.

Događaji na prugama:

. . .

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

(M.P.) Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
Helbich

BR. 173

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELJENJA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 5. APRILA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ NA PODRUČJU JAJCA, TRNOVA I BRČKO – BIJELJINA[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 96/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
5. IV. 1944 g. 0900 sati

I OBĆI PREGLED:

Uzpješni podhvat u području Bijeljine, Hrv. Mitrovice,[2] Karlovca i istočne Krndije.

---

[11] Na tom području tada su dejstvovale jedinice 17. NOU divizije. Vidi dok. br. 168.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu MNO — Zgb, a mikrofilm u Arhivu V. I. I., reg. br. MNO — Zgb 4/334–336.

[2] Sremska Mitrovica

đu njima „glavar stožera“ part. „brigade“)[7] i 2 zarobljena.
Neprijatelj je odpočeo napadaje na Janju[8] (jugoiztočno Bijeljine). Protumjere su u toku.

. . .

Djelat. nepr. zrakopl.: Prigodom zračnog napadaja na Bihać 2. IV (Dnevno izvješće br. 94)[9] bačen je veći broj manjih bombi (5 i 15 kgr.). Šteta je neznatna. ali su gubitci u ljudstvu osjetljivi. 2 domobrana poginula, 7 težko ranjenih, 27 njemačkih vojnika poginulo, a oko 50 ranjeno. Od građanskog stanovništva poginulo je 100 i ranjeno 80 seljaka koji su se vraćali s mise. 2 kuće su izgorile, nekoliko vagona je oštećeno, a više konja ubijeno.

Ovom prigodom sudarila su se 2 neprijateljska zrakoplova u zraku. Jedan je eksplodirao, a drugi izgorio. Posada drugog zrakoplova iskočila je padobranima od kojih je 9 živih uhvaćeno (među njima 1 Židov Goldstein, a jedan navodno bivši jugoslovenski častnik).

Protuzrakoplovna obrana Sarajeva srušila je 3. IV jedan neprijateljski četvoromotorni zrakoplov 2 km j. Sarajeva. Za sudbinu posade ne zna se.

Prigodom bombardiranja Jasenice kod Mostara (Dnevno izvješće br. 94) nije bilo žrtava. Oštećene su želj. postaje Rodoč i Bačevići.

Kod. s. Rastošnice (23 km i. Tuzle) bacili su nepr. zrakoplovi odielo i obuću partizanima.[10]

---

[7] U tim borbama nije poginuo nijedan naš komandant brigade, već je samo lakše ranjen komandant 5. vojvođanske brigade. Vidi dok. br. 60.

[8] Taj napad je 31. marta 1944. izvela 17. majevička brigada. Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 163.

[9] Vidi dok. br. 171.

[10] Riječ je o anglo-američkim avionima koji su tada bacali ratni materijal jedinicama NOV i POJ.

Osobitosti:

. . .

Noću 30/31. III odbijen je napadaj na posadu s. Mrkotić (5 km s.i.s. Teslića). Napadaj su izgleda izveli četnici.
U području Bihaća part. su opljačkali selo.
U Srebreničkom i Vlaseničkom kotaru partizani žurno novače mladiće.[11]
U okolici Zvornika zabranili su četnici seljacima dolaženje i donošenje namirnica u grad.

Događaji na prugama:

. . .

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

(M.P.)

Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
Helbich

BR. 173

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELJENJA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 5. APRILA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ NA PODRUČJU JAJCA, TRNOVA I BRČKO — BIJELJINA[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 96/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
5. IV. 1944 g. 0900 sati

I OBĆI PREGLED:

Uzpješni podhvat u području Bijeljine, Hrv. Mitrovice,[2] Karlovca i istočne Krndije.

---

[11] Na tom području tada su dejstvovale jedinice 17. NOU divizije. Vidi dok. br. 168.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu MNO — Zgb, a mikrofilm u Arhivu V. I. I., reg. br. MNO — Zgb 4/334—336.

[2] Sremska Mitrovica

II PODRUČJA:

. . .

Jajce: Podhvat u području Jajca uspješno se nastavlja. Ustanovljeno je novo prikupljane neprijatelja oko Jajca.[3]

Sarajevo: Partizani u području Kijeva (6 km j.z. Trnova) odbijeni su prema jugu[4]. Trnovo je zauzeto unatoč jakog neprijateljskog otpora (Dnevno izvješće br. 85).[5]

Brčko-Bijeljina: Južno od Čelića i s. Mitrovići (20 km i.j.i. Čelića) ustanovljene su jače partizanske snage. Neprijateljski gubitci u području s.i. Bosne od 31. III do 2. IV. iznose: 211 poginulih (od toga 55 častnika) i 34 zarobljena.[6]
Plien: 30 pušaka.

Livno: Opaženo je prikupljanje jačih part. snaga 6—10 km s.z. od Livna.[7]

. . .

Djelat. vlast. zrakopl.: Izviđanje bojne zadaće, obskrba četa i bacanje promičbenih letaka.

. . .

Osobitosti: Kod Metkovića zarobljeno je 5 članova posade pogođenog neprijateljskog bombaša.

---

[3] Na tom području tada su dejstvovale jedinice 1. proleterske divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 14, 15 i 148.

[4] Borba je vođena sa 2. krajiškom brigadom. Vidi dok. br. 50 u ovoj knjizi i izvještaj Štaba 27. NOU divizije od 14. maja 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ o dejstvima u aprilu (dok. biće objavljen u tomu IV, knj. 25).

[5] Odnosi se na izvještaj operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 25. marta 1944. u kome se kaže:
„Nakon ogorčene borbe povukla se milicija sela Trnova (22 km j. Sarajeva) ispred jače skupine partizana. Partizani su ušli u Trnovo." (Mikrofilm reg. br. MNO — Zgb 4/303—305 u Arhivu V. I. I.)

[6] Naši gubici su netačno prikazani. Sem 5. vojvođanske brigade, koja je tada imala 12 mrtvih i 37 ranjenih boraca i rukovodilaca, i Posavsko-trebavskog NOP odreda, koji je imao oko 30 zarobljenih i ubrzo potom oslobođenih boraca, jedinice 16, 36. i 38. divizije tih dana nisu imale gubitaka. Vidi dok. br. 8, 10, 60, 82 i 167.

[7] Odnosi se na jedinice 9. NOU divizije. Vidi tom V, knj. 26. dok. br. 75.

Kod Stona (24 km j.i. Metkovića) pao je 1 neprijateljski bombarder.

. . .

U toku noći 31. III/1.IV jače partizanske snage napale su Teslićku četničku brigadu u Simićima (4 km z. Teslića) te je razpršili.[8] Četnici su se povukli na Kaćun (2 km z. Teslića).
Partizani u području Sinj — Livno odvode mužkarce, žene i djecu u području 18 km s.z. Glamoča.[9] 12.5 km i.s.i. Trebinja uništen je most na ž. pruzi Trebinje — Lastva.[10]

. . .

Događaji na prugama: Na pruzi Sunja — Bos. Novi 4. IV u 0005 sati između ž.p. Sunja i Majur uništena je i prevrnuta pruga u duljini od 600 metara, a u ž. postaji Majur zapaljeno 300 pragova. Promet je prekinut.[11]
Na pruzi Sarajevo — Mostar 2. IV u 1000 sati jedan neprijateljski zrakoplov prekinuo je bombama na 4 mjesta prugu kod želj. postaje Mostar.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Pročelnik operativnog odjela
(M.P.) glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
Helbich

---

[8] Vidi dok. br. 6, 71 i 73 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 23, dok. br. 156.

[9] U drugoj polovini marta 1944. njemačke jedinice su vršile pokolj stanovništva u selima oko Sinja, pa se narod sklanjao kod najbližih jedinica NOVJ. Opširnije o tome vidi tom V. knj. 26. dok. br. 126. 164 i 165.

[10] Most su srušile jedinice 12. hercegovačke brigade. Vidi dok. br. 38.

[11] Akciju je izvela 1. brigada 7. NOU divizije u sadejstvu sa 2. diverzantskim bataljonom (vidi tom V, knj. 26, dok. br. 105).

BR. 174

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELJENJA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 7. APRILA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ NA PODRUČJU BOSANSKOG NOVOG, DERVENTE, BRČKO — BIJELJINA I O ZAUZIMANJU UMČANA[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 98/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
7. IV 1944 g. 0900 sati.

I OBĆI PREGLED:

Uzpješni podhvati južno od Zagreba i kod Bos. Novog. Uzletište kod Banja Luke napadnuto od neprijateljskog zrakoplovstva.

II PODRUČJA:

* * *

Bos. Novi: U području 12 km s.z. Bos. Novog odbačene su nakon jakog odpora jače neprijateljske snage.[2] Neprijateljski gubitci: 26 poginulih. 10 ranjenih i 2 zarobljena. Vlastiti gubitci: 2 poginula i 10 ranjenih.

Derventa: Partizani i četnici napali su 5. IV naše uporište (1 vod) na Počivaljci (12 km j.j.i. Dervente) te ga svladali.[3] Jedan dio ljudstva zarobljen je a drugi nestao.

Brčko—Bijeljina: U nastavku podhvata na crti Brčko — Čelić potisnut je neprijatelj uz 22 poginulih, 6 zarobljenih, 2 prebjegla i preko

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu MNO — Zgb, a mikrofilm u Arhivu V. I. I., reg. br. MNO — Zgb 4/342—344.

[2] Odnosi se na jedinice 7. NOU divizije. Vidi tom V, knj. 26, dok. br. 28.

[3] Podatak je neistinit, jer su se četnici tada zajedno sa Nijemcima borili protiv partizana Pomenuti napad izvršile su jedinice 12. krajiške brigade. Opširnije o tome vidi dok. br. 73.

60 ranjenih part.[4] Plien: 4 puške i sanduk streljiva.

Sarajevo: Njemačke snage[5] zauzele su nakon jakog neprijateljskog odpora s. Umčane[6] (18 km j.j.z. Sarajeva). Neprijatelj se povukao prema j. istoku.

. . .

Djelat. vlast. zrakopl.: Bojne zadaće. izviđanja, obskrba i bacanje promičbenih letaka.

Djelat. nepr. zrakoplovstva:

6. IV u 1130 sati oko 36 neprijateljskih zrakoplova bombardirali i tukli strojničkom vatrom uzletište Zalužani kod Banje Luke. Na uzletištu je uništeno 4, a oštećeno 10 naših zrakoplova. Poginuo je nadporučnik Cvitan Galić te još 4 zrakoplovca, a ranjeno je: 1 zrakoplovni dočastnik i 6 zrakoplovaca. Na njemačkom uzletištu izgorilo je 6 zrakoplova.[7]

6. IV srušio se 1 neprijateljski zrakoplov kod Rudinšćine (11 km j.z. Novog Marofa).

. . .

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

(M.P.)

Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
Helbich

---

[4] Borba je vođena sa 3. i 5. vojvođanskom brigadom, koje su u borbama od 1. do 7. aprila imale 4 mrtva i 9 ranjenih boraca. Vidi dok. br. 79 i 92.

[5] Odnosi se na jedinice 7. SS divizije „Princ Eugen". Vidi dok. br. 177, napomenu br. 4 i 5.

[6] Borba je vođena sa jedinicama 27. divizije. Opširnije o tome vidi izvještaj njenog Štaba od 14. maja 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ (dok. biće objavljen u tomu IV, knj. 25).

[7] U izvještaju operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 8. aprila 1944. o tome se kaže:

„Naknadno je ustanovljeno da je pri napadaju neprijateljskih zrakoplova na uzletište Zalužani (kod Banja Luke) uništeno 11 naših zrakoplova, a 20 oštećeno, dok je njemačkih 16 uništeno." (Mikrofilm reg. br. MNO — Zgb 4/345 — 347, u Arhivu V. I. I.)

BR. 175

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELJENJA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 9. APRILA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ KOD BOSANSKE KRUPE, DERVENTE, BIJELJINE I ŠABANACA[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 100/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽNIČKIH SNAGA
9. IV 1944 g. 0900 sati.

I OBĆI PREGLED:

. . .

II PODRUČJA:

. . .

Bos. Krupa: Podhvatom u području zapadno — jugozapadno Bos. Krupe odbačen je neprijatelj iz s. Radića (8 km j.z. Bos. Krupe) uz 34 poginula i 21 zarobljenog partizana.[2]

Derventa: Od 60 nestalih domobrana na uporištu Počivaljci (12 km j.j.i. Dervente) naknadno se prikupilo 20 domobrana[3] (dnevno izvješće br. 99).

Bijeljina: 12 km j.z. Bijeljine raspršena je jedna neprijateljska sat uz 10 poginulih partizana.[4] Plien: 1 oklopni samovoz i 1 motor-kotur.

Sarajevo: Nadiranjem sa sjevera njemačke su čete zauzele s. Ostojići i Šabance[5] (7 i 9 km

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu MNO — Zgb, a mikrofilm u Arhivu V. I. I., reg. br. MNO — Zgb 4/348—350.

[2] Drugi bataljon 6. krajiške brigade u toj borbi imao je 4 mrtva i 16 ranjenih boraca. Opširnije o tome vidi dok. br. 49.

[3] Vidi dok. br. 174.

[4] Na tom prostoru su tada dejstvovale jedinice 16. NOU divizije. Iz njihovih izvještaja se ne vidi da su pretrpjele tolike gubitke. Vidi dok. br. 42.

[5] Odnosi se na dijelove 7. SS divizije. Vidi dok. br. 174.

s.z. Trnova), Kod k. 1586 (5.5 km s.z. Trnova) uništen je 1 partizanski stožer podpunim topovskim pogodkom.[6] Daljni podatci još nisu javljeni.

. . .

Djelat. vlast. zrakopl.: Uspješno su bombardirani partizanski postavi na desnoj obali r. Neretve na crti: Orlov Kuk — k. 723 — k. 455 i k. 471 (20 km j.i. Konjica).
Osim bojnih zadaća zrakoplovstvo je vršilo obskrbu i prienos tvoriva.

Djelat. nepr. zrakopl.: 3. IV oko 0900 sati bombardirana je iz zraka okolica Šekovića (26 km j.j.i. Tuzle) bez većeg učinka.

. . .

U toku manjih djelatnosti kod s. Badljevine i Prijedora poginulo 6 partizana, a zaplienjeno 2 puške.
7. IV prijavilo se podhvatnom zapovjedničtvu Križevci 7 vojnih neposlušnika, a podhvatnom zapovjedničtvu Kostajnice 3 vojna neposlušnika.

. . . . . .

Događaji na prugama: Na pruzi Konjic — Mostar 3. IV u 2330 sati napadnut je teretni vlak koji je naišao na minu između ž.p. Lisičići i Ostrožac. Stroj i službena kola iskočila, a teretna su djelomično spaljena.[7]

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Zast. pročelnika operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(BESTALL)
(M.P.) **Bestall**

---

[6] Prema izvještaju Štaba 27. NOU divizije od 14. maja 1944. tada na toj prostoriji nije bio uništen nijedan štab naših jedinica (dok. biće objavljen u tomu IV, knj. 25).

[7] Napad na voz je izveo Ramski NOP odred. Opširnije o tome vidi dok. br. 86.

BR. 176

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELJENJA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 10. APRILA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 101/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
10. IV 1944 g. 0900 sati

I OBĆI PREGLED:

Veći uspjesi u podhvatima kod Sunje, Bos. Novog, Karlovca, Knina, Brčkog i Trebinja.
Ustikolina je oslobođena.

II PODRUČJA:

. . .

Bos. Novi:

U podhvatu s. i. Bos. Novog odbijeni su napadaji jakih part. skupina (jačina oko 2 bojne) uz 63 poginula i 8 zarobljenih partizana.[2]
Prigodom progona odbačenog neprijatelja sa ceste sjeverno Nebljusi i južno Otoke poginula su 3 partizana i zaplienjena je 1 strojnica.[3]

Jajce:

Podhvatom jugoiztočno Jajca u toku 7. IV neprijatelj je prisiljen na povlačenje u smjeru sjevera i sjeveroiztoka te pokušava prieći r. Vrbas sjeverno od Jajca. Miniranjem mosta spriečen je prelaz partizanima.[4] Podhvat za uništenje partizana nastavlja se.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu MNO — Zgb, a mikrofilm u Arhivu V. I. I., reg. br. MNO — Zgb 4/351—353.

[2] Borba je vođena sa 2. i 3. bataljonom 11. krajiške brigade. Tom prilikom bataljoni su imali 3 mrtva, 6 ranjenih i 2 nestala borca. Vidi dok. br. 49.

[3] Na komunikaciji Bihać — Nebljusi — D. Lapac tada su dejstvovale jedinice 6. proleterske divizije. Vidi dok. br. 166.

[4] Odnosi se na 13. proletersku brigadu „Rade Končar". Njoj tada nije uspjelo da se prebaci u zapadnu Bosnu, već je to učinila 22. aprila. Vidi dok. br. 14, 94 i 177.

Bugojno: 7. IV odbijen je napadaj partizana na Bugojno.
Upućena su pojačanja posadi u s. Veselu (3 km j.z. Bugojna), koje je obkoljeno od partizana.[5]

. . .

Brčko—Bijeljina: U toku 7. IV odbijeni su napadaji partizana na naša uporišta j.z. Palanke (12 km j.z. Brčkog) i u Koraju. Poginulo 22 i zarobljeno 14 partizana.[6] Plien: 1 strojnica, nešto ručnog vatrenog oružja i strjeljivo.
Naši razviđački dielovi pročistili su područje južno od Bijeljine.

Goražde—Foča: 9. IV njemačke i naše snage zauzele su Ustikolinu (9 km s. Foče) koja je prolazno bila u partizanskim rukama.[7]

Djelat. vlast. zrakopl.: Na području Papuka bombardirana su obskrbna skladišta partizana u Zvečevu, Voćinu i Slatinskom Drenovcu.
Osim toga zrakoplovstvo je vršilo bojne zadaće, izviđanja, snimanja, prienos strieljiva i bacanje promičbenih letaka.

. . .

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Zast. pročelnika operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(BESTALL)
(M.P.) **Bestall**

---

[5] Napad na s. Veselu izvela je 7. krajiška brigada. Opširnije o tome vidi dok. br. 86.

[6] U tom napadu 5. vojvođanska brigada imala je 3 poginula, 3 teže i 7 lakše ranjenih boraca. Na Koraj ona tada nije napadala. Vidi dok. br. 92.

[7] U Foči se tada nalazila 16. muslimanska brigada. Vidi izvještaj Štaba 27. divizije od 14. maja 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ za april (dok. biće objavljen u tomu IV, knj. 25).

BR. 177

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELJENJA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 11. APRILA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ NA PODRUČJU JAJCA, MRKONJIĆ-GRADA, KALINOVIKA I FOČE[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 102/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
11. IV 1944. g. 0900 sati.

I OBĆI PREGLED:

Foča je oslobođena.
Pojačana zrakoplovna i podmornička djelatnost na obalnom području.
U Varcar Vakuf ušli su partizani.

II PODRUČJA:

Jajce:

Završen je podhvat u području j.i. Jajca. Ukupni neprijateljski gubitci: 103 poginula (2 častnika), 37 zarobljenih i mnogo ranjenih partizana.[2] Plien: 2 strojnice, 46 pušaka, 2 strojosamokresa, strieljivo i 15 konja.
9. IV partizani su ušli u Varcar Vakuf.[3] Pojedinosti još nisu javljene. (Spoj dnevno izvješće br. 97/44).

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu MNO — Zgb, a mikrofilm u V. I. I., reg. br. MNO — Zgb 4/354—356.

[2] S namjerom da se iz srednje Bosne prebaci preko rijeke Vrbasa u zapadnu Bosnu, 13. proleterska brigada „Rade Končar" se prikupila na prostoru Jajce — Vijenac — Biokovina. Otkrivši to, neprijatelj je, 5. aprila 1944, porušio most na Vrbasu i u napadu koji je trajao do 9. aprila odbacio ju je sa sektora Jajce na sektor s. Umoljani — s. Koričani — Petrovo polje — s. Vitovlje. U tim borbama brigada je imala 22 poginula, 1 ranjenog i 17 zarobljenih boraca. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 13. proleterske brigade „Rade Končar" od 1. maja 1944. Štabu 1. proleterske divizije o borbama u aprilu. (Arhiv V. I. I., reg. br. 23/2, k. 727.) O tome vidi i dok. br. 14, 94 i 176 u ovoj knjizi.

[3] U Mrkonjić-Gradu su tada bili dijelovi 13. krajiške brigade. Opširnije o borbama oko tog mjesta vidi dok. br. 40, 45 i 132.

Kalinovik: Prije nekoliko dana odpočeo je podhvat južno od Sarajeva. Isti se uspješno nastavlja. 9. IV njemačke snage ušle su u Kalinovik i uzpostavile vezu s njemačkom južnom podhvatnom skupinom.[4]

Foča: U produženju podhvata u smjeru Goražde — Ustikolina njemačke čete zauzele su 9. IV Foču.[5] Podhvat se nastavlja.

. . .

Djelat. vlast. zrakopl.: Vršilo bojne zadaće.

Djelat. nepr. zrakopl.: Živa neprijateljska zrakoplovna razviđačka djelatnost nad obalnim područjem.

. . .

Osobitosti: U blizini kolodvora u Metkoviću u posebničkom stanu ubili su partizani 2 ustaše, a 3 su težko ranili.
U Imotskom ubijen je navodno četnički kapetan Lujo Kargotić, zapovjednik četničkog bataljona u Stolcu.

. . .

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Zast. pročelnika operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(BESTALL)
(M.P.) **Bestall**

---

[4] i [5] U izvještaju Komande Zapada od 10. aprila 1944. o tome se kaže:

„... Balkan...

...V. SS-brd. korpus: 7. SS-brd. div.: Naše snage, koje su se sjedinile kod Kalinovika u svome daljem nastupanju ka istoku, slomivši otpor neprijatelja, koji je imao gubitke, zauzele su Foču, a bande se povukle ka istoku i jugu...“ (Arhiv V. I. I., reg. br. mikrofilm Minhen N-9/741—877.) Na prostoru Foča — Kalinovik tada je dejstvovala 27. NOU divizija. Opširnije o tome vidi izvještaj njenog Štaba od 14. maja 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ o dejstvima u aprilu (dok. biće objavljen u tomu IV, knj. 25).

BR. 178

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELJENJA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 15. APRILA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ NA PODRUČJU DOBOJ – TESLIĆ I KOD DIVUŠE[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 106/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
15. IV 1944 g. 0900 sati

I OBĆI PREGLED:

Podhvat u području Doboj—Teslić uspješno je završen.
Brojni napadaji neprijateljskog zrakoplovstva na obalnom području i polaganje mina na Dunavu.

II PODRUČJA:

. . .

Kostajnica: Noću 12/13. IV jače partizanske snage napale su naše uporište u s. Divuša (13 km j.z. Kostajnice). Neprijatelj je odbijen bez vlastitih gubitaka.[2] Neprijateljski gubitci nisu poznati.

. . .

Doboj—Teslić: U podhvatu u području Doboj — Teslić 12. IV poginulo je 20, a zarobljen 21 partizan. Zaplienjena su 3 težka bacača, 1 laki bacač, više pušaka i raznog tvoriva.[3]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu MNO — Zgb, a mikrofilm u Arhivu V. I. I., reg. br. MNO — Zgb 4/365—367.

[2] Napad na s. Divušu je izveo jedan bataljon 1. brigade 7. NOU divizije. Vidi tom V, knj. 26, dok. br. 47.

[3] Borba je vođena sa jedinicama 11. NOU divizije. Međutim, podaci o našim gubicima su netačni. U prvoj polovini aprila ukupni gubici svih jedinica divizije su bili: 8 mrtvih, 2 ranjena i 11 nestalih boraca. Vidi dok. br. 71 i 193.

. . .

Osobitosti: Prigodom borbi 10. km j.i. Koraja (29 km z.j.z. Bijeljine) opaženo je da neprijatelj razpolaže velikom količinom strijeljiva, mnogobrojnim strojnicama i protuoklopnim puškama.[4]
(Spoj dnev. izv. br. 103 — osobitosti).

. . .

Događaji na prugama: Na želj. pruzi Bos. Novi — Banja Luka noću 9/10. IV između ž.p. Kozarac i Hadžimehtić partizani su porušili želj. prugu i prevrnuli je niz nasip u dužini od 1300 metara.[5]
Na želj. pruzi Bos. Novi — Bihać 12. IV između želj. postaje Blatna i Otoka minama je oštećena želj. pruga i most razpona 15 metara.[6] Popravci su u toku.

Na želj. postaji Sl. Brod 14. IV u 1600 sati omogućen je promet po jednom kolosjeku. Promet Sl. Brod — Bos. Brod još je u prekidu.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
(M.P.) **Helbich**

---

[4] Odnosi se na borbu koja je 12. aprila 1944. vođena s 5. vojvođanskom brigadom. Vidi dok. br. 92.

[5] Prugu su rušile jedinice 4. NOU divizije. Vidi dok. br. 49.

[6] U izvještaju Dragana Marina, delegata 4. NOU divizije, od 28. aprila 1944. Štabu divizije o akcijama diverzantskih četa „Grmeč", „Kozara" i „Prosara" o tome se kaže:

„Četa „Grmeč": 12. IV o. m. Potrgana pruga Blatna — Otoka u dužini 259 m, bačen jedan most na cesti dug 12 metara betonski. Bačen jedan most na pruzi 5 m..." (Arhiv V. I. I., reg. br. 24—2, k. 678 A.)

BR. 179

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELJENJA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 17. APRILA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI I HERCEGOVINI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 108/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
17. IV 1944 g. 0900 sati.

I OBĆI PREGLED:

Podhvati u sjeveroiztočnoj Bosni i u području Jajca uspješno se nastavljaju.

II PODRUČJA:

. . .

Bihać: Na odsjeku Dobro Selo — Suvaja (36 i 48 km j.j.i. Bihaća) jače skupine partizana vrše prepade na obskrbnu cestu.[2] 14. IV napadnuta je obskrbna preselica vatrom bacača. Vlastiti gubitci: 1 poginuo i 1 ranjen. Pristiglim pojačanjem preselica se probila.

. . .

Livno: Noću 13/14. IV odbijeni su manji napadaji part. na Livno iz s.z. smjera.[3]

Jajce: 15. IV poduzela je 1 borbena skupina podhvat u cilju oslobođenja Varcar Vakufa.[4] Vlastito zrakoplovstvo bombardiralo je i tuklo strojničkom vatrom pri-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu MNO — Zgb, a mikrofilm u Arhivu V. I. I., reg. br. MNO — Zgb 4/371—373.

[2] Odnosi se na jedinice 6. proleterske divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 166.

[3] Na prostoru sjeverozapadno od Livna tada su dejstvovale jedinice 3. proleterske (krajiške) brigade. Vidi dok. br. 78.

[4] i [5] O borbama za Mrkonjić-Grad vidi dok. br. 61 i 157.

kupljanje partizana (300 ljudi i 150 tovarnih konja) sjeverozapadno od Jajca.[5]

D. Vakuf: 14. IV odbijen je slab neprijateljski napadaj na D. Vakuf.[6]

Brčko—Bijeljina: Podhvat u sjeveroiztočnoj Bosni nastavlja se. Neprijatelj se povlači u jugozapadnom smjeru.[7]
14. IV čišćeno je područje Srb. Trnova (15 km j.z. Bijeljine). Istog dana progonjena je i razpršena 1 part. skupina u području Bijeljine. Neprijateljski gubitci: 19 poginulih, 55 zarobljenih partizana, a 233 partizanska suradnika i pomagača su uhićena.[8] Plien: 20.000 puščanih naboja, 16 pušaka, ručno vatreno oružje i 3 sprave za obskrbu tvorivom iz zraka.

Sarajevo: Nastavlja se progon neprijatelja preko Umoljana (18 km z. Trnovo) u smjeru juga i jugozapada.[9]

Višegrad: 14. IV jedna vlastita borbena skupina stigla je u Višegrad i Dobrun radi zatvaranja crte: Dobrun — Doboj protiv prodora komunista iz Srbije.

---

[6] Deveta krajiška brigada je tada manjim dijelovima vršila demonstrativni napad na D. Vakuf. Opširnije o tome vidi dok. br. 144.

[7] Ta dejstva izvodila je 13. SS Divizija („Handžar"). Tada su vođene žestoke borbe sa 4. vojvođanskom brigadom i Mačvanskim NOP odredom na prostoru s. Atmačić — s. Trnova — s. G. Pilice. Po naređenju Štaba 16. NOU divizije brigada i odred povukli su se 12. aprila ka s. G. Krćini. (Vidi dok. br. 167 u ovoj knjizi i dok. reg. br. 8—3, k. 969 u Arhivu V. I. I.)

[8] Na području Bijeljine tada nije razbijena nijedna naša jedinica, sem što je neprijatelj uspio da pronađe izvjestan broj baza naših ranjenika koji su bili smješteni po zemunicama. Pripadnici 13. SS divizije su ih, gotovo uvijek, na licu mjesta streljali. Pored toga ubijali su i hapsili stanovnike koji nisu htjeli sarađivati s njima. Opširnije o tome vidi referat o djelatnosti pripadnika 13. SS divizije koji je, na osnovu njihovih izjava u istrazi, sastavila Komisija za utvrđivanje ratnih zločina. U njemu se navode imena žrtava i nazivi mjesta u kojima su vršena zlodjela. (Arhiv V. I. I., reg. br. 25/4, k. 9.) O tome vidi i dok. br. 181, napomenu br. 3 u ovoj knjizi i Zbornik dokumenata sanitetske službe u NOR jugoslovenskih naroda, knj. 1, dok. br. 235 i 245.

[9] Prema izvještaju Štaba 27. NOU divizije od 14. maja 1944. borba je vođena sa 19. birčanskom brigadom. Brigada se tada sa prostora s. Umoljani — s. Rakitnica prebacila preko rijeke Neretve u s. Zaborane (dok. biće objavljen u tomu IV, knj. 25).

Nevesinje: 14. IV zauzet je D. Lukavac (22 km j.i. Nevesinja). Oko 300 partizana odbačeno je prema jugoiztoku.

Djelat. vlast. zrakopl.: 14. IV vlastito zrakoplovstvo napalo je uspješno part. nastanbe u području Suvaja — Srb (48 km j.j.i. Bihaća).

Djelat. nepr. zrakopl.: Noću 13/14. IV neprijateljsko zrakoplovstvo bacalo je partizanima obskrbu u šumama između Bosuta i Save.

. . .

16. IV velike skupine neprijateljskih bombardera i lovaca preletile su preko srednjeg i iztočnog diela državnog područja u smjeru jug — sjever i obratno.

. . .

. . .

Događaji na prugama: Na pruzi Bos. Novi — Bihać u noći 15/16. IV između ž.p. Otoka i Bos. Krupa te želj. postaje Bos. Krupa i Grmuša minirana je i prevrnuta želj. pruga.

. . .

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
Helbich

Opazka: Istodobno sa napadajem neprijateljskog zrakoplovstva na uzletište Zemun, napalo je oko 150 zrakoplova središte Beograda. Vojnički gubitci su neznatni a građanski su osjetljivi.

BR. 180

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELJENJA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 19. APRILA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ NA PODRUČJU TUZLE, ROGATICE I KONJICA[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 110/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
19. IV. 1944 g.

I OBĆI PREGLED:

. . .

Živahna djelatnost neprijateljskog zrakoplovstva na obalnom području.

II PODRUČJA:

. . .

Tuzla: U sukobu između naših snaga i partizana kod Prnjavora i Lipovice (18 i 14 km j.i. Tuzle) 14. IV poginulo je 5 partizana. Vlastiti gubitci: 2 poginula i 7 ranjenih.[2]

Tuzla je ponovno ugrožena iz smjera jugoiztoka i iztoka gdje su se partizani primakli mjestu na 11—17 km.[3]

Rogatica: Iz područja 15 km s.z. Rogatice odbačene su neprijateljske skupine 15. IV prema sjeveru.[4]

Konjic: 16. IV u području 15—20 km j.i. Konjica naše postrojbe razpršile su jednu briga-

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu MNO — Zgb, a mikrofilm u mikroteci V. I. I., reg. br. MNO — Zgb 4/378—380.

[2] Borba je vođena sa 3. vojvođanskom brigadom, koja je tada zauzela s. Prnjavor. Vidi dok. br. 79.

[3] Odnosi se na jedinice 16. i 36. NOU divizije. Vidi dok. br. 79, 92 i 167.

[4] Vjerovatno se odnosi na Romanijski NOP odred koji je tada dejstvovao na prostoru s. Mičivode — s. Mandra. Vidi dok. br. 165 i 168.

du 27. partizanske „divizije" oko 500 ljudi).[5]

. . .

Djelat. nepr. zrakopl.: Kod Trebinja napadnut je 13. IV vlak od lovaca. Onesposobljen stroj.

. . .

Kod Mostara srušen 1 nepr. zrakoplov. 3 zarobljena, kod Sv. Ivana Zeline uhićen jedan amerik. zrakopl. poručnik.

Općenito: Izviđačka djelatnost u području D. Stubice, Varaždina, Banove Jaruge, Siska, Knina, Jajca i Imotskog. U ovim djelatnostima gubitci neprijatelja iznose: 12 poginulih, 1 ranjen i 10 zarobljenih partizana. Vlastiti gubitci: 2 ustaše poginula, 5 ranjeno, a 2 su nestala.

. . .

Događaji na prugama: Na pruzi Banja Luka — Prijedor do daljnjega obustavljen je svaki promet po nalogu njemačkih vojničkih oblasti.[6]

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
Helbich

---

[5] Prema izvještaju Štaba 27. divizije od 14. maja 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ o borbama u aprilu na toj prostoriji su tada dejstvovale 2. krajiška i 19. birčanska brigada. U borbama od 12. do 16. aprila, sem 19. brigade koja je imala 8 mrtvih, 1 ranjenog i oko 30 zaostalih boraca za vrijeme pokreta (većinom Italijani), drugih gubitaka nije bilo (dok. biće objavljen u tomu IV, knj. 25).

[6] Jedinice 5. korpusa NOVJ su 19. aprila 1944. napadale Prijedor, Martin Brod i Ivanjsku a istovremeno je rušena željeznička pruga Bos. Novi — Prijedor — Banja Luka. Nijemci su zbog toga morali da preduzmu ovakve mjere. Vidi o tome dok. br. 75, 117 i 157.

BR. 181

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELJENJA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 20. APRILA 1944. O BORBAMA NA PODRUČJU TUZLA — BIJELJINA — BRČKO[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 111/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
20. IV. 1944 godine

I OBĆI PREGLED:

Podhvati u Majevici, te kod Brinja i Gračaca nastavljaju se uspješno.
Živa djelatnost neprijateljskog zrakoplovstva na obalnom području.
Jače part. snage ugrožavaju tuzlansko područje s jugoiztoka.

II PODRUČJA:

Brčko—Bijeljina: U toku podhvata borbenih skupina iz Bukovika (10 km j.z. Brčkog) dostigla je 17. IV jedna naša borbena skupina Gradačac.[2] Prigodom čišćenja područja Srb. Trnova (15 km j.z. Bijeljine) ukupni neprijateljski gubitci do 17. IV iznose: 93 poginula, 138 zarobljenih partizana,[3] a 2 partizana su prebjegla. Plien:

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu MNO — Zgb, a mikrofilm u Arhivu V. I. I., reg. br. MNO — Zgb 4/381—383.

[2] Vidi dok. br. 64.

[3] Odnosi se na naše ranjenike koji su tada bili sklonjeni po bazama na tom području. U depeši Štaba 38. divizije od 21. aprila 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ o tome se kaže:

„Sa 17 brig. smo na Barama — Pilici. Neprijatelj aktivan i nalazi se u Trnovi i okolini, od Zabrđa do Čelića, preko Tobuta — Lopara — Vakufa i dalje u Posavini.

U Trnovi baze otkrivene, nastradalo 180 drugova. Prihvatili smo sve pokretne [ranjenike — prim. red.].

U borbama kod Jasenice, Ražljeva i prilikom probijanja do Bara 17 brigada nanijela je neprijatelju velike gubitke.

M. V.“

(Knjiga depeša Štaba 38. NOU divizije u Arhivu V. I. I., reg. br. 1—4, k. 1258.)

veće količine ručnog vatrenog oružja, ručnih bombi, strjeljiva i opreme. Uništena su 43 partizanska bunkera. Podhvat se nastavlja.

Tuzla: Borbe s partizanima kod uporišta Prnjavora i Dubnice (17 km j.i. Tuzle) produžene su i 17. IV upućeno je pojačanje.[4] Posada Tuzle uzpostavila je spoj sa podhvatnim hrvatskim SS postrojbama kod Lopara (15 km s.i. Tuzle). Partizani se okupljaju u selima Turković i Gračanica (17 km j.i. Tuzle) te ugrožavaju područje Tuzle, vjerojatno sa namjerom olakšanja stanja partizanskih zalaznica u Majevici.

- - -

Djelat. vlast. zrakopl.: U toku 17 i 18. IV protuzrakoplovno topničtvo i njemački lovci srušili su nad našim državnim područjem 9 neprijateljskih zrakoplova.

Djelat. nepr. zrakoplovstva:

- - -

Neprijateljski zrakoplovi opetovano su polagali mine u Dunavu.
18. IV od 32 neprijateljska zrakoplova koji su preleteli Mostar srušena su 2. Jedan od njih je pao na jedno sklonište u Mostaru, gdje ima 10 osoba poginulih i ranjenih. 3 člana posade zarobljena su, a ostali su izgorili.

Događaji na prugama: 19. IV u 0800 sati uzpostavljen je redovit promet na normalnom i uzkom kolosjeku za ž.p. Sl. Brod — Bos. Brod.

- - -

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
Helbich

(M.P.)

---

[4] Vidi dok. br. 167 i 193

BR. 182

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELJENJA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 21. APRILA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 112/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
21. IV. 1944 g.

I OBĆI PREGLED:

Odbijen je jak noćni napadaj na Prijedor.
Naše čete zauzele su Kotor Varoš.
Neprijatelj, koji je s juga prolazno ugrožavao područje Tuzle, uzmiče nakon naših poduzetih protumjera u smjeru Kladnja.

II PODRUČJA:

. . .

Kostajnica: U širem području Kostajnice izvršeno je 18. IV čišćenje od zaostalih neprijateljskih skupina.[2] 4 partizana su poginula, 1 je zarobljen. Zaplijenjeno je više pušaka.

Bihać: Noću 17/18. IV odbijen je napadaj partizana na uporišta južno Bihaća kod Nebljuha. 9 poginulih partizana pronađeno.[3]
U podhvatu j.z. i zapadno ceste Suvaja — Mazin neprijatelj uzmiče u smjeru juga i jugozapada. te je ostavio 8 poginulih, 4 partizana su prebjegla. Uništena su 2 skladišta strjeljiva i zaplienjeno jedno skladište soli.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu MNO — Zgb, a mikrofilm u Arhivu V. I. I., reg. br. MNO — Zgb 4/384—386.

[2] Vidi dok. br. 117.

[3] Prema izvodu iz operacijskog dnevnika 6. proleterske divizije od napada na to mjesto se odustalo zbog pridolaska novih pojačanja neprijatelju. (Vidi dok. br. 166.)

Prijedor: Noću 19/20. IV odbijen je jak usredotočen i od topničtva poduprt napadaj partizana na Prijedor i na uporište Martin Brdo (12 km s.z. Prijedora) uz osjetljive gubitke po neprijatelja.[4] Gubitci i plien javiti će se naknadno.

Banja Luka: 20. IV naše čete zauzele su Kotor Varoš (24 km j.i. Banje Luke), koji je prolazno bio u neprijateljskim rukama.[5]
Neprijatelj je razpršen i uzmiče u sjevernom, iztočnom i južnom smjeru.

* * *

Derventa: 18. IV u jutro povučena je slaba posada uporišta Foče (17 km j.i. Dervente) pred nadmoćnim partizanskim snagama.[6]

Brčko — Bijeljina: U nastavku podhvata južno Vakufa (22 km j. Brčkog) zauzeti su 18. IV visovi i zaplienjena 2 topa od 10 cm.[7]
Kod Srb. Trnove (15 km j.z. Bijeljine) neprijateljski gubitci 18. IV popeli su se na 240 poginulih.[8] Zaplienjeno je 27 pušaka. Strojničkom vatrom srušen je 1 neprijateljski zrakoplov i zarobljen vođa zrakoplova.

Tuzla: Neprijatelj uzmiče k jugu.
Posade uporišta Prnjavora i Dubnice (17 km j.i. Tuzle) pojačane pristiglim četama prešle su 18. IV u napadaj i odbacile neprijatelja.[9]

---

[4] Napad na pomenuta mjesta je izveo 5. korpus NOVJ. Bliže o tome vidi dok. br. 75, 117 i 157.

[5] O ulasku neprijateljskih snaga u Kotor-Varoš vidi dok. br. 103.

[6] Na tom prostoru je tada dejstvovala 5. kozarska (krajiška) brigada. Vidi dok. br. 91, 98 i 101.

[7] Redakcija nije mogla da ustanovi kojoj su jedinici pripadali pomenuti topovi. Sjeverozapadno od Vakufa na prostoru s. Maoče — Karavlaške tada je dejstvovala 17. majevička brigada. Vidi o tome knjigu depeša Štaba 38. NOU divizije (Arhiv V. I. I., reg. br. 1—4, k. 1258).

[8] Vidi o tome dok. br. 181, objašnjenje br. 3.

[9] Vidi dok. br. 193.

. . .

Djelat. nepr. zrakopl.: 19. IV. neprijateljski lovci napali su strojnicama Gruž i Metković bez učinka.

Općenito: U području Bjelovara, Jajca, Bugojna i Rame razviđačka djelatnost naših četa. Gubitci neprijatelja: 23 poginula, 3 ranjena, zarobljen 21 partizan. Vlastiti gubitci: 1 domobran poginuo.

. . .

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)

(M.P.) **Helbich**

BR. 183

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELJENJA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 22. APRILA 1944. O NAPADU JEDINICA NOV I POJ NA PRIJEDOR I O BORBAMA NA PODRUČJU BANJE LUKE I JAJCA[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 113/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
22. IV 1944 godine

I OBĆI PREGLED:

. . .

II PODRUČJA:

. . .

Prijedor: Izvješće o odbranbenom uspjehu kod Prijedora:
Napadaj na Prijedor počeo je 19. IV u 2400 sati i trajao je do sati 20. IV.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu MNO—Zgb, a mikrofilm u Arhivu V. I. I., reg. br. MNO — Zgb 4/387—389.

Napadalo je 8 partizanskih „brigada" sa svim vrstama lakog i težkog pješačkog naoružanja i topničtvom.[2] Hrabrim držanjem Gorskog zdruga napadaj je odbijen i neprijatelj, koji je bio prolazno prodro vanjsku odbranbenu crtu na jednom mjestu, izbačen je energičnim protunapadajem Pričuve te je progonjen.[3] Pronađeno je 67 poginulih, a zarobljeno je 13 partizana.[4] Plien: 3 strojopuške, 12 pušaka, sanduk protuoklopnih granata i drugo strieljivo. Vlastiti gubitci: 8 poginulih, 26 ranjenih (2 častnika) i 2 domobrana nestala. (Vidi dnevno izvješće br. 112).[5]

20. IV u 2300 sati odbijen je ponovni pokušaj napadaja na Prijedor s jugoiztočne strane.

Banja Luka: 18. IV u podhvatu čišćenja u smjeru Han Kola (11 km j.z. Banje Luke) neprijatelj je odbačen prema jugozapadu i jugu bez vlastitih gubitaka.[6] Neprijateljski gubitci nisu poznati.

Jajce: U podhvatu sjeverno od ceste Turbe — Jajce 19. IV odbačen je neprijatelj uz 6 poginulih i oko 20 ranjenih partizana.[7] Vlastiti gubitci: 3 Niemca ranjena.

Djelat. vlast. zrakopl.: Vršilo je izviđanja, prenos ranjenika i zdravstvenog tvoriva te bacanje promičbenih letaka.

---

[2] U napadu na sam grad Prijedor učestvovale su tri nepotpune brigade, dok su druge tri brigade zatvarale pravce od Banje Luke i Bos. Novog i imale zadatak da, po mogućstvu, likvidiraju Ivanisku i Martin-brdo. Bliže o jačini naših snaga i organizaciji napada vidi dok. br 75.

[3] Bliže o borbama za Prijedor vidi dok. br. 117.

[4] Prema izvještaju Štaba 4. NOU divizije naši gubici iznosili su 26 poginulih i 112 ranjenih boraca. Vidi dok. br. 117.

[5] Vidi dok br. 182.

[6] Borba je vođena sa 15. krajiškom brigadom. Vidi dok. br. 157.

[7] Na tom prostoru je tada bila 13. proleterska brigada „Rade Končar", koja se toga dana počela prebacivati preko r. Vrbasa u zapadnu Bosnu. Prebacivanje je trajalo sve do 22. aprila 1944. Prema izvještaju Štaba te brigade od 1. maja 1944. Štabu 1. proleterske divizije za april, ona tada nije imala gubitaka. (Arhiv V. I. I., reg. br. 23/2, k. 727.)

Njemačko zrakoplovstvo uspješno je napalo visove i mjesta oko Prijedora, gdje su se zadržavale skupine partizana poslije neuspjelog napadaja na Prijedor. Njemačko zrakoplovstvo osujetilo je pokret i skupljanje partizana na visovima južno Gračanice (7 km j.i. Bugojna).

* * *

Obćenito: Izviđačke djelatnosti u području Siska, Novske, Pakraca. Požege,[8] Sušaka, Splita, Hvara, Sinja, Sokolca, Konjica i Nevesinja. Tom prigodom poginulo je: 28, ranjeno 7 i zarobljen 1 partizan. Zaplienjeno je: 8 pušaka, 20 kgr eksploziva, 1 pisaći stroj i promičbeno tvorivo. Vlastiti gubitci: 1 vojničar ranjen.

* * *

Osobitosti: 20. IV srušena su u Mostaru 3 neprijateljska 4 motorna zrakoplova.

* * *

Događaji na prugama: Na pruzi Bos. Brod — Doboj 19. IV u 0520 sati između ž.p. Johovac i Rudanka partizani su minirali želj. prugu. Od teretnog vlaka, koji je naišao izkliznuo je stroj i 4 kola, a 4 se prevrnula. Jedna kola sa vojnom opremom izgorila su. Jedan ustaša i 2 njemačka vojnika ranjeni su.[9]

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Pročelnik operativnog odjela
glavnostoženi podpukovnik
(HELBICH)

(M.P.) **Helbich**

---

[8] Slavonska Požega

[9] Voz je uništila 5. kozarska (krajiška) brigada. Opširnije o tome vidi dok. br. 98.

BR. 184

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELJENJA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 24. APRILA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 115/44.

OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA

24. IV 1944 god.

I OBĆI PREGLED:

U toku su uspješni podhvati kod Trnova (u području Sarajeva), te kod Novog (Vinodol). Obranbeni uspjesi na o. Mljetu.

Ivanec i Feričanci izpražnjeni od vlastitih četa.

4 neprijateljska zrakoplova srušena, 2 se prinudno spustila.

II PODRUČJA:

* * *

Bos. Dubica: Noću 23/24. IV uspjele su jače partizanske snage prolazno prodrijeti u Bos. Dubicu, gdje su zapalile nekoliko kuća, ali su smionim protunapadajem posade izbačeni iz mjesta i protjerani su uz osjetljive gubitke.[2]

* * *

D. Lapac: Na celoj obskrbnoj cesti Bihać — Knin popustila je djelatnost neprijatelja.[3]

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu MNO — Zgb, a mikrofilm u Arhivu V. I. I., reg. br. MNO — Zgb 4/393—395.

[2] U izvještajima Gradiško-lijevčanskog od 27. aprila i Kozarskog NOP odreda od 13. maja 1944. Štabu 4. NOU divizije kaže se da su oni tada dejstvovali neposredno oko Bos. Dubice ali ne stoji da su upadali u nju. Sem jednog neprijateljskog ispada iz Bos. Dubice, 20. aprila, prema Gradiško-lijevčanskom odredu, kada je neprijatelj uz gubitke od 1 mrtvog i 5 ranjenih vojnika ponovno vraćen u Bos. Dubicu, drugih borbi nije bilo (Arhiv V. I. I., reg. br. 29—2, k. 768 A i reg. br. 15—3, k. 1625).

[3] Na toj komunikaciji su tada dejstvovale jedinice 6. proleterske divizije. Vidi dok. br. 166.

21. IV u podhvatu na području Lapac — Srb u borbi sa jačim neprijateljskim snagama 4 km i.j.i. Srba poginuo je 131 partizan.[4] Vlastiti gubitci: 6 poginulih, 8 ranjenih i 6 nestalih.

Brčko—Bijeljina: Sa područja j.z. Bijeljine protjerana je 21. IV partizanska skupina u smjeru jugoiztoka i juga. Nađeno je 39 poginulih, 11 zarobljenih i 8 prebjeglih partizana.[5] Plijen: 146 sanduka topovskog strijeljiva 7 i 10 cm, velik broj ručnog vatrenog oružja, žita i namirnica.

Foča: Naše postrojbe kod Foče nanijele su neprijatelju osjetljive gubitke od 37 poginulih, 100 zarobljenih.[6] Zaplienjeno 26 pušaka i 2 strojnice.

Rogatica: Kod Blažijevića (14 km s.i. Rogatice) naše postrojbe noću 17/18. IV pobile su 35, a zarobile 25 partizana.[7]

Sarajevo: Nastavlja se podhvat kod Trnova (22 km j. Sarajeva). 21. IV poginulo je 5, zarobljena su 2 partizana.
U toku su podhvati njemačkih četa za obkoljavanje 1 part. „brigade" (500 ljudi i 300 tovarnih konja) 9 i 7 km s.z. Trnova.[8] 21. IV napadnuta je ova „brigada" od njemačkog zrakoplovstva.

. . .

Djelat. vlast. zrakopl.: Vršilo bojne zadaće i bacalo promičbene letake.

---

[4] Prema izvještaju Štaba 3. proleterske (ličke) brigade ta borba je vođena 20. aprila. Brigada je imala 8 mrtvih, 11 ranjenih i 1 zarobljenog borca. Opširnije o toj borbi vidi dok. br. 100

[5] Vidi dok. br. 181 napomenu br. 3.

[6] Južno od Foče je tada dejstvovala 16. muslimanska brigada, ali nije imala gubitaka. Vidi dok. br. 107.

[7] Prema izvještaju Štaba 17. NOU divizije borbu je toga dana vodila 15. majevička brigada kod s. Grkići — Vraneši i tom prilikom imala 2 lakše ranjena borca. Vidi dok. br. 168.

[8] Vjerovatno se misli na neku od brigada 27. NOU divizije (2. krajišku ili 19. birčansku) jer su se one tada kretale preko Treskavice pl. ka s. Sjetlini. Vidi o tome izvještaj Štaba 27. NOU divizije od 14. maja 1944 (dok. biće objavljen u tomu IV, knj. 25).

Djelat. nepr. zrakopl.: Živahna djelatnost neprijateljskog zrakoplovstva na obalnom području.

Prelieti nad cielim područjem NDH.

* * *

Općenito: Razviđačke i manje borbene djelatnosti u području Daruvara, Siska, Ogulina, Sinja, Kotor Varoši, Visokog i Gračanice prigodom kojih je poginulo 18, zarobljeno 8 partizana, a zaplienjena 31 puška.
Kod Daruvara i Siska naše su postrojbe uhitile 7 vojnih neposlušnika.

Događaji na prugama: Na željezničkoj pruzi Sunja — Bos. Novi 23. IV u 1420 sati između ž.p. Volinje i Dobrljin naišao je putnički vlak na minu. Izkliznula jedna kola. Poginula 3 Nijemca i 1 ustaša.[9] Istog dana pruga je popravljena.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)

(M.P.) **Helbich**

---

[9] Tu akciju je vjerovatno izvela diverzantska četa „Kozara", jer je ona tokom aprila dejstvovala kod s. Volinja. Vidi izvještaj delegata 4. NOU divizije od 28. aprila 1944. Štabu divizije o dejstvu diverzantskih četa „Grmeč", „Kozara" i „Prosara" (Arhiv V. I. I., reg. br. 24—2, k. 768 A).

BR. 185

BOJNA RELACIJA 2. GORSKOG ZDRUGA OD 25. APRILA 1944. O RASPOREDU I OBEZBJEĐENJU ŽELJEZNIČKE PRUGE SARAJEVO – MOSTAR I O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U MARTU[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO
2. GORSKOG ZDRUGA
„VOJSKOVOĐE DOGLAVNIKA SLAVKA VITEZA KVATERNIKA"
Op. Broj 853/taj.
u Konjicu dne 25/IV 1944.

Predmet: Bojna relacija za mjesec *Ožujak* 1944. godine.

I. DIO

ZAPOVJEDNIŠTVU III. ZBORNOG PODRUČJA GIST SASTAVAK

A. — OPERACIJE I AKCIJE:

1. — *Razpored četa na dan 1. ožujka 1944. g.*

I. — **2. Gorski zdrug (stožer u Konjicu)**
Izravno mu podređeni:
2. Gorska obkoparska sat — Konjic
2. gorska dojavna sat — Konjic
Zdravstvena sat 2.g.z. — Sarajevo
Poljsko-bojno oružnički vod 2.g.z. — Konjic
Gospodarski ured 2.g.z. — Konjic
Samovozni povoz 2.g.z. — Konjic
Ratni sud 2.g.z. — Konjic
Glazba 2.g.z. — Konjic.

II. — **Pješačtvo:**

— *2. gorska pukovnija:*

Stožer pukovnije — Jablanica
13., 14. i 15. sat — Jablanica
Stožer I. bojne 2.g.p. — Konjic

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 3/2—25, k. 57.

1. sat — Konjic
2. sat — Ostrožac
3. sat — Ostrožac
4. sat — Konjic
Stožer II. bojne 2.g.p. — Rama
5. sat — Rama
6. sat — Rama
7. sat — s. Jelačići (kod Jablanice)
8. sat — Jablanica
Stožer III. bojne 2.g.p. — Drežnica
9. sat — Drežnica
10. sat — Grabovica
11. sat — Aleksin Han
12. sat — Drežnica

— 9. *gorska pukovnija:*
Stožer pukovnije — Hadžići
13. sat — Pazarić
14. i 15. sat — Hadžići
Stožer I. bojne 9.g.p. — Bradina
1. sat — Ivan Sedlo
2. sat — Bradina
3. sat — Lukač Most
4. sat — Bradina
Stožer II. bojne 9.g.p. — Hadžići
5. sat — Tarčin
6. sat — Podorašac
7. sat — Blažuj
8. sat — Hadžići.

III. — **Topničtvo:**

— *IX. topnički sklop:*
Stožer sklopa — Hadžići
Stožerna bitnica — Hadžići
1. gor. bitnica 75 mm. O 28. Rama
2. gor. — haub. bit. 100 mm. O 16./19. — Hadžići
Tovarni povoz IX. top. sklopa — Hadžići

— *XX. topnički sklop:*

Sklop je cio u Sarajevu, kao okvirna jedinica za buduće postrojavanje, bez osoblja i stoke.

IV. — *Oklopni vlakovi:*

— Oklopni vlak „Ris" — Konjic.
Obhodari na dielu pruge: Rama — Bradina.
— Oklopni vlak „Neretva" — Jablanica.
Obhodari na dielu pruge: Rama — Mostar.

Sa napried navedenim postrojbama ovoga zdruga u toku mjeseca **ožujka** 1944. g. nisu preduzimani nikakovi veći podhvati, već su samo vršena razviđanja dužinom željezničke pruge i osiguranje iste na dielu: Ilidža—Mostar, osiguranje posadnih mjesta i postava na dielu ove pruge i prikupljanje podataka o odmetničkim grupama.

Važniji događaji u toku ovoga mjeseca su:

1. ožujak:

U toku ovoga dana 2. i 3. sat 2.g.p. prebačene iz Konjica u Ostrožac. a 5. i 6. sat iz Ostrožca prebačene u Ramu, te stožer II. bojne 2.g.p. također iz Jablanice u Ramu.

2. ožujka:

1. gorska bitnica IX. topničkog sklopa prebačena iz Konjica u Ramu.

Ovoga dana u 1900 sati obhodnja 9.g.p. u Blažuju naišla na grupu naoružanih četnika jačine oko 15 ljudi, koji su imali namjeru iz Igmana prebaciti se na sjever. Obhodnja stupila u potjeru za istima, te zarobila 6 naoružanih četnika. Isti su sprovedeni u zapovjediištvo III. zbor. područja.

3. ožujak:

Ovoga dana jedan dječak iz s. Medasković (4 j Konjic) našao naliv pero napunjeno eksplozivom, koje mu se rasprsnulo u ruci i ranilo ga.

8. ožujak:

2. sat 2. gor. pukovnije (bez jednoga voda) stigla u Konjic.

12. ožujak:

Razviđački odjel jakosti jednoga voda upućen u razviđanje 1.o.mj. na večer smjerom: Konjic—Zagorica—Ovčari—Živašnica—Konjic, naišao je kod s. Zagorica (3 I Konjic) na odpor slabijih partizanskih dielova, koji su se povukli. Gubitaka nije bilo.

13. ožujak:

Razviđački odjel jačine jednoga ojačanoga voda, koji je dne 13. o.mj. vršio razviđanje smjerom: Konjic — Ljuta — s. Špiljani (5 JI Konjic) naišao je u s. Špiljani na jači odpor partizana, te se je morao povući. U borbi koja je trajala od 1200 do 1800 sati ovoga dana zarobljen je jedan častnik i 5 domobrana, dok su dva domobrana lakše ranjena.[2]

14. ožujak:

Razviđački odjel jačine jedne sati upućen u razviđanje smjerom: Konjic — s. Špiljani, naišao je ponovno u s. Špiljani na manji odpor partizana, koji su se odmah povukli u smjeru s. Dubočani (12 I Konjic).

1. gorska bitnica IX. topničkog sklopa (bez jednoga voda) stigla ovoga dana poslie podne iz Rame u Konjic, gdje ostaje u sastavu posade Konjic.

17. ožujak:

Ovoga dana razviđački odjel jačine dva voda u s. Grevići (6 SI Rama) sukobio se sa skupinom od 20 partizana. Poslie kraće borbe partizani se povukli u sjevernom smjeru. Gubitaka nije bilo.

19. ožujak:

3. sat 9. gor. pukovnije smjenila ovoga dana dielove 13. sati 9.g.p. u Pazariću, a 13. sat 9. g.p. prebačena u Hadžiće.

20. ožujak:

U toku noći 19./20. o.mj. oko 0230 sati skupina oko 20 partizana izvršila vatreni prepad na teretni vlak broj 61 između željezničke postaje: Podorašac—Brđani. Napad odbijen. Štete nema. Jedan domobran poginuo. Neprijateljski gubitci nepoznati.

21. ožujak:

Manje skupine partizana primjećene na Bera Kosi (5 JI Konjic) u jakosti 15 ljudi. Topničtvo iz Konjica tuklo Bera Kosu.

Jedan roj domobrana upućen od munjare Ljuta bio je kod s. Kalac (700 m. S Ljuta) napadnut od manje skupine partizana, koji su se poslie kraće borbe povukli u smjeru Golišana (4¼ I Konjic). Topničtvo iz Konjica tuklo Kalac.

---

[2] Ta borba je vođena sa Mostarskim NOP odredom (vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 88).

Stožer I. bojne 9. gor. pukovnije preselio se iz Bradine u Tarčin, a stožer II. bojne 9. gor. pukovnije iz Tarčina u Bradinu.

23. ožujak:

U toku noći 22./23. o.mj. između 0130 i 0300 sati minirana je pruga na 64 km. između želj. postaje: Lisičići — Ostrožac. Mine su same eksplodirale, te je pričinjena manja šteta na pruzi, koja je do 1000 sati 23. o.mj. bila popravljena.

U toku noći 22./23. o.mj. na postaji Podorašac, teretni vlak, koji je vozio iz smjera: Konjic — Bradina, naletio je na oklopni vlak „Ris". Tom prigodom oštećena su strojnička kola oklopnog vlaka, koja su poslata na popravak u Sarajevo.

25. ožujak:

Na prvom kilometru južno od želj. postaje Prenj uslied izkliznuća vagona na jednom teretnom vlaku dne 25. o.mj. bio je obustavljen željeznički saobraćaj od 1000 do 1800 sati.

26. ožujak:

Ovoga dana u 1000 sati otvorena vatra na našu obhodnju na pruzi kod s. Ovčari, vjerojatno od partizanske obhodnje. Upućena potjera nije došla u dodir.

27. ožujak:

Noću 26./27. o.mj. oko 2100 sati partizani izvršili manji prepad na munjaru Ljuta. Gubitaka nije bilo.

29. ožujak:

Ovoga dana odjel domobrana iz 1. bitnice IX. topničkog sklopa, koji je išao po sijeno iz Konjica u s. D. Biela (Polje) (2 1/2 J Konjic) uhvatio je jednoga partizana (Talijana) bez oružja. Isti sproveden III. zbornom području.

30. ožujka:

Potjerni odjel jakosti jednoga voda upućen iz Podorašca u s. Vrdolje dne 30. o.mj. u ovome selu naišao na grupu od 12 partizana, koji su se poslie otvorene naše vatre razbježali. Odjel je saznao da su se isti povukli u smejru s. Špiljani. Gubitaka nema.

2. — *Utrošak streljiva:*

— *2. gor. pukovnija:*

Naboja za pušku 7,9 mm. . . . . 19628 komada
Naboja za strojnicu 7,9 mm. . . . . 2203 komada

Naboja za strojosamokres 9 mm. . .	308 komada
Naboja za samokres 9 mm.	120 komada
Bombi za bačac 80 mm.	33 komada
Bombi za bacač 46 mm.	10 komada
Znakovnih naboja	108 komada

— 9. *gorska pukovnija:*

Naboja za pušku i strojopušku 7,9 mm.	815 komada
Naboja za strojosamokres 9 mm. . .	103 komada
Samokresnih naboja 9 mm.	66 komada
Udarnih granata za p.o. top.	36 komada

— *IX. topnički sklop:*

Udarnih granata 0 28	82 komada
Tempirnih granata 0 28	33 komada
Šrapnela 0 28	14 komada

B. — IZKUSTVA:

Kako postrojbe ovoga zdruga nisu bile u toku mjeseca **ožujka** podhvatno upotrebljavane, to nikakova veća izkustva nisu stečena.

C. — NEDOSTATCI I GREŠKE

Još uviek se osjeća nedostatak u prevoznim sredstvima (konji, kola i motorna vozila), te je ovaj zdrug uslied toga podhvatno neupotrebljiv.

ZAPOVJEDNIK
pukovnik (Zorn),
Zorn

BR. 186

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA JUGOISTOKA OD 26. APRILA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U BOSNI I HERCEGOVINI[1]

Telegram

Dnevni izvještaj Komandanta Jugoistoka za 26. 4. 44. Komandi kopnene vojske (OKH).[2]

. . . *7. SS brd. div.:*

Počela akcija „Majbaum".[3] Uslijed rđavog vremena još nije moguća predviđena padobranska akcija.[4]
U prostoru Bugojno — D. Vakuf potjerno odjeljenje razbilo bandu. Poginulo 16 nepr. boraca (izbrojano), zarobljeno 6[5]...

. . . *13. SS brd. dobrov. div. (bosanska).*

15 km južno i jug. — ist. Tuzle slabe neprijateljske snage napadom odbačene ka jugu...[6]

. . . *369. div.:*

Slabe bande odbačene u prostoru Konjic — Gacko[7] i Hum.[8] — U prostoru Belice[9] hrvatske snage (Hrv. borbena zajednica) protjerale banditsku grupu ka sjeveru.[10] Neprijatelj imao 39 poginulih boraca...[11]

---

[1] Original (pisan na mašini, na njemačkom jeziku) u Minhenu, a mikrofilm u V. I. I., reg br. Minhen N-5/753—754.

[2] Vrhovna komanda kopnene vojske.

[3] „Majsko drvo" (šifrovani naziv za tu akciju). Vidi dok. br. 190.

[4] U to vrijeme nije izvedena takva akcija, ali na prostoru kod Bratunca, u istočnoj Bosni, 24. aprila spustila su se dva aviona sa dvije jedrilice. Vidi dok. br. 168.

[5] Na toj prostoriji su tada dejstvovale jedinice 10. NOU divizije. O njihovim gubicima vidi dok. br. 144 i 160.

[6] Vidi dok. br. 187 i 193.

[7] i [11] Prema izvještaju Štaba 27. NOU divizije od 14. maja 1944. jedinice te divizije su od 15 do 22. aprila dejstvovale na toj prostoriji. Naši gubici bili su: 6 poginulih i 2 ranjena borca. Pored ovih jedinica u drugoj polovini aprila tu je dejstvovao Mostarski NOP odred (Arhiv V. I. I., reg. br. 12/7, k. 1111, BH—X—444 i IRPJ, reg. br. 6436/II, 2—81 (44).

[8] Vjerovatno se odnosi na zaselak Hum kod Konjica.

[9] Pogrešno. Treba: Bjelašnice.

[10] U bojnoj relaciji 2. gorskog zdruga od 6 juna 1944. za april o tome se kaže:

...

„U podhvatu koji je otpočeo 19. o. m. u 0600 sati polaskom skupine iz Konjica u oblasti s. Glavatičeva učestvuje skupina iz Konjica jakosti:

. . . *373. div.:*

. . . Na putu Bihać — Bos. Novi pronađeno i iskopano 50 kg eksploziva...[12]

. . . *1. hrv. lovač. brig.:*

Pri napadu na Kotor-Varoš neprijatelj imao 8 poginulih boraca, zarobljeno 5; zaplijenjeno 3 puškomitraljeza, 51 puška (neupotrebljivo) i 1 motocikl...[13]

Komanda Jugoistoka Br. 1921/44. od 26. 4. 1944.

BR. 187

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELJENJA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 26. APRILA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ NA PROSTORU DONJI LAPAC — SUVAJA, LIVNO — GLAMOČ, DONJE TRNOVE, DONJEG VAKUFA I KOD SENKOVIĆA[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 117/44.

OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA

26. IV 1944 godine

I OBČI PREGLED:

Veći uspjesi u podhvatima kod Livna, Lapca, Majevici pl. i u području r. Bosuta i r. Save.

1., 2. i 7. sat 2. g. p., 1. gor. bitnica IX. top. sklopa (bez 1 voda) i 2 voda II. bojne 9. gor. pukovnije, te jedna sat donaknadne bojne 369. (Hrv.) pješ. divizije iz Konjica". Te jedinice su nastupale pravcem s. Džepi — s. Vrdolje — s. Čehovići, a zatim preko s. Glušce prema s. Glavatičevu. O tome se u relaciji dalje kaže da se 23. aprila pothvat u oblasti s. Glavatičeva produžuje u tri kolone (Arhiv V. I. I., reg. br. 4/2—6, k. 57). Pored pomenutih snaga u napadu su učestvovali i četnici Gatačke, Konjičke i Nevesinjske četničke brigade (vidi četnička dokumenta u Arhivu V. I. I., reg. br. BH—V—9336 i BH—X—444).

[12] Na tom prostoru su tada dejstvovale jedinice 4. NOU divizije. Vidi dok. br. 117.

[13] U napadu na Kotor-Varoš, 24. aprila 1944, učestvovala su dva bataljona 5. kozarske (krajiške) brigade i tri bataljona 14. srednjobosanske (krajiške) brigade. Gubici bataljona su bili: 1 mrtav i 16 lakše ranjenih boraca (opširnije o tome vidi dok. br. 103 u ovoj knjizi i dok. reg. br. 29/4, k. 866, u Arhivu V. I. I.).

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu MNO — Zgb, a mikrofilm u Arhivu V. I. I., reg. br. MNO — Zgb 4/399—401.

. . .

Živahna neprijateljska zrakoplovna razviđačka djelatnost na obalnom području i prelieti znatnih bombarderskih skupina preko cielog državnog područja. Bombardiran je Ljubuški.

II PODRUČJA:

. . .

Bihać: Završen je podhvat u području Lapac — Suvaja (30 i 50 km j.j.i. Bihaća). Ukupno je poginulo 14 partizana, a 3 su zarobljena. Zaplienjeno je: skladište streljiva s 340.000 puščanih naboja, 2.100 ručnih granata, 4 sanduka naboja za protuoklopne topove, velike količine eksploziva, 60 naboja za bacač, više pušaka, skladište živežnih namirnica, 50 vreća soli, 1 posebna radiona i 1 bravarija.[2] Ovime je ujedno uništeno poznato utočište partizana u području Mazin — Lapac.

Livno—Glamoč: Naknadno se doznaje da su 14. IV vršili Niemci i ustaške postrojbe podhvat čišćenja u prostoru oko ceste Livno — Glamoč, pri čemu su partizani imali 43 mrtva (prebrojano) i 25 ranjenih, a 19 partizana je zarobljeno.[3] Zaplienjene su 3 strojnice, 28 pušaka, 1 signalni samokres, 1 sanduk granata za bacač, 2.500 puščanih naboja, 10 tovarnih konja, 1 sedlo, 2 poljske kuhinje, raznih namirnica i opreme.

---

[2] Napad je izveden protiv jedinica 6. proleterske divizije koje su tada dejstvovale na prostoriji D. Lapac — Suvaja — Trubar — Drvar. Podaci o našim gubicima u materijalu su proizvoljni. U izvodu iz operacijskog dnevnika 6. proleterske divizije i u dokumentima njene 3. brigade ništa se ne kaže o gubitku bilo kakvog materijala. Vidi dok. br. 100, 153 i 166.

[3] Gubici 4. bataljona 3. proleterske (krajiške) brigade u borbi na položajima s. Žirović — s. Lubunčić bili su: 12 poginulih, 11 ranjenih i 13 nestalih boraca. Vidi dok. br. 78.

Brčko—Bijeljina: U nastavku podhvata u području Brčko — Bijeljina 23. IV uništeno je 7 bunkera kod D. Trnove, a neprijateljski gubitci tog dana iznose: 98 poginulih (izbrojano) i 56 zarobljenih.[4] Vlastitih gubitaka nije bilo. Zaplienjeno: 37 pušaka, više raznog ručnog vatrenog oružja, 31 obskrbni zrakoplovni padobran, 50 sanduka topničkog strieljiva 7.5 cm., 300 topovskih naboja raznog obrazca i skladište s 1.300 kgr. soli (plien hrvatske SS divizije).[5]

Bugojno: U području G. Vakuf — Kupres (17 km j.i. i 16 km j.z. Bugojna) opaženo je prikupljanje jačih partizanskih snaga s vjerojatnom namjerom napadaja na Bugojno. Kod s. Jablana (4 km z.j.z. D. Vakufa) razbijena je manja skupina partizana, koja je ostavila na mjestu borbe 10 mrtvih i 20 ranjenih.[6]

Travnik: 21. IV jedan naš udarni odjel[7] iz Rankovića (6 km j. Travnika) napao je u jutarnjim satima Senkoviće (12 km j.j.z. Travnika) i razpršio partizane, koji su na mjestu borbe ostavili 6 poginulih (među njima 1 zapovjednika i 1 „intendant"), a 14 partizana je zarobljeno. Plien: 8 pušaka i 11 konja.[8]

---

[4] Vidi dok. br. 181, napomenu br. 3.

[5] Odnosi se na 13. SS diviziju ("Handžar").

[6] Podatak je netačan. Jedinice 9. krajiške brigade koje su učestvovale u toj borbi nisu imale gubitaka. Vidi dok. br. 144.

[7] Iz sastava Brzog zdruga. Vidi dok. br. 195.

[8] Naši gubici su netačno prikazani. U izvještaju Štaba Travničkog NOP odreda od 29. aprila 1944. Štabu 10. NOU divizije o tome se kaže: „Noću između 22—23. ov. mj. naša jedna četa napala je neprijatelja u s. Senkovićima, koji je iste noći blagodareći špijunaži uspjeo da napadne druga Izeta [Arnautovića — prim. red.] sa njegovom grupom koji se nalazio na tom sektoru. Neprijatelj je bio protjeran, i spašeno je nekoliko naših drugova koji su bili u tom selu. U toku proteklih 15 dana nije dolazilo do jače borbe izuzev patrolnog pripucavanja oko Rankovića i okoline." (Arhiv V. I. I., reg. br. 17/3, k. 854.) Iz ovog i iz izvještaja Brzog zdruga vidi se da je napad izvršen 22. aprila ujutru.

. . .

Djelat. vlast. zrakopl.: Vršilo je bojne zadaće, prenosilo tvorivo i bacalo promičbene letake.

. . .

Djelat. nepr. zrakopl.: Tokom 24. IV živahna neprijateljska izviđačka djelatnost na području obale, posebno kod Dubrovnika, i prelieti znatnih bombarderskih skupina preko državnog područja u smjeru jug-sjever i obratno.

Na Popovom Polju uništili su neprijateljski lovci 24. IV 3 lokomotive.

. . .

. . .

Osobitosti: Prema izvješću Zapovjedničtva III zbornog područja četnici u Trebinju otkazali su suradnju s Nijemcima zbog ustrojstva ustaških postrojbi u Trebinju. Četnički vođe napustili su Trebinje.[9]

. . .

Doznaje se da je navodno 12. IV bio u Foči Draža Mihailović. Preporučio je navodno izseljavanje muslimaia na lijevu (zapadnu) obalu Drine. Prestrašeno pučanstvo prelazi na lijevu obalu Drine našim milicionerima. Četnici mobiliziraju sve mužkarce pravoslavne vjere od 15—45 godina i prikupljaju ih u području Čajniča i Foče. (Viest je u proveri).

. . .

Događaji na prugama: Na pruzi Bos. Novi — Sunja 25. IV u 1455 sati između ž.p. Bos. Novi i Ravnice mješoviti vlak naišao je na minu. Prevrnulo se 8 kola.[10] Žrtava nema.

Na pruzi Gabela — Hum 23. IV u 19.30 sati između ž.p. Poljice i Jasenica-Lug naišao je vojni vlak na oštećenu prugu.

---

[9] Opširnije o tome vidi dok. br. 194.

[10] Akciju je izvela diverzantska četa „Kozara". Vidi izvještaj delegata 4. NOU divizije od 28. aprila 1944. Štabu te divizije (Arhiv V. I. I., reg. br. 24—2, k. 768 A).

i ujedno bio napadnut. Napadaj je odbijen uz 2 poginula njemačka vojnika i 2 nestala domobrana.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM. SPREMNI!

(M.P.)

Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
Helbich

BR. 188

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELJENJA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 28. APRILA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ KOD KOTOR-VAROŠA, BUGOJNA, DONJEG VAKUFA, JAJCA, TUZLE I BILEĆE[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 119/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
28. IV. 1944 godine.

I OBĆI PREGLED:

Nedavno izkrcani neprijatelj protieran je i sa otoka Korčule, Ston bombardiran.

II PODRUČJA:

. . .

Banja Luka:

U noći 24/25. IV u odbijanju napadaja partizana na Kotor-Varoš (14 km j.i. Banje Luke) pronađeno je 8 poginulih i zarobljeno je 5 partizana.[2] Gubitci neprijatelja moraju biti veći, jer plien iznosi 3 strojopuške i 51 puška. Vlastiti gubitci: 1 domobran i 1 ustaša poginuli.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu MNO — Zgb, a mikrofilm u Arhivu V. I. I., reg. br. MNO — Zgb 4/405—407.

[2] Napad su izvele jedinice 11. NOU divizije. Tom prilikom imale su 1 mrtvog, 16 lakše ranjenih i 2 nestala borca. Vidi dok. br. 130.

Bugojno: 23. IV njemačke čete protjerale su partizane s Kandije i Golog brda (3—5 km j.i. Bugojna). Poginulo je 10, a ranjeno 5 partizana.[3]
26. IV razpršene su partizanske skupine između Bugojna i D. Vakufa, 16 partizana je poginulo, a 6 ih je zarobljeno.[4] Nastavlja se čišćenje područja Jajce — D. Vakuf.

* * *

Tuzla: U nastavku podhvata u sjeveroiztočnoj Bosni, započeo je 26. IV podhvat i u području južno i jugoiztočno Tuzle. Još prvog dana odbačene su neprijateljske skupine 15 km južno i 20 km j.i. Tuzle.[5]

Rogatica: U podhvatu njemačkih i naših oružanih snaga u području sjeverno Rogatice i Sokolca dostignuta je 25. IV Žepa (20 km s.i. Rogatice) i Žljebovi (10 km s.i. Sokolca), bez sukoba s neprijateljem.[6]

Bileće: U području Bileća odbačeni su 25. IV jači partizanski dielovi u smjeru sjevera, uz 39 poginulih partizana.[7]

* * *

Djelat. vlast. zrakopl.: Izviđačka djelatnost i bacanje promičbenih letaka.

* * *

Općenito: U toku izviđačkih i manjih borbenih djelatnosti kod Broda, Drežnice i Biha-

---

[3] Sedma krajiška brigada imala je 1 poginulog. Vidi dok. br. 160.

[4] Prema izvještajima 7. i 9. krajiške brigade, koje su tada dejstvovale na prostoru oko D. Vakufa i Bugojna, borba nije vođena pa nije bilo ni gubitaka. Vidi dok. br. 144 i 160.

[5] Vidi dok. br. 193.

[6] Vidi dok. br. 168.

[7] U borbi toga dana kod Bileće 10. hercegovačka brigada je imala 9 mrtvih i 19 ranjenih boraca. Vidi dok. br. 120.

ća, neprijatelju su nanešeni gubitci: 14 poginulih, 27 zarobljenih, prebjegla 3 partizana. Zaplienjena je 1 strojnica.

. . .

Dogođaji na prugama:

. . .

Na pruzi Trebinje — Bileće partizani su 25/26. IV između ž.p. Duži i Hum na 2 mjesta porušili prugu.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

(M.P.)

Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
Helbich

BR. 189

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELJENJA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 29. APRILA 1944. O NAPADU NA JEDINICE NOV I POJ KOD KREŠEVA, VLASENICE, KLADNJA, DRINJAČE I GLAVATIČEVA[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 120/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
29. IV. 1944 godine.

I OBĆI PREGLED:

Podhvati u Ivanšćici pl. i južno od Tuzle uzpješno se nastavljaju.
Uspješno je završen podhvat u Žumberku.
Oslobođeno Bosiljevo i Sošice.

---

[1] Orginal (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu MNO — Zgb. a mikrofilm u Arhivu V. I. I., reg. br. MNO — Zgb 4/408—410.

II PODRUČJA:

. . .

Sarajevo: U području Kreševa (30 km z. Sarajeva) razpršena je jača partizanska skupina, koja je na bojnom polju ostavila 16 poginulih i 6 zarobljenih.[2]

Sokolac — Vlasenica: Podhvat u iztočnoj Bosni uspješno se nastavlja.
Naše i njemačke podhvatne snage slomile su neprijateljski odpor i dostigle 27. IV crtu: 20 km južno i 16 km jugozapadno Vlasenice.[3]

Tuzla — Zvornik: Južno od Tuzle naše podhvatne snage dostigle su 27. IV crtu: Kladanj visovi 28 km j. i. Tuzle — Drinjača, uz žestoke borbe s jačim neprijateljem, koji je porušio mostove i zakrčio puteve.[4]
U području Tuzle 24. IV neprijateljski gubitci: 39 poginulih (od toga 16 Židova), 98 zarobljenih partizana.[5] Plien: 49 pušaka, 1 protuoklopni top.

Konjic: U podhvatu naših postrojbi u području Glavatičeva (20 km j.i. Konjica) od 19—23. IV zarobljeno je 27 partizana i zaplienjeno 10 pušaka i 15 kgr. eksploziva.[6]

---

[2] U izvještaju Zapovjedništva 5. oružničke pukovnije od 11. maja 1944. o tome se kaže:

„25. travnja 1944. u 16.00 sati skupina od 200 partizana napala je miliciju sela Kreševa i Lepenice (9 km. j. z. i 11 km. j. i. od Kiseljaka). U toku borbe stigla je u pomoć miliciji vojna posada iz Kiseljaka i partizani su se povukli preko planine Pogorelice u prostor kotara Konjic..." (Arhiv V. I. I., reg. br. 9/2—2, k. 149 e). Taj napad je vjerovatno izvršio Visočko-fojnički NOP odred, jer je on tada dejstvovao na prostoru Fojnica — Kreševo. Dvadeset šestog aprila prema Kreševu su pošla i dva bataljona 7. krajiške brigade, ali sve do 30. aprila nisu imali sukob s neprijateljem. Vidi dok. br. 160.

[3] i [4] Vidi dok. br. 167 i 168.

[5] Vidi dok. br. 179, objašnjenje br. 8.

[6] Napad je izveden protiv jedinica 27. NOU divizije. One su tih dana imale jednog mrtvog i jednog ranjenog borca. Vidi izvještaj Štaba 27. NOU divizije od 14. maja 1944. godine (dok. biće objavljen u tomu IV, knj. 25).

Djelat. vlast. zrakopl.: Vršilo borbene zadaće, razviđanja i bacanje promičbenih letaka.

Djelat. nepr. zrakopl.: 27. IV 2 neprijateljska lovca napala su strojničkom vatrom Metković. 2 ustaše su ranjena.
Naknadno se doznaje da se 21. IV srušio 1 neprijateljski zrakoplov kod Ravnog (28 km s.z. Dubrovnika), koga su partizani opljačkali i posadu odveli.
19. IV neprijateljski zrakoplovi bacili su 5 bombi na Stolac.

. . .

Dogođaji na prugama: Na pruzi Sunja — Bos. Novi 28. IV u 1520 sati između ž.p. Ravnica i Bos. Novi naišao je njemački vojni vlak na mine.[7] Stroj i 11 kola izkliznulo. Poginuo 1, a ranjeno 11 njemačkih vojnika.

. . .

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

(M.P.)

Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
Helbich

[7] Treći bataljon 11. krajiške brigade je tada sačekao voz na tom dijelu željezničke pruge i po eksploziji mine izvršio napad. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba 11. krajiške brigade od 26. maja 1944. godine (Arhiv V. I. I., reg. br. 30—4, k. 776 A).

BR. 190

IZVJEŠTAJ KOMANDE JUGOISTOKA OD 30. APRILA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U ISTOČNOJ BOSNI[1]

Telegram

Dnevni izvještaj Komande Jugoistoka za 30. 4. 44. Komandi kopnene vojske (OKH).

. . . *5. SS brd. arm. korp.:*

„Majbaum": Poslije žestoke borbe sa našim borbenim grupama, jače neprijateljske snage juž. Šekovića prešle Drinjaču (ka zapadu).[2]

Borbene grupe 7. SS brd. div. desnim krilom bez neprij. otpora dostigle opštu liniju Palež — Džile — Pomol — Lukići — Bačići. Pri izviđanju u prostoru južno i jug. — jug. — zap. Srebrenice, nije pronađen neprijatelj. Odbijeni pokušaji proboja 17. crvene divizije iz Kraljeve gore ka jugozapadu, u pravcu Han-Pijeska uz velike neprijateljske gubitke.[3] Poslije jakog nepr. otpora zauzeto brežuljkasto zemljište 5 sjev. — zap. Kraljevog Polja i neprijatelj odbačen u pravcu Zagrađa.

Borbena grupa 13. SS brd. div. juče je svojim desnim krilom uspostavila vezu sa 7. SS brd. div. juž. Vlasenice. Druga grupa na visovima južno Šekovića u žestokim borbama sa nadmoćnim neprijateljskim snagama.[4] Kao pojačanje — nalazi se na maršu — upućen 13. izviđački bataljon. — Dijelovi 13. izviđačkog bataljona nastavili čišćenje prostora Borogovo — . . .[5]

Na Drinjači su odbijene slabije nepr. snage koje su nastupale iz prostora 10 km zap. od Zvornika.

Naša borbena grupa iz prostora 10 zap. — sjev. — zap. mjesta Drinjača u prodoru ka Novoj Kasabi. Druga borbena grupa takođe prodire ka jugu iz mostobrana Drinjače...

Komanda Jugoistoka Br. 1995/44. Pov.
od 30. 4. 1944.

---

[1] Original (pisan na mašini, na njemačkom jeziku) u Minhenu, a mikrofilm u Arhivu V. I. I., reg. br. Minhen N-5/759—762.

[2], i [4] Borba je vođena sa jedinicama 16, 36. i 38. NOU divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 150, 155 i 167.

[3] Opširnije o rasporedu i dejstvu 17. NOU divizije vidi dok. br. 168.

[5] Na tom mjestu dokument je oštećen. Međutim u izvještaju operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 1. maja 1944. o tome se kaže: „Na području Borogova — planina južno od Podborogova — nastavlja se čišćenje zaostalih neprijateljskih snaga. Zaplijenjena je pismohrana. Nastavlja se čišćenje Borogova i Podborogova (14 km z. Zvornika)." (Arhiv V. I. I., reg. br. 1/1, k. 38.)

BR. 191

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ODJELJENJA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA NDH OD 30. APRILA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ NA PODRUČJU TUZLA — ZVORNIK, ROGATICA — SOKOLAC, KOD SRBA I BJELEMIĆA[1]

Vojnička tajna

DNEVNO IZVJEŠĆE BROJ 121/44.
OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
30. IV. 1944 godine.

I OBĆI PREGLED:

Podpun odbranbeni uspjeh kod Novog Marofa.
Podhvati u istočnoj Bosni i Papuku uspješno se nastavljaju.

II PODRUČJA:

. . .

Tuzla — Zvornik: Uspješno se nastavlja podhvat u istočnoj Bosni. 27. IV. zauzeta je Grabovica (14 km i.j.i. Kladnja), Šekovići (22 km j.z. Zvornika), Musl. Capardi (11 km z.s.z. Zvornika) i Drinjača (11 km j.j. i. Zvornika).[2]
U području Osmaci — Podborogovo (15 km z. Zvornika) neprijatelj je protjeran prema jugu i jugoiztoku.
Opažena je jača i dobro naoružana neprijateljska skupina u luku rieke Drinjače jugozapadno istoimenog mesta.[3]
U području Tuzle neprijatelj je izgubio: 41 poginulog (daljih 61 procienjeno) i 3 zarobljena partizana. Plien: 12 pušaka i više drugog vatrenog oružja. 5 padobrana, razno tvorivo te pismohrana.

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu MNO — Zgb, a mikrofilm u Arhivu V. I. I., reg. br. MNO — Zgb 4/411—413.

[2] Vidi dok. br. 193.

[3] i [5] Odnosi se na jedinice 16, 36. i 38. NOV divizije. Vidi dok. br. 141, 150 i 167.

Rogatica — Sokolac: U podhvatu njemačkih i ustaških postrojbi sjeverno od Rogatice i Sokolca dostignut je prostor Žepa — Borovac — Džimrije (20—21 km s.i. i 22 km s. Rogatice) te prostor: Mandra — Žljebovi — Kuti...[4] (4, 8 i 12 km s.i. Sokolca). Odbačene partizanske skupine djelomično su se uspjele prebaciti u Devetak pl. (15 km. s.i. Sokolca).[5]

Sarajevo: U borbi 21. IV koju su vodile dobrovoljačke postrojbe u području Bjelemića (40 km j.j.z. Sarajeva) sa partizanima, ubijeno je 28 partizana i zaplienjeno 28 pušaka, 3 strojopuške i 1 samokres.[6] 3 milicionera (dobrovoljca) su ranjena.

Gračac:

U podhvatu istočno od Srba (22 km s.i. Gračaca) nastavljaju se teške borbe s partizanskim snagama, koje vrše protunapadaje. Uzprkos neprijateljskih pojačanja zauzet je noću 27. IV Vis, 4 km iztočno od Srba.[7] Neprijatelj je imao 6 mrtvih. Vlastiti gubitci: 9 ranjenih.

. . .

Djelat. vlast. zrakopl.:

Vršilo razviđanje, prienos tvoriva i bacanje promičbenih letaka.

Djelat. nepr. zrakopl.:

. . .

25. IV napali su neprijateljski lovci — bombarderi strojničkom vatrom Trebinje i bacili 6 manjih bombi. Šteta je neznatna. Poginuo 1 oružnik, ranjen 1 oružnik i 1 žena.

. . .

---

[4] Na tom mjestu dokumenat je oštećen.

[6] Naši gubici netačno su prikazani· Bliže o tome vidi dok. br. 189. objašnjenje br 6.

[7] Borba je vođena sa 3. proleterskom (ličkom) brigadom. Opširnije o tome vidi dok. br. 153.

Osobitosti:

Mjestno zapovjedničtvo Bihać javlja da su odmetnici Huska Miljković i njegov brat Šaban ubijeni od bivših pristaša.[8]

Događaji na prugama:

Želj. pruga Volinja — Dobrljin, Ravnice — Bos. Novi, Laćarak — Mitrovica i Mitrovica — Voganj prohodne su.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

(M.P.)

Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
(HELBICH)
Helbich

BR. 192

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA 2. BATALJONA 13. BRDSKOG LOVAČKOG PUKA 7. SS DIVIZIJE „PRINC EUGEN" O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ NA SEKTORU JAJCA, MRKONJIĆ-GRADA I TESLIĆA U APRILU 1944. GODINE[1]

Dan	Prikaz događaja
1. IV 1944	*Komandno mjesto bataljona Lendići*
5.00	Bataljon je pošao, prema naređenju puka, u napad na Šibenicu.
	Selo je već u 5 časova posjela bez borbe jedna četa I batalj. 13. SS puka. Bataljon je prema naređenju produžio marš u pravcu Jajca.
12.00	Bataljon je stigao u Jajce, gdje je smešten. Stigla je hrana za dalja tri dana.

[8] O Huski Miljkoviću vidi tom IV, knjigu 19, dok. br. 50, objašnjenje 20.

[1] Original (pisan na mašini, na njemačkom jeziku) u Arhivu V. 1. I., reg. br. 2/5, k. 10.

2. IV 1944 *Komandno mjesto bataljona Jajce*

Odmor. Čišćenje i opravka odjeće i oružja.

Komandant bataljona u štabu puka.

3. IV 1944 Polazak bataljona.

4,30 Oko 7 časova prvi dodir sa neprijateljem na raskrsnici puteva Jezero.

Od raskrsnice puteva Jezero kretala se 5 četa duž druma Jezero — Mrkonjić-Grad. Iza nje na odstojanju kretale su se 7. i 8. četa od kojih su prema naređenju puka odvojeni dijelovi, radi otklanjanja zapreka na putu, radi osiguranja puta i čišćenja visova sa obje strane puta.

6. četa kretala se preko visova sjeveroistočno od druma nastupajući kroz sela Memići, Godići, Čirakovac. Od Jezera bataljon je bio stalno u dodiru sa neprijateljem. Mjestimično je došlo do vatre na bliskim odstojanjima, pri čemu je neprijatelj imao velike gubitke. Neprijatelj je bio iznenađen brzim i neprekidnim nastupanjem bataljona i susjednih jedinica i mogao je da pruži još samo mjestimično organizovani otpor.[2]

11,00 Stigli su dijelovi 5. čete do kuća na zapadnoj ivici Mrkonjić-Grada. Pošto u gradu nije bilo neprijatelja, već je samo jedan bunker odmah zapadno od Mrkonjić-Grada bio posjednut od jednog neprijateljskog mitraljeza, napala je 5. četa neprijatelja na visu gdje se nalazio bunker i u 11.15 časova posjela je vis.[3]

Sa kote 882 (2 km jugoistoč. od Mrkonjić-Grada) osmotreno je da su se partizani, jačine 500 ljudi, povukli na sjeveroistok.[4]

Prema iskazu civila jake partizanske snage povukle su se u 8,00 časova na zapad.

Oko 13.00 časova naredio je komandant puka da se bataljon razmjesti na prostoriji Brdo — Kotline — Rogolje. Ova prostorija morala je da se očisti. Neprijatelj u jačini oko 70 ljudi odstupao je pod borbom na sjever i sjeverozapad.

17,45 Očišćena je od neprijatelja razmještajna prostorija.

Sopstveni gubici: 4 ranjena.

---

[2], [3] i [4] Borba je vođena sa 1. proleterskom brigadom. Opširnije o tome vidi dok. br. 9 i 17.

Neprijateljski gubici: izbrojano 47 mrtvih ali vjerovatno ima ih još 46, 85 ranjenih i 3 zarobljena.[5] Ubijeno 5 tovarnih konja.

Ratni plijen: 2 automata (italijanska), 1 laki mitraljez (češki), 1 uništen teški mitraljez i više pušaka (22).

1 konj i 4 goveda.

4. IV 1944. *Komandno mjesto bataljona, Brdo*

Odmor

Prispjela je hrana za dalja 2 dana.

5. IV 1944 *Komandno mjesto bataljona, Brdo.*

4,30 Polazak sa razmještajne prostorije.

7,45 Prvi dodir sa neprijateljem na k. 1160 i 1259 (2 km jugoistoč. odnosno 3 km južno od Mračaja). Zatim do Trnova stalan žilav otpor neprijatelja. Neprijatelj brani svaki važniji vis i pokušava da sa istoka izvrši bočni napad na bataljon u pokretu.

16,00 Dostignuto je Trnovo (1. napadni cilj). Od Trnova do Šipova (2. napadni cilj) neprijatelj je dao dvaput slabiji otpor.

U napadnoj zoni II bataljona 13. SS puka najprije su rasturena oko 2 neprijateljska bataljona (500 ljudi), koji su se opet sakupili u 2 grupe i odstupili od Trnova na jug odnosno jugozapad.[6]

19,30 Dostignut je drum kod Šipova.

Sopstveni gubici: 3 lako ranjena

Neprijateljski gubici: izbrojano 17 mrtvih procijenjeno 40 ranjenih ubijeno 9 tovarnih konja.[7]

6. IV 1944. *Komandno mjesto bataljona, Jajce*

14,00 Polazak bataljona iz Jajca u južnom pravcu ka Sanjkari.

19,45 Pošto je savladan slab otpor, zauzeta je Sanjkara. Glavnina partizana odstupila je otprilike 4 sata ranije prema istoku.

Čete su privremeno smještene u Sanjkari.

---

[5] i [7] Gubici 1. proleterske brigade 3. aprila bili su: 9 mrtvih, 8 ranjenih i 29 nestalih boraca, a 5. aprila: 4 mrtva, 7 ranjenih i 1 nestao. Vidi izvještaj Štaba 1. Proleterske brigade od 4. maja 1944. Štabu 1. proleterske divizije o borbama u aprilu (Arhiv V. I. I., reg. br. 14/2, k. 713). O tome vidi i dok. br. 35 u ovoj knjizi.

[6] O toj borbi vidi dok. br. 35, napomenu br. 9.

23,00	Polazak. shodno naređenju puka, ka Starom Selu. Sopstveni gubici: nema Neprijateljski gubici: 7 mrtvih, 5 zarobljenih. Ratni plijen: 2 laka mitraljeza i više pušaka.[8]
7. IV 1944. 05,00 07,00	Dostignuto je St. Selo bez dodira sa neprijateljem. Prema naređenju puka dalji pokret preko k. 1005 (2 km sjeveroistoč. od St. Sela) — 3 km sjeveroistoč. Grdovo — Dubrava.
12,00	Bataljon je stigao u Dubravu gdje je smješten.
8. IV 1944. 2,30	*Komandno mjesto bataljona, Dubrava* Stigao je u komandno mjesto bataljona pukovski ordonans-oficir sa naređenjem da bataljon odmah krene za Jajce.
3,20	Odlazak bataljona u pravcu Jajca. Bataljon je mogao da se ukrca na kamione tek poslije marša od 7 km, pošto kamioni nisu mogli da stignu, zbog porušenih mostova, do razmještajne prostorije bataljona.
7,00	Bataljon je stigao u Jajce i produžio marš na određenu polaznu prostoriju Magarovci (3 km sjeveroistočno od Jajca).
9,00	Bataljon je stigao na polaznu prostoriju i produžio nastupanje preko Divičana ka Kuprešanu (8 km sjeveroistoč. od Jajca). U Kuprešanu nema neprijatelja. Od Kuprešana bataljon je nadirao, raspoređen u borbene grupe, uglavnom u sjevernom pravcu ka odsjeku — Ugar kod Milaševaca. Tom prilikom je desna borbena grupa imala kratak dodir sa slabim neprijateljem otprilike 2.5 km sjeveroistočno od Kuprešana. S vremena na vrijeme održavana je veza sa I bataljonom 13. SS puka viđenjem.
16,00	Bataljon je stigao na odsek Ugar kod Milaševaca i Prisike (2,5 km istoč. sjeveroistoč. od Milaševaca). Neprijatelj nije davao otpor, niti se ma od kuda čula pucnjava. Bataljon je maršovao za G. Orašac, da uhvati vezu sa I bataljonom 13. SS puka i da preko njegove radiostanice dostavi izvještaj puku i primi dalja naređenja.

[8] Borba je vođena sa 13. proleterskom brigadom „Rade Končar". Bliže o toj borbi i gubicima brigade vidi izvještaj njenog Štaba od 1. maja 1944. Štabu 1. proleterske divizije o borbama u aprilu (Arhiv V. I. I., reg. br. 23/2, k. 727).

20,00	Bataljon je uhvatio vezu sa I bataljonom 13. SS puka i smjestio se u D. Orašcu. Sopstveni gubici: nema Nepr. gubici: nema Ratni plijen: nema
9. IV 1944.	*Komandno mjesto bataljona D. Orašac*
1,30	Kurir I bataljona 13. SS puka donio je pukovsko naređenje, da se bataljon odmah vrati u Jajce.
2,00	Polazak bataljona u pravcu Jajca.
8,30	Dolazak u Jajce. Bataljon je ukrcan na kamione i odlazi natrag u Turbe.
14,00	Bataljon je stigao u Turbe.
10. IV 1944.	*Komandno mjesto bataljona Turbe* Čišćenje i opravka oružja i odjeće.
17,00	Bataljon je spreman da prema naređenju puka krene za Doboj. Puk naređuje preko radija da se pokret odmah obustavi. Bataljon se vratio u Stanove.
11. IV 1944.	*Komandno mjesto bataljona Turbe*
8,00	Polazak bataljona, ukrcanog na kamione, u pravcu Doboja i Teslića. Kretanje usporeno, jer kamioni nisu bili podesni za ovakav transport. Nekoliko kamiona potpuno je onesposobljeno.
14,00	Komandant bataljona otputovao je putničkim automobilom komandantu puka na referisanje.
12. IV 1944.	*Komandno mjesto bataljona u Tesliću*
1,20	Bataljon je stigao u Teslić.
3,30	Zauzete su određene polazne prostorije.
4,00	Bataljon je pošao u napad sa dvije borbene grupe. Dva hrvatska bataljona[9] potčinjena su II bataljonu 13. SS puka. Ali u početku napada učestvovao je samo onaj hrvatski bataljon, koji je bio pridodat desnoj borbenoj grupi.[10]
7,00	Lijeva borbena grupa stigla je u Gaj (10 km sjeverozapad. od Teslića), bez dodira sa neprijateljem.

---

[9] i [10] Odnosi se na bojne 4. i 6. lovačke pukovnije. U napadu je učestvovala 2. bojna 6. pukovnije. Bliže o tome vidi dok. br. 193.

8,50 Lijeva borbena grupa imala je kod Ploča (4 km jug. jugozap. od Tedin Hana) prvi dodir sa neprijateljem.
Jedna grupa od 30 partizana iznenada je napadnuta i uništena.[11]
Desna grupa nije imala cijelog dana dodira sa neprijateljem.

oko 12,00 Lijeva borbena grupa stigla je u Tedin Han. Tamo se nalazio komandant puka.
Prema naređenju komandanta puka bataljon se prikupio na drumu kod Tedin Hana.

15,00 Otpočeo je bataljon da se prebacuje kamionima u Turbe.

13. IV 1944. *Komandno mjesto bataljona, Turbe*

3,00 Bataljon je sa glavninom stigao u Turbe.

8,00 Stigla je u Turbe 6. četa.
Sopstveni gubici: 1 mrtav, 3 ranjena.
Neprijateljski gubici: izbrojano 9 mrtvih, 18 zarobljenih.[12]
Ratni plijen: 8 konja, 7 pušaka.
Zapaljen je jedan magacin sa 50 dvostrukih centi kukuruza.

14. IV 1944. *Komandno mjesto bataljoia, Turbe*

15,45 Polazak bataljona, ukrcanog na kamione, iz Turbeta preko D. Vakufa u pravcu Jajca.

17,30 Čelo kolone kamionima dobilo je vatru iz dva mitraljeza i pušaka. Neprijatelj drži posednut vis sa selom Semin (3 km zapad. sjeverozapad. od D. Vakufa). Da bi spriječio nepotrebne gubitke komandant bataljona je naredio iskrcavanje i otvaranje vatre. Poslije vatre artiljerije, koja je u međuvremenu stigla. i pješadijskih topova, neprijatelj je napustio visove.[13] Motorizovani marš je produžen do Bile Vode (10 km jug. jugoistoč. od Jajca). Tu je bataljon iskrcan i produžio dalji marš pješke do Višnejca.[14]

---

[11] i [12] Borba je vođena sa dijelovima 11. NOU divizije. Naši gubici su bili znatno manji nego što ih je neprijatelj prikazao. Vidi dok. br. 71.

[13] Napad su izvršili dijelovi 9. krajiške brigade. Vidi dok. br. 144.

22,00 Bataljon je kod Višnejca napustio drum i dalje se kretao bez dodira sa neprijateljem uglavnom u sjev. sjeveroistoč. pravcu preko Sanjkare — Šerića — Biokovine — Šibenice.

15. IV 1944. *Komandno mjesto bataljona Zabarje.*

3,00 Bataljon stigao do Biokovine.

5,10 Bataljon stigao do Šibenice. Pošto je bataljon neprekidno maršovao, imao je nekoliko sati odmora. Upućeno je poterno odjeljenje na vis 2 km od Karića — vis 1,5 km od Magarovaca.
Neprijatelja nema. 6. četa posjela je visove Podhum (1 km jugoistoč. od Jajca). Neprijatelja nema.

12,05 Naređenje od puka da bataljon odmah krene za Jajce.

14,00 Bataljon stigao u Jajce.

16. IV 1944. *Komandno mjesto bataljona, Turbe*

9,00 Bataljon je ukrcan na kamione i krenuo za Turbe.

Sopstveni gubici: 1 lako ranjen.

Neprijateljski gubici: nepoznati.

17. IV 1944. *Komandno mjesto bataljona, Turbe*

Prema naređenju divizije trebalo je da II bataljon 13. puka preuzme osiguranje gradnje željezničke pruge Turbe — D. Vakuf. Uslijed premještaja bataljona ovo nije izvršeno.

18. IV 1944. *Komandno mjesto bataljona, Turbe*

12,00 Prema naređenju puka od 17. IV 44. smijenio je II batalj. 13. SS puka (6. četa) 14. četu na Komar prevoju.

19. IV 44. *Komandno mjesto bataljona, Turbe*

Nije bilo događaja.

20. IV 44. *Komandno mjesto bataljona, Turbe*
Rođendan Führera.

10,00 Komandant bataljona održao govor pred bataljonom.

---

[14] Pogrešno. Treba: s Vijenca.

12,00 Prema izvještaju bačenom iz aviona jake neprijateljske snage nalaze se na prostoriji 10—13 km sjev. sjeveroistočno od Mrkonjić-Grada.[15]

20,00 Telefonsko naređenje puka za polazak bataljona na kamionima u Jajce. Odmah su izvršene pripreme.

21. IV 44. *Komandno mjesto bataljona, Turbe*

08,30 Polazak bataljona na kamionima u Jajce.

12,00 Bataljon stigao u Jajce i tamo je smješten. Komandant otišao u štab puka radi prijema uputstva za nastupanje 22. IV 44.

22. IV 44. *Komandno mjesto, Jajce.*

03,00 Polazak na polaznu prostoriju.

05,00 Bataljon stigao na polaznu prostoriju Mile.

06,00 Odmah sjeverozapadno od Mila prvi dodir sa neprijateljem.

07,00 Bataljon je širokim frontom stigao do Magaljdola. Od 10.00 časova jak neprijateljski otpor. Partizani se polako povlače prema severozapadu, utvrdivši se čvrsto na Orlovici i Kosi (oko 5 km sjeveroistočno od Mrkonjić-Grada). Odatle su potisnuti tek poslije jake artiljerijske podrške.[16]

15,00 Zauzete su Orlovica i Kosa.
Sopstveni gubici:
Neprijateljski gubici:
Ratni plijen:

23. IV 44. *Bataljonsko komandno mjesto, Mrkonjić-Grad*
Noću 22/23. IV 44. bile su 5. i 6. četa II bataljona smještene u Starom Selu. II bataljon u Mrkonjić-Gradu. U toku noći bataljon je popunjen municijom i hranom.

04,00 Upućena je iz 6. čete patrola za vezu 3. eskadronu u Dreuši, da preda eskadronu naređenje da je prema pukovskoj zapovijesti od 22. IV 44. potčinjen II bataljonu i kao desna borbena grupa da napada preko Dobraca (10 km sjeveroistočno od Mrkonjić-Grada) u pravcu Bočaca (12 km sjev. sjeveroistoč-

---

[15] i [17] Odnosi se na 13. proletersku brigadu. Vidi dok. br. 94.

[16] Borba je vođena sa jedinicama 1. proleterske brigade. Vidi dok. br. 106.

no od Mrkonjić-Grada). Patrola nije pronašla eskadron.

05,00 Polazak bataljona iz Mrkonjić-Grada. Komandant bataljona odvezao se na bataljonskom motociklu u Staro Selo i tamo je 5. i 6. četi dao naređenje za napad.

06,00 Pokret bataljona, prema pukovskoj zapovijesti od 22. IV 44.

09,30 Stigao do 2 km jugozapadno od Dobraca, bez dodira sa neprijateljem.

11,30 Stigla je lijeva grupa do Devera, bez dodira sa neprijateljem.

13,45 Stigla je srednja borbena grupa sa štabom bataljona u Devere, bez dodira sa neprijateljem. Prema iskazu četnika od prije 4 dana prebacuju se partizani, u jačini od 700 ljudi sa 300 goveda, na splavovima preko Vrbasa kod Bočaca[17] i kreću se dalje u zapadnom pravcu, vjerovatno za Ribnicu.[18] Posljednji dijelovi prebacili su se 24. IV predveče.

14,00 Patrola za vezu, koja je bila upućena 3. eskadronu, vratila se u bataljon i izvijestila, da nije mogla pronaći eskadron. Pismena zapovijest eskadronu da je od 23. IV 44. potčinjen II bataljonu 13. SS puka i da odmah krene u Devere, kako bi tamo dostigao II bataljon 13. SS puka.

Preduzeto je izviđanje prema sjeveru i zapadu. Neprijatelja nema. Razrušen je most kod Bočaca.

20,55 Radio-depešom br. 35 (rot)[19] puk je naredio da se bataljon smjesti na prostoru s. Deveri.

24. IV 44. *Komandno mjesto bataljona, Deveri*

00,10 Radio-depešom br. 37 (rot) puka je naredio da se bataljon vrati u Mrkonjić-Grad, polazak 24. IV 44. u 06,00 časova.

Bataljon je ponovo uputio patrolu za vezu 3. eskadrnou, jer eskadron još nije stigao u Devere.

06,00 Polazak bataljona iz Devera u pravcu Mrkonjić-Grada.

---

[18] Pogrešno. Treba: Ribnik.

[19] Šifra kojom se neprijatelj služio pri predaji depeša.

09,30 Bataljon je stigao na drum, oko 8 km sjeveroistočno od Mrkonjić-Grada. Tamo je ukrcan na kamione i stigao u Jajce. 3. eskadron, koji je takođe došao do druma, ukrcan je na kamione i stigao u Mrkonjić-Grad.

Sopstveni gubici: nema

Neprijateljski gubici: nema

Ratni plijen i potrošnja municije: nema.

25. IV 44. *Komandno mjesto bataljona, Jajce*

Prema pukovskoj zapovijesti ostao je bataljon u Jajcu i tamo smijenio 7. SS izviđački bataljon. 7. SS izviđački bataljon prebačen je u Mrkonjić-Grad. Otporne tačke posjeo je II bataljon 13. SS puka.

18,30 Radio-telefonski javljeno puku: II bataljon 13. SS puka završio je u 16.00 časova smjenu 7. SS izviđačkog bataljona. 7. četa bez jednog voda prebačena je na prostor Ljoljići — Perućica. 7. četa imala je dodir sa neprijateljem kod k. 672, oko 2.5 km jug. jugozapadno.[20]

Jezero je osvojeno od 14,00—20.00 časova. Sa prostora Perućica upućen je 1 vod 7. čete za Vijenac. Noću 25/26. IV 44. primila je četa traženu municiju.

26. IV 44. *Komandno mjesto bataljona. Jajce*

08,45 Komandant je na pregledu otpornih tačaka.

09.00 Odbijen je neprijateljski napad na vis k. 1098 (2,5 km zapadno od Jezera).

Odbijen je drugi napad na k. 1098, borba je trajala 20 minuta. Neprijatelj je napao sa 1 lakim mitraljezom i 1 teškim mitraljezom.[21]

Partizani su se povukli ka Tonkovcu.

Preduzeto je izviđanje ka Majdanu (5 km sjeverozapadno od Jezera) i Drenov-Dolu (5 km jugoistočno od Jezera).

27. IV 44. *Komandno mjesto, Jajce*

09,00 Napad neprijatelja na otpornu tačku k. 1098.

12,00—13,30 časova drugi napad na k. 1098.

17,00 Na k. 1098 uhvaćena je veza sa 7. SS izviđačkim bataljonom.

---

[20] i [21] Borbu je vodio 6. bataljon i bataljon „Garibaldi" 1. proleterske brigade. Vidi dok. br. 128 i 129.

Sopstveni gubici: 1 mrtav
Neprijateljski gubici: 10 ranjena
Ratni plijen: nema.

28. IV 44. *Komandno mjesto, Jajce*
7. četa je primila protivtenkovsku municiju i šančani alat za izgradnju položaja.

23,06 7. četa izvještava radio-telefonski: Otporna tačka k. 1098 opkoljena. Potrebna je pomoć. 6. četa biće upućena iz Jajca.

24,00 Radio-telefonski izvještaj 7. SS izviđačkom bataljonu: Jake snage partizana opkolile su otpornu tačku k. 1098 (2,5 km zapadno od Jezera).[22] Iz Jajca je upućena pomoć radi deblokiranja. Molim, ako je moguće pošaljite pomoć na k. 1098 sa pravca M. Grad.

29. IV 44. *Komandno mjesto bataljona, Jajce*

06,00 Radio-telefonski izvještaj puku: Otporna tačka k. 1098 (2.5 km zapadno od Jezera) je opkoljena. Preduzeta je akcija.

10,00 Radio-telefonski izvještaj puku: k. 1098 oslobođena je u 07,45 časova, sa 7. SS izviđačkim bataljonom nema veze.
Borbena grupa pod komandom Ostuf. Brunsta fon Bandena (Brunst von Banden) očistila je od partizana prostoriju Jezero—Majdan. Za vrijeme akcije prema k. 1098 prodrli smo do Majdana. Neprijatelj je odstupio prema sjeverozapadu i zapadu.[23]
Od 28. IV 44. od 21.30 časova do 29. IV 44. 04 45 časova neprijatelj u jačini od oko 250 ljudi pokušao je svim sredstvima da zauzme k. 1098 (2. proleterska brigada);[24] 2 neprijateljska srednja bacača izbacila su oko 100 metaka. Vis 1098 je dominirajući i u toku cijeloga dana utvrđivan je i pojačavan, tako da više nije potrebno povlačenje na Đumezlijama.

Sopstveni gubici: 1 mrtav, Ostuf. Piler (Piller) lako ranjen (ostao u jedinici) vodnik Oša (Oscha) teško ranjen.

---

[22], [23] i [25] Te borbe vođene su sa bataljonima 1. proleterske brigade, koji su tom prilikom imali 3 mrtva i 7 ranjenih boraca. Bliže o tome vidi dok. br. 142 i 151.

[24] Pogrešno. Treba: 1. proleterska brigada.

Neprijateljski gubici: 17 mrtvih izbrojano 20 mrtvih procijenjeno 30 ranjenih,[25]
Ratni plijen: 1 laki mitraljez (italijanski), 2 puške.

30. IV 44. *Komandno mjesto bataljona, Jajce*

Svi potčinjeni dijelovi posjeli su vis 1098 i vis na padini 400 m istočno. Izgrađen je kružni položaj. Municije ima dovoljno. Komandant bataljona i Ostuf. Piler vrše pregled otporne tačke k. 1098.

BR. 193

OPŠTA BOJNA RELACIJA 2. ZBORNOG PODRUČJA ZA APRIL 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U SJEVERNOM DIJELU SREDNJE I ISTOČNE BOSNE[1]

I. DIO

A. — **Kod 1. lovačkog zdruga.**

1) 4. lovačke pukovnije:

1.—3. IV. Stožer pukovnije, 1. sat, 13., 14. i 15. sat i dielovi 4. sati u Derventi, 2. sat na postavu Osojci — Kalenderovci — Jabukovac, 3. sat na postavu Bišnja — Vrhovi — Kamen, 5. sat na Usori, 6. i 7. sat na postavu Denkovača — Bare, 8. sat pridodieljena na pojedinim postavima, 9. sat na Počivaljci, 10. i 11. sat u Tesliću.

4. IV. 9. sat, koja je na postavima na Počivaljci oko 0100 sati napadnuta je od partizana. Poslie kraće borbe, a uslied nadmoćnosti neprijatelja ova sat se je povukla prema željezničkoj postaji Komarica.[2] Oko 0500 sati, kada su se napadači povukli, 9. sat zauzela je opet iste postave. Tom prilikom ranjena su dva domobrana, dok je nestao nadporučnik

---

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 4/1—3, k. 60.

[2] Borba je vođena sa jedinicama 12. krajiške brigade. Vidi dok. br. 73.

Somborac Marko, 1 dočastnik i 1 domobran. Nadporučnik Somborac i dočastnik javili su se nekoliko dana kasnije u svoju jedinicu.

5. IV. Razviđanje i izobrazba; 10. i 11. sat krenule su iz Teslića u Doboj, gdje su istoga dana zaposjele postave Denkovača — Bare.

6. IV. Jake partizanske skupine opažene u zoru ispred postava u Derventi na crti: Zobište — crkva Kalenderovci. Na ovaj prostor otvorena je topnička vatra na što su se partizani rasprši li.

7. IV. 5. i 6. sat na odmoru u Usori, a 7. i 8. sat u Barama.

8. IV Noću oko 2300 sati napadnuti su postavi kod Derventskog Luga, Kamena te želj. postaje Lupljanice. Napadaji su odbijeni uz pomoć topničtva. Tokom ovih borbi partizani su zapalili želj. postaju Dažnica i prekinuli brzoglasnu vezu između Dažnice i Lupljanice. Napadnuta posada Domdo na Počivaljki davala je odpor ali uslied brojčane nadmoćnosti napadača morala je odstupiti.[3]

Vlastitih gubitaka nije bilo.

U toku dana 9. sat, koja je bila na Počivaljki, ušla je u sastav bojne u Doboju.

9. IV. Prva sat 4. lovačke pukovnije upućena na postav Šušnjari, obzirom na pojavu partizana od strane Modriča, dok je 7. sat krenula iz Doboja u Johovac radi osiguranja pruge.

10 IV. 5. i 6. sat sa pridodatim dielovima 8. sati krenule su sa vlakom do Johovca, a odavle hodom do s. Foče, gdje su zauzele postave.

11. IV. Razviđanje i izobrazba.

12. IV. Sa dielom posade iz Dervente, sa postava Vrhovi — k. 239 — pravcem na jug k. 239 — k. 285 — Donjani izvršen je pothvat protiv neprijatelja, u dodir sa neprijateljem nije se došlo.

13. IV. II. bojna 4. lovačke pukovnjie bez 7. sati krenula je iz Vranduka za Johovac, gdje se je priključila 7. sat. te krenula u podhvat pravcem M. Prnjavor — Spletena Lipa — Prokop — Kurjačine,

[3] Napad je izvela 12. slavonska brigada. Vidi dok. br. 36.

gdje je naišla na skupinu partizana i nakon dvosatne borbe istu raspršila,[4] te nastavila pravcem Jelić — Raškovci — Stanari i ne naišavši više na neprijatelja vratila se u Usoru. Vlastitih gubitaka nije bilo. Neprijateljski nepoznati.

III. bojna 4. lovačke pukovnije krenula je vlakom u Teslić odakle je nastavila podhvat pravcem: Teslić — Paljike — Krčevine — k. 330 do puta za Prnjavor, ne naišavši na neprijatelja ova bojna vratila se u Doboj i zauzela svoje prvobitne postave.

13. IV — Razviđanje i izobrazba.

14. IV. — 6. i 7. sat sa pridodatim dielovima 8. sati vratile se na Vranduk, a 5. sat produžila i stigla istog dana na Počivaljku.

15. IV. — Razviđanje i izobrazba.

16. IV. — II. bojna 4. 1. p. krenula u Gračanicu.

17. IV. — Sa dielom posade u Derventi izvršen podhvat pravcem Šušnjari želj. postaja Lupljanica — Brđani — Malojčani — Radovanovići — Donjani — Vrhovi. Na komuniste se nije naišlo.

II. bojna krstarila je iz Gračanice do Srnice i istoga dana vratila u Gračanicu, bez dodira sa neprijateljem.

18. IV — II. bojna vratila se na Vranduk, dok je 5. sat ove bojne ostala u Gračanici.

19. IV. — Dva voda 1. sati sa odjeljenjem strojnica i jednim bacačem upućeni na Karaulu i Topuz.

20. IV — 9. sat otišla na Rudanku za osiguranje pruge.

21. IV. — Vodovi 1. sati sa odjeljenjem strojnica i jednim bacačem vraćeni iz Karaule i Topuza u Derventu.

22. IV. — I. bojna sa dielom posade iz Dervente poduzela podhvat pravcem: Žirovina — m. Šušnjar — Poljari — Srpski Božinci — Božinci — Glogovica, a II. bojna pravcem: Vranduk — Krušik — Trnjani — Glogovica, radi podhvata protiv komunista na tome prostoru. Obe bojne sastale se na Glogovici, ne

---

[4] Prema izvještajima Štaba 11. NOU divizije borba je vođena 12. aprila. Vidi dok. br. 71.

naišavši na neprijatelja, nakon čega su se povratile na svoje prvobitne postaje. Gubitaka nije bilo.

23. IV. Postrojena 12. sat iz Dervente stigla u Doboj.

24. IV. II. bojna krenula iz Vranduka vlakom do Doboja, a odatle hodom do s. Lukavice, gdje joj se priključila i 5. sat iz Gračanice, radi podhvata protiv neprijatelja na prostoru: Srebrnik — Srnice.

25. IV. 1. sat iz Dervente upućena je na Počivaljku.
9. sat upućena iz Doboja u Johovac radi osiguranja želj. prometa.
II. bojna zadržava se u s. Lukavici.

26. IV. II. bojna krstari na prostoru Lukavica — Hodžići — Doborovci bez dodira sa neprijateljem.

27. IV. II. bojna produžava krstarenje na prostoru Hodžići — Sladna — Babunovići. U toku krstarenja nailazi na manju skupinu partizana, koja je nakon kraće borbe raspršena. Uhvaćena tri partizana i 2 partizanke, dok su 2 partizana ubijena. Vlastitih gubitaka nije bilo.

28. IV. 5. sat II. bojne krstari pravcem Špionica — Srnica, a bojna iz Vučkovca — Špionica — Babunovići, gdje nailazi na manju skupinu partizana. Uhvaćene 2 partizanke i 1 dječak. 1 partizanka teško ranjena. dok je jedna ubijena.
Zaplienjeno: 1 njemačka strojopuška, jedna puška Mauzer, 2 ručne bombe. promičbeno i liečničko tvorivo.

29. IV. II. bojna uhvatila je spoj sa njemačkim dielovima SS — divizije u Srebrniku.[5]

30. IV. II. bojna povratila se je u Doboj.
U toku cielog mjeseca vršena svakodnevna razviđanja, bez dodira sa neprijateljem.

2) 6. Lovačka pukovnija:

Stožer 6. lovačke pukovnije, 13., 14. i 15. sat, te II. bojna ove pukovnije nalaze se na postavima u Tesliću. Jedna kombinirana sat, ojačana sa jednim teškim bacačem II. bojne nalaze se od 3. IV. o.g. u Jelahu.

---

[5] Odnosi se na dijelove 13. SS divizije („Handžar").

Dio postava u Tesliću drže i dielove III. bojne 6. Posadnog zdruga.

Dana 5. IV. o.g. upućena je III. bojna 4.l.p. u Doboj, a vod haubica u sastav 1. bitnice V. top. sklopa u Doboj.

1. bojna 6.l.p. nalazi se na preoružanju u Brodu, osim 1. sati koja je stalno u Derventi i 3. sati, koja je od 17. IV. o.g. u Đakovu na osiguranju nakupa hrane.

III. bojna ove pukovnije, kao okvirna, bez ljudstva nalazi se u Zemunu.

9. IV. U 0530 sati izvršili su komunisti sa manjim snagama napad na most Jelah. U isto vreme izvršila su dva bataljona komunista napad na posadu u s. Kaloševič — Piljuzić — Omanjska — Križ i Miljanovci. U toku borbe poginuo je jedan pripadnik Domdo bojne, dok su 2 ranjena. Neprijateljski su gubici nepoznati.

10. IV. Noću 10/11. IV. 44. oko 2300 sati, napali su komunisti postave 5. sati Teslićke Domdo bojne u Sivši i Omanjskoj. Uslied nadmoćnosti neprijatelja posade iz tih sela pod borbom povukle su se prema Makljenovcu i Tešanjki.[6] Poginula su 3 pripadnika Teslićke Domdo bojne.

12. IV. II. bojna ove pukovnije pridodata je njemačkoj SS bojni „BRAY MAYER"[7] u podhvat pravcem: Teslić — Arapovina — Paljike — k. 432 — k. 428 — Stanarsko raskršće — put Tedin Han — Jelah — Teslić.

Bojna je krenula u 0530 sati, a bila je u zaštitnici. U toku istoga dana bojna se vratila na svoje postave ne naišavši na neprijatelja.

26. IV. Prema zapovjedi 42. Jäger div.[8] Abt. 1 A/E. br. 558/44., a koju je zapovjed potvrdilo i ovo zapovjedničtvo dvije sati (2. i 4. sat I. bojne) krenule su u 0400 sati u nasilno razviđanje pravcem: Brod —

---

[6] Na tom prostoru je tada dejstvovao 2. bataljon 5. kozarske (krajiške) brigade. Vidi izvještaje njenog Štaba od aprila 1944. Štabu 11. NOU divizije za prvu polovinu aprila (Arhiv V. I. I., reg. br. 15—1/I. k. 870).

[7] Riječ je o 2. bataljonu 13. puka 7. SS divizije „Princ Eugen". Naziv „Braj Majer" bataljon je vjerovatno dobio po imenu svoga komandanta. Bliže o dejstvu bataljona vidi dok. br. 192.

[8] Do preimenovanja, marta 1944, divizija je imala naziv 187. rezervna divizija 69. rezervnog korpusa.

Podvinje — Rastušje — Grabarje — Kindrovo — Oriovčić — Dubovik — Matković Mala — D. Slatinik — G. Slatinik i natrag od G. Slatinika cestom preko Podcrkavlja u Brod.[9]

Od s. Podvinja jedna sat je upućena preko Marice Brda prema Grabarju. a jedna cestom preko Rastušje. Nakon pretresa tih sela obje sati su krenule prema s. Kindrovu. Ispred s. Kindrova otvorena je od strane partizana vatra na prednje dielove koji su odgovorili vatrom i partizani su se povukli.

Na putu između s. Kindrova i s. Oriovčić blizu k. 223 nađena su 2 partizanska skladišta, koja su uništena paljenjem. budući da nije bilo prievoznih sredstava za prievoz tvoriva.[10]

Kod s. Matković Male otvorili su partizani iz obližnjih šumaraka jaku strojničku i puščanu vatru. ali je ista bila netočna tako da gubitaka nije bilo. Ta partizanska skupina jačine oko 100 do 150 ljudi raspršena je vatrom teškog bacača i strojnica.

U toku ovoga podhvata nestao je jedan domobran iz 1. sati. Od opreme nestalo: jedna komplet garnitura odiela i obuće, kao i ostala vojnička oprema, koja pripada vojniku.

30. IV. Kola 4. sati, koja su išla u s. Dolci po drva naišla su na cesti s. Podvinjsko Bukovlje na nagaznu minu, te su tom prilikom podpuno uništena, a vozar od zadobivenih rana u bolnici preminuo je.

U toku cielog mjeseca vršena su svakodnevna razviđanja, bez dodira sa neprijateljem.

B. — **Kod 3. lovačkog zdruga**

1.—3. IV. Vršena su svakodnevna razviđanja sa postava obrane Tuzle sa jačim obhodnjama u svim smjerovima do na daljinu do 10 km u cilju prikupljanja podataka o kretanju i namjeri neprijatelja, kao i u cilju prikupljanja vojnih neposlušnika.

---

[9], [10] i [20] U namjeri da razbije jedinice 6. korpusa NOVJ i ovlada slobodnom teritorijom Slavonije, neprijatelj je 26. aprila preduzeo napad u kome su, pored pomenutih jedinica, učestvovali dijelovi njemačke 42. lovačke divizije i jedan policijski puk, dijelovi 4. domobranskog zdruga, 2. bojna Brzog zdruga, 16. ustaška bojna i ustaško-domobranske snage iz Podravske Slatine i Virovitice. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 26, dok. br. 136.

Na neprijatelja se nije naišlo, niti je bilo prikupljenih vojnih neposlušnika.

Usavršavali su se postavi obrane Tuzle.

4. IV. Izvršeno je razviđanje pojačanom obhodnjom smjerom Tuzla — Dragoševići — Crno Blato — Breške. Pred s. Breške obhodnja je dobila iz sela vatru, nastala je borba, koja je trajala preko pola sata, te pošto je vatra od strane neprijatelja bivala sve jača obhodnja se je morala povući.

Osim toga vršena su razviđanja sa postava obrane Tuzle i u drugim smjerovima do na daljinu do 10 km. no bez dodira sa neprijateljem.

Vlastiti gubici: 1 domobran ranjen.

5.—13. IV. Vršena su svakodnevna razviđanja sa postava obrane Tuzle jačim obhodnjama u svim smjerovima do na daljinu od 10 km u svrhu prikupljanja podataka o neprijatelju i njegovim namjerama, te u svrhu prikupljanja vojnih neposlušnika.

U ovim razviđanjima na neprijatelja se nije naišlo. Saznalo se da partizani drže Breške sa grupom od oko 100 ljudi, te manjim dielovima sela Dvor, Lameši (11 S Tuzla) te Obodnicu i Brusnicu.[11]

Saznalo se je još da su 7. IV. četnici Zvorničkog četničkog odreda vodili borbu sa partizanima kod s. Rastošnice (23 I Tuzla). te da su ubili 7 partizana.[12]

9. IV. ustanovile su obhodnje da se jedna partizanska brigada (skoro 500 ljudi) nalazi sa skladištem i bolnicom u s. Obodnici[13] (11 SZ Tuzla) te da pljačkaju okolna sela.

12. IV. saznale su obhodnje da se partizani nalaze u selima Jablanica (10 S G. Tuzla), Piperima i Bučju (11 SZ G. Tuzla). Nadalje da je „Kurjakova" partizanska brigada u jačini oko 2000 ljudi zaposjela sela Humci (16 SZ G. Tuzla). Brezje (3 JZ Humci), i Kat. Drijenču[14] (5 J Humci). Sriem-

---

[11], [13] i [15] Na tom prostoru su tada dejstvovali dijelovi 3. vojvođanske brigade. O njenom rasporedu i o gubicima vidi dok. br. 79.

[12] Vjerovatno se odnosi na 1. vojvođansku brigadu, koja se tada nalazila oko Rastošnice. Međutim, u dokumentima brigade i 16. NOU divizije o tome se ništa ne kaže. Vidi dok. br. 42.

[14] Odnosi se na 17. majevičku brigadu. Po nazivu njenog komandanta Veljka Lukića Kurjaka, narodnog heroja, koji je 25. decembra

ska partizanska brigada kod Brezja da je imala borbu sa „Bosanskim planincima“, gdje su partizani imali 27 ranjenih.[15]

Obhodnje su saznale još da neprijateljski zrakoplovi skoro svake noći bacaju partizanima na Majevici oružje, streljivo i drugo tvorivo.

Od mještana i povjerljivih osoba, obhodnje su saznale da partizani skoro svake noći vrše prebacivanje iz Šekovića za Majevicu kod s. Capardi i obratno.

Vlastiti gubici: 1 vodnik ranjen nesretnim slučajem. (Umro u bolnici od rana.)

Protivnički gubici: 7 mrtvih i 27 ranjenih. (Gubitci naneseni partizanima po „Bosanskim planincima“).

14. IV. Dielovi „Bosanskih planinaca“ vodili su borbe sa partizanima kod s. Prnjavora i Lipovica (18 i 14 JI Tuzla). Tu su partizani bili spriečavani pri prebacivanju iz Majevice pl. prema Šekoviću.[16]

Na molbu „Bosanskih planinaca“ upućeno im je pojačanje iz zdruga u jačini jedne sati sa 4 teška bacača.

Vršena su razviđanja sa postava obrane Tuzle u svim smjerovima u svrhu prikupljanja podataka o partizanima i njihovim namjerama. Nije došlo do dodira sa neprijateljem.

Vlastiti gubici: (Bosanski planinci) 2 mrtva. 7 ranjenih.

Protivnički gubici: 5 mrtvih (prebrojano).

16. IV. Zatvoren je put Simin Han — Miričina po dielovima ovog zdruga i to: dio puta Bukinje — Puračić sa I. bojnom 8.l.p., dio puta Miričina — Puračić sa I. bojnom 5.l.p. i dio puta Tuzla — Simin Han sa jednom sati III. bojne 5.l.p.

Vršena su razviđanja u svim pravcima sa postava obrane Tuzle na daljinu do 3 km.

17.—19. IV. I. bojna 8.l.p., I. bojna 5.l.p. i jedna sat III. bojne 5.l.p. držale su zaprečnu crtu Tuzla — Miričina. Do dodira sa neprijateljem nije došlo.

---

u borbi na Romanovcu bio teško ranjen, brigada je često nazivana njegovim nadimkom. (Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 183.) O rasporedu i dejstvu te brigade vidi dok. br. 64.

[16] Borba je vođena sa 3. vojvođanskom brigadom koja je tada zauzela s. Prnjavor. Vidi dok. br. 79.

Osim toga vršena su svakodnevno sa postava obrane Tuzle u svim pravcima blizka razviđanja.

20. IV. Jedna bojna zdruga upućena je u nasilno razviđanje obćim pravcem Tuzla — Zvornik sa zadatkom prikupljanja podataka o neprijatelju i uništenja slabijih partizanskih snaga na tom dielu.

Osim toga vršena su blizka razviđanja sa postava obrane Tuzle u svim pravcima. Do dodira sa neprijateljem nije došlo.

21.—22. IV. Bojna zdruga upućena obćim pravcem Tuzla — Zvornik dostigla je bez dodira sa neprijateljem dnevni cilj Prnjavor (18 JI Tuzla). U daljnjem razviđanju bila je napadnuta od slabijih partizanskih snaga te se povukla na Kikače (12 JI Tuzla).

Ostalim vršenim razviđanjima utvrđeno je da partizani drže sela D. i G. Lukavica (15 JI Tuzla), Gračanicu (18 JI Tuzla), Tupković (17 JI Tuzla), Gojčin (19 JI Tuzla) i Osmaci (24 JI Tuzla).

21. IV. jedna sat razviđala je smjerom Tuzla — Parselo — Dubrave — Vukovije — Jeginov Lug — Tupković. U Jeginovom Lugu sat je napadnuta od partizana te su isti nakon dvosatne borbe odbačeni prema jugu.

Vlastiti gubitci: 1 domobran ranjen. Neprijateljski nepoznati.

23.—24. IV. Bojna zdruga, koja je razviđala obćim pravcem Tuzla — Zvornik povraćena je u Međaš (13 JI Tuzla) sa zadatkom da vrši razviđanje u pravcu Prnjavor i Kalesije.

Osim toga vršena su razviđanja sa postava obrane Tuzle na daljinu do 3 km. Nisu prikupljeni nikakovi podaci.

25. IV. Po zapovjedi zapovjednika 13. Bos. SS divizije upućena je jedna bojna zdruga u područje Obodnica — Dokanj, a jedna bojna u područie Vražići sa zadatkom izviđanja i uništavanja razbijenih dielova neprijatelja na njihovom području i održavanja veza sa tamo nalazećim se osiguravajućim dielovima SS divizije.

Osim toga po istoj zapovjedi upućena je jedna sat u Čorbin Han (10 SI Tuzla) sa zadatkom osigu-

ranja puta Čorbin Han — Lopare i uništavanja razbijenog neprijatelja ako se tamo pojavi.

Vršena su još blizka razviđanja sa postava obrane Tuzle no bez posljedka.

26. IV. I. bojna 5.l.p. koja je djelovala iz prostorije Dokanj — Obodnica, došla je sa svojim obhodnjama u dodir sa neprijateljem koji se zadržavao na grebenu Majevice pl. Nakon kraće borbe obhodnje su se morale uslied neprijateljske nadmoći povući.[17]

Obhodnje I/8.l.p. u području Vražići kao i obhodnje iz Čorbin Hana nisu došle u dodir sa neprijateljem.

Osim toga vršena su blizka razviđanja sa postava obrane Tuzle no bez posljedka.

27.—29. IV. I/5.l.p. i I/8.l.p. kao i sat iz Čorbin Hana nisu u toku 27. IV. sa svojim obhodnjama došle u dodir sa neprijateljem.

Vršenim bliskim razviđanjem sa postava obrane Tuzle nije došlo do posljedka.

29. IV. obhodnja I/5.l.p., koja je djelovala iz prostora Dokanj — Obodnica u razviđanju dočekana je kod Lipika t. 776 puščanom vatrom od grupe partizana nepoznate jačine. Nakon kratke borbe obhodnja se povukla radi neprijateljske premoći.[18]

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci: 1 ranjen.

Plien: 1 puška i 3 bombe.

30. IV. I/8.l.p. i I/5.l.p. na svojim područjima u razviđanju nisu naišle na neprijatelja. a isto tako ni sat iz Čorbin Hana.

Uslied vršenog pritiska SS trupa od Šekovića partizanske su se snage prebacivale na sjever[19] uslied čega je u Tuzli zapovjeđenja stroga pripravnost.

Vršenim blizkim razviđanjima sa postava obrane Tuzle nije se došlo do posljedka.

Vlastitih, kao ni protivničkih gubitaka nije bilo.

---

[17] i [18] Vjerovatno je ta borba vođena sa Tuzlanskim NOP odredom koji je tokom aprila deistvovao na tom prostoru i oko Srebrnika. Vidi istorijat odreda (Arhiv V. I. I., reg. br. 1—6, k. 1258).

[19] Vidi dok. br. 150 i 167.

C. — **Kod II bojne brzog zdruga**

7. IV. Položaj jedinice: 5. sat II. bojne brzog zdruga sa položaja u Gromačniku krenula je za s. Sibinj, gdje je od Nijemaca dobila zadatak da krene u s. Glogovicu sa zadatkom da tamo pohvata partizanski odbor i provede odkup stoke za hrvatske i njemačke oružane snage.

Operacije: Po odlazku iz s. Sibinja u pravcu s. Glogovice jedan vod ove sati bio je od partizana istočno od k. 201 napadnut. Napad je poslije kraće borbe odbijen. U s. Glogovici partizanski odbor osjetivši pucnjavu kod k. 201, pobjegao je, a odkup stoke proveden je u redu. U 1400 sati sat je krenula sa rekviriranom stokom i tada je vod, koji je osiguravao selo sa jugoistočne strane bio napadnut vrlo jakom vatrom od partizana. Napad je nakon kratke borbe uspješno odbijen. Sat se vratila u 1730 sati na Gromačnik.

Prostor: U pravcu s. Sibinj — Glogovica istočno k. 201 i jugoistočna strana s. Glogovice.

Cilj: uhićenje partizanskog odbora i prisilan odkup stoke.

Borbeni duh jak, vladanje sabrano i odlučno.

13. IV. Položaj jedinice: 5. i 6. sat II. bojne brzog zdruga napustila je Gromačnik u 0600 sati i krenula pravcem Gromačnik — Brdo Tirkovac — kota 266 — preko Košarevca — s. Grabarje — s. Kindrovo.

Operacije: Prema dobivenom nalogu kretale su se obje sati zapovjeđenim pravcem. Kod k. 187 u blizini s. Kindrova 5. sat bila je napadnuta od partizana. Napad je brzom paljbom svladan, te je neprijatelj bio prisiljen na povlačenje, koje je vršio pravcem s. Kindrova. U 1030 sati stigle su obje sati u s. Kindrovo; selo se obkolilo i pretreslo. U selu se nalazila partizanska pošta, koja se je zaplijenila. Od 1100 do 1200 sati nastojalo se dobiti vezu sa desnom grupom, veza međutim nije uspostavljena, jer se ta grupa nije pojavljivala. Međutim se čula jaka pucnjava na lievoj strani i pošlo se u pomoć u smjeru pucnjave prema šumi Berak da se pomogne grupi, koja je nastupala preko s. Glogovice. Kad su se obje sati razvile u streljački lanac i približile grebenu kojeg su partizani zaposjeli, bile su od partizana napadnute jakom puščanom i stro-

jopuščanom vatrom. Razvila se oštra borba i neprijatelj je jurišem bio odbijen i dao se u bezglavi bijeg te se izgubio tjeran našim odredima u gustoću šume.

Prostor: Neposredna blizina s. Kindrova, šuma Berak u visini Kindrovačke crkve u Krčevini.

Cilj: Protjerivanje partizana, koji su se nastanili u s. Kindrovu.

Vladanje postrojbe: uzornim nadiranjem diciplinirane postrojbe odlikujući se hrabrošću i borbenim duhom nadvladale su partizane i odbile ih u cielom podhvatu.

18. IV. Položaj jedinice: 6. sat II. bojne brzog zdruga krenula je u 0600 sati sa Gromačnika na prisilan odkup stoke u s.: Podcrkavje — Grabarje — Rastušje.

Operacija: Nakon uzornog provedenog odkupa stoke u s. Podcrkavju naišla je sat na partizane, koji su osuli vatrom. Nakon oštrog odpora 6. sati. morali su uzmaknuti.

Prostor: s. Podcrkavje.

Cilj: odkup stoke po selima.

Vladanje postrojbe: bilo je kao i ostalih puta na uzornoj visini. Borbeni duh nije zatajio.

26. IV. Položaj jedinice: 5. i 8. sat II. bojne brzog zdruga krenula je sa Gromačnika u pravcu Gromačnik — Tirkovac — Bazovac — Marica Bok do Razpučja — Knježica — Glogovica — preko Visoke Gradine u Zdence.

Operacije: Kod Knježice odvojila se 5. sat od 8. sati i krenula na pretres s. Glogovice. Neki partizanski odbornici, kako se saznalo ispitivanjem seljana, pobjegli su iz sela, kad se sat približavala selu. Pred samim selom u šumi uhvaćen je partizanski teklić, koji je predan njemačkoj diviziji u Brodu n/S na daljnji postupak. Iz s. Glogovice krenula je 5. sat do Knježice preko Visoke Gradine — k. 370 u s. Zdence, gdje se sastala sa 8. sati. U Zdencima je po obaviestima trebao biti partizanski stožer, koji je pobjegao prije dolazka naših sati. Nakon pretresa sela obje sati uputile su se na Dilj planinu, te bilom Dilja do kote 407 put Djedine Rieke — Gornji Slatinik.[20]

Tu se čekalo na I. bojnu 6. l. p., koja nije dolazila. U 1700 sati produžilo se preko s. Podcrkavje — Grabarje — Podvinje — Gromačnik.
Prostor: Gromačnik — Tirkovac — Bazovac — Marica Bok — Knježica — Glogovica — Visoka Gradina — Zdenci — bilo Dilja — Djedina Rieka — Gornji Slatinik — Podcrkavje — Grabarje — Podvinje — Gromačnik.
Cilj: Uništenje partizana i nasilno izviđanje.
Vladanje postrojbe: uzorna disciplina, bezuvjetno pokoravanje i brzo snalaženje.

II. IZKUSTVA.

U ovom razdoblju nisu stečena nikakova naročita izkustva.

III. NEDOSTATCI I POGRIEŠKE.

Manjkavo oružanje jedinica, koje nisu bile na prenaoružanju. Pogriešaka nije bilo.

ZAPOVJEDNIK
general Pacak
Pacak

BR. 194

OPŠTA BOJNA RELACIJA ZAPOVJEDNIŠTVA 9. POSADNOG ZDRUGA O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ U HERCEGOVINI I JUŽNOJ DALMACIJI U APRILU 1944. GODINE[1]

OBĆA BOJNA RELACIJA

ZAPOVJEDNIŠTVA 9. POSADNOG ZDRUGA

Za mjesec *travanj* 1944. g.

Broj 1

Raspored podređenih djelova zapovjedništva 6. pješačke divizije, bio je početkom mjeseca *Travnja* 1944. g. sliedeći:

1. — **Mostar:**

Zapovjednik posade: Zapovjednik popunidbenog zapovjedničtva Mostar pukovnik Rudolf Ukmar.
— Mostarska pomoćna sat,
— Mostarski povozni vod i
— 3. sat III. samovozne bojne.

2. — **Trebinje:**

Zapovjednik posade: zapovjednik 14. pješačke pukovnije pukovnik Juraj Ćordašić.
— 14. pješačka pukovnija i to:
— Stožer pukovnije,
— 15. stožerna sat,
— III. bojna — stožer sa 9., 10., 11. i
12. sati (na osiguranju želj. pruge Hum — Poljice).

3. — **Dubrovnik:**

Zapovjednik posade: Zapovjednik 6. pješačke divizije — zamjenik pukovnik Zuech Stjepo.
— Stožer 6. pješačke divizije,
— Ratni sud 6. pješačke divizije,
— Mostarska posadna sat,
— Mjestno zapovjedničtvo Dubrovnik i
— Dubrovačka posadna sat.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 4/2—19, k. 57.

4. — **Gacko:**

Zapovjednik Domdo bojne Gacko satnik Fazlagić Safet.
— Domdo bojna Gacko sa 1., 2., 3., 4., 5., 6. i 7. sati.
Tok važnijih događaja bio je u glavnom sliedeći:

2. IV. 1944.

5 neprijateljskih zrakoplova-lovaca mitraljiralo je jednu njemačku samovoznu kolonu kod s. Oboda (2 i. Cavtat), 6 samovoza je lakše oštećeno. 3 vojnika su poginula, a 6 ranjeno.

Isti zrakoplovi mitraljirali su na putu Trebinje — Dubrovnik jedan osobni samovoz, kojom je prilikom poginuo kotarski predstojnik iz Trebinja sa gospođom, načelnik grada Trebinje i upravljač samovoza.

Također su na željezničkoj postaji Hum mitraljiranjem oštetili 1 lakše i 1 teže lokomotivu.

3. IV. 1944.

Iznad Dubrovnika preletjelo je u 9 sati na visini od oko 5000 metara oko 200 neprijateljskih teških bombardera, sa juga u pravcu sjevera. Povratak ovih zrakoplova bio je u dvije grupe iznad Dubrovnika i to jedna u 12 a druga u 1330 sati.

4. IV. 1944.

8 neprijateljskih zrakoplova-lovaca u niskom lietu u nekoliko mahova mitraljirali su Cavtat.

Ranjena su 2 njemačka vojnika, 2 žene i 1 djete.

Potopljen je 1 motorni čamac i uništeno njemačko obalno motrilište.

6. IV. 1944.

Djelovi 369. grenadirske pukovnije[2] u suradnji sa četnicima, odpočeli su podhvat protiv XII. partizanske brigade na pravcu Klobuk (16 i. Trebinje) — Viluse. Borbe su vođene u toku cjelog dana, no posliedak još nije poznat.[3] Niemci su imali 1 mrtvog i 15 ranjenih.

7. IV. 1944.

Neprijateljski zrakoplovi-lovci mitraljirali su željezničku postaju Hum i Poljice. Oštećen je 1 stroj i nekoliko vagona.

Poginuo je 1 željezničar.

---

[2] Odnosi se na dijelove 369. puka njemačke 369. legionarske divizije („Vražje"). (Vidi dok. br. 25, napomenu br. 4.)

[3] Prema izvještaju Štaba 12. hercegovačke brigade od 8. aprila 1944. ta borba je vođena 7. aprila (vidi dok. br. 44).

9. IV. 1944.

Partizani su zauzeli s. Mosko[4] (9 s. Trebinje), tako je promet kao i brzoglasne veze sa Bilećom prekinut. U ovoj borbi ranjen je 1 četnik.

Djelovi 369. grenadirske pukovnije, koji su u suradnji sa četnicima vršili podhvat čišćenja u pravcu Klobuka (16 i Trebinje) — Vilusa probili su se do Vilusa i tako očistili taj teren. Protekle noći ova se je skupina Niemaca i četnika vratila u Trebinje, jer ih je na položaju zamjenila vojska, koja je vršila podhvat čišćenja iz Crne Gore sa pravca Grahovo i Nikšić.[5]

Neprijateljski zrakoplovi-lovci mitraljirali su luku Cavtat. Pogođena su 2 motorna čamca, koja leže nasukani u ovoj luci.

11. IV. 1944.

Oko 1130 sati neprijateljski zrakoplovi-lovci mitraljirali su željezničke postaje Hum, Jasenica-Lug i Poljice, a po drugi put oko 1530 sati željezničku postaju Hum. Oštećeno je više vagona, koji su se nalazili na gore navedenim željezničkim postajama. Žrtava nije bilo.

U 1140 sati 4 neprijateljska zrakoplova-lovca mitraljirali su željezničku postaju Trebinje. Oštećena je 1 lokomotiva i nekoliko vagona. —

12. IV. 1944.

U 0130 sati 3 neprijateljska broda u pokretu od jugoistoka prema sjeverozapadu uz obalu na udaljenosti oko 3 milje otvorili su topničku vatru [na] otok Lokrum i na Gruž i Lapad opalivši oko 150 hitaca.

Na Lokrumu štete i žrtava nije bilo.

U Gružu je glavni cilj bio njemački aparat za osluškivanje na visu Petka, koji nije pogođen i željeznička postaja, koja također nije pogođena, kao i njemačko obalno topničtvo na Babinom Kuku (Lapad). Oštećeno je 6 kuća u Gružu i 4 u Lapadu. Poginuo je 1 željezničar i 1 građanska osoba. Ranjeno je 2 građanske osobe i 1 vojnik-Niemac.

13. IV. 1944.

Neprijateljski zrakoplovi-lovci mitraljirali su željezničku postaju Trebinje. Oštećena je 1 lokomotiva.

---

[4] Zauzeo ga 1. bataljon 10. hercegovačke brigade noću 7/8. aprila. Vidi dok. br. 43.

[5] O borbama i o neprijateljskim snagama na sektoru s. Vilusa vidi dok. br. 44, 58 i 63.

14. IV. 1944.

Protekle noći partizanska trojka zapalila je željezničku postaju Duži (9 j. i. Hum), koja nije bila posjednuta od vojske.

Oko 2100 sat napadnuto je od odmetnika naše uporište na željezničkoj postaji Hum. Napad odbijen.

Nalogom III. zbornog područja Glst. br. 1404 (tajno od 11. IV. 1944. g.) zapovjeđeno je postrojavanje — preustrojstvo od zapovjedničtva 6. pješačke divizije zapovjedničtvo 9. *posadnog* zdruga u Dubrovniku pod današnjim danom.

15. IV. 1944.

U 0730 sati 4 neprijateljska zrakoplova-lovca bacili su 2 bombe manjeg kalibra u Rijeci Dubrovačkoj. Pogođen je brzoglasni uređaj i električni vod visokog napona za vodovodnu središnjicu.

Između 10 i 1030 sati preletjele su formacije od oko 650 neprijateljskih teških bombardera praćene sa oko 25 lovaca iznad Gruža i Zatona sa pravca jugozapada prema sjeveroistoku na visini od oko 2500 do 3000 metara.

U 2100 sat napadnut je od neprijateljskih zrakoplova naš teretni samovoz, koji je išao iz Dubrovnika za Trebinje na cesti kod Ivanice (6 s.i. Dubrovnik). Samovoz se je strovalio u provaliju. Upravljač samovoza je teže ranjen, a samovoz manje oštećen.

16. IV. 1944.

Od 0900 do 1100 sati jaka jata neprijateljskih teških bombardera praćena od lovaca prelietala su iznad Dubrovnika i okolice sa pravca jugozapad prema sjeveroistoku na visini 3000 do 4000 metara.

U toku popodneva ova su se jata vraćala u suprotnom pravcu.

17. IV. 1944.

Od 1145 do 1200 sati jake formacije neprijateljskih bombardera praćene od lovaca prelietale su iznad Dubrovnika i okolice sa sjeveroistoka na visini od oko 4000 metara. Ove skupine vraćale su se u toku popodneva u suprotnom smjeru.

U okolici Bileća srušila su se 2 neprijateljska zrakoplova. U borbi, koja je nastala između četnika i partizana za zrakoplove i članove posade, poginula su 2 člana posade Amerikanca.[6]

---

[6] Prema izvještaju Štaba 10. hercegovačke brigade od 17. aprila 1944. avioni su se srušili 15. aprila. Tom prilikom spaseno je 9 savezničkih avijatičara. Vidi dok. br. 83.

U 1200 sati 5 neprijateljskih zrakoplova-lovaca napali su teretni njemački vlak kod Turkovića (8 j.i. Hutovo). 6 vagona sa streljivom zapaljeno, te je zbog jake eksplozije streljiva oštećeno željezničke pruge oko 150 metara.

Oborena su od protuzrakoplovne obrane 2 zrakoplova. —

19. IV. 1944.

Noćas je grupa od oko 200 naoružanih partizana napala oružničku postaju u s. Trijebnju[7] (11 s.z. Stolac). Milicioneri Domdo sati Dubrave i Rotimlja stupili su u pomoć oružnicima, te je borba trajala oko 1 sat, nakon čega su se partizani povukli prema s. Rotimlju (12 s.z. Stolac). Pri povlačenju partizani su sa sobom poveli 2 milicionera i glavara sela Trijebanj. te su u ovom selu opljačkali nešto hrane i odveli nekoliko konja. Partizani su bili naoružani puškama, 3 njemačke teške strojnice i nekoliko strojosamokresa.

21. IV. 1944.

Djelovi XII. partizanske brigade protjerali su jednu četničku brigadu — kapetana Janičića[8] iz Vilusa (21 i. Trebinje), te u daljem svom nadiranju preko Klobuka došli na Zastrm (k. 705 — 8 z. Viluse).[9]

U 0115 sati napadnuta je posada 21. sati V. ustaške bojne II. prometnog zdruga u Cerovici (3 s. Hutovo) od strane četnika, te je odvedena stoka iz Svitave (6 s. Hutovo). Jednovremeno napadnuta je i pruga između željezničke postaje Hrasno i Hutovo.

U 0800 sati napadnuti su ustaše ove bojne. koji vrše osiguranje za obradu zemlje s. Gnilište (5 j.i. Čapljina). Isto od četnika. Svi četnici stoje pod zapovjedništvom 118. njemačke lovačke divizije.

Protekle noći jedan partizansko-engleski komandos iskrcao se je na otoku Mljetu. Isti je naišao na jak otpor njemačke posade te odbačen prema obali sa velikim gubitcima.[10]

---

[7] Na tom prostoru je tada dejstvovala 11. hercegovačka brigada. Vidi dok. br. 115.

[8] Ivan Janičić je bio tada komandant Banjsko-vučedolske četničke brigade. Pored pomenute brigade na tom prostoru je dejstvovala i Trebinjska četnička brigada. Vidi naređenje komande Trebinjskog četničkog korpusa od 27. aprila 1944. (Arhiv V. I· I., reg. br. BH-V-8511.)

[9] i [11] O tim borbama vidi dok. br. 121.

[10] O dejstvima nasih i savezničkih snaga na Jadranskom moru vidi tom VIII, knj. 2.

22. IV. 1944.

Noćas oko 2300 sata partizanske grupe sa Klobuka i Zastrma napale su četnike i Niemce nešto sjevernije od Lastve (12 i. Trebinje). Borba je bila žestoka. Partizani su odbijeni.[11]

Iste noći jedan partizansko-engleski komandos sa 5 motornih jedrenjaka i prievoznih čamaca iskrcao se je na otoku Korčuli na sjevernoj obali kod s. Prigradice (3 s. Blato). Obostrana pojačanja t.j. sa otoka Visa i Niemaca sa poluotoka Pelješca u toku su.

23. IV. 1944.

Prema usmenoj obavjesti njemačkog konzula g. Velikom Županu, četnici u Trebinju izjavili Niemcima, da im odkazuju suradnju u borbi protiv partizana i da se povlače u šume. Da neće pucati na Niemce u koliko ne budu operirali zajedno sa ustašama, a ove će napasti ako se tamo pojave. Šef njemačke sigurnosne službe obavjestio Redarstvo, da je razlog ovog postupka organiziranje ustaških postrojbi u Trebinju po nekom častniku, koji da je poznat kao komunista, a navodno i zatvaranje Dr. Moretia i kapetana Bauela. Nije isključivo, da se u ovom slučaju radi o ucjenjivanju i da neće doći do ozbiljnih incidenata između Niemaca i četnika,[12] u koliko ovaj po-

---

[12] U naređenju Komande Trebinjskog četničkog korpusa od 17. aprila 1944. o tome se kaže:

„Imam sigurne podatke iz kojih nazirem da prestoji nepoverenje pa čak i neprijateljski stav 11 [Nijemaca — prim. red.] prema nama. Ovo proizlazi iz toga što merodavni faktori ustaške Hrvatske svim silama rade da nas onemoguće i kompromituju kod 11. Pored toga imam podataka da predstoji ponovan dolazak Ustaša u Južnu Hercegovinu. Sve ovo jasno govori da bi se mogla vratiti 1941. godina.

...

Ovih dana od strane naše biće predata 11 [Nijemcima] jedna nota u kojoj tražimo punu zaštitu naših srpskih interesa i zaštitu našeg srpskog življa. Ova nota imaće oštar ton. Po predaji ove note, sve starešine i svi borci do daljega ne mogu i ne smeju se viđati u varošima...

Komandanti brigada po prijemu ovoga naređenja izdaće odmah naredbe svojim potčinjenima u kojima im staviti do znanja da u Trebinje može doći samo težak ranjenik ili bolesnik. Sve naše komande i starešine koje su bile vezane za Trebinje isto će napustiti 20. o. m. do podne i neće se smeti vraćati do daljega.

Imajte na umu da su Hrvati, odnosno ustaše počele da kuju mračne zavere protiv Srba i naše organizacije i znajte da su do sada uspeli da nam pred očima 11 ubiju kapetana Luja Kargotića, pohapse i sprovedu u Zagreb Muja Pašića, Dr. Moretia i kapetana Bauela, sve oprobane i iskušane prijatelje, borce i saradnike u našoj Organizaciji. Ne daje niko garancije da se to neće ponoviti. Da ne bi bili iznenađeni i dočekali sudbinu jednog od ovih, vodite strogo računa i zabranite svako dalje kretanje starešina i boraca od određenog dana.

stupak četnika nema veze sa događajima na Mljetu i Korčuli.[13]

U 2030 sati naišao je njemački vojni vlak iz Mostara na rastavljene tračnice kod s. Gojšine (7 s.z. Hum), a zatim su partizani odmah otvorili vatru na preselicu u kojoj se nalazilo sa Niemcima i oko 60 četnika—suboraca. Borba je trajala oko 1 sat, nakon čega su partizani odbijeni.

Ima poginulih i ranjenih Niemaca i četnika.

Ranjen je teže naš pričuvni nadporučnik Radovčić Marije, područni častnik 1 sati I. bojne 9. pos. zdruga, koji se je nalazio u ovom vlaku. —

25. IV. 1944.

U 0500 sati napadnuta je jedna njemačka ophodnja od nepoznate grupe partizana kod željezničke postaje Uskoplje (6 s.i. Dubrovnik). Poslije kraće borbe napad je odbijen. Nakon što se je ova ophodnja povratila na uporište Hum ojačana sa 10 domobrana ponovno je krenula sa uporišta Hum u s. Začule (3 z. Hum) gdje je premoćnim neprijateljskim snagama napadnuta i primorana da se povuče na Hum.

U s. Začule nalazi se oko 100 naoružanih partizana. Gubitaka nije bilo.

U 1500 sati 5 neprijateljskih zrakoplova-lovaca bacili su 6 bombi manjeg kalibra na željezničku postaju Trebinje. Poginuo je 1 naš oružnik. Ranjene su 4 građanske osobe.

Protekle noći razrušena je od odmetnika između željezničke postaje Taleža i Duži (4 i 6 j.i. Hum) oko 150 do 200 metara željezničke pruge. Promet za Trebinje obustavljen za 48 sati.

Neprijateljski zrakoplovi-lovci mitraljirali su željezničku postaju Metković. Oštećena je 1 lokomotiva. Ranjena su 2 njemačka vojnika i 2 građanske osobe.

Detaljna naređenja i instrukcije za dalji rad u ovom pogledu dobićete." (Arhiv V. I. I., reg. br. BH—X—359.)

Kao što se iz ovih dokumenata vidi, između ustaša i četnika je vladala netrpeljivost. I jedni i drugi su nastojali da se revnosnom službom Nijemcima nekako domognu vlasti u Hercegovini. Radi toga su se međusobno optuživali kod Nijemaca želeći da steknu njihovo povjerenje.

[13] Jedinice 26. NOU divizije, uz podršku mornaričkih jedinica NOVJ, od 19. do 26. aprila izvodile su napade na ostrva Mljet i Korčulu i zauzeli ih. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 26, dok. br. 64, 88, 117 i 134 i tom VIII, knj. 2, dok. br. 71, 74 i 84.

25.IV.1944.

U 0500 sati napadnuta je jedna njemačka ophodnja od nepoznate grupe partizana kod Željezničke postaje Uskoplje /6 z.i.Dubrovnik/. Poslije kratke borbe napad je odbijen.Nakon čpo se je ova ophodnja povratila na uporište Hum ojačana sa 10 domobrana ponovo je krenula sa uporišta Hum u z.Žečule /3 z.Hum/ gdje je premoćnim neprijateljskim snagama napadnuta i primorana,da se povuče na Hum.

U z.Žečule nalazi se oko 100 naoružanih partizana.Gubitaka nije bilo.

U 1500 sati 5 neprijateljskih zrakoplova-lovaca bacili su 6 bombi manjeg kalibra na Željezničku postaju Trebinje.Poginuo je 1 naš oružnik.Ranjena su 4 građanske osobe.

Protekle noći razrušena je od odmetnika između Željezničke postaje Taleža i Duži 4 i 6 j.i.Hum/ oko 150 do 200 metara Željezničke pruge.Promet za Trebinje obustavljen za 48 sati.

Neprijateljski zrakoplovi-lovci mitraljirali su Željezničku postaju Metković.Oštećena je 1 lokomotiva.Ranjena su 2 njemačka vojnika i 2 građanske osobe.

27.IV.1944.

Oko Bileća vode se žestoke borbe između četnika i partizana. Partizani su imali gubitaka u mrtvima i ranjenima.

29.IV.1944.

Protekle noći grupa partizana nepoznate jačine izvršila je napad na zgradu četničke komande u blizini Željezničke postaje Veljum /4 z.Trebinje/.Napad je odbijen.Ranjena su 2 četnika.

Protekle noći četnici ojačani djelovima 369.njemačke pukovnije iz Trebinje izvršili su napad na partizanske položaje oko Lastve /12 i Trebinje/.

U 1240 sati 5 neprijateljskih zrakoplova-lovaca bacili su na Gruž i Lapad 5 bombi manjeg kalibra od kojih su 3 pale u More,a 2 u Šumicu u Lapadu.Štete i žrtava nije bilo.

U 1700 sati ponovo su 6 neprijateljskih zrakoplova-lovaca bacili 8 bombi manjeg kalibra na Gruž i Lapad od kojih su 2 pale u Lapad,2 na Gruž i 2 iznad zgrade vojarne "Nelepić".Poginuo je 1 njemački vojnik. Oštećene su 2 kuće u Lapadu i 2 u Gružu.

U 1630 sati neprijateljski zrakoplovi-lovci mitraljirali su Željezničke postaje Hum i Diklići.Na Željezničkoj postaji Hum zapaljen je 1 vagon,koji je do kraja izgorio.Na Željezničkoj postaji Diklići lakše je oštećena 1 lokomotiva.

ZAPOVJEDNIK PUKOVNIK
/ Z U S C H /

Fotokopija posljednje stranice dokumenta br. 194

27. IV. 1944.

Oko Bileća vode se žestoke borbe između četnika i partizana.[14] Partizani su imali gubitaka u mrtvima i ranjenima.

29. IV. 1944.

Protekle noći grupa partizana nepoznate jačine izvršila je napad na zgradu četničke komande u blizini željezničke postaje Volujac (4 z. Trebinje). Napad je odbijen. Ranjena su 2 četnika.

Protekle noći četnici ojačani djelovima 369. njemačke pukovnije iz Trebinja izvršili su napad na partizanske položaje oko Lastve[15] (12 i. Trebinje).

U 1240 sati 5 neprijateljskih zrakoplova-lovaca bacili su na Gruž i Lapad 5 bombi manjeg kalibra od kojih su 3 pale u more, a 2 u šumicu u Lapadu. Štete i žrtava nije bilo.

U 1700 sati ponovo su 6 neprijateljskih zrakoplova-lovaca bacili 8 bombi manjeg kalibra na Gruž i Lapad od kojih su 2 pale u Lapad, 2 na Gruž i 2 iznad zgrade vojarne „Nelepić". Poginuo je 1 njemački vojnik. Oštećene su 2 kuće u Lapadu i 2 u Gružu.

U 1630 sati neprijateljski zrakoplovi-lovci mitraljirali su željezničke postaje Hum i Diklići. Na željezničkoj postaji Hum zapaljen je 1 vagon, koji je do kraja izgorio. Na železničkoj postaji Diklići lakše je oštećena 1 lokomotiva.

ZAPOVJEDNIK PUKOVNIK
(ZUECH)
(M.P.) **Zuech**

---

[14] Ta borba je vođena 25. aprila protiv 10. hercegovačke brigade. Bliže o tome vidi dok. br. 135.

[15] U relaciji Štaba 12. hercegovačke brigade od 2. maja 1944 Štabu 29. NOU divizije kaže se da je tada vođena borba kod s. Dobrog Duba i na Klobuku, i da su se neprijateljske snage, pretrpivši poraz, povukle prema Lastvi. (Arhiv V. I. I., reg. br. 5—6, k. 1151 I)

BR. 195

OPŠTA BOJNA RELACIJA BRZOG ZDRUGA ZA APRIL 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I POJ OKO TRAVNIKA[1]

OBĆA BOJNA RELACIJA

o podhvatima četa na području brzog zdruga u mjesecu travnju 1944. godine.

A) RAZPORED ČETA, JACINA I NAORUŽANJE:

Dielovi zdruga, postrojeni pod 1. IV. 1944. od jedinica bivše zagrebačke konjaničke pukovnije, bili su u toku mjeseca travnja razpoređeni, radi osiguranja područja i želj. pruge, na sliedećim postavima — uporištima:

— stožer brzog zdruga u Travniku,
— stožer III. bojne i 12. sat brzog zdruga u Travniku,
— 9. sat brzog zdruga u Busovači,
— 10. sat brzog zdruga u Bili most,
— 11. sat brzog zdruga u Rankoviči,
— 7. sat brzog zdruga u Turbe i
— 3. vod 8. sati brzog zdruga u Travniku.

Brojčano stanje i naoružanje bilo je sliedeće:

a) *Stožer zdruga:*

Brojčano stanje:		**Naoružanje:**	
Častnika	12	Pušaka	32
Dočastnika	8	Strojosamokresa	4
Momaka	31		

b) *Stožer III. bojne:*

Častnika	4	Pušaka	54
Dočastnika	10	— strojopušaka	4
Momaka	60	Strojosamokresa	5
		Samokresa	18
		Bacača 4, 6 cm.	4

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu V. I. I., reg. br. 4/2—16, k. 57.

c) *9. sat brzog zdruga:*

Častnika	5	Pušaka	203
Dočastnika	20	Strojopušaka	7
Momaka	153	Strojnice	7
		Strojosamokresa	11
		Samokresa	6
		Bacača 8 cm.	2

d) *10. sat brzog zdruga:*

Častnika	4	Pušaka	126
Dočastnika	26	Strojopušaka	6
Momaka	156	Strojnica	5
		Strojosamokresa	8
		Samokresa	6
		Bacača 8 cm.	2

e) *11. sat brzog zdruga:*

Častnika	4	Pušaka	131
Dočastnika	15	Strojopušaka	6
Momaka	144	Strojnica	6
		Strojosamokresa	9
		Samokresa	7
		Bacača 8 cm.	1

f) *12. sat brzog zdruga:*

Častnika	3	Pušaka	129
Dočastnika	18	Strojopušaka	4
Momaka	169	Strojnice	2
		Strojosamokresa	8
		Samokresa	6
		Bacača 4,6 cm.	4

g) *7. sat brzog zdruga:*

Častnika	6	Pušaka	93
Dočastnika	16	Strojopušaka	8
Momaka	109	Strojnice	4
		Strojosamokresa	6
		Samokresa	7
		Bacača 8 cm.	3
		Bacača 4,6 cm.	1

 659

h) *3. vod 8. sati brzog zdruga:*

Častnika	1	Pušaka	27
Dočastnika	4	Strojopušaka	2
Momaka	28	Strojosamokresa . . .	3
		Samokresa	2

B) PODHVAT

U toku mjeseca travnja postrojbe zdruga nisu poduzimale veće podhvate nego su vršile osiguranje postava koje posjedaju i želj. pruge, odbile nekoliko manjih napadaja, te prilikom razviđanja u sukobima naniele neprijatelju osjetne gubitke.

Važniji događaji bili su sliedeći:

8. travnja: obhodnja upućena sa postava Bila — Vitez radi izviđanja napada odmetnika na dva prazna njemačka kamiona, napadnuta je u 0400 sati od skupine odmetnika od 20 ljudi. Odmetnici su se nakon kratke borbe povukli. Odmetnici su kamione spalili, a vojnici se razbjegli.

Oko 0300 sati minirana je dionica pruge Busovača-stražara br. 2 na 12 mjesta. Odmah se pristupilo popravci pruge i radovi na popravci završeni su 9. o.m. do 1200 sati.

12., 13., 14., 15 i 16. travnja: po brzoglasnoj zapoviedi III. Zbornog područja, dne 12. o.m. u 1900 sati upućen je u Turbe podhvatni odio ovog zdruga sastavljen od: 7. sati, 3/8. sati, jedne kombinirane sati od 2 voda 12. sati, 2 voda XXIX. bojne I. djel. stajaćeg zdruga, te 2 topa samostalnog posadnog voda VIII. posadnog zdruga.

Dne 13. o.m. u 0500 sati ovaj je odjel zauzeo postav: Turbe — Karaula — Smet — Stijene — 1109 — Suho Polje — Ukelj — 1348 — Karaula gora — 1191 — Slatina — 1138 sa zadatkom spriečiti nadiranje 13. odmetničke brigade iz pravca sjever-jug na cestu Travnik — Jajce.[2] Danonoćnim nasilnim razviđanjem i postavljanjem zasjeda u zaposjednutom prostoru, te pomaganjem topničke vatre, zadatak je uspješno izvršen i nadiranje neprijatelja podpuno je spriečeno. Podhvatni odio vraćen je u svoja ishodišta 16. o.m. u 2000 sati.

Prilikom ovog podhvata bilo je vlastitih gubitaka 1 ranjen domobran i 2 ranjena ustaša.

Neprijateljski gubitci: 1 mrtav (ustanovljeno) intendant poručnik Savo Kolundžija, procienjeno 5 mrtvih, 20 ranjenih.

18. travnja: obhodnja, upućena sa postava Busovača u 0300 sata, radi osiguranja želj. pruge, dobila je vatru na 9 klm. iz-

[2] Odnosi se na 13. proletersku brigadu „Rade Končar". Vidi dok. br. 14 i 94.

među želj. postaje Busovača i stražare br. 2. Napad odbijen bez gubitaka, odmetnici su imali namjeru minirati prugu — eksploziv pronađen.

21. travnja: prema brzoglasnom nalogu III. Zborpoda upućeni su 3. vod 7. sati i koturaški vod 12. sati u Turbe radi smjene dielova SS divizije P. E., koji su u podhvatu.[3]

U 2130 sati upućen je sa postava Rankovići podhvatni vod jačine 1 + 7 + 35 ljudi u s. Šenkovići (12 km j.z. od Travnika) sa zadatkom uništiti i protjerati dielove travničkog odmetničkog odreda.[4] Dne 22. o.m. u 0530 sati izvršen je iznenadni, veoma smjeli i hrabri juriš u selo, te je taj zadatak u cielosti izvršen, bez ikakvih vlastitih gubitaka.

Neprijateljski gubitci: 6 mrtvih (prebrojano), među njima vođa Izet Arnautović, intendant Jovo Vučić, te intendant i polit. komesar neustanovljenog imena, procienjeno 12 mrtvih, broj ranjenih nije ustanovljen, zarobljeno 14.[5]

Plien: 8 pušaka, 100 naboja, 12 tovarnih konja, 200 kg žita i pismohrana pronađena kod ubijenog Izeta Arnautovića.

27. travnja: 3. vod 7. sati i vod 12. sati vratili su se iz Turbeta u Travnik.

28. travnja: prema brzoglasnoj zapoviedi III. Zborpoda, u 1400 sati upućena je 7. sat ovog zdruga u Turbe radi smiene dielova SS divizije P.E. koji su u podhvatu. Postav zaposjednut u 1730 sati.

ZAMJ. ZAPOVJEDNIKA PPUKOVNIK
(Klobučarić)
Klobučarić

---

[3] Toga dana 2. bataljon 13. puka 7. SS divizije „Princ Eugen" prebačen je iz Turbeta u Jajce. Vidi dok. br. 192.

[4] i [5] O toj borbi i o našim gubicima vidi dok. br. 187, napomenu br. 8.

REGISTAR

A

Aćimovići — 264
Ademović Mustafa Šušnjarac — 23
Ahmovići — 56
Ajderovac — 173, 511, 512
Akmačići — 450, 461, 464, 475, 544, 545, 567
Aleksići — 253, 483
Aleksin Han — 606
Alibegovci — 233
Alinovac — 398, 453
Alipašin Most — 574
Andrić Jovan — 482
Andrić Miroslav — 156
Andrijašević Milan — 134
Andrijevica — 284, 285
Anđelković Petronije — 386
Arapovići — 255, 307, 535
Arapovina — 639
Argut — 319
Arnautović Izet — 614, 661
Arslanagića Most — 101
Aržano — 388
Atmačić — 254, 536, 591
Avtovac — 101, 285, 381, 394, 414

B

Babajača — 276, 278, 279
Babetino brdo — 275, 276
Babić Aco — 106
Babić Špiro Ćoravi — 74, 106, 285
Babići — 189, 337, 354, 471
Babin Kraj — 115, 514—518
Babin kuk — 650
Babino Selo — 212
Babljak — 296
Babunovići — 638
Bačevići — 576
Bačići — 412, 621
Bačinovci — 312
Baćke — 56
Baćović Petar — 74
Baden Brunst von — 634
Badljevina — 583
Bahovo — 78
Bajalica Dmitar — 20, 113, 140, 166, 376, 449
Bajić Ivan — 159
Bajić Vlado — 110, 122, 137, 258, 476
Bajina Bašta — 24, 341, 342, 345, 500, 504, 548, 553
Bajinci — 230
Bajov Do — 186
Bajović Miloš — 74, 377
Bakić Mitar — 169
Bakinci — 15
Bakrač Jozo — 75
Balkan — 98
Balici — 102, 395, 414
Balikovica — 181, 182
Balivine — 298, 335, 387
Banova Jaruga — 594
Banja Luka — 16—18, 61, 94, 125, 128, 129, 138, 150, 163—165, 172, 180, 187, 188, 200, 231, 234, 239, 247, 248, 250, 253, 331, 336—338, 350, 353, 354, 356, 370, 379, 400, 405, 407, 444, 445, 469—473, 484, 485, 571, 580, 581, 589, 594, 598—600, 616
Baniac Đoko — 235
Baniani — 148
Banjevine — 56, 57
Barači — 126, 150, 287, 313, 314, 330, 332
Bare (kod Dervente) — 635
Bare (kod Doboja) — 636
Bare (kod G. Krčina) — 140, 142, 181, 182, 595
Bare (kod Krstaca) — 535, 536
Bare (kod Renovice) — 78
Barevo — 43, 201, 202, 286, 288, 298—300, 313, 445, 467, 468
Barice — 563

Barnik — 551, 553
Barušin Rade — 234
Basta Tomo — 327
Bastasi — 375, 530—533
Bašigovci — 461
Batinica Savo — 421

Bataljoni

NOV i POJ:

— Banjsko-vučedolski — 186
— Bihaćki — 163, 219
— Drvarski — 219
— „Garibaldi" (1. proleterske brigade) — 43, 44, 62, 150, 154, 171, 201, 332, 339, 379, 398, 399, 408, 425, 444, 452, 453, 633
— „Marko Mikić" — 135, 175—177, 360
— „Miro Popara" — 73
— „Nevesinjska puška" — 104, 185, 203, 205, 361
— „Pekiša Vuksan" — 457
— Petrovački — 219
— Pivski — 414, 415
— Poljski (5. krajiške brigade) — 235
— „Rade Pravica" — 67, 102, 105, 297, 394
— „Savo Belović" — 135, 175, 184, 203, 205, 359
— Sitnički — 67, 131, 144, 145, 184, 204, 236—238, 321, 377, 381, 395, 396
— „Vule Skoko" — 120, 204, 397, 414

ustaško-domobranski (bojne):

— Teslićka domobranska dobrovoljačka — 446

nemački:

— 7.SS izviđački — 42, 400, 454
Batričević Mirko — 57, 341
Batura — 505, 550, 558
Bauer (nem. poruč.) — 96
Bauman (Baumann, nem. poručnik) — 96
Bavar — 213

Baze NOVJ:

— 1. vazduhoplovna — 403
— 2. vazduhoplovna — 403
Bazovac — 646, 647
Bebrina — 35, 36, 39
Begić Muhidin — 112, 341
Begluk — 326
Begova voda — 306
Begovići — 449, 450
Begutovo Selo — 215, 216, 254, 271, 538
Bek-Verner (Beck-Wörner, nem. poručnik) — 98
Bekenkreger (Bökenkröger, nem. poručnik) — 98
Beker (Becker, nem. major) — 96
Beli kamen — 263, 275, 276
Beograd — 35, 36, 98, 169, 365, 592
Bera kosa — 608
Berak (šuma) — 645, 646
Berek — 368, 386
Beričevac — 526
Berkovići — 359
Berušice — 177, 414
Bestal (Bestall, domobr. potpuk.) — 583, 585, 587
Bešnjevo — 62, 453
Bešpelj (G. i D.) — 286, 387
Betani — 449, 450, 463
Bezđeđe — 73, 103, 135, 203
Bihać — 17, 18, 94, 114, 115, 159, 160, 162—164, 173, 180, 215, 287, 288, 375, 387, 509—512, 514—518, 520—522, 524—528, 530, 532, 533, 572, 574, 576, 577, 584, 589, 590, 592, 597, 602, 612, 613, 617, 618, 624
Bijela — 48, 365
Bijela (kod Konjica) — 609
Bijela gora — 100, 384
Bijela Rudina — 70, 72, 145, 381, 394, 395, 414
Bijela Voda — 260
Bijela zemlja — 450
Bijele Rudine — vidi Bijela Rudina
Bijelo Polje — 461, 464, 544
Bijeljina — 143, 216, 217, 223, 224, 254, 255, 276, 497, 498, 500, 503, 571—573, 577, 578, 580, 582, 585, 589, 591, 595, 598, 603, 614
Bikicki Đorđe — 53, 267
Bikić Stevan — 196
Bila — 660
Bila voda — 629
Bileća — 65—72, 74, 83, 95, 99—102, 119, 131—134, 145, 152, 153, 169, 184, 186, 203—205, 236, 237, 285, 297, 320, 321, 380—383, 395—397, 413—415, 616—618, 651, 657
Bili Most — 658
Bilinčić — 171
Bilo — 79
Biljin — 56
Biograd n/m — 289
Biokovina — 586, 630

Birač — 141, 142, 208, 363, 501, 504, 505. 558
Bistrica — 464, 477, 479
Bišćani — 375
Bišina — 475
Bišnja — 635
Bitunja — 481
Bižić Milica — 385
Biela — vidi Bijela
Bjelašnica (pl.) — 611
Bjelemić (Odžaci) — 120, 320, 500, 622, 623
Bjelica Nikola — 74, 416
Bjelica Tripo — 75
Bjelići — 471
Bjelo Brdo — 35
Bjelobučje (G. i D.) — 54, 446
Bjelogrlić Obren — 377
Bjelovac — 547
Bjelovar — 599
Bjelovići — 148
Blace — 120
Blagaj — 15, 16, 18, 36, 97, 158, 160—162, 178, 247, 369, 370, 373
Blaško — 253
Blata — 289
Blatina — 337
Blatina glava — 355, 356, 471, 472
Blatna (ž. st.) — 368, 589
Blatnica — 446, 505
Blažijevići — vidi Blažijevo
Blažijevo — 20, 23, 545, 547, 554, 556, 603
Blažuj — 606, 607
Bobari — 21, 450, 451
Bobjer Oko — 147
Boboljusci — 511—520, 522—533
Boboljuske — vidi Boboljusci
Bočac — 109, 313, 631, 632
Boće — 49—51, 107, 194—196, 304
Bodanik — 132, 204, 395
Boderišta — 304
Bodežište (G. i D.) — 195
Bogdan Mane — 460
Bogdanović Ilija — 283
Bogdašići — 69, 72, 145, 152, 183
Bogojevići — 287
Bogovići — 78, 111
Bogunović Uroš Roca — 422
Bogutovac — 456—458
Bojanje brdo — 297
Bojne — vidi Bataljoni ustaško-domobranski
Boka Kotorska — 186, 296, 383
Boljanovići — 167
Boljevići — 549, 556
Boljkovac — 479
Borač (G. i D.) — 120, 203
Borak — 56
Borci — 43, 120, 170, 299, 313, 445
Borčić Mara — 385
Borićevac — 116
Borija — 319, 320
Borja (pl.) — 401
Borkovići — 15, 187, 188, 468
Borogovo — 621
Borojević Petar — 499
Borovac — 623
Borovica — 446
Borovnjak — 127
Bos. Brod — 348, 572, 574, 589, 596, 601
Bos. Dubica — 14, 16, 165, 248, 371—373, 375, 385, 386, 602
Bos. Gradiška — 15, 159, 165, 247, 369, 374, 375, 487
Bos. Grahovo — 18, 95, 100, 119, 130—133, 146, 147, 184—186, 206, 296, 297, 330, 383, 384
Bos. Kobaš — 130
Bos. Kostajnica — 165, 371
Bos. Krajina — 14, 29, 157, 230, 367
Bos. Krupa — 18, 138, 159—165, 374, 375, 582, 592
Bos. Novi — 14—18, 157—159, 161, 162, 164, 165, 180, 247, 248, 290, 368—373, 375, 416, 575, 579, 580, 584, 589, 592, 594, 600, 604, 612, 615, 620, 624
Bos. Osredci — vidi Osredci
Bos. Petrovac — 164, 287, 375, 473, 509, 523
Bos. Rača — 224
Bos. Šamac — 40, 58, 59, 108, 498
Bosiljevo — 618
Bosna — 29, 30, 35, 39, 41, 61, 74, 93, 99, 100, 178, 204, 210, 216, 220, 221, 225, 228, 229, 234, 236, 246, 253, 257, 287, 288, 299, 301, 309, 314, 323, 330, 334, 335, 342, 349, 362, 377, 386, 387, 391, 426, 444, 495, 501, 503—505, 549, 571, 575, 578, 584, 586, 590, 597, 600, 602, 611, 617, 619, 621, 622, 635
Bosna (r.) — 210, 323, 444, 446
Bosnić Milan — 480
Bosut (r.) — 592, 612
Bosutske šume — 210
Boškovići — 483, 485
Božić Savo — 41
Božići — 470, 471, 549, 550, 558
Božović Savo — 501
Božurevo brdo (trig. 975) — 185
Braćevci — 386

Bradina — 606, 607, 609
Brainci — 342, 450, 475
Brani Do — 284
Brankovac — 16, 470
Brankovići — 470
Bratunac — 21, 22, 25, 222, 317, 342, 345, 362, 363, 389, 412, 504, 542, 545, 547, 550, 556, 557, 611
Bravnice — 171
Brčko — 40, 41, 48, 59, 140, 141, 190, 208, 209, 216, 224, 225, 255, 274, 363, 365, 366, 496, 497, 501 571—573, 575, 577, 578, 580, 584, 585, 591, 595, 598, 603, 614
Brda (kod Vlasenice) — 273, 299, 538
Brda (kod Zvornika) — 308
Brdo — 44, 56, 62, 84, 201, 264, 266, 276—278, 408, 625, 626
Brđani — 181, 221, 255, 467, 468, 535, 574, 608, 637
Brenjo Mirko — 58, 78
Breslava — 223
Brestica — 131
Brestice — 397
Breške — 641
Brezičani — 14, 158, 163, 247, 371, 373, 374, 416, 470
Brezje — 190, 192, 641, 642
Brezovac — 513—518, 523
Brezovo Polje (N. i St.) — 224

Brigade

NOVJ:

— 1. proleterska 1. proleterske divizije — 7, 42—45, 60—63, 84, 94, 110, 121—123, 125—127, 150, 153—156, 170, 200, 201, 214, 228, 269, 270, 286, 298—300, 313—315, 330—333, 338, 355, 357, 378, 380, 391, 392, 398, 399, 408, 418, 424, 425, 428, 445, 452, 454, 625, 626, 631, 633, 634
— 1. proleterska (lička) 6. proleterske divizije — 115, 116, 173, 457, 506—533
— 1-va 7. divizije — 579, 588
— 1-va 9. divizije — 573
— 1. vojvođanska 16. divizije — 26, 46, 141, 142, 144, 181, 182, 216, 224, 225, 271, 273, 274, 277, 280, 294, 306, 317, 318, 351, 352, 450, 451, 463, 464, 474, 475, 534—537, 539—544, 641
— 2. proleterska (lička) 6. proleterske divizije — 115, 116, 119, 325, 506—512, 514—533
— 2. vojvođanska 16. divizije — 26, 141—143, 181, 182, 215—217, 224, 225, 254, 271—273, 275, 277, 279, 294, 317, 318, 352, 412, 413, 450, 451, 461, 463, 464, 534—542, 544, 557, 575
— 2. krajiška 27 divizije — 56, 58, 110—112, 166, 167, 223, 319, 320, 340, 341, 389, 497, 503, 558, 578, 594, 603
— 2. Dalmatinska Primorske operativne grupe — 66, 67, 69, 71, 148
— 3. krajiška proleterska 1. proleterske divizije — 109, 121, 122, 136, 156, 256, 269, 270, 288, 444, 476, 590, 613
— 3. proleterska (lička) 6. proleterske divizije — 109, 116, 286, 287, 326, 387, 444, 456, 458, 459, 506—519, 521—533, 603, 613, 623
— 3. vojvođanska 36 divizije — 46—51, 53, 190, 192—194, 258, 261 264, 267, 271—273, 308 425—427, 450, 451, 462, 463, 475, 572, 581, 593, 641, 642
— 4. vojvođanska 16. divizije — 26, 141—143, 181, 182, 215—217, 271—273, 294, 317, 352, 363, 450, 461, 464, 474, 475, 534—545, 560, 564, 566, 567, 591
— 5. krajiška (kozarska) 11. divizije — 31, 54, 79 128—130 229—233, 239, 240, 301, 303, 322, 323, 328, 335, 349, 350, 401, 598, 601, 612, 639
— 5. vojvođanska 36. divizije — 49, 52, 53, 189—194, 260, 261, 264, 271—273, 303—308, 342, 425—427, 449—451, 463, 474—476, 578, 581, 585, 589
— 6. krajiška 4. divizije — 16, 17, 157—164, 178, 248, 369—372, 374, 422, 430, 431, 582
— 6. istočnobosanska 17. divizije — 20—25, 227, 362, 363, 545—551, 553, 565
— 6. crnogorska Primorske operativne grupe — 67, 69
— 6. vojvođanska 36. divizije — 53, 221, 266, 271—273, 308, 309
— 7. krajiška 10. divizije — 179, 228, 289—291, 293, 347, 348, 477, 585, 617, 619
— 8. crnogorska 1. proleterska divizija — 44

— 8. krajiška 4. divizije — 14, 17, 157, 158, 160—164, 178, 248, 368—372, 375
— 9. crnogorska 3. divizije — 186
— 9. krajiška 10. divizije — 123, 201, 211, 248, 250, 290, 291, 293, 347, 348, 422, 591, 614, 617, 629
— 9 dalmatinska 20. divizije — 289
— 10. krajiška 5. divizije — 378
— 10. hercegovačka 29. divizije — 63—66, 68—75, 95, 99, 100, 102, 104, 106, 130, 133, 134, 144, 147—149, 152, 168, 169, 183—186, 203—206, 236—238, 284, 285, 297, 320, 359, 376, 377, 380, 394, 396, 413, 617, 650—652, 657
— 11. krajiška 4. divizije — 14—18, 157, 158, 160—164, 178, 232, 248, 367—375, 416, 584, 620
— 11. hercegovačka 29. divizije — 63, 64, 67, 71, 95, 99, 101, 103—106, 131, 134, 135, 145, 152, 153, 169, 174—177, 183, 184, 204, 205, 236—238, 250, 284, 285, 297, 298, 320, 321, 359, 381, 394, 415, 480—482, 652
— 12. krajiška 11. divizije — 29—33, 79, 128—130, 230, 231, 233, 235, 238, 239, 242—244, 250, 253, 334, 349, 350, 378, 422, 483, 485, 487, 488, 580, 635
— 12. slavonska 12. divizije — 34, 39, 40, 79, 128—130, 133, 232, 233, 235, 239, 240, 242, 245, 302, 349, 350, 385, 636
— 12. hercegovačka 29. divizije — 67, 69, 70, 72, 73, 95, 99—102, 106, 131—134, 145, 146, 148, 149, 153, 168, 169, 183—186, 206, 207, 284, 285, 296—298, 359, 377, 381, 383, 384, 396, 414, 490, 579, 649, 657
— 13. proleterska „Rade Končar" 1. proleterske divizije — 44, 54, 61, 93, 127, 149, 156, 171, 201, 214, 269, 270, 298, 299, 313—315, 329—333, 335, 339, 355, 358, 387, 391—393, 400, 417, 424, 425, 429, 444, 446, 447, 455, 575, 584, 586, 600, 627, 631, 660, 661
— 13. krajiška 39 divizije — 61, 93, 94, 110, 123, 125, 138, 150, 200, 214, 248, 333, 336, 337, 354—357, 403—407, 465—469, 471
— 14. srednjobosanska 11. divizije — 31, 128, 230, 232, 233, 250, 253, 334, 335, 349, 350, 612
— 15. majevička 17. divizije — 21—25, 222, 227, 362, 495, 545, 547—556, 558—564, 603
— 15. krajiška 39. divizije — 138, 187—189, 200, 248, 336, 353, 356, 403—407, 465, 467—469, 471—473, 600
— 16. muslimanska 27. divizije — 56, 57, 59, 77, 78, 110, 111, 220, 221, 225, 319, 340, 341, 362, 363, 389, 496, 585, 603
— 16. krajiška 39. divizije — 420, 422, 468, 469, 471—473
— 17. krajiška 10. divizije — 422, 423
— 17. majevička 38. divizije — 143, 209, 210, 221—223, 425, 427, 428, 450, 451, 499, 502, 576, 598, 641
— 18. hrvatska (istočnobosanska) 38. divizije — 40, 41, 108, 208—210, 221, 223, 243, 301, 302, 323, 324, 496
— 19 birčanska 27. divizije — 166, 167, 222, 223, 319, 320, 363, 364, 389, 498, 591, 594, 603

četničke:

— Banjsko-vučedolska — 186, 206, 383, 652
— Bilećka — 63, 66, 377, 380
— Crnovrška — 239
— Gatačka — 73, 152, 285, 382, 414, 612
— Jošavačka — 239, 334
— Jurišna — 203
— Kladanjska — 504
— Konjička — 612
— Leteća „Romanija" — 504
— Ljubinjska — 104
— Motajička — 35, 79, 80
— Nevesinjska — 203, 612
— Ozrenska leteća — 504
— Prva sarajevska — 504
— Teslićka — 398, 446, 579
— Tešanjsko-teslićka — 236
— Trebinjska — 383, 652
— Visočka — 504
— Vlasenička — 504
— Vrbaska — 239, 334

Italijanske u sastavu NOVJ:

— 2. „Garibaldi" divizije „Garibaldi" — 495
— 3. „Garibaldi" divizije „Garibaldi" — 495

Ustaško domobranske (zdrugovi):
— Brzi — 640, 645, 646, 658—660
— 1. lovački — 612
— 1. stajaći ustaški — 364, 365, 660
— 2. prometni — 652
— 2. gorski — 293, 499, 605, 611
— 3. gorski — 247, 416
— 3. lovački — 47
— 4. lovački — 247, 640
— 6. stajaći ustaški — 136, 387
— 6. posadni — 639
— 8. posadni — 660
— 9. posadni (ranije 6. pješačka divizija) — 648, 651
Brijest — 279, 307
Brinje — 595
Brišće — 43
Britvić dr Marin — 131
Brka (G. i D.) — 50, 52, 107, 194, 195, 304, 305
Brkić Rade — 422
Brložnik — 551, 562, 563
Brnjik — 46, 48—51, 53, 190, 193
Broćić Radenko — 502
Bronzani Majdan — 17, 138, 164, 154, 465, 466, 472
Brotnja — 114—116, 517, 528
Brstina Dušan — 206
Brukner (Bruckner, nem. major) — 96
Brusnica — 142, 191—193, 259, 260, 641
Brusnik — 38
Bubanj — 116, 119, 508—512, 517, 519—522, 525—530
Bučie — 641
Budali — 300
Budimlić Jabra — 112
Budinje — 384
Buđan Vaso — 175
Bugojno — 179, 212—214, 287—291, 347, 391, 433, 477—479, 585, 599, 611, 614, 616, 617
Bukinje — 642
Bukova Prodo — 146
Bukovica (M. i V. kod Doboja) — — 30, 31, 242
Bukovica (G. i D.) — 275, 496
Bukovik — 549, 595
Bukvik (G. i D.) — 58, 59, 108, 195, 208, 209
Bulat Maksim — 75
Buletić — 302, 401
Bulići (G. i D.) — 445, 447
Bunarevi — 356
Bundalo Ljubo — 486
Busnovi — 469
Busovača — 96, 290, 348, 658, 660
Buščak — 292
Bušević — 139, 374, 510—512, 517, 519—524, 526
Buško blato — 109

C

Cage — 209
Capardi (kod Zvornika) 308, 342, 505, 622, 642
Carevac — 123, 150
Cavtat — 96, 649, 650
Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije — 492, 501, 502, 504
Cer — 30, 231, 232, 239, 241
Cerani — 31, 242, 243, 301, 302
Cerovica — 652
Cetina (r.) — 288
Cetinje — 186
Cibrijan — 69, 71
Ciganluk — 48—50, 190
Cikote — 21, 22, 315, 317, 541, 545, 549
Crkvice — 382
Crkvina — 40, 41, 317, 449—451
Crkvine (kod Goražde) — 56
Crna Gora — 133, 650
Crna reka — vidi Crna Rijeka (kod Mrkonjić-Grada)
Crna Rijeka (kod Mrkonjić-Grada) — 288, 298, 379, 391, 392, 400, 417—419, 424, 454
Crna rijeka (predeo kod Han-Pijeska) — 495, 505, 549, 552—554, 563
Crnča — 30, 130, 239, 302
Crni kuk — 148, 204
Crni vrh (kod Srebrnice) — 22
Crni vrh (k. 532 kod Teočka) — 182
Crni vrh (predeo kod Rora) — 506
Crni vrh (trig. 1259) — 84, 127
Crni vrhovi (k. 1000) — 395
Crno blato — 641
Crno brdo — 176
Crno Osoje — 148
Crvena kita — 148
Crveno Brdo — 146, 383, 384
Cvilin — 77
Cvjetnić (V. i M.) — 325, 326, 506—511, 523—533

Č

Čađavica (G. i D.) — 42, 61, 93, 125, 126, 138, 314, 333, 337, 354, 355, 405, 419, 471
Čađevica — vidi Čađavica

Čajira — 142, 143, 181, 182, 215—217, 500, 537
Čajniče — 503, 615
Čaklovica — 142, 143, 216, 217, 537
Čančari — 446
Čanići — 544
Čaplje — 404
Čapljina — 97, 99, 176, 360, 481, 652
Čaradin — 412
Čardačište — 239
Čardak — 40, 430
Čavčići — 550, 554
Čečava — 31, 32, 234, 240, 241, 246, 301, 328, 349, 401
Čehovići — 612
Čelebić — 340, 503
Čelić — 41, 46, 49, 140, 181, 190—194, 207, 216, 223—225, 260, 263, 274—277, 280, 283, 366, 496, 573, 575, 578, 580, 595
Čelići kod Mrkonjić-Grada — 418
Čelina — 167, 292
Čelinac (Musl. i Prav.) — 128, 129, 233, 253
Čengić — 534
Čerkazovići — 171
Česma — 253

Čete NOV i POJ:

— Diverzantska „Grmeč" — 368, 369, 448, 589, 604
— Diverzantska „Kozara" — 368, 369, 371, 448, 589, 604, 615
— Diverzantska „Prosara" — 368, 369, 448, 589, 604
— Inžinjerijska 1. proleterske divizije — 269
— Inžinjerijska 6. divizije — 116
— Ljubinjska — 360
— Milićka — 226
— „Miro Popara" — 203
— Obaljska partizanska — 119, 120
— Omladinska — 150, 154
— Pribilovačka — 176, 177, 360
— Vakufska — 219

Četojevići — 253, 389, 505
Čevljanovići — 111
Čifčije — 324
Čirakovac — 201, 625
Čivin vis — 261
Čolović Savo — 177
Čorak Rada — 556
Čorbin-Han — 643, 644
Čubrilo Milan — 134
Čučković Lazar — 436
Čuhovići — 319
Čule Martin — 74
Čungar — 337, 355, 356
Čurguz Stevo — 89

Ć

Ćela — 372
Ćeranić Jova — 231
Ćerić Salem — 58, 78, 112
Ćopić Jandra — 115
Ćopić Paja — 114
Ćordašić Juraj — 648
Ćukovci — 361
Ćurići — 478, 479
Ćuruvija Miloš — 327
Ćusina — 399

D

Dabar — 101, 103, 104, 119, 183, 184, 359, 481
Dabarsko polje — 100
Dabašnica — 511
Dabina Strana — 116, 515, 517, 518
Dajninger (nem. kapetan) — 96
Dakić Makso — 213, 435
Dakić Spasoje — 340
Dalmacija — 173, 289, 648
Dalian — 213
Danići — 285, 382
Danilovgrad — 168, 183
Dapčević Peko — 503
Daruvar — 385, 604
Davidovići — 73, 131, 204, 377
Dažnica — 179, 243, 636
Debela Lipa — 264
Debela Međa — 418
Debeli br. (brdo) — 356
Debelo brdo (k. 477) — 304, 306
Dejčići — 167
Delać Zvonko — 89
Delić Mirko — 446
Delići — 280
Denkovača — 635, 636
Deransko jezero — 176
Derventa — 34, 35, 79, 128, 129, 179, 230, 232, 235, 239, 242, 245, 302, 324, 350, 385, 484, 543, 558, 580, 582, 598, 635—639
Derventski lug — 636
Detlak (D. i G.) — 35, 79, 239, 242, 302
Deveri — 632
Devetak (pl.) — 111, 389, 500, 504, 553, 623
Devetina — 229, 230, 239, 253, 350, 483, 571

Devetine — vidi Devetina
Diklići — 175. 657
Dilj (pl.) — 385, 646, 647
Dimitor — 357
Dinara (pl.) — 286, 289, 388
Dindo — 319
Divičani — 447, 627
Divin — 65, 73, 80, 95, 144, 152, 183, 203—205, 284, 359, 377, 380, 413, 481

Divizije

NOVJ:

— 1. proleterska — 9—13, 60, 62, 84 93, 109, 125, 136, 138, 149, 150, 153, 155, 170, 173, 200, 202, 214, 268, 269, 286—288, 298, 300, 313, 314, 330, 338, 356, 357, 378, 380, 387, 391, 398, 399, 408, 424, 428, 429, 444, 452, 454, 467, 471, 573, 578, 586, 600, 626, 627
— 2. proleterska — 295, 341, 639
— 3. udarna — 168, 183
— 4 krajiška — 14, 15, 18 88 89, 113, 139, 157, 178, 188, 235, 247—250, 367, 368, 372, 390, 416, 422, 423, 430, 440, 441, 448, 465, 466, 472, 575, 589, 600, 602, 604, 612, 613
— 5. krajiška — 295, 341, 503
— 6. proleterska „Nikola Tesla" — 9—13, 114, 116, 173, 174, 215, 286—288, 395, 387, 456, 506, 507, 514, 517, 523, 526, 529, 584, 590, 597, 602, 613
— 7. banijska — 573, 579, 580, 588
— 9. dalmatinska — 136 573, 578
— 10. krajiška — 88 89, 94 178, 202, 211, 228, 244, 247, 250, 287, 289—291, 347, 348, 371, 390, 422, 423, 431, 441, 477, 611, 614
— 11. krajiška — 29, 32, 35, 38, 39, 54, 55 79, 88, 89, 129, 130, 179, 228, 229, 235, 238, 240, 245, 253, 322, 323, 328, 334, 349, 350, 390, 401, 422, 423 441, 483, 485, 492, 496, 571, 588, 616 629 637
— 12. slavonska (4. hrvatska) — 34, 36, 385
— 16. vojvođanska — 26, 48, 124, 140—142, 181, 182, 190, 207—209, 215, 217, 220, 221, 223—225, 254, 265, 271—275, 277, 294—296, 309, 311, 312, 315, 316, 318, 341, 342, 345, 351—353, 362, 363, 365, 366, 412, 426, 427, 449, 461, 463, 464, 474, 492, 497—501, 503, 534, 556, 557, 560, 561, 563, 573, 578, 582, 591, 593, 621, 622, 641.
— 17. istočnobosanska — 20, 111, 220—223, 225, 227, 296, 312, 317, 318 341, 342, 345, 362—364, 389, 426, 463, 499—501, 503, 505, 545—547, 549—553, 555, 556, 558, 559, 561—564, 566, 577, 595, 603, 621
— 19 dalmatinska — 115, 173, 215
— 26. dalmatinska — 654
— 27. istočnobosanska — 59, 77, 100, 111, 119, 166, 167, 220—223, 227, 319, 342, 362—365, 389, 395, 500—503, 505, 558 578 581, 583, 585, 587, 594, 603, 611, 619
— 29. hercegovačka — 63—66, 69, 70, 72, 73, 80, 83, 84, 95, 99, 101, 105, 106, 119, 130, 132—134, 144, 146—148, 152, 168 169 174—176, 179, 183—185, 203—207, 237, 284, 296, 320, 321, 359, 376, 380, 383, 394, 413, 480, 657
— 36. vojvođanska — 40, 46 58, 59, 107 141, 142, 144, 151, 181, 182, 189—192, 194, 207—210, 216, 220, 221, 223—225, 258, 260, 271—273, 275, 277, 294, 295, 303, 306—308, 311, 312, 318, 341, 342, 345, 365, 366, 413, 425 426 449 451, 461—463, 475, 492, 498, 501, 505, 535, 537, 567, 573, 575, 578, 593, 621, 622
— 38. bosanska — 40, 141—143, 151, 207—210, 221—223, 301, 312, 323, 425, 426 449—451, 461, 463, 500—503, 578, 595, 598, 621, 622
— 39. bosanska (banjalučka) — 88, 89, 93 187—189 235, 247—250, 336, 337, 353, 355, 357, 371, 390 402, 404, 419, 422, 423, 465, 467, 472, 473

Nemačke:

— 7 SS „Princ Eugen" — 42, 56, 65, 66, 96, 99, 138 153, 179, 180, 200, 214, 223, 233, 234, 286, 290, 291, 313, 331, 342, 357, 378, 391, 429, 432, 434, 445, 447, 454, 478, 495, 499, 504, 505, 581, 582, 587, 611, 621, 624, 639 661
— 13. legionarska SS „Handžar" — 26 47, 140, 141, 181, 190, 197, 204, 216, 223, 224, 273, 283, 324, 329, 342, 391, 461, 481 499, 501—505, 564, 567, 591, 611, 614, 621, 638, 643

— 42. lovačka — 640
— 118. lovačka — 136, 174, 257
— 187. rezervna — 639
— 264—ta — 289
— 369. legionarska („Vražja") — 65, 66, 83, 95, 97, 99, 100, 105, 120, 132—134, 146, 152, 174, 186, 203, 204, 206, 364, 383, 445, 481, 611, 612, 649
— 373. legionarska („Tigar") — 95, 114, 115, 158, 161, 180, 215, 247, 327, 416, 511, 612
— 392. legionarska — 95, 289.

ustaško-domobranske:

— 6. pješačka — vidi 9. posadni zdrug

Divizioni

NOV i POJ:

— 1. artiljerijski 5. korpusa — 88, 248, 250, 441
— 2. artiljerijski 5. korpusa — 88, 248, 250, 441

nemački:

— Protivavionski artiljerijski 7 SS divizije „Princ Eugen" — 330
— 369. protivtenkovski — 97, 98

Divuša — 588
Dizdarević Mustafa — 75, 76, 106, 145 238, 382
Djedina Rijeka — 646, 647
Djedovo — 536
Doboj — 34, 40, 128, 129, 179, 208, 221, 230, 232, 233, 239, 240, 242 245, 324, 349 365, 366, 588, 591, 601, 628, 636—639
Doborovci — 638
Dobošnica — 366
Dobraci — 314, 418, 631
Dobrelji — 285, 397
Dobri Dub — 657
Dobrljin — 14, 15, 158, 161, 368—371, 373, 604, 624
Dobrnja — 112, 188, 403, 466
Dobro Polje — 167
Dobro Selo — 114—116, 173, 512, 514, 590
Dobrun — 591
Dogledović Ibro — 60
Dokanj — 572, 643, 644
Dola (D. i G.) — 285
Dolci — 640
Dole — 86, 461, 463
Dolići — 446
Doline — 87
Dolovi (kod Čađavice) — 356
Dolovi (kod Koraja) — 276—278
Dolovi (kod Orahovljana) — 471, 472
Dolovi (kod Osredaka) — 326, 458, 529, 531—533
Dolovi (kod Vilusa) — 296, 297
Doljane — 114—116, 513, 514, 516, 526, 528
Domanovići — 135, 183
Domaševo — 481
Donjani — 636, 637
Donje Brdo — 56
Donje Selo — 56, 57
Donji Kijevci — 374
Donji Vakuf — 201, 211—213, 228, 287, 291, 293, 330, 391, 431—434, 444, 445, 447, 454, 477, 478, 575, 591, 611, 612, 616, 617, 629, 630
Donji Zaklopac — 115, 116, 512—518, 523
Dopasci — 461, 464
Doribaba — 447
Došen Ilija — 229, 348
Draganić Jovan — 106
Draginović — 463
Dragnić — 136
Dragojević — 535
Dragomilo Mitar — 134, 177
Dragoševci — 641
Dragotinja (D. i G.) — 15, 158, 159, 247, 371, 373, 416, 417
Dragovići — 167, 484, 485
Dragulji — 56
Drapić Nikola — 481
Draškarica — 148
Dražev Dol — 477, 479
Dražev Dolac — vidi Dražev Dol
Drča Simo — 116
Dren — 79
Drenov Dol — 43, 633
Drenova glava — 138, 377
Drenovača — 253, 520, 521
Dreuš (k. 566) — 298—300, 314, 631
Drežanj (D. i G.) — 73, 119, 203
Drežnica — 606, 617
Drijen — 30, 242, 302
Drijenča — 52, 53, 190, 209, 258, 262, 572, 641
Drina (r.) — 20, 23—25, 56, 57, 77, 220, 222, 224, 227, 295, 296, 316, 317, 341, 342, 345, 346, 362, 412, 500, 503, 504, 542, 544, 546, 548—550, 552—558, 615
Drinić — 402
Drinjača — 21—24, 208, 317, 341, 345,

389, 504, 545, 547, 556, 558, 618, 619, 622
Drinjača (r.) — 342, 412, 426, 427, 450, 463, 474, 544, 548, 566, 567, 621
Drndovine — 464, 544
Droca Milutin — 8
Drne — 133, 148, 153, 185
Drvar — 42, 116, 121, 243, 325, 506—531, 557, 613
Dub — 345
Dubica (kod Mrkonjić-Grada) — 356, 404
Dubnica — 264, 426, 539, 596, 598
Dubočani — 608
Dubočke (D. i G.) — 148, 204, 381
Duboki dol — 115
Dubovac (trig. 763) — 70, 380, 381
Dubovik — 640
Dubrava (kod Banje Luke) — 62
Dubrava (kod Brčkog) — 48
Dubrave (kod Stoca) — 99, 103, 135, 175, 183, 184, 652
Dubrave (kod Tuzle) — 643
Dubravice (Kat. i Prav.) — 46, 51, 52
Dubrovačka rijeka — 651
Dubrovnik — 64, 96, 99, 101, 133, 135, 175, 186, 359, 383, 482, 615, 619, 648, 651, 654
Dučići — 56
Duga (kod Golije) — 106
Duge njive — 453
Dugo Polje — 457, 458, 529
Dujakovci — 406, 407, 466
Dujmovići — 167, 168
Dulići (N. i St.) — 131, 148, 285, 320, 382, 414
Duljci — 43
Dunav (r.) — 588, 596
Duraković — 412
Duranović Remzija — 423
Duvno (Tomislav-Grad) — 99, 288, 388, 479, 573
Duži (ž. st.) — 618, 651, 654
Dvor — 641
Dvorska — 385

DŽ

Džakula Stevo — 89
Džebar — 463
Džepi — 612
Džile — 549, 550, 561, 621
Džimrije — 226, 492, 551—554, 563, 623

Đ

Đakovići — 57
Đakovo — 386, 639
Đevanje (D. i G.) — 345
Đeveri — 314
Đukanović Drago — 106, 361, 482
Đukić Arsen — 546
Đukić Geno — 327
Đukić Mileta — 144, 217, 296, 318
Đukić Mirko — 78
Đukići — 405, 471
Đulavec — vidi Miokovićevo
Đulići — 446
Đumezlije — 44, 170, 171, 201, 452, 453, 634
Đurđevik — 312
Đuričić Blažo — 55, 130, 254, 335
Đurić Ilija — 104
Đurić Jovan — 112
Đurić Moma — 61, 127, 333, 393, 447
Đurić Slavko — 74
Đuzepe Maras (Giuseppe Maras) — 154

E

Elezov Do — 147
Eraković Simo — 414
Erceg Rade — 9

F

Faković — vidi Fakovići
Fakovići — 20, 23—25, 318, 345, 351, 352, 363, 389, 542, 545—549, 556, 558, 563
Fatnica — 73, 131
Fazlagić Safet — 649
Feričanci — 602
Foča — 56, 77, 78, 110, 111, 220, 239, 241—243, 495—497, 502, 585—587, 598, 603, 615, 636
Foča (kod Dervente) — 29, 30
Foča (potok) — 30
Foinica — 97, 120, 290, 348, 619
Frelih (Fröhlich, nem. kapetan) — 96
Funke (nem. kapetan) — 97

G

Gabela — 615
Gacko — 65, 67, 68, 70, 72, 96, 97, 99—101, 103, 105, 120, 131, 134, 145, 148, 153, 177, 186, 203, 204, 298, 320, 321, 377, 381, 382, 394, 396, 397, 413—415, 611, 649

Gačići — 426, 350
Gaj — 247, 275, 628
Gajanović Lazar — 80
Gajevi — 276, 277
Gajić Pavle — 41
Gakovica — 253
Gaković Dušan — 154
Galić Cvitan — 581
Gardašević Nikola — 155
Garešnica — 386
Gareva — 285, 397, 414
Garevac — 40
Gat (k. 1120) — 380—382
Gatačka površ (predeo) — 414
Gavrića brdo — 26, 27, 225, 535
Gerovo — 561
Gerzovo — 126, 127, 136, 150, 153, 170
Gine (nem. poručnik) — 96
Gitar (nem. vojni lekar) — 96
Gladojevići — 463
Glamoč — 109, 121, 136, 137, 258, 444, 579, 612, 613
Glamočko polje — 121, 136
Glavatičevo — 120, 319, 501, 611, 612, 618, 619
Glavica — 356
Glavice — 477

Glavni štabovi NOV i PO:

— Hrvatske — 527
— Vojvodine — 140, 311, 312, 499

Glavotin — 464
Glinja — 535
Glogovac — 130, 242, 243, 245, 301, 302, 350
Glogovica — 637, 645—647
Glogovo — 21, 25, 317, 543, 545
Glušci — 612
Gljiva (k. 1038) — 68, 71
Gnilište — 652
Gnojnica — 208
Godići — 625
Godinje — 167
Goduš — 26, 181, 182, 216, 217, 225, 279, 280, 539
Gojakovac — 31, 230, 239, 241
Gojčin — 643
Gojšina — 654
Gola planina — 298, 300, 313
Gola stjena — 544
Goleši — 403, 406, 407, 467, 471
Goletići — 272, 276, 277
Goli vrh — 77
Golija (pl.) — 106
Golišani — 608
Golo brdo (kod Bileće) — 377
Golo brdo (kod Bugojna) — 289, 617
Golo brdo (kod Trebinja) — 101
Gomjenica — 446
Gomjenica (man.) — 470
Goražde — 56, 57, 77, 78, 110, 111, 220, 222, 223, 496, 497, 502, 503, 585, 587
Gorica (kod Jajca) — 43, 170
Gornja Ljuta — 319
Gornje Brdo — 56, 57
Gornje Krčine — 181
Gornje Polje — 62, 299, 300, 383, 445
Gornje Vodičevo — 18
Gornji Petrovići — 374
Gornji Srebrnik — 191, 192
Gornji Vakuf — 179, 293, 348, 478, 479, 614
Gornji Vasilj — 561
Gostišaj — 77
Gostilj — 54, 55, 444, 447
Grabarje — 640, 645—647
Grabašnica — 161, 162
Grabovac — 96
Grabovci — 254
Grabovica — 30, 31, 101, 119, 203, 239, 426—428, 450, 606, 622
Graci (D. i G.) — 357
Gračac — 115, 595, 623
Gračanica — 208, 505, 604, 637, 638
Gračanica (kod Bugojna) — 601
Gračanica (kod Tuzle) — 272, 295, 461, 464, 544, 596, 643
Grad (kod Bočca) — 314
Gradac (kod Ljubinja) — 360
Gradačac — 40, 48, 58, 59, 108, 151, 208, 209, 500, 595
Gradina (k. 591, kod D. Vakufa) — 431, 432
Gradina (k. 909, kod Mrkonjić-Grada) — 84, 356, 418
Gradina (k. 992, kod Mrkonjić-Grada) — 84, 358, 419
Gradina (kod Betnja) — 425—427, 449—451, 474
Gradina (kod Medne) — 127
Gradina (kod Milića) — 543
Gradina (kod Osredaka) — 325, 326, 456, 457, 510, 529, 531
Gradina (kod Ostrošca) — 163
Grahovac — 146, 296, 297
Grahovo — 650
Grami (nem. pporučnik) — 96
Granica — 67, 71, 183, 184, 204, 237, 381, 394, 395
Grbić Salko — 112
Grbići — 551, 553
Grdovo — 627
Grebci — 104, 105

Grevići — 608
Grgas Ante — 112
Grk Dušan — 184
Grkići — 603
Grmeč — 249, 402
Grmuša — 592
Gromačnik — 645—647
Grubišno Polje — 40
Grujičići — 280
Grujić Periša — 283, 475

Grupe

NOV i POJ:

— Diverzantska divizijska 4. divizije — 248
— Primorska operativna — 95, 100, 103, 148, 168, 183, 186, 297, 384

četničke:

— Cersko-majevička četničkih korpusa — 549

nemačke:

— Borbena 13. SS divizije — 621

Gruž — 599, 650, 657
Guber (M. i V.) — 256
Gudavac (D. i G.) — 369, 374, 430
Gusti Teslić — 446
Gustić Vaso — 106
Gustovara — 62, 406
Gverini Gvido (Guerini Guido) — 154
Gvozdenovići — 471

H

Hadžibegovo brdo (k. 883) — 63, 71, 183, 237, 376, 377, 380, 395
Hadžići — 96, 606, 608
Hadžimehtići — 589
Hajdukov br. (trig. 439) — 254, 280
Halilović Huso — 111
Hambarine — 163, 164, 250, 372, 375
Hamović Petar — 482
Hamović Rade — 84, 106, 107, 120, 132, 135, 169, 185, 205, 321, 397,
Han-Kola — 187, 200, 404, 468, 469, 600
Han-Konjević — 412
Han-Osanica — 57
Han-Pijesak — 342, 449, 463, 504, 505, 543, 552, 561, 565, 566, 621
Han-Prolog — 387
Han-Sikira — 560, 561, 564
Han-Soha — 77
Hapstići (kod Bugojna) — 289
Hasić Avdaga — 87
Helbih (Helbich) — 572, 574, 577, 579, 581, 589, 592, 594, 596, 599, 601, 604, 616, 618, 620, 624
Helde (nem. pporučnik) — 97
Hercegovina (pokrajina) — 41, 80, 83, 95, 99, 100, 102, 119, 120, 132, 134, 187, 203, 204, 478, 482, 571, 590, 611, 648, 653, 654
Hercner (Herzner, nem. poručnik) — 97
Herljević Franjo — 42, 324
Hertle (nem. poručnik) — 99
Hoćune — 43, 170—172, 201, 338, 358, 379 398, 407, 428, 429, 445, 452—455
Hodžići (kod Meke Grude) — 415, 638
Horvatić Mato — 55, 419
Hotić Mesud — 229, 348
Hotkovci — 121, 136, 137
Hranča — 21, 25, 315, 317, 541, 545, 547, 550, 556
Hranjen — 56, 57, 77, 78
Hrasno — 103, 172, 175, 265, 266, 360, 361, 539, 652
Hrgovi (D. i G.) — 48, 208
Hrgud — 98 132, 175, 184, 359
Hrnčići — 412
Hrnjadi — 533
Hrvatska Mitrovica — vidi Sremska Mitrovica
Hrvatsko primorje — 289
Hum (ž. st.) — 102, 103 175, 340, 360, 611, 615, 618, 648—651, 654, 657
Humac — 477, 479
Humac (k. 723) — 97
Humci (D. i G.) — 53, 142, 189—194, 208, 209, 223, 258, 260, 306, 500, 641
Hutovo — 99, 360, 361, 652
Hvar (o.) — 601

I

Ibar (r.) — 295, 500
Ibrahimpašić Maša — 303
Igman (pl.) — 607
Ilić Dušan — 115
Ilić Neđo — 74
Ilići — 123, 471
Ilovača — 78
Ilovica — 495
Imljani — 61, 149
Imotski — 97—99, 103, 288, 388, 587, 594
Ipota (D. i G.) — 211, 434
Ivan-sedlo — 96, 606
Ivanec — 602
Ivanović Dragiša — 106, 107, 120, 132, 135, 169, 185, 205, 206, 321, 397

Ivanšćica (pl.) — 618
Ivanjica — 295
Ivanjska — 200, 247, 248, 250, 367, 468, 470, 594, 600
Ivica — 360, 481
Ivković Obren — 106
Ivković Veljko — 107
Izgori — 415

J

Jablan — 211, 212, 293, 431—434, 614
Jablangrad — 255, 538
Jablanica (kod Konjica) — 96
Jablanica (kod Lopara) — 210, 223, 260, 261, 306
Jablanica (kod Mačkovca) — 49, 192, 641
Jablanica (kod Sarajeva) — 499, 605—607
Jabučica — 446
Jabuka (D. i G., kod Goražda) — 56, 57
Jabuka (kod Ustikoline) — 166, 498
Jabuke (kod Vilusa) — 148, 169, 185
Jabukovac (kod Glamoča) — 635
Jadovica — 79
Jadransko more — 96, 104, 652
Jagodići — 56
Jagodnja — 21, 22
Jahorina (pl.) — 495, 501
Jajce — 42—44, 54, 55, 62, 93, 109, 121, 125—127, 138, 149, 150, 153, 170, 172, 179, 180, 188, 200, 201, 212, 214, 215, 228, 286 287, 293, 298—300, 313, 314, 330—333, 335, 337, 378, 391, 392, 398, 400, 405—407, 411, 429, 431—434, 444, 445, 447, 452—454, 467, 468, 572, 573, 575, 577, 578, 584, 586, 590, 591, 594, 599, 600, 616, 617, 624—631, 634 635, 660, 661
Jajići (Musl. i Prav.) — 182, 216, 265, 272, 308, 309, 500, 536, 539,
Jakovice — 450
Jakšići — 425, 426
Janičić Ivan — 106, 656
Janj — 202, 293, 330, 332, 333, 348, 498
Janja — 181, 216, 217, 223, 224, 500, 576
Janja (r.) — 26, 27, 280, 306, 307, 535
Janjari Musl. — 142, 225, 254
Jasen — 183, 565
Jasenica (kod Mostara) — 572, 574, 576
Jasenica (kod Sapne) — 595
Jasenica (kod Tuzle) — 208—210
Jasenica-Lug — 102, 175, 615, 660
Jasenik — 414
Jaseno — 152
Jasenovi potoci — 123, 126
Jasikovac — 535
Jašterik — 191, 259—261, 263
Javor — 461, 463, 464, 475, 544, 545, 558, 567
Javornik — 461—463
Jazina — 146, 147
Jeginov Lug — 265, 643
Jelačići (kod Jablanice) — 606
Jelah — 31, 57, 129, 233, 241, 412, 638, 639
Jelanska — 239, 302, 323
Jelašca — 319, 320
Jelčić Pero — 74, 328
Jelečići — 464, 544
Jelica — 140, 142, 182, 207, 264, 266, 271, 272, 280, 308, 539
Jelići — 468, 637
Jelik (k. 1001) — 43, 299
Jerkin Ante — 75
Jevik — 450
Jevtić Mlađen — 41
Jezero (kod Jajca) — 43, 60, 125, 126, 150, 170, 201, 330, 331—333, 357, 358, 379, 398, 399, 411, 424—426, 428, 429, 452, 453, 456, 625, 633, 634
Jezurine (k. 548) — 398
Jodići — 463, 464, 544
Johovac — 29, 240, 241, 601, 636, 638
Jošanica — 77
Jošanički potok — 77
Jošavka (D. i G.) — 231, 335, 350, 398
Jošilo Živko — 107
Jošje 464, 544
Jovanić Đoko — 119, 526
Jovanović Čedo — 480
Jovanović Mirko — 45, 172, 300, 380
Jovanović Vaso — 61, 127, 156, 202, 270, 315, 333, 393, 408, 425
Jovanovići — 274, 275
Jove — 447
Jović Đuka — 114
Jović Jovo — 407, 473
Jović Radoslav Miško — 217, 296, 318, 353, 465, 474
Jugovci — 375
Jurinčić Niko — 354, 357
Jusufovići — 308, 309
Jutrogošta — 161

K

Kablići (M. i V.) — 256
Kaćun — 579
Kadić Jakub — 111
Kadić Ramo — 292
Kadina Voda — 188, 353, 356, 403, 404, 473
Kadinjani — 253, 483, 484
Kajbakovac (k. 672) — 253
Kalabače — 272, 427, 449, 450
Kalac — 56, 608
Kalajdžije — vidi Zovik-Kalajdžije
Kalaševica — 85
Kalati — 517, 519, 520
Kalenderovci — 35, 79, 239, 242, 635, 636
Kalesija — 264, 265, 308, 309, 538, 643
Kalimanići — 551—553
Kalinovik — 56, 111, 120, 166, 167, 220, 222, 223, 319, 497, 499, 502, 503, 586, 587
Kalnik (pl.) — 385, 386
Kaloper — 146—148
Kalošević — 31, 639
Kamen — 635, 636
Kamenica (kd Drvara) — 530—533
Kameniti br. — 262
Kamenova Kliet — 463, 464
Kandija — 617
Kaoci — 38
Kapić (pl.) — 397
Kapor Čedo — 64, 74—76, 106, 145, 285
Kapor Lazar — 102
Karađorđevo (kod Bos. Gradiške) — 347
Karaina Rudi — 269
Karan — 162
Karanovac — 366
Karaula (kod Dervente) — 637
Karaula (kod Gostilja) — 444
Karaula (kod Jaica) 660
Karaula (kod Rogatice) — 558, 560, 561, 563—565, 568
Karaula košara (k. 1145) — 258
Karavlaška — 598
Kargotić Lujo — 587, 653
Karići — 630
Karlovac — 577, 584
Kasapović Petar — 80
Kaštel (kod Čelića) — 52, 53, 190, 193, 258, 262
Kaštel-Lukavica — 191, 192
Kaštijelj — 461, 463, 475, 544
Katolički Islamovac — 304
Katuna — 96
Katunište — 407
Kazanci — 148
Keča Lazar — 373
Keler (Köhler, nem. poručnik) — 96
Kene (Kähne, nem. ppukovnik) — 97
Kestenar — 112
Kestenovac — 517, 519—521, 526
Keševljeva gradina — 148, 185, 206
Kifino Selo — 119, 120
Kijevo — 168, 223, 498, 578
Kik — 470
Kikaći — 265, 643
Kindrovo — 640, 645, 646
Kiseljak — 96, 266, 290, 619
Kisić Aleksa — 74, 285
Kišić Mulaga — 112
Kitovnica — 181, 182, 216, 272, 536, 540
Kladanj — 86, 87, 295, 312, 318, 342, 461—463, 504, 505, 597, 618, 619, 022
Kladari — 35
Klanac — 325
Klašnice — 128, 129, 231, 232, 239, 240, 250, 253, 350, 483, 484, 486, 487, 571
Klečkovac — 551
Klek — 292
Klepci — 176
Klobučarić (domobr. ppukovnik) — 661
Klobuk — 146, 296, 297, 649, 650, 652, 653, 657
Klokotovac — 336, 337, 354, 405
Klupe — 32, 240, 302, 329, 401, 470
Klještani — 426
Ključ — 61, 93, 138, 235, 321, 333, 336, 337, 354—356, 397, 405, 471, 472
Knežević Matija — 124
Knežević Velimir — 423
Knin — 115, 215, 288, 387, 509—512, 514—518, 520—522, 524—528, 530, 532, 533, 584, 594, 602
Knježića — 646, 647
Kobilja glava — 99, 204, 320, 321
Kočerin (brdo) — 96
Kokori — 239, 240, 350
Kokošinjac — 262
Kolakovići — 166
Kolarić Božo — 155
Kolašin — 285
Kolibe — 78
Kolovarice — 56
Kolundžija Mićo — 422, 430
Kolundžija Savo — 660
Komanda Jugoistoka (nemačka — 621
Komanda Zapada (nemačka) — 181, 216, 256, 286, 331, 447, 495, 503, 587

Komande područja:
— Birčanskog — 352, 353
— Majevičkog — 216
— Prnjavorskog 350
— za Trebavu i Posavinu — 107
Komar — 477, 630
Komarica — 231, 239, 241—243, 635
Komarni dol — 167
Kominjača — 450
Komnenović Danilo — 106, 149, 384, 491
Konak — 96
Konatari — 404
Konavlje — 99, 100
Kondić Rade — 323, 401
Konjevići — 412
Konjic — 66, 83, 96, 348, 499, 574, 583, 593, 601, 605—609, 611, 612, 619,
Konjsko — 101
Kopčić — 213
Kopić — 136
Kopljevići — 445
Korać Mile — 327
Koraj — 190, 207, 224, 225, 274—280, 283, 573, 585, 589
Koravnica — 73
Korčula (o.) — 616, 653, 654
Koričani — 149, 586
Korićno — 121, 122, 136, 257, 258,
Korijen — 426, 450, 461
Korita — 415
Korjenići — 383, 384
Korovi — 38, 39

Korpusi:
NOVJ:
— 1. proleterski — 7—13, 39, 42—45, 55, 60, 61, 110, 121, 136—138, 149, 173, 180, 202, 214, 215, 243, 256, 268, 269, 286, 288, 387, 388, 444, 506—520, 522—533
— 2. udarni — 72, 83, 95, 101, 106, 107, 111, 130, 132, 133, 168, 169, 206, 220, 285, 377, 389, 396, 495, 503
— 3 (ranije 1. bosanski) — 20, 29, 30, 59, 86, 87, 100, 111, 124, 143, 151, 209, 210, 220, 223, 226, 227, 296, 311, 312, 341, 342, 345, 346, 362, 389, 391, 426, 451, 461, 463, 492, 497, 502, 505, 554, 556—558, 564, 578, 581, 585, 587, 594, 595
— 5 (ranije 2. bosanski) — 14, 29, 30, 88, 89, 93, 123, 125, 128, 138, 139, 149, 150, 157, 178, 200, 227, 229, 235, 247—250, 253, 289, 290, 293, 295, 296, 333, 337, 338, 347, 349, 353, 367, 390—392, 401—403, 419, 422, 423, 430, 431, 440, 448, 465, 467, 468, 473, 483, 533, 594, 598
— 6 (ranije 2. hrvatski) — 34, 38, 385, 640
— 8-mi — 173, 215, 257, 286, 288, 289 388
— 12-ti — 144

Četnički:
— Bosansko-krajiški — 187, 411
— Drinski — 340
— Majevički — 141
— Nevesinjski — 99, 203, 285, 382
— Srednjobosanski — 35
— Trebinjski — 99, 153, 300, 383, 652, 653

nemački:
— 5. brdski — 257, 286, 447, 495, 587
— 15. SS brdski armijski — 247
— 69. rezervni — 639
Kosa (s. kod Mrkonjić-Grada) — 411
Kosa (brdo kod Mrkonjić-Grada) — 612
Kosić Mane — 114
Kosobašić Miloš — 20, 166, 376
Kosorić Pero — 168, 320
Kosovača — 450
Kosovo — 78
Kostajnica — 16, 165, 368, 370, 375, 572, 573, 583, 588, 597
Kostić Đoko — 175
Kostijerovo — 412
Košarevac — 645
Košarići — 141
Košćane — 212, 213, 293, 432
Kotline — 62, 84 625
Kotor (kod Mrkonjić-Grada) — 62, 314, 445
Kotor-Varoš — 234, 253, 328, 329, 334, 335, 349, 350, 401, 597, 598, 603, 612, 616
Kotorsko — 29, 129, 240, 322—324
Kovač Sava — 74, 106
Kovačević Aco — 64
Kovačević Avdo — 111
Kovačević Hasan — 53, 267
Kovačević Mirko — 74
Kovačević Tosaga — 112
Kovačević Vojo — 377
Kovilac — 414
Kozara — 139, 164, 371, 374, 386, 448

Kozarac — 17, 157, 160—164, 178, 368—370, 375, 589
Kozarevina — 77, 78
Kozica — 188
Kozila (pašnjak) — 402
Kozljen — 167
Kraguljevac — 356, 471, 472
Kragljevići — 355
Krajpolje — 360, 481
Kraljeva gora — 558, 560, 565, 568, 621
Kraljević dr Vojko — 446
Kraljevići — 536
Kraljevo polje — 621
Kram — 463
Kratko — 56, 57
Kravica — 22, 317, 351, 352, 541, 542, 550, 554
Krčevina — 646
Krčevine — 162, 253, 637
Krčina (kod Ugljevika) — 536, 591
Krčko — 326
Krčko brdo — 508
Krčmarica — 253, 483, 485
Krčmići — 340
Kreča — 111
Kremna — 232
Kreševo — 479, 618, 619
Kriškovci — 485, 486
Krivače — 563
Krivaja (r.) — 404, 469, 471
Krivokuće — 356, 357
Križ — 241, 639
Križevci — 583
Križevići — 182, 272, 539, 540
Krndija (pl.) — 577
Krnić — 23
Krnjeuša — 404
Krnjin — 470, 471
Krstac (k. 1104) — 203
Krstac (kod Šekovića) — 450
Krstac (kod Teočka) — 534, 536, 537
Krstac (kod Tuzle) — 142, 143, 182, 215, 216
Krstača — 204, 237, 381, 395
Krstače (kod Bileće) — 285
Krtinje (D. i G.) — 285, 481
Kruge — 508—510, 518
Krupa (na Vrbasu) — 404, 405
Krupanj — 345
Kruščica — 55, 447
Kruščić Stanojka — 501
Krušev do — 550, 555, 556
Kruševik — 637
Kruševljani — 501
Kruševo brdo — 447
Kučma (k. 798) — 384
Kujundžić Bogoljub — 35
Kuk — 337, 355, 356, 405, 471, 472
Kukić Radovan — 74
Kukorine — 464, 544
Kukun (trig. 1094) — 236, 237, 381
Kula — 415
Kulanovića Paleži — 356
Kulaši — 232
Kulen-Vakuf — 473, 523, 526
Kulice — 52, 258
Kundačina Dako — 107
Kunova — 39, 245
Kunovac — 459
Kupres — 614
Kuprešani — 627
Kureš Miloš — 74, 106
Kurida — 356
Kurjačine — 636
Kusače — 504, 552
Kusonje (D. i G.) — 272, 294, 317, 345, 540, 541
Kušeši — 78
Kušlat — 317, 412, 541
Kutansko brdo — 431—433
Kutanja — 431—434
Kuti — 204, 285, 381, 394, 623
Kutješi — 57
Kutlići — 477

L

Labucka — 142, 144, 271, 306
Laćarak — 624
Lađevići — 69
Lađina — 453
Lalić Karlo — 174, 215, 287, 289, 388
Lameši — 641
Lanište — 196, 260
Lapac (D. i G.) — 114—116, 119, 162, 173, 214, 215, 387, 509, 511, 515—521, 584, 602, 603, 612, 613
Lapad — 650, 657
Lapanovača — 520
Lastva — 69, 95, 100, 130—133, 184, 186, 296, 383, 384, 579, 653, 657
Lazarevica — 534
Laze — 181, 536
Lazeta — 56
Lazić Iso — 460
Lazići — 264
Ledenik — 414
Ledići — 167
Lehčići — 78
Lekić Danilo — 182, 273, 342, 451, 499, 502, 504

Lemića brdo — 450
Lendići — 624
Lepenica (D. i G.) — 35, 38, 350, 619
Lepoglava — 385
Leskova Voda — 30, 31, 238, 239
Levi dr Moni — 492, 495, 497
Lički Osredci — vidi Osredci
Liješanj — 412
Lijevče — vidi Lijevče polje
Lijevče polje (predeo) — 15, 17, 165, 229, 230, 485
Lika — 191
Lin (Linn, nem. poručnik) — 96
Lipa — 522—532
Lipik (brdo) — 644
Lipnik — 153, 285, 397, 414
Lipov vrh — 458
Lipovača (k. 781) — 116
Lipovica (D. i G.) — 263—265, 538, 539, 593, 642
Lisac (brdo) — 513, 518
Lisičići — 292, 583, 609
Lisina (kod Han-Pijeska) — 562
Lisina (kod Mrkonjić-Grada) — 355, 356
Liskovica — 62, 288, 298—300, 313, 314, 338, 445
Livanjsko polje — 136, 388, 573
Livno — 99, 109, 121, 136, 137, 256, 257, 286—289, 330, 387, 444, 506, 507, 572, 573, 578, 579, 590, 612, 613
Logor (kod Bileće) — 70
Lokrum (o.) — 650
Lokva (k. 1139) — 84
Lokvari — 314, 466
Lončar Darinka — 386
London — 153
Lopare — 217, 263, 306, 498, 537, 539, 595, 596, 644
Lučići — 53, 190
Lukač David — 112
Lukač Most — 606
Lukač Simo — 433
Lukavac (kod Nevesinja) — 73, 135, 203, 592
Lukavac (kod Saraieva) — 166 167
Lukavica — 190, 191, 258, 259, 295, 464, 544, 638, 643
Luke — 554—556
Lukić Veljko Kurjak — 641
Lukići — 621
Lunievac (k. 1034) — 468
Lupljanica (r.) — 179, 302, 636, 637
Lupoglavo — 461
Lušići — 187, 188

Lj

Ljeb — 233
Ljenobud — 208
Ljeskovac — 397
Ljeskovica — 556
Ljeskovica (potok) — 402
Ljoljići — 43, 44, 170, 411, 633
Ljubibratić Nikola — 64, 74—76, 106, 238, 416
Ljubija — 164, 250
Ljubinje — 68, 83, 97, 100, 101, 103, 104, 119, 120, 132, 134, 175, 177, 183, 184, 204, 359, 360, 480—482
Ljubišići — 70, 71, 152
Ljubomir — 65, 67—69, 102, 131, 132
Ljubovija — 21, 24, 222, 342, 345, 498, 548, 552—554, 557
Ljubunčić — 256, 257, 286, 287, 619
Ljubuški — 98, 99, 613
Ljujić Vojo — 496
Ljuša — 211, 434
Ljuta — 320, 607, 609

M

Mačino brdo — 38
Mačkića glava — 356
Mačkića stijena — 356
Mačkovac — 49, 53, 192, 260, 262, 263
Madžir — 253, 485
Mađarska — 35, 224
Magalidol — 43, 93, 154, 201, 214, 299, 313, 338, 406, 407, 445, 631
Magarovci — 627, 630
Magašići — 21, 543
Mahala — 146, 147, 383, 384
Mahmutovići — 264, 265
Maidan — 201, 330, 332, 379, 398, 428, 429, 445, 453, 456, 461, 464, 633, 634
Majevac — 29—31, 243
Majevica (pl.) — 29, 53, 59, 87, 124, 141, 142, 181, 207, 209, 210, 216, 220, 221, 224, 259, 267, 295, 311, 312, 315, 317, 318, 362, 363, 365, 426, 449—451, 463, 497, 499, 500, 502—504, 537, 541, 548, 572, 595, 596, 612, 642, 644
Makalići — 273
Makarska — 96
Makedonija — 425
Makljenovac — 639
Malenići — 470
Maleševci (D. i G.) — 274, 277, 279, 471
Mali Bastaji — 385

Mali Radić — 430
Mali Vardar — 380
Mali Zvornik — 21, 413
Malinov vis (k. 1285) — 321, 397
Malo Polje — 226, 492, 501, 504, 551, 552, 561
Malojčani — 637
Malta — 545
Maljen — 342
Mamac — 520
Mandić Rade — 436
Mandra — 551, 593, 623
Mandurić (poručnik) — 96
Manjača — 314, 323, 392, 405
Maoča (tuzlanska) — 209
Maočić — 206
Marčete — 355, 356, 419
Marevci — 111
Marica Bok — 646, 647
Marica brdo — 640
Marić Borka — 386
Marićka — 469
Marin Dragan — 368, 448, 589
Marini — 161
Marinić Đuro — 28
Marjanova košara — 532
Marjanovići — 464, 475, 544, 545, 567
Markotić Mato — 106, 177
Markov breg — 470
Marković Blažo — 554
Markovići — 545
Martin-brdo — 16, 160, 162, 247, 248, 250, 372—374, 416, 417
Martin Brod — 511, 512, 518, 519, 521—523, 525—530, 594, 598, 600
Martinac (N. i St.) — 229, 230
Martinovići — 52
Maslać Nikola — 361
Maslovare — 32, 234, 240, 329, 375
Mastilović Mirko — 107
Mašići — 159, 160
Mašković Savo — 44
Matijevići — 461, 464
Matijevina — 68
Matkovac — 272, 294, 317, 342, 539—541
Matković Mala — 640
Matković Mirko — 148
Mazin — 119, 522, 597, 613
Mazlina — 166, 167
Mazoče — 340
Mažar Josip Šoša — 89, 91
Mećava Petar — 244, 422
Medasković — 607
Medenica Đuro — 502
Medna — 42, 44, 110, 121, 123, 125, 136, 150, 290, 313, 314
Medvednik — 341
Međaš — 265, 539, 643
Međednik — 209, 277
Međeđa (D. i G.) — 181, 182, 207, 216, 217, 500, 535, 536
Međeđak — 114, 115, 512, 513
Mehanović Kusa — 549
Mejdan — 182
Meka Gruda (D. i G.) — 67—69, 72, 397
Meline — 18, 404, 406, 407, 469, 470
Memići — 265, 272, 273, 625
Menići — 567
Mesići — 97
Metković — 96, 99, 133, 176, 383, 578, 579, 587, 599, 620, 654
Mezgraja — 140, 142, 181
Mezgrajica (r.) — 27
Mičija — 370
Mičivode — 551, 553, 593
Mićunović Špiro Mićo — 75
Mihailović Dragoljub Draža — 35, 99, 153, 549, 554, 615
Mihajlovići — 544, 556
Mijanovići — 167, 412
Mijatović Milorad — 229, 348
Mijatović Vid — 155
Miladići — 52, 192, 258, 260, 261
Miladija — 275
Miladinović Radovan — 102
Milaković Petra — 385
Milan-planina — 426, 428
Milaševci — 627
Milašinovića glavica — 159
Mile (D. i G.) — 43, 154, 170, 201, 299, 300, 313, 445, 467, 631
Milekić Gojko — 327, 460
Miletići — 471
Miličević Ivica — 40, 386
Miličevići — 69
Milićević Mata — 285
Milićevića brda — 536
Milići — 543, 558
Milidragović Vlado — 101
Milosavci — 229, 230, 239, 483, 486
Milošević Danja — 327
Miloševići — 188
Milovanovići — 352, 353, 426, 449—451, 541
Milović Miodrag — 155
Miljakovci — 164, 188, 249, 375
Miljanovci — 31, 264—266, 372, 538, 539, 639
Miljevina — 77, 110, 319, 496
Miljković Huska — 624
Minderović Čedo — 502
Minić Milka — 426

Miokovićevo — 385
Miričina — 366, 642
Mirilovići — 152, 237
Mirkovič Radomir Rako — 74
Mirković Radovan — 187
Mirosavci — 274—278
Mirvići — 56, 57
Mislovo — 551
Mišari — 427
Mišin Han — 470
Miškovci — 79, 385
Mišljenovac — 116, 119, 510, 511, 519
Mitranović Bora — 234
Mitrić Radomir — 213, 435
Mitrović Stefan — 108, 151, 295, 296, 428
Mitrovići — 463, 575, 578
Mladikovina — 446
Mliništa (kod Mrkonjić-Grada) — 43—45, 60, 62, 121—123, 125, 126, 136, 137, 200, 290, 314, 331, 332, 355
Mlinsko brdo — 360
Mlječva — 352, 542
Mljet — 602, 654
Moconji — 188
Modran — 207, 223
Modrica — 29, 30, 40, 41, 46, 48, 58, 59, 108, 151, 176, 208, 492, 636
Modropac (brdo) — 63, 71, 183, 376, 377, 380, 395
Mokri Do — 70, 72, 73
Mokri do (k. 589) — 377, 381
Mokri Lug — 230
Mokro — 319
Mokronoge — 109, 402, 506, 522, 524, 525, 527—533
Mongilardi Ilare — 154
Morača Milutin — 342, 503
Morača Pero — 123
Mosko — 67, 68, 131, 133, 144, 152, 284, 285, 650
Mostar — 65, 66, 96—99, 101, 135, 175, 348, 359, 572, 574, 576, 579, 583, 594, 596, 601, 605, 607, 648, 654
Motajica (pl.) — 35, 235, 350
Motike — 470
Mračaj — 44, 45, 84, 85, 125—127, 150, 170, 202, 268, 332, 339, 355, 358, 418, 626
Mramorje (k. 646) — 279
Mratović Antun — 75
Mravice — 241, 484
Mravinjac — 56, 57
Mrđe (livada) — 402
Mrežica — 167
Mrkalji — 226
Mrkonjić-Grad — 42—45, 54, 60—62, 84, 93, 109, 121—123, 125—127, 136—138, 149, 150, 153, 171, 179, 180, 188, 200, 201, 214, 290, 298, 313, 314, 330—333, 336—338, 354, 355, 357, 358, 378, 379, 391, 392, 398—400, 405—407, 411, 417—419, 424, 428, 429, 444, 445, 452—455, 467, 468, 471—473, 478, 586, 590, 624, 625, 631—634
Mrkotić — 577
Mučlehner (Mutschleshner - pporučnik) — 98
Muć — 288
Mudrike — 447
Mujaga Duro — 292
Mujakovići — 290
Mujdžići — 123, 127
Mukat — 26, 27, 280
Munib Ćebo — 56
Munjača (r.) — 182, 216, 217
Musl. Maoča — 48, 195
Mustafić Omer — 22
Mušići — 240
Mutapović Dragoslav Mutap — 119
Muževice — 148

N

Nađ Kosta — 124, 227, 312, 346, 367, 462, 492, 495—505
Nađ Pavle — 89
Nahvioci — 52, 101, 192, 223, 258, 260, 261
Našice — 386
Našička Breznica — 53
Naumović Hasan — 159
Navioci — vidi Nahvioci
Nebljusi — 115, 288, 518, 520, 526, 584, 597
Necvijeće — 152, 183, 186, 297
Nedić Milan — 35
Nekopi — 57, 78
Nekudina — 203
Neretva (r.) — 80, 103, 501, 583, 591
Nešković Blagoje Mihajlo — 502
Neteka — 116
Nevesinje — 65, 80, 96—100, 103, 104, 119, 120, 152, 203, 204, 206, 220, 222 223, 321, 394, 497, 503, 592, 601
Nezavisna Država Hrvatska — 520, 523, 544, 565, 572, 577, 580—582, 584, 586, 588, 590, 593, 595, 597, 599, 602, 612, 616, 618, 621, 622
Nezuk (Musl. i Prav.) — 181, 182, 217, 536, 537
Nikolić Miladin — 102

Nikolić Panto — 60
Nikolić Vukašin — 102
Nikolića brdo — 450
Nikšić — 130, 133, 148, 152, 169, 183, 186, 206, 383, 650
Noćajevići — 87, 463
Nova Kasaba — 21, 22, 24, 25, 317, 351, 352, 389, 412, 541, 542, 545, 549, 550, 553, 555, 556, 621
Nova Ves — 39, 350
Novak Franc — 106, 384
Novak Vinko — 74
Novaković Ranko — 155
Novaković Ratko — 430
Novakovići — 123
Novi (Vinodol) — 602
Novi Marof — 581, 622
Novo Selo — 345
Novosel Đoko — 106, 149, 490
Novoseli — 253
Novska — 601
Nurići — 561

Nj

Njegovan Milan — 546
Njirić Nikola — 177

O

Obadi — 78
Obalj — 120, 319
Obod — 649
Obodnica — 53, 641, 643, 644
Obodnik — 334
Obor — 53, 261
Obradović Nikola — 497
Obrenova kosa — 276, 279
Obršina — 217, 308, 537, 538
Obudovac — 41, 59
Očijevo — 523—531
Odesa — 172

Odredi

NOP:

— 2. sremski — 221, 224, 312
— Banjalučki — 350
— Birčanski — 87
— Dobojsko-derventski — 31
— Drvarski — 218
— Drvarsko-petrovački — 88, 375, 390
— Glamočki — 438
— Gradiško-lijevčanski — 15, 17, 165, 248, 368—370, 372—375, 448, 602
— Jahorinski — 220, 223, 319
— Jajački — 293, 294
— Janjski — 201, 228, 294, 333, 348
— Južnohercegovački — 101—105, 107, 120, 135, 175, 176, 205, 284, 360
— Kladanjsko-ozrenski — 86, 87
— Kozarski (kozarački) — 14—16, 18, 158, 160, 162, 163, 248, 368—373, 375, 448, 602
— Kupreški — 179, 294
— Livanjsko-duvanjski — 88, 390
— Mačvanski (podrinski) — 142, 143, 181, 224, 318, 412, 426, 450, 451, 534, 591
— Majevički — 208—210, 221, 222, 495
— Mostarski — 83, 120, 319, 608, 611
— Motajički — 35, 128, 129, 230, 233—235, 245, 349, 350
— Mrkonjićki (pljevski) — 201, 228, 337, 357
— Plivski — 122
— Pljevski — vidi Mrkonjićki
— Podgrmečki — 18, 158, 161—163, 165, 368—371, 373, 375, 422, 436, 448
— Posavsko-trebavski — 41, 48, 58, 59, 108, 151, 208—210, 301, 323, 324, 363, 496, 578
— Prnjavorski — 128, 235, 250, 253, 349, 350
— Ramski — 228, 290—294, 348, 422, 423, 574, 583
— Ribnički — 61
— Romanijski — 225, 362—364, 389, 492, 495, 549, 551, 593
— Sanski — 14—18
— Sjevernohercegovački — 70, 73, 103, 104, 107, 120, 135, 203, 205, 220, 321
— Srebrenički — 222, 225, 226, 545, 547—550, 552, 559, 560, 564
— Tešanjsko-teslićki — 128, 129, 230, 233, 234, 302, 328, 329, 349, 350
— Travnički — 178, 179, 228, 291, 294, 348, 614
— Tuzlanski — 207—210, 221, 644
— Udarni 5. korpusa NOVJ — 187—189, 336, 354—357, 404—407, 420, 422, 468, 473
— Visočko-fojnički — 290, 294, 347, 348, 619
— Zmijanjski — 187—189, 314, 337, 354, 404—407, 467—473

Četnički:
— Ozrenski — 40
— Romanijski — 504, 505
— Trebavski — 40
— Zvornički — 641
Odžak (kod Vlasenice) — 474, 543, 564
Ofanzive (neprijateljske):
— šesta — 349, 385, 386
Oglavak — 190, 191, 193, 194, 259, 260, 263, 275, 277
Ogulin — 604
Okilievič Milenko — 106
Okolišće — 477
Okolište — 69, 71, 394, 395
Okruglica — 471
Okružni komiteti KPJ:
— za Prnjavor — 350
— za Banju Luku — 351
Olovo — 505
Omačević — 463
Omanović Hamdija — 441—443
Omanjska — 230, 233, 239, 242, 639
Omarska — 15—17, 138, 160, 162—164, 178, 367—369
Omerova kosa — 464
Omerović Sulejman Car — 53, 267
Omutić (trig. 1074) — 146, 297
Opaković Alija — 159
Opalić Mićo — 327
Oparci — 21, 23, 545, 549
Oparnica — 123
Opravdić — 317, 543
Orah — 69, 72
Orahovac — 383
Orahovica (D. i G.) — 72, 78, 110, 111, 359, 415
Orahovljani — 61, 333, 336, 337, 355—357, 405, 419, 471, 472
Orao (k. 1056) — 146, 147, 297
Orašac (D. i G.) — 104, 627, 628
Orašje — 40
Orelji — 514—517
Oriovčić — 640
Orlandić Boža — 155
Orlica — 547
Orlov kuk — 583
Orlovac (kod Doliana) — 258
Orlovača (k. 881 kod Mrkonjić-Grada) — 257, 408, 453, 564
Orlovci — 375
Orlovica (k. 606 kod Mrkonjić-Grada) — 631
Orlovine — 264
Orljane — 159
Orović Savo — 335
Osanica — 77, 78, 111
Osinja — 29—32
Osinjak — 141, 181
Osivica — 31
Osječenica — 133, 169, 186, 206
Osienjak — 280, 306, 307, 535
Osmaci — 271—273, 294, 317, 342, 539, 541, 622, 643
Osmaže — 549
Osmić-Gomile — 236, 237, 337
Osobla — vidi Ozebla
Osojci — 635
Osojnik — 104
Osovica — 302
Osovo — 225
Osredak (k. 744 kod Moska) — 233
Osredci (kod Drvara) — 116, 325, 326, 350, 456—459, 506—511, 514—519, 522—530, 532, 533
Ostojić Zaharije — 549
Ostojići — 582
Ostrovičke Lisine — 115
Ostrožac — 290—292, 583, 606, 607, 609
Ostružnja — 233
Oštri brijeg (k. 375) — 412
Oštri vrh — 182
Otoka — 161 163, 368, 584, 589, 592
Otomalj — 411
Otrić — 115, 287
Ovčari — 607, 609
Ozebla — 56
Ozren (pl. kod Sarajeva) — 59, 111, 141

P

Pacak (domobr. general) — 647
Pajković Miloš — 329
Pajović Ljubivoje — 268
Pakrac — 386, 601
Palačkovci (D. i G.) — 79, 239, 302, 485
Palančište (M. i V.) — 470, 471
Palanka (kod Brčkog) — 49—52, 107, 193—196, 304—306, 573, 585
Pale — 503
Pale bukve — 545
Palež — 549, 550, 621
Palučci — 512, 521—524
Paljevići — 21, 24, 545
Paljevina (k. 591) — 304
Paljike — 637, 639
Panduri — 273
Panići — 414

Panik (brdo) — 72
Pantelić — 272
Panjevići — 141, 280, 306, 307
Paočić Muharem — 112
Papazani — 484—486
Papić Milan — 74
Papić Radovan — 377
Papić Žarko — 377
Papove — 264
Papraća — 272, 296, 342, 345, 363, 450, 539, 540
Papratnica — 305, 306
Papuk (pl.) — 585, 622
Parašeta — 78
Paraum — 57
Pareš — 145
Pareški most — 146
Parlog — 52
Parselo — 643
Pasja pravda — 245
Pasjača — 240
Pastirevo — 162
Pašić Mujo — 653
Pavićević Miroje — 126
Pavići — 187, 188, 354, 406, 472, 473
Pazarić — 606, 608
Pecka (D. i G.) — 121, 123, 126, 150, 170, 286, 290, 332, 339, 342, 345
Pećanac Nikola — 122, 137
Peći — 24, 116, 222, 325, 405, 456, 549, 558
Pejakovići (pod pl. Manjačom) — 187, 188, 403, 407
Pejići — 307
Pejkovići (kod Mazoča) — 340
Pejnović Daka — 459
Peko Bogdan — 74, 106
Peljave — 141, 142, 255, 279
Pelješac — 99, 653
Perduhovo Selo — 122
Peričin Marko Kamenjar — 273, 308, 451
Perić Ratko — 210
Perišić Mirko (domobr. nadporuč.) — 241
Perišić Miro — 102
Perišić Radojica (pop) — 106
Perkulin Ditrih (njem. pilot) — 35
Perović Tomaš — 501
Perućica — 379, 452, 453, 633
Pervan (D. i G.) — 163, 178, 187, 188, 336, 353, 354, 356, 404, 406, 407, 467, 471, 473
Pešajlić Obrad — 382
Pešek (Peschek, njem. narednik) — 97
Peškiri — 260, 304
Petkovac — 416, 417
Petkovići — 264
Petričević Branko — 25
Petrovice Gornje — 265
Petrović Rade — 304
Petrovića gaj — 450
Petrovići — 145, 264, 544
Petrovo polje — 149, 447, 586
Petrovo Polje (kod Gostilja) — 54, 61
Pijevac — 56, 57
Pikić Vuko — 102
Pilatovci (D. i G.) — 145, 149, 153, 205
Pilica (D. i G.) — 535, 591, 595
Piljuzić — 31, 639
Piperi — 641
Pirkovci — 142
Piskavica (D. i G.) — 15, 16, 162, 200, 336, 368, 468, 469
Piva (predeo) — 106, 111, 389
Piva (r.) — 414
Pivnice — 385
Pjestina — 57
Pjevalovac (kod Dervente) — 35
Plana (kod Bileće) — 69—72, 101, 119, 131, 132, 169, 203, 237, 394, 396
Plane — 551, 563
Planina — 181, 182
Plazače — 450
Pliva — 122, 127, 171, 332, 358, 453
Ploča — 560, 561, 564—566
Ploče (kod Tedina Hana) — 629
Pobedarje — 428
Pobuđe — 21, 315, 317, 541, 542
Počivaljka — 129, 231, 243, 580, 582, 635—638
Pod Planik — 69, 145
Podbetanj — 463
Podborogovo — 271, 272, 294, 317, 342, 539, 541, 621, 622
Podbožur — 169, 183, 185
Podbrina — 506
Podbrdo — 468
Podbrđe — 230
Podcrkavlje — 640, 646, 647
Podčauš — 547
Podgajci — 301, 302
Podgajevići — 464, 475, 544, 545
Podgljiva — 297
Podgorica — 130, 186
Podgorija — 126 150, 170, 381
Podgorje — 67, 69, 70, 72, 377, 394
Podgrađe — 73, 479
Podgreda — 122
Podgrmeč — 448
Podhum — 256, 292, 447

Podklanac — 131, 145, 204
Podorašac — 574, 606, 608, 609
Podorašje — 208
Podosoje — 70, 71, 151, 183
Podovi — 507—510
Podrašnica — 62, 93, 126, 268, 313, 314, 330, 332, 339, 355, 356, 392, 418
Podravska Slatina — 640

Područja:

— 2. zborno — 635
— 3. zborno — 605, 607, 609, 615, 651, 660, 661
Podstijenje — 334, 544, 567
Podubovac — 70, 395
Podvinje — 640, 647
Podvinjsko Bukovlje — 640
Podvučjak — 458, 531—533
Podžeplje — 549—551, 562, 563
Pogledalo — 71
Pogorelica (pl.) — 619
Pojezna — 30, 31, 242, 301, 302
Polić Rade — 439
Poljaci — 190
Poljana — 127, 415
Poljari — 637
Polje — 288, 313
Poljice (kod Jezera) — 453, 522
Poljice (kod Trebinja) — 103, 175, 359, 615, 648, 649
Poljugovac — 248
Ponir (k. 589) — 253
Ponor — 337, 356, 405
Ponjerka — 426
Popina (M. i V.) — 459
Poplat (D. i G.) — 174, 481
Popov Do — 56, 57
Popović Koča — 8—10, 13
Popović Milorad — 73, 106, 153
Popović Radomir — 126
Popović Vladimir Vlado — 124, 227, 312, 346, 367, 462, 492, 495—505
Popovića vrh — 511
Popovići — 122, 136, 306, 307, 470, 475
Popovo polje (kod Trebinja) — 83, 84, 96, 99, 103—105, 135, 175, 275, 615
Poriče — 212
Posavina — 41, 58, 59, 198, 207—210, 220, 221, 223, 224, 312, 362, 363, 365, 496, 499, 500, 502, 503, 595
Posušje — 96
Pošta (brdo) — 158
Poštak — 325
Potkraj — 171
Potoci (ž. st.) — 402
Potočani — 181, 182, 239, 536
Potočari (Musl. i Prav.) — 351, 352, 542, 546, 550
Potpeć — 209, 210
Potpriseka — 563
Potšiljak — 43, 44, 201, 331, 332, 339, 355, 357, 418, 429
Poznanovići — 20, 24, 25, 351, 352, 542, 545, 556
Prača — 56, 77, 364, 503
Prdibegovina — 563
Predojević Đurađ Đurin — 253
Predolje — 184, 359
Prekaja — 137, 507
Prelići — 280, 306
Prenj — 609
Previja — 354, 356
Previla — 78, 111, 166 379, 392, 406, 426, 429, 452, 454, 455
Pribilovci — 103, 135, 174—177, 183
Priboj — 279, 538, 539
Pribinić — 32, 233, 302, 401
Pričani — 348
Prigradica — 653
Prijakovići — 77
Prijani — 122
Prijanovići — 464
Prijedor — 15—18, 94, 138, 157—165, 178, 180, 188, 200, 247, 248, 250, 290, 338 369—373, 375, 395, 417, 470, 575, 583, 594, 597—601
Prijevori — 561
Prijić Svetozar — 75
Priluka — 136, 256, 257
Priseka — 115, 173, 513, 518
Prisika — 627
Prisoje — 78, 355, 356, 398, 399, 472
Privraća — 433
Prnjavor — 38, 239, 329, 444, 484, 538, 539
Prnjavor (kod Tuzle) — 593, 596, 598, 642, 643
Prnjavor (M. i V.) — 29—31, 79, 129, 230, 231, 235, 239, 241 261—266, 271—273, 308, 309, 342 350 636, 637
Prodanović Nikola — 354, 357, 407, 466, 473
Prodić Nova — 240
Prokop — 636
Prokos — 290
Prokoš — 142, 538
Prosjek — 264
Protići — 170, 171
Provo — 97
Prozor — 293, 348
Prud — 41, 59

Prusac — 212, 431
Pržine — 152, 183, 380, 381
Pučenik — 374, 430
Puh Alojz — 36
Pukiš — 46, 49, 52, 190, 192, 224, 275

Pukovi

njemački:

— 7. artiljerijski 7. SS divizije „Princ Eugen" — 330
— 13. artiljerijski 13. SS legionarske „Handžar" divizije — 141, 338
— 13. brdski lovački 7. SS „Princ Eugen" divizije — 42, 55, 62, 99, 149, 330, 331, 400, 445, 447, 624, 626—628, 630, 633, 639, 661
— 14. brdski lovački 7. SS „Princ Eugen" divizije — 99, 330, 495
— 27. brdski 13. SS legionarske „Handžar" divizije — 141
— 28. brdski 13. SS legionarske „Handžar" divizije — 141
— 369-ti 369. legionarske divizije — 96—98, 649
— 370-ti 369. legionarske divizije — 96, 97, 99, 383
— 383-ći 373. legionarske divizije — 215
— 384-ti 373. legionarske divizije — 114, 115

domobranske pukovnije (pukovi):

— 2. gorska — 605, 607, 609, 612
— 3. oružnička — 138, 139, 159, 231, 334
— 4. lovačka — 239, 446, 628, 636, 637, 639
— 4. oružnička — 179, 231, 240, 265, 350
— 5. lovačka — 642, 644
— 5. oružnička — 179, 431, 619
— 6. lovačka — 234, 446, 628, 638, 639, 647
— 6. oružnička — 176, 360, 382
— 7. lovačka — 487
— 8. lovačka — 209, 504, 642, 644
— 9. gorska — 606, 608—610, 612
— 11. gorska — 158
— 14. pješačka — 648
— Zagrebačka konjička — vidi Brzi zdrug

Pundol — 56, 57
Puračić — 111, 208, 366, 642
Purići — 78
Puškovac — 274, 278—280, 283
Puzić Miloš — 228

R

Račić Dragoslav — 549
Radaković Laza — 506—520, 522, 524—528, 530—533
Radakovići — 446
Radevići — 551, 553
Radić Neđa — 149
Radića brdo — 470
Radići — 56, 57, 582
Radijević — 558
Radmanići — 469
Radmilović Dubrava — 376, 380, 395
Radmilovići — 69
Radnja — 329
Radosavska — 468
Radošević Lazo — 218
Radošević Nenad — 546
Radošević Nikola — 75, 321
Radoši — 175
Radovanovići — 637
Radovčić Marija — 654
Raduković Jovanka — 385
Rahić (D. i G.) — 46, 48, 50, 51, 193—196, 304, 305
Rahunići — 412
Rajakovo brdo — 356, 418
Rajinci — 265, 539
Rajnovci — 508, 509, 521—523
Rakelić — 164, 188
Rakino Brdo — 124, 272, 273, 342
Rakitnica — 120, 166, 167, 319, 500, 591
Rakitovača — 404
Rakovac — 39
Rama — 292, 599, 606—608
Rama (r.) — 96
Ramići — 405
Rankovići — 32, 614, 658, 661
Rasavci — 211, 212, 432—434
Raskršće — 77
Raspučje — 646
Rastik (trig. 649) — 299
Rastošnica — 181, 182, 215, 216, 280, 576, 641
Rastovo — 348
Rastuša — 350, 401
Rastušje — 640, 646
Rašće — 373, 374
Raševo — 273
Rašica gaj — 450
Raškovci — 637
Rašljani — 48
Ratkovići — 46, 47, 49—51, 190, 194, 275, 366
Ratkovo (D. i G.) — 189, 314, 336, 337, 354, 405, 406, 469

Rautovići — 57
Ravna gora — 341, 560—563
Ravna kosa — 260, 262
Ravna planina — vidi Ravno (pl.)
Ravni (kod Bileće) — 377, 381
Ravni Bukvik — 253
Ravni Gaj — 255
Ravni zavid (brdo) — 141, 182, 215—217, 280, 307, 308, 535, 537, 538
Ravnice — 371, 615, 620, 624
Ravno (kod Popova polja) — 96, 99, 414, 479, 620
Ravno (pl.) — 563
Ravnje — 224
Razbijena lipa (k. 676) — 305, 306
Razboj — 234
Razdol — 457, 458
Razori (trig. 868) — 299, 300
Ražljevo — 595
Re (Rhee, njem. poruč.) — 96
Rebula Eduard — 28, 255
Reić Srećko — 106, 177, 361
Rekavica — 187, 469
Reljić kamen — 158, 163
Renovica — 56, 365
Repca — 56, 57
Repino brdo — 51, 52
Repnik — 312
Resanovci — 456, 458, 506—510, 513—519, 522—533
Rešetnica — 57, 111
Ribić — 159
Ribljak — 78
Ribnica — 568
Ribnik — 290, 473, 632
Ričica — 477, 479
Riječani — 133, 148, 153, 169, 185, 206
Rijeka (kod Zvornika) — 308
Rikanovići — 26, 276
Rikići — 278, 279
Rioca — 131, 391, 397
Rina — 425, 426, 474, 543
Rodić Slavko — 89, 91, 139, 180, 250, 390, 403, 423, 441—443
Rodoč — 576
Rogače — 135
Rogatica — 56, 59, 111, 342, 362, 363, 495, 504, 505, 551, 555, 558, 593, 603, 617, 622, 623
Rogolje — 60, 62, 84, 93, 125, 201, 314, 330—333, 339, 354, 357, 358, 391, 392, 405—407, 417—419, 429, 468, 625
Rogovi — 397
Rolović Vlado — 209, 501
Romac Paško Zdravko — 144, 217, 353, 465
Romani — 141, 181, 217, 537—539
Romanija (pl.) — 223, 363, 500, 551
Romanovac — 642
Ropić Šime — 154
Rore — 506
Rotimlje — 652
Rovine — 264
Rožanj — 307
Rudanka — 139, 239, 322, 323, 601, 637
Rudice (ž. st.) — 162, 374
Rudinšćina — 581
Rudište — 21, 450, 475, 544, 566, 567
Ruđin Do — 101, 102
Rumunija — 35, 224
Rupovo brdo — 561
Rustina (k. 992) — 419
Ruževići — 31

S

Saitovići — 273, 315, 317, 541
Salcberger Stanko Ervin — 58, 78, 112, 341
Samardžić Petar — 106
Samobor — 414
Sana (r.) — 157—159, 161, 164
Sandžak — 212, 220
Sanski Most — 112, 164, 354, 407, 575
Sanjkara — 626, 630
Sapna — 280
Saračica — 16
Sarajevo — 58, 96, 97, 99, 111, 112, 167, 178, 179, 220, 222, 223, 348, 362, 363, 365, 463, 495—497, 499, 502, 503, 576, 578, 579, 581, 587, 591, 602, 603, 605, 606, 609, 619, 623
Savović Simo — 377
Sarije — 141, 254, 538
Sava (r.) — 59, 210, 220, 223—225, 312, 350, 365, 371, 385, 592, 612
Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika — 110, 495
Savićev gaj — 302
Savići — 217, 280, 307, 470, 537, 538
Savoja Anđelo (Savoia Angelo) — 154
Selac — vidi Selari
Selari — 56
Selimović Teufik Buđoni — 42, 324
Selišta (kod Bileće) — 69, 237, 238, 359, 376, 377, 380, 394, 396, 397
Selišta (kod Mičivoda) — 553
Semberija — 41, 216, 220, 221, 224, 312, 499, 500, 537

Semešnica (r.) — 211, 212, 433
Semin — 432, 434, 629
Semin (brdo) — 434
Senker Rade — 568
Senkovići — 348, 612, 614
Senokos — 114
Senjug Ivan Ujak — 40, 246
Seona — 111, 547, 556
Seražin Štefica — 386
Sibinj — 645
Sibokovac — 386
Simić Mara — 255
Simić Nikola — 60
Simići — 21, 425, 426, 474, 543, 579
Simijovo — 236, 381
Simin Han — 642
Simović Radovan — 75
Sinj — 99, 257, 287, 579, 601, 604
Siniakovo — 331, 357, 379, 408, 429, 453, 454
Sinjsko polje — 573
Sisak — 594, 601, 604
Sitari — 190, 192, 208, 209
Sitnica (kod Mrkonjić-Grada) — 61, 93, 138, 149, 150, 186—188, 331, 336, 337, 353, 354, 356, 404, 405, 407, 469, 471, 473
Sivša — 233, 239, 242, 243, 639
Sjetlina — 500, 603
Skakava — 48, 195, 208
Skakavci — 293, 477
Skela (trig. 883) — 299
Skelani — 22, 23, 227, 318, 345, 362, 389, 545, 549, 555, 558
Skender-Vakuf — 234
Skrabići — 264
Sladna — 638
Sladojevići — 466
Slatina (D. i G.) — 640, 646, 647
Slatina (kod Banje Luke) — vidi Slatina Ilidže
Slatina (kod Bos. Šamca) — 40, 41, 59
Slatina (kod Čajniča) — 77, 78
Slatina (kod D. Vakufa) — 293, 431—434
Slatina (kod Mrkonjić-Grada) — 93, 123, 211—213
Slatina (kod Ribnika) — 290
Slatina Ilidže — 253, 483, 485
Slatinski Drenovac — 585
Slato — 119, 135, 203
Slavići — 17
Slavićka — 187, 188, 471
Slavonija — 36, 39, 245, 350, 640
Slavonska Požega — 341, 601
Slavonski Brod — 36, 589, 596, 639, 640, 646
Slavonski Kobaš — 35, 36, 39
Slavonski Šamac — 40, 41
Slivno (D. i G.) — 187, 188, 466
Smet — 660
Smoluća — 209, 210
Smričani — 256, 288
Snegovi — 345
Snježnica — 181, 536, 537
Sočanica (M. i V.) — 30, 31, 129, 239, 243, 302
Sokolac — 170, 171, 223, 342, 357, 358, 362, 363, 379, 426, 452, 492, 500, 504, 505, 558, 601, 617, 619, 622, 623
Sokolica — 563
Sokolovići — 220, 342, 362—364, 389, 492, 495, 499, 501, 504, 549, 551, 552, 554
Sokolovo — 404, 405, 465, 466, 472
Sokoluša — 264, 266
Solakova Kula — 292, 293
Solakovići — 426, 427
Solakovina — 450
Somborac Marko — 231, 636
Somina — 204, 382
Sošice — 618
Sovari — 425, 426
Spletena lipa — 636
Split — 601
Spreča (r.) — 271—273, 309, 342, 362, 462, 463, 500, 548
Spuž — 168
Srb — 114—116, 214, 215, 325, 326, 456, 459, 511—521, 529, 531, 532, 592, 603, 622, 623
Srbac — 233, 234
Srbija — 21, 23, 24, 221, 296, 312, 342, 346, 413, 498, 501, 503—505, 542, 544, 546, 548, 549, 551, 553, 557, 591
Srbska Trnova — vidi Trnova
Srđevići — 245
Srebrenica (Srebrnica) — 21, 22, 24, 25, 87, 141, 220, 223, 296, 342, 352, 362, 363, 389, 505, 545—547, 549, 552—556, 558, 566, 621
Srebrnik (Srebrenik) — 108, 142, 151, 190—192, 208—210, 262, 500, 638, 644
Sredeljani — 79, 242
Srednjak — 146, 147
Srem — 220, 221, 223, 224, 312, 318, 363, 365
Srem. Mitrovica — 577, 621
Srijeda — 123, 290
Srnice (Musl. i Prav.) — 48, 108, 191, 208, 209, 223, 637, 638
Srpske Burnice — 542, 543

Srpski Božinci — 637
Srpski Jajići — vidi Jajići (Musl. i Prav.)
Srpski klanac — 115, 526
Srpski Nezuk — vidi Nezuk (Musl. i Prav.)
Srzentić Špiro — 106, 361
Stanari — 246, 302, 322, 323, 637
Stanarsko raskršće — 639
Stanić Dragan Dragutin — 167
Stanišić Filip — 155
Stankovi vrh — 127
Stankovići — 26, 27
Stanovi — 31, 232, 239, 242
Starčevići — 543
Stari Majdan — 112
Staro Selo — 445, 575, 627, 631, 632
Starović Ratko — 361
Stekerovci — 121, 126, 136, 137
Stepen — 119, 183, 184, 203—205, 321, 380, 381, 397, 415
Stevandić Rade — 439
Stijačić Slavko — 297
Stijene — 463, 660
Stojaković Veljko — 422
Stojanović Mladen — 231
Stojanović Svetislav — 199, 311
Stojčići — 188
Stojković Boško — 35
Stolac — 65, 68, 83, 97—101, 103, 104, 119, 120, 132, 134, 135, 169, 174, 175, 177, 183, 184, 204, 293, 297, 359, 360, 480, 481, 620, 652
Stolac (kod Bugojna) — 477
Stolica (kod Vlasenice) — 425, 426, 450, 461, 464, 475, 539
Stolice — 264, 272
Ston — 99, 383, 579, 616
Stopan — 233
Straža — 142, 191, 306
Stražanica — 31
Stražbenica (kod Suvaje) — 115, 513, 515, 517, 518
Stražica (k. 807) — 471, 472
Stražički potok — 356
Stražište (k. 1246) — 185, 319
Stričići — 188, 406, 407
Strmac — 111
Strmica — 450, 459, 566, 567
Stubice (D. i G.) — 594
Stublić — 53, 259, 550
Studenci (kod Makarske) — 96
Studenci (kod Nevesinja) — 135
Studenci (kod Teslića) — 205
Stupari — 44, 201, 342, 418, 464, 474, 543
Stupna — 43, 171, 201, 331, 357, 379
Subotić Vukašin — 546
Sudar (ustaški pukov.) — 365
Suđenica (k. 308) — 26
Suha — 21, 464, 542, 543
Suhi vis — 397
Suho polje — vidi Suhopolje
Suhopolje — 207, 217, 254, 265, 534, 660
Sukorova Mahala — 70
Sunja — 14, 573, 579, 584, 604, 615, 620
Supčane — 315, 317, 450, 541
Surjan — 403, 404, 419
Sušak — 601
Suvaja (D. i G.) — 114—116, 173, 325, 326, 374, 512—514, 517, 518, 529, 531, 532, 590, 592, 597, 612, 613
Suvobor — 342
Suvović — 184, 359
Sv. Ivan Zelina — 594
Svitava — 359—361, 652
Svodna — 14—16, 18, 158, 161, 162, 178, 369

Š

Šabac — 345, 505
Šabanci — 582
Šadići — 318, 450, 566
Šakota Slobodan — 74, 106
Šakotić Radovan — 107
Šarci — 216, 217
Šarenac Tripo — 107
Šarića grede — 397
Šarović Andrija — 152
Šarović Mihajlo — 102
Šatorovići — 48—52, 194—196, 304, 305
Šćekić Vlado — 61, 127, 156, 333
Šćepan Polje — 340
Šćipe — 479
Šefkić Safet — 107
Šegrt Vlado — 106, 131, 169, 187, 207, 298, 378
Šeher (D. i G.) — 253
Šehitlek — 253
Šehovci — 314, 407, 418
Šehović glavica — 146
Šekovići — 21, 295, 309, 323, 342, 363, 413, 449, 450, 461—464, 474, 475, 500, 504, 505, 535, 543—545, 567, 583, 621, 622, 642, 644
Šenik — 299
Šenkovići — 661
Šerići — 630
Šeškovci — 485

Šešlić — 277
Šibenica — 624, 630
Šibenik — 112, 126
Šibošica (potok) — 52
Šibošnički potok — vidi Šibošica
Šibovi — 126, 127, 230, 330—332, 338, 355, 357, 408, 452
Šijan Milan — 327, 460
Šiljegović Miloš — 55, 80, 130, 254, 351
Šimici — 15, 370
Šipovac Veljko — 73
Šipovljani — 506—510
Šipovo — 43, 44, 62, 122, 123, 127, 170, 171, 200, 201, 330—332, 357, 379, 452, 626
Šiprage — 234, 349, 350
Široka kosa — 84, 357, 358
Šistl (Schiestl, njem. major) — 96
Škerović Zarija — 168, 320
Škuljevac — 296
Šlivovica — 415
Šmele (Schmöle, njem. kapetan) — 98
Šmit (njem. poruč.) — 96
Šnjegotina (D. i G.) — 350
Šobadina — 237
Šobati — 506—509
Šobot Danilo — 235
Špeht (Specht, njem. major) — 96
Špilja (kod Bos. Dubice) — 385
Špiljani — 608, 609
Špionica (Đ., G. i Sr.) — 191, 209, 210, 638
Špirići — 287
Šporer (Spohrer, njem. kapetan) — 96
Štashelm (Staashelm, njem. poruč.) — 98
Štedra — 561
Štedrić (potok) — 563
Štita — 56
Štrbac — 185
Štrbci — 510—512, 519—521, 526
Štrbin — 123, 332
Štrepci — 49—51, 195, 303—306
Štrobina — 123
Šulenburg (Schulenburg, njem. poruč.) — 96
Šuma (trebinjska) — 384
Šuster (Schuster — njem. kapetan) — 97
Šušnjari — 23, 129, 231, 253, 254, 351, 352, 484, 542, 636, 637
Šušnjarica — 470

T

Tabaković Milan — 482
Tabaković Šemsudin — 423
Tadić Simo — 110, 122, 137, 258
Taleža — 654
Talić Šefik — 123, 423
Tara — 340
Tarčin — 96, 606, 609
Tarevci — 59
Tedin Han — 629, 639
Tegare — 549
Tekija — 24
Teočak — 181, 182, 215, 216, 500, 536, 537
Tepen — 475
Terzić Velimir — 37
Teske (njem. kapetan) — 96
Teslić — 32, 40, 128, 129, 230, 232—234, 240, 328, 329, 349, 401, 446, 577, 579, 588, 624, 628, 635—637, 639
Tešanović Lazar — 232
Tešanj — 34, 232, 329
Tihomišlje — 479
Tikvarići — 426
Timel (Thümmel — njem. kapetan) — 97—99
Tinja (r.) — 208
Tirapele Đino (Tirapelle Gino) — 154
Tirkovac — 646, 647
Tirkovac brdo — 645
Tisovac — 242
Tito Broz Josip — 60, 61, 84, 496, 497, 499, 502, 503
Tobut (D. i G.) — 140—142, 144, 271, 279, 280, 306, 307, 535, 538, 539, 595
Tobutska reka — 307
Točionik — 551
Todorović Mijalko Plavi — 8—10, 13
Todorović Vojo — 338, 354, 357
Tojšići — 265
Tokoljak — 23
Tomaić Franjo — 106
Tomanić Kosa — 308
Tomić Todor — 155
Tomići — 141, 418, 425, 426
Tonkovac — 44, 357, 379, 408, 633
Toplica — 345, 545, 547, 554, 556
Topuz — 637
Torič — 71
Torlakovac — 293
Tošići — 167
Tramošnja (D. i G.) — 188, 404, 465, 466, 472
Trapisti — 253, 483—485
Travnik — 89, 94, 178—180, 244, 287,

291, 330, 335, 347, 348, 350, 391, 422, 444, 445, 447, 477—479, 614, 658, 660, 661
Trebava — 41, 58, 59, 141, 220, 223, 365, 500
Trebečaj — 167
Trebinje — 64—66, 68—72, 84, 95—102, 119, 131—135, 145, 146, 152, 169, 175, 183, 285, 297, 321, 360, 384, 394, 414, 481, 482, 579, 584, 594, 615, 618, 623, 649—654, 657
Trebišnica (r.) — 73, 100, 131, 133
Treskavica (pl.) — 63
Treskovačke poljane — 356, 357
Trešnica — 56, 57
Trešnjevo — 383
Treštenik — 415
Trifkovići — 264
Trijebovo — 62, 406, 407, 418, 419
Trijeśnica — 280
Trilj — 289
Trkulja Vlado — 102
Trnačka — 141, 280
Trnava — 498
Trninić Breg — 506—510
Trninić Ljuban — 373
Trnova (D. i G.) — 140, 142, 143, 181, 209, 217, 223, 254, 255, 271, 534—536, 538, 577, 591, 595, 598, 602, 603, 612, 614, 626
Trnovac — 348
Trnovica — 69, 71, 72, 381, 394, 396
Trnovo (kod Sarajeva) — 62, 120, 126, 127, 166—168, 223, 332, 452, 495, 498 499, 578, 583
Trnjaci — 141, 279, 280, 306
Trnjani — 637
Troglav — 167
Tromeđa — 130, 350
Trstenci — 38
Trubar — 116, 325, 456, 458, 506—511, 513—519, 522—533, 613
Trubarski Dolovi — 456, 525, 526, 533
Trubić — 471
Trubiela — 134, 169, 183
Trusina (pl.) — 103, 135, 175, 185, 205, 359
Tucakov Do — 397
Tuhor — 70, 152
Tukanja — 522, 523
Tukovi — 15, 163, 178, 369—371
Tupan — 133, 148, 153, 169
Tupković (Musl. i Prav.) — 272, 464, 643
Turbe — 330, 444, 447, 600, 628—631, 658, 660, 661
Turkalj Josip — 37
Turković — 290, 596, 652
Turovac — 115
Turovi — 167
Turska Trnova — vidi Trnova
Tutnjevac — 27, 274—280
Tuzla — 41, 86, 87, 111, 112, 141, 142, 182, 190—192, 208, 209, 221, 261, 264—266, 271, 280, 294—296 306, 308, 312, 317, 342, 362, 363, 365, 366, 461, 462, 496—498, 500, 501, 504, 505, 538, 540, 541, 548, 558, 571, 572, 576, 583, 593, 595—598, 611, 616—619, 622, 640—644

U

Ublić — 397
Ubosko — 174, 175, 177, 359, 480
Udrežanj — 185
Udrigovo — 26, 181, 225, 279, 306, 535
Ugar (r.) — 447, 627
Ugljevik — 215, 254, 536
Ujdrovići — 48
Ukelj — 660
Ukmar Rudolf — 648
Ukrina — 79, 328
Ukrinica — 301, 302, 328, 401
Ukrinjski lug — 302
Ukrnjica — 31, 32
Ulakov grob — 561
Ulog — 83, 100, 120, 220
Umčani — 580, 581
Umoljani — 166, 500, 586, 591
Una (r.) — 161, 178, 506, 512, 513, 526
Unac (r.) — 402, 521
Unger (njem. poruč.) — 97
Urkovići — 317, 351, 352, 542
Urvina — 535, 536
Uskoplje — 104, 654
Usora (r.) — 444, 446, 636
Ustikolina — 56, 57, 77, 78, 111, 166, 498, 584, 585, 587
Ustiprača — 56, 57
Ušanovići — 56
Ušće — 146, 147
Utes — 204
Uvala (poljana) — 402
Uzdo — 292
Uzlomac — 386, 444
Užara — 370
Užice — 341, 345, 503

V

Vagan — 202, 212, 213, 532, 533
Vaganj — 121, 122, 136, 137, 286

Vakuf (kod Lopara) — 49, 52, 191, 192, 258—261, 595, 598
Valjevo — 144, 345
Varaždin — 594
Varoš — 166, 167, 604
Vasiljevići — 188
Velika Delegošta — 21, 22, 545, 547, 550, 551, 554, 556, 558
Velika Njiva — 273, 296, 464, 539, 540, 572
Velika Rijeka — 413
Velika Rujiška — 161, 374
Velika Usora — 444
Veliki Polom — 412, 548, 550, 553, 556
Veliki Radić — 138, 159, 161
Veliki Stjenjani — 526
Veliko brdo — 253, 408
Velimlje — 148, 169, 183, 185, 186, 204, 207, 284
Velino Selo — 47, 50, 52, 53, 195, 304
Vesela — 179, 290, 291, 294, 478, 585
Veselinović Ljubiša — 45, 411
Vidačić Milorad — 106
Vidovići — 446
Vijačani — 240, 483
Vijenac — 127, 358, 399, 586, 629, 630, 633
Viluse — 67, 69, 95, 100, 102, 119, 130, 131, 133, 134, 144, 145, 148, 169, 183—186, 188, 206, 296, 297, 383, 466—469, 649, 650, 652
Vinarići — 56
Vinčić Vlado — 35, 79
Vinodol — 602
Viogor — 549
Virovitica — 385, 640
Virviš (Wyrwisch — njem. kapetan) — 96
Vis (k. 452) — 273
Visočnik — 146, 147, 383, 384
Visoka gradina (kosa) — 646, 647
Visoko — 348, 604
Višće — 312
Višegrad — 220, 222, 317, 362, 363, 365, 496, 499, 500—505, 591
Viševice — 334
Višići — 176
Višnjica — 560, 561
Vitasovci — 375
Vitez — 178, 179, 291, 660
Vitkovići — 56
Vitinica — 182
Vitkovci — 234
Vitonje — 361
Vitovlje (D. i G.) — 54, 55, 61, 447, 586
Vještica Jovica — 115
Vjeternik — 260, 306
Vjetreno — 185
Vjetreno brdo — 148
Vladojevići — 505
Vlahov Ante — 75
Vlahovići — 57, 103, 309
Vlajinja (k. 720) — 71, 237, 381
Vlaknica — 38
Vlasenica — 21, 226, 296, 342, 362, 425, 426, 449, 461—463, 474, 495, 497, 500, 501, 505, 543—545, 548, 555, 558, 561, 564—566, 618, 619, 621
Vlasinje — 288, 298—300, 313, 467, 468
Vlaška — 69
Vlatković Mićo — 460
Voće — 56
Voćin — 585
Vodena gradina (brdo) — 70
Vodički vrh — 469
Vođeni — 359, 361, 481
Vođevići — 407
Voganj — 624
Vojnović Petar — 140, 149
Vojnović Simo — 377
Vojvodina — 221, 312, 316, 365, 499
Vojvodino brdo — 526
Volari — 170
Volinja — 14, 368, 369, 373, 604, 624
Volujac (ž. st.) — 657
Volujak — 261—263
Voljavica — 24, 25, 548, 553, 556
Voljevac — 479
Vošnjak — 24, 25, 545, 556
Vrabća — 226
Vračević Ljuba — 155
Vranduk — 129, 636—638
Vrane — 454
Vraneši — 551, 553, 603
Vranić (pl.) — 417
Vranići (kod Goražda) — 57
Vranja Dubrava — 380, 394, 395
Vranješević Slavko — 234
Vranjska — 67, 236
Vranjska Mosura — 430
Vratkovići — 381
Vražići — 46, 47, 49—53, 190, 193, 195, 196, 261, 304, 305, 643, 644
Vrba — 529
Vrbanja (r.) — 447
Vrbanja — 253, 334
Vrbas (r.) — 44, 61, 93, 127, 149, 150, 171, 212, 228, 231, 287, 298—301, 313, 314, 331, 334, 335, 347, 358, 379, 387, 392, 399, 400, 404, 405, 431, 479, 487, 584, 586, 600, 632

Vrbica (D. i G.) — 69, 71, 287
Vrbno — 152, 183, 186, 297
Vrdolje — 609, 612
Vrdovo (na Dinari) — 289
Vreća Đoko — 102
Vrela — 31, 233, 426, 474
Vrelo — 272, 273, 318, 352, 554
Vrhovi (ž. st.) — 129, 635—637
Vrhovna komanda (četnička) — 504, 505, 549
Vrhovna komanda kopnene vojske (nemačka) — 611, 621
Vrhovni štab NOV i POJ — 8, 29, 34, 80, 92, 110, 113, 116, 128, 129, 149, 173, 178, 210, 214, 220, 221, 286, 288, 311, 312, 336, 341, 347, 362, 363, 366, 377, 387, 389, 390, 396, 402, 492, 495, 496, 502, 506—514, 522—528, 530—533, 557, 558
Vrli Kraj — 566
Vrlika — 387, 388
Vršak — 520, 522
Vršani — 240
Vrtoče — 506, 509, 510
Vučenović Mile — 34, 244, 422, 487,
Vučetići — 56, 57
Vuči Do (kod Bileće) — 69, 71
Vučić Jovo — 661
Vučja bara — vidi Vučija bara
Vučija bara — 396, 397
Vučijak — 141, 232, 254, 302, 485, 496
Vučinac — 432—434
Vučjak — 210, 245, 458, 531, 538
Vučkovac — 638
Vučkovići — 395
Vujatović Dušan — 421
Vujičići — 48
Vujinović Lazar — 75
Vujnovići — 166
Vujošević Bogdan — 352
Vujović Jovan Mušmula — 269
Vujović Milutin — 34, 244, 487, 488
Vukalović Milan — 107
Vukosavci — 271
Vukičevci — 387
Vukmiri — 188
Vukoje Mirko — 177
Vukosavci — 141, 142, 279, 306
Vukotić Jovo — 227, 312, 346, 367, 462, 502
Vuković Čedo — 104, 434
Vukovići — 105, 232
Vukovije — 643
Vukovina — 271—273
Vukovo — 211, 213, 432—434
Vukovsko (D. i G.) — 479, 480
Vukušić — 78
Vulin — 406, 407, 471

Z

Zablaća — 405
Zaborani — 591
Zabrđe (D., G. i Sr.) — 26, 190, 207, 217, 224, 225, 230, 231, 275—278, 595
Zabrđe (kod Goražda) — 56
Začule — 654
Zadar — 289
Zadvarje — 388
Zaglavica — 506—511
Zagoni — 224
Zagora — 146, 147, 175, 296, 297
Zagorica — 607
Zagradci — 397
Zagrađe — 565, 566, 621
Zagreb — 36, 172, 365, 571, 580
Zajednice — 263
Zaklopača — 543
Zakmur — 319
Zakomo — 553
Zalomska rijeka — 73
Zalukovik (D. i G.) — 543, 561, 564
Zalužani — 581
Zalužje — 21, 25, 545
Zaric — 239
Zaselje — 382
Zaseok — 182
Zastrm — 146, 652, 653
Zaton — 177
Zaušje — 204, 394, 395
Zauzeng (njem. pporuč.) — 96
Zavala — 96, 103
Zavid — 217, 500
Zavođe — 65
Završje — 56, 57, 215—217, 307, 537, 538
Zdenci — 646, 647
Zdrugovi — vidi Brigade ustaško-domobranske
Zebina Šuma — 111
Zečevići — 195, 196, 304
Zečevo brdo — 446
Zeger (Seeger — njem. major) — 97
Zekić Miloš — 209, 210, 428, 451
Zekilova kosa — 398
Zelinja (Musl.) — 210
Zemun — 592, 639
Zenica — 96, 329, 348, 349
Zgonjanin Milan — 341

Zgonjanin Žarko — 417
Zidonje — 272, 294, 315, 317, 342, 540, 541
Zirović — 256
Zjamet — 293, 477, 478
Zlatan Bor — 340
Zloselo — 181, 263, 271
Zmajevac — 56, 57
Zobište — 636
Zolje — 273, 309
Zoraja Marko — 459
Zoraja Milan — 460
Zorić Milan — 189, 336, 338
Zorići — 506—510
Zorn (domobr. pukovnik) — 610
Zovi Do — 103, 135, 203
Zovik (D. i G.) — 46—53, 193—196, 304, 305
Zovik Kalajdžije — 194—196, 198, 304
Zrmanja — 215
Zubci — 67, 69, 83, 95, 99, 100, 102, 132, 384
Zubševica — 119
Zueh Stjepo — 648, 657
Zulumi — 191
Zvečevo — 585
Zvijerina — 67, 132, 236, 377, 395
Zvornik — 23, 24, 142, 143, 182, 220—222, 265, 272, 280, 294, 295, 308, 316, 317, 341, 342, 345, 362, 389, 412, 449, 498, 500, 501, 504, 505, 540, 541, 548, 553, 554, 557, 558, 577, 619, 621, 622, 643

Ž

Žabar (D. i G.) — 41
Žabica — 360, 481
Žakovo — 175
Žanjevica — 415
Žanjevo — 21, 22, 545, 547
Žarić Jagoš — 45, 63, 85, 172, 301, 339, 358, 380, 399, 400, 408, 411, 429, 454, 456
Žarkovina — 31
Ždrnje — 123
Žegulja — 98, 134, 135, 175, 177, 183, 359
Žepa — 22, 342, 389, 554, 617, 623
Žepinići — 463, 544
Žeravica — 389
Žeželj Milan — 55, 419
Žeženica — 560, 564
Žirović — 136, 613
Žirovina — 637
Živašnica — 607
Živinice (kod Tuzle) — 272, 295, 312, 318, 462
Živkovo brdo — 261, 263
Žljebovi — 617, 623
Žrvanj (D. i G.) — 285, 481
Žugić Komnen — 411
Žuglići — 291, 292
Žumberak — 618
Žunovina — 73
Župa (predeo u srednjoj Bosni) — — 229, 232, 444
Županja — 59
Žutavka — 225, 263, 274, 278, 283

SADRŽAJ

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1944. GODINE (april)

I

Dokumenta jedinica Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije

Strana

Naredba Štaba 1. proleterskog korpusa NOVJ od 1. aprila 1944. za organizaciju telefonske službe pri štabovima korpusa, divizija, brigada i komandama brdskih baterija — — — — — 7

Brojno stanje ljudstva, stoke i naoružanja 1. proleterskog korpusa NOVJ na dan 1. aprila 1944. godine — — — — — — 9

Izvještaj Štaba 4. divizije od 1. aprila 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o dejstvima u Bosanskoj krajini od 11. do 26. marta — — 14

Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 17. divizije za drugu polovinu marta dostavljen 1. aprila 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ — 20

Izvještaj Štaba 2. vojvođanske brigade od 1. aprila 1944. Štabu 16. NOU divizije o napadu na Gavrića brdo i Mukat — — — 26

Izvještaj Štaba 12. krajiške brigade od 1. aprila 1944. Štabu 11. NOU divizije o dejstvu brigade od 15. do 31. marta — — — — 29

Izvještaj Štaba 12. slavonske brigade 12. NOU divizije od 1. aprila 1944. Štabu 6. korpusa NOVJ o dejstvu i radu brigade od 20. do 31. marta — — — — — — — — — — — 34

Izvještaj Štaba 18 hrvatske brigade 38. NOU divizije od 1. aprila 1944. Štabu 36. NOU divizije o borbama sa četnicima u Crkvini i Slatini i o vojno-političkoj situaciji na sektoru Šamac — Modriča — Gradačac — Brčko — — — — — — — — — 40

Naređenje Štaba 1. proleterske brigade od 2. aprila 1944. štabovima bataljona i komandama jedinica za raspored na sektoru Mrkonjić-Grada i odbranu slobodne teritorije — — — — 42

Izvještaj Štaba 3. vojvođanske brigade od 2. aprila 1944. Štabu 36. NOU divizije o dejstvu brigade od 16. do 31. marta — — 46

Obavještenje Štaba 13. proleterske brigade „Rade Končar" od 2. aprila 1944. Štabu 11. NOU divizije o prebacivanju brigade sa sektora Petrovo polje — Gostilj — Jajce na sektor Mrkonjić-Grada — — — — — — — — — — — — — 54

Zapovijest Štaba 16. muslimanske brigade od 2. aprila 1944. potčinjenim jedinicama za čišćenje neprijateljskih snaga na sektoru Goražda — — — — — — — — — — — 56

Izvještaj Štaba Posavsko-trebavskog NOP odreda od 2. aprila 1944. Štabu 36. NOU divizije o rasporedu i dejstvu odreda na pro-

Strana

storu Bukvika, Bosanskog Šamca, Modriče i Gradačca i o situaciji na Trebavi i u Posavini — — — — — — 58
Naređenje Štaba 1. proleterske divizije od 3. aprila 1944. Štabu 1. proleterske brigade za sprečavanje neprijateljskog prodora sa linije Jezero — Mrkonjić-Grad — Rogolje ka Mliništima — 60
Izvještaj Štaba 1. proleterske brigade od 3. aprila 1944. Štabu 1. proleterske divizije o borbama oko Mrkonjić-Grada — — — 62
Izvještaj Štaba 10. hercegovačke brigade od 3. aprila 1944. Štabu 29. NOU divizije o borbi na Hadžibegovom brdu i Modropcu — 63
Relacija Štaba 10. hercegovačke brigade od 3 aprila 1944. Štabu 29. NOU divizije o borbama na sektoru Bileće u martu — — 65
Zapovijest Štaba 16. muslimanske brigade od 3. aprila 1944. potčinjenim jedinicama za raspored i dejstvo na prostoru Hranjen — Ustikolina — Foča — — — — — — — — — 77
Naređenje Štaba 11. NOU divizije od 4. aprila 1944. štabovima 12. krajiške i 12. slavonske brigade za napad na četnike na prostoru Detlak — Palačkovci — — — — — — — — 79
Izvještaj Štaba 29. NOU divizije od 4. aprila 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o situaciji u Hercegovini i o stanju u diviziji — 80
Izvještaj Štaba 1. proleterske brigade od 4. aprila 1944. Štabu 1. proleterske divizije o situaciji na položajima oko Mrkonjić-Grada 84
Naređenje Štaba 3. korpusa NOVJ od 5. aprila 1944. Štabu Kladanjsko-ozrenskog NOP odreda za izvođenje akcija na prostoru oko Kladnja — — — — — — — — — — — 86
Naredba Štaba 5. korpusa NOVJ od 5. aprila 1944. štabovima potčinjenih jedinica za formiranje čete za vezu u divizijama i brigadama — — — — — — — — — — — 88
Obavještenje Štaba 5. korpusa NOVJ od 5. aprila 1944. Štabu 1. proleterske divizije o koncentraciji snaga na prostoru Čađavica — Sitnica — Ključ — Slatina radi zatvaranja pravca Mrkonjić-Grad — Ključ — — — — — — — — — 93
Relacija Štaba 29. NOU divizije od 5. aprila 1944 Štabu 2. korpusa NOVJ o borbama u Hercegovini i na prostoru Lastva — Zubci u martu — — — — — — — — — — — — 95
Obavještenje Štaba 36. NOU divizije od 5. aprila 1944. Komandi područja za Trebavu i Posavinu o situaciji na sektoru Boće — Palanka — Brka — — — — — — — — — — — 107
Izvještaj Štaba 3. proleterske (krajiške) brigade od 5. aprila 1944. Štabu 1. proleterske divizije o dejstvu brigade od 15. do 27. marta — — — — — — — — — — — 109
Zapovijest Štaba 16. muslimanske brigade od 5 aprila 1944 potčinjenim jedinicama za raspored i zatvaranje pravca Goražde — Foča i za raspored novih vojnih rukovodilaca pristiglih iz 2. krajiške brigade — — — — — — — — — 110
Naređenje Štaba 4. NOU divizije od 6 aprila 1944. štabovima brigada i NOP odreda za rušenje željezničkih pruga — — — 113
Zapovijest Štaba 6. proleterske divizije „Nikola Tesla" od 6 aprila 1944. potčinjenim jedinicama za napad na neprijateljska uporišta Dobro Selo, Doljane, Brotnju, Međeđak i Suvaju — — 114
Obavještenje Štaba 29. NOU divizije od 6. aprila 1944. Štabu 27. NOU divizije o situaciji u Hercegovini i o formiranju Obaljske partizanske čete — — — — — — — — — 119
Naređenje Štaba 3. proleterske (krajiške) brigade od 6. aprila 1944. štabovima bataljona za raspored i dejstvo na liniji Vaganj — Hotkovci — Stekerovci — — — — — — — — — 121

Strana

Izvještaj Štaba 9. krajiške brigade od 6. aprila 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o situaciji na prostoru Štrbina — Mliništa — — — 123
Naređenje Štaba 3. korpusa NOVJ od 7. aprila 1944. Štabu 16. NOU divizije da obezbijedi komoru prilikom prebacivanja hrane sa područja Majevice do Rakinog brda — — — — — — 124
Naređenje Štaba 1. proleterske divizije od 7. aprila 1944. Štabu 1. proleterske brigade za zatvaranje pravaca od Jezera, Mrkonjić-Grada i Čađavice ka Mliništima — — — — — 125
Naređenje Štaba 11 NOU divizije od 7. aprila 1944. štabovima potčinjenih jedinica za rušenje željezničke pruge Derventa — Doboj — Teslić i Čelinac — Banja Luka — — — — — 128
Naređenje Štaba 29 NOU divizije od 7. aprila 1944. Štabu 10. hercegovačke brigade da uputi jedan bataljon u Viluse a dva bataljona da orijentiše ka Lastvi — — — — — — — 130
Izvještaj Štaba 29. divizije od 7. aprila 1944. Štabu 2. korpusa NOVJ o borbama na sektorima Stolac — Ljubinje, Zubci — Lastva — Grahovo i Bileća — Trebinje — — — — — — — 132
Izvještaj Štaba 3. proleterske (krajiške) brigade od 7. aprila 1944. Štabu 1. proleterske divizije o rasporedu brigade na liniji Stekerovci — Hotkovci — Vaganj i na sektoru prema Livnu — 136
Predlog Štaba 5 korpusa NOVJ od 8. aprila 1944. Štabu 1. proleterske divizije da preuzme zatvaranje pravca Jajce — Mrkonjić-Grad — — — — — — — — — — — — 138
Naređenje Štaba 4. NOU divizije od 8. aprila 1944. potčinjenim jedinicama za odbranu slobodne teritorije — — — — — 139
Naređenje Štaba 16. NOU divizije od 8. aprila 1944. štabovima brigada za raspored i dejstvo na sektoru Tobut — Mezgraja — Trnova — Bare — Jelica — — — — — — — — 140
Izvještaj Štaba 10. hercegovačke brigade od 8. aprila 1944. Štabu 29. NOU divizije o upućivanju Prvog i Sitničkog bataljona ka Mosku i o situaciji na prostoru Vilusa — — — — — 144
Izvještaj Štaba 12. hercegovačke brigade od 8. aprila 1944. Štabu 29 NOU divizije o borbama na prostoru Visočnik — Šehović Glavica — Klobuk i Orao — Zagora — — — — — — 146
Izvještaj Štaba 1. proleterskog korpusa od 9. aprila 1944. Načelniku Vrhovnog štaba NOV i POJ o situaciji na prostoru Jajce — Mrkonjić-Grad — Sitnica — — — — — — 149
Obavještenje Štaba 36. NOU divizije od 9. aprila 1944. Štabu Posavsko-trebavskog odreda o ulasku odreda u sastav 38. divizije 151
Izvještaj Štaba 10. hercegovačke brigade od 9. aprila 1944. Štabu 29. NOU divizije o borbama s četnicima u Podosoju, Vrbnu i kod Bileće — — — — — — — — — — — — 152
Naredba Štaba 1. proleterske divizije od 10. aprila 1944. o pohvali nekih jedinica, boraca i starješina 1. proleterske brigade koji su se istakli u trodnevnim borbama na sektoru Jajce — Mrkonjić-Grad — — — — — — — — — — — — 153
Izvještaj Štaba 4. divizije od 10. aprila 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o dejstvima u Bosanskoj krajini od 25. marta do 10. aprila — 157
Naređenje Štaba 27. NOU divizije od 10. aprila 1944. štabovima 2. krajiške i 19. birčanske brigade za pokret sa prostorije Kalinovik — Trnovo na prostoriju Rakitnica — Lukavac — Umoljani — — — — — — — — — — — — — 166
Zapovijest Štaba 29. NOU divizije od 10. aprila 1944. Štabu 10. hercegovačke brigade da uputi jedan bataljon komandantu divizije u Velimlje — — — — — — — — — — — 168

Strana

Naređenje Štaba 1. proleterske brigade od 10. aprila 1944. štabovima bataljona i komandama jedinica za pokret sa sektora Gerzovo — Pecka — Mračaj na prostoriju Gornje Mile — Jezero — Ljoljići — Gorica i Đumezlije — Hoćune — — — — — 170
Izvještaj Štaba 1. proleterskog korpusa od 11. aprila 1944. Načelniku Vrhovnog štaba NOV i POJ o borbama kod Gornje Suvaje, Ajderovca i Priseke — — — — — — — — — 173
Izvještaj Štaba 11. hercegovačke brigade od 11. aprila 1944. Štabu 29. NOU divizije o neprijateljskim snagama u Stocu i o borbama u Pribilovcima — — — — — — — — — 174
Izvještaj Štaba 5. korpusa NOVJ od 12. aprila 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o napadu na neprijateljska uporišta na željezničkim prugama u srednjoj i zapadnoj Bosni — — — 178
Naređenje Štaba 16. NOU divizije od 12. aprila 1944. štabovima brigada za izvlačenje iz borbe i za raspored na prostorijama Međeđa — Baljkovica, Kitovnica — Planina i Muslimanski Nezuk — Potočani — — — — — — — — — — 181
Naređenje Štaba 29. NOU divizije od 12. aprila 1944. Štabu 11. hercegovačke brigade za dejstvo na komunikacijama Stolac — Dabar i Stolac — Ljubinje — — — — — — — — — 183
Obavještenje komandanta 29. NOU divizije od 12. aprila 1944. Štabu divizije o situaciji na sektoru Viluse — Grahovo — — — 185
Zapovijest Štaba 39. NOU divizije od 12. aprila 1944. štabovima 15. krajiške brigade, Udarnog i Zmijanjskog NOP odreda za raspored i dejstvo na prostoru Donji Pervan — Borkovići — Slavička, Gornje Slivno — Lušići, Pavići — Pejakovići i za zatvaranje pravca Banja Luka — Sitnica — — — — — — 187
Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 5. vojvođanske brigade za drugu polovinu marta dostavljen 12. aprila 1944. Štabu 36. NOU divizije — — — — — — — — — — — 189
Naređenje Štaba 1. proleterske divizije od 13. aprila 1944. Štabu 1. proleterske brigade za raspored i dejstvo na položajima oko Mrkonjić-Grada i za zatvaranje pravaca od Jajca ka Mrkonjić-Gradu i Mliništima — — — — — — — — 200
Zapovijest Štaba 29. NOU divizije od 13. aprila 1944. Štabu 10. hercegovačke brigade, Sjevernohercegovačkom NOP odredu i bataljonu „Savo Belović" za zatvaranje pravaca Plana — Bileća i Stepen — Gacko i za dejstvo ka Studencima — — — 203
Izvještaj komandanta 29. NOU divizije od 13. aprila 1944. Štabu divizije o borbama na Kešeljevoj Gradini i kod Riječana — 206
Zapovijest Štaba 38. NOU divizije od 13. aprila 1944. potčinienim jedinicama za raspored i dejstvo na Majevici i u Posavini u slučaju neprijateljskog napada na sektor divizije — — — 207
Izvještaj Štaba 9. krajiške brigade od 13. aprila 1944. Štabu 10. NOU divizije o dejstvu 1. i 4. bataljona od 28. marta do 12. aprila — — — — — — — — — — — — 211
Izvještaj Štaba 1. proleterskog korpusa od 14. aprila 1944. Načelniku Vrhovnog štaba NOV i POJ o neprijateljskim snagama u Jajcu i na komunikaciji Donji Lapac — Srb — — — — 214
Naređenje Štaba 16. NOU divizije od 14. aprila 1944. štabovima 2. i 4. brigade za prebacivanje na sektor Krstac — Teočak — Čajira — Rastošnica — Ravni Zavid — Završje — — — — 215
Brojno stanje ljudstva, oružja, municije, komore, materijala za vezu i minerske opreme Drvarskog NOP odreda na dan 14. aprila 1944. godine — — — — — — — — — — — 219

Strana

Izvještaj Štaba 3. korpusa NOVJ od 15. aprila 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o borbama u istočnoj Bosni u martu — — 220
Izvještaj Štaba 10. divizije od 15. aprila 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ da zbog loših vremenskih prilika za izvjesno vrijeme neće moći snabdijevati divizijsku bolnicu žitom sa sektora Ramskog i Travničkog NOP odreda — — — — — — 228
Izvještaj Štaba 11. divizije od 15. aprila 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o dejstvu divizije u sjevernom dijelu srednje Bosne od 1. do 15. aprila — — — — — — — — — — — 229
Naređenje Štaba 10. hercegovačke brigade od 15. aprila 1944. štabovima 3. bataljona 11. hercegovačke brigade, 5. bataljonu i Sitničkom bataljonu za vršenje pritiska na Bileću i za napad na Kukun i Osmić-Gomile — — — — — — — — — 236
Izvještaj štaba 12. krajiške brigade od 15. aprila 1944. Štabu 11. NOU divizije o dejstvu brigade od 1. do 15. aprila — — — 238
Izvještaj Štaba 12. slavonske brigade 12. NOU divizije od 15. aprila 1944. Štabu 11. NOU divizije o rasporedu i namjerama brigade 245
Zapovijest Štaba 5. korpusa NOVJ od aprila 1944. štabovima 4. i 39. divizije i djelovima 10. divizije za napad na Prijedor, Ivanjsku i Martin-Brdo — — — — — — — — 247
Naređenje Štaba 11. NOU divizije od 16. aprila 1944. štabovima 12. i 14. brigade i Prnjavorskom NOP odredu za vršenje pritiska na istočni dio Banje Luke i demonstrativni napad na Klašnice — — — — — — — — — — — — — — 250
Izvještaj Štaba 2. vojvođanske brigade od 16. aprila 1944. Štabu 16. NOU divizije o rasporedu neprijateljskih snaga na sektoru Begutovo Selo — Trnova — — — — — — — — 254
Izvještaj Štaba 3. proleterske (krajiške) brigade od 16. aprila 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa o borbama u selima Guberu, Žiroviću i Ljubunčiću — — — — — — — — — — 256
Izvještaj Štaba 3. vojvođanske brigade od 16. aprila 1944. Štabu 36. NOU divizije o dejstvu brigade od 1. do 15. aprila — — — 258
Naredba Štaba 1. proleterske divizije od 17. aprila 1944. za organizaciju potkivačkog kursa i kursa marvenih bolničara i za formiranje inžinjerijske čete divizije i minerskih vodova brigada — — — — — — — — — — — — — — 268
Zapovijest Operativnog štaba 16. i 36. NOU divizije od 17. aprila 1944. štabovima brigada za prebacivanje južno od rijeke Spreče 271
Izvještaj Štaba 1. vojvođanske brigade od 17. aprila 1944. Štabu XVI NOU divizije o borbama na prostoru Čelić — Koraj — Maleševci od 14. do 31. marta — — — — — — — — 274
Izvještaj Štaba 10. hercegovačke brigade od 17. aprila 1944. Štabu 29. NOU divizije o upućivanju savezničkih avijatičara za Andrijevicu i o prebacivanju 1. bataljona na sektor Moska — 284
Izvještaj Štaba 1. proleterskog korpusa od 18. aprila 1944. Načelniku Vrhovnog štaba NOV i POJ o borbama kod Bešpelja, Bareva i Ljubunčića — — — — — — — — — — 286
Izvještaj Štaba 1. proleterskog korpusa od 19. aprila 1944. Načelniku Vrhovnog štaba NOV i POJ o situaciji u južnom dijelu zapadne Bosne — — — — — — — — — — — 288
Izvještaj Štaba 10. divizije od 19. aprila 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o dejstvu divizije od 1. do 15. aprila — — — — 289
Obavještenje Štaba 16. NOU divizije od 19. aprila 1944. Štabu 36. NOU divizije o rasporedu svojih jedinica na prostoru Osmaci — Podborogovo, Kusonje — Zidonje i južno od ceste Tuzla — Zvornik — — — — — — — — — — — — — 294

Strana

Izvještaj komandanta 29. NOU divizije od 19. aprila 1944. Štabu divizije o zauzeću Vilusa i rasporedu 12. hercegovačke brigade na prostoru Klobuk, Grahovac, Zagora i Viluse — — 296
Naređenje Štaba 1. proleterske brigade od 19 aprila 1944. štabovima 2, 4. i 6. bataljona za obezbjeđenje 13. proleterske brigade pri prelazu rijeke Vrbas na odsjeku Barevo — Crna Rijeka — — 298
Izvještaj komandanta 1. proleterske brigade od 19. aprila 1944. Štabu 1. proleterske divizije o borbama na sektorima Dreuša — Vlasinje — Barevo i Gornje i Donje Mile — — — — 300
Naređenje Štaba 5. kozarske (krajiške) brigade od 19. aprila 1944. štabovima 2, 3. i 4. bataljona za raspored i smještaj na prostoru Čečava, Pojezna — Cerani i Glogovac — Podgajci — — 301
Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 5. vojvođanske brigade za prvu polovinu aprila dostavljen 19. aprila 1944. Štabu 36. NOU divizije — — — — — — — — — — — — 303
Obavještenje Štaba 3. korpusa NOVJ od 20. aprila 1944. Glavnom štabu NOV i PO Vojvodine o rasporedu i zadacima 16. i 36. divizije — — — — — — — — — — — — 311
Naređenje Štaba 1. proleterske divizije od 20. aprila 1944. Štabu 13. proleterske brigade „Rade Končar" za prelaz preko rijeke Vrbas kod sela Bočac i za prebacivanje na prostor Podrašnica — Medna — Baraći — — — — — — — — — 313
Zapovijest Štaba 16. NOU divizije od 20. aprila 1944. potčinjenim jedinicama za prebacivanje i raspored na sektorima Sajtovići — Zidonje, Pobuđe — Hranča i Supčane — Cikote — — 315
Naređenje Štaba 27. NOU divizije od 20. aprila 1944. štabovima 2. krajiške i 19. birčanske brigade i Jahorinskom NOP odredu za prebacivanje na prostor Jelašca — Borija — — — — 319
Naređenje Štaba 29. NOU divizije od 20. aprila 1944. Štabu. 10. hercegovačke brigade za zatvaranje pravaca Gacko — Kobilja Glava i ka Bileći — — — — — — — — — — 320
Izvještaj Štaba 5. kozarske (krajiške) brigade od 20. aprila 1944. Štabu 11. NOU divizije o uništenju neprijateljskog voza na pruzi između Rudanke i Kotorskog — — — — — — 322
Izvještaj Operativnog štaba grupe bataljona od 20. aprila 1944. Štabu 11. NOU divizije o rasporedu na prostoru Jelanska — Stanari — — — — — — — — — — — — 323
Izvještaj Štaba 3. proleterske (ličke) brigade od 21. aprila 1944. Štabu 6. proleterske divizije „Nekola Tesla" o borbi kod Osredaka i Cvjetnića — — — — — — — — — — — 325
Izvještaj zamjenika političkog komesara 5. kozarske (krajiške) brigade od 21. aprila 1944. Štabu 11. NOU divizije o ispadu neprijateljskih snaga iz Teslića na položaje Ukrinica — Čečava 328
Naređenje Štaba 1. proleterske divizije od 22. aprila 1944. štabovima 1. i 13. proleterske brigade za raspored i dejstvo na prostorijama Jezero — Šipovo — Majdan — Šibovi i Rogolje — Podrašnica — Baraći — — — — — — — — — — — 330
Izvještaj političkog komesara 11. NOU divizije od 22. aprila 1944. Štabu divizije o ulasku neprijateljskih snaga u Kotor-Varoš i Vrbanju — — — — — — — — — — — — 334
Naređenje Štaba 39. NOU divizije od 22. aprila 1944. Štabu 15. krajiške brigade da sa dva bataljona krene na sektor Gornjeg Pervana a jedan bataljon da ostavi u Piskavici — — — 336
Naređenje Štaba 39. NOU divizije od 22. aprila 1944. Štabu 13. krajiške brigade za prebacivanje na sektor Sitnica — Klokotovac 337

Strana

Izvještaj komandanta 1. proleterske brigade od 22. aprila 1944. Štabu 1. proleterske divizije o ulasku neprijateljskih snaga u Mrkonjić-Grad i o rasporedu bataljona — — — — — 338
Zapovijest Štaba 16. muslimanske brigade od 22. aprila 1944. potčinjenim jedinicama za likvidaciju četnika na prostoru Pejkovići — Mazoče — — — — — — — — — — — 340
Naređenje Štaba 3. korpusa NOVJ od 24. aprila 1944. štabovima 16. i 17. divizije za prebacivanje preko rijeke Drine na odsjeku Drinjača — Bajina Bašta i za izvođenje operacija u sadejstvu sa 2. proleterskom i 5. divizijom u zapadnoj Srbiji i 36. diviziji za napad na Zvornik — — — — — — 341
Dopis Štaba 10. divizije od 24. aprila 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ u kome se traži evakuacija teških ranjenika u savezničke zemlje radi liječenja — — — — — — — — — 347
Naređenje Štaba 11. NOU divizije od 24. aprila 1944. potčinjenim jedinicama za raspored i dejstvo u sjevernom dijelu srednje Bosne — — — — — — — — — — — — — 349
Zapovijest Štaba 16. NOU divizije od 24. aprila 1944. potčinjenim jedinicama za pokret na prostorije Nova Kasaba — Kravica, Poznanović — Faković i Šušnjari — Muslimanski i Pravoslavni Potočari — — — — — — — — — — 351
Naređenje Štaba 39. NOU divizije od 24. aprila 1944. Štabu 15. krajiške brigade da dva bataljona prebaci u Kadinu Vodu za zatranje pravca od Banje Luke ka Sitnici — — — — — 353
Naređenje Štaba 39. NOU divizije od 24. aprila 1944. štabovima 13. krajiške brigade i udarnog NOP odreda za smjenu i posjedanje položaja Orahovljani — Kragljevići i Prisoje — Marčete 355
Izvještaj komandanta 1. proleterske brigade od 24. aprila 1944. Štabu 1. proleterske divizije o rasporedu i dejstvu na prostoru južno od komunikacije Rogolje — Mrkonjić-Grad — Jezero — 357
Izvještaj Štaba 11. hercegovačke brigade od 24. aprila 1944. Štabu 29. NOU divizije o rasporedu brigade na prostoru Ubosko — Poljice — Žegulja, o rušenju komunikacija na Suvoviću i Trusini i o napadu na Svitavu — — — — — — — 359
Izvještaj Štaba 3. korpusa NOVJ od 25. aprila 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o borbama u istočnoj Bosni u februaru — 362
Izvještaj Štaba 4. divizije od 25. aprila 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o dejstvu divizije u Bosanskoj krajini od 11. do 25. aprila — 367
Izvještaj komandanta 29. NOU divizije od 25. aprila 1944. Štabu divizije o borbama 10. hercegovačke brigade na Hadžibegovom brdu, Modropcu i u Radmilović Dubravi — — — — — 376
Izvještaj Štaba 1. proleterske brigade od 25. aprila 1944. Štabu 1. proleterske divizije o borbama na sektoru Jajce — Mrkonjić-Grad — — — — — — — — — — — — 378
Izvještaj Štaba 10. hercegovačke brigade od 25. aprila 1944. Štabu 29. NOU divizije o borbama na prostoru Hadžibegovo brdo — Dubovac i Gat — Pržine — Stepen — — — — — — 380
Izvještaj Štaba 12. hercegovačke brigade od 25. aprila 1944. Štabu 29. NOU divizije o napadu na četnike na položaju Crveno Brdo — Visočnik — Mahala — Donja Lastva i o situaciji na sektoru Grahova — — — — — — — — — — 383
Izvještaj Štaba 12. slavonske brigade 12. NOU divizije od 25. aprila 1944. Štabu 6. korpusa NOVJ o drugaricama koje su se istakle u borbama — — — — — — — — — — — — 385

Strana

Izvještaj Štaba 1. proleterskog korpusa od 26. aprila 1944. Načelniku Vrhovnog štaba NOV i POJ o situaciji u južnom dijelu zapadne Bosne — — — — — — — — — — — 387
Naređenje Štaba 3. korpusa NOVJ od 26. aprila 1944. Štabu 27. divizije za upućivanje 2. krajiške brigade u sastav 17. divizije 389
Naređenje Štaba 5. korpusa NOVJ od 26. aprila 1944. štabovima potčinjenih jedinica da partizanskim stražama dadu oružje i starije borce — — — — — — — — — — — 390
Naređenje Štaba 1. proleterske divizije od 26. aprila 1944. štabovima 1. i 13. proleterske brigade za raspored i ofanzivno dejstvo na komunikacijama Jajce — Mrkonjić-Grad, Jajce — Crna Rijeka i Rogolje — Crna Rijeka — — — — — — — 391
Predlog Štaba 29. NOU divizije od 26. aprila 1944. Štabu 10. hercegovačke brigade za raspored i dejstvo na prostoru Okolište — Vranja Dubrava, Zaušje — Bijela Rudina, Granica i Selišta — Plana — Trnovica — — — — — — — — — 394
Izvještaj Štaba 1. proleterske brigade od 26. aprila 1944. Štabu 1. proleterske divizije o borbama na prostoru Jezero — Mrkonjić-Grad — — — — — — — — — — — 398
Izvještaj Štaba 1. proleterske brigade od 26. aprila 1944. Štabu 1. proleterske divizije o borbama kod Jezera — — — — — 399
Izvještaj Štaba 5. kozarske (krajiške) brigade od 26. aprila 1944. Štabu 11. NOU divizije o posjedanju određenih položaja i o napadu na Kotor-Varoš — — — — — — — — — 401
Izvještaj Štaba 5. korpusa NOVJ od 27. aprila 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o mjestima pogodnim za aerodrome — — 402
Izvještaj Štaba 39. NOU divizije od 27. aprila 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o dejstvu divizije od 28. marta do 13. aprila — — 403
Izvještaj Štaba 1. proleterske brigade od 27. aprila 1944. Štabu 1. proleterske divizije o borbama kod sela Brda, Šibova i Tonkovca — — — — — — — — — — — — — 408
Izvještaj Štaba 2. vojvođanske brigade od 27. aprila 1944. Štabu 16. NOU divizije o prebacivanju i rasporedu brigade na sektoru Drinjača — Bačići — Bratunac — — — — — — — 412
Izvještaj Štaba 10. hercegovačke brigade od 27. aprila 1944. Štabu 29. NOU divizije o dolasku crnogorskih četnika u Bileću i o rasporedu bataljona na sektorima Bileće i Gacka — — — 413
Izvještaj Štaba 11. krajiške brigade od 27. aprila 1944. Štabu 4. NOU divizije o dejstvu na prostoru Petkovac — Martin-Brdo — Brezičani — — — — — — — — — — — 416
Naređenje Štaba 13. proleterske brigade „Rade Končar" od 27. aprila 1944. štabovima bataljona za raspored i dejstvo na prostoru Rogolje — Mrkonjić-Grad — Crna Rijeka — — — 417
Brojno stanje ljudstva, oružja, municije, komore, materijala za vezu i minerske opreme Udarnog NOP odreda 39. NOU divizije na dan 27. aprila 1944. godine — — — — — — — — — 420
Naredba Štaba 5. korpusa NOVJ od 28. aprila 1944. o postavljanju vojnih rukovodilaca i o proglašenju Udarnog i Ramskog NOP odreda za 16. i 17. krajišku NOU brigadu — — — — — 422
Naređenje Štaba 1. proleterske divizije od 28. aprila 1944. štabovima 1. i 13. proleterske brigade za napad na Mrkonjić-Grad i na komunikaciju Jezero — Mrkonjić-Grad — — — — 424
Naređenje Operativnog štaba 36. i 38. divizije od 28. aprila 1944. štabovima potčinjenih jedinica da obustave pokret i da se zadrže na položajima Sovari — Jezero, Stolica — Gradina, Simići — Ripa i Jakšići — Tomići — — — — — — 425

Strana

Izvještaj Štaba 1. proleterske brigade od 28. aprila 1944. Štabu 1. proleterske divizije o dejstvu na sektoru Majdan — Jezero — 428
Izvještaj Štaba 6. krajiške brigade od 28. aprila 1944. Štabu 4. NOU divizije o borbi kod Ćardaka i Gudavca — — — — — 430
Izvještaj Štaba 9. krajiške brigade od 28. aprila 1944. Štabu 10. NOU divizije o dejstvu 1. i 4. bataljona od 13. do 28. aprila 431
Brojno stanje ljudstva, naoružanja, komore, materijala za vezu i minerske opreme Podgrmečkog NOP odreda na dan 28. aprila 1944. godine — — — — — — — — — 436
Brojno stanje ljudstva i naoružanja Glamočkog NOP odreda na dan 28. aprila 1944. godine — — — — — — — — — 438
Naređenje Štaba 5. korpusa NOVJ od 29. aprila 1944. Štabu 4. divizije o stupanju na snagu nove formacije brdsko-haubičke i protivkolske baterije i za obuku posluge — — — — 440
Izvještaj Štaba 1. proleterske divizije od 29. aprila 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa o dejstvima u drugoj polovini marta na sektorima Jajce, Župa i između rijeka Usore i Bosne — — 444
Naređenje Štaba 4. NOU divizije od 29. aprila 1944. štabovima Podgrmečkog, Kozarskog i Gradiško-lijevčanskog NOP odreda za ulazak diverzantskih četa u sastav odreda i za rad sa njima 448
Zapovijest Štaba grupe divizija 16, 36. i 38. od 29. aprila 1944. štabovima brigada za kontraofanzivu i razbijanje neprijateljskih snaga na liniji Betanj — Kalabače i za proboj ka Majevici 449
Izvještaj Štaba 1. proleterske brigade od 29. aprila 1944. Štabu 1. proleterske divizije o napadu na komunikaciju Mrkonjić-Grad — Jezero — — — — — — — — — — 452
Dopunski izvještaj Štaba 1. proleterske brigade od 29. aprila 1944. Štabu 1. proleterske divizije o napadu na Previlu i o demonstrativnom napadu na Mrkonjić-Grad — — — — — 454
Izvještaj Štaba 3. proleterske (ličke) brigade od 29. aprila 1944. Štabu 6. proleterske divizije „Nikola Tesla" o borbama kod Osredaka, Dobrog Polja i Trubara — — — — — — 456
Naređenje Štaba 3. korpusa NOVJ od 30. aprila 1944. štabovima 16. 36.i 38. divizije za raspored i dejstvo na prostoriji Bijelo Polje — Akmačići, Donasci i Dole — — — — — — — — 461
Zapovijest Štaba 16. NOU divizije od 30. aprila 1944. potčinjenim jedinicama za izbijanje na masiv Javornika i dejstvo ka Šekovićima — — — — — — — — — — — — — 462
Naređenje Štaba 39. NOU divizije od 30. aprila 1944. Štabu 15. krajiške brigade da sa jednim bataljonom napadne četnike na sektoru Tramošnja — Sokolovo — — — — — — — 465
Izvještaj Štaba 39. NOU divizije od 30. aprila 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o dejstvu divizije od 12. do 30. aprila — — — 467
Izvještaj Štaba 1. vojvođanske brigade od 30. aprila 1944. Štabu 16. NOU divizije o borbi na položaju Simići — Odžak — Ripa — Stupari — — — — — — — — — — — — 474
Brojno stanje ljudstva i stoke 3. proleterske (krajiške) brigade na dan 30. aprila 1944. godine — — — — — — — — 476
Izvještaj Štaba 7. brigade od 30. aprila 1944. Štabu 10. NOU divizije o dejstvu brigade od 15. do 30. aprila — — — — — 477
Izvještaj Štaba 11. hercegovačke brigade od 30. aprila 1944. Štabu 29. NOU divizije o dejstvu brigade na prostoru Stolac — Ljubinje — — — — — — — — — — — — — 480
Izvještaj Štaba 12. krajiške brigade od 30. aprila 1944. Štabu 11. NOU divizije o dejstvu brigade od 15. do 30. aprila — — 483

Strana

Brojno stanje ljudstva, naoružanja i komore 12. krajiške brigade na dan 30. aprila 1944. godine — — — — — — — — 488
Brojno stanje ljudstva, naoružanja i konja 12. hercegovačke brigade na dan 30. aprila 1944. godine — — — — — — — 490
Izvod iz knjige poslatih depeša Štaba 3. korpusa NOVJ za april 1944. godine — — — — — — — — — — — 492
Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 6. proleterske divizije „Nikola Tesla" o dejstvima u aprilu 1944. godine — — — — — 506
Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 16. NOU divizije od 11. do 30. aprila 1944. godine — — — — — — — — — 534
Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 17. NOU divizije za april 1944. godine — — — — — — — — — — — 545
Izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 4. vojvođanske brigade o borbama od 28. do 30. aprila 1944. godine — — — — 564

II

Njemačka i ustaško-domobranska dokumenta

Izvještaj Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 2. aprila 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ na području Banje Luke i Brčko — Bijeljina — — — — 571
Izvještaj Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 3. aprila 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ na području Kostajnice, Jajca, Livna i Brčko — Bijeljina — — 572
Izvještaj Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 4. aprila 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ na području Donjeg Vakufa i Brčko — Čelić — — — — — 575
Izvještaj Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 5. aprila 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ na području Jajca, Trnova i Brčko — Bijeljina — — — — 577
Izvještaj Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 7. aprila 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ na području Bosanskog Novog, Dervente, Brčko — Bijeljina i o zauzimanju Umčana — — — — — — — — 580
Izvještaj Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 9. aprila 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ kod Bosanske Krupe, Dervente, Bijeljine i Šabanaca — — — 582
Izvještaj Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 10. aprila 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni — — — — — — — — — — — — 584
Izvještaj Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 11. aprila 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ na području Jajca, Mrkonjić-Grada, Kalinovika i Foče — 586
Izvještaj Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 15. aprila 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ na području Doboj — Teslić i kod Divuše — — — — 588
Izvještaj Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 17. aprila 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni i Hercegovini — — — — — — — — — 590
Izvještaj Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 19. aprila 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ na području Tuzle, Rogatice i Konjica — — — — — 593

Izvještaj Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 20. aprila 1944. o borbama na području Tuzla—Bijeljina —Brčko — — — — — — — — — — — 595
Izvještaj Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 21. aprila 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni — — — — — — — — — — — — 597
Izvještaj Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 22. aprila 1944. o napadu jedinica NOV i POJ na Prijedor i o borbama na području Banje Luke i Jajca — — — 599
Izvještaj Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 24. aprila 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni — — — — — — — — — — — — — 602
Bojna relacija 2. gorskog zdruga od 25. aprila 1944. o rasporedu i obezbjeđenju željezničke pruge Sarajevo—Mostar i o borbama protiv jedinica NOV i POJ u martu — — — — 605
Izvještaj komandanta Jugoistoka od 26. aprila 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u Bosni i Hercegovini — — — 611
Izvještaj Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 26. aprila 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ na prostoru Donji Lapac — Suvaja, Livno — Glamoč, Donje Trnove, Donjeg Vakufa i kod Senkovića — — — — — 612
Izvještaj Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 28. aprila 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ kod Kotor-Varoša, Bugojna, Donjeg Vakufa, Jajca, Tuzle i Bileće 616
Izvještaj Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 29. aprila 1944. o napadu na jedinice NOV i POJ kod Kreševa, Vlasenice, Kladnja, Drinjače i Glavatičeva — — 618
Izvještaj komande Jugoistoka od 30. aprila 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u istočnoj Bosni — — — — — 621
Izvještaj Operativnog odjeljenja Ministarstva oružanih snaga NDH od 30. aprila 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ na području Tuzla — Zvornik, Rogatica — Sokolac, kod Srba i Bjelemića — — — — — — — — — — — — 622
Izvod iz operacijskog dnevnika 2. bataljona 13. brdskog lovačkog puka 7. SS divizije „Princ Eugen" o borbama protiv jedinica NOV i POJ na sektoru Jajca, Mrkonjić-Grada i Teslića u aprilu 1944. godine — — — — — — — — — 624
Opšta bojna relacija 2. zbornog područja za april 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ u sjevernom dijelu srednje i istočne Bosne — — — — — — — — — — — — 635
Opšta bojna relacija Zapovjedništva 9. posadnog zdruga o dejstvima protiv jedinica NOV i POJ u Hercegovini i južnoj Dalmaciji u aprilu 1944. godine — — — — — — — — — 648
Opšta bojna relacija Brzog zdruga za april 1944. o borbama protiv jedinica NOV i POJ oko Travnika — — — — — — 658